

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slav 8015.2

Harvard College Library

THE SLOVAK COLLECTION

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.

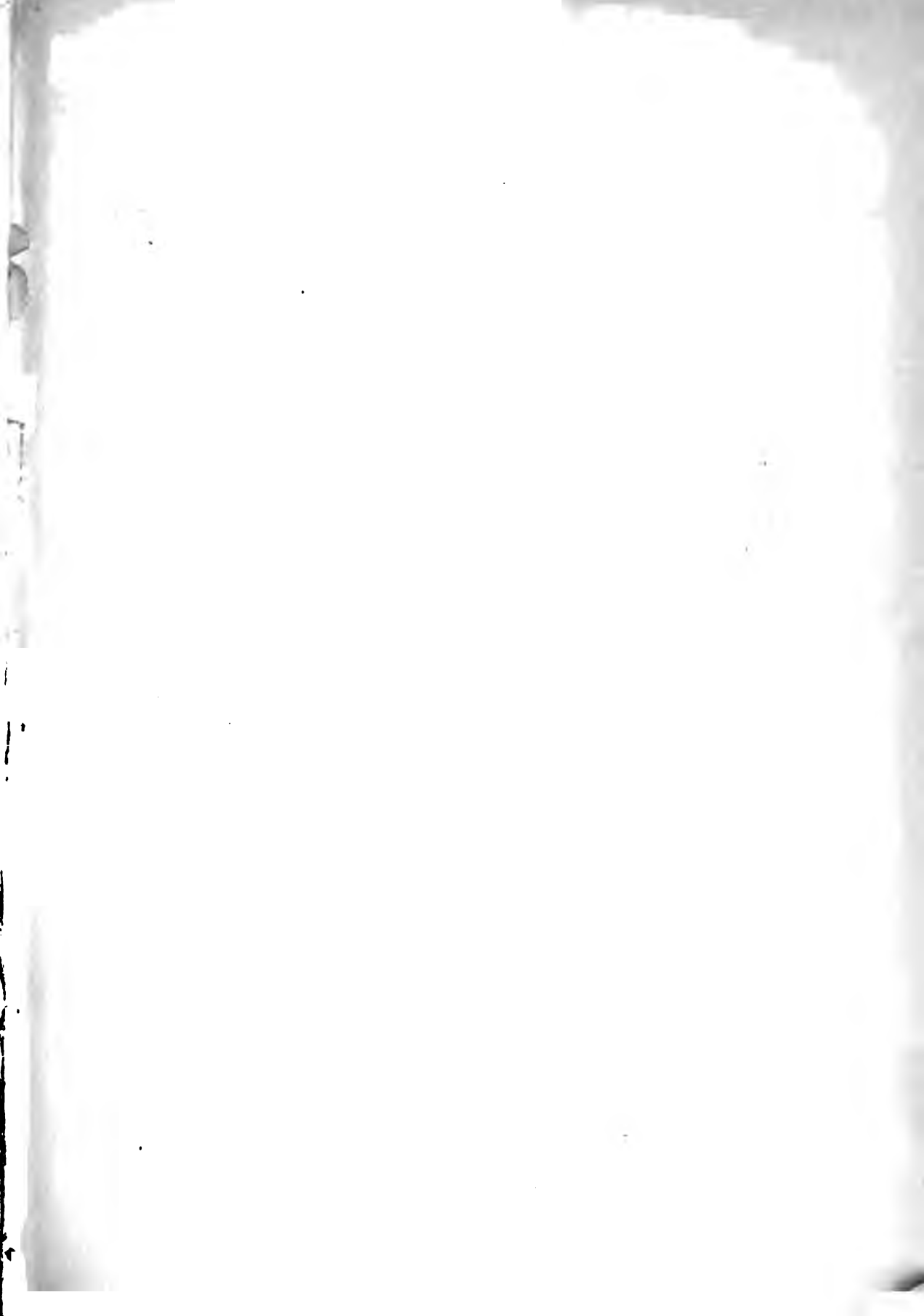
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY

COLLECTED IN THE SUMMER OF 1901 BY

Leo Wiener

ASSISTANT PROFESSOR OF SLAVIC LITERATURE

Received September 23, 1901

OROL.

Obrázkový časopis

pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor, majiteľ a vydávateľ

Andrej Truhlý-Sytniansky.

Ročník VII.

V T. Sv. Martine.

Knihtlačiarsky účastinársky spolok.

1876.

Prav...
A. C. ...

~~Slav 8015.2~~
Slav 8015.2

Křesťanskou osvetou ku svobodě a sláve!

OBSAH.

Básne.		Strana
Nezabudka, od D. Maróthyho	5	
Klevetníkom, od Nezabudova	8	
Videnie (od Garczyńského), Petruškin.	19	
On riekol — a stalo sa, od D. Maróthyho	39	
Pravda víťazí, od Bohuša Nosáka.....	48	
Slúž národu, od D. Maróthyho.....	51	
Chudobná matička, od D. Maróthyho..	67	
Chlapec a červiak (Krylov), od Neza- budova.....	75	
Mladým poetom, od D. Maróthyho....	96	
Otec útrapov v El-Arisch (od Slowackého), Petruškin.....	100	
Kukučka, od Vajanského.....	113	
Potecha, od Jozefa Janču.....	130	
Nad hrobom Janka Kučery († dňa 4. nov. 1849), z pozostalých rukopisov Mik. Dohnániho.....	135	
Od srdca ku srdcu, od Jozefa Janču..	157	
Orol (Trávnica), od Nezabudova.....	162	
Za Jankom Kráľom, od M. Dumného..	176	
Traja bratia. (Ponáška na maloruskú dumu), od Jozefa Janču	185, 228	
Ján Bielecký. (Poľská národnia povest od Slowackého), Petruškin	195, 232	
Kameň a červiak (Krylov), od Neza- budova.....	219	
Búrka na Dunaji, od Jozefa Janču ...	243	
Srboslav, od Janka A. Fábryho	251	
Duma. (Ponáška na Zjavenie Sv. Jána, VI., 9—11), od Sama Bohdana Hroboňa	270	
Hugo. (Povest križiacka od Slowackého), Petruškin.....	275	
„Onamo, onamo! — za brda ova!“ (Od Mikuláša I. Petroviča Njeguša), Syt- niansky	299	
Ján Huňad. (Od P. Czuczora), Joz. Jančo	308	
Poshovej, matička! Od D. Maróthyho .	326	
V silvestrovej noci. (Od Garczyńského), Petruškin.....	332	
Povesti, novelly, rozpravy, cestopisy, pojednania a opisy.		
Kurucí. Historická povest od Sam. To- mášika	1, 33, 61, 93, 152, 181, 220	
Zo Slovenska do Východnej Indie. Cesto- pisné listy Odorika Sillassyho, písané Sytnianskemu	5, 39, 81	
Vodnárka. Obrázok z veľkomestského života, od M. Dumného....	9, 44, 75, 97	
Výlet do Romanie. Cestopisné náčrty, od J. M. Slovanského	16, 141	
Slovenské bájeslovie, od Vil. Pauliny- Tótha	22, 52, 84	
Päť v jednom struku. Prostonárodnia povest od J. Ch. Andersena, preložil Sytniansky	28	
Na Blatone. Pravdivá udalosť zo života telegr. úradníka, od M. Skačanského	49	
Výprava do hôr, od L. N. Tolstova, pre- ložil Sytniansky ...	55, 86, 144, 199, 248	
Trebinje, od Sytnianskeho	59	
Nad Baltom. Cestopisné obrazy, podáva J. J. Kello	67, 157, 186, 244, 271	
Dvor v budove okresného úradu v Du- brovniku, od Sytnianskeho.....	89	
Lazár. Povest z hercegovinského života, od F. Kutlíka	105, 121	
Podivná udalosť. Povest od Ivana Turge- nieva, preložil Sytniansky..	113, 204, 252	
Šibeník, od Sytnianskeho.....	118	
Srbkyňa, idúca na trh, od Sytnianskeho	118	
Slúčkove nehody. Humoreska od G. K. Laskomerského.....	131	
Cestopisné úryvky, od Petruškina..	137, 169, 229, 299, 327	
Zvolenský zámok, od Sytnianskeho...	149	
Detvania, od Sytnianskeho.....	150	
Brnova Rozálka. Povest z tureckých časov, od A. E. Timka	162	
Pomsta, od J. Kutlíka st.	176	
Tatranský pasák, od Sytnianskeho....	180	
Obrázky z Italie: Vchod do modrej jaskyne, od Sytnianskeho.....	180	
Milica. Skizza z černoehorského života, od A. E. Timka	190	
Hrobitovy Parsov, od Magurského....	203	
Najstarší kostol v Smedereve, od Syt- nianskeho	207	

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUČLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Januara 1876.

Číslo 1.

Kuruci.

Historická povest' od *Sam. Tomášika.*

I.

olo to na jar roku 1701. Príjemný jarný deň chýlil sa ku koncu. Čulý život panoval v mestečku Veľkom Šáriši; veď vracal sa pracovitý ľud slovenský z pola domov. Bezstarostne

i so spevom poberali sa obyvatelia pod rodnú strechu, aby po ťažkej deňnej práci pokojným spánkom sa občerstvili, okriali, odýchli si a k zajtrajšej polnej práci údy svoje posilnili.

Hlučnejšie, lež v mestečku, bolo na zámku.

Nemeckí komedianti bubnovali i trúbili, svolávajúc obecnosť ku svojmu večernému predstaveniu. Hrby detí obškakovali pestro-odených synov Thalie.

Pred niekoľkými dňami prišli tu hostia na pyšných kočoch a koňoch, a na zámku bolo živo. Dávno nevideli mešťania tak vzácných pánov! Každý deň boly hlučne zábavy, polovačky a prechádzky na bujných vraniskoch. A podivao, v noci bolo ticho na pyšnom zámku. Šárišskí mešťania pýtali sa jeden

druhého po príčine príchodu cudších veľmožov a zemanov, a nik o tom nič povedať nevedel. Marne dopytovaly sa zvedavé susedky domácej zámočkej čeliadky, kto by tu páni boli, prečo sa sem išli, čo tu robia? Zámočká čelaď pokrčila plecami a mlčala.

V mestečku zamkol deňný hluč, obyvatelia ľahli si na odpočinok.

Nič nerušilo tichosť nočnú, len niekedy zaštekali, zavyli psi na nádvorí a poza humnami. I na zámku vyhasly svetlá. Tichá, chladná noc rozložila sa ponad krajinkou podtatranskou. Všetko zdalo sa odpočívať v pokojnom spánku.

A preca blýskaly sa svetielka ešte v jednom osamelom dome pod šá-

rišským zámkom. Bolo tam hlučno! Niekoľko odrastlých detí čakalo na divadelné predstavenie; je to krčma, jediná vo Veľkom Šáriši.

Počuť kroky ľudske. Nekto blížil sa dolu od zámku chytrým krokom ku osamelej chalupe; zastane, poobzerá sa, načúva, i vstupuje dnu.

Podme za neznámym nočným pútnikom!

Ludevít Štúr.

„Dobry večer, bratia; tu som už i ja!“ otvoril s krikom mladík prudko dvere až do korán na hostovskej izbe, ktorá oproti šenkovní, kde sa komedianti so svojim čakajúcim obecenstvom nachádzali, ležala a len pre pánov určená bola, i skočil rovno do prosred izby.

Na tento hlučný pozdrav ozvalo sa zpoza dverí boľastné bedákanie.

„Môj nos, moje zuby!“ vzdychal i objavil sa zpoza dverí s krváčajúcim nosom krčmár Pinkus. „Veru ste ma pozdravili, mladý páno!“

Mladík so zarazením pozeral na krčmára, i na dvere, na ktorých napísané stály v dlhom rade mená dlžníkov Pinkusových a pri každom rozličné záhadné znaky.

„Haha, žide,“ rozosmial sa zrazu mladík, „pripisoval si na rováš neprítomným pijakom a zastihol ťa spravodlivý trest Boží! A kde sú moji kamaráti?“

Vo dverách objaví sa nový hosť. A vstupujúc dnu, spieva si:

„Ej škoda, Bože, Šáriša,
Že ho podmýva Torisa!“

Sotva ale uzrel prvého mladíka, podával mu ruku i zvolal:

„Servus, Jurko! Tys ma predbehol. A dobre som to vedel, že tak urobíš. I nešiel som k tebe, lebo som vedel, že nepôjdeš so sliepkami spať, ale že budeš u žida.“

Mladík, čo tieto slová hovoril, bol jurátom u Okolicsányiho a menoval sa Andrej Raslavický.

„A ja som si myslel,“ riekol prvý, ktorého čo zámockého písara, menom Jurko Lipoviansky, poznávame, „že ty vždy skôr navštíviš žida, lež moju hospodu. Hľa, neznáš to latinské, že ‚magna ingenia conveniunt‘?“¹⁾

„Omne trinom perfectum!“²⁾ zvolal na to vo dverách zjavivší sa tretí hosť, Janko Pivoda, jurát u Szirmayho.

„Aj vajh, trojka dateliny, z ktorej každý lístoček pestvom páchne,“ šomral Pinkus, utierajúc si zakrvavený nos.

1) Veľkí duchovia srovnávajú sa.

2) Každá trojka tvorí dokonálny celok.

„Hľa, hľa,“ riekol Jurko Lipoviansky s úsmevom, „jako sme sa tu sišli, jako tie líšky na klinčoku u kožušnska!“

„Veď tuším i tamtie Pinkusove hákybáky znejú na našu vzácnu kožu!“ ukazoval Andrej Raslavický na počiarané dvere.

„Furták Pinkus písal dvojistou kriedou na náš rováš a dostal na nos flajster,“ rozosmial sa Jurko.

„A tak ďalej, a tak ďalej — punktum!“ riekol vážne Janko. „Pinkusko, doneste nám sklenicu z toho jágerského, lebo ma jakosi záha páli; musím ju zaliat.“

Krčmár vzdialil sa.

„Počuli ste, bratia, jaké chýry idú?“ pýtal sa Andrej.

„Veru nenie to s kostolným riadom,“ prisvedčil vážne Janko.

„Darmo sa ti na zámku nočným časom neradia; i slepý to vidí, že neprišli sem len na kratochvíle,“ prisviečal Jurko.

„A či ste počuli . . .“ začal opäť Andrej, no zamkol, keď žid do dverí s plnou sklenicou vstupoval.

„Jako ti psi predošlej noci tak zavýjali? skočil mu do reči Jurko.

„I ja som počul,“ prisviečal Janko, „to je zlé znamenie!“

„A jaké že?“ zamiešal sa krčmár do reči. —

„Bude hlad, mor, vojna!“ riekol Janko.

„A zkaza Jerusalemská, a súdny deň!“ dodal Andrej.

„Aj vajh, čo nepoviete?“ zastenal žid, i zamračil škaredú pehavú tvár.

„Hahaha,“ rozosmial sa Jurko, „nelakajme Pinkusa, lebo nám utečie. Nebojte sa, iná toho príčina! Tam dolu u mäsiara nocovali traja Nemci z Dobšinej, čo chodili na zámok s prosbou k jeho milosti pánu Rakócimu. Všetci boli tuční, jako vykrmení bravi alebo sudy s jágerským v pivnici Pinkusovej. Najiedli sa, napili až po krk. Keď si polfhali spať, začali všetci traja chrápať, ani čoby pes zavýjal, jako tremula na rozštimovanom organe, jako keď Ferko cigán vrzga na rozštiepenej base. Tak mi to rozprával mäsiar. A keď to vraj jeho psiská pod oknami začuli, dali sa do zavýjania a za

nimí všetci psi v mestečku. A preto, nebojte sa vojny, Pinkusko!“

Zo šenkovne zavolali na krémára, že má hostí i v druhej izbe; i odišiel preč a mladíci ostali samotní.

„Teraz sa nám Pinkus tak chytró nevráti,“ hovoril vážne Jurko, „i môžeme sa svobodne poshovárať. Bratia, budú to vážne veci, o ktorých sa magnáši a zemani naši na zámku radia. Vo dne sa zabávajú od výmyslu sveta a v noci besedujú tak tajomstvenne, že nás mladších, ba ani tú zámockú čelad' preč posielajú. Sú tam páni nielen z celého Šáriša, ale i z okolitých stolc, ba i zpoza Tisy.“

„A veru sa pred nami nemajú čo ukrývať,“ riekol Andrej; „veď my i tak tušíme, o čo sa jedná. Ale, či nemeckej vláde schádzky tieto do očí nepadnú?“

„Veľmi ľahko,“ prisvedčil Jurko. „Kto má na rozdávanie srieborných groší, najde si hneď i Judášov. Či sme nebadali podozrivých ľudí v kraji našom sa potulovať?“

„Ja len to hovorím,“ hovoril Janko, „že všetko na tom záleží, ku ktorej strane v rozhodnom okamžení ľud sa pripojí. Lebo kým sa ľud bude len ľahostajno so založenými na kríž rukami dívať na to, čo páni počínajú a netečne hovoriť: ‚Nech len Pán Boh pomáha tomu, kto nám dobre chce‘ — nuž veru zemánstvo nič nevykoná!“

„Hľa, taký je ten náš slovenský ľud!“ rozhorlil sa Andrej. „A preca, keď zle vypadne, ľud musí vypiť čiernu polievku.“

„Darmo je, brat môj,“ riekol Jurko. „Ľud je len jako mrtvé teleso bez ducha; vodcovia ľudu sú tým duchom, ktorý to mrtvé teleso preniknúť a vedieť má.“

„Povedz mi ale, Jurko môj,“ rečie Janko, „jako myslíš možno zabezpečiť ten ľud, že — keď obetuje krev a svoj život — za tak drahú cenu, i jeho vydobytky budú voľačo hodné a že nebude potom viac otročiť ani duchom ani telom, — jestli bude po jeho strane výhra?“

„Toto mu poviem, Janko môj! Aby, keď sa rázne a odhodlane pridá ku jednej strane, v pravý čas neustupne i za to sa zasadzoval, žeby všetky vydobytky i jemu rovnako

ku dobrému padly. A na tomto základe buď našim heslom: za vlasť, krev i život!“

„Tak je,“ prisvedčil Janko; „i krev i život za vlasť, totiž za ten ľud, ktorý vo vlasti tejto žije a ktorý je krev z mojej krvi, na ktorého rodestrome sme my traja prirodzené jeho ratolesti. Lebo veď tá hruda zeme, na ktorej moja noha stojí, je mrtvá, ale ľud, ten náš rodni ľud, tu je živý. A keby toho ľudu viac tu nebolo, z ktorého i my, ačkoľvek zemani, pochádzame, čo by mi potom záležalo na tej mrtvej hrude? Ba otriasol bych ešte i prach z mojeho obuvu a tašiel bych ku mojim najbližším pokrevným. Kým je ale ten môj krevný národ živý v tejto vlasti, v srdci ho celý nosím a vďačne dám i svoj život za jeho život.“

„Mňa len to mrzí,“ ohlásil sa Andrej, „že naši zemani slovenskí tak opovrhujú ľuďom, z ktorého pošli, za cudzotou pachtia a s najväčšou ľahkomyselnosťou odhadzujú od seba svoje po otcoch zdedené mravy, obyčaje, reč, ba ešte i to meno svojich predkov. A nikde na svete nepočuješ toľké za cudzinou páchnuce, z grečtiny, latiny, nemčiny a maďarciny zlátané a zpotvorené mená, jako u nás na Slovensku! Tu najdeš Šimonidesov, Štefanidesov, Georgiadesov, Albinich, Leporinich, Textorisov, Piscatorisov, Tonso-risov atď., jako čoby jich predkovia z Athén lebo Rímu pod naše Tatry boli sa presťahovali. Tu môj sused, ktorý za krátky čas býval v nemeckom mestečku, premenil svoje poctivé meno Pokorný na Geduldig, a môj pokrevný menom Ziman tašiel do Miškovca po remesele, i doniesol si meno Hűvössy. Hľa toto je opravdivá satyra, ba paškvíl na vlastnieho otca, matku. Bôh to napraví!“

„Áno, tak je to u nás, brat môj!“ prisvedčil Janko. „Ľud hrdluje, robotuje, otročí a nemá ľudského práva, a naši zemani dedícia po svojich rodičoch zeme, domy, voli a haňbia sa za otcovské meno, ktoré jich na ten ubohý ľud upomína; a preca sú krev z krvi jeho, kosť z jeho kostí. I teraz radia sa o svoje dobré, ľud musí i ďalej otročiť. Oj, kedy že sa nám vrátia Matúšove časy?!“

Na chodbe bolo počuť rozličné hlasy, v profajšej izbe harfu a bubeň.

„Čo to má byť?“ pýta sa Andrej dnu vstúpivšieho Pinkusa.

„Od niekoľko dní bavia sa u mňa nemeckí komedianti,“ odpovedal usmievajúci sa krčmár. „Či sa nebude lábiť mladým pánom na jich kunšty sa podívať? Obecenstvo je i tak veľmi malé; niekoľko ľudí zo zámku a výrostov z mestečka, to je všetko.“

„Bude to niečo do smiechu,“ podotkol Jurko.

„Nesmejme sa po predku, — na konci kyjak,“ riekol vážne Janko po tichu. „Mne sa ti ľudia nezdarujú. Hneď jich je viac, hneď menej. Kde sa tu berá, nik nezná.“

I kráčali za Pinkusom do šenkovne. Našli tam okolo komediantov zámockú čelad v dôvernom rozhovore. Buben zavznel zpoza kulisieb (keď tak menovať môžeme prikrýty stolík, zahalený od povale dolu visiacimi barvistými plachtami), komediantka vzala zase do rúk harfu a brinkajúc po strunách spievala chraplavým hlasom: „O du lieber Augustin, Geld ist hin, alles hin“ atď. Komedianti zapálili lojové sviece. Jedon z nich chodil pomedzi divákov, i žiadal od každého do svojho klobúka malý darček. I odhalil „principal“ prikrýty stolík. Na ňom stála škriňka. Všetci pristúpili bližšie a pozerali do nej cez sklenený vrchnák.

„Na môj veru sú tam blchy, hyhyhy!“ smiala sa Julka Okrucký, komorná zo zámku.

„Fuj, haňba!“ suškala Anička Košťal, Julkina spoločnica. „Čo len ten Nemec počne s nimi?“

Komediant začal brinkať na malej citarke. Blchy vystrájaly všelijaké skoky, jakoby spolu tancovaly; dve sadly si do malinkého zlatého vozíka staby pán s paňou, štyri tahaly vozíček jako zapriahnutí vraníci, na kozlík vysadla blcha, ktorá pohoniča predstavovala, i vozily sa do kola. Celé obecenstvo smialo sa. Nasledovalo ľudkové divadelné predstavenie: „Babylonský kráľ.“ Obecenstvo tleskalo a smialo sa do rozpuku, keď kráľ Holofernes šľahal šaška a tento vreštal: „Nebudem dobrý, nebudem!“

Popod oknami začali zavýjať psi, jako by bol súdny deň. Komedianti pöschovávali

svoje hračky. Diváci, medzi nimi naši traja mladíci, hrnuli sa ku dverom.

Z dialky zavznievala trúba vojanská, i počut bolo dupotanie jazdy. Jazda sa blížila, celé mestečko bolo na nohách. V niekoľko okamženiach docválali statní jazdci na bujných koňoch, že sa až okná triasly. Boli to nemeckí kyrasníci. Okolo zámku bolo živo. Tam stáli do okola pešiaci. V mestečku nastal všeobecný poplach.

Nešťastná bola to noc 18. apríla roku 1701 pre odbojnú šľachtu, shromaždenú na zámku vo Veľkom Šáriši u kniežata Františka Rakóciho! Cisárski vojaci pochytili všetkých a odviedli poviazaných do rozličných žalárov; medzi nimi boli Rakócovci, Vayovci, Szirmayovci, Okolicsanyi a mnoho iných velmožov a zemänov. Grofa Bercešnyho marné hľadali na zámku, marné v mestečku Veľkom Šáriši: uskočil preoblečený a ušiel do Poľska.

Prestrašení obyvatelia dívali sa za odchádzajúcimi väzňami. Žiadneho z meštanstva nedotkli sa cisárski vojaci. Komedianti tiahli za vojskom.

Na zámku bol veľký zmätok, plač a nariekanie. Manželka Rakóciho Helena, rodená vojvodkyňa Hessenská, upadla do ťažkej nemoci. Útlocitá pani vidiac, jako jej manžela čo vážna odvádzajú, padla do mdloby a keď ju prebrali, upadla do horúčky. Komorná Julka opatrovala ju dňom i nocou. Chudera neznala, že snád i jej slová, ktoré prehovorila k nepovolaným v krčme, o poradách velmožov na zámku nočnej doby vydržiavaných, toľkú biedu zapríčiniť mohly!

Naši traja mladí priatelia držali sa obozretne, no neprestali rozmýšľať a tajne medzi sebou rokovať o osudnej udalosti, o povznesení ľudu, o osvobodení Rakóciho; lebo kto vraj zná, či tento ľudomil okovy zo zodraných údov v otroctve upejúceho ľudu nezvráti?! Jurko neraz navštívil kniežatu Helenu, keď trochu k sebe prichádzala, aby jej plán svoj k osvobodeniu kniežata Rakóciho sdělil.

(Pokračovanie nasleduje.)

Nezábudka.

Kdekoľvek v širej vlasti tejto
Žiješ verná slovenská hrud':
Na krivdy k Bohu volajúce
Národa pamätlivá buď!

Píš jich do srdca synov svojich,
Vštepuj v myseľ jejich živú,
Nech zná i najďalšie potomstvo
Škodcov našich cestu ľživú.

Hlasom, ktorý skaly stroskotá,
Zvestuj to budúcom vekom:
Čo sa stalo v svobodnej vlasti
S verným slovenským človekom.

Jak mocnejš' proti slabšiemu
Na smrť a na život zári,
Jak zafal brat do srdca brata
Umerujúce pazúry.

Jak vyšla na zmar všetka naša
Šlachetná činnosť a snaha,
Jak nám lampy naše zhasili
A ztrhali nás do naha.

Toto nech znajú všetky veky! —
Píšte písma múdri páni,
Ktorým predkov slavnú minulosť
Surová moc javiť bráni.

Píšte nám deje prítomnosti
Slzou oka, krvou srdca,
Zovte medzi nimianami
Boha a ľudstvo za sudca.

I môž' to byť, že príjde ten čas,
V ňomž zmilujes' Bôh nad nami
A otvorí nám umučeným
Drahé naše svetla chrámy.

A my? my národ ukrivdený
Milovať neprestaneme —
Pravdu svoju pred Bohom, svetom
Vyhladávať si budeme.

Ale dotiaľ — kdekoľvek žiješ
V širej vlasti slovenská hrud':
Na krivdy k Bohu volajúce
Národa pamätlivá buď!

D. Maróthy.

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy Odorika Sillassyho písané Sytnianskemu.

I.

Drahý brat môj! Dľa slubu svojho opíšem Vám stručne všetko, čo som prežil, videl a skúsil na mojej ceste z milého Slovenska do Východnej Indie, jako i počas môjho tam bývania. V prvom tomto liste najdiete náčrtok cestovania môjho do Terstu; náčrtok je to veľmi stručný, lebo nechcel som obštrne opisovať, čo Vám už z iných slovenských i cudzojazyčných cestopisov známo.

Dňa 23. febr. 1870 došiel do Pezinku list z Rímu od nášho (kapucinského rádu) generála Mikuláša a S. Jeanne, aby, kto má vôľu ísť čo missionár, na ostrov Ceylon, u neho čo skôr sa prihlásil. Najvrácnnejšou mojou túžbou od štílej mladosti bolo, slúžiť Bohu a saožiť človečenstvu. A teraz Vých.

India poskytnúť mi mala výdatné pole k realizovaniu mojej túžby. S radosťou prijal som toto vyzvanie, i odhodlal som sa hneď, že nastúpim tú ďalekú a nebezpečnú cestu. Môžete si myseľ, že sa našli mnohí, ktorí ma z cesty zraziť chceli tým, že mi mnohé nebezpečenstvá a obťažnosti pred oči kládli. Poručeno Bohu; človekovi treba raz zomreť, pomyslel som si, a tú angličtinu dáko sa len naučím: veď som Slovák a čo taký navyknutý trpeť, no i schopný ktorúkoľvek reč dokonale sa naučiť!

Čakal som dovolenie z Rímu (lebo treba vedieť, že predtým len ten mních mohol do Rímu cestovať, ktorý mal dovolenie od generála); a keď mi deposedlané bolo, odobral som sa dňa 25. apríla od svojich bratov

v Pezinku i tašiel som do Požoňu, abych tam známym svojim „s Bohom“ riekol. Na druhý deň navštívil som svojich rodičov v Skalici, ktorí veľmi želeli, že jich opúšťam. Dňa 27. apr. prišiel som do Viedne, kde ma už čakal môj spolucestovateľ Heliodor, ktorý sa až dosiaľ vo Vých. Indii v meste Purneah čo missionár zdržuje. Vo Viedni čakať nám bolo nádobno na sprievodné listy. Ja čo Uhor dostal som u Festetiča sprievodný list na druhý deň. Provincial P. dr. Strebický dal nám na cestu 300 frankov v zlate i zaplatil nám železnicu až do Terstu. Dňa 28. apr. poberali sme sa na nádražie južnej dráhy, lebo sme mali okolo 11. do Terstu sa pohnúť. Na nádraží bolo hlučno. Keď sme do čakalne druhej triedy vstúpili, pridružil sa k nám Benediktín, ktorý hovoril, že ide do Rímu, a sice do samého Vatikanu čo poenitenciarus; lebo treba vedieť, že v Laterane sú poenitenciami Františkáni, vo Vatikane ale Benediktini. Hovoril, že jeho predchodca odišiel čo missionár k Čangó-Madarom. Na missiu tú nechcel sa vraj nik dlho odvážiť.

O 11. hodine pohl sa vlak a my leteli sme, len sa tak za nami kúrilo, pod štyrské Alpy. Najviac zanimal nás Semmering s jeho početnými jaskami dráhovodmi. Cestu z Viedne do Mürzzuschlagu opisovať Vám nebudem, veď ste ju sami verne a žive opísali v IV. ročníku „Orla“. Od Mürzzuschlagu vinie sa železnica dolu údolím Murice ku Mostu nad Murou (Bruck an der Mur). V príjemnom tomto údolí sriedajú sa ustavične zrúcaniny starobylých hradov, priemyslové, hlavne hutnícke veľkozávody. Nad Langenwangen veľké zrúcaniny sú jedinou pamiatkou nedobytnéj pevnosti, ktorú r. 1529 Turci marne dobývali. Až do týchto zaliehalo vlnobitie mora osmanského, v ktorého vlnách mal byť pochovaný celý svet. Jak smutné zbytky zachovaly sa z týchto svetoborných plánov! Osmanstvo umiera — ohrozená predtým Európa podáva mu teraz posilňujúci liek, aby len ešte nezomrelo. Jaká to satyra osudu! — Zajímavé sú hrady Mitterdorf, Kapfenberg, Kindberg a neďaleko Mostu Landskron. V Mareine je pamätný

kostol z r. 1040, patrí k najstarším staviteľským pamiatkam v Štyrsku. A tak oplýva utešené údolie Murice nielen prírodnými krásami, ale i vzácnymi pamiatkami romantického stredoveku. Nad starožitným Mostom, ktorý sa už r. 861 pripomína, sú rozvaliny starobylého hradu mosteckého, ktorý bol dľa zachovalých zbytkov slohu romanského. Most je dôležité mesto obchodné, tu sa spojujú najdôležitejšie cesty štyrské. Od Mostu až do Hradca (Němški Gradec, jako ho pobratimný Slovinec menuje) vybočuje železničná trať veľmi romantickým údolím riečky Mury. Zo železničných stavieb najznamenitejšia je galeria pri alpskej stene, nazvanej Badelwand. Dráha prestupuje popri Mure 191 siah dlhou galeriou s 35 oblukami, nad galeriou vedená je cesta, nad ktorou kolmé bralo strmí k oblohe. Nad veleromantické rozvaliny pevnosti Peggavy (z XII. storočia) niet zrúcanín malebnejších v celom Štyrsku. Pri Reine bolo už r. 1129 založené opátstvo Cistercitov. Medzi nedostupnými skalami blízko Hradca staval stavitel viedeňského dómu sväto-štefanského Hausera už r. 1346 terajší pútnický kostol Maria Strassenengel. Z utešenej kotliny na úpätí Alp okolo Mury rozloženej vystáva mohutný zámočkový vrch nad Hradcom, sídelným to mestom štyrského „erblandu“. Na území terajšieho Štyrška slovanské kmeny už v šerom praveku vedení bohatierskym Samom proti divokým hordám Avarov statne sa bránili. Tento boj Slovanov proti asiatským barbarom je údelom dejin národov slovanských. My sme odveká hradba, ktorá západniu Európu zachránila pred potopou krvolačných hord, my po tisíc rokov krvou svojou chránili a odrážali sme týchto lutých dravcov do temných dier, a jaký šlachetná Európa má nám za to diek?

Hradec (Graz) má utešenú polohu. Na vysokom vrchu vystupuje veľký zámok v tmavých posriebrených obrysoch z hmly nočnej. Z hradieb pozerajú do krásnej noci tmavé otvory diel, na cimbre vesele povieva rakúska zástava. Marne obliehali pevnosť túto v XV. storočí sverepi Turci, posádka 500 mužov odrazila r. 1809 útok 3000 Francúzov; roku 1849 utísila pevnosť revolučné hrutie

Hradčanov. Vrch zámočský je osa, okolo ktorej vystavený je Hradec. Porastlé predhorie dostupuje amfiteatrálne až k obrube sňazných Alp, z ktorých najvyššie brdo vystupuje na 7144 stóp. V Hradci je asi 75.000 obyvateľov. Všetci pensionovaní dôstojníci rakúski bývajú tu. Pred dómom z XV. storočia dal si vystaviť Ferdinand II. za živa veľké mausoleum. Arcivojvoda Ján založil r. 1811 museum a vzdelávací ústav vedecký, terajšie Joanneum, v ktorom mimo zbierky starožitárskej a prírodopisej je tiež knižnica asi 60.000 svazkov počítajúca. Na tržisku neďaleko terajšej radnice stínali r. 1516 náčelníkov pobúrených sedliakov, r. 1671 na tom istom mieste bol miestodržiteľ gróf Erazim Tettenbach, súdruh gr. Zriniho a Frankopana, usmrtený.

Od Hradca vinie sa trať železničná na pravom brehu Mury k Mariboru, ktoré mesto je najväčšie po Hradci v Štyrsku. Leží na rieke Dráve, má okolo 8000 obyvateľov, vyššie gymnasium; tu je sídlo biskupa Labudského. Roku 1481 obliehal ľud Matiaša Korvína Marburg, ale od Matiaša odpadlý arcibiskup Ostrihomský sobral s českým bojovníkom, Vulko Vazla menovaným, asi 8000 bojovníkov, ktorí obľahnuté mesto oslobodili. R. 1529 hnali Turci triráz útokom na toto mesto, ktoré ale Sigmund z Višnej Hory zachránil. V Marburgu sústredňuje sa literárnia činnosť Slovincov Štyrských; tu má sídlo i lit. spolok „družstvo sv. Mohora.“

Vlak zastal na stanici mesta Celje (Cilly). Do nášho vozňa vstúpil nový hosť, pozdravil po maďarsky; a keď ma počul hovoriť slovensky s naproti mne sediacou paňou, oboril sa na mňa lámanou maďarčinou:

„Prečo sa shovárate s tým sprostým českým dievčaťom?“

„Pane, neobrážajte,“ hovorila pani notárka zo Stupavy v čistej správnej maďarčine; „nie som preto sprostá, že hovorím vo svojej materinskej reči slovenskej! Dokážem vám, že znám lepšie maďarsky a ne-mecky lež vy!“

Milý maďarónsky kultúrtráger zarazil sa. Bol, jako hovoril, kupcom z Celly. I bese-

dovali sme s paňou notárkou, ktorá cestovala do Lublane, ďalej v našej lúbej slovenčine, o ktorej pobratimný spevec Ad. Heyduk spieva:

Matě slovenčina
Plnou, milou tváť,
Jako máť Kristova
Nad hlavenkou záť,
Je průsvitná jako rosa
V liliovém loži,
A tak hluboká i čistá
Jako slovo boží.

Ach, ta slovenčina —
Svatá řeč, to vím,
Ta jazykem věru
Není světovým,
Jestli se však v nebi anděl
Zpěvem bohu vděčí,
Nesmí on mu jinak zpívat
Než slovenskou řečí.

Okolo 11. v noci dorazili sme na stanicu v Lublani.

„S Bohom, pani notárka,“ riekol som, keď táto vystupovala z vozňa; „pozdravte mi pána farára Lamačského!“

„S Bohom putujte, velebný pane,“ riekla, a nezabúdajte v tom ďalekom svete na rodnie kraje svoje.“

Ljubljana, Lublaň (Laibach) je hlavné mesto v Krajine; leží v rozsiahlej rovine a rozkošnom kraji podľa oboch brehov riečky Ljubljanice pod príkrym vrchom zámočským, na ktorom stojí pevnosť; má okolo 22.000 obyvateľov, ktorí sú zväčša Slovinci; je sídlom krajinskej vlády, kniežata biskupa; má vyššie gymnasium, realku atď. Na mieste tomto stálo nekdy mesto Aemona, ktoré patrilo k Panonii, a bolo vraj od Argonautov vedením Jasona okolo r. 1223 lebo 1260 pred Kr. P. založeno. Asi 100 pr. Kr. P. dostala sa Aemona pod panstvo Rimanov. R. 16 po Kristu zbúryli sa tu 8., 9. a 15. legie. R. 400 rozložil sa tu Alarich táborom; r. 452 zboril mesto Attila; r. 900 vyplienili ho Maďari, ktorí tiahli do Talie.

Noc bola tmavá, chladná, i nútala nás zaobaliť sa do plášťov a odovzdať sa odpočinku. Prebudím sa, i počujem cudzie zvuky. Nerozumiem ani slova. Boli to Taliani, ktorí sa shovárali. Divný cit opanuje človeka, keď sa nachádza v kraji, ktorého reč nerozumie.

Leteli sme popri svetochrámej Postojnej. Pri mestečku Postojna nachádza sa velikánska jaskyňa, pravý to div sveta; tvorí ona rozvetvenú a i do seba zavetvenú podzemniu chodbu pod vrchom Sovičom, ktorá vyše pol druhej hodiny sa prestiera, pri tom na viacej miestach v ohromnej hĺbke sa rozširuje a takým množstvom najrozmanitejších útvarov obohatená je, že sa jej snáď žiadna na svete jaskyňa nevyrovná¹⁾.

Od Postojnej prestáva lesnatý kraj, objavujú sa holé skaly; kraj tento smutný dojem robí na človeka; a preto menuje sa „holým Krasom“. Okolo piatej ráno dochá-

¹⁾ Jestli dostaneme obrazy jaskyne tejto, opíšeme ju obšírnejšie.

Red.

dzali sme k Nabrezine. Zima bola náramná. Onedlho videli sme pred sebou — more. Divné city opanovaly ma. Kto jich opíše? . . . Cestovatelia upozornili nás na zámok pri brehu morskom. Bol to palác nešťastného cisára Mexikánskeho Maximiliana — Miramare. I toto veľkolepé staviako zmizlo a okolo deviatej hodiny došli sme do Terstu. Prijdúc do kláštora Kapucinského, neboli sme veľmi vládne prijatí, lebo neboli v poriadku. V decembri predošlého roku chceli jich „liberálci“ vyhnat. Bola tam celá revolúcia. Ženy pochytiac kosy, hrable, lopaty a metly rozehňaly navedenú luzu, ktorá bola kláštor napadla. O Terste a mojej ceste do večného mesta napíšem Vám budúce. Do videnia s Bohom!

Klevetníkom!

Hovoria, že nelúbim vlast:

Odkedy že Kriváň stojí?
Ucholaci¹⁾, povedzte mi!
Odtedy môj národ žije
Na U-horskej krásnej zemi.
Krvou drahou kropil zem tú,
Pretvoril ju prácou na raj.
Osočujte! Nad slovenský
Nenajdete milejší kraj.

A ja žebych nelúbil vlast?

Hovoria, že nelúbim vlast:

Otcov mi tu hroby tiché,
Mohyla tu doby zlatej:
V pokonný svät-večer i mňa
Zpustia do tej zeme svätej;
U hôr, u riek domky biele,
V lone Tatier spevné vily,
Junač rodu, vlasti verná,
A ten ľud môj Bohu milý!

A ja žebych nelúbil vlast?

Hovoria, že nelúbim vlast:

Putujem i krajom sveta
Ja syn Tatier, synu Slovenov;
Snášam domov sriebra, zlata,
By vlast bola zvelebenou.
Zástavy kde vlasti vejú,
Letím na hlas môjho kráľa;
Povedz, kde by sa nebola
Krev slovenská za ňu liala?

A ja žebych nelúbil vlast?

Hovoria, že nelúbim vlast:

Závistníci! Životom čo
Bolo vlasti, toho už niet;
Zdeptali ste v omámení
Hriešnom našej osvety kvet.
Tatry chcete mrakom zastrieť:
Ja priek tomu nesúdim vás,
Lebo u Boha je pomsta,
Sloven Kristov poslúcha hlas!

A ja žebych nelúbil vlast?

Nesabudov.

¹⁾ Ohrenbläser.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného*.

I.

Veľkolepé divadlo poskytuje pohľad z nábrežia Františka Jozefa v Budapešti v čas prekrásneho letného večera na staroslávsky Dunaj a na staroslávny hrad Budínsky. A celý život panuje na asfaltovom tomto nábreží, keď je počasie priaznivé. Celé zástupy nádhorne odeného obecnstva prechádzajú sa sem tam. A zaujímavejšie, lež tie vkusné obleky, sú tie tváre ladných krásotníek, ktoré tu vídať na tisíce každého veku, každého stavu a kroja, tak to tam šumí aha lunenie a šum tých vlniek Dunaja. Vídeť tam každý ústroj ľudskej krásy, badať tam každý ráz ľudskej povahy, počuť tam každú reč krajiny.

A jaké to protivy na tom brehu Dunaja! Jedni ľudia zdajú sa žiť jako v ráji, iní prvopotne mozolia, robotujú. Hore na nábreží vídať obecnstvo skvosné, dolu v prístavoch a pobrežných skladoch množstvo biedneho ľudu. Tu zkladá i nakladá od včasného svitu do pozdenného mraku Slovač pracovitá, mozolne sa hrdlujú, tovar z lodí i na lode; načiera i nakladá vodnár na svoj vozíček do putien vodu dunajskú, ktorú po veľmeste rozváža a predáva, lovia rybári ryby na člkoch sa sem tam Dunajom usilovne preháňajú.

Ti rybári nielen ryby, ale ľudské telá, živé i mrtvé z Dunaja vyťahujú; a tí robotníci nielen krvopotne, ale i životom svojim biedny groš vydobývajú. A verte mi, že tí rybári nielen telá tých nádenníkov často z Dunaja lovia, keď nešťastnou príhodou doň padnú, ne i z tých nádhorne odených tam na asfaltovom nábreží pyšno sa prechádzajúcich nejedného na ratujúce člky svoje z Dunaja vyťahujú a mrtvého na breh privádzajú.

Taká veľkoleposť tu — a toľko nešťastných tu ľudí! Jaké protivy tu tvorí ten život hore i dolu na nábreží Dunaja — a preca tak mnoho majú rovného ľudia tam hore i tu dolu sa objavujúci v živote i v smrti.

Dnes je utešený deň. Na námestí Františka Jozefa hemžia sa zástupy veľmestských obyvateľov. Tam dolu pri zkladoch je tiež živo. Práca ide zdarma od ruky. Starý vodnár Jurko Adámok zastal si so svojim vozíkom, ktorý mu osel ťahá, na brehu Dunaja pri iných robotníkoch, i nakladá naň dunajskou vodou naplnené putne, ktoré mu švarná jeho vnučka Elenka Jahodovie z Dunaja načiera a plní.

Mnoho, nevyslovne mnoho jest krásnych, pyšných slečien na tom nábreží hore, zabúdiš tam očima ani v nejakom bludisku, — ale dvoch mladíkov zdá sa len zanímať jednoduchá vnučka vodnárova. Stojá tam hore na železnú ohradu opretí a oči nezpúšťajú z dievčata švarno-bystrého.

„Árpád, pozri len, čo to za utešené stvorenie!“

„Veru, bratku Aladáre, tá nemá páru tu hore medzi noblessami. Tú by bolo oblieť do panských šiat!“

„Čo sú to za vlasy? Vyzerá v nich staby dunajská vila!“

„A tie belasé oči!“

„Ani to nebe nad tými budínskymi horami!“

„A tie pracovité rúčky!“

„Takých nenajdeš ani v rukavičkách!“

„A tá malá nôžka!“

„Takú nenajdeš ani v zamatových črievičkách.“

„A ten driek, ten zrast!“

Árpád si tŕško zaspieval:

„Mať ťa nezrodila,
Ker ružový ťa mal;
Anjel ťa nebeský
Do krás poodieval.“

„A už to nechápem, kde taká biedna vodnárka toľkej krásy nabrat môže!“

„Bratku, vidíš! Tá sa len s vodou zaoberá, preto ju mať príroda tak štedre krásou nadelila. Naše krásotinky darmo sa pudrujú, olejčkami natierajú; nevynahradí

to umenie, čo odtajila príroda a netreba tomu strojenie, koho vystrojila príroda.“

„Ale to len uznáš, Aladáre, že keby táto deva mala vzdelanie a obliekla sa po veľkomestsky, žebys jej sám poklonil sa musel.“

„Ja sa jej i teraz pokloním jako krásavici; lebo poznám perlu i v mušle, nie len v zlatej obrube u zlatníka; ale mi ľúto tej devy, že je tak k tvrdej práci odkázaná, bo veru jej krása skoro sa pominie!“

„Kto vie, či nepotrvá dlhšie v tej tvrdej práci, nežli krása krásavíc našich v požltkoch a rozkošiach; práca je balzam krve a rozkoš jej jedom.“

„Rozdiel je medzi prácou a prácou.“

„Kto k Jakej navykne, taká sa mu sladí.“

Putne naplnené boly dunajskou vodou. Starý Adámok pochytil bič a poháňal somárika. Za vozíkom kráčala Elenka namáhavou prácou jako ruža rozpálená, i pozerala veselo hore na prechádzajúce sa množstvo.

Árpád s Aladárom mali veľkú chuť pustiť sa za nimi. Pekná, elegantne oblečená dáma volá z ďaleka na Elenku. Doprevádzal ju švarne oblečený mladík.

„Či tá dáma vodu objednáva a či sa znajú?“ myslel Árpád.

Dáma blížila sa k Elenke a pustila sa s ňou do reči.

Reč, ktorou devy medzi sebou hovorily, nerozumel ani Árpád ani Aladár. Oba boli Maďari a tie hovorily slovensky.

„Mala si ty Elenka po čo prísť do Pešti! Či sa nehaňbíš na somárikovi vodu vláčiť? Vidíš, ja mám život! Hrom vezmi to hniezdo dedinské, v ktorom sme tolko rokov hlively! Ja ho viac nikdy nechcem vidieť na oči! Tu je život!... Zábavy, prechádzky, koncerty, divadlá... to je svet!“

Elenka so slzami v očiach ujustovala slečinku, že práca nenie na haňbu, že ona je i v chudobe spokojná a že kto sa v chudobe narodil, ten musí v tom i zotrvať.

„Nemusíš v Pešti biedu trpieť, Elenka! Nechaj toho starého žobraka s tým somárikom, staň do poriadnej služby a bude z teba o niekoľko mesiacov celá dáma. Použí

svet, kým si mladá; veď si v Pešti a nie na dedine.“

„Ja starkého nechať nemôžem, nechať nesmiem! On je môj dobrý ujčok, ktorý ma do svojho domu sirotu prijal, o mňa sa stará, mňa ostrieha jako vlastné svoje oči v hlave. Moja drahá matka pokoja by doma nemala, ona by od strachu a žialu snád zomrela, keď by počula, že nie som pri ujčokovi!“

„Tys' sprostá húska! Čo tvoja mat vie, čo je Pešť. Nemáš ty len môjho otca! Ten mi úplnú svobodu necháva — ale on je i rozumný pán a tvoja matka, odpusť, je len obecná sedliačka a ešte raz odpusť, ponevác jako sa hovorí, jablko od stromu nepadá ďaleko, i ty sama nevieš, čo je žiť na svete. Len ty nechaj starého ujčoka, nedaj sa ľudom vysmiať pri takej práci, staň do dobrej služby, ja ti sama najdem miesto — a budeš blažená.“

„Načo bych mala slúžiť, keď môžem pri dobrom ujčokovi zostávať? Služba by mi preca len horšie vypadla. Slečinke je ináč, slečinka je z panského domu. Ja som sa neprišla do Pešti zabávať, ale pracovať. Ujčok i mňa zaopatruje i mojej matke za moja prácu peniaze posielal a tak nás obe živí.“

„Keď staneš do služby, budeš môcť viac matke chudobnej posielat, i ty sama budeš mať dobrý život. Uvidíš. Rozmysli si to, Elena, a dobre sa maj!“

Jako sa s Elenkou rozlúčili, nevedel sprevádzajúci slečnu mladík dost nachváliť krásu Elenkinu, i bol celkom očarený.

„To anjelská deva,“ tvrdil.

„Žobrák!“ uškľabila sa dáma, i zmizla so sprievodčím v dáve ľudstva.

Mostovou ulicou ku vacovskej ceste bolo vidno vodnára Adámka opatrne pomedzi letiace koče kráčať so somárikom, ktorého Elena sprevádzala. Za nimi opodial viedol sa Árpád s Aladárom i viedli živý rozhovor. Či jich cesta viedla tadiaľ a či chceli do chuti sa naprierať na švarnú vodnáрку? Kto to uhadne!

O nedlho začal ujčok Adámok vykrikovať ulicami svoje „ka'fts vós!“ (kaufts Wasser! zptvorené nem.: kupajte vodu) a keď sa

kupec tražil, Elenka oddávala do domov putne vody.

Každodenne takto v dobrú i zlú chvíľu konali naši vodníci púť svoju a keď prišli domov o hladu a uzimení, vtedy ešte najprv musela Elenka oheň rozkladať a k vareniu sa priberať. Zdravá jako ryba sniesla ona všetky tieto veľiké námahy a tým ľahšie jej padaly, že si ju ujčok chválil, svojim anjelom potešiteľom ju menoval. I ubezpečoval ja, že matku sebou mať budú, že by si na staré dni spokojene žiť mohla s nimi. Toto bola najväčšia radosť Elenkina. Ona matke spokojený život pripraví a s ňou bude na vždy. Ujčok nenie tak chudobný človek, on nastíkal pár groší a nemajúc nikoho, oblaží ju s matkou. Remeslo svoje ani teraz ešte pustiť nechce, to je na vyžitia a kapitál nech stojí. Človek nevie, ako Pán Bôh s nim naloží. Môže prísť choroba. Aby bolo potom na nepredvídané potreby, treba neustále pracovať.

Čas je už, aby sme sa obznámili s osobami našej rozprávky.

Kto a odkiaľ bola Elena a tá dáma, ktoré v tak rôznom položení sa nám objavily tu v Pešti?

Elena Jahodovie a Amália Vári (predtým sa otec menoval Hradský) pochádzaly z jednej dediny. Spolu boly došli do Pešti. Otec Elenkin bol jednoduchým chudobným želiarom; otec Amáľkin mohutným notárom tejže obce.

Elenka stratila otca a ubiedená mati nemohla oddolať prosbe bratovej v Pešti, aby dcéru svoju jemu ku pomoci nebola poslala. Veď ona ju i tak vychováť v stave nebola, k tomu, i sama sa z biedy doterajšej k bratovi presťahovať mienila. Tak sa dostala Elena do Pešti.

Vysokomyslný pán notárius chcel jediná dcéru svoju, súc vdovcom, za dámu vychovať a to sice za dámu, jako sa to u nás hovorí, vlasteneckú. Zásada jeho bola tá, že vo vlasti uhorskej každý musí byť Maďarom a je povinný svoje deti v tomto duchu vychovávať, ináče by nebol hodný zeme tej, ktorá ho nosí, ani chleba toho, ktorý jie — lebo sú tie obe veci maďarské. Dal teda

dcéru k obdialnej rodine do Pešti, aby sa tam vzdelala, vychovala. Keď mal ísť so svojou dcérou do veľmesta, bol tak blahosklonný, že i Elenku vzal sebou a ju dopravil k ujčokovi.

Tak sme našli tu Amáliu na ceste výchovy za dámu a Elenku v jej skrovnom položení u ujčoka vodnára.

Také rôzne sú osudy ľudské! A či v nich niet zmeny?

Na celej ceste z domova do Pešti plakala Elenka a Amálka sa jej vysmievala. Pán notár zalúbený do zdarnej dcéry svojej nechcel túto zahriať, bo sa mu to vtipkovanie jej nesmierne ľúbilo; ale ľúto mu bolo i chudery Elenky po prvýraz do veľkého sveta idúcej; i potešoval ju:

„Ty si hodné dievča, ty budeš šťastlivá v Pešti!“

„Ach, mamička moja, jako vy bezo mňa budete?“ horekovala Elenka.

„A ja som svoju nikdy nepoznala a tu som,“ hovorila Amálka. „Matkou mi bude Pešť, tá ma vychová a vzdelá za hodnú dcéru vlasti.“

Elenku tým nepotešila, ale otca reč tá nevýslovne blažila.

„Čo máš na tej biednej dedine? Tú bedať, tie otrhané chalupy? Čo tam vidíš, čo počuješ? Stádo, hydinu a horu a ľudí málo viac od stáda hodných, v hore vychovaných? Ešte som v mojom živote nikdy tak veselá nebola jako dnes, keď sa už k Pešti blížime. I ja som dosiaľ len v tom hniezde dedinskom živorila; teraz ožijem, teraz budem znovuzrodená!“

„Ej, sláčinka moja, inšie je to s vami! Mne chalupa bola milšia nad paláce. V tých chalupách boli milí, známi ľudia — a v tom veľmeste sú samé cudzie tváre. Moje hory milé, zelené lúčiny, potôčky, doliny — bez tých mne žiť bieda.....“

Amálka sa smiala, Elenka plakala.

Tak prišli obe sem.

Pri prvom sretnutí sme sa s nimi obznámili, tuším sme jich priam dobre poznali. Teraz už môžeme ďalej pokračovať.

II.

Prizrime sa, jako sa Amálka v Buda-pešti vzdelávala, kde sa mala za hodnú dcéru vlasti, t. j. za maďarónku a zradkyňu svojho slovenského národu, odchovávať.

Aby sa nám to podarilo, nutno poznať nám domácnosť tú, v ktorej Amálka bývala a potom kruhy tie, v nichž sa vo veľmeste pohybovala.

Obdalečná rodina pána Hradského bol istý pán Hortobágyi, úradník obstarnejší, ktorý mal veľmi mladú a švarnú paniu. Pani táto za dva tri dni počala docela dôverne a otvorene s Amálkou obcovat. Rozdiel vo veku bol trochu medzi nimi, ale povahy boli obe stejnej a mladá pani mala veľikú potrebu na to, aby si Amálku zfskala, aby ju do svojich tajností zasvätila. Vlastne bol v dome pána Hortobágyi ženský trojlístok. Chyzná Katica bola v tuhom spojení s paňou i so slečnou domu Amálkou. Tá chyzná bola opravdovým tajomníkom oboch. Bez Katice ani jedna nehnula sa, ani nič neurobila; ba ani snať myslieť neznala. Najlepšia rada pochádzala od Katice a ona nikde za paňou alebo slečnou nechýbala. Na prechádzky, do divadla, do mestského lesa, na Švábsky vrch, všade s nimi chodievala, slovom, všetko obstarala, zariadila. Katica bolo šumné, šikovné dievča, pretrfbené v škole života, zbehlé vo všetkých spádoch jeho. Čo div, že panstvo svoje okol prsta, jako sa hovorí, ovinula, vo všetkom naň vlívala, pri všetkom, čo sa ho týkalo, tak rečene rozhodovala.

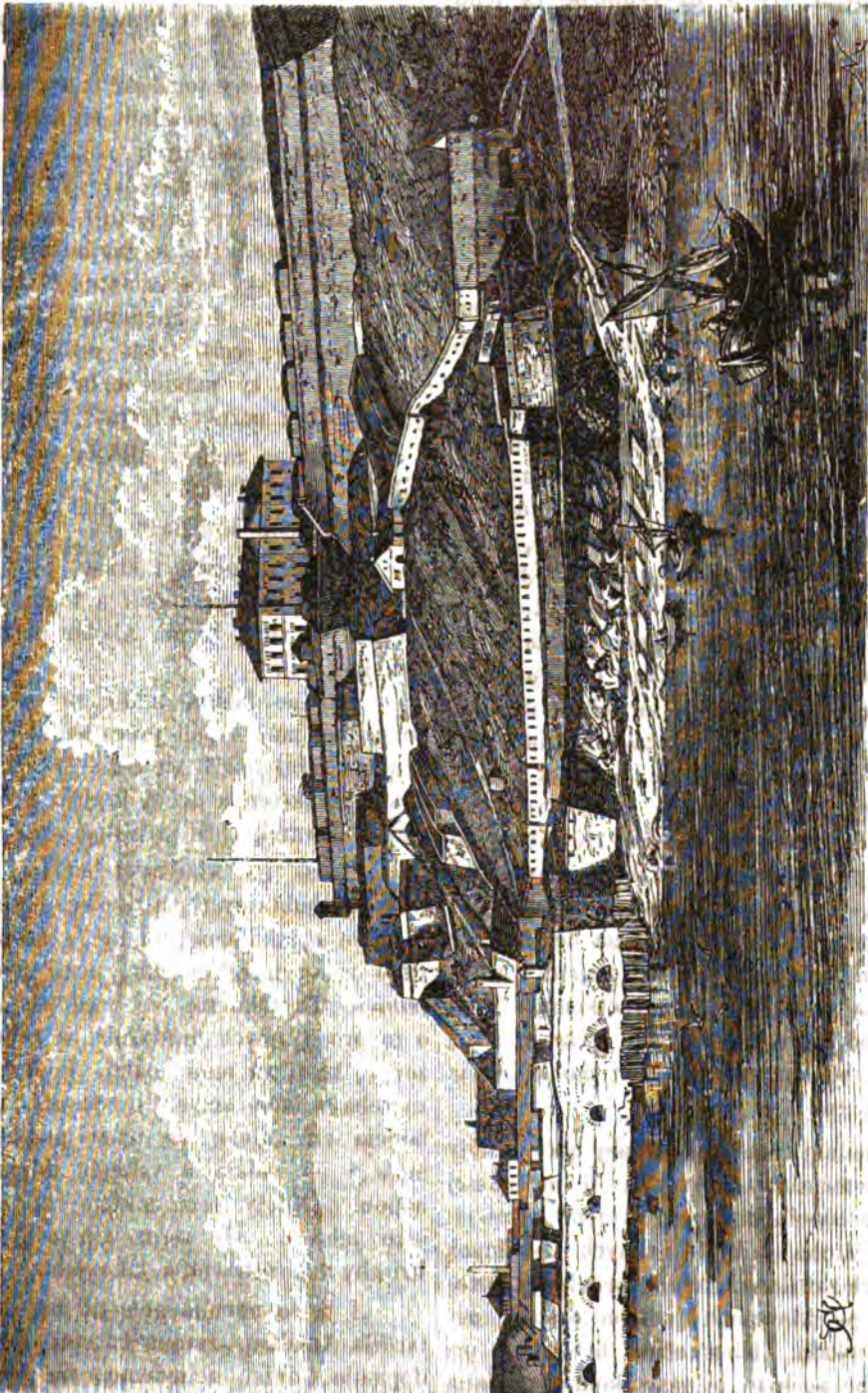
Obstarný pán Hortobágyi bol muž vo svojom úrade vzorný, aby sme tak riekli, pedantný. Od rána ôsmej do dvanástej a po obede od tretej do siedmej hodiny nebolo ho inde vídať mimo jeho písárne a večer sa domov nikdy pred desiatou, jedonástou nedostavil. Večierky trávil v kaviarni s druhmi seberovnými pri tartličke, alebo pri politizovaní. Keď prišiel večer domov, to alebo našiel u panej veselú spoločnosť, alebo ešte nenašiel ju doma z divadla, z koncertu alebo z návštevy. On si z toho nič nerobil, ona mu nekazila jeho a on nepohubil jej zábavu. Nemal žiadnej obluby v divadlách, koncer-

toch a ona zase nechcela mať z muža svojho otroka, aby k vóli nej druhov svojich samedbával a ti aby ho za to vysmievali, že je pod pantofličkou. Tak si žili v láske a svornosti, každý dľa svojho vkusu. Pán Hortobágyi musel byť i ohľadom manželky svojej docela uspokojený, lebo veď všade s Amálkou, s tou nevinnou dedinskou devou, chodievala; ba bol presvedčený, že ona to najviac jej k vóli robí, aby jej veľmesto zpríjemnila. Pán Hortobágyi bol z domu majetným mužom; no s úradom sa rozlúčiť nevedel, bárs by i bez neho bol vyžil; lebo veď by ho bola dlhá chvíľa umerila a potom chcel byť osožným vlasti a maďarskej idej, veriac, že je každý povinný tými darmi prisluhovať svätej veci tejto, ktorými ho Pán Boh nadaril. Oj, pán Hortobágyi bol veľiký tak zvaný vlastenec, taký priateľ maďarskej idej, jako náš pán Hradský, ačkoľvek i on nekdý Podhorakým sa menoval, a veru ti dva páni spolu už nejedon pohár tokajčiny na zdar vlasti a na pomadařenie Uhorska boli vyprázdnili!

Pán Hortobágyi mal i mladších priateľov, s ktorými rád sa zabával a ktorých obzvláštne vo svojom dome rád vídaval. To bola junač nádejuá, z tých ufal on, že vyrastnú ešte dokonalejší patrioti, lež je sám. Tak ho vedeli animovať, tak do zápalu donášať, že docela omladol medzi nimi. I oni ho radi mali, od neho a z príkladu jeho, jako tvrdili, vlastenectvu sa učili, takže pán Hortobágyi bol muž docela blažený, vytešený, kedykoľvek týchto hodných vlasti synov v dome svojom uzrel. Nádejní oblažitelia vlasti Uhorskej často navštevovali starého vlasteneckého patriarchu — a ochotne, na čo on ani neprišiel, obletovali jeho hodnú paniu.

Boly to za zábavy a vyrazenia v tom dome Hortobágyovskom i mimo neho s mladými vtipnými, galantnými švihákmi! Amálka bola v siedmom nebi pri tak dobrej tetuške, priateľke, družke, a kto by v stave bel vysloviť, čím jej ona všetkym bola? Taký život rozkošný docela zodpovedal jej povahe. Taký život nemožno si len snívať, jako ona žila v skutočnosti! Z jednej zábavy išla do druhej, z jedného vyrazenia do druhého.

Katica mala vždy dobrú radu k zámene vyrazenia pri roke a mladí šviháci nikdy neboji znevolení. Amálka na radu tetušky ktorí ani jeden deň v dome nechybovali. Pán notár bol docela bez seba radosťou, keď prišiel dcéru navštíviť do Pešti a zkusil,

Belehra dská pevnosť.

do ústavu už nechodila, lebo vo francúzštine, čo jeho dcéra za ten chatrný od neho Horto- v hudbe cvičila sa doma so švihákmi tými, bágyovcom poskytovaný príspevok všetko má.

To bolo odpoli darmo, to boli ľudia anjelskí!

Často prišiel p. Vári do pokušenia sám seba sa pýtať: či je to skutočne tá jeho Amálka z dediny? Ona sice už i doma mnoho sa učila, mnoho čítala. Nebolo novšieho románu, ktorý by nebola poznala. Už doma celou románovou hrdinkou sa slušne menovať mohla. Nuž ale, čo to všetko bolo oproti terajšej jej vzdelanosti? Pán otec bol celý zbláznený do svojej dcéry. Už ju videl i seba s ňou v budúcnosti blaženou.

Dom Hortobágyovcov bol mladým ľuďom otvorený. A p. Vári bol o tom presvedčený, že tetuška Klementína to len jej k vôli robí, že mladých pánov v dome prijíma; hostí. Amálka našla na nej matku, ktorá sa nielen o jej pečlivé vychovávanie, ale už i o jej zaopatrenie stará. Takhľa dobrý Pán Boh vzbudí dobrých ľudí ubohým sirotám, ktorí by jim matky vynahrádzali. Ale, kto by bol v stave opísať tú všetku blaženosť srdca otcovského, ktorým ono pri pohľade na dcéru svoju, dámu to veľkomestskú, prekypovalo? Trebars už bol úplne vžil sa behom dvadsať rokov do svojho úradu, preca vznikala túžba v srdci jeho prísť osídliť sa do mesta a opustiť biedny život dedinský. Už viacrás mal sa osmeliť, by poprosil pána Hortobágyiho o to, aby mu nejakú službu vo veľmeste vyhliadol, lebo že sa on domnieva tu lepšie môcť slúžiť vlasti svojej, lež na dedine; ale nedoviedol toho ešte. A k tomu to vlastenectvo, tá vrelá láska ku všetkému, čo je panujúceho národa; tá jak vrela v srdci jeho, tak by len tu bola nájsť mohla srdcia docela súcitné!

Po jednej vesele strávenej noci sedely dámy Klementína a Amálka o jedenástej hodine predpoludnej pri svojom strojení. Jedna i druhá bola v pekných úhladných nedbalkách zahalená. Amálka sedela pri fortepiane a po klavesoch jedným prstom neďbale klopkala. Klementína hrial sa pri kozube; bezpochyby ju následkom nevyšpatia sa oziabalo. Obe vyzeraly nebárs dobrej vôle a dlhé mlčaly. Konečne prerušila Klementína dlhé mlčanie.

„Amálka moja, mne sa zdá, že budem nemocná.“

„Ach, Bože uchovaj, duša moja! To sa len ten Aladár tak ztráпил. Neber si to tak veľmi k srdcu! Ja si z môjho Árpáda veru nič nerobím.“

„Nehovorme o tom! Ač ti vyznať musím, že mi ťažko bude zabudnúť na neho zo všetkých mojich dosavádznych....“

„Bol ti on najmilším! To ti uverím. Ach, a znal tak vrelo hovoriť, dvoriť! Vieš, keď sme sa vtedy tu na tvojho mena na zálohy hrali! Taký bol galantný, taký ducha-plný, taký.... do zjedenia! Keď ma pri hre pobozkal, celý večer mi tvár horela! A jak by si ty nebola mala byť blaženou, ty, ktorú tak nežne miloval!“

„Tá hlúpa radová ulovila mi ho. Ona je bohatšia nežli ja....“

„Ale nenie krajšia!“

„Aladár sa nedvorí krásne, jeho Bôh sú peniaze. On zná vesele žiť a to mnoho stojí v Pešti. Či vieš, že ma Aladár pekných pár tisíc koštuje?“

„Ten nevďačník takto sa zpreneveril! To už bol môj Árpád preca len šlachetnejší! Ten ma ľúbil ináč! Ale čože, keď je tá prekliata redaktorova dcéra krajšia a on je zarytý spisovateľ, chce si získať otca....“

„Ja sa na Aladárovi musím pomstiť! Dám ho zbuktatovať pri zkuške. Ešte uvidím, či mám nejakú moc, či nie? Ukážem mu, že o vela viacej môžem, nežli jeho hlúpa radová. Beztoho ma bol pred pár mesiacmi o to prosil, abych orodovala za neho u cenzorov, ktorí sú moji známi. Počkaj, budem za teba v inom smysle orodovať! Alebo nebudem žiť, alebo on musí prepadnúť... musí,“ — volala a vstanúc dupla zlostne nohou. „Nikdy som nikoho tak neľúbila, jako jeho... ale teraz ani svoje vlastné hriechy tak nenávidím jako jeho!“

„I ja sa mienim pomstiť na Árpádovi,“ tvrdila Amálka, „žiadam časopis, do ktorého dopisuje, držať nebudeme, na jeho knihy viacej nepredplatíme: nech to číta, kto chce! Jeho verše biedne priam do peca hodím....“

„Ja tiež falošné listy Aladárove.“

Otvorily stolky, i hodily po balku papiersera do vkusného kozuba, i prizeraly sa, jako ho plameň pomaličky ztrávil. Amálke zablysla sa slza v oku, Klementína tvár sa hnevom zapálila. I vyskočila nahnevaná, ztrhla sošku Amora z jej piedestala a tá pekná mramorová soška roztlkla sa na kúsky na podlahe.

„Drahá Klementína moja, nač tento hnev? Povedz mi, či ten naničhodník bol hoden toho, aby si sa takto hnevala? Váž si zdravie svoje! Vieš, že si mi hovorila: šanujme si zdravie, aby sme mohli čím ďalej a čo viac užívať! Užívajte radosť a pohodlie — to má byť život náš. A ty teraz sama jednáš proti tomu. Uspokoj sa, duša moja!“

Bolo počut cenganie na dveroch a o ne dlho vkročila dnu Katica.

Oznamovala dvoch pánov: Aladára Živoru a Árpáda Mézessyho.

I Klementína i Amálka byly velmi prevkapané.

„Jako môže Aladár tu byť, snad si ho uznala?“

„Jako by mohol Mézessy sem prísť, snad sa mylíš?“

Nemýlim sa, pani veľkomožná a drahá slečinka, na tieto obe oči som jich videla. A to si len osobujem, že mám dobré oči; ved' jich slečinka sama neraz pochválila. Ja vidím a poznám zďaleka, to som už neraz dokázala,“ tvrdila Katica a falošne sa namievala.

„Čo urobíme?“ pýtaly sa obe dámy.

Katica chcela ísť von.

„Kam ideš, Katica? Čo chceš urobiť?“ pýtala sa pani.

„Idem pánov dnu pustiť.“

„A keby si jich nesmela pustiť? Nevieš, že sme s nimi v hneve?“

„Ej čo? V láske malý hnev ešte vždy oaožil. I ja som s mojim Francom neraz v hneve bola a potom sme sa tým vreljšie líbili.“

„Sme my tebe rovné?“

„Láska je všade rovná, pani veľkomožná.“

Klementína i Amálka pohliadly na seba.

Katica nič sa ďalej nepýtala; ale popratajúc roztlčenú sošku Amorovú, šla a pustila pánov v predsieni meškajúcich.

Šuhajci objavili sa.

O pár menšín sedeli naše dva páry spolu staby najlepších priatelí. Aladár si chce získať prosredníctvo radovej u muža, Árpád priazeň redaktorovu skrze dcéru. Omluvy byly od patričných za traľné uznané, srdce srdcu odpustilo a mladí junáci zostali v dome i k obedu.

Pán Hortobágyi dostavil sa k obedu, i vyobjímal a vystúskal oboch junákov. Už mu zase bude obed lepšie chutiť.

Takých mladých nádejeplných vlastencov, jako boli Árpád a Aladár, nevidieť každý deň! Jedon bude dnes zajtrá sedieť v snehovni, druhý má už sta básnik a spisovateľ vopred určené miesto v národnej Valhale. S takými junákmi sa už len oddá sedieť pri stole!

Obed bol výborný. Tokajčina ešte výbornejšia.

Štrngalo sa za vlast maďarskú a za lúbošť k rodu vyvolenému; štrngali šuhajci, štrngaly dámy; no, najhorlivejšie štrngal sám starý pán.

Aladár dostal ho na podpis sto-zlatový v prospech spolku literátov národných a u Árpáda predplatil na celú kopu diel a časopisov. Národ sa musí napomáhať, vlast sa musí podperovať.

Pán Hortobágyi celý týždeň nemal tak dobrej tabule. Ale na podiv, i pani veľkomožnej, ač sme ju ráno nemocnú a zronenú videli, výborne chutilo. Amálka bola ve svojom elemente. Jej rozmar bol obyčajne kerentím zábavy. Veselým duchom od prírody nadaná nevedela sa ešte smútiť, všetko len v ružovom svetle videla, bola blažená, muž chcela oblažiť i iných.

Po obede hrala Amálka na fortepiane a Aladár tančil pri jej hudbe s Klementínou; zase sadla ku pianu Klementína a Árpád pojal do tanca Amálku.

Katica priniesla pre pánov čiernu kávu, Análka poslúžila jim smodkami. Páni zapálili si, pán Hortobágyi driemal v stolici pri kozube, nik ho nezobudil. Dva páry bla-

žene si štebotaly, pán Hortobágyi len ďalej spal a po prvýraz dnes zameškal svoj úrad.

(Pokračovanie nasleduje.)

Výlet do Romanie.

Cestopisné náčrtky od *J. Slovanského.*

„Cestovanie je život, a život cestovanie,“ hovori duchaplný Jean Paul. A skutočne medzi najkrajšie počítky nášho života náleží cestovanie. U vzdelaných národov je ono obšírnymi spisami bohaté v literatúre zastúpené, u nás skoro ani podobné samostatné dielo na svetlo nevyjde a mimo nášho tatranského „Orla“ a „Obzoru“ zriedka sretáme sa s cestopismi a preca nejeden slovenský vlastenec ďaleké kraje precestoval. A cestopisy veľmi prispievajú ku vzdelanosti, lebo oboznamujú so životom rozmanitého ľudstva, s jeho duševnými výdobytkami, mravami a obyčajmi, s úkazmi veľkolepej, romantickodivej prírody.

I prijmite Bratia a Sestry čarokrásneho Tatranska moje skrovné náčrtky z cesty, ktorú som z Budapešti po staroslavskom Dunaji do Romanie a ztade chýrečnou „Kempinakovou dolinou“ cez Sedmohradsko na milé Slovensko vykonal.

Dňa 14. septembra 1876 vysadol som v Budapešti na parolod, „Hildegarde“ menovanú, ktorá bola všetkou možnou pohodlnosťou vystrojená. I zanechali sme hlučné, parolodami husto posiate nábrežie. Zraku nášmu ubiehaly do pozadia veľké paláce na budínskej i peštianskej strane a pyšná parolod v prudkom lete krájala zelenkasté vlny Dunaja, a jako pluh, dobrými šúrami tahaný, kladie brázdy jednu na druhú, tak „Hildegarde“ kladla vlny a polievala o vlahu bažiacie brehy. Dunaj delí sa zrazu na dve stránky a spôsobuje ostrov Čepel, ktorý je päť mil dlhý a deväť osád počítuje. Hovorí nektorý maď. kronikár, myslím, že Notarius, že je tu vraj Árpád pochovaný. Keď pozremo späť na veľmesto, predstavuje sa ute-

šené divadlo. Ostrov Čepel leží nám na ľavo, lebo naša parolod ubieha pravým ramenom Dunaja. I usmieva sa nám oproti na pravom brehu ležiaca čistotná osada Sachsenfeld, nižšie cisárskej rodine prislúchajúce mestečko Promontor a neďaleko neho Tétény (Tetín?); okolie týchto osád vysadené je vinicami, ktoré výborné víno poskytujú. Vršky prestávajú na oboch brehoch Dunaje, úrodné roviny rozkladajú sa na oboch stranách, jednotvárnosť očividome rastie. Na ostrove Čepel zjavuje sa nám osada Tököly, rodisko vraj Tökölyovcov, na pravom brehu nečo nižšie ľudnatá osada Ercsén.

Oproti Adonyu končí sa ostrov Čepel a Dunaj spojuje sa opäť. Na pravom brehu leží veľká osada Duna Pentele, kde sa posiaľ mnohé rímske starožitnosti vykopávajú, na ľavom mestečko Duna Vecse, nižšie na pravo Földvár. Po trojhodinovom rezkom plavení dorazili sme tu pomedzi pieskom bohaté posiatymi brehami šťastne do väčšieho prístavu. Földvár má okolo 12.000 obyvateľov, ktorí sa mimo obrábania na blízkych kopcoch rozložených viac i lovením rýb zaoberajú. Z prístavu chytré sme sa pohli. I upierali sme zase len ďalej zraky naše tak túžobne, staby sme stroj lode našej povzbudzovali k vytrvanlivosti, by sa našej zvedavosti skôr bohatší obraz predstavil. Mestečko Szölt a niekoľko nepatrných dedín za sebou nechajúc, blížili sme sa ku Kaloči, ktorého mesta väžu už zďaleka sme videli. A zas sme i tu len slabo zahasili žízeň dychtivosti po pohľade kraju tohto. Ľavý breh je tu veľmi nízky, tak že pri nepatrnom príbyvaní vody Dunaj vylieva a rozsiahle močariny, kde tisíce divých kačíc hniezda, spôsobuje.

Dedín, ba ani jednotlivých domkov tu popri Dunaji na viacej míľ nevídať. Nemôžeme sa dívať na tú ustavičnú, neoduševňujúcu jednotvarnosť, i besedujem s inými cestovateľmi.

Na ľavom brehu Dunaja zaligocú sa zrazu pozlátisté makovice väží, to je Baja, bohaté srbské mestečko, ktoré má okolo 16.000 obyvateľov. O hodinu cesty nižej delí sa Dunaj na dve strany a tvorí ostrov Moháču, či Margitty.

zahynul biedne následkom prežitntia sa koňa horeznačky. Preto žalostí maďarský básnik Kisfaludy: „Vítazskou krvou zčervenala smutná rovina, so vzdychaním ťa pozdravujem, nášho veľkého národného bytia, veľký hrob Moháč!“ Časy sa zmenily. Maďari zabudli na katastrofu túto, ktorú sverepý Turek zapríčinil — dnes s oduševnením zastávajú vraha svojho, ktorý 150 rokov krásnu vlasť našu nivočil, lebo stárokov týraný Slovan

Homér dľa sochy v Luovre.

Mesto Moháč má asi 10.000 obyvateľov, viacej pekných kstolov, živý obchod na drevo, zbožie, víno a dobytok. No i dejepis vlasťi našej úrodnú rovinnu moháčsku so žialom pripomína, veď tu odohrala sa najväčšia smutnohra vlasťi našej. Roku 1526, dňa 29. augusta zahynul tu kvet a ozdoba vlasťi: dvaja arcibiskupi, šesť biskupov, osemadvadsať veľikášov, vyše päťsto zemánov a niekoľko tisíc obecného vojska. Turci pod Solimanom vykopali tento veľikánsky hrob. Dvadsaťročný kráľ Ludvik II. chcúť preskočiť vyše Moháča do Dunaja vtekajúci potok Csellye,

Balkánsky chce ztriasť zo seba otrocké jarmo! V Moháči vystúpil na loď vysoký hosť, arcivojvoda Jozef, najvyšší veliteľ obrancov vlasťi, ktorý na druhý deň v Baziaši vystúpil, aby tam okolo ležiace pluky „honvédske“ prehliadol.

Keď sa skončením ostrova Moháču či Margitty, ktorý je štyri míle dlhý, Dunaj zase spojí, ukáže sa neďaleko Monostorszeg i dosiahli sme nezadlho prístav Bezdán, kde sa Dunaj báčskym prieplovom s Tisou spojuje. Neskôr dostali sme sa do prístavu Apathin, ktorého mestečka okolie najlepšie

konope dorába. Tu tiahnu sa v posledných maďarsko-srbských bojoch (1848) často spomínané rímske ohrady, t. j. asi dve siah vysoké a tri siah široké násypy, ktoré sa až ku Tise tiahnu. Keď sme potom i prístav Slavonie Osek (Essek), ktorý leží v kúte, kde sa Dráva s Dunajom slučuje, navštívili, prebehli sme viac menších prístavov, jako: Gomboš, Dalya, Vukovár, Illok, kde v kostole kláštora františkánskeho zpráchnivelé kosti jedného z časov tureckých bojov znamenitého mnícha a rečníka Jána Kapištrána sa nachádzajú a za mestečkom na výšinách pozostatky rímskych budovisk a v jednom háji rupy bohyni Diana zasväteného chrámu vidieť, ďalej Palánka, Cerevic, Futtak, — až sme sa do Nového Sadu doplavili.

Nový Sad leží na ľavom brehu Dunaja, oproti mohutnými hradbami opatrenej pevnosti Varadín. Pred sto rokami bol Nový Sad chatrným mestočkom, so 4000 obyvateľmi; teraz počet obyvateľstva, zväčša srbského, okolo 20.000 obsahuje. V maďarsko-srbských bojoch r. 1848—1849 bol Nový Sad skoro celkom rozbúraný. Teraz má ulice široké, čisté, dobre dláždené, pekné a početné kostoly, verejné budovy, viac gymnasií, väže zlatom ďaleko sa ligotajúce. Obyvatelia, skoro sami Srbi, vedú veľký obchod. Tu je srediisko politického a liter. života Srbov uhorských; tu pôsobí najviac obľúbený vodca bratov Srbov — dr. Svetozár Miletič. Útrobami mojimi prelietla túžba: oj, keby i moji rodáci takou oduševnenosťou, takou vytrvanlivosťou vynikali a zaujímali sa veci národnej, jako naši drahí bratia Srbi!

Na pravom brehu Dunaja oproti Novému Sadu leží Varadín, po Komárne najsilnejšia pevnosť v celom Rakúsku, v ktorej i 10.000 bojovníkov ubytovať sa môže. Na druhý deň, okolo piatej ráno, prekvapilo nás mesto Karlovice, v ktorom sa behom celého roku taká borba viedla pre voľbu patriarchy. Hodinu neskôr dosiahli sme najpriemyselnejšie mesto potiské Titel, pri ktorom Tisa do Dunaja vteká. I dorazili sme do Zemúňa, ktoré mesto na pravom brehu Dunaja neďaleko Belehradu leží. Tu vystúpili mnohí cestovatelia z parolode a ja videl som prvého

Černohorca v mojom živote. Ozbrojený bol od hlavy až do päty. Národný kraj dobre svedčal obrovskej jeho postave. Dlhá jeho puška bola jeho najväčšou chlúbou. Okolo ôsmej uzreli sme v dialke jakoby medzi nebom a zemou, najprv len konciare minaretov, neskôr celé, biele budoviská na vrchu ležiacej pevnosti Belehradskej, ktorú nám obrázok na strane 13. „Orla“ nášho predstavuje. I presvedčil som sa, že zdalka prvý ten pohľad menu Belehradu celkom zodpovedá.

Belehrad (srbsky Beograd, turecky Darol Džihad, t. j. dom náboženskej vojny) leží na pravom brehu Dunaja a na pravom brehu Sávy, ktorá pod Belehradom do Dunaja padá. Parolode zastavujú sa v Sáve oproti budove rakúskeho konsula. Mesto rozdeľuje sa na vodné, srbské k juho-západu pod vrchom na brehoch Sávy malebne rozložené, ozdobené krásnymi palácami, medzi ktorými sa i byt mladistvého kniežata Milana nachádza, ďalej turecké mesto, Palánka zvané, a medzi týmito pevnosť k severu obrátená. Krásne ináč toto slavianske mesto špinia polmesiace na vysokých minaretoch. V tureckom meste podobajú sa domy cigánskym búdam, a práve tak vyzerá lenivý špinavý ľud turecký. Obyvateľov, skoro samých Srbov, má do 30.000. Mesto po osvobodení zo sverepej moci tureckej napreduje rýchlo v kultúre; teraz má vysoké, mnohé stredie a národné školy. Z roka na rok stavajú sa nové a nové veľkolepé budovy dľa vzoru veľkých miest tam, kde špinavé budy turecké pred nedávnom stály. Dejiny mesta sahajú do šerej dávno minulosti. Za Rimanov stála tu osada Singidunum; neskôr patrilo mesto k ríši Byzantskej, ktorej ho r. 1086 uň. kráľ Šalamon odňal. Cár srbský Stevan Dušan vystavil pevnosť r. 1343. Neskôr prišiel zase do rúk Uhorska, no po smrti Ludovita I. zaujal ho srbský despota Lazar Vukovič. Ďuro Brankovič predal ho Sigmundovi, ktorý pevnosť proti Turkom dobre opraviť dal. R. 1440 dobýval prvýraz turecký vezír Ali-beg so 17.000 marne Belehrad; rok na to odbil Turkov Janko Sibiňanin. Len r. 1521, 4. júla, opanoval sultan Soliman s 200.000 vojska

hrad i mesto a Turci panovali tu až do r. 1688. Neskôr prechodil Belehrad z rúk tureckých do rakúskych a naopak častejšie; medzi iným opanoval ho r. 1717 Eugen Savojský. Roku 1804 obkolesil Srb Čierny Đuro s 9000 povstalcami Belehrad; v nasledujúcich rokoch zaujali Srbi s pevnosťou celé

terajšie pozemie kniežatstva; no len roku 1862 podarilo sa Srbom celkom vymaniť sa z moci tureckej. I nádejeme sa, že pod múdрым vedením domu Obrenovičovho zaujme dnes zajtrá Srbsko čestné miesto svoje medzi kultúrnymi štátami.

(Dokončenie nasleduje.)

V i d e n i e.

Od *Garciňského*.

(Noc, chýza, na stole lampa, knihy i papiere, pri nich zamyslený mladý človek hádže netrzeplive perom.)

Darmo! nemôžem písať, myšlienky sta chmáry
Pretahujú sa v hlave, bez duše i tela
Jako vetrom pustené vojanské standary —
Rvú sa, točia, chvejú bez zdaru, bez ciela,
Chybuje na nich orol. — Myšlienky bez vnady
Ducha sice unesú, nezrobia poeta!

Kresliť rádby do tvári, do čela jed hadí,
Rádby najst čo najhoršie, podlú podlošť sveta,
A tou mu srdce vypchať, tygrovým mu oči
Zrakom zapáliť, — ústa? — pysky krokodla —
Srdce v prsách vulkána, čo ráz buchne, skočí
Žhavou nech lávou strelí, jedna každá chvíľa,
Čo dýchne, nech v povetrí smäť, strašný mor
zplodí.

Ale i to je málo — i lepšie moholby —
Hah! hodina vybila — polnoc — lampa
hasne —

Svetla! svetla! — nikoko — noc smutná
i temná —

Čo to za svuky? — vrava! — lež dáka pod-
zemná.

Hlasy.

My tebe ku pomoci prichodíme vlastne.

Básnik.

Čary — kuzly! — vo meno — pomoc! —
Otca, Syna!

Zaniká už sklepenie — stena sa uhýna —
Čo blyslo? — čo za tiene mihajú strhané?
Čo to za smiech? — okále vytreštily do mňa! —
Preč! najsvätejším menom prekľaty satane!
Zbroj pri mne — jako psovi roztrieskam ti čelo!

Hlasy.

Mierni sa — nevyhrážaj, tá lárma daromná!

Nenie človeka hodné nedokončiť dielo.

Poznaj ma a máš obraz verný i malebný!

Básnik.

Jde ku mne a za nim tisíc sa jich vlečie,
Každý rastie na obra — vše väčšie i väčšie —
Oku môjmu nesnesní, — ukrutní — škarední.

(Tiene zaniknú — stará baba, opretá na palici hľadiac
mladčkovi v oči hovori):

Ha, odkiaľ tá vrava tu? — čo, ty tu panáčku?
Kričíš staby zlých duchov obsádel ta bol roj;
Lútostou ma preplnil rozpačný osúd tvoj,
Preto vlastne prichodím —

(Spieva):

Mám svojho konka,
Na bíci hlas hromu,
On cvákom uniká.

Jako havran v tele
Je zvieračko moje,
Hviezdu má na čele
I hviezdu na nohe. —

Keď sadám, sa kloní;
Keď sedím víchrica
Najkrajší kôň z koní,
Zručný sta pravica.

Hryva mu húštava,
Blyskavica oči,
Potoky prepláva,
Doliny preskočí.

Mám môjho konka
Hej milý panáčku,
Hľaď, jako uniká!

(K básnikovi vidiac, že na ňu nepozoruje):

Čo sa ti stalo? — povedz — veď sme tu
len sami!

Čo si sa tak do hĺbky zahľadel očami?
Príď k sebe!

Básmik.

(Hľadiac ustavične v jednu stranu):

Tam, tam stojí — i hrozia potvory!

Čarodejníca.

Ty podivný si človek, to starý pes Mori,
Obyčajný na stenu tieň udiera z neho.

Básmik.

(Zpomätajúc sa):

Kto je tu, — kto hovorí? —

Čarodejníca.

Jak' ty človek druhý.

Vidiac, že ti priateľskej potrebné posluhy
A že pomoc žiadneho . . . .

Básmik.

Čo tu robíš — tak pozdno? — ja v celom
živote

Nikdy takej brydoty nevidel som ešte.

Čarodejníca.

Verím — vo veľkých domiech ja nie som
na meste,

Skromne žijem neznáma v bezľudnej samote,
A len časom dakeďy vychodievam v noci,
Dávať potrebným rady, alebo pomoci;
Len z tej vlastne príčiny idem k tebe práve.

Básmik.

Odkiaľ? Načo? — sám blúdím na zlej sveta
dráhe.

Druhému radu dávať? — ó, to ma zaznávaš!
Teda skoro — čo žiadaš? — zkrátka skončme
právo!

Čarodejníca.

Vyprovadiť ťa zo snov — i vyvieť na javo!

Básmik.

Šialena, v snách neblúdím.

Čarodejníca.

A preca poznávaš

V tieni čerta, a v psovi zlého ducha z pekla . .

(Jedna bije.)

Čuj, hodina zas' celá nič po nič utiekla,
Kohút keď deň oznámi s prvým slnca bleskom,
Ja ďaleko byť musím, nedaj mi čas márnit —
Jakže to tvojou túhou s diablom sa obznámiť,
Ja ho privábiť môžem — slovom — biča
treskom —

Kúzlom — jako kde — komu? — rôzne znám
spôsoby.

Iste i tys ho videl nieraz, nie storazy;
Lebo v mnohonásobné stroji sa obrazy;
Ty v rozjatrení mysle nepoznáš osoby;
Dôkladne ukážem ti ja ho prsta znakom.
Ty zle si súdil o ňom, žeby bol podliakom,
Vyšším ho tvorom slová stvorily tvorivé,
Hľaď, i načúvaj!

(Spieva vzhajúc nejaký prach do lampy, ktorá jasnejšie horieť počína):

Nech v tom dive

Prvá postat sa ukáže!

Znak potrojný do okola,

Krížik zhora, krížik zdola,

Zjav sa, kým sa všetko zmaže!

(Objaví sa starší človek sediac pri stolíku.)

Či vidíš? — či ho poznáš? mudrc obyčajný,
Možno dáky professor, lebo radca tajný,
Grečtinou i latinkou povzniesol sa z tlumu,
Umie dačo i z práva — a to dost rozumu!
Slúchaj, bo čítať bude.

(Človek píše a hovorí hlasne):

Tri sú v jednom?! — smyslu nedá!

Slovo telom! — prázdne vravy!

Kto mi z kruhu štvorhran spraví!

Keď tu volá meroveda:

„Priama čiara nenie krivou!“

S tou bibliou nešťastlivou!

Starý, pre rozum okovy,

Mučí nás testament nový! (Mizne.)

(Čarodejníca sype znova prach do lampy, ktorá čoraz jasnejšie horí. — Spieva):

Znak vyrobený druhý — tretí,

To znak citu i náture.

Nech postúpa ďalej múry,

Plameň nech jasnejšie svieti!

(Múry postupujú; izba sa vätší; vidno rozličné skupeniny ľudí; pri nohách otca kľačí plačúca dcéra, neďaleko jej snúbenec s plnou v ruke tobolkou.)

Dcéra.

Otče, otče líca mäknú

Čo dcéra ti slzí, mladá.

On má dušu takú peknú:

Či anjela lúbiť zrada?

Jeho žitie: trudoviny

Zriedka pri ňom zápal sladký,

Nemá otca, nemá matky.

Z rodnej musel preč dediny.

Jestli ty zavrheš dieťa,
Kto požehná dcéru malú?
Srdce pukne mi od žiaľu
Zhyniem sta tieň blady sveta!

Otec. (Odkopne ju):

Ta preč od nôh mojich, choď vetrom niest žiale,
Môj sluch nemá ucha pre hlupatvá románov
Modzgy vaše plné táraninou samon,
Tratíte rozvahu v nesmyslnom žiale.
Kedy navyknete svoje dobro poznať?
Od najbohatších mi chodil po zati zať —
Vše nadarmo — prečo? Bo líbi bedáka,
Teraz, keď mi znovu pán veľký sa darí
A o ruku prosí — jaj odpoveď jaká?
,Nejdem sa vydávať, radšej do kláštora!
Ale ja ti na to: ,klakneš pri oltári!' —
Tak to otec chce mať, — a ty mlč — po-
tvora! (Miznú.)

Čarodejnica. (Spieva):

Hrstou more chciet prelievať,
Núdznou myslou merať Božstvo, —
Prisahalo ľudí množstvo,
Jako zdaru tu nádejať?

Básnik.

Stará to pieseň — ti vyzvaní čudom
Ludia, sú ľuďmi tiež obyčajnými,
Znal som ja takých medzi sprostým ľudom,
A znal tisíce medzi vzdelanými;
To dnes je módou, to bežné výjavy.

Čarodejnica.

Vidíš, že diabol dnes nenie zriedkavý.

Básnik.

Ale postava....

Čarodejnica.

Len ešte chvľočku!

(Kreslí kruh, syje do lampy prach, tá čoraz lepšie horí. — Spieva):

Vy, čo zimnú mohylôčku
zafňate.

Vy, čo niekdy brat pri brate
Za cnotu, voľnosť váľčili,
Či ste lahli v bitve, čili
Do dnes ešte živôt máte,
Tou prisahou, tým prekliatím,
Touto prosbou, tým rozkazom —
Nám, čo pamäť vašu 'svätím',
Ukážte sa všetci razom!

(Bojíte, v úzadí dva rady v zápase, v popredí vodcovia v rade vojanskej.)

Najstarší.

Tak stojá veci, petdesiattisíc nás,
Pekné to rady — oni triráz viacej,
Zbijeme tých tu — pošlú viacej pätráz.
A bázr národnej uffm sille našej,
Bázr pod standary stavec i mládenec
S zápalom stáva, žitie nesúc v dare,
To na Marsovom preca len oltáre
Vidím krvavý mučenníkov veniec!
Na jatku vás viesť? — iné možné nenie.

Jedon z vodcov.

Čo reč bez skutkov? — ja radím: smierenie.

Druhý.

Čo nás tam po tom, že jich je tak veľa!

Tretí.

Veleké keď raz začaté sú diela,
Nech sa dokoná. — Mojou teda radou:
Biť, rúbať, vraždiť, i vojnou i zradou.
Len sa hore! len sa smelo
A sláva sa usmeje nám!

Mnohí.

Nesmysel, šial, bláznenia!

Štvrtý.

Darmo tratit krev i menia —
Vražda! hlas za vraždu nedám!

Piaty.

Krev o pomstu veľká časom.

Šiesty.

Ale kde zlé je za pásom,
A kde vojak je bez chleba,
Básne písať tam netreba!

Siedmy.

Smrť vyrieknúť to bázr snažne,
Ale zomrieť ťažšie padne.

Ôsmy.

Čo si počnú deti, žena,
Keď nám v boji smrť určená?

Iný.

Nešťastlivým Bôh pomáha!

Mnohí.

Keď kôň zdochne, pre psa tráva.

Iný.

V myšlienkach sa neshodneme.

Mnohí.

Hlasovaním rozhodneme!

Najstarší.

Šesť je za vojnu a tričať za pokoj.

Mnohí.

Tak je dobre uzavrené.

Iný.

Už porady sú skončené.

Všetci.

I krvavý boj! (Miznú.)

*Čarodejnica.*Obetivosť kde zahynie,
Tam zahynúť všetko musí!*Básnik.*

Čary sú to, ale i nie!

Čarodejnica.(Robí kruhy, z lampy ohromný blesk, za zrútenými
stánami pokoja vidno kraj obce. — Spieva):

Ty, čo s dušou, si bez duše,
Majúť srdca, si bez srdca,
Ludstvo! — cnosti zpreneverca —
Tu na moje povstaň slovo!
Bratov vašich ťažkým stonom,
Zlato — milým pre vás tónom,
Hlúpstva — pre vás výrečnosťou
Zbojstvá — pre vás statočnosťou,
Vraždy — pre vás čin statnosťou,
Klamstvá — pre vás dôstojnosťou:
Zaklíma vás moje slovo!

(Ľud vystupuje, v sriedku tribuna, otáčajú kríže):

Ľud.

Dolu kríže! — lám na krúpy!

Rečník (na tribune):

Poslancovia i zástupy!
Zasly časy už slepoty,
V nichž pre liché človek cnoty
Krev prelieval, zisk povrhol —
Dnes, vek zlatý,
Vek osvety,

Už je blízko, už pribídal;
Znaky viery, — uma hrádza!
Dnes krev naša, i peniaze,
I to ľudstvo tej otčiny —
Sú vlastnými, sú našimi!

Čarodejnica.

(Dáva znak, to zmizne, ostatnie robí kruhy, spieva):

Nuž nech stane
Teraz v oku
Diabla postać,
Jak po vekom
Liet potoku
Má zostať!

Básnik.

To človek!

Čarodejnica.

Bez srdca!

(Všetko mizne, lampa dohorieva, básnik sa prebudí.)

Petruškin.

Slovenské bájeslovie¹⁾.

*Úsôp 1.**Úvod.*

„Človeče, poznaj sám seba!“

Tento nápis asi pred 2000 rokami čítal istý vedochtivý Gräk nad bránou starého chrámu v Egypte, a potom rozprával svojim krajanom o velikej múdrosti národa, ktorý pilne vzdelával úrodné polia v údolí Níla.

A pravdu mal vedochtivý Gräk; lebo dobré poznanie seba samého je najspravnejším základom všelikej ľudskej múdrosti.

Čo stojí o jednotlivom človeku, to samé stojí aj o istom súhrne ľudí — o *národe*.

„Slováku, poznaj sám seba!“ privolať radno i nám, lebo dobré poznanie nášho Slovenského svojstva, našej reči, porekadiel, bájov, povestí, piesni, zvykov, dejov: bude

¹⁾ Pán pôvodca mal úmysel tieto svoje úvahy o Česko-Slovenskom bájesloví vydať v Českej reči; no ponevác nenašiel sa nakladateľ, po kuse uverejňovať jich bude v tomto časopise. Red.

najspravnejším základom všetkej národu pro-
spešnej múdrosti.

A verte, Slováci, že hodno je bližšie
poznávať tieto duševné poklady Slavian veľ-
národa, lebo jejich cene a kráse, jejich syste-
matickému riadu a skladu, jejich drevnej
zachovalosti: nevyrovňajú sa takéto ducho-
plody žiadneho iného národa na svete.

Úsčep 2.

Pomer reči k bájom.

Prv lež by som pristúpil ku pojedná-
vaniu Slovenského bájeslovía, nemožno mi
neprehovoriť, aspoň na krátce, i o tom pred-
mete, s ktorým — ako dvoje blíženiec, čo
ovocie jedného plodu a života — nerozlučne
srastené je naše bájeslovie, totiž o reči;
a síce najprv o reči vôbec, a potom o Slo-
vanskej zvlášte.

Reč je zjav a výtvor ducha.

Duch, jako mu nutno bolo, chcel sa
zjaviť, i zjavil sa prosriedkom, čili nástrojom
reči, tak hneď i tvoril a uspôsoboval si
zjavy, hlasy a hlásky tohto svojho prosriedku
čili nástroja; tvoril hmotu, čili čiary, čiary,
črtky, obrisy aj malbu tohto svojho výtvoru
s ním nerozlučne, sebe primeraným a jako
najvýraznejším spôsobom.

Hlásky a slová — tamtie ako zárodek
a koreň, tieto ako jeho rozvitok — sú tuhá
tak obrazom čili symbolom ducha a jeho
myslenia, jako i báje, t. j. ďalšie a širšie
obrazy čili symbola, do nichžto prvotný obra-
zivý duch zavínil svoje pojmy a myšlienky.
Alebo — jestli by sme to tak vzali do jed-
ného rámu — reč dáva čiary, obrisy, ťahy;
báj dáva svetlo a tóne, barvy, čili malbu
jedného a tohože obrazu. Nasledovne pri
poznávaní celku nemožno deliť jedno od dru-
hého, lež načim do povahy a úvah brať
jedno i druhé spolu.

Naša reč, sama v sebe, je výtvorom filo-
sofie našim predkom vlastnej; je dielom
jejich ducha; je sám duch, zjavený vo svo-
jom diele; — *báj* je mysléním, je barvistou
dumou tohože ducha, a práve preto pri bá-
daní mythologie nedovoľno deliť od seba reč
a vec, čili jazykozpyt od bájeslovía; meno-
vite ale Slovenská mythologia s etymologiou,

a etymologia s mythologiou — pre mime-
riadnu zachovalosť jednej i druhej — ne-
dielne a nerozlúčené spolu považované byť
musejů, lebo jedna druhů vysvetľujú a do-
plňujú, lebo jedna i druhá sú rovnak a sú-
časným výtvorom ducha našich pra- a pred-
pradedov.

Úsčep 3.

Budúcnosť mluvovedy.

Istý duchaplňý satyrik síce povedal, že
filologia je veda, v ktorej samohlásky nič,
a spoluhlásky len veľmi málo znamenajú¹⁾,
a istotne úplná pravdu mal obľadom tých
filologov, ktorí túto vedu — práve tak ako
na pr. alleopathii homöopathiu — považujú
len za puhú hračku, alebo svoju vlastnú
reč držanú maľ chcejú za prazdroj, matku
a jadro všetkých rečí; — no nie tak má
sa vec pri opravdivých a svedomitých za-
svätencoch tejto vedy, ktorých riadia a vedú
nepremenné pravidlá ohybov a rozvoju reči
a nie strannické chůfky národného sebeckva.

Takýmto jazyko-zpytcom je reč naj-
starším a najspolahlivejším archívom života
a vzdelanosti drevnych národov a je prvot-
ným základom i z nej a spolu s ňou roz-
vinuvšieho sa bájeslovía.

O pár sto rokov, keď nielen srovnáva-
júce mluvnice, ale i srovnávajúce skladby —
hlavní to zdroj jak poznania organickej
ústrojby a sústavy reči, tak i histórie rečo-
vého processu, rozvoju a pokroku — dô-
myselnými a nestrannými jazyko-zpytcami
bezpečne fixované budú: mluvoveda pedo-
bat sa bude zemovede ducha, práve tak ma-
júca vrstvy svojho rozvoju, ako jich táto má
vo svojich 10 útvaroch; — ba verím, že
z výsledkov týchto bádáním bude možno
potom už bezpečne určiť i mnohé momenty
rozvoju a osudov početných pranárodov sveta,
ktoré momenty teraz ešte zčiasťky hlboká
tuna pokrýva, zčiasťky strannické demneaky
dajednych vedomcov v mylný smer apravily.

Úsčep 4.

Hvalská čelad.

Dosiaľ povšechno zato malo sa, že ko-
lískou človečenstva, menovite ale Semitických

¹⁾ Voltaire.

a tak zvaných Indo-Europejských národov, je India. A toto je ovšem veľmi možné. No ešte vierepodobnejším zdá sa mi byť to, že dejadna čelaď z potomstva prvých ľudí, v najdrevnejšom praveku opustiac údolie hornieho Indu a pramene riek Ravy a Gury, cez Kabur posuvla sa na severozápad a po mnohých storočiach došla k západným svahom pohoria Mustag a Belurtag, — tak, že kolískou Semítov, Árov a Indo-Evropanov vlastne považovaný byť môže priestor medzi Chvalínskym morom a Indukušom. Tuhá — behom asnaď mnohých a premnohých tisíc-ročí — rozplemenila sa táto čelaď, ktorú ja *Hvalskou* nazývam, vo veľký národ, jenž potom, pre nedostatok výživy a menovite pre skot potrebnej paše, z času na čas vysielal svoje roje v rôzne strany sveta, ktorýchžto rojov asnaď teprv pozdnie paroje prijaly tie mená, pod nimižto patričné národy prvá historická doba nachodí.

Tak zo pňa tejto Hvalskej čeladi tiahli Árovia do Hindostanu a podmanili si tamejších drevných obyvateľov, možno že bojom vnakmi proti vlastným pradedom vedeným; Irani tiahli do Persie; Aramäi do malej Azie, Sýrie, Arábie, Aethiopie; Pelasgovia južným pobrežím Čierneho mora do Grčka a Itálie; Kelti, Germani a Slaviani severnou stranou Čierneho mora do západnej, strednej a severnej Evropy.

Že spomenuté národy nerojily sa z Indie, lež z vyšeoznačeného priestoru pri Chvalínskom mori, ba ďalej na pozejšie, asnaď práve už až z Arménskej vysočiny, a tak že i potomaj Indovia neboli pňom, ale iba vetvou pripomenutej medzi Chvalínskym morom a Indukušom valne rozplemenivšej sa čelade, za to svedčia nielen stopy, ktoré zrejme dokazujú prístahovalosť Árskeho plemena do Indie, ale i drevne jeho pochopy o svete vôbec, menovite pak o mori, úplne zodpovedajúce tým pochopom, ktoré o týchto predmetoch majú Semitické a Indo-Europejské národy, a ktoré si tieto spoločne, jedine na pobreží Chvalínskeho mora utvoriť mohli, čo členovia Hvalskej čelade.

Hvalskou čeladou nazývam spoločný pránárod Semítov, Árov a Indo-Evropanov preto,

že pamiatku tohto mena prechovávať zdajú sa v sebe i názvy národov: *Chaldei, Kelti, Gaeli, Helleni, Gael* čili *Gaor-mani*¹⁾, *Svévi* (Hvévi), *Svávi, Slávi, Chalibovia* a t. d.; ba vierepodobne táže Hvalská čelaď dala meno i samému *Chvalínskému moru*²⁾.

Úsčep 5.

Rôznosť a jednota reči.

Dávne a dlhé sú hádky o tom, zdáľiz všetky reči sveta povstaly z jednej prareči, alebo nie. Možné je jedno i druhé.

Za viacej prarečí, a tak i za viacej Adama a Evi, hovorí veľiká *rozšľenosť jazykov*, jak čo do koreňov tak i čo do organizmu reči. Pri koreňoch je vraj nápadné, že človek, ktorý predsa i v tej najdrevnejšej dobe, vždy a všade, mal tú istú *fyzilogickú ústrojnosť orgánov mluvy*, tak nadmier rôzne slová utvoril k označovaniu tých istých predmetov sveta a ľudského života; pri ďalšej ústrojnosti jazyka ale je vraj nápadné, že človek, ktorý všade obdarený bol tými istými Božmi darmi ducha a jeho sdokonalovania sa, ktorý všade fyzilogicky tým istým *sraťom* hľadel na svet, na krásy jutra a večera a tým istým *sluchom* načúval šumotu vln, spevu vtáctva, hvizdu víchrov a romoneniu bromov: predsa tak nadmier rôzne organismy jazykov utvoril a ustáľil.

Za jednu prareč, a tak — čo je dľa mojej mienky o veľa vierepodobnejšie — i za jedného Adama a Evi, čo prarodičov veškerého človečenstva; hovorí nesmierne rozdielny *klimatický* vliv na prirodzenosť človeka, a tak i na všetky, a touto prirodzenosťou úzko súvisiace výtvyry jeho ducha; hovorí ďalej istý, ač často nadmier ťažko pozorovateľný

¹⁾ Hláska *h* veľmi často niení sa na *r*; na pr. *hrdlo* a *hrtaň* miesto spravnejšieho *hldlo* a *hltanň* (Hals, collum) od *hltan*.

²⁾ Úplne mylný je ten náhľad, akoby veľikánske Chvalínske jazero toto svoje meno dostalo bolo od malej vetvičky Uralských Čudov, ktorí na jeho pobreží u vtoku Volohy v IX. a X. storočí bývali a sa vraj *Chvalisami* nazývali. Vec sa má naopak; Chvalisami menovali sa, ponevác bývali pri Chvalínskom mori.

*styk v koreňoch*¹⁾ alebo v ústrojnosti jazyka (tak na pr. reč Baskov vo Španielsku, čo do ústrojnosti, veľmi podobá sa Amerikánskym rečiam); a hovorí konečne *nesmierná starobylosť* ľudského plemena, ktorej vraj hlavne pripísať nutno terajšiu veľikú rôznosť rečí.

Ohľadom tohto posledne uvedeného dôvodu pripomenem, že pri stavbe plynárne v New-Orleanse, vo *štvrtnej* vrstve, našli človečiu lebku, jejáto vek znalci na 57.600 rokov ustanovili. A ešte ani táto lebka nepatrí do rozhodne diluviálnej doby, lež do vekov o vela pozdejších. Z utonulých ale u brehu Misisipi lesov výtečný znalec dr. Dowler súdi, že ponevác na nektorých miestach odkryto bolo jedenást vrstiev lesných pavezov na sebe ležiacich, ktoré desatero zahynutí a obnovení lesnej vegetácie naznačujú, a ponevác Cypriše v týchto vrstvách sa nachodiacie majú 10 stóp v priemerí a 5700—6000 letných kruhov, vek každej vrstvy vraj obnášať musí najmenej 14.000 rokov, a tak vek jedenást vrstiev: 158.400 rokov!

A kto vie, koľko sto a stotisícami rokov predtým človek už jestvoval, žil a duševne rozvíňoval sa; lebo veď len nedávno v uholných dolach u Wetzinkonu vo Švajcarsku, v Curyšskom kantone, ktoré doly obsahujú takzvané kostkové uhlie, najstaršiu to formáciu kamenného uhlia, našli vraj najstaršie *priamé* svedectvo o existencii ľudského pokolenia. Je to jakési pletivo, z prerezaných borových triesok, ktoré sú obalené do kóry z listnatého stromu. Wetzinkonské uhlie patrí do periódy medzi oboma ľadovcami v Európe. Je teda týmto nálezom podaný dôkaz, že už vtedy existoval človek. (Viď naše „Nár. Noviny“ 1875 č. 38).

¹⁾ Čo je ale pri pravidlách *flexie* reči len celky prirodzené; na pr., keď už spomenuté boly mená Adama a Evy, či nezdalo by sa to smiešnym byť nejednomu slavnému filologovi, keby mu človek povedal, že Adam, Zevs, Deus, Odin, diaľ, Athéne a t. ď. sú jedného koreňa slová; alebo podobne Eva, Venus, venec, Weib a t. ď. že z jedného koreňa pošly? A predsa by sa tomu tuším i ten najslavnejší filolog darmo usmieval.

Behom toľkýchto časov, a pod tak rôznymi vlivami podnebí, aké má naša zem, ovšem nielen možná, ale tuším že i vierepodobná je i terajšia rôznosť jazykov z *jednej*, pred nescíslne mnoho sto a stotisícami rokov jestvovavšej *prareči* človeka.

Úsčep 6.

Rečová prednosť.

Druhou, podobne dávnou a dlhou, ba často i dosť ostro vedenou hádkou je: spor vedomcov o rečovú prednosť jedného národa pred druhým. Jedni totižto tvrdia, že matkou všetkých Indo-Europejských rečí je reč sanskritská, druhí že gráčtina; jedni zas dokazujú, že latina povstala z gráčtiny, iní, že germančina z keltčiny a t. ď. No i toto je tiež dosť jalová hádka.

Dľa môjho náhľadu je sanskrita práve tak ako ktorákoľvek iná, a síce jak Indo-Europejská tak Semitická reč, *nie matkou* týchto ostatných jazykov, — ale jestí ten výraz vôbec obstoť — len *dcérou*, ako všetky ostatnie sú dcérami abo vnučkami a pravnučkami jednej, nám teraz už neznámej, časom avšak vedeckými bádaniami asnaď viac menej fixovať sa dajúcej *prareči*, ktorú som z vyšuedaných príčin Hvalskou pomenoval. Lebo národ, ktorý sanskritou hovoril, vierepodobne práve tak pristahoval sa do svojich sídlovísk od Chvalinského mora, ako aj iné národy tohože hniezdiska do svojich nových vlastí, a jeho amalgamizovanie sa s autochtonmi zaujatých krajín, práve tak neostalo bez vlivu na rozvoj jazyka, ako neostalo bez vlivu ani pri reči Assyranov, Grákov, Rímanov a j.

Otázka je tu len tá, kde takéhoto vlivu pomerne najmenej bolo; nasledovne nemôže sa tu jednat o *pôvodnosti* tej lebo inej reči, lež iba o pomerne väčšej abo menšej *zachovalosti* tejto *všetkým* dcéram Hvalskej *prareči jednako spoločnej pôvodnosti*; či: ktorá dcéra Hvalskej *prareči* najlepšie zachovala *týp* a ducha svojej, nám teraz už neznámej *prareči*?

Úsčep 7.

Rečové požišky.

Z povedaného teraz už samo sebou vysvitá, že mýľne súdi, kto tvrdí, že si tento

lebo onen *koreň* slova Nemci od Gräkov, Slávi od Indov, Rímani od Keltov a t. ď. požičali a prisvojili; lebo isté je, že také korene slov, ktoré sú 3—4 dcéram Hvalskej prareči spoločnými, nie sú požičaným a od-cudzeným; ale spravodlivo sdedeným vlast-níctvom každej jednotlivej dcérorечи, na pr. vinum, Wein, víno; sedere, sitzen, sedet; stare, stehen, stát a t. ď.

Ovšem ale môžu byť

1. na základe koreňov, dajednymi dcérami Hvalskej prareči, od autochtonov požičaných osnované slová, ktoré ale izolovane stojac vo spolku Hvalských dcérorечи, istotne kriklavo prezradzujú svoju nepatričnosť do sústavy koreňov týchže jazykov. Početnejšie príklady osvojovania si autochtonských koreňov naist možno v semitických rečach, ba tu i tu i v keltčine a latinčine. — A

2. môžu byť, krom toho, súsedským spôsobom požičané i dajedny, na základe spoločných koreňov, tou abo inou dcérorечou utvorené slová, podľa toho, ktoré plemeno Hvalskej čelade *skoršie* prišlo ku známosti týmto novým slovom označeného predmetu. Na pr. koreň *py* bol spoločným od Hvalskej matky sdedeným koreňom Germanov i Slavénov; z neho pošlé *spieß* avšak utvorené je dla nemeckého *Speise*; — alebo naopak, koreň *tri* (svetlo) bol tiež takýmto spoločným koreňom (odtiaľ *Thor* a *Túr*, boh slnca), z nehož pošlo naše *turblietat* čili *trblietat* (vlitern), Latinské *s-terla* (stella), Nemecké *s-trahl*, *s-tern* a j. a predsa z neho Slavénmi utvorený výraz *s-trieblo* (teraz *sriebra*) od nás požičali si Nemci vo slove *Silber*, bez-pochyby preto, že Nemci striebro poznat naučili sa od Slavénov; — podobne z koreňa *ky* (kuť, kovať) povstaly *kov*, *cuprum*, *Kupfer* a t. ď.

Pozoruhodný je ešte i ten zjav pri hla-daní toho lebo onoho koreňa u *všetkých* dcier Hvalskej prareči, že málo jest príkladov toho, žeby sa hľadaný koreň skutočne takmer u všetkých dcérorечи nenašiel, tre-bars i nie voždy v prísne lexikálnom vý-zname slova, ale istotne aspoň v jemu prí-buznom. Tak na pr. iné je *slepý* a iné *schla-fen* a koreň to predsa jeden; iné je Sloven-

ské *niana* (drievné *onia* = mať, *nian* = otec), iné Latinské *anus* a *amueilla* (ancilla) a iné Nemecké *Ahn-frau*: a koreň to predsa ten istý. Podobný pomer pozorovat možno vo slo-vách *Vit* a *piter* (pater); *liegen* a *lectum*; *bitten* a *pýtal*; *fragen* a *prosit*; *dormire*, *driemat* a *träumen* a j. (Naše *snívat* pochodí od *mnet*, *domnievat sa*, *so-mnievat*; nasle-dovne *sen* je zkrátené zo slova *so-mnenie*, *somn*, *semn*. Naproti tomu, čo zdá sa byť *mnením*, ale nieje mnenie, lež je *skutočný* v mysli utkvety obraz dačoho, to sluje *pa-mnetou* čili *památou*.)

Ušcep 8.

Rozdelenie reči.

Kolko toľko vedecky dosiaľ preskúmané reči ľudského plemena, rozpadajú sa dla jích rozvoju na tri triedy: na *koreňové* čili jedno-slabičné, na *agglutinujúce* a na *flektujúce*. Každá reč z počiatka bola len koreňová, časom pak rozvinula sa v agglutinujúcu alebo i vo flektujúcu.

1. *Koreňové reči* sú: Kytajská, Anamitská, Kambozská, Siamesská, Monomanská, Bir-manská atď., v nichžto, keď prednášajú sa živým slovom, často len skrze prízvuk rozoznať možno patričný smysel slova, ktorý v písme vyráza sa pridávaním istých, k po-rozumeniu ešte potrebných koreňov. Tak na pr. *ta* značí v Kytajčine: veľiký, veľikým byť, velatíť sa, veľikost a veľmi; to jedno-duché *tu* napíše sa písmenou, ktorá asi jako naše *A* vyzerá, ale k označeniu patričného pochopu o veľikosti, potrebné je ku písmene *A* dodať ešte aj iné korene, z nichžto každý dá iný výraz i smysel tomuže pôvodniemu *ta*. V Anamitskej reči hlavný úkon má prízvuk; na pr. *ba* *bà* *bâ* *bá* znamená: tri panie (daly) zaucho miláčkovi vladára.

2. *Agglutinujúce* čili prilepovacie reči ku koreňom predkladajú a prilepujú, ba často i do nich vsúvajú isté partikuly, nimiž vyrá-zajú sa rozličné pochopy toho istého ko-reňa. Takéto reči sú: Tatarská, Mongolská, Finnská, Maďarská, Turecká, Iberská, Čer-kesská atď. Na pr. v maďarčine *szár*: zna-mená cievu, *szarv* roh, *szarvas* jeleňa; *far* značí zadok, *fark* chvost, *farkas* vlka. Po

turecky milovať *sev*, milujúci *sev-er*; z toho spraví si turčina konjugáciu takto: milujúci ja t. j. ja milujem, milujúci ty t. j. ty miluješ atď., milujúci oni: *sev-er-ler*. Ostatne je maďarcina, dľa môjho náhľadu, tiež dcérou Hvalskej prareči, ktorá ale svoju mat' už opustila, keď i Hvalská prareč ešte len agglutinujúcou rečou bola; len že maďarcina nerozvinula sa — po svojom odtrhnutí od Hvalskej čelade — v reč flektujúcu, ale v agglutinácii zakrnela. Čelad, ktorá touto rečou hovorila, iste nepohybovala sa od rieky Oxusa k juhu, lež prejdúc cez Oxus, k severu tiahla, kde potom asnaď i klimatické pomery prispely k zakrnutiu reči, z tejto čelade pošlých Čudských plemien. Možno, že podobne bude sa vec mat' i s ostatnými agglutinujúcimi rečami.

3. *Flektujúce reči* sú, ktoré koreň slova, až na jeho posledný prvok, tak rôzne pozohybujú, žeby človek teraz už — po mnohých tisíročiach tohto ohybovacieho procesu — často i pochyboval, že tak rozličného smyslu slová z jedného a toho istého koreňa poisť mohli; na pr. *myt, more, most, mokrý, mydlo, madidus, mundus, mos* (mrav, čistota) atď., alebo *viť, voj, venec, závoj, spajiť, spievať, Vajan, vojna, víťaz, viať, vev, vek, svák*, (sú-vek), *vlietať* (volare, vliegen; u nás napredku zahynulo v) *vlna, vetor* atď.

Flektujúce reči sú, Semitické a tak zvané Indo-Evropské, ktoré tuhá Hvalskými menovať budem.

Poznamenať ešte musím, že dľa úsudku mnohých vedomcov, ako vôbec všetko hynie na svete, čo je času podrobené, tak derie sa vraj i reč, menovite, keď ona alebo naskrze žiadnej literatúry nemá, ako keď jej literatúra nevášma si správneho, od plebejného vyslovovania neodvislého spôsobu písania. I flektujúce reči podrobené sú vraj tomuto osudu, jehožto pôsobenie v Evrópe dosiaľ vraj najväčšmej na angličtine pozost, pretože ju literatúra len vtedy ustálila, keď byly na nej už patrné znaky časovej ošumelosti. Ba čo viac, jesú jazykozpytci, ktorí domnievajú sa, že processom zodratia sa, i na najvyššom stupni rozvoju stojacie flektujúce reči, klesnúť môžu do primitívneho rozvojového stavu;

tak vraj vierepodobne kytajčina, ktorá je teraz už len koreňovou rečou, pred mnoho stotisícami rokov bola vraj flektujúcou rečou; pretože ale vraj iste za *dlhé veky* nemala písma, *zodratím sa* klesla opäť na prvý stupeň rečového rozvoju, t. j. z flektujúcej reči, zodratím, stala sa vraj nemotornou koreňovou rečou.

Ľuďom, ktorí neveria v prenesmiernú starobylosť ľudského plemena, zdať sa bude táto hypotéza vedomcov ovšem nadmier vierepodobnou; a predsa je ona možnou! —

No akokoľvek je, nech si to každý, kto svoju reč miluje a v nej píše, za poprednú národnú povinnosť pokladá, správne a etymologickým pravidlám primerane písať, aby — nenásledajúc i v písme plebejný spôsob vyslovovania — neprispieval ku draniu sa najsvätejšieho pokladu národa t. j. reči.

O Hvalskej prareči.

Úšcep 9.

Korene Hvalskej reči.

Korene každej reči vôbec siahajú do hmlistej doby drevného praveku, a v jejich jakovosti, prirodzenosti a rozvoji zobrazuje sa duch a pôvodnia osobnosť pranároda; následovne — jako E. Vocel povedal — reč národa je niť Ariadny, po nejžto v predhistorickom labyrinte domakať sa možno vážnych výsledkov, akých ináč nelžá dosiahnúť. Rozvíjanie sa jazyka v jedno splýva s rozvojom vzdelanosti samého národa; následovne zpytovanie reči, vede nielen k vedomosti o pokrokoch, aké rôzne plemená učinily byly na dráhe vzdelanosti, ale vede ono i k vedomosti o tých predmetoch, ktorýchžto známost národy zo spoločnej pravlasti priniesly byly do svojich pozdejších sidlovísk.

Všetko toto stojí aj o prareči Hvalov, čelade to za drevného praveku, dľa môjho presvedčenia, sídlivej na južnom pobreží Chvalinského mora. A keď sobereme početné slová, ktoré sú i dnes ešte bežnými aspoň len u 3—4, často ale aj u 6—9 dcier a vnúčiek Hvalskej prareči, máme bohatá látku k zostaveniu Hvalských koreňov, z nichžto tieto slová povstať musely: aké sú na pr.

ot (diminutiv otec), víť, (pit-er, pater, Vater), mať, syn, dcéra, sestra, oko, ucho, nos, brada, deň, noc, slnce, mesiac, vetor, sňah, voda, more, tur, vek, ovca, vepor, myš, mucha, sver, (s-tver, Tier, fera), videt, sedet, stát, pit, jest, niešut, sat, viezt, stonat, skala, mlieko, mäť, pást, skot, luk, zrno, konope a sto iných.

Viliam Pauliny-Tóth.

FEUILLETON.

Päť v jednom struku.

Prostonárodnia povest od J. Ch. Andersena.

Päť hraškov bolo v jednom struku. Všetci boli zelení, i struk bol zelený, a preto nazdávali sa hraškovia, že celý svet je zelený — a boli spokojní!

Struk dorastal, i hrašky rástli, i rozložili sa dľa okolností v ňom, zasadli pekne rúce do radu jedon vedľa druhého.

Sloko svietilo z vonku a zahrievalo struk, dážd ho umýval od prachu, že bol priezračný, a bolo v ňom milo a krásne prebývať, ponevác mal svetlo vo dne a tmu v noci, jako byť má, a hraškovia, ktorí tu tak pekne sedeli, boli zo dňa na deň väčšími, ale i zamyslenejšími, lebo nemali inakšej roboty.

„Či musíme tu naveky ostáť?“ hovoril jedon z nich. „Len keby sme tým ustavičným sedením neztrvrdli! Mne sa zdá, že je vonku celkom inakšie; mám o tom jakési tušenie.“

A niekoľko týždňov minulo; hraškovia ožltli.

„Celý svet je žltý!“ hovorili a dľa svojho rozumu mali pravdu.

Zrazu zacítli zatrasenie struku; tento bol odtrhnutý, prišiel do ľudských rúk a zošuchol sa do vrecúška v kabanke, a sice spoločne s inými plnými strukmi!

„Teraz sa dvere skorej otvoria!“ hovorili a na to práve čakali.

„Rád bych znal, ktorý z nás najďalej to privedie!“ hovoril najväčší z nich. „Ano, teraz sa to už čo najskôr ukáže.“

„Stane sa, čo sa má stať,“ riekol najmenší.

Lup!... a struk pukol a všetkých päť hraškov vykúlalo sa na Božie svetlo. Tu ležali teraz v rúčke dieťaťa: malý chlapčok držal jich na dlani a hovoril, že sa dobre hodia do jeho drevenej flintičky a hneď položil jedon do nej a vystrelil.

„Teraz letím do širokého sveta! Chyťte ma, keď môžete!“ volal prvý vystrelený hrašok a už ho nebolo vídať.

„Ja,“ hovoril druhý, „ja poletím rovno do slnka, tam to bude iste krásnejšie vyzerať, lež vo struku, to bude miestočko pre mňa!“

A už ho tu nebolo.

„My sa podložíme a pôjdeme kamkoľvek,“ hovorili oba najbližší, „a preca budeme sa kotúlať ku predu!“

A kotúlali sa po dlážke, kým dostali sa do flintičky, ale prišli ta preca.

„My to najďalej privedieme!“

„Stane sa, čo sa má stať!“ hovoril posledný, keď vyletel z flintičky, i letel až hore na zrub pod oknom malej komôrky; tam padol do škáry, ktorá bola mochrom a mäkkou zemou vystlaná; a moch ho objal — a tu ležal teraz hrašok, pravda že v zajatí, ale nie zapomenutý od svojho Tvorcu.

„Stane sa, čo má byť!“ myslel hrašok.

V komôrke bývala chudobná ženička, a tá vo dne odchádzala, aby kachle vymazúvala a čistila, drevo na malé polienka štiepala a inú ťažkú prácu konala, lebo bola mocná a usilovná; preto ale bola preca chudobná. A doma v komôrke ležala jej jediná dcérka, ktorá už celý rok bola chorá a zdalo sa, že nemôže ani ožiť, ani umrieť.

„Pôjde za svojim bračokom,“ hovorila jej matička. „Mala som dve dietky a bolo mi ťažko o obe sa starať. Pán Boh rozdelil sa so mnou a jedno vzal k sebe. Teraz bych si rada jedno odchovala, veď ho mám veľmi rada; ale On snáď chce mať obe a vezne mi i to druhé.“

Nemocné dievčatko nezomrelo; trpezlivo a tŕško ležalo cez celý deň, kým matka von z domu pracovala.

Prišlo jaro, a čase ráno, keď matička chcela ísť po práci, svietilo slniečko tak rozkošne do okienka a upieralo svoje lúče až na podlahu, a choré dievčatko pozeralo na nízunké okienko.

„Čo je to tam to zelené, čo cez okienko sem nakuká, vetierkom sa pohybuje?“

A matička pristúpila k oknu a otvorila ho trochu.

„Ach,“ hovorila, „to je útlý hrašok, ktorý sa tu vykloval a zelené lístočky vypučil. Jako ale sa dostal do tejto škáry? To je malá zahradôčka, a tou sa môžeš poťešiť!“

A postielka chorého dievčatka bola bližšie k oknu pristavená, aby rastúci hrašok mohlo vidieť. A matka išla po svojej práci.

„Mamušenka, ja budem zase zdravá!“ hovorilo večer malé dievčatko. „Slniečko dnes k nám tak krásne a teplo svietilo, a malý hrašok tak utešene raste, a tak i ja zase budem rásť a stanem, abych na Božie slniečko mohla vyjsť.“

„Keď Pán Boh dá!“ vzdychala matka, ale neverila tomu, že sa tak stane. I podporila drevkom vyrastajúcu rastlinu, ktorá v dievčatku tieto myšlienky bola vzbudila, pripevnila nitku hore na okne, aby hrašok na nečom mohol sa zadržať, by ho veter nezlomil; a keď to všetko urobila, vidieť bolo, jako sa hrašok čo deň zmáha.

„Skutočne, hrašok bude kvitnúť!“ hovorila matka jedného rána, a teraz prebudila sa i v nej nádej, ano viera, že jej bolavá dcéruška zase sa uzdraví. I badala, že v poslednom čase milé jej dieťa lepšie vyzerá. že je o mnoho silnejšie, čulejšie, ano že od niekoľko dní samo z rána na lôžku si sadá, a jasnejším očkom pozerá na svoju zahradôčku, v ktorej rástol jediný hrašok. O týždeň vydržalo choré dievča už celú hodinu mimo lôžka, a celé natešené sedelo na teplom slniečku. Okno bolo otvorené a pred nim vonku stála v plnom kvete bielo-červená hrachová kvetinka. Dievča zohlo sa k nej a nežne polúbilo útle lístočky. Tento deň bol dievčatku i matičke opravdivým svätočným dňom.

„Milostivý Boh zasadil ten kvietok a dal ho tebe vyrásť, požehnané dieťa moje, ale i mne k novej nádeji a radosti!“ hovorila natešená matka a usmiala sa na kvietočok, jakoby bol dobrým anjelom z neba poslaným.

Ale čo sa stalo z ostatných štyr hraškov, čo boli v tom struku?

Ten, ktorý letel do ďalekého sveta, ten čo volal: „Chyťte ma, keď môžete!“ padol do žliabku pod strechou a dostal sa do žalúdku holubovho. Dvaja druhí leňosi neprivedli to ďalej, i tých holubi zjedli, a tak boli preč nekому osožní. Štvrtý, čo chcel rovno do slnka letieť — ten padol pod odkvap, a tam ležal v hnijúcej vode niekoľko týždňov, kým hodne nenapúchol.

„Teraz budem hodne tučný!“ hovoril sám sebe hrašok; „potom sa rozpučím, a ďalej, myslím, neprivedol to ešte žiaden z mojich bratov. Ja som najznámejší z päť hraškov v jednom struku.“

Ale dievčatko z podstrechovej komôrky vyšlo s matičkou ku svätému obrazu, vzdávalo dieky Pánovi za dobrý hrašok, lebo veď ružový kvet zdravoty leskol sa opäť na okrúhlej tváričke.

Preložil Sytniansky.

Ľudevít Štúr.

(Vyobrazenie na strane 1.)

Na záhlaví čísla tohto podávame podobiznu muža, ktorý z mnohých tisícov povolaný bol, aby pre večné časy žil v srdci národa bohate obdarený večnými vavrínami. Oj, veď od osudných tisíc rokov, čo národ náš robotuje jakoby cudzinec vo svojej pravekej nekdy slavnej vlasti, veľmi skrovný počet zaznačil nám neprajný dejepis na dasky svoje mužov velikánov, — a k tým málo vyvoleným patrí náš nezapomenuteľný — Ľudevít Štúr!

A kto by počujúc meno to nezachvel sa úctou a súcitom, kto by si nepripomnel všetky tie útrapy, ktoré musel zakúsiť?! „My chytili sme sa do služby ducha a preto preísť musíme cestu života trnistú,“ bolo heslou zriedkavého, najnadanejšieho, najneobrozenejšieho tohto muža a bojovníka kultúry a slovenského života. A pamiatka jeho čo muža rovnako nadaného a činného, jednako poctivého a prenasledovaného, pamiatka tak

slavná nikdy nezahyne, jestli nechce národ, za ktorý bojoval, samovoľne položiť sa do hrobu. Veď on bol Prometheom našim, ktorý bez strachu zasiahnúc v kolo osudu nový nám vybojovať snažil sa život, i bol on bojovníkom za pravdu a právo a mučenníkom svojich veľkých snáh. Čo meteor zablyskla sa činnosť jeho na obzere nášeho národného života, no nezhasol plameň jeho myšlienok s telesnou schránkou. Zavčasu umrel on svojmu národu a jeho budúcaosť, privčas vyrvala ho nemilosrdná Morena z horáčeho náručia nesčíslných priateľov slovanských. Štúr bol nám to, čo Horvatom L. Gaj, čo Srbom Vuk Štefanović Karadžić, čo Čechom Dobrovský a Havlíček, čo Irčanom O'Connell. A národ náš nosí ho v srdci srdca svojho a kráča i kráčať bude cestou, ktorú mu ukázal veľký genius Ľudevít, kým nedostane sa na úslnie kultúry a svobody národnej.

Homér.

(Vyobrazenie na strane 17.)

Komu by neznáme byly čarokrásne hrdinské spevy „Ilias“ a „Odyssea“? A kto složil spevy tie, ktoré z hmlistých dôb praveku hellenského zachovaly sa až na naše časy? Homéros. A kto bol Homéros? Do nedávna ešte básnik, o ktorého sa hádalo najprv sedem, neskôr dvanásť greckých miest, chocejúc ho mať svojim rodákom. Dnes dokázaná je v slepom pevcovi osoba hromadná. Nesmrtné básne tieto nepatria jednému pevcovi; sú ony majetkom celého hellenského národa. Piesne Homérove spieval celý národ sebe, piesne tie sú plody prstonárodného básnictva, ktoré len v II. storočí pred K. P. na rozkaz athenského vladára Peisistrata od štyr znalcov byly sobrané, usporiadané. Stalo sa s nimi to isté, čo uro-

bil slavný Vuk Štefanović Karadžić s junákymi spevy srbskými, oslavujúcimi veľké skutky bohatierov, jako bol na pr. kráľovič Marko, car Lazar atď. Pieseň zachovala sa, pevcom je celý národ, najvernejší prechovávatelia jej sú slepci (sljepac) — Homérovia.

Hellenská myseľ túžila po vtelení sa všetkých prstonárodných básnikov v jednoho veleducha — tak povstal Homér.

Dla bájeslovia bol Homér slepý stavec, ktorý stratil zrak, keď uzrel od Hefaista zhotovený štít bohatierskeho Achillea. Táto slepota je podobenstvom. Epický (vypravujúci) básnik musí, keď má byť dielo jeho dokonalé, zabudnúť na seba i čo okolo neho sa deje, a výhradne, slepe sledovať dej, ktorý má ospievať.

Tisíce rokov sa pominú a vznešenosť
poesie i prísna objektívnosť spevov Ho-
mérových bude vždy vo vážnosti! „Kedy že
i nám zrodí sa takýto Homér?“ pýtaš sa
snáď i ty brat slovenský?

„Počuješ? spieva slovenské pole,
Spievanky zrodia Homérov;
Len láska útlu spievajú hole,
No, budú i bohatierov!“ (Sládkovič.)

JONÁŠ ZÁBORSKÝ,

slovutný dramatický poet slovenský,

zomrel dňa 23. januára v 64. roku veku svojho v Zubčanoch.

**Pokoj prachu jeho a večná sláva i vďačná
mu pamäť v národe!**

Drobnosti.

Morena. Dňa 28. jan. usnul v Pánu Vendelín Bruck, správca pozemoknížného úradu v Dol. Kubíne, rodolub to neunavý a príkladne obetovavý. — Toho istého dňa o 3/4.11. v noci zomrel chýrny štátnik uhorský Fr. Deák. Pokoj prachu jejich!!

Visiace zahrady v Babylone počítované boly k sedmoro divom praveku. R. 1863 našiel J. Oppert jich stopy v Tel Amran Ibu Ali zdvíhajúce sa v mohutných terassách s tmavými jaskyňami, vodopádmi, skalami, trávniky, stromy a kvetinami, tvorily takrečeno malebné pohorie na nízkom brehu Euphratu, ba Diodor rozpráva, že boly preto založené, aby boly jakosi obrazom a napodobnením perských hôr, ktoré bývaly stupňovitými zahradami okrášlené. Nebukadnezarova manželka Amytis prinútila vraj, túžiac po lúčnatých horách svojej otčiny, manžela svojho, by vystavil divokrásne tie sady.

Drastická kritika. K Rossinimu prišiel raz mladík a zaspievajúc mu na zkušku niekoľko piesni, žiadal majstra o radu, jakému oboru by sa s takým hlasom venovať mal. „Staňte sa vyvolávačom pri licitaciach!“ odpovedal mu Rossini. — Ku Göthe-ovi prišiel nádejny syn Mús, ktorý mu podal rukopisy svojich básni s prosbou o láskavé posúdenie. Göthe prijal rukopisy a medzi čítaním zmal často svoju domácu čiapočku a ukladal hlavu. Mladý veršovec opýtal sa ho, prečo to robí. „Mám v obyčaji starých dobrých známych,“ odpovedal Göthe prívétive.

Most z Francie do Anglie. Zamýšľaná stavba jasku podmorského z Francie do Anglie neprekáža anglickým a francúzskym meštrikom myslieť na zriadenie veľkého mostu ponad more, ktorý by spojoval Angliu a Franciu. Prvé návrhy k plánom veľkého tohto mostu sú už hotové.

Dva náhľady o ženách. La Rochefoucauld hovorí: „Peklo ženy je staroba.“ Naproti tomu hovorí Holmes: „Dobrá, verná žena je podobná husliam kremonkám; staroba zvyšuje ich cenu a robí ich zvuk sladším.“

Ukrutník Caligula, cisár rímský, dal sa pri jednej hostine do bláznivého smiechu. Radcovia pýtali sa ho, prečo by sa smial? „Netreba len pokynúť a hlavy vaše padnú z krku,“ odpovedal. Radcom nebolo do smiechu.

Premiou českej Umeleckej básady pre r. 1876, ktorú sme i my po tieto dni dostali, je skvostné vydanie staro-československých milostných piesní: „Zbyhoň, Zezhulice, Skrivánek, Opuščená,“ illustrovaných zvečnelým genialnym Mánesom.

Kráľovský pohrab. Keď umre kráľ v Unyoro (vo vniutornej Afrike), rozpráva sir Samuel Baker, kladie sa mrtvola jeho na veľký rošt z čerstvého dreva a vysušuje sa nad slabým ohňom na dokonalú mumiu. Túto odená v orušie (štrnásť) z kôry stromovej, ukladajú v dome zvlášte k tomu cieľu vysta-

venom. Tu drží sa mrtvola nepochovaná tak dlho, kým sa nedokončí boj o trón medzi synmi kráľovými, ktorý trvá častoráz sa niekoľko rokov. Vítaz smie mrtvolu pochovať. K účelu tomu vykopá sa ohromná jama, do ktorej sa niekoľko sto ľudí vmestiť môže, a obloží sa vniutri čerstvou kôrou. Na dne jamy posedia si ženy kráľove, ktoré držia mrtvolu jeho na kolenách. V noci predtým obklopí telesná stráž kniežata niekoľko domov lebo dediny a pochyť ráno každého bez rozdielu veku a pohlavia, kto z domu vychádza. Palicami popreražajú jim nohy a ruky a hádajú ich, ako snopy na mrtvolu kráľovu a ženy ho držiace do jamy, pri čom zvuky bubnov, trúb a píšťal a krik rozčuleneho ľudu, bedákanie ubohých obetí prehlušuje. Keď jich je už desť do jamy nahádzano, sypajú na nich hlinu, ľud ju pevne ušľiape a nad hrobom kráľovým nakopí sa vysoký umelý vršok. Zdá sa, že v dobe najnovejšej barbarický tento obyčaj trochu sa umenšuje; pri smrti kráľa Kamrasia nebol totiž hárem jeho za živa pochovaný, no syn jeho Kabba Rega, dosiaľ panujúci, zdedil všetky vdovy otcove — vyjmúc pravda vlastniu matku.

Listareň redakcie a administrácie.

Číslo týmto nastupuje „Orol“ siedmu pät svoju s osvietenými silami. Celých šest rokov konal časopis náš vytknutú sebe úlohu vždy verne a statočne, akoľvek zápasit mu prihádzalo s nemalými ťažkosťami. Minulosť naša je najlepšou zárukou, že i v tomto roku vytrváme na svojom stanovisku, že neohrofe a vytrvale pracovať budeme na šírení sa národného upovedomenia a kultúry prosriedkom prirodzeným: od srdca k mysli. Na žiadosť mnohých ozdôbujeme „Orla“ ilustráciami vzdor tomu, že slabo sme dosiaľ hmotne podporovaní; no dôverujúc v obetavosť slovenského národa činíme to ochotne. Krajan! buďte neunavení v šírení a podporovaní národných časopisov, veď literatúra je srkadlom života národného. Nech každý dosavadný čitateľ „Orla“ predplatí sa naň i nech všemožne odporučá ho každej národne upovedomenej sláchetnej rodinke slovenskej. Číslo toto posielame skoro všetkým minuloročným odberateľom; kto „Orla“ nemieni odberať, nech nám hneď koresp. listkom úmysel svoj sdeliť nepremešká. Priateľov slovenského života prosíme, by nám čo najskôr predplatky svoje zaslať ráčili. Na zdar! — P. B. v Olom. Vašich statných spolubratov počtom

36 preznačili sme. Sláva studentstvu Moravskému! — P. D. M. v L. a P. Nezab. Básne Vaše všetky uverejníme. — P. P. B. vo V. Hist. povest „Jánošíka“ čítame. Majte poshovenia! — P. T. K. v K. Povest zo srbsk. života čakáme. — P. Skačanský. Podobizne vodcov povstaleckých objednali sme jako i obrazy z výstavy Filadelfickej. — P. Petruškin. Cestopis k moru Baltickému bude nám vitaný. „Kaukas. ruža“ vyjde svojim časom; „Pltníka“ pošlite; Slováckého prekladajte. Na zdar! — Dost. pán J. K. v D. K. Za skvelé Vaše podporovanie časopisu nášho prijmite naše najsrdečnejšie dieky! — P. D. v B. B. Dieky! Oznamit Vám môžeme, že slov. naša mládež v B., Budap., Keš., Ostr., Pož., Preš. Stíav. atď. studujúca valnejšie hlási sa k „O.“ jako predošlé roky. Na zdar! — P. M. D. v B. Ráčne pokračovať. — P. Dr. S. M. vo Z. Otázne básne + Janka pošlite; čo bude možno, uverejní sa s malými premenami: každej veci spôsob! Skúšku som obstal, i myslíte, že ju za tie „prašky“ budem muset opakovať? Oprava tlače. Na str. 2. r. 8. od zpodku má stáť: „trinum,“ nie „trinom.“

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Stdujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učiteľia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3½—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihlač-účasť. spolok v T. Sv. Martine.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 29. Februara 1876.

Číslo 2.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika.*

(Pokračovanie.)

II.

ozkošná rovina rozprestiera sa na južnej strane staroslavskej Viedne, nekdajšej to osady Vendov¹⁾. Na západe a juhu objímajú roviny túto vysočiznú Alpy; k východu spojuje sa s plani-

nou uhorskou, na ktorej v dialke šerejú sa pahorky malomartinské. Vznesený obraz poskytujú na bujných nivách, sredi vinogradov a sadov rozložené malebné osady, mestecká a mestá. Zdá sa, že slniečko zaľúbilo sa do šumiacich hájov na upätí vrchov sa rozkladajúcich a tam v hmliestej dialke na ozorných štýrskych Alpách večný sa leskne sneh! Na rovine panuje jarý bujný život, na Alpách driema ladová smrť. Jaká rozmanitosť Božej prírody! Jaký to vesmir sriedajúcich sa dojmov!

Keď zaletí oko naše od Badenu, starorímskych to kúpeľov, ponad roviny k neobyčajnému Šnažiaku, zjavia sa nám v središti Viedenského Nového Mesta, ktoré čo utešená dekorácia roviny tej jakoby zo zeme vystupovala, čím viacej sa k nemu blížime.

Mikuláš, kniaz Černoohorský.

Viedenské Nové Mesto leží v Dolných Rakúšach na rieke Rohrbachu vtekajúcej do Lutavy, ktorá tvorí hranicu medzi Uhorskom a Rakúšami. Za našich časov je ono mestom dosť veľkým, počítuje okolo 16.000 obyvateľov, a posiaľ je pevno ohradené. Minulosť jeho je chytrá.

V XVIII. storočí, do ktorého padá naša povesť, bolo Nové Mesto silne opevnené. Hlboké priekopy vinuly sa okolo neho. Vysoké hradby, pevné brány a bašte, ovenčené delami chránily mesto oproti nápadom nepriateľským.

V prosred mesta stojí zámok, v ktorom sa narodili Fridrich IV. a Maximilian I. Všetky izby zámocké okrášlené sú až po dnes historickými pamätnosťami. Pod zámkom nachodia sa mnohé podzemské chodby.

¹⁾ Na mieste, kde terajšie cis. sídelné mesto Viedeň leží, nachádzala sa už za časov Krista Pána vendická, t. j. slovanská osada. Rimania vystavili nedlho po narodení Kr. P. pri nej pevnosť na Dunaji a nazvali ju Vindobona. Red.

Jedného letného dňa r. 1701 bolo živo v meste i v zámku. Po všetkých chodbách zámockých, jako i vo dvore a samom meste boli početné vojenské stráže rozostavené. Celé mesto bolo od niekoľko dní na nohách. Prišli chýry, že uhorský vodca povstalcov Bercesény napadať zamýšľa mesto.

Na predsieni, z ktorej dvere viedly do zámockého väzenia, stojí silná stráž.

Vo väzení tom nachodí sa knieža František Rakóci II., ktorého na jar silné vojenské oddelenie z Veľkého Šariša sem bolo doviedlo. Žalár jeho je dosť priestranný, ale tmavý. V prosred izby stojí dlhोčizný stól, na ktorom rozhádzane ležia rozličné písma, kalamár a perá. V pozadí vídať starosvetskú posteľ s podnebjím, bez záclón.

Na dubovej stoličke s vysokým opieradlom sedí mladý, asi dvadsaťpäť-ročný muž. Hlava jeho zpočívá na dlani pravej ruky, ktorej loktom o stól sa opiera. Postava jeho je srednia; tvár má okrúhlu, fúzy husté, vlasy čierne, až dolu na plecيا visiace, nos orličí, oči tmavé, plné ohňa a života. Odev jeho jednoduchý pozostáva z krátkeho kabáta s vystrihnutými rukávy a z úzkych nohavíc tmavej farby.

Mladík ten zadumený je František Rakóci. Dumá snáď teraz, že i starý otec jeho po matke, Peter Zriňsky, bán chorvátsky a veľmožný Frankopán r. 1671 v žalári tomto väzení bol prv, lež pod rukou katovou vykrcávali.

Zrazu povstal, oči jeho zablyskly sa divým ohňom i búrnym krokom chodil sem tam svetlicou.

„Tak marné sú moje listy, ktoré svedčia o mojej nevine?“ zahučal mladík a hrud jeho sa dmula jakoby Vesuv. keď má vybúšiť divým plameňom. „Alebo neprišli snáď ani do rúk cisárovi Leopoldovi? Ha, blesky nebeské! Kebych bol voľným jako orol tatranský, znal bych pokoriť svojich nepriateľov!“

I udrel päťou o stól, len tak zprašfal.

Tri listy písal Rakóci zo svojho žaláru Leopoldovi ku svojej obrane; no u dvora braly sa ony za dôkaz nezakrotenej náruživosti, a nie za znaky pokory a poddanosti.

Niet divu, že nedostal odpovede, že nemal nádeje na svoje vysvobodenie.

I sadol si bnevom rozpálený Rakóci na stoličku i zamyslel sa znovu. Oko jeho ohnivé zavlhlo slzami. Veď spomnel si na svoju milovanú manželku Helenu, keď sa mu predstavila na mysli krvou postriekaná postava starého otca Zriňského, ktorého odtatá hlava v prachu sa váfala. I bolo mu tak okolo srdca bóľno, žeby sa bol rozplakal jako malé decko. Zmužil sa, veď počul na chodbe početné kroky ozbrojencov. Vstal a pokojným krokom meral väzenie.

Vo dverach zaškrypel ohromný kľúč, dnu vstúpili dvaja od päty do hlavy ozbrojení vojaci, i zvestovali mu, že môže za niekoľko hodín v zahrade sa poprechádzať.

Zámocká zahrada, do ktorej ho ozbrojenci dvaráz do týždňa na čerstvé povetrie vodievali, obohnaná bola vysokými hradbami. Do tejto zahrady zaviedli i teraz dvaja dragoni Rakóciho, keď jim ho stráž zámocká odovzdala. Za nimi kráčal dôstojník, s ktorým jediným smeľ sa Rakóci shovárať a ktorý každé slovíčko vážnovo plukovníkovi svojmu sdeľoval.

Slnko zachádzalo za štyrské Alpy, keď Rakóci vrátiť sa chcel z prechádzky do svojho väzenia.

V meste nastal hluk, zadychčaný strážnik pribehol k dôstojníkovi, ktorý vážna doprevádzal, i pošopol mu niekoľko slov. Vážnivo rozkázané bolo, aby chytrejšie kráčal. Asi dvesto dragonov doprevádzalo ho do väzenia.

„Čo sa deje?“ pýtal sa väzeň sám seba, keď počul hrmenie diel zo všetkých hradieb mestských. „Či asnaď cisár Leopold prichádza, aby zajtrajšieho dňa vyriekol súd smrti nado mnou?“

I zadumal sa hľadiac meravo pred seba.

„Ale čo to? Nenie to rachotenie výstrelov z ručnice?“

I vyskočil a oko jeho zablysklo sa junáckym ohňom.

„Priatelia moji žijú i nezabudli na mňa,“ riekol vo vytrčení. „Poznám cvendžanie mečov a rachotenie karabínov husárskych!“

A nemýlil sa.

Bercséay, Ocskay a Alapy prijazdili s veľkým zástupom ozbrojených husárov k bráne Nového Mesta, aby sa do vnútra dostali a Rakóciho šablami na slobodu vypustiť mohli. Prepadnutie nevydarilo sa, lebo veliteľ posádky dozvedel sa o ňom po predku. Keď sa jazda uhorská k mestu priblížila, bol most vytiahnutý, brána zavraná a delá zahučaly z hradieb do radov smelých jazdcov, z ktorých nejeden bol zranený. I otvorila sa brána a po zrušení mosta hnali sa dragoni za unikajúcimi husármi; títo kedy tedy zastavili sa, vystrelili z karabínov, pridržali britkými mečami dragounov, kým sa v dialke neztratili.

Priatelia Rakóciho neprestali ani po nezdarenej tejto výprave premýšľať, jakoby ho vysvobodili; no všetko unovanie zdalo sa jim byť marným.

I Helena, manželka Rakóciho, ustavične myslela na prostriedky, jakými by možno bolo milovaného manžela z istej zahuby vysvobodiť. I shromažďovala peniaze, bo ujistená bola, že ľstou a peniazmi i tie najmocnejšie pevnosti možno vydobýť; o cestách, ktoré by viedly k tomu cieľu, radila sa tajne s našimi známymi mladíkmi Jurkom Lipovianskym, Andrejom Raslavickým a Jankom Pivodom.

Helena vyjasnila čelo; hodina vysvodenia mužovho blížila sa.

Jedného pekného dňa, sotva že slniečko vyskočilo zpoza hory, kráčajú popri brehu Torisy traja mladí šuhaji, i shovárajú sa tajomstvenne. Zastali i poobzerali sa na všetky strany.

Sú to naši známi z Veľkého Šariša.

„Bratia moji,“ hovoril Jurko Lipoviansky nadšene, „osvedčujem sa tu pred vami slavnostne, že v službe kňažny Heleny a v službe milej vlasti všetko podniknúť som odhodlaný a že mňa od toho podujatia neodstráň ani oheň, ani voda, ani žalár, ani muky a smrť: veď milo je slúžiť vlasti, sladko za rod zomierať!“

„Bratia,“ prejal slovo Andrej Raslavický, „za ten náš ubiedený ľud, ktorý toľké útrapy znáša od bezsrdečnej šľachty a surového vojska nemeckého, na ktorý navalily sa od rokov

toľké pohromy, že už dosahujú temer výšku našich nebotyčných Tatier a volajú úpennivo k nebu, za ten ľud dobrý, života schopný, statočný hotový som bars i prez ohnivú rieku sa prebrodiť, abych mu k voľnosti dopomôcť mohol. A v časech týchto národ náš dja skusenosti našej len od knežata Rakóciho úľavy očakávať môže. I pôjdem za tebou, brat môj Jurko, i podporovať ňa budem verne, bezzistne, obetovave, jako mi bude pomáhať Bôh!“

„A mňa máte tretieho, čo tuším dost vyskúseného súdruha,“ podával Janko Pivoda obom mladíkovi ruky svoje. „Za česť a slobodu svojej krve, svojho národa, ktorá je teraz do prachu hodená a šliapaná, hotový som obetovať kedykoľvek život svoj. Vidím v duchu, že sa už briezdi a ukazujú sa zore lepšej nádeji, keď vyskytujú sa podajedni mužovia, ktorí znajú si vážiť človeka každého, ktorí vedia, že sloboda je dar pre každého človeka, pre každý rod daný od Boha. A keď i ja niečo vykonám k dobrému a sláve národa, bude mi to povedomie najsladšie u odmenou!“

„Bôh vidí naše čisté úmysli,“ riekol slavnostne Jurko; „i pozdvihnime ruky k nebesam i prisaháme Bohu, že za vec svätú svorne žiť i mrieť budeme, že Rakóciho spoločne vysvobodíme!“

Všetci traja mladíci pozdvihli pravice a jedným hlasom riekli:

„Tak nám Pán Boh pomáhaj!“

I sadli si na pažit a dlho shovárali sa tisko medzi sebou. Po dlhej chvíli vstali i lúčili sa.

„S Bohom, bratia,“ podával Jurko súdruhom svojim pravicu, „do skorého videnia na brehu Lutavy!“

A priatelia rozišli sa.

Krásna je tá krajinka, v ktorej leží mesto Šoproň. Brdo srastlých výbežkov, horstva politavského rozkladá sa z juho-západnej strany až ku mestu; z druhej strany vystupujú malebné vysočiny Malomartinské, hrdý hrad Frákno, nádherné sídlo Esterházcov, strmí na úbočí strmých skál. Keď

vystúpime na neďalekú od mesta výšinu, vidíme až k Semerinku, k lesu bakoňskému a k šíremu jazeru Neziderskému, ktoré však za našich časov skoro už celkom vyschlo. Za časov rimanských býval Šoproň sídlom XV. legie rimskej. i menoval sa Sempronium lebo Sopronium, dla iných Scrabantia. Vo vojnách tureckých trpel Šoproň veľmi mnoho.

V čase, do ktorého naša povest zasahuje, stál Šoproň pri samom jazere Neziderskom, ktoré bolo sedem míl dlhé a pol tretej míle široké. Rozsiahla táto hladina jazerná poskytovala najmä z návršia od šoproňských hájov obraz veľmi prekvapujúci.

Utešené je to mesto; len škoda, Bože, že v okolí jeho krev slovenská skoro celkom vyhynula!

Letný večer rozhostil sa nad švarnou krajinkou; poslednie lúče slniečka odbleskujú sa na priezračných vlnách blízkeho jazera. V Šoprone je živo, bo práve dokončuje sa výroční trh.

Mladý muž poberá sa od voza k vozu i dopytuje sa na nečo.

Mladík ten je náš známy — Jurko Lipoviansky.

„Pane, keď sa smiem zpýtať, či ste z Nového Mesta?“ oslovil Jurko jedného kupca, ktorý šoproňské víno na vozy nakhadil.

„Čo by ste rád, mladý človeče?“ pýtal sa tento.

„Idem do Nového Mesta, abych si tam vyhľadal miesto čo hostinský pomocník. Nevzali by ste ma sebou?“

„Vďaka, a keď vám líbo, môžete u mňa zamesknanie obdržať.“

„Veľmi budem vám povďačným, pane! Menujem sa Vilém Sonnenstein. Ráďte prezreť moje svedoctvá. Bol som v Olomúci, Brne a vo Viedni a všade boli so mnou spokojní.“

V hostinci Viedeňského Nového Mesta bolo veľmi hlučno, keď náš Jurko so svojim predstaveným do neho vstúpil. Nachodili sa v ňom skoro všetci dôstojníci posádky novomestskej; lebo tu dostali tie najlepšie uhorské vína, ktoré všetky iné, ba i chytré

vöslauské, ktoré sa tu neďaleko rodí, dobrotou svojou prevyšovali. Jurko potešil sa veľmi.

Povinnosti svoje plnil svedomite; i usiloval sa nakloniť si dôstojníkov, ktorí do hostinca každodenne chodievali. Aby sa o pomeroch a ráze jednotlivých dôstojníkov dozvedel, obznámil sa s jich sluhami a týchto často štedre uhostil. Medzi inými dôstojníkmi padli mu do očí najmä bratia Lehmannovci, rodení Prusi, z nichž starší Gottfried bol stotníkom, mladší Ján poručníkom vo vojsku Montecucculibo. Bratia títo boli chudobní. Gottfried Lehmann mal v meste milenku, ktorú rodičia za manželku pre jeho chudobu dať mu nechceli, ačkoľvek znali, že dcérka švarného stotníka náramne miluje. Sluha stotníkov Miško naznačil i dom, kde milenka Gottfriedova žije, i zjavil mu spolu, že on listy slečne od svojho pána tajne donáša. Jurko Lipoviansky písal hneď kňažnej Helene, že našiel cestu k vysvobodeniu jej milovaného manžela. I prosil ju, aby mu Andreja Raslavického, Janka Pivodu a dôverniciu svoju komornú Julku Okruckých s peniazmi na pomoc poslala.

A žiadosť jeho sa vyplnila.

O nedlho prišli všetci traja zaopatrení peniazmi do Viedeňského Nového Mesta. Pomocou Miška dostala sa Julka do služby k rodičom milenky stotníkovej. Za krátky čas stala sa najvernejšou dôverniciu slečny a ona prosiedkovala tajné dopisovanie a schôdzky milencov. Ona to bola, ktorá radila slečne, aby nahovorila stotníka k vysvobodeniu Rakóciho. Keď stotník Lehmann počul, že osvobodením Rakóciho bohatým sa stane a vyvolenú srdca svojho za manželku pojať bude môcť, stal sa záдумčivým a premýšľal ustavične o tom. O krátky čas riekol milenke svojej, že je uzročený s ňou, že osvobodí Rakóciho a ujde s ňou do Uhier, kde sa sosobášit dajú a šťastne žiť budú. Keď sa o tom Jurko dozvedel, navštívil tajne stotníka, odovzdal mu list kňažnej Heleny, v ktorom stálo, že mu dá 40.000 zl. a pekné statky v Uhorsku, jestli jej drahého manžela vysvobodí.

Stotník Lehmann povolal k sebe brata poručníka a keď tohoto za vec získal, riekol

Jurkovi, aby jeho list kňažnej poslal. Janko Pivoda vrátil sa do Veľkého Šariša. Helena bola celá bez seba od radosti, a hneď poslala po ňom množstvo peňazí Lehmannovcom.

Po návrate Jankovom sišli sa všetci ku stotníkovi Lehmannovi a keď dôstojníci prisahali, že Rakóciho oslobodia, obdržali 20.000 zl.; ostatné peniaze a statky mali po zdarnom prevedení vecí v Uhorsku obdržať. Sprisahanci radili sa dlho; i uzavrelo sa, že i Jurko, Andrej a Janko medzi dragonov vstúpia a na príležitostný čas s prevedením podniku svojho čakať budú.

Rakóci zaživil sa, keď jedného rána cez otvorené okno do väzenia jeho tri orechy padly. Zodvihol jich, i rozlúpily sa mu samy v rukách a v škrupinách našiel listy od Heleny, Alapyho a Gottfrieda Lehmana. Tvár jeho vyjasnila sa. Na chodbe počul bolo kroky. Väzeň zničil listy i vyhodil jich von oknom. Dôstojník oznámil mu, aby za nim kráčaľ...

V zámku Novomestskom prepamätá sa tak rečená „čierna sieň“. Bola to izba celá čiernym súknom obtiahnutá. V nej odsúdení boli na smrť r. 1671 bán Peter Zriňský a František Frankopán, ktorých náhrobok nachádza sa posiaľ pri vchode do baziliky.

V sieni tejto zasedá súd.

Na prosred čiernym súknom potaženého stolu postavený je veľký čierny kríž, po oboch jeho stranách dva srieborné kandelabry, na každom z nich horia tri voskové sviece, ktoré priestranú „čiernu sieň“ veľmi slabo osvetľujú, tak že v štyroch kútoch teremu rozostavené biele sochy, predstavujúce štyri hlavné cnosti, vynímajú sa v tom pološere sta dake nočne prísery.

Okolo dlhočizného stolu sedí šesť sudcov. Na hlave majú veľké parochne, čierne rúcho zplýva jim až k pätám. Za vrch stolom na povýšenej stoličke sedí sriebrovlasý starček v červenom odeve; na prsách visí mu ťažká zlatá reťaz s ligotavým krížom. Líca jeho sú bladé, vpadnuté, čelo vráskovité, oči neobyčajno živé. Je to kardinal arcibiskup Kollonič, nekďajší Rakóciho vychovateľ. Na pravej jeho strane stojí mladý, štíhleho zrastu muž, dvorský tajomník Bazzelini.

Do tejto siene viedli vojaci pod holými šablami Rakóciho.

Pevným krokom, s klobúkom na hlave, vstúpil pyšný väzeň do „čiernej siene“, i sadol si, nečakajúc na dovolenie, na stoličku oproti sudcom.

Vyslanci Anglický, Pruský, z Braunschweigu, Lüneburgu; z Hessenska a Mainzu prosili cisára Leopolda, aby Rakóciho na svobodu prepustil; no cisár osvedčil sa, že on starej rodine Rakócovskej bol vždy milostive nakloneným, medzitým že musí nechať voľný priebeh spravodlivosti, že však nariadi, aby sa s nim vždy čo s osobou kniežatskou zachádzalo. Zнала to dvorská súdna stolica, i pretrpela toto chovanie sa Rakóciho pokojne.

Začalo sa preľčenie.

Knieža neodpovedal na žiadnu predloženú mu otázku.

Stotník z Longuevalu, rodom Francúz, predvolaný bol čo svedok. I svedčil, že od Rakóciho dostával z Veľkého Šariša listy na kráľa Francúzskeho Ludvika XIV. a jeho ministra Barbesieuxa písané, v ktorých vyzýval Francúzov, aby Uhorsko od Rakúskeho dvoru oslobodili.

Tu povstať pyšný väzeň i riekol:

„Svedok je podlý a nevďačný Francúz, ktorého slová nezasluhujú žiadnej viery. Písmo je moje; no mne náleží práve, abyeh pre vlast svoju nešťastnú pomoc a ochranu hľadal trebars vo Francúzsku. Predstavte ma pred súd uhorský, tam vydám počet z krokov svojich, ktoré len k blaha vlasti smerovali. Vás, páni moji, nikdy neuznám za upravených, aby ste ma súdili!“

I sadol si a mlčal, kým neboli všetci svedkovia predvolaní.

Predseda pokynul a Rakóci zavedený bol do vedľajšej izby; keď sa väzeň odstránil, prečítané boli ešte raz písma i pýtal sa sudcov Kollonič:

„Jaký trest zaslúži obžalovaný?“

„Smrť!“ vypovedol rad radom každý temným, zdĺhavým hlasom.

Tajomník napísal výrok smrti a keď ho sudcovia podpísali, zavolaný bol dnu väzeň.

I prečítaná bola Rakóciemu listina. Pri slove „smrť“ zbledol knieža, no vstýčenou hrdou hlavou opustil bez slova osudnú „čieru sien.“

Výr. k smrti predostrený bol vo Viedni cisárovi ku potvrdeniu. Cisárovná, prosená Helenou o milosť, prmlúvala sa za Rakóciho a Leopold premenil výrok smrti na doživotný žalár. Rakóci zavedený mal byť na Kufstein do Tyrolska.

Bolo to siedmeho novembra 1701.

Vo Viedenskom Novom Meste bolo veľmi živo, keď zpráva o omilostení kniežata ta doletela. V zámku robily sa prípravy k odvedeniu Rakóciho do doživotného toho žalára. V meste viedol sa o tom živý rozhovor medzi mešťanmi.

Zámocký veliteľ, ktorý opatroval kľúče od väzenia Rakóciho, radoval sa veľmi, keď sa okolo deviatej večer poberal do svojej izby, že mu od zajtrašku odpadnú tie najväčšie starosti a dosiahne žiaduceho pokoja.

Vstúpil do izby i zapaloval svetlo.

Vo dverách objavil sa stotník Lehmann so svojim bratom poručkom a dvoma vojakmi. I priskočili k nemu, vyhasili svetlo, zapchali mu ústa, poviazali ho, vystrelili ho na posteľ i priviazali ho o ňu, aby sa ani hnúť nemohol. Stotník Lehmann vzal kľúče od žalára, i poberal sa so súdruhmi preč, keď izbu veliteľovu zamkli a kľúč od izby k sebe vzali. Poručík Lehmann išiel pokojne na dvor a tam prechodil sa s inými dôstojníkmi; Jurko Lipoviansky a jeho sluha boli mu pri boku. Stotník Lehmann prišiel s Jankom Pivodom pred dvere žalára Rakóciho, kde Andrej Raslavický stráž držal. Otvoril dvere, prehodil Rakóciemu biely dragonský plášť a vtisol mu na hlavu dôstojnícky šišak. Poručík Lehmann vytľkol okno, pripevnil naň dlhý pevný provaz a zpusťil ho dolu do zahrady. Činom týmto chceli odvrátiť od seba

pozornosť. Rakóci do plášťa až po uši zahalený kráčal vedľa stotníka Lehmana dolu schodmi na dvor ku bráne zámočkej. Po medzi mnohých dôstojníkov a stráž, keď sa medzi tým brat jeho poručík s nimi ahoval. Jahnáble prešiel Rakóci cez stráž, vrátil sa poručík k väzeniu, postavil na miesto Andreja Raslavického inú stráž, i odišiel s týmto a Jankom Pivodom za utekajúcimi. Pri samej bráne mestskej dohonili Rakóciho, stotníka Lehmana a Jurka Lipovianskeho.

Stotník Gottfried Lehman odprevadil jich za mestskú bránu, ktorá bola ešte otvorená, i vrátil sa späť do mesta, aby svoju milenkú sebou pojal. Jeho brat, poručík vo vojsku Montecucculioho, očakával ho pri bráne; keď medzitým Rakóci s našimi mladíkmi Jurkom, Andrejom a Jankom k jednomu osamelému domčoku pospiéchal, kde jich Adam Berzevici s bujnými koňami očakával. Ihneď dali sa na pochod v smere ku Uhorským Starým Hradom, zanechajúc tu sluhu s koňmi pre zostalých sprisahancov.

Gottfried Lehmann ponáhlal sa s milenkou svojou ku bráne mestskej, pred ktorou ho brat netrpezlivo očakával. V meste nastal lomoz, dragoni pricválali k bráne, zastavili stotníka, most bol vytiahnutý, brána zavrená — stotník Lehmann bol zajatý. Keď to videl jeho brat poručík, utekal k domku i ubáňal za Rakóciem.

Marne bránil sa Gottfried Lehmann. Vojský súd odsúdil ho ku hroznej smrti. Kat zlomil mu na popravisť nad hlavou meč, ztrhal mu dôstojnícke odznaky, priviazal ho k stĺpu, bil ho so svojimi pomocníkmi, obesil ho a mrtvé telo jeho rozštvrtil. Nešťastná milienka jeho zbláznila sa.

Na hranicah Uhorska očakávali Rakóciho Bercsényi a Ocskay s početnou jazdou. A šťastne dostali sa cez Prešporok, Trenčín do Krakova.

(Pokračovanie nasleduje).

On riekol — a stalo sa!

Tak Hospodin, keď stvoril sveta kolo:
On riekol — a stalo sa,
On rozkázal — a postavilo sa,
On poručil: „buď svetlo!“ — a bolo.

Tam, kde ničota vládala,
Povstaly svety slavné, stkvúce,
Kde večná noc sa rozkladala —
Zasvitily blesky nehynúce!

* * *

A u nás? Ach! kam to u nás zašlo?
On riekol — a stalo sa,
On rozkázal — a zrútilo sa,
On poručil: „zhyň svetlo!“ — a zhaslo!

Tam, kde sa život prúdil rezký,
Zas zavládala ničota,
Tam, kde svietily svetla blesky,
Zas noc tmavá a pustota!

Svetlá naše povyhášané —
Tisícov nič neplatí žiaľ,
Svätyne naše rozbúrané,
Tu i tam len — hromada skál!

Tri stĺpy dymu k nebu čnejú,
Pod nimi pahrab horúca,
Tam nádeje Slováka tlejú:
Kláštor, Martin a Revúca!

* * *

Tak, bratia drahí, čo nám dala
Božia milosť a naša cnosť,
To nám vrahov našich odjala
Divá závisť a svereposť.

Ale nezúfaj, junač Tatry,
Slej sa v nezlomné retazy,
Zažihaj svetla nové vatry:
Vóla neždolná víťazí.

Keď nám zhasili slnká naše,
Hviezd zažihajme tisíce,
Nimi sa budú jasať zase,
Šíre Slovenska hranice.

Roznásajme v zápale mladom
Rumy sväté po otcine:
Každý kameň nech je základom —
Novej národnej svätine!

D. Maróthy.

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy *Odorika Sillassyho* písané *Sytnianskemu*.

II.

V predošlom liste svojom spomnel som, že Vám opíšem Terst a svoju cestu do veľného mesta Rímu.

Terst, italsky Trieste, je mesto prastaré, lebo okolo r. 130 pred Kristom Pánom patrilo už k ríši rímskej; keď sa táto rozpadla, prechádzalo mesto z jedného panstva do druhého, až konečne r. 1382 dobrovoľne uznalo vojvodu rakúskeho Leopolda III. za svojho pána, ktorý práva a slobody jeho potvrdil. Roku 1719 vyhlásený bol prístav za slobodný, a r. 1849 stalo sa mesto spolu s územím samostatným a ríši bezprostredne podriadeným.

Mesto toto vriediť možno medzi najväčšie obchodné mestá na europejskej pevnine. Leží ono v polokruhu na zátokke tohože mena. Pohľad na mesto z Krasu je veľkolepý, tak i zo strany mora, najmä večer, keď je celé plynom osvetlené. Pozostáva zo Starého a Nového Mesta, a toto zase z Terrezovho, Jozefovho a Františkovo námestia. Staré Mesto leží na úbočí zámockého vrchu a tiahne sa hore až ku pevnosti, ktorá na mieste bývalého Kapitulu rímskeho založená bola. Ulice v tejto časti sú krivé, špinavé a tak úzke, že len vo troch môže sa s vozom preísť. Starý chrám byzantský sv. Justa čnie až po samú pevnosť, ktorého vŕša čia-

stočne na rumoch rímskeho chrámu je zbudovaná. Na druhej strane zámockého vrchu rozkladajú sa cintory terstské.

„Corso“, najhlavnejšia trieda terstská, oddeluje Staré Mesto od Nového. Toto je veľmi pravidelne stavané, má rovné a široké ulice, ktoré sa pravým uhlom križujú. Tu bývajú bohatí kupci vo výstavných domoch, v ktorých dolejších častiach sú veľké magaciny a sklady. Dlažba je výborná, jakou sa málo ktoré mesto pochváliť môže. Široké chodby dlážžené sú samými kvadrami, skoro dva metre dlhými, po ktorých sa veľmi pohodlne a príjemne chodí.

Terezovské námestie tvorí najkrajšiu časť mesta; do tohto námestia vniká prieplav, Canale Grande zvaný. Na bursovom námestí, okráslenom sochami Neptuna a Leopolda I., je Tergesteum, zároveň s bursou ohnisko terstského obchodu. V tejto veľkolepej budove nachádzajú sa kanceláre, čítarne a knižničníci. Lloyd a mnoho iných závodov. Všetky siene a chodby preplnené sú ľudstvom, ktoré sa tu od rána až do samého večera zdržuje. Bursa je stavisko veľmi nádherne, s veľkými sochami na hlavnom vchode. I tu býva mnoho ľudstva, ktorí sa po zisku a peňazoch hltave sháňajú. V predsieni je poludník a 12 nebeských znamení označeno barevnou mosaikou na dlažbe. Na poludnia zasvieti sem slnko utvrdím. Vo veľkom tereme naznačili Terstania malbou ten moment, keď Karol VI. jich prístav za svobodný vyhlasuje.

Najživejšia časť mesta je Jozefovo, kde sa nachádzajú prístavné úrady, množstvo skladov, kúpele, lazareť, zbrojnica atď.

Prístav zajímal ma najviac. Tu sme sa i najviac zdržovali a bavili pohľadom na toto neobyčajné divadlo, i nežnovali sme sa dlhým dĺvaním, lebo vždy nečo nového, už na mori, už na nábreží zjavilo sa oku našemu. Možno tu vidieť skoro všetky národy, prí mori bývajúce, a to nielen z Európy, ale i z Ázie a Afriky, ba i z ďalekej Ameriky a Austrálie, a to v jich národných krojoch a zvláštnostiach, i jich rozmanité reči počuť. Pestro barevné vlajky, hore vztyčené, veselé

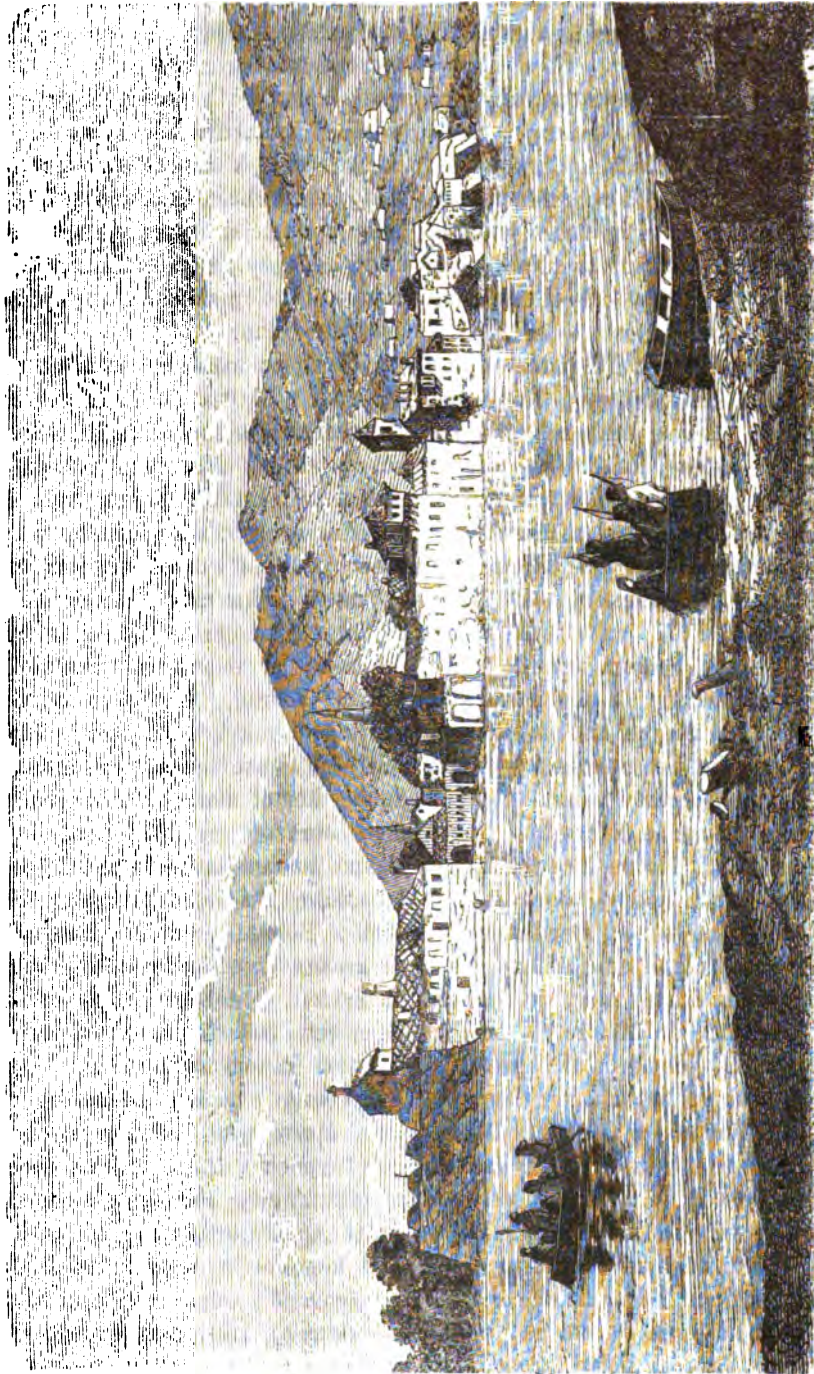
sem tam sa prebáňajú a oznamujú nám barvou svojou domovinu svoju dialnu. Malé rybárske loďky pohybujú sa tu medzi veľikánmi, a lahunké bárky lákajú nás k zábavnej jazde po nestálych, samopašných, tmavomodrých vlnách. I zajímala nás najmä jedna veľká loď, i vystúpili sme na jej palubu. Nik si nás nevšimol, keď sme všetko dôkladne prezerali. Na jednej strane odpočívali lodníci, ktorí boli od uhlia čierni ako muráni, na druhej strane nahromadené boli potraviny, opodiaľ stály klietky s drúbežou a chlieviky, kde svine krochaly a ovce blačaly. V kajutách hovelí si cestovatelia pri vítku.

Prístav terstský je pre kupecké lode dost hlboký, no radové lode, ktoré potrebujú veľkú hĺbku, bývajú pred prístavom zakotvené. Medzi loďmi pozorovať možno morské znaky, tak zvané bóje. Sú to duté nádoby, ktoré sú kotvami na dne morskom pripnuté, následkom dutosti svojej vždy v jednom mieste nad vodou sa udržiavajú, a korábom naznačujú, kade sa majú plaviť, aby vyhli všelijakým prekážkam. Kotvy sú dľa veľkosti lodí rozličné.

Na nábreží vidieť najviacej cudzincov v tých najmalebnejších krojoch a nik si jich nevšimá. Nábrežie samo pri prístave veľmi je pekné; z neho vychádzajú do mora hrádze, „molo“ menované, ktorých je niekoľko; najväčšie sú molo St. Carlo, práve prosred mesta, Ferdinando a Sta Teresa. Z týchto hrádzi môže sa po lavičke na loď vstúpiť. Keď kráčame okolo morských kúpeľov k molu Sta Teresa, vidíme na jeho konci maják či svetlárňu. Je to váža asi 40 metrov vysoká, na ktorej vrcholci nachádza sa niekoľko svetiel do kola sostavených, okolo ktorých ustavične točí sa stienidlo, ktoré hneď svetlo zastieňuje, hneď zase odkrýva. To sa stáva pre tú príčinu, aby mohli plavci už z ďaleka svetelne na majáku rozoznať od iných lúčov nepohnutých a nimi svoju cestu riadiť. Na konci Františkovo námestia leží nový lazareť so zvláštnym prístavom, v ktorom 70 lodí pre vyšetrenie zdravia v stávke držané byť môže. Tu leží i rozsiahle nádražie južnej dráhy, ku ktorému samému môžu lode sa priplaviť a náklad prevziať.

Terst má ráz veľkého mesta prímorského a čo obchodné mesto prevýšil svoju starú nepriateľku v lagunách — Veneciu (Benátky), tu celkom prevláda, lebo zriedka počuli sme slovinsky hovoriť. To je kliatba Slovanstva! Utešený je pohľad z terasy pod citadellou,

Trebinje.

a po prekopení vodovodu suezského stal sa teraz pre Európu ešte dôležitejším. Obyvateľov má okolo 70.000, z ktorých $\frac{2}{3}$ sú Itáliani, $\frac{1}{3}$ Slovinci. No reč a vôbec ráz italský na Terst a jeho rejdu. More bolo tiché a hladké jako zrkadlo; nescíslne lode plávaly sa na ňom majestátne jako obrovské labute a vzdialené koráby zdaly sa nám byť

bieloskvéciami bodami. Okolie terstské je rozkošné. Všade vídať možno zahrady, v ktorých réva, olivy, fiky, kaštany atď. pod italským už slnkom bujne rastú. Plavba po mori na ľahkej barke popri pobrežia terstského je veľmi príjemná.

Vo Viedni bolo nám hovoreno, aby sme z Terstu po mori cestovali do Arkony a ztade po železnici do Rímu. Loď do Arkony ísť mala len o niekoľko dní. I sobrali sme batožinu svoju, a okolo šiestej večer poberali sme sa železnicou nazpät na Nabrezinu. I uzreli sme opäť krásny kaštieľ Miramar, ktorý leží pri samom mori vyše Terstu, jakoby z vody vystupoval. V paláci tomto má byť tá najväčšia nádhera; predsieň, schody a svetlice sú vraj drahocennými kobercami pokryté, steny a stropy malebne okráslené. Má tu byť nahromadené množstvo obrazov, sóch, drahých kovov a mnoho vecí umeleckých. Zajímavá má byť najmä izba, v ktorej nešťastný mexikánsky cisár Maximilian niekedy pracoval.

Italské slnko je celkom iné čo naše. Ačkoľvek je apríl, skveje sa ono na tmavomodrom blankyte, a žiadne mračno, žiadna hmla nezadržuje jeho skoro kolmo padajúce lúče. Od mora povieva milý vetrík, ktorý si s vínami pohráva. Sme na Nabrezine. Nocou leteli sme popri Gorici, Udine, Trevice a ráno 30. apr. okolo ôsmej hodiny dorazili sme do Mestre, ktoré mesto za Benátkami na pevnine italskej leží. Zašli sme si kus cesty. Mohli sme z Terstu ísť po mori do Benátok a ztade po železnici do Mestre, i boli by sme sa aspon pri východe slnka pokochať mohli neobyčajným pohľadom na z mora vystupujúce čarokrásne mesto Benátky. Darma, kapucini v Terste neznali krom italsky žiadnej inej reči, i nepoučili nás, kade cestovať máme. V Mestre raňajkovali sme. Celá príroda stála kvetným rúchom odiata pred zadiveným okom našim. Dorazili sme do Padovy. Víťaj nám krajinka prekrásna zvolali sme vo vytržení. Vlak sa pohol. Popri trati železnickej vidíme vinič skoro na méter vysoký. Celá rovina medzi Mestrom a Pádovou, kam sme sa poberali, veľmi úrodná. Krajinka podľa riečok Brenty a Bacchiglione

podobá sa rozkošnej zahrade, ktorú množstvo nádherných letohrádkov, benátskym šľachticom (nobili) patriacich, okrašľuje. Okolo stromov vinú sa révy, ktoré na vrcholce stromov dosahujú, tak že máme pred sebou nepretržené stromoradia morušové s révoými vencami. Prosred týchto stromoradií sú lúčiny a kukuričniská. Lúky kosievajú šesťkrát do roka. V zahradách vídať mnoho broskví, marhuliek, kaštanov, fikov, mandlí, ďalej zadumčivé cypreše, vavriny a myrty, ktoré so vždy zelenou olivou dodávajú rastlinstvu tejto rozkošnej krajiny zvláštny ráz horúceho juhu.

Takouto ustavične krásnou zahradou leteli sme z Mestre do Padovy, kam sme asi za poldruhej hodiny dorazili. Mesto toto bolo nekdý sídlom Venetov, národa to slovan-ského. R. 1406 pripojené bolo i so svojim územím k republike benátskej. Za našich časov je veľmi zanedbané, i má okolo 50.000 obyvateľov. Chrámov má mnoho, medzi nimi najmä vyniká chrám gotický sv. Antona Paduvanského, mestského patrona, ktorý tu r. 1231 zomrel. Telo jeho odpočíva v serpentinovej rakvi, a na jeho hrobke sú krásne relify od Sansovina a iných umelcov. Vniutri oplýva kostol zlatom a sriebrom a je ozdobený obrazmi majstrov benátskych. Staroslavná universita padovanská bola r. 1228 od cisára Fridricha II. založená, ktorý ju sem z Bolone preložil. Radnica je stavba prekrásna a má jedon z najväčších teremov na svete. Ozdobená je pomníkom slavného dejepisca Tita Livia, ktorý tu r. 59. pred Kristom Pánom sa narodil.

Okolo dvanástej dorazili sme do Bolone. Mesto toto, jedno z najstarších a najdôležitejších v Italii, leží na úrodnej rovine, v tak zvanej Romagni alebo Aemilii na úpäť Apennínov, i má 109.000 obyvateľov, 130 kostolov a slavnú universitu, r. 1119 založenú. Tu odokryl r. 1789 Jozef Galvani silu mlunnú, galvanismus menovanú. Podivné je, že na tejto universite i ženské prednášaly. Tak v XIV. storočí Novella d' Andrea, ktorá, ponač bola veľmi krásna, za záclonou ukrytá prednášala, neskôr Laura Bassi prednášala matematiku a fyziku, Manzolina

ale anatomiu a za novších časov Clotilda Tambroni greckú reč. Mesto toto má dlhé, široké ulice, mnoho palácov a podivné väže.

Tu sišli sme sa s nektorými kňazmi a biskupmi z Uhorska. Pýtali sa nás, kam ideme. Nepoznali sme ani jedného.

Z Bolone pohli sme sa okolo 3. hodiny po obede. Železničná trať vbieha medzi vrchy Appenniny. Okolo štvrtej počali nám zažhnať lampy vo vozňoch. Čo to? Vbehli sme do jasku, z tohoto do druhého atď., jako skoro na Semerinku, až sme dorazili na vrch, i objavilo sa nám v údolí hlboko krásne mesto Pistoja, pri ktorom r. 62. pred Kristom Pánom Carilina bol zbitý a i padol. Mesto počíta asi 12.000 obyvateľov, má mnohé dielne, najviac na zbroje, v mesto tomto vyrábaly sa vraj prvé pištole. V blízkosti Pistoje nachádzajú sa vrchy Monteferrato, a v nich serpentínové kameňolomy. Okolo pol ôsmej boli sme vo Florencii.

Florencia, italsky Firenze, „la bella“ (prekrásna) menovaná, leží v utešenom údolí na rieke Arno, ktorá povyšše Livorna do sredoziemného mora vteká. V XV. storočí čítala Florencia 90.000, dnes číta 143.000 obyvateľov. Mesto toto založené bolo Rimami najskôr pod Sullom, t. j. v I. storočí pred K. P. Tu žili slavný poet Dante Alighieri, ktorý sa tu r. 1265 narodil, slavní maliari Leonardo da Vinci (1519), Michel Angelo de Buonarroti (1474—1563) a mnohí iní. Mesto má 87 kostolov, mnoho starobylých veľkolepých palácov.

Vstúpili sme do reštauracie blízko stanice ležiacej. Pýtali sme si večeru. Nik nás nerozumel. Posluhujúci sklepník rozhadzoval sa dost, švandrkujúc anglicky, francúzsky a italsky.

„Noi siamo Tedeschi,“¹⁾ riekol som; bo chcel som, aby nám nejakého Nemca k posluhu zaopatril.

Nebolo nikoho v hostinci, kto by bol znal nemecky; i pochytil som milého hostin-

ského sluhu za plece a ukazujem mu posunkami, čo si želáme. Dostali sme dobrú večeru za päť frankov. Okolo deviatej mali sme sa hýbať k Rímu. Hostinský zaopatril nám povoznie lístky. Boli sme mu za to veľmi povďačnými. Viezli sme sa na druhej triede. Poneváž bolo málo cestovateľov, políhali sme si na mäkké pohovky i spali sme až do rána. Prebudím sa, pozrem von oknom — všetko sa zelená. Leteli sme čarokrásnym údolím rieky Tiberu. Tam vidím Taliana, jako sa nesie na mulici, za nim na tom istom sedle sedí jeho žena i drží jednou rukou veľký dáždnik nad hlavami, druhou ale koš s ovocím. Idú na trh, aby niekoľko soldov utržili, lebo i v požehnannej Italii sú ľudia biedni. Okolo pol jedenástej dorazili sme na stanicu večného mesta, ktoré sa pred nami jako čarokrásne panoráma rozprestieralo. Zostúpili sme z vozňa.

„Dove, dove! Ai Capučini, piazza Barberini!“ kričali na nás zo všetkých strán pohoniči.

„Ai Capučini!“ riekli sme i vysadli do kočiaru, odhodíme svoje klobúky, bo tak nám písali z Rímu, aby sme bez širákov došli do kláštora. Kočiar zastal na námestí, Barberini zvanom, kde sa nachádza „Coenobium Capucinatorum“, v ktorom nachádzalo sa 300 mníchov. Vystupujeme asi po 50 schodoch hore i zastaneme pred brámkou. Na zacenganie otvorily sa dvere a starý frater pustil nás dnu.

„Austria,“ riekli sme.

I zaviedol nás k otcovi Al. Strebickému, generalnému definitorovi z našej provincie. Tento privítal nás vlúdne i predstavil generalovi Mikulášovi A. S. Joanne, ktorý nás láskave prijal. V izbe otca Alfonsa pohostili nás polievkou, mäsom a vínom, čo nám po tolkom unovaní veľmi chutnalo najmä preto, že sme počnúc od Terstu až sem okrem makaronov a šalátu skoro nič iného k jadeniu nedostali.

O Ríme budúce. S Bohom!

¹⁾ My sme Nemci.

Vodnáarka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

III.

Bol utešený večer.

Cestou od Švábskeho vrchu poberaly sa tri rôzne postavy popri mestskom majeri ku Budínu. Bol to bystrý šuhaj s utešenou devou a stará ženička. Išli zvolna. Starenka nevládala a vždy dva tri kroky zaostala za mladými ľuďmi. Šuhaj i deva dôverne viedli sa ruka v ruku a bez pochyby sladko si besedovali, lebo sa jim líčka v tej žiare mesiacka práve tak usmievaly, jako tá jeho plná tvár. I zdalo sa, jako by starenka nashvál bola za nimi opozdievala sa. Priala jim lúbeho rozhovoru.

Nuž hádajte, kto boli ti traja?

Prizrite sa jim a uhádnete. Tá švarná deva s tými dlhými vrkočmi, belasými očima je naša známa vodnáarka Elenka. I starenku by ste poznali, keby ste sa jej lepšie prizreli. Hej, mnoho búrok už nad jej šedivou hlavou preletelo! Po ťahoch tých uvädnutých ešte voždy poznať, že je to matka hodnej dcéry, matka Elenkina. Ona už dva mesiace býva s dcérou svojou a Elenka od toho času celkom v tej Pešti privykla. Privykla veru a jako by i nie? Matička je pri nej a Martin je tiež tu. To je ten Martin, čo si pri nej kráča a ruku jej drží. Sirota sta ona prišiel sem z rodiska, doprevadil jej matku, prišiel na vandrovku a našiel si tu svoju Elenku. Jako spolu do školy chodili, nevyšla mu ona z pamäti; pozdejšie ešte viac zatúžil po nej a teraz je šťastným, že ju často vídať môže.

Bol to veselý život u vodnára Jura Adámka!

Starý brat tešil sa veľmi, že mohol sestre svojej, matke Elenkinej, na staré dni pohodlnejšie živobytie zaopatríť, lež by bola mať mohla na Horniakoch. Ačpráve si starenka vždy priala, by nekdý pri svojom drahom manželovi v milej domovine odpočívať mohla, preca bola rada, že i v cudzine dobré srdce bratovo našla, ktoré jej prialo tak veľmi, že

jak sama tak i jej dcérka v dome šľachetného pokrevného blažené chvíľky života žily.

Mladík nám už známy Martin bol remeselnickým pomocníkom, usilovným a mravným šuhajom. A jako Elenka bola utešeným hól-nym kvietkom, tak bol i Martin driečnym mládencom. Nie tak priam našiel bys jemu rovného! V domovine nejedno dievča túžobne za nim pozeralo, nejedna matka nádej si robila, že jej bohatú jedináčku k oltáru povede! Marné súzenie, marné nádeje!! Veď komu raz Elenka počarila, ten nevládal svojím srdcom, tomu marne núkali bohatstvá s dcérami svojimi. Tak pochodil Martinko náš! A že Elenka bola bájnou vilou slovenskou, ktorá každé srdce ovladať v stave bola, skusili sme na Aladárovi a Árpádovi. Jako náhle ju zhliadli, zaľúbila sa jim, chválili ju, išli za ňou, áno nasledovali ju až k domu. A čo ozaj zamýšľali ti panskí junáci s tou devou chudobnou, čo chceli? Veď sa jim dvere palácov otváraly, za nimi dámy kukaly. Hja, krása je krásou i v chatrnom rúchu. A ti ju poznali! Martin k tomu poznal i jej anjelské srdce!!

A zkade putujú naši traja známi? Boli navštíviť dobrú rodinku, ktorá v čarovnom kúte, Auwinckel zvanom, na majeri býva. Už desať rokov staričká matka svoju tam na majeri vydatú sesternicu Žofku nevidela. Preto, ač jej to ťažko padne, častejšie ju s Elenkou navštívi. Na celý celučický deň často k nej sa vyberú a Martinko ochotne odprevádza jich ta, keď slabý na nohy Adámok službu túto ochranca plniť nemôže.

I teraz sa vracajú z takej výpravy.

Už došli k Budínu. Niže cisárskeho kúpeľa zastali pri Dunaji. Utešený je ten Dunaj večer, keď sa mesiack doň nazerá a hviezdičky v ňom odzrkadľujú. Sotva naši známi zastali, pridružili sa k nim dvaja prívetiví ľudia a vyzývajú jich, by sa jim lúbilo vstúpiť do člnov, že jich darmo zavezú dolu až ku mostu, bo že i tak cestu ta

konat zamýšľajú. Martinko mal vôľu, starenka bála sa, Elenka by rada šla, keby mati chcela. Ale ti rybári tak pekne nahovárajú, že jim bude veselšie, že by sa jim ľúbilo, že zkusia, jaká to rozkoš plaviť sa po Dunaji večer a že pre tento mladý párik to bude nezapomenuteľnou zábavou.

Sadli si do člňkov. Boli dva na brehu. Do jedného sadla si starenka s Martinom — a ten hneď sa pobral; Elenka musela do druhého vstúpiť, v ktorom dvaja mladí páni sedeli. Martinka to hneď znepokojilo i prosil rybárov, že by Elenku tiež na svoj člň vzali; ale ti sa stavali hluchými. Matka sa náramne nalakala. Čo tu vidí Martin? Člň, na ktorom Elenka sedela, šiel v inú stranu. Z člňa bolo počuť úpenlivé volanie Elenkino. Matka zalamovala rukama. Martin prosil, hrozil rybárov, aby ten člň prenasledovali: rybári sa stavali hluchými.

Elenka zmizla a člň unášal matku čím viacej tým ďalej ku mostu.

Bol to stav zúfalstva. Martin chcel skočiť do Dunaja a plávať Elenke ku pomoci, ktorú zľ ľudia Bôh vie kam odvážali, — ale rybári ho držali a on sa ani hnúť nemohol.

„Ľudia, smilujte sa! Povedzte mi, čo sa to stalo s mojou dcérou?“

Rybári stískali plecami a mlčali.

Lež, kam že to letí ten člň od jedného brehu Dunaja k druhému, v ktorom sa Elenka nachodí?

Dvaja chlapi silno veslujú a dvaja elegantní mladí pánkovia majú sa okolo Elenky. Ona najprv plakala, kričala; keď to nespomohlo, chcela sa hodiť taktiež do Dunaja — ale jedon pánik chytil ju silno cez poly a pritisol ku sebe.

Elenka sa borila s divochom, ale tu prišiel druhý ku pomoci, dievča silne držali a neocata ju objímali. Elenka bránila sa zo všetkých síl až temer premožená bez seba klesala. Ale zrazu vytrhla sa, — jedon z mladých pánov padol do Dunaja a Elenku sotva druhý zachytil. Rybári skočili za tonúcim, Elenka i druhého z člňa vyhodila, trasúcou sa rukou doveslovala ku brehu a tam jedon dívajúci sa na toto všetko ná-

deňnsk vysvobodil ju a domov zaviedol. Mladí páni neutopili sa, ale náležite okúpali.

Krásna bola tá naša Elenka, utešená; ale keby ste ju dnes videli, to by sa vám istotne zase krajšou zdala, lež bola prv. Však viete, že i ruža najkrajšou býva vtedy, keď sa úplne rozvíje, keď sa na jej lístkach kapky rannej rosy sta perly legocú, keď lúč slnka zlatá jej kalíšok hreje. Pekná, utešená je ruža i v puku svojom; ale dokonale krásnou je ona len úplne rozvitá. Tak je to i s devou. Pekná je deva útlá v tom útlom mladosti veku, kde ju s pukom ruže porovnávať možno; ale keď jej oči slzy, rosoperly to duše, blaženosti vyronia, keď lúč ľúbosti zlatej jej srdiečko zohriala; — vtedy podívaj sa na ňu, podívaj sa na krásnu pannu a budete v blízkosti anjela. Jako ruža rozvitá krásli celú zahradu a ľubou vôňou ju naplňuje; tak panna nevinná ozdobuje dom a blaží celé svoje okolie.

Taká bola naša Elenka!

Starý Adámok zo dňa na deň vždy viacej klesal a slabol, choroba priviazala ho k chýžke. Málo kedy i to po biede sa prešiel po dvore. Clivý mu bol život sklúčenému. Ale keď na Elenku svoju milú sa podíval, tu okrialo srdce jeho, zabudol na svoj smutný lós a bôl. Stará matička Elenkina taktiež zo dňa na deň viac upadovala. Hja, staroba choroba! Trpela na dýchavicu a celé noci na loži svojom len presedela, ležať jej nedalo a spať tiež nemohla; ale pri vernej opštere ľubej dcéry svojej i u prosred bolestí preca lepšie sa cítila. To dievča, tá Elenka, každému vedela počariť! Starý pri nej na svoj bôl zabúdala a mladému srdce prudkejšie v jej prítomnosti zazvonilo, ožilo.

Ale tej utešene rozvítej ružičke najviacej sa raduje vôkol nej poletujúci, k nej sa blížiaci pestrý motýlok. On sa s ňou zabáva, priletí, odletí a zase sa vráti a nevie sa celý deň jej krásy nasýtiť. Prizerá sa jej z blízka i z ďaleka, pohladí — a nikdy nemá dost. Taký je hla šuhaj vôkol krásnej devy: taký je náš Martin vôkol šumnej Elenky!

Prizrime sa jim v blízkosti. Ktože by sa nerád podíval na motýlka pestrého ružu obletujúceho? Ktože by radosť nemal v dvoch

dušach mladistvých, v dvoch srdcach spanilých, čo sa radi vidia, čo len sebe žijú?!

So smutnou novinou poberala sa Elenka s Martinom do čarovného kúta ku rodine, aby jej oznámila, že dobrý ujko Adámok už blízky je hrobu, že dni života jeho už mnohé nebudú. Žiadosť jeho bola, aby drahých rodinných ešte raz videl v živote a v prítomnosti jich so svojim imaním poriadok urobil. Starká matka Elenkina zostala pri nemocnom a vypraviac deti, naložila jim, aby ešte za vidna so Žofkou sa navrátili.

Ide Elenka s Martinkom. Ona ujčeka dobrého z celého srdca milovala; veď jej on sirote bol opravdovým otcom a k tomu celý svet hovorí, že jej šťastlivú pripraví budúcnosť. Martin ho tiež veľmi ctí, lebo mnohé dobré rady, mnohé múdre naučenia do života počul on z úst jeho. Adámok bol človek jednoduchý, ale tou životnou zkušenosťou, ktorou on srdce svoje v živote obohatil, ani bársktorý učenc z chlúbit sa nemohol. Starci ľudu nášho, starci jednoduchí, sú vám učinení proroci!

„Je čosi divné v tom ľudu!“ spieval náš nežný Čajak a má pravdu.

Martinko s Elenkou mlčky išli po pri sebe len tam na tom mieste, kde to na tých člnoch tak prevezení boli, rozviazaly sa jim jazyky.

„Ale si mi len prišiel na pomoc, Martinko! Zkúsila som, ako ma líbiš. Ja som zbadala, že ma rytieri odvážajú do Dunaja, i chcela som skočiť pre teba, iba čo ma zadržali — a ty si sa ani len nepohol,“ žartovalo dievča i zanôtilo:

Martinko Martiko, ty duša spanilá,
Veru bych za tebou Dunaj preskočila;
Nie Dunaj, nie Dunaj, lež široké more:
Pre teba šuhajík, potešenie moje!

„To si iba panenky tak spievajú, môj zlatý; vy tvrdošrdci chlapi nerozumiete tomu!“

Neprekáraj ma, duša moja, neraň srdce moje! Svedok mi je drahá mati tvoja, že ma iba rybári násilne zdržali. Priam, jako som zbadal, čo sa s tebou robí, chcel som sa vrhnúť do vln a plávať za tebou. Čo sme my vtedy s matkou pre teba vytrpeli, predstaví si neznáš!“

„Chudera, mať moja, neverila nikdy, že sú ľudia tak planí na svete; ale Pán Bôh sám ostriehá nevinnosť! Čo by si bol robil, Martinko, keby som ti bola tak odrazu zmizela?“

„Divná otázka, Elenka! Jako sa ma tak len pýtať môžeš? Čo robí hviezdička, keď jej družka padne dolu na zem z neba, či neletí za ňou?“

„A kam bys bol letel, keď bys nebol vedel, kde som sa podela?“

„Či tá hviezdička vie, kam jej družka zlietla a či sa nepustí za ňou? Bol by som jako to ptáča nevoľné, keď mu samičku zlapali. Ono poletuje smutné šírym svetom, hľadá, až zahynie. Tak bych ja bol blúdil týmto biednym svetom, kým by som nebol niekde zahynul.“

„Ha ha ha! Veru si ti mne za pekné ptáča, Martinko. Bol by si sa túlal týmto šírym svetom, kým bys bol nenašiel druhú Elenku. To ptáča len dotedy sa túla, kým si družku nenajde.“

„No, nech že len bude tvoje na vrchu! Bôh vidí moje srdce, jakoby som bol urobil! Oj, nechcem na to ani pomysleť viacej. Čo že by som len bol, Elenka, bez teba? Vidíš, keď pracujem a myslím na teba, práca sa mi darí; keď idem večer do večernej školy, len preto sa tak usilujem a tak ochotne učím, žeby som teba hodným bol. Ver mi, že za tie dva roky jako som v Pešti, len preto tak veľiké pokroky i v rečach i v kreslení som urobil, že som sa teba chcel hodným stáť.“

„No veľm ti Martinko. Tu máš ruku na smierenie. Nehnevám sa už na teba, žes ma z vody neratoval. Ale si aspoň tým mladým pánom mohol prísť k pomoci, čo sa v tom Dunaji tak pekne rúce boli okúpali! No, tým to bude istotne na veky pamätné.“

„Bôhdaj sa potopili, lotri! zvolal som hneď vtedy. Čo len chceli ti dravci s neviným dievčatom?“

„Pýtaj sa jastrába, čo chce, keď nevinnú holubicu zo strechy uchyťí; pýtaj sa vlka, čo chce, keď odvliečie od stáda pokornú ovečku?“

A tak šli pospolu, až ani nezbadali, iba keď v čarovnom kúte pred majerom zastali.

Psík strážny vybehol jim v úsrety a za ním dvoje detureniec vívalo prichádzich, jako najvďačnejšie. Deti boli samy doma a čakaly s boľastou srdca matku i mysleli, keď psík zabrechal, že je to už ona. Ale nezarmútily sa nad tým, bárs i ona nebola, bo boli známi.

Keď ružička kvitne, vtedy ju trhajú. I naša Elenka už sa rozvila, rozkvitla. Martinko je na to, aby si ju odtrhol a k srdiečku pripál. Veď mu je už i čas, aby sa s Elenkou náležite dorozumel! Dosiaľ sa len prekávali, žartovali; ale slova vážneho si riecť nestáli. On je vo svojom remesle šuhaj dokonalý. V obchode pána svojho stal sa už obchodvedúcim. Má pod sebou dvanásť do dvaciat tovaryšov. A pán jeho by zveril naňho i celé svoje imanie. Zná ho, že je ochotný, pilný, poctivý a verný. Martinko má také postavenie, že ženičku si svoju vychová. A pre Elenku myslel si on, pre tú je tiež čas tu! Hľa, ujček sa dnes zajtrá ku otcom poberie a staričká matka Elenkina ho veru tiež o nedlho nasledovať bude... čo by si počala tá deva samotná?!

Kým sa Žofka vráti, išli naši do sadu. Detičky bavily sa na dvore so psikom a náš párik mladý prechodil sa sadom.

„Elenka moja! Ja bych ti mal riecť múdre slovo.“

„To som ešte ani od teba nepočula. Vari sa mi chceš nečím sďoveriť?“

„Temer to tak vyzerá, duša moja!“

„No, tak v tom sotva bude mnoho múdrosti.“

Ty budeš stáť dnes zajtrá samotná na svete...“

„Načo ma zarmucuješ? Keď ujko raz zomrie, ešte mi Pán Bôh nechá mamku.“

„Nechcem ta zarmútiť... ale... ale i mamka je stará, skoro pominúť sa môže.“

„A po tom? Čo s tým chceš?“

„Ja bych ta rád ostriehať, Elenka.“

„Tak, Martinko? Či by to nebolo capa zahradniskom urobiť?“

„Ale keď by som si ta vzal.“

„Nerob to Martinko. Vieš, že kto chce hodnú ženu mať, musí na ňu nakladať. Potom

by si si vyspevoval celý nešťastlivý: „neoklamal som sa jako na žene. To by nebolo dobre.“

„To vopred viem, že nebudem tak spievať.“

„Nuž, ale kto vie, či bych ja neobanovala. Vydat, Bože vydat, ale vedieť jako; nezaviazat sebe srdiečko hodsjako.“

„Nuž, či som ja hodsjaký, Elenka?“

„Neratoval si ma, keďby som ti bola ženou, nedbal bysi, čo by ti ma i ukradli.“

„Či to naozaj myslíš, duša moja, a moje nevoľné srdce tak zkormucuješ?“

„Ach chudatko moje, srdiečko nevoľné, vari ti už puká?“

I položila mu svoju rúčku na srdce, pohladila jeho vlasy, nazrela sa svojimi modrými očkami do jeho čiernych očí — až Martinkovi prešiel zrak, takže na chvíľku stál jako skamenelý, potom ale staby opojený privinul k sebe postavu anjelskú... .

Elenka zpomätajúc sa studom nevinnosti sa zapálila a nechajúc Martinka v sade samého, zabehla ku detom na dvor.

Divno bolo obom okolo srdca, keď zase sa potkali. Oba klopyly zraky svoje pred sebou, jedon druhého sa hanbil, jedon druhému vyhýbal a za ten celý svet neboli by si smelo pozreli do očí.

Žofka pobrala sa s nimi. Cestou veľmi málo hovorili. Žofke to bolo zvlášte pri Elenke, znajúc jej štebotnosť, veľmi nápadné; ale myslela si, že nemoc ujková tak ju rozlúťostila a v tuhom mlčaní udržiavala. Že neuhádla príčinu mlčania jej, to my vieme.

Starký chudáčik Adámok, nezostal dlho medzi živými.

Sotva stihol s majetkom svojim poriadok urobiť, sotva mohol sňatku manželskému dvoch zasnúbenčov Martina a Elenky, ktorú univěrsálnou dedičkou svojho niekoľko tisícového imania urobiť, požehnať: odobral sa k otcom.

Starká matka Elenkina oplakala v ňom dobrého brata, s ktorým sa ustavične od mladosti dobre ráčila a vo svornosti si nazívala; ktorý jej pokojnú starobu a jej dcére blaženú budúcnosť zabezpečil, — slúbila mu, že ho nezadlho nasledovať bude.

Martin a Elenka oplakali v ňom svojho otca, jemuž všetko šťastie ďakovať majú a na

hrobe jeho slúbili si, že pamiatku mena jeho večne drahú a svätú zadržia v srdciach svojich a usilovať sa budú tak spolu nažívať, tak hospodáriť, aby ho to ešte, zakladateľa jich blaha i po smrti ctilo.

Martinko bol najšťastnejším človekom na svete. Dostal žieňa také, ktoré mu celý svet závidel. Za krátky čas ostal ešte pri svojom majstrovi, o nedlho ale založil si obchod samostatný a otvoril v hatvanskej ulici sklípok z počiatku menší, potom, ktorý sa z roka na rok zveličoval, zdokonaľoval.

Jaký závod otvoril Martinko, to sme nespomenuli. Ač nepatrí k veci, ale stoj to tu preca, že to bol závod kožušnický. Solídnotou a čistotou práce svojej v krátkom čase znal si získať veľkopanské domy za odberateľov, tak že sa mu obchod dobre daril, a zo dňa na deň lepšie sa mu viedlo.

Elenka často sedávala vo sklepe a mimo idúci prekvapene dľvali sa na to utešené žieňa. Mnohí vošli do sklepu len, aby ju, tú krásku, videli.

Jedného dňa dve nobl damy zavítaly do sklepu i s dvoma gavaliermi. Kúpovaly budky zimné a mufy. Staršia si prezerala tovar, mladšia peknú paniu v sklepe vidiac, celkom sa zarazila. Sprievodčí ako ju poznali, pozreli na seba a chceli cúvať ku dverom; ale Martinko ponúkol jich zdvorile stoličkami; oni teda volky, nevoľky sadli si.

Mladšia dáma nemohla sa zdržať, aby nevykrfkla:

„Si to ty Elenka, či sa mýlim? Snad tu slúžiš? Vidíš, či som ti vždy dobre neradila, aby si starého draka opustila? Teší ma, žeš' radu moju použila, driečna si na môj veru.“

Elenka sa usmiala.

Martin vidiac, že je tu nejaký omyl, predstavil panstvám svoju žienku.

Amálka, bo čitateľ už iste uhádol, že ona to bola, — dobre z nôh nezapadla!

„Tak tebe dobre môj otec hovoril, Elenka, že budeš v Pešti šťastlivou. Jako vidím, ty si to ďaleko priviedla.“

Staršia pani zadivená pýtala sa Amálky, že či sa poznajú? Amálka rozpovedala vec svojej tetuške Klementfne.

„Jestli sa nemýlim,“ riekla Elenka v čistej maďarčine k mladým pánom obrátená, „mali by sme sa tiež poznať?“

Mladí páni boli jako na trní.

„Aladár?“ oslovila Klementfna tohoto.

„Árpád?“ zvolala tázavým pohľadom Amálka.

Medzi tým časom pošopla čosi Elenka svojmu mužovi.

Tento vyskočil k nim, ale tam ti, jako strela utiekli.

Klementfna a Amálka počúvaly zdesené, jako sa ti mladí páni v Dunaji pekne rúce kúpali.

Elenka a Martin vyrozprávali jim všetko.

(Pokračovanie nasleduje.)

Pravda víťazí.

Zotri slzu slovenská brať!

K nebu hore jasné čelo!

Svet nám vzal, čo mohol nám vziať;

Majstra chváli vlastné dielo.

Každý vek mal svoju chasu:

Krivda pravdu dlho bila,

Lenže tamtá, stvora času,

Túto večnú neprežila.

Svet na dobrých ľudoch stojí,

Za to pravda i víťazí:

Do ľudských si v čestnom boji

Duší ona cestu razí.

Krivodník rád v mutnom loví,

V kalnom živle zdar mu rastie:

No prúd rieky čistý, nový

Na zmar nesie jeho šťastie.

Krivda na čas: Herostrati
Zahynali abo zhnúť;
Mučeníci pravdy svätí
S pravdou žijú, nepominú.

Čo vrah divý Svätokríža?
Slnko pravdy ešte svieti:
Pokonné už dni sa blížia,
Berla krivdy z rúk ti letí!

Ruka krivdou zmeravela,
Národy už z nôh nezrazí;
V trapiech pravda zmohútnela —
Tá neklesne, tá zvíťazí!

Bokuš Nosák.

Na Blatone.

Pravdivá udalosť zo života telegr. úradníka.

Od *M. Skačanského.*

Príjemný je život letného času v kúpeľoch, jakými sú vo vlasti našej Sliac, Korytnica, Piešťany, Mehadia a Blatoňský Füred, — lež nie pre každého smrteľníka! Kto sem prichádza s plnou tobolkou, aby tu po úmáhavej celoročnej práci na tele i duši okrial, aby sa tu do vôle zabavil, pre toho niet krajšieho života. Kto navštevuje kúpele z úradnej povinnosti, alebo aby z ťažkej nemoci svojej sa vyhojil, tomu neposkytujú vždy kúpele chvíľky blaženého života. I ja navštívil som Blatoňský Füred — z úradnej povinnosti. Keď vám poviem, že som tam sedával každodenne od deviatej ránej až do dvanástej a od druhej popoludňajšej až do siedmej hodiny večer pri ďalekopisnom stroji, uznáte, že Blatoňský Füred nebol mi rájom. Postavenie moje zlepšilo sa, keď mi daný bol k beku iný úradník, s ktorým sme si službu podelili.

Jak chutno mi to padlo, keď som sa prechádzať mohol po ôsmohodinovej práci na brehoch dumného jazera Blatoňa! Nuž a kto je tak náruživým plavcom, jako som

ja, či mu zazlieť môžete, keď sa vrhne do búrných vln Blatoňa, ktoré človeka v čas sparného dňa tak neodolateľne k sebe väbia?!

Bolo to koncom júla roku 18... Bola nedela. Odbila práve druhá hodina odpoľudnia. Slnko neobyčajne páľilo, človeku bolo do zadusenía. Celé predobedie sedel som za ďalekopisným strojom, depešu za depešou odosielať som blaženým hosťom Füredským, ktorí sa tu pre zábavu zdržovali. Vysiel som k dreveným domkom na breh jazera. Ne početné množstvo ľudí plahočilo sa v priezračných vlnách Blatoňa. Vypil som pohár čerstvého piva, odovzdal šaty svoje strážnikovi k opatere i vrhol som sa do vln

Miča Lubibratič.

jazera. Spomniel mi nádobno, že je plávanie moje pravidelné, i môžem v jednom kuse i dve—tri hodiny plávať bez toho, žebych ustal. —

Bol som dobrého rozmaru, keď chladné vlny zaobalily telo moje. Nektorí známi hostia závodili so mnou v plávaní. No, veľmi skoro ustával jedon za druhým a sotva minulo štvrt hodiny, plával som samotný do sredu jazera.

Z brehu dívalo sa za mnou na stá ľudí. Dostal som chuť, že tak ďaleko plávať budem, až sa jim z očí ztratím. Plávanie moje bolo obyčajné, neskôr šliapal som vodu alebo plával som na chrbte, aby som si odpočinul. Cesta mi ubývala.

Obzrel som sa ku západu.

Na oblohe valil sa veľký oblak farby olovenej. Povetrie začalo rýchle chladnúť. Obrátil som sa nazpät, bol som asi hodinu cesty od brehu; i zrýchlil som veslovanie rukami. Za desať minút rozprstrela sa po celom jazere hustá hmla, že som asi na desať krokov pred sebou vidieť nemohol. Víchor zúrilo hrozne. Hrom hrmel v oblakoch, ktoré zdaly sa jazera sa dotýkať. Víchor začal hroznejšie zúriť. Rozdráždené vlny stáby pekelným vztekcom braly ma medzi seba, i metaly mnou z boka na bok jakoby ľahkým pierkom; sotva že som sa obrátiť mohol jednej, už druhá celou silou na mňa sa rútila.

V tom zmatku ztratil som smer zplatočnej cesty.

„Kam sa vrhnúť?“ pýtam sa sám seba, i zápasil som s vlnami o život a o smrť. Jakási tesklivosť sklúčila dušu moju. Číty svoje opísať mi nemožno.

Zvedavé občasťstvo na brehu vícbrom rozvztekleného jazera, v ktorom s vlnami som sa bojeval, ukrylo sa pred hroznou búrkou do drevených kúpeľných domkov; nektorí však neubávajú na zúriace živly tesklivo chodili po brehu, i napínali zrak svoj v tú stranu, kam som bol odplával. Nektorí sľubovali značnú odmenu strávníkovi kúpeľov, aby sa vybral na činku a mňa zachránil. Strážca, známy čo dobrý veslár, riekol, že to nemožnosť. A tak, keď sa moji priatelia presvedčili, že mi pomôcť nemôžu, že iste zahyniem, lutovali ma srdečne i odobrli sa domov.

Kalich môjho utrpenia nebol ešte vyprázdnený. Dost že ma morily z jednej strany vlny, z druhej ale fujak, ktorý bol dvojnásobne ostrý na moje už bez toho zimou zkráchnuté údy; no pridružil sa k tomu ešte i tuhý kamenec, jakého oči moje nikdy nevidely. Zrná ľadové, veľké jako hodné lieskovec, padaly tak husto na moju hlavu, že

mi skoro hlavu roztrieskaly. V hĺbke jazera nastalo také jačanie, šušťanie a dunenie, jakoby sa podo mnou nejaké sopečné žriedlo otváralo bolo. I zdalo sa mi, že sa celý svet protivným smerom točí. Napial som poslednie svoje sily, plávajúc napred i ukrýval som čas po čase hlavu svoju pod vodu. Pohružovanie oslabilo ma veľmi. Sotva som už hýbal údami. Očíl som svoj blízky koniec. Pomyšlel som si na svojich drahých tam pod dialnymi Tatrami, ktorí za svobodu a kultúru národa nášho usilovne a vytrvale pracujú, keď ja tak nemilo Bohu hyniem — i odovzdal som sa do vôle Božej...

Zrazu prekvapila ma smrtonosná nehoda, zrazu i — zmizla!

Ľadovec prestal, zatíchol i víchor, s nim i hučanie a vrenie jazera. Čiernavy zmizly a slniečko ukázalo svoju usmievaciu tvár. Rozhľadel som sa okolo, nachádzal som sa na niekoľko krokov vzdialený od brehu. Bol som zachránený! Vrúci vzdych vďaky letel k nebesam, keď som na suchú zem vykročil.

Bežím do dreveného domku. Dvere nájdem zamknuté, v okolí ani človečka. Bol som takmer nahý, zima údami lomcovala. Čo tu robiť? Marne natriasam dverami, neotvorily sa. Čo tu počať, jako k odevu prísť? Napadla mi múdra myšlienka. Na blízkej lúke stál domec železničného strážcu, mohol byť tisíc metrov odo mňa vzdialený. Rozbehnem sa k nemu. Vstúpim do chyže. Hľadám, volám. Nik sa nehási. Údy byly mi premrznuté, i hodím sa do postele, prikryjem perinou — zaspal som sladko. Jak dlho som spal, neznám. Prebudil som sa. Izbetkou rozliehal sa neprijemný krik. Pri mne stála asi päťdesiat-ročná ženština, i trhala ma za rameno, pri tom prúdily sa jej z úst tie najvyberanejšie nádavky.

„Pozri len mužu,“ volala celá bez seba od zlosti, „jaký to zlodej v našej posteli chrápe, a to ešte —“

Muž, obrovskej postavy, uchopil v kúte sekeru, a pristúpil k posteli.

„Ľudia, pomoc! Zlodeji, zlodeji!“ vrešťala žena priskočiac k otvorenému oknu.

Muž držal v jednej ruke sekeru, druhou zatriasol mnou, i zahrnel:

„Hej, kto ste?“

Tuhým spánkom premožený, ťažko som sa spamätoval. Myslel som, že snívam. Keď obor mnou druhýraz zatriasol, prišiel som k sebe.

„Odpustte, priateľu, poviem vám všetko,“ riekol som miernym hlasom. „Podajte mi kus papiera a čeridla. Zanesiete lístok svojmu pánu šéfovi, môjmu priateľovi; od neho donesiete mi oblek. Unovanie vaše zaplatím.“

Strážca zarazil sa, zkroutil, sekera vypadla mu z ruky. Jeho žena haňbila sa. Oba chápali, kto som.

„Prosím, pane,“ pýtal sa; „nie ste vy úradník telegrafický?“

„Som.“

„Ten, čo sa dnes zatopil?“ ozvala sa žena. —

„Ten — nie.“

„Nuž?“

„Veď žijem.“

Strážnik a jeho rebrinka rozosmiali sa.

„Pane,“ oslovila ma teraz veľmi uctivá ženička, keď jej muž s listom ku predstave-

nému stanice odišiel, „pane, či smiem slúžiť pohárom prevareného vína? Zmorený, prechladnutý ste: to vám nezaškodí! Smiem?“

Prisvedčil som.

„Dobre,“ usmiala sa prívetive, „a kým sa víno uvarí a môj muž príjde, ráčte si podriemať.“

Vyšla do kuchyne.

Nemohol som zaspáť.

Asi o hodinu vrátil sa strážnik s oblekom. O chvíľu dohrnula sa sila hostí, na jich čele predstavený stanice. Keď ma uzrel, chytil sa za brucho i smial sa, len sa tak barák triasol.

„Prekliata to bola búrka,“ riekol som nevediac, či sa mám hnevať a či smiať.

„A či vieš, čo nového?“ pýtal sa ma náčelník vážne.

„Nuž?“

„Zaviedli sme sbierku na veľkolepý pohrab — pre teba. Čo s ňou teraz?“

„Budeme sláviť moje znovuzrodenie!“ riekol som vážne.

„Živio!“ volali prítomní.

A stalo sa.

Slúž národu!

Slúž národu tým, čo ti Bôh dal,
Čím vládneš z jeho milosti,
Nevymlúvaj sa v svätej práci
Na odpory ťažkostí.

Podliak každý, kto nepôsobí
Spolu za blaho rodiny;
Zlodej každý, kto nevenuje
Dar svoj na oltár otčiny!

Nemluv, že si ty len mizerný,
Že to nie v tvojej možnosti,
Pomknúť narod na stupeň vyšší
Osvety a vzdelanosti.

„Babka k babke — ramä v rameno!“
To buď heslom našim, bratia:
Tak sa zastkvie nebo nad nami,
Tak sa mraky z neho ztratia.

Nuž, slúž rodu tým, čo ti Bôh dal.
Veľký, malý, silný, slabý,
Niet chalupy, čo slávu rodu
Napred pomknúť nemohla by.

Len nech je, bratia, medzi nami
Jedna myseľ, bratská shoda
A jedna svätá túžba duší:
Blaho a sláva národa!

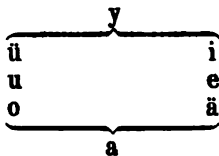
Daniel Maróthy.

Slovenské bájeslovie.

Úsťep 10.

Prvé počiatky reči.

Počatní vedomci novšieho veku za to majú, že to Božie, na stromoch si huiezdá robiace vtáctvo, bolo prvým učiteľom bezbranného človeka pri zaopatrovaní si bezpečných úkrytov pred divokou zverou pralesov; a možno, že opäť vtáctvo to bolo, ktoré svojim dojímavým spevom upozorňovalo a primalo človeka k pokusom sdokonaľovania jeho, zpočiatku možno že len inartikulovaného hlasu, čo zárodku Bohom, stvoriteľom človeka, vo fyziologickom útvere jeho orgánov mluvy udeleného mu najvznešenejšieho daru — reči. Jestli by táto, zdánlivo ovšem veľmi smelá, pri tom všetkom ale predsa i možná hypotéza obstála, tak by prvým hlasom, ktorý človek pri pokuse napodobňovania hvizdu vtákov vydal, bola samohláska *y* (ü i), z ktorej asi nasledovne rozvinúť sa mohly ostatnie:

Dľa tohto by teda vierepodobným bolo, že prvé *mušské sárodky* reči záležaly len zo samých samohláskových výkrikňkov, sprevedzaných — samo sebou rozumie sa — primeranými posunkami tváre a údov tela. Sú i dnes ešte reči, oplývajúce nápadným, konsonami len kde tu chudobne popretkávaným nakopením vokálov, ktoré zdajú sa byť zakrnelou upomienkou na tento najprimitívnejší útvar ľudskej mluvy.

No pri dialšom napodobňovaní rôznych hlasov živočistva neomylné dost skoro vzniknúť musely v mluve človeka aj dajedny spoluhlásky, prvé to *ženské sárodky* reči, na jejichžto genealogický rozvoj ale už ani len hypotetične poukázať nemožno. Isté je len to, že ženských prvkov reči, čili spoluhlások, nebolo toľko hneď na počiatku tvorenia ľudskej mluvy, koľko jich je teraz; možno, že jich bolo pôvodne len 5—7, z ktorých potom pomaly, s potrebou rozširovania objemu reči,

rozvinuly sa ostatnie konsony; na pr. zo spoluhlásky *v* rozvinulo sa *b*, z tejto časom *p* pak *f*; podobne zo spoluhlásky *h* len časom povstaly: *ch* a *k*, *s* a *š*, pak *š* a *č*; asi takto rozpadly sa: *m* na *m* a *n*, *d* na *d* a *t*, *l* na *l* a *r* a *t*. *d*.

Ostatne je to i vedľajšou otázkou, zdáľiž prvou, človekom vyslovovanou spoluhláskou bolo *b* alebo *n*, a či bolo *d* alebo *l*; uváženia hodné je tu len to, ako prví ľudia tieto *ženské* prvky reči (konsony) spojovať počali s *mušskými* prvkami (vokálmi), a čo bolo jejich smerodajným vodítkom pri tomto spojovaní, z nehož povstal prvý foetus reči. A na to odpovedám, že — dľa môjho domyslu — pri prvom spojovaní ženských zárodkov reči (konsonantov) s mužskými (vokálmi) vodítkom človeka bola sama Božia príroda, ten veľký nesmierny Boží svet s jeho nesčislými krásami a hrúzami.

Keď totiž drevný, trebars na jak nízkom stupni kultúry stojací *človek*, bedlivejšie pozoroval beh slnca, Božím darom svojho rozumu predsa presvedčil sa, že ono kriesi život, roznečuje prírodu s jej krásami a dobrými darmi, že dáva svetlo i teplo, súc takto pôvodom a žriedlom veškerého blaha človeka na zemi; — avšak nepochybne spozoroval človek i to, že ono skryje sa za hory a doly, alebo že ponorí sa do vln mora, zapríčiňujúc tým na svete neblahú tmú, a že sú isté, riadne obnovujúce sa doby, v ktorých, trebars i ukiaže sa ono, predsa nedá tepla, a trebars i svieti ono, predsa nedá prírode života. A to isté spozoroval človek nielen pri slnci, ale pri každom jednotlivom predmete Božej prírody, či to bolo pole, či luh, či strom, či kvet, či bylina; ba to isté spozoroval on i sám pri sebe, keď sa rodil, riastol, žil, mohutnel, a keď zas stárnul, choravel, zomieral. Videl teda z toho istého prameňa prýštiť sa dary dobra i zla, blaha i neresti, života i smrti; a preto tušil, že vysoká a veľiká je tá nepoznaná moc, ktorá v Božej prírode raz tvorí a zase ničí, raz blaží a zase kára. Tento nepochopiteľný zjav vyššej moci v prírode naučil sa človek i vo

svojej mluve, hneď pri jej prvom vzniku, označovať dvoma *mužskými*, čili duševnými prvkami reči, a síce samohláskami *u* a *i*; tak že keď *ženský* čili hmotný prvok reči (konsona) celky trpne poukazoval len na predmet: pripojený k nemu mužský prvok (vokále *u* alebo *i*) jakoby činne rozhodnul jeho dobrú alebo zlú prirodzenosť, *vstahom na človeka*.

Že tuším asi toto myslel a vysloviť chcel už i slavný V. Humboldt, vysvitá vary z jeho charakterizovania Semitických rečí, keď o týchto, vo spise „*Einleitung zur Kawi-sprache*“ povedal: Consonant und Vocal enthalten nicht zusammen die Bedeutung der Wörter, sondern Bedeutung und Beziehung sind ausschliesslich, jene den Consonanten, diese den Vocalen zugetheilt.

Dľa vyšeuvederého teda *mužskými* čili duševnými prvkami Hvalskej reči boly samohlásky *u* a *i*, *ženskými* čili hmotnými ale spoluhlásky: *b, v, p, l, r, m, n, h, s, z, k, c, d, t* a t. d., z jíchžto spojenia povstaly korene *bü* a *bi*, *vi* a *vü*, *li* a *lü* a t. d., ktoré potom, v dialšom rozvoji týchto rečových embryov, prešly na *e, ä, o, ö, u, a*, tak ale, že vo všetkých týchto priechodoch potom už dôsledne podržaly svoju, pridružením mužského prvku raz už *prijatú, vstahom na človeka prajnú* alebo *neprajnú* prirodzenosť.

Ohľadom tejto prirodzenosti avšak, pri spojovaní mužských prvkov so ženskými, zvláštne je to, že *u* a *i* často zamieňajú svoju úlohu pri rozhodovaní prajnej alebo neprajnej prirodzenosti koreňov, t. j. nie žeby na pr. *ü* dávalo voždy prajné (belbožeské) a *i* neprajné (černobožeské) korene, alebo naopak: lež i jeden i druhý mužský prvok (*u* a *i*), keď pridruží sa ku ženskému, tvorí raz belbožeské raz černobožeské korene. Na prímer:

a) belbožeské korene sú: *di, hi, bü, li, tü, ni, ri, ki, vi, pi, my* a t. d.

b) černobožeské korene sú: *dü, hi, bi, lä, ti, nü, rü, kü, vü, pü, mi* a t. d.

Všetky tuhá uvedené korene Hvalskej prareči sú *jednoduché*, z ktorých časom povstaly zase i *složené*; takéto sú:

aa) belbožeské: *mrü, hri, hlü, mlü, lri* a j.

bb) černobožeské: *mri, hrü, hli, mlü, lri* a t. d.

Všetky slová, ktoré z týchto koreňov pošly, voždy začínaly sa prvou hláskou samého koreňa, čo *hmotným* základom reči, na ktorom si druhá hláska (mužský prvok), čo hmotu obživujúci duch, pomocou flexie, tie najrozmanitejšie budovy stavála. Preto žiadne slovo nikdy nezačínalo sa so samohláskou; samohlásky, pred koreň slova, kde tu postavila len pozdejšie túžba po lubozvučnosti u dcier a vnučiek Hvalskej matky; tak na pr. hebrejské slovo *adamé* nemôže pochodiť z iného, jako z Hvalského koreňa *di* (tvorit), a značiť musí stvorenú vec, čili našu zem; odtiaľ i meno *Adam* stvorenc čili človek, *Adon* stvoriteľ čili Bôh; tu je teda hláska *a* len k vôli lubozvučnosti predložená pred uvedené flexie koreňa *di*, z nehož u Germanov, takže pomocou flexie, vyriastlo sloveso *thun*, u Slavénov *dial* a t. d.

Úsčep 11.

Význam koreňov.

Zo všetkých belbožeských koreňov rozvinuly sa kľsky slov, nimiž označované boly predmety životu, zvelatku a blahu človeka *prajné* a dobré; a preto k vlastnostiam týchto predmetov patrily: svetlo, teplo, vlaha, tvorenie, kriesba, rodenie, zúrodňujúce dažde a vetierky, chova, zrast, čistota, zdravie, život, blaho a t. d.; — zo všetkých ale černobožeských koreňov rozvinuly sa kľsky slov, nimiž označované boly predmety životu, zvelatku a blahu človeka *neprajné* a zlé; a preto k vlastnostiam týchto predmetov patrily: tma, zima, suchota, víchre a búrky, hubenie, skrtba, hlad, hniloba, choroby, smrť, nerest a t. d.

Tak na pr. vyše pripomenutý koreň *di* — ako už rečeno — značí tvorenie a udržovanie prírody, človeka a vôbec všetkých dobrých vecí; čo dokazujú i početné, z tohto koreňa pošlé slová, vo všetkých rečach, ktoré sú, či dcérami a či vnučkami Hvalskej pramatky. Uvedem aspoň dajedny príklady; tak v gráčtine Dzevs, devó, dais, dosis, diké,

doylos, damar, demó, démos, Dzin, dynatos, dranos, dóreó, duité, diaitaó a j., v góťčine: deds, dtigan, dtaurp, dtag a j., v slaviančine: Odin, deň, ded, dojka, dieta a t. ď. Naproti tomu koreň *di* označuje hubenie a nivočenie prírody, človeka, dobra, čo tiež početné slová týchže rečí dokazujú; tak v gráčtine: daios, deióó, dyé, dais, dikein, dolios, deima, deinos, dennos, dratos, déris, dory, drakón, drepó, deidó a j.; v góťčine: dandts, divan, dtaho, dtairko, dtaursan, dtiubs a j.; v slaviančine: Dav, dyvel, dusit, đas, dlávit a t. ď.

Alebo koreň *ni* označuje v Hvalskej prareči: život roznecujúco svetlo, vlahu, teplo; to dokazujú v gráčtine slová: ainé, anax, anér, anemos, anthos, nama, neauis, nearos, nektar, nemos, nomas, neos, nikao, nymfé, nyos a j.; v góťčine: anan, ans, ansts, nakads, nithon, nithjis, niujis, nisan a j.; v slaviančine: nietit, nian (otec), niena, znoj, nebo a t. ď. Naproti tomu koreň *nü* označuje skazonosné dejstvosťovanie tmy a zimy; to dokazujú v gráčtine slová: Enyo, ainos, endeia, eneos, nekas, nekros, nefos, noseó, nosos, nyx, nyssó, onyx a j.; v góťčine: nadrs, nahts, naitjan, nauds, naus, navis, navistr, nidva, nipjan a j.; v slaviančine: navit, nuda, nó iza, nič, noc a t. ď.

A takychto príkladov dalo by sa na stá a stá uviesť zo všetkých rečí, ktoré sú vlastníctvom dcier abo vnučiek Hvalskej čelade, a ktoré jedine sú v stave vysvetliť napadné rozdiely medzi početnými, *sdánlive* z jedného koreňa pochodiacimi, no mužským prvkom tohože koreňa celky rozlúčenými a preto úplne odchodnými slovami, ako sú na pr Germanské *Halle* (od *hlü*) a *Hölle* (od *hli*), Latinské *creator* (od *cri*) a *crudelis* (od *crü*), Slavianské *ráno* (od *ri*) a *rana* (od *ry*) a j.

Úsčep 12.

Korene maďarčiny.

Tento predmet vlastne ani nepatrí do oboru týchto úvah, — ale keď som v 8. úsčepe pripomenul, že maďarčina je tiež jednou, asi v druhom stupni rečového rozvoju, čili

v agglutinácii zakrnelou a neomyšne len pozdejšie istý nadmier primitivný stupeň flexie dosiahnuvšou dcérou Hvalskej prareči: k podopreniu tohto môjho náhľadu tiež dakoľko príkladov uvedem, a síce preto radšie z maďarčiny nežli z finčiny abo tatárčiny, ponevác sú tieto reči Slovenskému obečanstvu vôbec celky neznámé, kdežto maďarčinu predsa mnohí vzdelanci i dôkladne znejú.

Pri uvádzaní tých dakoľko príkladov schválne podržím tiež len tie v predošlom úsčepe už spomenuté korene *di* a *di*, *ni* a *nü*, a práve sú mnohé iné (na pr. *li* a *lü*, *ki* a *kü*, *ri* a *rü*), ktoréby ešte o veľa usposobenejšími boly k nadrečenému dôkazu.

Z belbožeského koreňa *di* pošly: *di*, *dia*, *dij*, *dajna*, *gyüjt*, *gynjt*, *gyáva* (*baba*), *gyap*, *gyapor*, *gyep*, *gyepü*, *gyepló*, *dózs*, *dús*, *gyóx*, *disz*, *disznó*, *ducz*, *gyók*, *gyakni*, *deli*, *dél*, *dolog* (*diele*), *gyolcs*, *gyál*, *gyül*, *domb* (*dmáf sa*), *gyám*, *gyüm*, *gyönyör*, *derü*, *gyár* (*diat*), *gyarap*, *gyarmat*, *gyerek* (*dieta*), *déd* (*dedo*) a j.

Z černobožeského koreňa *di* pošly: *dévaj*, *döf*, *debró*, *dob*, *döbben*, *dag*, *düh*, *dög*, *duga*, *dal* (*datie*), *döl*, *dul*, *dül*, *gyaláz*, *gyilok*, *gyülöl*, *gyom*, *dönt*, *dér*, *darázs*, *gyarló*, *dermed*, *gyász* (*desit*), *dörg*, *durran*, *durva* (*dravý*), *gyatra*, *gyúr*, *gyür*, *gyürtü*, *gyötör*, *diderg*, *dudva* a j.

Z belbožeského koreňa *ni* pošly: *nó*, *anya*, *anyó* (*anus*), *ene*, *ünö*, *ín*, *iny*, *inni*, *ennai*, *in-nep* (*dies libationis*), *nyáj*, *növel*, *nevet*, *növény*, *nap*, *napa*, *nép*, *anyag*, *enyhe*, *nyihog*, *nyug*, *néz*, *nász*, *naszád*, *nóstény*, *nyás* (*nahý*), *nyak*, *ének*, *nyekeg*, *nyak*, *nyekó*, *enyel*, *anyalgán*, *nyal*, *nyál*, *nyel*, *nyelv*, *nyilik*, *nem* (*pokolenie*), *nemes*, *nemzet*, *néne*, *nyár*, *nyer*, *nyerit*, *nyarg*, *nyerg*, *ángy*, *inda*, *ondó* (*sperma*), *nedv*, *nagy*, *ont*, *önt* a j.

Z černobožeského koreňa *nü* pošly: *ús*, *nyü*, *nyávog*, *nyefeg*, *nyövés*, *nyúvad*, *ingat*, *nehéz*, *nyög*, *nyüg*, *nyúz*, *nyuzga*, *enyéss*, *nesz*, *nyesni*, *inség*, *únás*, *inca*, *ünyöl*, *nyél*, *nyil*, *nyilal*, *nyellik*, *ne*, *nem* (*nie*), *nyom*, *nyomor*, *nyára*, *nyera*, *nyirni*, *nyurga*, *anda* (*nuda*), *andok*, *undor*, *untat* a t. ď.

Viliam Pauliny-Tóth.

FEUILLETON.

Výprava do hôr.

Od L. N. Tolstova.

I.

Dvanácteho júla vstúpil stotník Chlopov, ozdobený náramkami a čerkeským mečom — v ktorej ozdobe som ho od svojho príchodu na Kavkaz ešte nevidel — nízkymi dvermi do mojej chalupy.

„Prichodím rovno od plukovníka,“ odpovedal na môj zpytujúci sa pohľad, ktorým som ho privítal, „zajtrá vydá sa náš broj na pochod.“

„Kam?“ pýtam sa.

„Do N. N. Má sa tam vojsko ahromaždiť.“

„A ztade podnikne iste nejakú výpravu?“

„Najskôr.“

„Kam asi? Čo myslíte?“

„Načo myslieť? Viem všetko. Včera večer prišiel od veliteľa Tatár — doniesol rozkaz, aby sa broj vydal na pochod a vzal so sebou na dva dni suchárov; ale kam, prečo, na jak dlho? o tom, priateľu, nebýva u nás reči: rozkáže sa: ‚na pochod!‘ a — dosť.“

„Keď sa vezne suchárov len na dva dui, nepobaví sa ani vojsko ďalej.“

„No, na tom nezáleží...“

„Jako to?“ pýtam sa so zadivením.

„A tak! Vydali sme sa do Dargy, vzali so sebou suchárov na týždeň a boli sme tam skoro za mesiac!“

„Budem môcť ísť s vami?“ pýtam sa po krátkom mlčaní.

„Možno, ale radím vám, aby ste radnej nešli. Čo vás tam bude zajímať?“ —

„Dovoľte, abych neposlúchol vašu radu: celý mesiac vyčkávam tu len príležitosť, abych nečo videl — a vy chcete, abych ju premeškal.“

„Pre mňa môžete ísť; myslím len, žeby bolo lepšie tu zostať. Tu by ste nás mohli očakávať, chodiť pekne na polovačku — bol by to život krásny!“ doložil prízvukom tak presvedčujúcim, že sa mi v prvom okamžení

zdalo, žeby to bol život veľmi krásny; no, odpovedal som celkom rozhodne, že na žiaden spôsob nezostanem.

„A čo ste tam posiaľ nevideli?“ pokračoval stotník vo svojom prehováraní. „Chcete vidieť, ako sa vojsko srazí? Prečítajte si Michailovského ‚opis vojny‘ — krásna to kniha: všetko tam podrobne opísané — i kde ktorý voj stál i jak srážka sa diala.“

„Na opak, to ma nebaví,“ odpovedal som.

„Nuž, čo teda? Snad chcete len vidieť, jako sa ľudia vraždia? — V tridsiatom druhom roku tuším bol tu nejaký Španiel; podnikol s nami dva pochody v tmavomodrom jakomsi plášti — i jemu tam odpievali. Tu, priateľu, neuvidíš nič.“

Mrzelo ma veľmi, že stotník tak neuspokojive o mojom úmysle sa vyjadruje.

„Bol smelým?“ pýtam sa znovu.

„Bôh sám vie; vždy jazdieval na predku; kde jaká srážka, bol pri nej.“

„To bol teda udatný junák!“

„Nie; ten neukazuje udatnosť, kto si spôsobuje zbytočné starosti, keď toho niet potreby.“

„Koho teda menujete udatným?“

„Udatným? — zmužilým?“ opätovoľ stotník a tváril sa pri tom jako človek, ktorému prvýraz klade sa podobná otázka: — „udatným je, kto tak robí, jako mu príslúcha,“ hovoril po krátkom rozmyslení.

Spomnel som si, že Plato definuje udatnosť čo ‚znalosť, čoho treba, a čoho netreba sa báť,‘ a nehladiac ku všeobecnosti a nejasnosti výmeru stotníkovho, pomyslel som si, že základnia myšlienka oboch neliší sa tak, jako by sa zdať mohlo, ba že výmer stotníkov je správnejší, lež výmer greckého mudrca. Lebo, keby sa ten znal tak presne vyjadriť jako Plato, iste riekol by, že zmužilým je ten, kto bojí sa len toho, čoho sluší sa báť, a nebojí sa toho, čoho sa báť netreba.

Chcel som stotníkovi sdeliť svoj vlastný náhľad o tom.

„Dobre,“ hovoril som, „zdá sa mi, že v každom nebezpečenstve možno voliť: voľba ale spôsobená vlivom na príklad citu, povinnosti atď., že je zmužilosť, voľba ale spôsobená vlivom nižšieho citu — zbabelosť: preto nemožno človeka, ktorý zo ctižiadosti lebo zo zvedavosti alebo zo chtivosti obetuje svoj život, menovať zmužilým a na opak nemožno človeka, ktorý vlivom citu vyššieho, pre záväzok rodinný alebo z presvedčenia vzdaluje sa nebezpečenstvu, nazvať zbabelým.“

Stotník divne jakosi na mňa pozeral, kým som hovoril.

„V tom sa nevyznám,“ hovoril napchávajúc si dymku, „ale máme tu jedného mladého pána, ktorý si rád zaľuskuje. Prehovorte s nim; skladá i verše.“

Obznámil som sa so stotníkom len na Kavkaze, ale dľa mena znali sme sa už v Rusku. Matka jeho Maria Ivanovna Chlopova, zemanka, žije na svojom malom statku asi dve versty¹⁾ od mojich statkov. Lež som odišiel na Kavkaz, navštívil som ju: starenka zaradovala sa veľmi, že uvidím jej Palka (tak menovala starého, šedivého stotníka), môžem vraj jemu — živý list — o jej živobytí vziať a odovzdať mu balíček. Keď ma vyčastovala dobrými pirohy a polovicou upečeného ptáka, odišla Maria Ivanovna do svojej ložnice a vrátila sa ztade s čiernou dosť veľkou škrinkou, ku ktorej bola pripevnená hodbovná stužka tej istej farby.

„Tu mám z nespálneho kokoríku našu Matičku Orodovnicu,“ hovorila starenka, i pobozkala krížom obraz Matky Božej a podala mi ho. „neľakajte si, drahý priateľu, a odajte mu ju. Vedzte: keď odišiel na Kavkaz, vykonala som v kostole verejnú modlitbu a sľub, jestli bude živý a zdravý, že dám obrázok tento čo obeť Matke Božej, keď sa vráti môj Palko živý a zdravý. Už je tomu osemnásť rokov, čo ho Ochraniťka a Svätí milujú: ani raz nebol poranený a — v jakých už bol srážkach!... Michal, ktorý s nim slúžil, rozprával mi o ňom veci, až

mi vlasy vstávaly na hlave. Všetko, čo viem o ňom, dozvedávam sa len od cudzích: môj drahunký nepíše mi nič o svojich výpravách — nechce ma nastrašiť!“

Len na Kavkaze dozvedel som sa, a to nie od stotníka, že bol štyrikrát ťažko ranený. Jako sa samo sebou rozumie, nepísal o tom matke ani slova.

„Nech teraz obraz tento pri sebe nosí,“ pokračovala starenka; „požehnávam ho nim. Svätá Božia Rodička zakryje ho svojím štítom! Do bitiek nech ho nosí vždy so sebou. Vyriadte mu tiež, milý priateľu, že mu to ja po vás odkazujem.“

Slúbil som, že správne vyplním jej rozkaz.

„Viem iste, že si zaľúbite môjho Palka,“ pokračovala starenka; „je tak poriadny! A či veríte, že mi rok čo rok posielal peniaze a i Aničke, mojej dcére, pomáha; a to všetko len zo svojho platu. Velebím Pána,“ končila so slzami v očiach, „že mi dal také dieťa.“

„Píše vám často?“ opýtal som sa jej.

„Zriedka; sotva raz za rok a to len, keď posielal peniaze, pripíše nejaké slovíčko, často ani to nie. Keď vám nepíšem, matička, hovorieva, znamená to, že som živý a zdravý; jestli sa mi príhodí nečo, čo Bôh nedopustí, napíšu to i bezo mňa.“

Keď som stotníkovi odovzdal matkin darček (bolo to v mojom obydlí), požiadal ma o papier, zaobalil darček starostlivo a schoval ho. Rozprával som mu mnohé podrobnosti zo života jeho matky: stotník mlčal. Keď som dokončil, odišiel stranou do kúta a trochu veľmi dlho napchával si dymku.

„Hodná to starenka!“ prehodil v kúte hlasom trochu priduseným. „Či nám dopraje Pán, aby sme sa ešte nekdý uzreli?“

V jednoduchých týchto slovách spočívalo veľmi mnoho lásky a zármutku.

„A prečo tu slúžite?“ hovoril som.

„Nutno tu slúžiť,“ odpovedal v plnom presvedčení. „Lebo dvojnásobný plat nenie pre chudobného našinca bez významu.“

Stotník žil jednoducho: na karty nehral, rozveselil sa málokedy a kúril sprostý tabák, ktorý, neviem prečo, nemenoval sprostým, ale sambrotálskym. Stotník ľúbil sa mi už

¹⁾ Ruská míla asi 500 siah.

dvier: mal prostú, uprimnú ruskú tvár, ktorej pozerací rovno do oka býva milo a príjemno; no po tomto rozhovore choval som sa k nemu zvláštnou úctou.

II.

Druhého dňa okolo štvrtej hodiny z rána prišiel stotník pre mňa. Mal na sebe starý, obnosený kabát bez náramkov, národne široké nohavice, bielu čiapku, ovrúbenú nažltkavou barancinou a asijskú tažku zavesenú prez plece. Bielunká kobola, na ktorej jazdil, mala drobný krok, zvesenú hlavu a šlahala ustavične dlhým chvostom.

Ačkoľvek bola postava dobrého stotníka málo vojanská a ešte menej krásna, zračila sa v nej preca taká spokojnosť a ľahostajnosť k celému okoliu, že vzbudzovala mimovoľne úctu.

Ani minútu nenechal som ho čakať; hneď sadol som na koňa i vyšli sme spolu z pevnosti.

Broj bol už dvesto siah pred nami a podobal sa nejakej čiernej, pohybujúcej sa hmote. Že je to pechota, snadno bolo možno uhádnuť; lebo jej bodáky vyčnievaly jako husté, dlhé ihlice a časom doletúvaly k uchu zvonky vojanskej piesne, bubnu a utešeného tenora siestej stotiny, ktorý ma bol už neraz rozjaril. Cesta viedla hlbokou, širokou úžlabinou popri brehu nevelkej rieky, ktorá v tú istú dobu „hrala“, t. j. vystúpila z koryta. Húfy divých holubov krúžili okolo nej: tu sadaly na skalnaty breh, tu prehadzujú sa v povetří mizly očam v rýchlych kruhoch. Slnko nebolo sa ešte ukázalo, no nad vrchom, nachádzajúcim sa na pravej strane úžlabiny, začínalo sa brieždiť. Šedivé a pobelavé bralá, žltozelený moch, pokrytý rosou, kroviny časníku, drieňu a nízkej jalsiny vyznačovali sa zvláštnou jasnosťou a vypuklosťou v žiaracom svetle východu, ale za to byly druhá strana a úžlabina, pokryté súc hustou hmlou, ktorá sem a tam v rozmanitých kotúčoch sa kotúlala a vo vrstvách nerovných vystupovala, zachmúrené a predstavovali nepochopiteľnú miešaninu bariev: bledolalijovej, skoro čiernej, temno-zelenej a bielej.

Rovno pred nami objavovaly sa na tmavom blankyte jasno-biele mdlé massy hôr sňahových s bájočnými, až do najmenších podrobností krásnymi stienami a obrysy. Cvrčky a tisíce iného hmyzu precítily vo vysokej tráve a naplňovali vzduch svojimi jasnými, nepretržitými zvukami; zdalo sa mi, jakoby nescíslné množstvo malinkých zvoncov vyzváňalo v našich ušach. Vzduch naplnený bol vôňou kvetín, vody a hmy — slovom, bolo krásne ráno. Stotník rozkresal oheň a zapálil si dýmku; zápach sambrotálskeho tabaku a trúdu zdal sa mi byť veľmi príjemným.

Jazdili sme chodníčkom, aby sme skôr dohonili pechotu. Stotník bol neobyčajne zádušný; nepúšťal ani z úst dagestanskú dýmku a pri každom kroku popoháňal svojho koňa ostrohami, ktorý zo strany na stranu sa kolísajúc, zanechával po sebe ledva patrnu tmavozelenú cestičku vo vysokej, mokrej tráve. Práve zpod jeho kopýt vyletel s krikom a šumotom krýdel, pri ktorom sa mimovoľne strelec zachveje, bažant a vznášal sa voľne do výšky. Stotník nevenoval mu ani najmenšiu pozornosť.

Dohonili sme skoro už broj, keď sme za sebou začuli dupot cválajúceho koňa; v tom uháňal už vedľa nás veľmi krásny mladík v dôstojníckom obleku s vysokou bielou čiapkou. Jazdiac vedľa nás, usmial sa, pozdravil stotníka pohybom hlavy a svihol bŕčikom... Povšimol som si len, že jakosi graciosne sedel v sedle a držal úzdu, že mal krásne čierne oči, malý noštok a ledva viditeľné teraz len dorastajúce fúzy. Lúbilo sa mi pri ňom zvlášte to, že sa nemohol ubrániť úsmevu, keď zbadal, že nás zajíma. Z úsmevu toho mohol človek súdiť, že bol ešte veľmi mladý.

„Kam to cvála?“ zabručal nespokojne stotník, nepúšťajúc čibuk z úst.

„Kto je to?“ pýtam sa stotníka.

„Zástavník Alanin, dôstojnícky aspirant pri mojej sotine... V minulom mesiaci prišiel sem od pluku.“

„Najskôr ide prvýraz do boja?“ hovoril som. —

„A s jakou radostou!“ odpovedal stotník zamyslene, kývajúc hlavou. — „Mladost!“

„Jakoby sa neradoval? Myslím, že to musí mladého dôstojníka veľmi zaujímať.“

Stotník zamyslel sa asi na dve minuty.

„Hovorím: mladost!“ pokračoval hlbokým basom. „Z čoho sa má radovať, kto nič

nevidel! A keď bol človek viacrás v boji, neaduje sa viacej. Jde nás dvadsať dôstojníkov: že niekto bude ranený alebo zabitý, — to je isto. Dnes mne, zajtrá tebe, pozajtrá tretiemu: prečo sa teda radovať?“

(Pokračovanie nasleduje.)

Mikuláš, kňaz Černohorský.

(Vyobrazenie na strane 33.)

Divotvorná je to krajinka tá — Čierna Hora! Po nešťastnej bitke na Kosovom poli vyleteli na ňu srbskí orli, aby boli postrachom sverepému Turčínmu. Behom štyr sto-ročí marne dobýva orličie hniezdo toto fanatický dušman — Hora stojí pevne jako tie jej zulové bralá.

„Crna Goro ponosi to stenje,

Krune srpske ty drago kamenje“ —

peje srbský pevec a pravdivý bol dosiaľ ten obraz a dá Bôh i na ďalej bude! Medzi tými bralami odohraly sa od r. 1389 mnohé dramata, ktoré nie sú všeobecne známe. A bolo treba mnoho namáhania, aby sa ti početní kmenoví pohlavári spojili v jeden celok, aby utvorili skutočný štát. Vladyka Peter Petrovič Njeguš snažil sa prvý, aby nielen proti Turkom ustavičný boj bol vedený, ale by sa i starší jednotlivých kmenov podrobili pevnej štátnej úsrednej vláde: a Čierna Hora začala vstupovať do radu európejských štátov. No dôstojné a úplné prevedenie veľkolepej myšlienky tej zachovano je terajšiemu kňazovi *Mikulášovi* (Nikicovi) *I. Petrovičovi Njegušovi*.

Zriedkavý muž tento, ktorého podarenú podobizňu na záhlaví čísla tohto podávame, narodil sa r. 1841 dňa 6. októbra. Rodičia jeho boli veľkvojvoda Mirko a Stana. Začiatok vzdelania svojho obdržal na Cetyni pod dozorom kňaza Danila; neskôr poslaný bol do Terstu; r. 1855 odišiel do Paríža, a tu dostudoval v lyceume Ludovila Veľkého. Na jar 1860 vrátil sa na Cetyniu a keď kňaz Danilo 13. augusta zavraždený bol úkladne v Kotore, bol kňaz Nikica dľa poslednej vôle zvečnelého kňaza od kňazny Darinky a senátu za nástupcu vo vláde vyhlásený. Dňa 8. novembra pojal za manželku Milenu Petrovnu Vukotičovu, dcéru senátora vojvody a náčelníka telesnej stráže kniežacej (perjanikov), Petra Vukotiča. Manželstvo to

bolo požehnané, mimo šesť dcér má Nikica i nástupníka trónu, ktorý sa narodil r. 1871 dňa 29. júna.

R. 1861 chopili sa Hercegovinci zbrane proti sverepým Turkom, Čierna Hora pomáhala jim. Kňaz Mikuláš objavil sa tu čo bohatier a obetovavý vlastenec. Čierna Hora držala sa statočne: keď ale nedostávalo sa streliva a Turci zo všetkých strán dorážali na ňu, uzavrel kňaz pokoj s Omer-basom. Od tohto času hľadel Mikuláš soslúžiť a usporiadať svoju milú vlasť. Vojsko sriadil čo najlepšie, zaopatril novú zbraň; na Cetyni založil dielňu na nábitky a na Rijeke zbrojareň. Zaviedol poštu i telegraf, opravoval cesty a postaral sa o hradskú cestu od Kotora do Cetyne a ďalej do Danilgradu. Štátnu správu celkom novú ustrojil. Miesto senátu zaviedol ústavnú vládu s ministerstvom; senát ostal čo najvyšší súd a do života vstúpily nové súdy prvej a druhej stolice. Svoju tlačiareň daroval Mikuláš národu, i začal vydávať prvý časopis na Cetyni, „Crnogorac“ zvaný. Založil učiteľskú školu a krom toho 70 národných škôl. Cirkevne záležitosti odovzdal duchovníemu konsistoriumu pod predsedníctvom cetynského vladyky.

Kňaz Mikuláš nielen že je dobrým vlastencom, lež i vzdelancom: a tak možno si vysvetliť, jako možno mu bolo previesť tolko opráv v zemi tej, ktorá vyše 400 rokov bezprestajne s mečom v ruke bráni život svojich orlov. Z cudzích rečí hovorí Nikica francúzsky, nemecky, italsky a rusky. A jako jeho predkovia vyznamenávali sa na literárnom poli, ani Mikuláš nezostal za nimi. Úryvky z jeho smutnohry „Kráľ Vukašin“ vyšly v černohorskom almanachu „Orlici“ a v novosadskej „Matici“ z r. 1867. Najznamenitejšie z jeho lit. plodov je báseň „Onamo, onamo“, — do ktorej vliat tolko vlastneckého citu, že sa stala národnou hymnou.

Vtedy pokoj najde moja duša,
Keď otrokom viacej nebude Srb!“

Mikuláš I. Petrovič Njeguš.

Mikulášova duša nebude mať pokoja, kým neosvobodí bratov svojich zpod krvavého jarma tureckého a najväčším jeho šťastím a odplatou bude požehnaná chvilka tá:
„Keď otrokom viacej nebude Srb!“

Trebinje.

(Vyobrazenie na strane 41.)

V onom kúte medzi Dalmaciou a Čiernou Horou, blízko rieky Trebišnice pod vrchom Glivou v Hercegovine leží mesto Trebinje. Záleží ono z vlastného mesta (gradu), pod ktorým je tržisko (čaršija) s asi 70 krámmami, a niekoľko iných stavísk. Obyvateľov má okolo 3000; väčšina je mahomedánov, menšina pravoslavných. Trebinje je staré mesto nekďajšieho srbského územia Travunie. Neďaleko Trebinje leží kláštor Duži, pri ktorom svedená bola nedávno krvavá bitka medzi

povstalcami a Turkami; neďaleko tohto sú rozvaliny kláštora Tvrdoše. Okres Trebinjský počítuje okolo 31.000 obyvateľov. z väčšej časti pravoslavných, z menšej mahomedanských, a 6000 katolíckych. Mesto toto hrá veľký zástoj v terajšom povstaní. Bože daj, aby veľké to dráma čo skôr odohralo sa pri osudnom meste tomto šťastne v prospech našich nešťastných bratov Hercegovinských!

Na zdar!!

Miča Ljubibratič.

(Vyobrazenie na strane 49.)

Bohatský vodca povstalcov Hercegovinských Miča Ljubibratič pochádza zo slávnej srbskej rodiny, ktorá v posledných troch storočiach dala srbskému národu niekoľko brdinov a dvoch vladkov (biskupov): Savatija Ljubibratiča, ktorý bol napred vladkom hercegovským a potom dalmatským, a Petra Ljubibratiča, ktorého cisár Leopold I. r. 1694 menoval vladkom Pakrackým.

Vodca Miča Ljubibratič narodil sa v Šume v Hercegovine. Keď sa naučil čítať a písať, poslal ho otec na dubrovnické gymnásium. Roku 1857 vypuklo v Hercegovine povstanie a Ljubibratič navrátil sa do vlasti. Keď prišiel do Šumu zapálil svoj rodný dom, a na otázku otcovu, prečo to urobil, odpovedal: „Nech vidí národ, jako mienim bojovať s Turkami!“ I odišiel do kláštora dužského a tu našiel Luku Vukaloviča, ktorý ho srdečne privítal. Netrvalo dlho, i stal sa pravou rukou Vukaloviča, a to nielen v záležitostiach písemných, ale i v boji. V šťastí i v nešťastí stál Miča po boku Vukalovičovi a tým vydobyl si neobmedzenú dôveru slávneho vojvody. Keď r. 1863 prinútený bol Vukalovič do Ruska, sa utiahnúť, sprevádzal ho ta i Ljubibratič; nezdolho vrátil sa s nektorými súdruhmi do Belehradu, kde sa i oženil. V tomto zátiší študoval usilovne, najmä vojenskú vedu. Pracoval i literarne. Pred tromi rokmi vydal preklad francúzskeho diela „Život Suvarova.“ Hneď na začiatku terajšieho povstania vrátil sa do svojej biednej vlasti a ná-

rod vyvolil si ho za vodca. Čo tento jeho stručný životopis píšeme, zdržuje sa v Bosne i velie povstalcem bosenským.

Ljubibratič vážený je všeobecne pre svoje hrdinstvo, obetovavosť, uprimnosť a dobrotu; on sám radšej biedu trpí než by dopustil, aby jeho spolubojovníci v nečom ukrátení boli. On je i najvzdelanejší zo všetkých vodcov povstaleckých, mimo materčiny hovorí italsky, francúzsky, grecky, nemecky a rusky. Posiaľ je ešte mladý, no povedomy svojej hodnosti. Čo sa osoby jeho týče, je on vysoká mohutná postava. Zdá sa, že jedným úderom porazí desať Turkov. Nosí sa po černo-horsky, čo mu veľmi krásne sluší. Zovnajšok jeho imponuje.

Dlhý čas trvá krvavá borba našich nešťastných bratov v Bosne a Hercegovine. Čo deň donášajú noviny správy o víťazstvách bohatských Srbov, o ukrutnostiach fanatických Turkov. Celý vzdelaný svet so súcitom díva sa na toto krvavé dráma, na svereposť divokých Bisurmanov, na nevinu a bohatskosť našich nešťastných kresťanských bratov; ale vzdelaná Európa lútuje Srbov, zatracuje Turkov a — nechá potokami tiecť nevinnú krv kresťanskú! No, nezúfa náš bohatský Hercegovca a Bosňan, zná on trpeť, mŕť a víťaziť. A kýmkoľvek hrmieť bude zo žulových brd Hercegoviny a Bosny veliteľský hlas Petkovičov, Zimoničov a Ljubibratičov — nezahyne pobratimný srbský národ!

Literatúra a umenie.

Nitra. Tento, z dávnejšej doby pochválne známy Almanah obnoví zase pút života, a sice vedením jeho zakladateľa, Dra Jozefa M. Hurbana v Hlbokom. Nitra vyjde v apríli s predplatnou cenou 1 zl. 50 kr. Čtené obecenstvo vyzýva sa k hojným príhlasom (predbežne bez posielania predplatkov a ct. pp. spisovatelia k doposielaniu primeraných prác. Jakékoľvek príhlasy posielajú sa na p. vydavateľa do Hlbokého (o. p. Szenicz, via Göding). Čo najснаžnejšie odporúčame krásny tento lit. podnik slavného poety a romanopisca nášho láskavej pozornosti ct. obecenstva nášho.

Hájiček menovať sa bude veršový spis pre mládež, ktorý p. A. P. Zátarecký, učiteľ v Brezne (Breznobánya), vo sväzočkách vydávať zamýšľa. Cena I. sväzočku bude asi 15 kr. Páni sberatelia predplatkov dostanú každý desiaty sväzoček nádvakom. Podpisy odberateľov prijíma do 1. apríla p. vydavateľ. Spisok tento odporúčame snažne všetkým priateľom našej mládeže.

Slovenský Letopis pre históriu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu, vydávať bude náš historik František V. Sasinek v Skalici (Szakolcza, via Göding) v 8-ke vo štvrtročných 6 hárkových sošitoch. Predplatná cena na celý rok obnáša 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl. Prvé číslo vyjde 31. marca. Jaký význam má u nás historické neustranné bádanie vôbec a jaký

vplyv má ono na politicko-národnú a kultúrnu náš rozvoj zvlášte, vidíme to každodenne; no znajú dosah toho náležite oceniť i naši závistliví nepriatelia, ktorí pri vyjdení každej i tej najmenšej historickej knižočke strachom sa trasú, ktorí i na „Maticu“ našu najväčšie útoky preto podujímali, že vydávala hist. listiny vo svojich „Letopisoch.“ V Česku prebudil sa národný geniús historickým bádáním nášeho veľkého Šafárika a Palackého, jako i historickými povestami Týla a iných šťastných spisovateľov: a touto cestou dostaneme sa i my k cieľu. A preto, či potrebuje životný tento podnik odporúčania?! Na zdar!!

Pútnik svätovojtešský, kalendár pre kat. Slovákov v Uhorsku, vydaný od spolku sv. Vojtecha na prestupný rok 1876. Redaktor J. Slotta. Č. 9. knih spolkových; cena 30 kr. V Trnave 1875. Tlačou Ž. Wintera VIII.; str. 96.

Zrkadlo učenia katolickeho vo sv. obradoch, ktorých užíva sv. cirkev katolícka pri verejných službách Božích. Spísal za Reh. Rippel Henrik Himioben; preložil Fr. R. Osvald. Díl II. Cena viazaného výtisku 60 kr.; VIII.; str. 175. Tlačou „Minervy“ v Pešti. 1875.

Oba tieto spisy vyšly nákladom spolku sv. Vojtecha v Trnave, i odporúčame jich snažne tým slov. katolíkom, ktorí neboli by ešte členami tohoto lit. spolku. Na zdar!

Listáreň redakcie a administrácie.

Na „Slovesnosť“ neprihlásil sa dosiaľ dostatočný počet odberateľov, i nemôžeme č. 1. ešte vydať. Jestli do konca marca nebudeme mať 300—400 príhlasov a predplatkov, podávať bude v „O.“ slovesnostné články. Priateľom „Orla“ oznamujeme, že máme ešte č. 1. a 2. na sklade, tak že každý, kto sa predplatí, dostane jich obe. Tým študentom, ktorí nám 6 nových odberateľov zaopatria, dáme jedon výtisk nádvakom. Pánov, ktorí nám na ročník V. a VI. dlhujú, prosíme o čím skoršie doposlania svojich doplatkov. — P. R. U. v L. Sv. M. Povest „Dve sestry“ čítam. Trochu je pre „Orla“ priveľká, nodá sa tomu odpomôcť. Keď nie tohto roku, nuž vyjde na rok. — P. J. K. v B. „Dve noci nad Baltom“ uverejníme. Cestopis píše. Práce Vaše sú nám všetky milé. —

P. F. K. v S. Povest „Lazár“ dobre sa číta. Uverejníme. A nejaký obraz z terajšieho povstania napíšete? — P. M. D. v Bud. Obraz II. budem čakať i Győriho povest. — P. Ad. Sv. Os. v Budap. Hergovinské obrazy čakám. Ohlás sa! — P. J. Škult. v Bud. Povest ráčte dokončiť, uverejní sa. Kde bývate? — P. P. Or. v N. Otáznu báseň nedostali sme: listovne viac. — P. D. Šustek v Čikágu. Zprávy Vaše o výstave Filadelfickej budú nám milé. Obrazy sme objednali. Minulé ročníky „Orla“ pošleme Vám. Na zdar! — P. J. B. v Prešove. Preznačili sme Vás všetkych. — P. Cyr. y Pribore. Zaslané Vám 4. výt. „O.“ prišly nazpäť. Že Vás tam niet? — P. H. B. v „O.“ Listovne. Dícky!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3½—4 hárkov silných, dňa poslednieho každého mesiaca na veľkej štvorke.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1876.

Číslo 3.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika.*

(Pokračovanie.)

III.

a začiatku XVIII. storočia dvaja panovníci čo hviezdy prvej veľikosti na obzore politickom obracali na seba oči celej Európy.

Ludvik XIV. pozdvihol svoj francúzsky národ na vysoký stupeň slávy, no stal sa i najmocnejším a najviac zvelebovaným panovníkom európejským.

Šťastný bol vo voľbe svojich ministrov a generálov, ktorí vynikali umom, politickým rozhľadom a zvláštnou obozretnosťou. Reč francúzskeho povýšil za reč diplomatickú medzi krajinami a národami. Toho času primäl Ludvik Karola II., kráľa

španielskeho, posledného to Habsburgovca, by tento za dediča trónu svojho vyhlásil jeho vnuka Filipa. To sa i stalo. Z toho ztrhla sa vojna, ktorú jemu vypovedal rakúsky cisár Leopold so svojimi spojencami Nemeckom, Anglickom, Portugalskom a Savojskom. Ačkoľvek bol silný, preca v oči toľkým nepriateľom obzeral sa po spojencoch.

Chcel predne oslabiť Leopolda tým, keď v Uhorsku povstali nepokoje podnecoval. Vysvobodenie Rakúsko z Viedenského Nového Mesta hodilo sa veľmi k jeho zámerom; veď i tak predtým s Rakúscim si dopisoval.

Druhý preslávený panovník toho času bol v severnej Európe Peter Veľký, cisár ruský; On bol prvý slovanský panovník, ktorý nahliadol sárnu potrebu dorozumenia a spríatenenia sa kmeňov slovanských; i vynasnažoval sa, by tieto pri svojich doterajších ustavičných pôtkach a bojoch medzi sebou vedených, pri svojej rozorvanosti a rozcapatenosti nepadly jedon za druhým za vítanú korisť svojim nepriateľom, ktorými otobrný

Bogdan Zimonič.

bol jedon každý zpomedi nich. I uzavrel smluvu s poľským kráľom Augustom oproti švédskému Karolovi XII. Roku 1700 zvíťazil síce kráľ Karol nad Petrom pri Narve; no víťazstvo toto nemalo zlé následky pre Rusko. Jasnáhle sa Karol obrátil oproti Poľsku, použil toho času genialný Peter vďatue, lebo pokračujúc so svojim oduševneným voj-

skom v boji víťazne v Livonii a Ingrii, položil tam r. 1703 základ nielen mestu dla neho Petrohrad nazvanému, no i ohromnej ríši, ktorú potom jeho nástupníci s nim vytknutým smerom a duchom na obdiv a závišť sveta ďalej stavali.

Takéto bolo rozpoloženie Európy v čase, v ktorom dej povesti našej sa rozvíňoval.

Po úteku Rakóciho z Viedeňského Nového Mesta vypísala vláda viedeňská 10.000 zl. odmenu tomu, kto by Rakóciho živého do jej rúk odovzdal a 6000 zl. tomu, kto by aspoň hlavu jeho doniesol.

Medzitým poberal sa Rakóci s Bercsényim, Ocskaym, Lipovianskym, Raslavickým, Pivodom atď. i s malým zástupom husárov, horami a bočnými cestami, dňom i nocou ku hranicam Poľska. A šťastne dorazili po mnohom nebezpečenstve do staroslavného mesta Krakova. Neočakávaní hostia prijatí boli veľkolepe. Šľachtici, mešťania i univerzitní študenti obklopili jich hneď na ulicach. Každý chcel jim ruku podať, každý vítal jich srdečnými slovami, každý prosil jich, aby mu preukázali tú česť a prijali za vďak v jeho dome i byt i stravu. Rakóci pozvaný bol do domu palatinovho, Bercsényi a Ocskay s inými čelnejšími mužami ku prednejším veľmožom a šľachticom; o ostatných jednoduchých vojakov trhali sa šľachtici a mešťania.

I udaly sa tu opravdu krásne výjavy slovanskej pohostinnosti.

„Pane môj lúbezný,“ oslovila stará žena bledom umazaného a prachom pokrytého Janka Pivodu, „budete iste hladný; prosím vyberte si z môjho koša biely chlieb a prijmite ho čo srdečný darček od mňa.“

„Milá matička,“ riekol Pivoda, „jako že môžem od vás niečo prijať, keď vidím, že ste sama chudobná.“

„Ach,“ vzdychla si starenka pozdvihnúc oči k nebu, „ach, veď sa tam hore nebeskí anjeli radujú, keď chudobný núdznemu dobre robí.“

Janko prijal chlieb i poďakoval sa dobrej slovanskej starenke.

„Hľa, milá dcérka,“ poučoval jeden šľachtic švarnú dcéru svoju ukazujúc na An-

dreja Raslavického, Lipovianskeho a Pivodu, „toto sú naši bratia Slováci, vyhnatí z miliej otčiny. Či jich nepohostíme?“

„Otče môj,“ riekla táska deva, „keď sú našimi bratami a vyhnancami, pohostíme jich božmi darmi chlebom i soľou. Zavolajme jich, maminka tešíť sa bude, keď uvidí svojich krajanov.“

Šľachtic prosil Raslavického, aby neopovrhol jeho pohostinným domom. A Andrej touto slovanskou pohostinnosťou až k slzam pohnutý prijal pozvanie i menom svojich súdruhov.

„Kto zná,“ hovoril cestou šľachtic ku Raslavickému, Lipovianskemu a Pivodovi, „čo nám Poliakom v budúcnosti usúdiť Hospodin? Možno, že i my nekdý pohostinnosť u pobratimných národov hľadať budeme.“

„Tak je, dnes mne, zajtrá tebe!“ prisvedčil Jurko Lipoviansky. „Lebo jako sa o každom i najbohatšom jednotlivcovi riecť môže, že pred smrťou nenie blahoslaveným, tak i žiadaný národ, trebas by stál na najvyššom vrcholci slávy a moci, nemôže si pomysleť, že to navždy trvať bude. Oj, bars by na to pamätaly všetky šťastné národy a nekrivdily slabším od seba!“

Rakóci prosil kráľa Augusta o ochranu pre seba a svojich súdruhov. A kráľ poľský ujistoval ho kroz palatína, že sa môže bezpečne na pôde poľskej zdržovať, že ho vláde viedeňskej nikdy nevydá.

Francúzsky kráľ Ľudvik XIV., s ktorým Rakóci ustavične si dopisoval, posielal mu ročitú peňažnú podporu; no žiadal od neho, aby do Uhorska vtrhol a Leopolda znepokojoval. K tomu nemal Rakóci ani vojska, ani potrebných peňazí.

I obrátil sa k ruskému cárovi Petrovi Veľkému. Ruská vláda sľubovala mu všemožnú podporu a on chystal sa k rozhodnému kroku. I vyslal vyzvedačov do nešťastnej vlasti svojej, aby sa o smýšľaní veľmi utlačovaného ľudu presvedčil a predbežné kroky porobiť mohol.

Avšak nádeje jeho maly skoro vyjsť na zmar.

Jedného dňa jazdil so svojimi priateľmi vedľa brehu rieky Visly. Zrazu obklopili ho

zakuklení ozbrojenci. Nastala šarvatka. Ne priateľ bol početnejší. Rychlonohý vraník a obetovosť priateľov vysvobodili ho z nebezpečenstva. I presťahoval sa do ďalekého Minska. Ani Bercsényi nebol istý pred zradcami. Keď raz viezol sa k jednému šlachticovi, prepadli ho traja neznámi ozbrojenci. Pohonič jeho klesol mŕtvý, Bercsényi so súdruhom zmizol v húšť ve, zkaďe dostanúc sa do najbližšej osady, pospiechal preoblečený do Varsavy a osadil sa tam.

V pôvabnej krajine leží staroslavné sídlo poľských kráľov, svobodné dŕiev mesto Krakov. S národnou hrdosťou a s úctou pozerá každý Poliak na starobylé skvostné chrámy a kláštory, na tie mnohé rozmanitej výšky a podoby väže, ktoré so svojimi slnkom ožiarinými a blyšiacimi sa kupolami a krížami ku blankytu nebeskému sa vypínajú. Pohľad na kráľovské toto mesto budí v srdeci každého Slovana nábožnú a posvätoú úctu. Prepamätný, od celého národu s nábožnosťou i pýchou draho vážený, je prepevný hrad, ktorý na vrchu Vavelu pri rieke Visle nad mestom sa vypína. V hrade tomto bývali dŕiev králi voľného Poľska, tu vo velebnom stolnom chráme práchnivejú i kosti jejich. Veľkolepý chrám tento má krem hlavného veľkého i dvadsaťpäť menších oltárov a osemnásť kaplíc, v ktorých telesné pozostatky 19 kráľov, 9 panovníc a mnohých poľských hrdinov odpočívajú. Okolo chrámu sú všetky steny marmorovými pomníkmi a nápisy okrášlené.

Je krásne letnie ráno.

Pri chráme na zámku sedia na marmorovej lavičke dvaja mladíci. Oba zadumali sa hlboko, len kedy tedy prehovorí nektorý z nich niekoľko slov. Kroj i reč jich svedčí, že niesú Poliakmi; no i cudzinec by prisvedčil, že sú synami príbudzného Poliakom národu. Túžobne, meravo hľadia oba v tú stranu ku poludňo-východu, jakoby nekeho netrpezlivo očakávali.

„Pozri, Janke,“ vzdychol si jeden z mladíkov po dlhom hlbokom mlčaní, „pozri na tie čierne chmáry, jako od juhu na obzore tiahnu ponad ho y do tohto pohostinného

kraja. Ony iste prichodia z našich milých rodných strán, keď tam pokropily žízňivé polia a spevavé lúčiny obživujúcim a zárodňujúcim dažďikom.“

„Možno, možno, Andrej mój;“ odpovedal Janko Pivoda súdruhovi svojmu Andrejovi Raslavickému. „Čo nás po nich, keď nám nedonášajú žiadnu radostnú novinku z našich bôlnych rodných krajov, do ktorých noha vyhnancova kročiť nesmie.“

„Pravda,“ bránil sa Raslavický, „ten oblak je nemý, no preca mi je milý preto, že ho vetrík z mojej drahej otčiny sem prináša. Všetko mi drabé, čo ma na dialne rodnie kraje upomína. Keď oko moje túžobné uzre kráľa ptákov, mohutného orla, jako silnými peručami rozráža povetrie i oblaky svobodne si preletujúc ponad vrcholce ozorných Tatier, a hneď zase zamieri ponad jich poludňajsie stránne a zavesluje si ta do tej švarnej našej vlasti, kde ten náš dobrý ľud žije a hneď zase obkolesiac na široko tie južné konciare rýchlosťou blesku preletuje hranicami a hrdo poletáva si nad poľskými Beskydami: brat mój lúbezný, ver, že mi srdce poskacuje od radosti a duša moja túži závodit' v letu s tým kráľovským ptákom ponad tie naše milé Tatry. Brat mój, milá mi je i tá štebotná lastovička, ktorá putuje z ďalekého juhu ponad milé Slovensko sem do Poľska, ver! Veď na svojej dobrodružnej púti nie v jednej dedinôčke slovenskej sa zastaví, i obletujúc kríž na kríž a kol do kola do nejedného dvorca nakukne, jako by zvedet' chcela, či ten ľud dobrý slovenský šťastne si žije; i sadne si na väžu chrámovú, na strechu pokoj milujúceho dômku slovenského, i vyšteboce družkám svojim: toto som videla, toto počula! Ach, Janko mój! Tak i duša moja túži zaletet' si do rodnej dedinky, do rodinného kruhu drabých svojich; i prehovorit' s nimi, čo len na okamženie. Ver mi, jakokoľvek nás bratia Poliáci už dva roky v svojom kruhu radi majú, jakokoľvek sa vynasazujú, by sme čo vyhnanci na otčinu svoju zabudli, preca srdcia naše cítia biedu svoju i túžia po drahej otčine.“

„Andrej mój,“ riekol usmievave Janko, „znám si vysvetlit' túžbu tvoju. Tam v tej

dialaaj otčine podtatranskej žije okrem rodiny iná bytnosť, ktorá ti drahá. Nezúfaj, tvoja švarná Anička nezabudne na teba. Pravdu hovorí národnia naša pieseňka:

Kukala kukučka na kosodrevine,
Čo ti Bôh usúdil, veru ťa nemine.

Maj poshovenie, brat môj, vyplní sa túžba tvoja. Nezapomínaj, jak nešťastne zahynul Lehmann, keď pri našom ťažkom podujatí dal sa zachvátiť citami nežnejšími a sebou pojať chcel i milenku svoju! Ďakuj Bohu, že ťa poslal nevydal do rúk zradcov, ktorí nás obklopujú. Ver mi, že kebyš odvážil sa do nešťastnej vlasti, nebolo by ti dlho popriato dívať sa na perutami voľno povetrie prerážajúcich orlov, ani naslúchať štebotanie švitorných lastovičiek, no nebolo by ti popriato, ani za Aničkou tak túžobne vzdychať. Upokoj sa, príjde čas, v ktorom i my čo voľní orlí preletíme chmúrnymi oblakami ponad Tatry do náručia nášeho národu.⁴

„Prenaaleďovaní sme, i mnoho trpíme, Janko môj! Či sa len splnia i naše nádeje? Či sme marne nenastavili svoje životy, keď sme Rakóciho vysvobodili?“

„I ja som o tom už premýšľal, brat môj Andrej. Či my Slováci sami nezadáваме sa často do slepý nástroj pre cudzie ciele? Či nevyberáme často z horácej pahrary pre druhých kaštany? Či to vždy tak trvať má? Či snad náš národ odsúdený je k tomu, by druhým za nástroj slúžil a za svoje obete krvi i majetku nepožil sám ani za mak slávy a užitku? Brat môj, toto i mňa veľmi sužuje a preto tak túžim po svojom drahom národe!“

„Slabujú nám všetko, kým nás potrebujú, ale čo potom, keď príde ku deleniu koristi? Či sa nespíň i teraz na nás to príslovie: Sic vos non vobis mellificatis apes!). Nevieť, neviem, či nás i Rakóci neoklame!“ Hovoril so žialom Raslavický i zamlčal sa. Po chvíľke riekol: „Nechajme to, bračok. Mňa ešte väčšmejšie iné omína. Náš brat Jurko Lipoviánsky dlho nechodí. Či ho asnad zastihla zradná ruka v biednej otčine? Beda mu!“

⁴) Tak ani vy všetky pre seba máď neshromážďujete.

„Chráň ho sám milý Pán Boh!“ vzdychol si Janko.

„Poďme, brat môj, pomodlime sa aspoň zaňho, keď mu ináč pomáhať nemôžeme,“ povstal Raslavický.

Oba mladíci vstúpili do chrámu, padli na kolená a dlho, dlho modlili sa skrúšene za svoju domovinu, za svoj ubiedený národ, i za drahého priateľa svojho Jurka Lipoviánskeho, ktorý sa čo vyzvedač v Uhorsku zdržoval.

Posilniac sa na duchu, kráčali naši mladí priatelia dolu do mesta.

Sotva urobili niekoľko krokov, pred nimi zastal žid v dlhom obnosenom kaftane, s dlhou hustou bradou; jeho dlhé pokrútené vlasy visely mu až na plecía.

„Nemáte kožušiny, veľkomožní páni?“ oslovil jich poľsko-židovským nárečím.

„Nemáme,“ odsekol mrzute Raslavický, „okrem vlastných koží, a tie me sú na predaj, žide!“

A žid zaspieval:

„Ja jsem šlajfir ze Štítska,
Ja šlajfuju želzaka.“

I napodobňoval rukami i nohami, jakoby ostril nože.

„Čo to má byť, žide?“ pýtal sa zadivený Janko.

„Dajce hrince drotovac!“ vyvolal podivný žid trencanským nárečím.

„Kto si, hovor človeče!“ rozmrzel sa Andrej.

A žid riekol turčianskym nárečím:

„Kúpte pánkovia čipky, nožíky, šefran, olejčoky na všetky memoce!“

„Teraz povedz, žide, kto si,“ pochytil ho Janko, „lebo hneď dušu z teba vytrasiem!“

Domnelý žid zňal náličníci a pred zadivenými mladíkmi stál — Jurko Lipoviánsky.

„Jurko náš drahý!“ vykrikli oba priatelia a objímali ho.

„Hahaha,“ smial sa Jurko, keď ho priatelia objímali, „bračekovci, vy máte belmo na očach. Vám nespomôžu moje olejčoky. Nože ma nezadrhnite.“

I vyvinul sa z jich objatia.

„Čo nového doma?“ pýtal sa Janko.

„Či si videl moju rodinu a moju Aničku?“
doliehal Andrej.

„No, komu skôr odpovedať?“ riekol Jurko. „Čo nového v milom rodisku? Zle, nedobre; rozpoviem vám všetko doma. Brat môj Andrej, tvoja rodina je zdravá; Anička je pravá verná Slovenka; pozdravuje ťa, že keďby ťa mala utraťiť, umre od žiaľu.“

„Dobrá verná duša slovenská!“ vzdychol si Raslavický.

„Odveďte ma ku Bercsényimu,“ žiadal Jurko.

„Niet ho tu, odišiel do Varšavy,“ riekli naraz oba priatelia.

„Hneď zajtra pôjdem za nim. Poďme na vašu hospodu.“

I vyprává priateľom svojim do podrobná všetky svoje dobrodružstvá, jako chodil zo stolice do stolice, jako premieňal svoje obleky a náličnice, jako šťastne vyviazol z mnohého nebezpečenstva, jako utlačený je biedny ľud slovenský, jako chystá sa veľké všeobecné povstanie ľudu.

„Veru, bratia,“ končil vyprávku svoju, „zle, nedobre je s našim národom; no Bôh dá, že mu preca raz zasvitne slniečko voľnosti. Čo sa mňa týka, ja len samému Bohu ďakovať môžem, že ma živého máte medzi sebou.“

Druhého dňa ráno putovali naši mladí vystahovalci za Bercsényim a Rakócim. —

V ľudnatom bieloruskom meste Minsku, ktoré nekdý i s Litvou ku korune poľskej prináležalo, hodovalo jedného dňa u bohatého jedného veľmoža mnoho ruských veľmožov a poľských šľachticov. Tokajčina, ktorá toho času v Poľsku a Rusku veľmi obľúbená bola, rozohnila krev stolujúcich.

Na čestnom mieste, vedľa kyjevského palatína, sedí Rakóci.

Domáci pán Grigorievič pozdvihol pohár i riekol:

„Páni moji! Prispíjam na uprimnú shodu a večne trvajúce priateľstvo dvoch mohutných pobratimných národov — Poliakov a Rusov. Milujme sa, nedajme sa, bojujme spoločne proti vrahom!“

„Páni bratia!“ povstal Poľiak Lubien-ský. „Od vekov rvali sme sa medzi sebou zúrivejšie, lež najlutejši divochovia, a to ku nesmiernej radosi cudzincov, našich večných nepriateľov, ktorí nás brata proti bratovi ustavične štváli, by nás oboch oslabených pokoriť si mohli. Vďaka buď cárovi Petrovi Veľkému a nášmu kráľovi Augustovi, ktorí nahliadnuc veľké výhody spoločného priateľstva uzavreli sväzok medzi sebou a svojimi národami oproti zovňajším nepriateľom. Nech žijú Rusi i Poliáci čo krevní bratia, čo verní priatelia!“

„Na večné časy!“ volali všetci, štrnkali pohármi i objímali sa. Nejednomu starcoví sriebrovlasému zarosily sa oči slzou radosi.

„Srdečne sa radujem, páni moji.“ pochytiac Rakóci pohár hovoril slavnostným hlasom, „keď vidím, že dva najmohtnejšie kmeny Slovanstva, ktorým je už samou prírodou vykázaný cieľ, aby ruka v ruke spolu kráčaly k oslave rodu svojho a ku záštite slabších rozdrobených súkmenovcov, shodly sa spolu, smierily a sbratrily. Bôh požehnaj sväzku tomuto! I pokladám si za česť i ja čo representant Maďarov, že mi je prímo do bližšieho priateľského sväzku vášho vstúpiť a spolu ujistujem jak bratov Poliakov tak i bratov Rusov, že maďarský národ i so svojimi spoluobyvateľmi slovanskými, ktorí rovnako nenávidenými Nemcami utlačovaní sú, hotový je vstúpiť do bratského slovan-ského sväzku. Ostatne, pánovia moji, mysleť mi treba prv, jako vyženem tých tyvanských Nemcov z Uhorska. A k tomu potrebujem vašej podpory! A keď prevedem úlohu svoju, presvedčím sa Slovanstvo, jak úprimných a spola-hlivých spojencov získalo na mojich kra-janoch, menovite na Maďarech. Tomuto novému bratstvu na zdar dvíham svoj pohár!“

Jak Rusi, tak i Poliáci podávali Rakóci mu svoje pravice. Jednomyslné mu slúbili, že mu dajú i peňazte i vojsko, aby Nemcov z Uhier vypáčiť mohol.

A Rakóci nadšený tou najlepšou náde-jou a skvelými výhladami do budúcnosti rozlúčil sa srdečne s novými spojencami i poberal sa do Varšavy, aby s Bercsényim ku rozhodnému kroku poradiť sa mohol.

Vo Varšave prijal Bercsényi Jurka Lipovianskeho a jeho súdruhov svojim obyčajným hrdým a panovitým spôsobom.

„Či ste vykonali svoju úlohu, ktorú som vám naložil?“ pýtal sa Jurka, čo vodcu výpravy.

„Vykonali som so súdruhmi, čo bolo možno,“ odpovedal Lipoviansky skromne.

„Ktoré stolice ste pochodili?“

„Išli sme od Spiša po našich privrženoch, ktorých menoslov ste mi sdělili, dolu na Miškovec, Jager, Debrecin, do Veľkého Varadina, Kološváru, Enedu, ztade nazpät na Satmár, Hajducké mestá, Tokaj, Munkáč, Ungvár, Humenovo, Prešov, Bardiov. Všade nás s otvoreným náručím prijali.“

„Spokojný som. Prešli ste jadrom Uhorska. Od Tisy čakám prvý výbuch dútnajúcej sopky, ktorý, keď vybuší, plameňom zachváti celú krajinu, jako za časov Bočkaya, Bethlena a prvého Rakóciho. A čože Nemci? Či veľmi utláčajú ľud? Či netušia nastávajúcu búrku?“

„Veľmi bezohľadne si počínajú, najmä vojsko, ktoré ubohý ľud veľmi trízni. Cisár žiada od stolíc 12.000 vojakov.“

„A to bez snemu? Hrom a peklo! No dobre, to bude voda na náš mlyn. Stolice zopru sa proti tomuto násilenstvu jako jedon muž a každý zemän pripáše si šablu na obranu našej zlatej svobody.“

„Lapačky dejú sa na všetky strany. V každej obci richtári a prisazní s ozbrojenými vidlami a sekerami sedliakmi a nemeckými vojakmi chytajú v noci chudobných paholkov a synkov domkárskeho.“

„To je haňba, posmech!“

„A stáva sa, že keď ti nemčúrski náhončí obklopiu stodolu, kam sa ukryli ozbrojení mladíci, nastáva krvavá bitka.“

„A to trpia stolice? To trpí zemänstvo?“

„Zdá sa, že je tomu tak, lebo slapných, často dokrvavených mladíkov dovážajú v putách jako zločincov do stolického mesta.“

„Nechápem,“ prechodil sa Bercsényi prudkým krokom svetlicou, „nechápem, jako nás národ takúto haňbu trpeť môže. No príjde čas pomsty! I pevne verím, že keď rozvineme pri Tise Rakóciho zástavu svo-

body, že ten ujarmený ľud pôjde za nami až pod brány Viedne.“

„A dôstojníci Tökolyho ešte posiaľ potulujú sa s ozbrojenými čatami po horách a mnohý synček sedliacky pridali sa už k nim. I prepádajú nielen zemanské kurie, ale i sedliacke domy, ano celé dediny a páchajú tie najväčšie ukrutenstvá. Nemeckí vojaci nasledujú jich v lúpení a zdieraní ubohého ludu, ktorému je do zúfania. Dane sú ohromné, lebo nemecká vláda potrebuje moc peňazí k dlhotrvanlivej vojne s Francúzskom; cena potravných článkov a soli je zvýšená, bo všetko odváža sa do Viedne. A takto týraný ľud vzdychá po voľnosti, obzerá sa po vysvoboditeľovi.“

„A či ste odali tomu rozhorčenému ludu zástavy Rakóciho? A či shromaždí sa okolo nich? Či hotový je ten ujarmený lud bojovať i mŕť za zlatú svobodu, jako jeho slavní predkovia?“

„Zástavy Rakóciho rozchytaly sa, i shrkly sa okolo nich ozbrojené čaty. Lud kosami, cepami, sekerami ozbrojený napísal na tie zástavy pod veľký červený kríž: ‚Chleba, soli a svobodu!‘ Na svoje haleny prišli si ozbrojenci tiež veľké červené kríže. Zemänia i pokojní mešťania menujú rozborčené tieto sedliacke čaty Kurucami. Kamkoľvek príjdu Kuruci, ničia všetko. Zemänské kurie, kostoly, bohatšie mestecká plieňa a nivočia. Tökolyovci pridávajú sa k nim zo všetkých strán. Prvú bitku vyhrali pri Satmáre, kde ozbrojených zemänov a mešťanov, ano i nemecké posádkové vojsko zbili a rozprášili. I vrhli sa na okolité zemänské domy, kaštiele a majere, pustošili, nivočili a vraždili všetko, čo jim do rúk padlo, či to patrilo zemänom, ktorí s cisárom držia, alebo nie.“

„To sú hrozné zprávy! A či ten lud o rozum prišiel?“

„Kuruci žiadajú, aby podanstvo a moc kráľovská boli zrušené.“

„Ešte čo, hrom a peklo!“

„Aby všetci učení sudcovia boli odstránení.“

„By snad čikósi fokošami prislúhovali spravodlivosť, či nie?“

„Aby všetky majetky boli rovnako rozdelené.“

„A páni aby sedliakom robotovali?“

„Aby daň od chleba, soli a mýta bola zrušená.“

„Dost už!“ dupol Bercsényi.

„A stoličné vrchnosti neznajú tento zbláznený ľud priviesť k zozumu?“

„Stoličné vrchnosti nemajú moci. Zemánstvo uteká na pevné hrady. Mešťanstvo opevňuje mestské hrady. Strach pred Kurucmi je všeobecný. Mesto Jáger oblahli nedávno Kuruci a jich vodca vnišiel s niekoľkými ozbrojencami dnu, i žiadal od kapituly 20 bočiek dobrého vína a 40 volov.

A mesto neopovážilo sa ho dať chytiť, i poslalo všetko, čo Kuruci žiadali, do jich boru.“

„Hrozné veci mi sdelujete; no spokojný som s vami. O niekoľko dní shromáždime sa k spoločnej porade. Rakóci príjde dnes zajtrá k nám. Ďakujem vám, mladý človeče. Odajte mi listy.“

Jurko Lipoviansky vzdialil sa.

„Teraz alebo nikdy!“ riekol zamyslený Bercsényi búrnym krokom merajúc svetlicu. „Zmätok tento dobre použijeme. Lipoviansky dobre sa držal. Škoda, večná škoda, že je Slováč; keby bol Maďarom, zaopatril bych mu grofstvo!“ (Pokračovanie nasleduje.)

Chudobná matička.

Nestyď sa za matku chudobnú,
Čo ta pod srdcom nosila,
Čo ta na prsach svojich verných
Pred nedostatkom chránila.

Priviň ju, synu Tatier milý,
Priviň k srdcu svojmu vrelo,
Polúb jej drahé, bludé líce,
Polúb utrápené čelo!

Chudobná mať často veľikých
Synov človečenstvu dala —
Chudobná mať Spasenie sveta
Na lone svojom schovala!

A nie je mať tvoja od vekov
Dcérou biedy a chudoby,
Kráľovna je — len ju svet zlúpil
Z jej pokladov a ozdoby.

Ale má ešte zdroj bohatstva,
Živých pokladov studnice:
Dcér uprimných a synov verných
Húfy, zástupy — tisíce!

A keď ti vókol nej sa spojá
A k srdcu si ju privinú,
Zas sa na jej velebnej tvári
Ružičky jara rozvinú.

A to jej skromné, tmavé rúcho,
Po krátičkem utrpení,
Zas sa k úžasu zlého sveta
V kráľovský šarlát premení!

D. Maróthy.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy z Rujany.

Podáva Juraj J. Kello.

I.

Stupeň - kameň.

Kto z Vás, Bratia Slováci, pozná Stupeň-kameň? Nevelký počet je tých rodákov, kto-

rým popriato bolo dívať sa z krásnej Rujany na búrne vlny Baltu! A z dnešného neprirodzeného „Stubbenkammer“, ktorý pripomínajú nektoré nemecké cestopisy, veľmi

ťažko vyčítať možno jeho pôvodnie prirodzenejšie slavianské meno. A preca tomu tak! Nie služba bohyně Hertý či Nerthy na základe sem vzťahnutej mýlne výpovedi Tacita (Germania c. 40), ktorému bol Balt a jeho ostrovy „krajom neznámym“ (terra incognita), no služba štvortvárneho Svätovita a bleskookého Rujavita dala meno tomuto najrozkošnejšiemu bodu staroslavskej Rujany, ktorá úzunkým prúhom zeme spojená je s polostrovom Jasmundom.

Jako zapadlé a zpusnuté hroby i potisicročiach hlásajú len o pohrobišti, tak čo i žptvorené, no nestranne skúmajúcemu človeku dosť jasné, mená riek, hôr, miest, poľa atď. svedčia vždy len o prvotnom pri nich a v nich meškajúcom národe. A keď fabrikát historie postaví sa na čas i do monopolnej služby schválne vo svoj prospech dáta prekrúcajúceho náhľadu jednotlivcov, preca nemôže tak ľahkomysľne preleť ponad tieto mŕtvé a preca živé pomníky dávnej hmlistej predošlosti, aby práve nimi vevzbudil podozrenie proti sebe a pochybnosť o zásadne pomýlených kompilatorských pravdách. Mená Rujanských osád i v germanskej forme zostanú len slavianskymi, a dá Bôh dožiť časom ethnografického vskriesenia.

Ostrov Rujana záleží zo dvoch úzkou úžinou, „step“ (Schmale Haide) zvanou, na sebe visiach polostrovov, z nichžto severovýchodní opät len niekoľko sto krokov širokou úžinou, „Žizava“ (Schaabe) menovanou, spojený je. Prvý pohľad na zemevid ukáže nám tri podstatné časti tohoto malého kontinentu. Najsevernejšia časť Vittov objaví sa s mestečkom Starochrámom a predhorím Arkonou, východnia za starodávna Rujov, dnes Jasmund nazvaná, s mestečkom Zágrad a predhorím Stupeň-kameň, južnia v užšom slova smysle Rujana s hlavnými mestami: Breha, Radgast (dnes Gingst), Putbus a Harč. Za starodávnych historicko-tmavých, pohanských časov Slavianstva bol Vittov alebo Vidov vlastnosťou slavného niekedy v Arkone chrámu Svätovita a jeho 300 bielych koní opatrujúcich žrecov; Rujov ale so svätohájom, „Stopnica“ zvaným, a otáčajúcimi ho posvätnými mohylami národných hrdinov nedotknuteľným

majetkom na vysokom brale Stupeň-kameňa postavenej modly Rujevita, Rujia alebo Davora, boha to vojny a jeho 500 červených žrecov opatrujúcich kňazov; — a od tejto časti, a nie jako sa vôbec hovorí, od Rugov, dostal i celok svoje meno Rujana. Vôbec nemôžem smieriť sa s myšlienkou, žeby Rugovia boli bývali cudzí, samostatný neslavianský národ, no všetko zdá sa mi, že sú to v službe svojho boha meč a túl do rúk lapivšie rady severných Vendov, ktorých z čiastky sami, z čiastky blízki Pomoranci jako vojovníkov „par excellence“ tak menovali. Ostatne tak mnoho tajností jest v tomto ohľade, ktoré s rozlúštením čakajú na hľbku slavianského bádania. „Čo sto vekov blúdnych hodlalo, zvrtné doba!“

Desať hodín bolo, keď vystúpili sme z člna, plavacieho nás z Polovohradu (Jagdschloss) na pobrežie Krampasské. Moji spulcestovatelia volili unavnú, zánímavú cestu cez Stupnicu do Stupeň-kameňa, ja ale sám cez Laknu do Zágradu. Skoro obanoval som to. Nudnejšej cesty človek sotva predstaví si môže. Na nebi ani obláčka a slnko pieklo jakoby bolo chcelo dokázať, že ono i na severe, keď chce, človeka ku pôtu doniesť zná. Povetrie bolo tiché a jasné, len rozsiahle, ale už doznievajúce hučanie rozkolísaných vln Baltu a divý škrek v hajnách ponad hlavu točiacich, alebo v rovnej čiare predo mnou letiacich a okamyhom zpät sa vracajúcich refazí plujiek (Möwe) pretrhovaly tú odpornú monotounosť. O hodinku bol som v Lakne, a tu nastala mi nová nerest. Moja i tak dosť mízerná dráha zkrútila sa na juh do Mokraňu (Mucran) a mne nezbyvalo inšieho, alebo pustiť sa za ňou až k Novo-Mokraňu, kde spojí sa s hradsťou, vedúcou z Putbusu do Zágradu a Starochrámu, alebo nastúpiť rovnú čiaru piesočnatým, niekde každej stopy postrádajúcim chodníkom. Vvolil som poslednie. Pravda, že do Zágradu nenie tak ďaleko, no planou cestou kráčať i hodina zdá sa byť nekonečnosťou a desaťráz v nej prestane trpezlivosť. Slnko žiarilo jako z povinnosti a tvár moja podobala sa vymastenému pred zánetom koláču. Na mne nebolo suchej nitky. A ešte k tomu jaká

obida! Na miesto, abych pomáhal viaznucim do našušoreného drobného piesku nohám, nádobno mi bolo chrbát svoj chrániť. Jako o závod letel za mnou celý roj múch, komárov a ovadov, ktoré zbúrené z piesku alebo z chatrnej krovinky sa vyrojili a sa-

A preca to oproti týmto, čo som ja pretrpel, len smef. Pravda, že tam roje pasúcich sa a cestovateľom zplašených včiel na úteku i oči chcú človekovi vypichať, ale tie človeku dajú pokoj, keď jich nedráži; tu ale od lačných ovadov obohnať sa nemôžeš. Pre-

Dvor v budove okresného úradu v Dubrovniku.

dali na môj zpotený chrbát, a najdúc na ňom korisť pre svoje krvelačné žalúdky, stávali sa mi svojim bzučaním a tu i tu i dosť citlivým šteklením nesnesiteľnými. Tvár zakryl som ručníkom a chrbát oháňal palicou. Kto z Vás cestoval cez tak zvanú „Lüneburger Haide“, zakúsil iste dosť nepríjemností.

milé to rozkoše cestovania! Chceš dačo vidieť a tu nadobno ti mať zakryté oči jako neprirovnávaj kôň v „mangli“. Chceš pospiešit, tu viazneš do piesku po kolena. A ešte potom chce dakto oslavovať zanímavosť „Dünov“. Keď červ zažere sa v chrene, myslí, že lepšej lakôtky na svete niet. Do

úplného nešťastia nechyboval mi len vietor. Pomysli na diabla a zastane ti pred nosom. Tak zvidelo sa i mne. Od Rujovskej, ináč Jasmundskej zátoky začal viať ľavý západný vetrík. Každá vec má svoju dobrú i zlú stranu. S drobným pieskom ihrajúci sa vetrík zahnal síce mojich odporníkov, no pred jeho obsýpaním neochránila ma viac ani palica ani ručník. Nebolo možno oči otvoriť, a šteklenie, zapríčinené bezočivým hmyzom, nahradil na zapotené telo lipnúcí piesok. Asi v polovici cesty do Zágradu na pravej strane, niekoľko krokov od chodníka, stojí nízky, ale hrubý a košatý dub, ten použil som na krátku chvíľu za asyl. Kto zná povahu poveternosti morských pobreží a ostrovov, tomu nepadne ťažko uveriť, že za hodinu často nastúpi štyri- až päťnásobná zmena počasia, a nebude mu veľkou hádkou moje tvrdenie, že po chatrnej polhodinke môjho oddychu nastúpila opäť predošlá tichá zparnosť. Leží to vo fyzickej povahe piesočnatej pevniny a otáčajúcich ju rozsiahlych zo všetkých strán vôd, že bezprostredne na nich ležiace vrstvy povetria svojou teploturnou rôznosťou rovnováhu v okamžení opustia a zase v okamžení nastúpia. Ale ani to nech nenie nikomu podivným, že v okamžení povstávajúceho hvetríka zmiznú roje hmyzu, jako pred zárazou. Kto má oblúbenie a príležitosť obrátiť i na tieto nepatrné tvory svoju pozornosť, zadiví sa nad ich praktickým púdom. Úhrnkom letia proti smeru stávajúceho vetra a kto pri zavdanej mu podobnej príležitosti na tom brehu, kde vetor vystupuje, zohne sa k dostupnej mu rašeline, šašine, skale, alebo jakejkolvek od vôd svobodnej a bezpečnej veci, vidí ju často obsadnutú mrákovou všelijakého hmyzu. Pýtate sa po príčine tohoto nepatrného a preca nápadného javu? Ona leží na dlani. Ubohý tvor cíti, že letiac za smerom pieskového vetra najde tu, alebo na vetrozostupnom brehu, odkiaľ ďalej nemôže, svoj hrob; cíti ale i to, že na vetrovýstupnom mieste zachránený je pred zasypaním. Pravda, deje sa to len v neďalekej blízkosti mora a priam pri vzniku vetra, lebo ďalej na pevnine, a vo väčšom rozvíchrení, hľadá útulok kde čím skorej môže, a použijúc ho,

očakáva svoj osud. Takto na prirodzený spôsob bol som i ja osvobodенý od nemilých mi spolucestovateľov a jich sprevádzajúcej ma hudby.

O jednej hodine došiel som biedne do Zágradu. Rozumie sa samo sebou, že hľadal som najprv ústriešie, kde bych hlad i smäd zahasit mohol. Vstúpil som do nepatrného domčoku. Celé mestečko neposkytuje nič zvláštneho. A keby nebolo jeho povestného okolia, preň iste neodhodlá sa turista urobiť odchylok od mnoho zaujímavejšej pobrežnej cesty do Stupeň-kameňa. Malé, lovením rýb živiace sa mestečko neposkytuje ani zvláštností, ani krásy.

Za osem groší nemohol som ani žiadať lepšieho obedu. Tanier podivnej polievky, dve májovky (Maischolle) a pol taniera rokvíc (Krabben) bolo dost pre mňa preísť metamorfózu z lačného na sýteho, a dva poháre piva dost ku plávaniu slaných rokvíc.

Upozornený na zbierku pána Scheplera, neopovrhol som príležitosťou. Nenie to síce veľiká, no zo zkamenelin, zvlášte ale starožitností dost pekné prímerky obsahujúca zbierka. Niekoľko hláv, nôh a rúk z rozličných pohanských modiel, niekoľko starých mečov, neforebnej starobylej rezby, sú veci, ktoré pre bádateľa starožitností mali by zvláštnu cenu tým viac, že pochodia všetky z podivného Zágradského okolia. Moju pozornosť pútala zvlášte ohromná rukoväť meča, ležiaca pri dierkavej kosti spodnej rúry, nie síce zo stanoviska archeologického, ale preto, že pri pohľade na podivné tieto zlomky zaviedol ma majiteľ ku blízkeму oknu a pokúšajúc na neďaleký od mesta breh, hovoril:

„Pane, to najdené je tamto v tom náhrobku Hünov.“

„A ostatnie veci odkiaľ pochodia?“ pýtal som sa.

„Zväčša z brehov, ktoré ťahajú sa od južného konca Stopnice sem, a odtiaľto na sever ku Kóltici a Obetnému kameňu (Opferstein),“ vysvetľoval p. Schepler.

Jeho naivná a ľahostajná odpoveď naplnula moju zvedavosť. Po odporúčení sa namieril som zrovna kroky svoje ku zpomenuťému náhrobku. Náhrobok tento nachodí sa

na rovine, má asi 7—8 metrov výšiny a 170 krokov v objeme, tu i tu značne je porúchaný, i podobá sa násypu, ktorý drží sa za mohylu „Hünov“ alebo ináče germanských obrov. Menuje ho ľud i Dubberort alebo Dubbervorth. Mienka tamejšieho podania a na nej zbudovaná historická hypotéza zdala sa mi byť prirodzenou a nepochybnou. Avšak, prizrem sa lepšie na meno, nemohol som sa vzdať tej pochybnosti, že ono neukazuje prazáradnu prvotnogermánsku formu. Neskoršie z poznania celého okolia a kolkej tolkej kombinácie staroslavianskych starožitností vše viac a viac presviedčal som sa, že hypotéza tá je len oktrojovaná; dnes ale som toho istý, že v tom mene kryje sa v prvotnom smysle forma slavianska, jako to dolu nižej dokážem.

Opustiac Zágrad stúpam ďalej. Za mestom vedie z riadnej cesty na pravo polnia popri Obetnom kameni cez severnú časť Stopnice a popri maličkom Herthajazere do Veľ. Stupeň-kameňa. Šiel som hradskou do Bobbina. Kraj je to zaujímavý, pekný. Medzi tým nenie cieľom mojim, bych opisoval romantickým a vysokozletným slohom a podával báje kraja, jakých konečne vo svojom smysle má viac menej každé okolie a každý kraj. Veď každý kútik sveta má svoju krásu, a chybuje len smysel a srdce, ktoré to pocítiť a uhodniť zná. I ten najpustejší step urobí na mnohé srdce príjemný dojem a pod jeho potom oslavujúcim perom zdá sa byť každému čaro krásnym, a i najpôvabnejšie na prvý pohľad partie sú mnohému srdcu núdnymi a jeho z tejto strany ničiacie pero odstraší nás od nich. Keď pridáme ku tomu vo väčšej menšej dóze v každom človeku nachodiacej sa túhy povýšiť svoje na úkor cudziny, pochopíme, prečo často i tie zdanlive najvernejšie cestopisy vzbudia v nás pocit, ktorý skutočným videním opísaného zmenší alebo zväčší sa.

Na pravej strane v severnom smere ku Kóltici ležia vo väčšom menšom záhybe pieskové, viac menej krovinou a rozličného druhu trávou porastlé brehy, nad ktorými kde tu vynikajú nad iné vyššie a svojou okrúhlastou podobou do očí padajúce te-

mená. Pri blízkosti Bobína zahne sa táto reľaz na východ až k Obetnému kameňu, na západ ale až ku pobrežiu Jasmundskej zátoky, tiahnu sa popri divotvornom hrade Spiker, ktorý po tridsaťročnej vojne veliteľ Vrangel so značnými nákladkami vo zvláštnej zaujímavej forme vystaviť dal, severne ponad Bobín tvorí temer pravidelný kruh. Bobín je mestečko podobné chatrnej dedine, z ktorého na sever vedie ďalej hradská cez úžinu Žizava ku Starochrámu, na západ ku Spikeru a na východ cez potok Kóltica ku obci tohože mena. Okolie Kóltice je až ku háju Stopnica veľmi piesočnaté; na severnom pobreží ostrova nachádzajú sa dlhosiahle do značnej výšky vystupujúce pieškové zápole (Dünen). Na južnej strane obce, pokraj zopomenutého potoka, nachodia sa mnohé (dajedny ešte v úplnej celosti) veľké kameňné mohyly. Sú to na spôsob okrúhlejšie vysokej pinvice bez spojiva navrstvené hladké i okrúhlasté kamene. Vrch, na mnohých oblúčnatosti sklepenia podobný, z vnútra je kresaný, na mnohých ale len drsnatý, surový, prirodzený. Nápadné je, že poval každého hrobu tvorí jediný kus, z vonku, jako z mnohých, keď už i zubom času značne porúchaných, čo na kupolnatú formu kresaného žulového brala poukazuje. Už z tohoto možno zatvárať, že to byly hroby ctenejších osôb a vážnejších nad pospolitost povýšených ľudí, snáď v službe Ruja stojacích bohatierov, alebo jeho a Svätovitových žrečov. Lebo keď na celej Rujane dnes nenachodí sa nikde ani len znaku takzvaných túlavcov (Irrböcke), ba ani len žulového pohoria, musely byť alebo z blízkeho pomoria, alebo z blízkych škandinavských ostrovov sem dopravené, čo značí z čiastky jich veľikú bohatost, z čiastky jich výšku v námorníctve a z čiastky i jich krásnu úctu naproti bohatierom svojho národa. Mnohé z mohýl majú priemer 4—6, výšku 3—4 metrov ešte dnes, najviac ale sú 2—3 a 3—4 priemerne vysoké, bez všetkého výklenku alebo oblôčku s jedným úzkym otvorom.

Na východnej strane od Kóltice, na konci týchto podobu vysokého brehu majúcich mohýl, a na severnom konci od Zágradu

tiahnuceh a tu končiacich sa brehov, na ľavom brehu Kóltice leží takzvaný Kóltický vrch, pod jehož severo-východňou pätou počína sa posvätný bukový a lipový háj — Stopnica, ktorý bezmála dve míle severo-južnej zdlžiny celé východnie pobrežie Jasmundu v rovnej temer čiare od Lómu (Lohme) až po Lakňu zaujíma. Na vrchu tomto nachodí sa veľký surový žuloklát, ktorý cestovateľom známy je pod menom Obetný kameň (Opferstein) Kóltičania hovoria, že volal sa ten kameň za starších čias Schrekum, ba pole vókol neho nosí až podnes meno Schrekfieldas, na ktorom poznať ešte prípravu ku zápalným i krvavým obetiam. Jeho podoba a vonkajšia (ačpráve časom zpotvorená, ale v základných čiaroch površia a prsbočných prístrojov predca jej prvotnosť aspoň tušíť sa dajúca) forma rovná sa na vlas skale, nachodiacej sa tiež pod menom Opferstein vo Vitovej jaskyne (Witzelsöhle) povyšé Mukavy vo Švajcsku, jejžto opis podal som svojim časom v „N. Novinách“. To nenie náhoda, ale jednota zásady slovansko-pohanských obetníc, ktorých všeobecná forma pošla zo všeobecného všade rovného národného kultu.

Zidúc odtiaľto do hája Stopnice, za pár menšín našiel som sa na ceste, vedúcej zo Zágradu do Stupeň-kameňa.

Tichý šíry háj! Posvätná predsieň niekdy strašnej modly vysokého Stupeň-kameňa, ale i posvätná skrýš duchov, jejichž bojovné telá spočívaly v tvojich mohylách! Na západe zpočívali bohateri hmlistej slavnej prešlosti, lebo na východe strážil siedmohlavý bôh s osem mečami jich neporušený pokoj! Nepočtené tvoje rozsadliny a priepasti znajú predošlosť, ale hnevajúc sa na nezdamnú prítomnosť, ktorej nič nenie svätého, mlčia zanovíte, — stromy tvoje síce hovoria tajuplným šumom, ale posvätným v neposvätnom veku kto porozumie?!....

Medzi krížnymi cestami, vedúcimi do Bisdamitze a Zágradu, prvými to v háji na západo-východňom smere, stoja podobne tri žulokláty, menované takže Obetnými kameňami, na ktorých síce prístroje ku krvavým obetiam dosť sú zrejmé, no prístroje ku zá-

palným obetiam celkom chybujú. Na západnom brehu takzvaného Herthajazera nachádza sa v polkruhu 15 metrov vysoký násyp, zretelný to veku dnešiemu pomník, že tu vykonávaly sa hlavnie služby bohu vojny, ktorá krvou svojich obetí polievala pevninu i more. Mýlna domnienka Nemcov, žeby boly dialy sa služby ku pocte Herthy, ukazuje už tým nesmyslom svoju bezzákladnosť, že služby bohyně zeme a pevnosti nerozmyslne kladie na brehy vód a jazier slovanskými menami posiate. Malé, lesné Nerthajzero, asi 250 krokov v priemere, neurobí na človeka, ktorý má pred očami imponantné vlny Baltu, žiaden dojem.

Slnko dosť dobre ponížilo sa bolo k západu, keď dorazil som ku Stupeň-kameňu.

Rozsadinavé, roztrhané, divé a meravé steny predhoria padnú najprv do očí cestovateľovi. A kto videl raz, keď lampa nebeská ukladá pri jasnom obzore svoje ružové lúče do sriebriстых vln rozsiahlych belavých vód mora, tomu nebude nápadným, že i ja predovšetkým náhlil som na temeno čnejúcej steny. Bralo toto, jako z mora bezprosredne vystrelené, je 133 métry nad hladinou čnejúci vápenák, ktorý vo vždy nižiacej, ale všade strašne rozcapartenej refazi táhá sa pobrežím až k Tipperu a Sasnici. Na jeho najvyššom, teraz Carozorom (Königsstuhli¹⁾ menovanom, ohradenom temeni stála niekdy strašná a veľiká, z dreva kresaná sedem-hlavová, siedmymi mečmi opášaná a ôsmy v ruke držiaca, divého pozorú modla Rujevita alebo Davora, slovanského to boha vojny. Ku nemu v kameni kresané boly stupne, čo ešte i dnes na mnohých miestach dobre poznať sa dá, zvlášte na strmine juhozápadnej poniže na hor vedúceho chodníka. Rozumie sa samo sebou, že na tak ozrutnú výšku muselo byť i drahne mnoho stupňov, od ktorých i celé predhorie, dnešnajšie mestčko, ano i sám háj svoje meno obrdzal. Pohodlným pomedzi stromy chodníkom vyjde sa asi za 16 minút na temeno.

¹⁾ Meno toto dostalo temeno od Karola XII, kráľa Švédského, ktorý z tejto výšky díval sa na divý zápas loďstva svojho s Danským. Pôv.

Imposantný to výhľad! Nepriehtadná dialka kolisajúcich sa vln z jednej, a čarokrásne panoráma celého ostrova s jeho nesčíslnými záhybami a zátokami z druhej strany — leží človeku pred očami. More bolo tiché, nebo jasné, a len kde tu zasrienila vlna svojou sriebrovlasou hlavou, a ďaleko na severnom obzore vystupoval malý obláčok, ukazujúc sa vše na inom a inom mieste smerom východným, znak to tiché vody krájajúceho parníka a kde tu ku ostrovu do jednej lebo druhej zátoky náhliaceho člna rybárov. To všetko nič proti západu! Tam ružové nebo spája sa s plameňným morom a ohromný žiarací kruh slnka kladie sa v jeho fokuse na odpočinok. Ešte mu vidno pol tvári a . . . člup, hodilo sa do vln zanechajúc po sebe krvavú lávu, v ktorej, čo more a čo nebo, nedá sa viac rozoznať. Voda s oblohou tvorí jedon veľiký červený polokruh. Veľkolepá hra prírody! Podivom žasne smrteľník nad týmto pohľadom! Dlho, dlho dívali sme sa ešte na jasné pruhy západu, až všetko zmizlo, i nastúpil sviatočný mrak. S Bohom slniečko, le zajtrajšieho svítania!

Prv však, lež opustím toto najkrajšie miesto výhľadu na celej Rujane, obzrime sa ešte na pod nohami nám ležiaci Rujov alebo Jasmund. Odtiaľto je najlepšii rozhľad zpomenuých už vecí, a preto i najurčitejšie poukázanie polohy, potrebnej k podpore mojej domnienky.

Bezprosredne pod nohami začína sa les Stopnica. Na západe a juhu tvoria jeho obrubok zpomenué brehy, a za nimi ležia mestá. Na najjužnejšom konci lesa neďaleko od Krampasa dvíha sa kupolnatý nad iné vyšší násyp; od neho v rovnej čiare na západ beží breh až ku zpomenutej mohyle Dubberworth, ktorá čo do formy nič nezdá sa byť odchodnejšou od tej na konci lesa. Od Dubberworthu ťahajú sa násypy zase temer v rovnej čiare na sever až ku Kóltici, kde končia sa opäť so zpomenuými už mohylami a Schrekumom. Práve na protívnej strane malej polhodinky od mohýl na západ leží medzi dvoma pieskovými brehami Bobín. Toto položenie vnucuje mi myšlienku, uznať brehy tie schádzajúce sa pri Dubberworthe

vo forme pravihlana za veľkmi deformované mohyly Rujov. Sú to rozbúrané a pozasýpané katakomby Rujevitových služobníkov. U mohýl pri Dubberworthe stála takže socha Ruja, alebo ináče Davora, odtiaľ nemecké Davor = Davor = Dubbor = ort — Dubberworth. Pri Kóltici, na konci mohýl a začiatku svätöhája, na brehu Schreckenfeld, ktorý dnes síce tvorí role, no pred časami musel byť takže lesom, stála možno druhá socha a pri nej obetnica, lebo čo iného značiť môže Schrekum, jako kameň žertvy? (Žrec = kameň = žrekam = Schrekum.) Keď by takto vec bola sa mala, a vchod do svätöhája bol býval len pri Žrekame, t. j. keby zpomenué katakomby byly tvorily jakoby ohradenie Stopnice (Zágrad?), vtedy si vysvetlíme i ostatnie na tejto ceste alebo aspoň jej smere cez Stopnicu ku Stupeň-kameňu nachádzajúce sa obetnice, ba vysvetlíme i to, prečo práve pred Kóltickými mohylami na odpornej strane mohla stáť socha Bobova, jako boha strachu, ktorá dala dnešiemu Bobbinu jeho meno.

Slaviansko-pohanský princip náboženstva, z neho pošlá forma kultu a podivné predstavenie záhrobnosti i nesmrteľnosti duše muselo mať za následok, že svätöháj s pohrobistom má byť v bezprosredňom spojení, a tak a nie ináč bolo to i tu. To dosvedčuje Kr. Rukopis:

„Aj a výjde duše z rvúcej huby,
Vylete na drvo, a po drvach
Semo, tamo, do niž mrtev nazžen.“

Čestmir a Vlaslav.

Pravda, pravda, že i moje reflexie sú len domnienky, ale preca pravdepodobnejšie, lež pusté domnienky o tunajšom kulte Herthy predslavianských Rujov. Tou istou formou, jako vo Švajcsku, urobila sa z rieky Vitanova = Vitana, Wiesen = Wiesent, — tak tu z ostrova Rujanova = Rujana, Riegen = Rügen.

Površie Baltu zatiahol už bol závoj výparov a hmly, a mesiacík zaligotal sa nad ňou, keď po vôli zišli sme do mesta. Ja i niekoľko neznámych, podivnou mi rečou hovoriacich osôb vošli sme do blízkeho hostinca. Moji spolucestovatelia, študiosi to

z Greifswaldu, ku ktorým pridrážil som sa bol v Harci, ešte pred hodinou na vozíku odišli boli do Bisdamice. Lutoval som síce, ale pre nastávajúcu noc a nedostatok záprahu nemohol som za nimi. Môj úmysel bol, najat za rána člň a predísť jich do Juliusruhe.

Žiadam si večeru a postel, no k môjmu nemalému zarazeniu dostanem na poslednú žiadosť odpoveď, že všetko je obsadené. Zoberiem sa teda, i kráčam hľadať šťastie inde, ale už na štvrtom mieste dostal som stereotypnú odvetu:

„Všetko obsadené.“

Mrzel i hneval som sa, trpelivosť ma nechávala, ale to všetko nepomáhalo. Zídem na samý dolný koniec a vojdem do nepatrnej hospôdky „zum Krug“. I tu darmo. V mojej nesúdzii ukojil som sa tým, že vyhladáam si úložisko v svobodnom. Zjím porciu „zrazov“, poľské to národné jedlo, ktoré nie len tu, no vôbec na Pomorí všade je známe, záležajúce z drobno posekaného a v jednu hrču spráženého mäsa, vypijem dva poháre piva a sberám sa uskutočniť svoj úmysel. Môj zrak padne na protivnú stenu, kde visela celá skupenina rozličnej formy a obsahu obrazov, a medzi nimi i podobizeň Langieviczova. Bolo mi to nápadné, no moja omrzlosť pohrobila všetku zvedavosť.

„Kam zberáte sa, pane?“ oslovil ma hostinský.

„Neznám.“

„Postele nikde nedostanete! Od niekoľko dní všetko je obsadené.“

„Znám.“

„Čo si teda počnete?“

„Noc je krátka, jasná a teplá...“

„Máte úmysel dnes ešte ďalej cestovať?“

„Nie, len zajtrá ráno.“

„Kam?“

„Do Arkony.“

„Mal bych ešte jednu postel, jak vám nebude nepřijemnou.“

„Jako to myslíte?“

„V zahrade, tu priam pri dome, mám chatrný letohrádok a v ňom polniu postel; na tej, jak lúbo, můžem dat postlat.“

„Preca lepšíe,“ myslím si, „jako v svobodnom.“

„Prijímam!“

I kázal svojej polovičke, aby dala pre mňa tam postlat.

O štvrt hodiny bolo všetko hotové.

„Bude-li sa lúbit?“ volal ma hostinský do letohrádka.

Zahrada bola malá, no vkusne pristrojená, múrom obohnaná. Jej koniec opieral sa na bezprosredne za ňou začínajúci sa háj. V ľavom boku bola malá zvyšina, obsadená smrčinou a borovičinou. Na kopci zahrady stál okrúhly s veľkými sklenými dvermi, s výhľadom na zahradu a bralá predhoria, letohrádok. Vstúpil som doňho. Dva veľké obloky, zatiahnuté malebnými oponami, poskytovaly výhľad do blízkeho hája, na neďaleké Herthajazero, druhý ale južným smerom cez širokú rozsadinu predhoria na otvorené more. Stoličky, niekoľko stoličiek a službu pohovky zastupujúca vkusná polnia postel, jedno zrkadlo a visiaca lampa, bolo náradie vkusného pavillonu.

Hostinský, malá územčistá postava, tvári bezvýznamnej, viac starej, lež mladej, doprovadil ma až sem. Vlastnosťou jeho povahy bola zvláštna, temer nápadná, až s dotieravosťou hraničiaca zvedavosť a z tejto pochodiaca nekonečná shovorčivosť. Vzдор obaluhy svojich viacej hláv počítujúcich hostí, ktorú ponechal svojej kus pohodlnej polovičke, trápil ma ešte za malú polhodinku všelijakými bezvýznamnými otázkami. Z jeho rozpravy, ktorá ma pre jej odpornosť núdila, doznal som sa len to, že je poľský vystehovalec, ktorý od päť rokov po túlavom živote tu sa priženil. Odišiel konečne.

I položil som sa na túžobný odpočinok. Bol to sladký pokoj, pochodiaci z nejakého neznámeho mi blaženého pocitu.

Tichý šum blízkeho hája a mohutný zvuk kolísajúcich sa vln Baltu ukolísaly ma v krátkom čase do sladkého spánku.

Chlapec a červiak.

(Krylov.)

Never, že ku šťastiu pomôže ti zradal
Zradca je i v očach toho vôždy nížky,
Za hriech, použiť ho, kto si nepokladá;
A zradca naveky záhube je blízky.

* * *

Červiak hospodára za prístup unoval
Do sadu, cez leto kde by sa prechoval.
Slúbil, že sa bude spravovať poriadne,
Že na ovocinu ani nepohliadne,
Bude iba drobné lístočky objedať,
I to už len také, čo začnú uvádať.
Hospodár si myslí: nech že si tam žije;
Tesno nám nebude, veď sad priestorný je;
Ani značnú škodu urobiť nemôže,
Čo hneď i sto listov po stromoch ohlože.
Dovolil: a červiak hneď sa na strom vije,
Pod listnatý konár pred slotou sa kryje;
Žije si bez núdze, čo priam i nie pyšno,
Tak, že o ňom dlho takmer nič neslyšno.
Medzitým ovocie zláti snečná žiar.
Tu v tom samom sade priezračné sta jantar
Jabĺko na chvojke od slnca dozrieva,
A do chlapca krásou, jak vábec dodieva.

Zprosried druhých tisíc do očí bije mu,
Lenže je pre chlapca ťažký prístup k nemu.
Na jablň sa driapať prísne zabránili,
Potriasť ju, v chlapcovi k tomu nieto sily,
Slovom dať si nevie rady: čo tu a jak?
Ktože mu dal pomoc pri krádeži? — Červiak.
„Slyš! dnes zajtra budú jablká oberať;
Keď sa len nemáme jabĺčku prizeráť,
Treba sa nám skoro lapiť do niečoho.
Vieš, že som prisľúbil netknúť sa ničoho:
Pokúsím sa ja oň preca tebe k vôli,
Len sa podeľ so mnou, hoci nie napoly;
Bezpečne mi môžeš časť len desiatu dať,
Veď i na tej čo jiesť budem do smrti mať.“
Tak hovoril červiak. Chlapec prisvedčoval.
Na jablň tu červiak vylezúc, pracoval;
Podtočil jablko zrelé v okamžení; —
Jakej sa mu ale dostalo odmeny?
Len čo cuplo na zem jablko sried sadu,
Už ho chlapec zjedol so všetkým od hladu,
A keď zradný červiak zliezol k deľbe dolu,
Nuž ho chlapec nohou rozmiaždil pospoľu:
Životom tak svoju zaplatil on zradu.

Nezabudov.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

(Pokračovanie.)

IV.

A zase sedela Klementína s Amálkou
jedného rána v utešenom tereme. Obe nachádzaly sa v nedbalkách, obe boly zlej, dešperátnej vôle. Divno to veru! Ženské tieto oplývaly všetkým pohodlím života; ku jich úplnému šťastiu nezдалo sa jim nič inšie chýbať, len ptácie mlieko: a preca boly nešťastné. Prečo? Pozrite do života. Keď človek z jednej rozkoše k druhej beží, keď drahý čas len na zábavu vynakladá: hriechne to pohodlie stane sa chytro ťažkým bremenom. Čiste a nevinné srdce nachádza i v tej

najväčšej biede pokoja; hriechne, bezbožné srdce i v tej najväčšej hojnosti, bohatstve, rozkoši — krváca. V takom položení nachádzame dnes dve družky hriechu — Klementínu a Amálku.

„Mne sa už ani žiť nesladí, Málka moja. Všetko ma nehanebne sklamarlo, všetko omrzelo! Ten Aladár, ten Aladár!“

„Nebol by hoden, abys' preňho život si ztrpčovala. Ten podliak ničomný i s mojím Árpádom! Takí sú to teda motýli! Poletujú všade, miliskujú sa s každou ružou.“

„A každú oklamú a každú opustia.“

„Ale teraz je už koniec navždy s nimi.“

„Daj si mi Bože! Lahko sa to povie . . . .
ale uskutočniť!“

„Dost jest jim podobných. I ruža každého motýlka privinie. Urobme i my tak.“

„Veď sme to robily, ale preca jesto medzi nimi jedon najmilší!“

„Pomstíme sa, drahá! Pomstíme sa na falošníkoch, ale pomstíme sa i na tej huse dedinskej, ktorá tak mnoho šťastia tu dosiahla.“

„Pravdu máš, ten párik zdá sa byť ozaj šťastlivým.“

„To je do porazenia, taká hlúpa hus prijde tak ďaleko. Keby si ju bola znala tak jako ja, zahorela by si večnou pomstou proti osudu slepému, ktorý takéto daromniny na vrchol blaha privodí. Len pred niekoľko rokami to dievča na somárikovi vodu dunajskú načieralo a teraz sa ti rovná nám! Tá sedliacka sprostá hus miecha sa medzi nás. Naši galáni dávajú jej prednosť pred nami. To je do porazenia!“

„No, darmo Málika, krásna je tá potvora, veľmi krásna.“

„Taká je príroda nerozumná! Rozdáva často dary svoje, tie najvzácnejšie dary svoje na nepravom mieste. Ja prisahám pomstu tej husičke hlúpej. Netrpím jej šťastie, musím jej ho zkaziť!“

„Nuž a čo urobíš, prosím ťa?“

„Odlúdim jej muža, aby i ona pocítila bôľ lásky, jestli je vôbec taká ničomnica v stave to pocítiť!“

„Hm, výborná myšlienka! Ale či sa zdari? Jej muž je iste do nej smrteľne zalúbený, ona je krásna!“

„Chceš povedať, krajšia nado mňa? Možno! Ale hlúpa. Krásu prirodzenú moja strojená istotne premôže. Verím, že toho dovediem. Tak bych sa pomstila i na podlom Árpádovi i na prekliatej huse dedinskej.“

„Nevískaj, Málika, nepreskočilaš ešte. Muž bude jej verným.“

„Hm, to je už ťažšia prekážka, Týnka moja, ale ženská leš i väčších mužov už omámila, lež je jednoduchý pán majster kušnierský. Plán je hotový, k prevedeniu jeho mám dost rozumu.“

Do chyže vstúpila rozumná Katinka a podrobné ustálenie svodlivého plánu ustáľilo sa s touto tajomníčkou domu.

Pekný je to trojlístok! Nikdy by sa neboly mohly družky hriechu krajšie sísť!

„Mám šťastie panstvu oznámiť, že som prísny rozkaz vyplnila a našich každodenných pánov hostov dnu nevpustila. Nech pokutujú sa za nevernosť svoju.“

„A boli tu?“

„Boli a všelijako ma prehovárali, aby som sa len nad nimi smilovala, aby som jim vstúpenie nebránila. Ba áno i podkúpiť ma zamýšľali.“

„A tys' sa nedala, verím. Tys' dobrá služobná.“

„Ej, čo služobná, Málika moja! Ja ju za viacej, ja ju za priateľku považujem.“

„Ďakujem úctive, pani veľkomožná, budem sa usilovať tej velikej priazne vždy hodnou sa stať. Presvedčená som, že sa mi dla zásluhy mojej vodi; lebo vyznať môžem, že som za vzáctne panstvo hotová i život položiť.“

„Verím ti, verím, duša dobrá! Poď sem, Katinko, že ťa pobožkám. Urob to i ty, Málika.“

„Ach ďakujem pekne za toľkú lásku! Veru môžem vyznať, že mi ani bozk môjho milého tak sladko nepadol.“

„No a verný ti je?“

„Jako všetci chlapi!“ dodala Amálka.

„Veru, slečinka, ráčite mať svätú pravdu! Mám už druhého. Ja si to ráznejšie počínam lež panstvá. Prosím ponížene za odpustenie; ale ja ledačiny netrpím, trpieť nemôžem!“

„Vidíš, Klementínka, naučme sa od nej. Nesmúťme viacej. Zameňme si neverných milánkov s vernejšími. Tak sa pomstíme na nich najlepšie. A ty, Katinka, buď mi na pomoci k prevedeniu pomsty na tej sprostej slovenskej huse.“

„Tú my obriadime, slečinka. Nebola tá ešte nikdy v tak dobrých rukách! Ale skoro bych bola zabudla ešte jednu smutnú novinu oznámiť pani veľkomožnej. Ti dvaja židia, ktorí sem často chodievajú, riekli, že jestli jich nepustím k pani veľkomožnej, že to len jej a nie jim škodiť bude. Ja som sa

prísne držala dľa rozkazu a parchov som odprášila.“

„Dobre si urobila, Katinka. Sú to úžerníci! Na sto odstoviek požičajú peniaze a ešte človeka unujú. Nech čakajú, majú dobrý rebach, kým sa mi podarí pána zas ošvábiť.“

„Na to si ty súca, Katinka. Vymysli zas niečo, lebo mi ti židáci snadno môžu nesnádky pripraviť.“

„Odpusť, Tinka, ja sa ti do peňažných vecí ani málo nerozumiem.“

„Ja bych znala nečo, pani veľkomožná.“

Luka Vukalovič.

Len keby som znala najst dáku zámienku, pod ktorou by sme od neho peniaze dostaly? Poradte nečo!“

„Môj rozum, pani veľkomožná, teraz veru tiež už stáť ostáva; veď sme už všetky pramene lsti vyčerpaly. Ale pán veľkomožný je dobrá duša. on sa ľahko dá nakloniť. Len to treba obratne navliecť.“

Ráďte sa urobiť nemocnou, ráčte odísť na celé leto na Margyt ostrov i so slečinkou bývať. Domový pán lekár to na pánu veľkomožnom vyprosredkuje — konto sa potom už starostlive zostaví a špóres padne nešťastným židom do vrečka.“

„Brávo, Katinka moja, hneď od zajtrá počnem polihovať.“

„A ja pôjdem po pána lekára,“ slovila Katinka.

„A ja nastraším domového pána. Bude že sa ten báť a starať,“ tvrdila Amálka.

Margytský ostrov na Dunaji je pravý div sveta. Kto sa pamätá naň predtým, kým ešte býval zapustený, nesriadený a porovná ho s dnešným nádherným stavom jeho, veru sa mu neprizná¹⁾. Predtým vyzeral podobne mestskému lesku, aby sme sa tak vyslovili, mal taký jakýsi meštiansky ráz a náter; dnes vo veľkolepý anglický park premenený, vyzerať po kniežatsky. Majetníkom jeho je arciknieža Jozef. Slovenské noviny písali minulého roku, jaký populárny je muž arciknieža, jako sa objavil v čas trhový na — Hrone. Takým populárnym skrz na skrz demokratickým mužom je on všade. Na Margytskom ostrove často sa prechádza i so svetlou manželkou svojou a dieťkami. Vystupovanie jejich tam je docela rázu meštianskeho, takže všeobecný podiv vzbudzuje. Arciknieža rád sa prizerá pracujúcim robotníkom a zabáva sa s nimi, ba i sám berie nástroj do ruky a pracuje. Minulého leta prechodila sa šumná jedna deva s matkou po parku ostrova. Pod pokutou desať zlatých nesvobodno na ostrove kvietok odtrhnúť. Blízko matky a dcéry tej prechodil sa i arciknieža, ktorého ony nezna-ly. Dcéra sloví túžobne k materi:

„Ach mamka moja, len jednu z týchto ružičiek keby som dostať mohla!“

A arciknieža počujúc to, odtrhol a ďal dcére dve z najkrajších ruží.“

Mesto Pešť s Budínom hádalo sa pred niekoľkými rokami, keď nebolo ešte spojené, o ten Margyt ostrov. I jedno i druhé si ho osobovalo. Pravota vypadla v prospech mesta Budína. Ale čo malo mesto s nim robiť?

A mesto Budín dlho sa nerozmýšľalo, i darovalo ostrov arcikniežatu Jozefovi. A jaká šťastná myšlienka to bola, každý uzná, každý mesto Budín za ňu pochváli, kto sa na krásu ostrova, v skvostný park premeneného, poďíva. Jozef sriadil s nákladkom millionov

¹⁾ Upozorňujeme ct. čitateľov, že pán pôvodca povest svoju toho času písal, keď o strašnej povodni, ktorá celý ten utešený ostrov pokrývala a zohavila, najmenej tušil.

ostrov, poskytnul v ňom to najutešenejšie miesto zábavy veľkomešťanom, ba i cudzincom, hladajúcim v kúpeli jeho (ostrov má prameň vrelej liečivej vody) uzdravenie. Teraz, kde sa už druhá artézská studňa kope a skoro dokončiť má, ide ostrov tento ešte krajšej budúcnosti v úsrety.

V utešenom veľikom hôteli ostrova bývala chorá pani Klementína s družkou svojou. Starý pán manžel ju dva-, triráz v týždni navštevoval. Smutný prichodil, smutnejší odchádzal. Stav Klementínky jeho drahej sa nelepšil. Pýtal sa lekárov — a ti všeličo mu radili, Mariín Kúpel i Karlove Vary.

Ale divno to, že v tých dňoch, v ktorých starostlivý pán manžel nedochádzal, cítily sa naše pacientky dosť dobre. Prechádzavaly sa po celom ostrove, ba i večierkami v spoločnosti nám neznámych pánov dobre sa bavily. Ono to tie nemoce bývajú rozličné, jedon deň pochytia chorého, v druhý zas popustia. Dost na tom, Klementínka s Amálkou dosiahly, čo chcely. Katinka nebývala s nimi, ona riadila domácnosť pánovú a obstarávala všetky potreby navštevujúc paniu často na ostrove. Oj veľké veci sa tu prevádzaly! Trojlístok náš ženský chytre si to navliekal a nástroj vtipný Katinka šikovne to všetko uskutočňovala.

Podľa nasnovaných plánov mala Katinka tú úlohu, by pod zámienkou objednania kušnierskej roboty Martinka z Hatvanskej ulice privolala na ostrov. Ona i dostála svojej úlohe. Martin slúbil sa, určiac deň i hodinu, v ktorú bude môcť k službám byť panstvám. Amálka pripravovala sa na veľiký manéver.

V dome Martinkovom začaly sa mráčky objavovať na oblohe tak jasnej a dosiaľ nezkalenej manželského jejich života. Elena dostávala bezmenné listy a to temer každucký deň čo deň. Boly to lubolisty. Martin lúbil celým srdcom svoju milú Elenku, ale ktoby nebol na svete na peknú ženu žiarlivým? Z tých listov vysvitlo, že Elena má za chrptom muža svojho tajnú známosť, že pestuje lásku žene vydatej k druhému mužovi nedovolenú. Elena zúfala si temer v povedomí svojej nevinnosti, i nezna-la, čo sa to s ňou

robl. Martin mal ju vždy okolo seba. Ale podozrenie vo srdci žiarlivom tak ľahko je zbudiť! On býval často i vzdialený od domu, na cestách. Čo, keby bola prflezitosť, činiaca zlodejov, i jeho o ten najväčší poklad, o srdce jeho ženy, pripravila? Vo veľkom meste je to tak snadá vec! Pred Elenkou svojou bol Martinko docela spokojný. On sám ešte jej všetko vyhovára, ju uspokojoval; ale v noci celkom spávať nemohol; ťažké myšlienky mu búrily srdce. Elenka vyzerala veľmi biedna a Martinkov pokoj — ten bol preč na veky!

Šťastnejšieho muža, jakým sa on z počiatku cítil v manželstve svojom, nebolo na svete a . . . teraz! Oj, kto to siahol kradmou rukou na poklad srdca jeho?!

Spomínali sme už v tejto povesti, že sa na krásnu Elenu všetko šlo dívať v tom sklepe na Hatvanskej ulici. Teraz Martinovi tak sa zdalo, že pred tým sklepom jeho neprechodia sa mnohí mladí páni bez všetkej príčiny. Ale, kto by bol v stave opísať tie hrôzy, čo sa na žiarlivého Martinka valily? Niet ťažšej a tráplivejšej nemoce, jako je žiarlivosť. Kto to zkusil, uverí; kto ju pocítil, pochopí.

Martinko slúbil sa, že na ostrov jedného popoludnia príjde. No žiarlivosť zase nedala mu pokoja. On má ísť na ostrov a ženu nechať doma? To mu je preca nemožným. I napadla mu dobrá myšlienka. Ženu pojal sebou.

Bol utešený letný deň.

Od farského kostola vniatorného mesta odvážala loď „Labuť“ každú hodinu s inými loďkami sa ariedajúc (tak že každú štvrt-hodinu išla jedna loď), početné obecnstvo na palube svojej nesúc, na Margytin ostrov.

Medzi obecnstvom bol i náš Martin s Elenou. Dójdúc na Margyту, išla sa Elenka okúpať, Martinko si ale vyhladal panstvo v hóteli dľa udaného čísla.

Zaklopal a vstúpil.

Na mäkkej pohovke sedela Amálka čarovno-svedlive vystrojená. Veru by bol musel byť žulového srdca muž, koho by nebola okúzliła.

Prívetivo privítala ho a blahosklonne ku sebe posadila. Začal sa rozhovor.

„Mala som už tú česť, videli sme sa, pane!“

„Prosím, milostslečinka, i ja mal som šťastie . . . práve v mojom sklepe.“

„Áno. Váš sklep sa mi nesmierne záľubil. Šikovný ste majster. Osmelujem sa z Vašeho výrobku zase nečo si objednať.“

„Stojím pokorne k službám. Teší ma, že získam času a do jasene k spokojnosti slečinkynej všetko objednané vyhotovím. Čím že môžem slúžiť?“

„No, o tom pozdejšie. Nechajme obchodné veci naposledy, milý pane! Hovoríme najprv o nečom dôležitejšom.“

A tu ho dôverne chytíla za ruku a bližšie sa pomkla ku nemu.

„Čo by to mohlo byť, milostslečinka?“

„Lutujem vás, milý pane! Tak krásny mladý muž a tak způsobný má — za ženu — sprostú vodnárku.“

„Slečinka! To moja vec. I ja som z rodu nízkeho a nehanbím sa za to.“

„Viem, ale vy by ste mali vyššie zraky povzniesť.“

„Prosím, čo to za rada?“

„Nuž nerozumiете? Nepočujete tu v blízkosti vašej, jak mi srdce bije? Ty si môj ideál!“

I objala zkamenelého muža a opojeným ľúbostou hlasom zvolala:

„Oj, daj mi nádeju, že v marných túžbach nezahyniem!“

Ťažko sa vyvinul ohromený Martin z náručia Sireny, no vyvinul sa a zvolal:

„Nazpät, pokúšiteľka, ja mám ženu!“

„Nevernú!“

„Jako to? Kto vám to povedal, slečna?“

„A listy ľúbostné, kto dostáva? zaslepený muž!“

„Vďaka Bohu! Nie som zaslepený . . . Už sa mi oči otvorily!“

I odkvapil preč.

Na Margytinom ostrove nebolo v ten večer blaženejších dvoch srdc, lež mali Martin s Elenkou. Martinovi svitlo v hlave. Keď vyrozprával výjav s Amálkou zaznanej Elenke, prišli ľahko na to, že to ona všetko s tými ľubolstkami k prevedeniu ľahšiemu svojich cieľov nastrojila. Martin s Elenkou zase ožili,

predošlý pokoj do domu sa opäť navrátil, a ráj mali zase a mali ho stáły na veky.

Tak zle podarily sa Amáلكine nástrahy!

V byte pana Hortobágyiho bola milá a vďačná návšteva.

Pán Vári prikvitol do Pešte a to síce na vždy. Pán Hortobágyi dľa žiadosti jeho vynašiel mu obstojný úrad, mal sa teda i on stať obyvateľom veľmesta. Túžby jeho sa splnily.

Starí páni bláhali si oba, jako si spolu vo veľmeste blažene žiť a čas krátiť budú.

Práve vyberali sa na Margytský ostrov, by navštívili dámy.

Katinka po odchode pánov zostala sama doma. Panstvo odobralo sa na ostrov a ostalo tam celý týždeň. Pán Hortobágyi vzal si po prvýraz v svojom živote na štrnásť dní dovolenie.

Len čo sa páni vzdialili, nebola Katinka priam sama. Prišiel jej miláčok, holičský pomocník, švihlý, hodný junák. Bolo jej veselo.

Spomenuli sme už boli, že Katinka v panskom dome Hortobágyiho bola všemohúcou. Jako taká požívala neobmedzenú dôveru panstva svojho. Panstvo na týždeň vzdialilo sa z domu a všetky chyže, jako obyčajne, jej nechalo otvorené.

Na mäkkom divane hovel si Xaver, holičský pomocník. Rozťahoval údy svoje veľkopansky, probujúc, jako by z neho ozaj vystal v tom okamžení i ten najnáoblejší pán. Katinka mu podala z faják pánových tú najkrajšiu z morskej peny. Nakládla ju dobrým domorodým, i zapálila — a Xaver si odľukoval, len sa tak kúrilo.

Zakryl sa stól a čo bolo výborného na jiedle a pití v dome, z toho požíval blažený Xaver, a tak si tam volkal s lábeznou Katinkou, že nič nezostalo v dome nedotknutého a nepoužitého. Maly myši hody, keď mačiek doma nebolo! A to jaké hody!!

V nočnom župane, v čiapočke, s fajkou v ruke prechodil sa Xaver po chyži.

Katinka v nedbalkách paniných, v celú dámu pretvorená obsluhovala ho a hovala si s nim.

„Asnaď už bude čas, by sme usporiadali veci naše, Katinka.“

„Urobme najpotrebnejšie napred, drahý. I ja som tej mienky a potom si pohovieme. Poď popozeraťme korist svoju.“

„Najprv chcem sa ja oddať do peňazí, bo to je najhlavnejšie. Tie ostatnie handry málo ma zanjmaju.“

„Prezrime teda kasne. Tu sú klúče od vertheimky. Tie som šikovne prekryla a zase jich v pravé miesto položím do vaku pánovho, keď pôjdem na Margytu.“

„Múdry si ty holúbok!“

„Musíme byť opatrnými. Dnes zajtra toto i tak tu do vetra poletí, užime čas, obohatme sa my a pripravme si bezstarostnú budúcnosť.“

„Bude že to za život, bude že to svet! Na pozajtra som i s pokladmi v Sedmohradsku; nech ma potom hladá, kto chce.“

„Buďme bez starosti. V dome nik nevie, že si mojím milým. Ešte ta málo tu videli. Panstvo ani najmenej. Budeš docela bezpečným, a keď sa všetko zabudne, ja vystúpim zo služby. Sídeme sa potom a nerozlúčime nikdy!“

„Nikdy!“ zvolal Xaver a zpečatil bozkom slovo to Katinke.

Tak nastalo plienenie. Vertheimka vydala svoj obsah, v pánovom stolčku tiež bolo pár papierov a banknôt. S knižočkou sporiteľnou šiel náš Xaver do sporiteľne a papiere predal, jako mohol.

S velikou opatrnosťou po tri dni bral Xaver rozličné veci a odnášal z panského domu. Na zobrazenie násilného vlámania sa do domu vybili od ulice jedon oblok a v chyžach potreпали, pobili sošky, lampy a mnohé iné veci. Po troch dňach navštívila Katinka panstvo na Margyte a tak to navliecť znala, že i cez noc tam ostala. Pod tým časom vedela klúče od Vertheimky zase nazpäť do vaku pánovho položiť.

Jedno ráno vrátila sa Katinka do mesta z Margyty len preto, aby po obede zase priam ta nazpäť bežala. Hroznú novinu priniesla panstvu svojmu. Preklínala neopatrnosť svoju, že nešla včera z ostrova na noc

domov. Tá noc zloději použili k veľikému oškodeniu panstva.

Novina táto mocne zatriasla ceľou rodinou. Pán Hortobágyi bol celkom zronený. Toho roku už neznal, kde mu od výdavkov hlava stojí — a teraz takáto škoda! A to všetko ešte nič nebolo! Nešťastie vraj nechodí samo, ale táhá jich hľbu za sebou. Tak stalo sa i tu.

Pred krátkym časom vypukol ten veľký viedeňský „krach“ a následkom tohto padly mnohé domy.

Práve dnes dostal pán Hortobágyi smutnú zprávu z Viedne, že dom, s ktorým bol v spojení, padol a i jeho potiahol za sebou.

To boly hrozné údery!

Židia oborili sa jako veritelia veľkomožnej panej ešte i na zbytky majetku — a Hortobágyiho dom prišiel na mizinu.

Katinka bola zachevaná. Zo služby skoro odišla a Pešť ju viac nevidela.

(Dokončenie nasleduje.)

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy *Odorika Sillassyho* písané *Sytnianskemu*.

III.

Roku 1870 dňa 1. mája prišiel som do Rímu, jako som Vám to v predošlom svojom liste sdelil. Hneď po obede vykázané mi bolo miesto, kde ku svojmu povolaniu vzdelávať sa mám.

Jedon frater odprevádzal ma i súdruha môjho Heliadora do Propagandy sv. Fidela, ktorá leží medzi svetochýrnymi staviskami Colosseumom a basilikami S. Pietro in Vincoli, Di S. Maria Maggiore a Di S. Giovanni in Laterano, v ulici Via delle Sette Sale. Každá rehoľa má tu svoju Propagandu alebo vyššiu školu, kde pripravujú sa kňazi za missionárov, študujú pilno bohoslovie, angličtinu a reči pohanských národov v Asii, Amerike, Afrike a Austrálii bývajúcich. V jednej takejto Propagande či Collegiume našiel som i dvoch svetských kňazov z Uhorska, ktorí ale po skúškach domov sa chystali. V našej Propagande sv. Fidela prijali nás veľmi vládne. Našli sme tam mnoho missionárov, najviac z Italie a Švajcska pochádzajúcich. K obydku dostali sme s Heliadorom bibliotheku, lebo iné izby boly obsadnuté.

Večer 1. mája osvetlená bola kupola na basilike sv. Petra na vrchu Vaticane, ktorý leží na druhej strane Tiberu. Na veľkolepú túto illumináciu dával som sa z našeho Collegiuma.

Neskôr odišli 16 missionári do Brazílie, kam jich cisár na svoje útraty povolal. V Brazílii kapucinov veľmi si ľud váži. Dostali sme pohodlnejšiu izbu a pilne sme študovať začali anglickú a indickú reč.

Bol som tu až do 25. septembra, teda skoro za 4 mesiace; i poobzeral som si dôkladne v svobodnom čase všetky pamätnosti večného mesta.

Prv lež bych sa prichytil k opisovaniu jednotlivých častí Rímu, sdelím Vám nečo z jeho dejpisu.

Hmlista záclona šerej dávnominulosti zahľahuje založenie a drevnosť klassického Rímu. V pomerne pozdejšom čase vybájilo si ástne podanie známú legendu o Romulovi a Removi i ustálilo založenie prvých základov mesta na rok 753 pred Kr. P. Pravdepodobnejšie je, že Rím v drevnejšej o moho dobe povstal. Na toto poukazujú nielen premnohé povesti, no i tie nálezky, ktoré v posledných rokoch v Latiume, z kameňnej pradoby pochádzajúce, vykopané boly. Za jadro celého Rímu, ku ktorému sa behom storočí nové časte mesta pristavovaly, považovali starí Rimania kepec Palatin. Na kopci tomto založil vraj Romulus štvorhranné mesto svoje, ktoré sa menovalo i preto „Roma quadrata.“ Na neďalekom kopci, Quirinal menovanom, usadil sa Sabinania.

Servius Tullius kráľ rozšíril mesto tak, že sa rozkladalo začalo i po kopkách, Esquilina a Caelius menovaných, v údoliach medzi týmito kopkami až po samú riekku Tiber. Pod kráľami zrástlo mesto tak, že opevnené hradby objímaly vršky Aventin, Caelius, Esquilin, Viminal, Quirinal, Capitol a Palatin. Do tohto času padá založenie Cirkusu v údolí medzi Palatinom a Aventinom. Keď r. 509 pred Kr. posledný kráľ Tarquinius Superbus do vyhnanstva išiel, zápasila mladá republika s nepriateľmi, kým nezklela moc Etruskov a sokyňa jej Veji (r. 396 pred Kr.) nebola zajatá a zničená. R. 390 vrhli sa Galli na Rím i zaujali a zničili ho skoro celý, len Capitol bol zachránený. Roku 312 zaviedol Appius Claudius v Ríme prvý vodovod „Aqua“ a „Via Appia“ menovaný. Po zničení Karthaga začalo sa mesto veľmi rozširovať.

V I. storočí pred Kr. prikrčeno bolo k okrasňovaniu mesta; toho času dláždené boli ulice massivou lávovou dlažbou, ktorá ešte dnes v ulici Via Appia obdivovať možno. Mnohé veľkolepé budovy povstali v tomto čase, jako Basilica Porcia na Forume a iné.

Pod Caesarmi stavali sa ešte veľko-lepejšie paláce. Za Augusta, ktorý panoval za času narodenia Krista Pána, vystavili sa Pantheon na Maršovom poli, kúpele Agripove, divadlo Marcellovo, Mausoleum, Basilica Julia, Forum Augustinum s chrámom Marsovým; — ano za panovania tohto cisára vystaveno bolo 82 veľkolepých chrámov a to všetko z Carrarského mramoru. R. 64 po Kr. P. dal ukrutník Nero mesto na všetkých stranách zapáliť; po tejto hroznej katastrofe predstavoval sa Rím vo vkusnejšom modernejšom slohu. Za panovania flavovskej dynastie povstalo Colosseum, tento symbol moci a veľkosti Rímu, ktorá za času cisára Trajana (r. 98—117) najvyššieho stupňa dosiahla. Na začiatku II. storočia čítal Rím 1½ milióna obyvateľov.

Keď Constantín r. 330 sídlo svoje do Byzancu preložil, začal Rím veľmi klesať. Toho času mal Rím 87 brán, 28 hradských ciest, ktoré z tých brán na všetky strany vybiehaly; 19 vodovodov, obe časti mesta na brehoch Tiberu spojené boli 8 mostami;

počet ulíc vystúpil na 423; veľkolepých palácov mal 1790 a 46.608 domov, 423 kostolov, 36 triumfalných brán, 11 kúpeľov a 1352 verejných studien. Gothi a Vandali, Itáliu plienivší, narušili veľmi dobrobyt mesta. Keď sa kresťanstvo v Ríme upevnilo, rúcali sa pohanské chrámy a na ich miestach povstali z nich zrúcanín nové veľkolepé kresťanské basiliky a chrámy; tak basilika Vatikánska a Lateránska atď. Za panovania pápeža Leva IV. opevnené bolo mesto a zachránené pred častými vpádmi Gothov, Saracenov a iných divokých národov, ktoré za dlhé časy mesto toto napádali a v rúmy obracali. Keď v XIII. storočí ustavičné vojny Rím znepokojovaly, preložil pápež Clemens V. (r. 1309) svoje sídlo do Avignonu vo Francúzsku. Medzitým trvaly ďalej kruté občianske vojny a Rím vždy viac a viac upadal tak, že roku 1447 už len 20.000 obyvateľov počítaval. Pápež Gregor IX. roku 1377 preložil opäť do Rímu sídlo svoje, i začalo mesto znovu prekvítať; za panovania veľkých pápežov, jako Mikuláš V., Julius II., Lev X., prichádzalo mesto veľmi k sebe, obyvateľstvo sa množilo, nové veľkolepé paláce sa stavali, drevnejší dobrobyt rástol. R. 1798 stal sa Rím na krátky čas republikou, od r. 1809—1814 pripojil ho Napoleon I. ku Francúzsku; i revolučné pohyby r. 1848 utvorily tu na krátky čas republiku, kým r. 1850 dňa 12. apríla francúzske pluky Pia IX. na trón neposadili. Od toho času strážila trón pápežský 15.000 mužov počítajúca francúzska posádka, ktorá sa tam do francúzske-pruskej vojny (1870) zdržovala. Dňa 20. sept. r. 1870 vtrhly italské voje po päť hodín trvajúcom bombardovaní do mesta, ktoré sa stalo sídlom a stredom spojenej Itálie.

Tolko chcel som povedať o drevnosti Rímu. Teraz už prikrčím k opisovaniu jednotlivých pamätností moderného večného mesta.

Rím rozkladá sa na oboch brehoch rieky Tiberu vo veľmi utešenej krajinke. Mesto ohradzujú bašty, asi 2½ míle dlhé, ktoré sú z vonku skoro 50' vysoké. Pochádzajú z r. 271—274 po Kr. P. Stavali ich začal cisár Aurelián, dohotovili a opravili ich pápeži. Premávku usnadňuje 12 brán, z ktorých naj-

hlavnejšia je Porta del Popolo. Na pravom brehu Tiberu rozkladá sa menšia a najnovšia časť mesta so svetochrýnym Vatikanom; staršia ale a rozsiahlejšia časť leží na ľavom brehu. Moderný Rím rozprestiera sa najviac na rovine, kdežto vršky, ktoré starobylý Rím nekdý v sláve svojej predstavovali, teraz skoro neobydlené sú; ani baštami ohradená väčšia časť Arealu, ktorá v dobe caesarizmu do 2,000.000 obyvateľov počítavala, nemie obydlená. Na Palatíne, Avenine, Caeliu, Esquilinu rozkladajú sa miesto driennejších husto obydlených ulíc zahrady a živé rummy vignien. Rím počítuje za našich časov dľa kalendára Anuario pontificio (z r. 1867) asi 215.570 duší.

Od sereru, neďaleko Tibera, na jeho ľavom brehu, vedie cesta bránou Porta del Popolo (r. 1561 vystavenou) do mesta. Pri samej bráne nachádza sa utešené námestie Piazza del Popolo, na prosred neho strmí medzi 4 vodu z pažerákov vymetujúcimi ľavami prastarý obelisk, ktorý Augustus po premožení Antonia z Heliopolu doviest dal a na námestí, Cirkus maximus zvanom, sinku čo bohovi zasvätil; pápež Sixtus V. dal ho tu postaviť. Na pravej strane brány nachádza sa kostól S. Maria del Popolo, ktorý r. 1099 Paschalis II. na hroboch Domiciovských vystaviť dal. Kostól tento má ôsmihrannú kupolu a ozdobený je krásnymi náhrobnými pomníkmi z XV. storočia, jako i obrazmi od Rafaela, Lorenzetta, Sansovino a iných slavných maliarov. V augustinskom klástore, ktorý je s týmto utešeným kostolom spojený, býval Luther, keď sa v Ríme baval. Na západ uzaviera námestie ovalný múr, okrášlený sochami Neptuna a Tritonov, oproti tomuto je zase ovalný múr okrášlený sochami Atheny a bohmi riek a tak má námestie Piazza del Popolo podobu amfiteatrálnu. Nad námestím k východu vypína sa vršok Pincio. K juhu bežia z námestia tri cesty: na pravo Via di Ripetta rovnobežne s ľavým brehom Tiberu; v prosriedku Corso; tretia cesta, v ľavo od Corsa, Via del Babuino vedie na námestie Piazza di Spagna. Medzi touto cestou a Corsom nachádza sa chrám S. Maria in Monte Santo, medzi Corsom a Via Ripetta leží chrám

S. Maria de Miracoli. Pred bránou Porta del Popolo na pravo leží veľkolepá Villa Borghese.

Vystúpil som popri bráne del Popolo na vršok Pincio. I objavila sa mi rotunda, na ktorej nachádzajú sa dva slúpy (columnae rostratae) okrášlené loďnými zobákmi, pochádzajúce z nekdajšieho chrámu Venuše a Romy; v priehlbínach sú mramorové sochy, na vrchu rotundy zajatí Dáci a za týmto veľký reliéf. Utešený je pohľad z terrassy na moderný Rím. Ponad námestím Piazza del Popolo vypína sa v šerej dialke na druhej strane Tibera obrovská, na svete najväčšia basilika sv. Petra na obyčajnom vrchu Vatikanu. Na ľavo od sv. Petra pri samom Tibere leží okrúhly Anjelský hrad, tak nazvaný ed kovových anjelov, ktorí na kupole do neba sa vypínajú. Na tejto strane Tibera rozkladá sa pestré množstvo stavísk a chrámov. Vršok Pincio, od starých „collis hortorum“ zvaný, dostal meno svoje v dobe cisárov, v ktorej Pincii tu svoje majetky a zahrady mali. Tu nachádzaly sa nekdý svetochrýne zahrady Lucullove, neskôr slavievala Messalina, žena Claudiova, tu svoje orgie. Teraz rozvetvujú sa tu pekné prechádzky, pod večer v nedelu a vo štvrtok hráva vojauská hudba a vtedy celé zástupy ľudu prechádzavajú sa týmto utešenými sadami. Na hradskej ceste stojí obelisk, ktorý Hadrian v Egypte na pamiatku Antinou-a vystavil; r. 1822 bol do Rímu donesený a sem postavený. Hneď pri týchto prechádzkach leží Villa Medici, teraz sídlo „Akadémie française“, ktorá bola r. 1540 pre kardinála Ricci da Montepuciano vystavená, neskôr dostala sa do rúk kardinála Alessandra de Medici, konečne r. 1801 preložili sem Francúzi svoju maliarsku akademiu, ktorú Ľudvík XIV. založil. Z terrassy je utešený výhľad na okolie. Idem dolu stromoradím, i zastavil som sa na námestí Piazza Trinita; v ľavo stojí kostól SS. Trinita de Monti. Z dialky už objavuje sa pred chrámom postavený obelisk, ktorý dľa toho na námestí del Popolo shotovený je a nekdý v zahradách Salustových sa nachádzal. Chrám tento vystavil r. 1495 francúzsky kráľ Karol VIII., v ňom možno vidieť veľmi pekné sádrové sochy, obrazy, fresky od najlepších majstrov.

Otvorený býva v nedelu ráno a popoludní, v ten čas mníšky pri organe veľmi krásne spievajú; Mendelssohn složil jim viacej kusov k tomu cieľu. Mníšky vychovávajú dievčence.

Z námestia vedie dolu široká ulica, Via Sistina alebo Via delle quattro Fontane zvaná, na námestie Barberini, kde sa náš kláštor nachádza, ďalej prez vršok Quirinal a Viminal ku veľkolepej basilike S. Maria Maggiore, ktorá leží na vršku Esquilina a neskôr ju opíšem. Od chrámu S. Trinita zchádzam po 125 zchodoch na utešené námestie Piazza di Spagna. Námestie toto má najelegantnejšie hôtely, paláce a sklepy; ona je srdcom štvrte tej, ktorú obyčajne cudzinci obývajú. Na presriedku stojí vodomet, la Barcaccia zvaný; v lavo pomník, ktorý Pápež Pius IX. na pamiatku r. 1854 vyhláseného dogmata o nepoškvrnenom počatí Pani Marie vystavil dal. Na vrchu slúpu je bronzová socha P. Marie, dolu stoja do okola sochy Mojžiša, Davida, Jesajaša a Ezechiela.

Za touto sochou nachádza sa ústav Collegio di Propaganda Fide, ktoré kollegium Gregor XV. r. 1622 založil, aby tu mladí kňazi z celého kresťanského sveta za misiónárov vychovávaní boli. Tu som bol i ja zkušany. Tlačiareň obstaráva spisy vo všetkých možných rečiach. Po novom roku od-býva sa tu zvláštna slavnosť, pri ktorej príležitosti chovanci vo všetkých svetových jazykoch prednášky držia.

Zo španielskeho námestia vedie k severu ulica Via del Babuino, a síce na námestie Piazza del Popolo; oproti tejto na juh tiahne sa ulica Via de' due Macelli, ktorá vedie ku chrámu S. Andrea delle Fratte. Chrám tento vystavil Lev X., má krásnu kupolu, väžu a fačadu; malba vniutorná pochádza zo XVII.

storočia. Na konci tejto ulice vedie v lavo úzka ulička Via di Nazareno; tu vystavil kardinal Fonti r. 1622 ústav k výchove chudobných chlapcov, Collegio di Nazareno; v lavo vedie ulička Via dell'Angello Custode, pri ktorej stojí v pravo kostolík SS. Angeli Custodi, rovno na námestie Barberini. Od ústavu Collegio di Nazareno vedie dolu pod vršok Quirinal na pravo ulica Via della Stamperia ku vodometu, Fontana di Trevi menovanému, ktorý je popri Acqua Paola najveľkolepejší v Ríme. Drievny vodovod Aqua virgo, teraz Acqua Vergine vteká do tejto fontane; M. Agrippa z r. 27 pred Kr. P. založil vodovod, aby nim z neďalekej (14 miglie vzdialenej Campagne do svojich kúpeľov, ktoré pri Pantheon ležaly) vodu narážať mohol. Fontana Trevi opiera sa o palác Poli. V prosrednej vypukline stojí Neptun, ktorého Pietro Bracci vyhotovil, na pravej jeho strane socha bohyně úrody, na ľavej bohyně zdravia, pred týmito veľký kameňný bassin. Ulica Via di S. Vincenzio spojuje sa s Via della Dattaria, ktorá hore na vršok Quirinal vedie, kde drieť pápeži vo veľkolepom paláci svojom, Palazzo Apostolico al Quirinale, v lete bývali; no od r. 1870 20. sept. králi italskí residujú. V tomto paláci vydržiavané boli poslednie kardinálske porady v tak zvanom Conclave, a novo vyvolený pápež z balkona na fačade oproti Monte Cavallo oznamovaný. R. 1823 zomrel tu Pius VII. Veľkolepý tento palác založený bol r. 1574; v jeho izbách a chodbách nachádzajú sa tie najkrajšie obrazy z XV., XVI. a XVII storočia od najvýtečnejších majstrov pochádzajúce. Z utešenej zahrady je veľkolepý pohľad na okolité ulice a Corso.

Budúce viac. S Bohom!

Slovenské bájeslovie.

O Slovenskej reči.

Úsčep 13.

Prvky Slovenskej reči.

Korene Slovenskej reči — najmladšej to dcéry Hvalskej čalade — záležia tiež

z mužských čili duševných a zo ženských čili hmotných prvkov.

Hmotnými (ženskými) prvkami Slovenskej reči sú spoluhlásky: *v, b, p, f, h, z, š, s, š, ch, č, k, l, m, n, r, d, t*; duševnými

(mužskými) prvkami ale sú samohlásky *i* a *y*, ktoré v dialšom rozvetvení koreňov prechodia na *e*, *ä*, *o*, *ö*, *u*, *a*. Nasledovne koreňami slov nášho jazyka sú složené prvky: *vi* a *vy*, *bi* a *by*, *pi* a *py*, *hi* a *hy* a t. d.

Ostatne i slovenčina má složené korene, ktoré avšak časom, pri širšom rozvoji reči, tiež len z vyšeuvedených jednoduchých koreňov povstaly, ako to dolu nižšie uvidíme.

Úštep 14.

Vlastnosti koreňov.

Z. dosiaľ povedaného samo sebou rozumie sa, že i v Slovenskej reči najväznejší zástoj má *duševný* (mužský) prvok koreňa, t. j. samohláska *i* a *y*, lebo i tu pridruženie tohto vokálu ku *hmotnému* (ženskému) prvku, rozhoduje nad prirodzenosťou, z tohto koreňa poslého slova a jeho *besprostredných* vetiev čili odrodov; či totiž našim pradedom označovať prišlo ním pochopy vzťahom na človeka *prajné* (belbožeské) a či *neprajné* (černobožeské).

Vezmime na pr. *hmotný* (ženský) prvok *b*; — polkoreň slova je tu; ale môže z neho ešte voždy byť i *boh* i *bes* (čert), dokiaľkoľvek nepridá sa mu *duševný* (mužský) prvok *i* alebo *y*; teprv tohto pridruženie určí prirodzenosť koreňa, vzťahom na človeka, belbožeskú alebo černobožeskú. — Pridružíme tomuže *hmotnému* (ženskému) prvku *duševný* (mužský) prvok *ü*: máme — vzťahom na človeka — *černobožeský* koreň *bi*, peň *biť*, vetvy: *baj*, *bič*, *ból*, *bes*, *bieda*, *betiar*, *blen* a t. d.; pridružíme mu avšak *duševný* prvok *y*: pak máme belbožeský koreň *by*, peň *byť*, vetvy: *baviť*, *boh*, *bača*, *bán*, *býk*, *buk*, *bylina* a j.

Takto má sa vec so všetkými koreňami našej reči; a zvláštne je i vo slovenčine to, že *y* a *i* ustavične premieňajú túto svoju — belbožeskú a černobožeskú — vlastnosť; t. j. nie žeby na pr. *y* voždy označovalo pochopy, vzťahom na človeka *prajné*, a naproti tomu *i* voždy len *neprajné*: lež ony, pridružené ku *hmotným* prvkom, ustavične zamieňajú túto svoju úlohu. Nasledovne v dialšom, na týchto *hmotných* prvkoch osnovanom rozvoji koreňov, nezakladá sa význam, čiže duch na tom,

jaká je jeho *hmotná* stránka, alebo jaká *spoluhláska* má v koreni, lež zakladá sa na tom, jaká *duša* je v tej *hmote*, čiže jaký je sám duch, alebo jaká samohláska (*i* či *y*) pridružená je ku *hmotnému* prvku koreňa.

Korene našej reči sú na pr.

1. jednoduché

a) belbožeské:

by (byť, boh, býk)
li (liat, lub, ľud)
ty (tyť, tuk, Tur)
äi (diat, doj, deň)
ni (niť, nebo, vznik)
ri (roj, rod, ráno)
 a t. d.

b) černobožeské:

bi (biť, bes, boj)
ly (lát, lož, les)
ti (tat, ták, tisk)
dy (dav, dut, ďas)
ny (nyť, nič, noc)
ry (rov, roh, rana)
 a t. d.

2. složené

kri (krv, krm, kriet)
hly (hlava, slovo, zlato)
mli (milý, mlieko)
pri (priať, Preja)
 a t. d.

kry (krivda, krč, skrt)
hli (zlý, hlad, hlen)
mly (mleť, malý, mol)
pry (prať, prak)
 a t. d.

Úštep 15.

V duchu reči: viera v nesmrteľnosť duše.

Z tohto vysvitá, že dla filozofie našich najdrievnejších pradedov, teda dla jích poznania, mluvenia a bájenia: je *hmota* sama v sebe a pre seba *mrťou*; ako ju *duch* obživí, takou je a zostáva.

On je jediný tvoriteľ i pretvoriteľ; on tú istú *hmotu* pretvorí na dobré i na zlé, pekné i špatné, osežné i škodné, — tak rozmanite a rôzne ju pretvorí, ako len sám chce. Takto hľa *tenže duch*, t. j. *duševný* čili mužský prvok koreňa (*i* a *y*) utvoril a pretvoril slová prerozmanitého, *až* rôzneho významu, ba niekedy aj slová takmer vcele rovného zvuku a predsa úplne rozdielneho významu, jako sú na pr. *luh* (die Lauge) od *li*, a *luh* (lucus, les) od *ly*; *nebeská báň* od *by* (byť), a *bania* od *bi* (biť); *ráno* od *ri* (riať) a *rana* od *ry* (ryť); *topiť* (káriť) od *ty*, a *topiť* sa od *ti*; *hon* (pole, zem, živíšte) od *hy* (žiť) a *hon* (lov) od *hi* (ziať); *ľud* (die Leute, Voľk) od *li* (liat) a *ľud* (blázon) od *ly* (lát, lož) a t. d. Tu príležitostne pomenávam, že to Maďarské: *luddá tenni* neznamená „husou spraviť“, ale znamená

ludom t. j. bláznom spraviť dakoho. Naše složené slovo *ob-lud* uživa sa teraz zkrátene: *blud*, *bláďiť*, *bláďmiť* aj.

Ten istý ženský čili hmotný prvok koreňa poskytuje teda Slavian - človeku hmotu jak ku vyjadreniu pochopu *sla*, tak i ku vyjadreniu pochopu *šobra*; no a z tohto spôsobu ponímania sveta a ducha už potom samovoľne vyplýva i to, že jedno a to isté božstvo je v našom bájesloví raz belbožestvom, druhý raz černožestvom t. j. *bohom* i *besom*, dla toho, aký je v jeho hmote duch, čili, že

ten istý boh je i bel-ii černožestvom Slavianskej čelade, ktorý raz kriemí a život dáva, druhý raz škrtí a dlávi prírodu i človeka.

Bá toho som presvedčenia, že tento duševný prvok (*y* a *i*) v reči našich najdrievnejších pradedov, jako bol základom ducha reči, a súčasne i základom jejich prvých bájeslovných pochopov: tak veľmi zavčasu stať sa musel on i zárodkom národnej viery v *nesmrtnosť* človeka a viery vo *večný život*, čo na svojom mieste ešte zovrubnejšie pripomenem. (Úšcep 46.)

Viliam Pauliny-Tóth.

FEUILLETON.

V ý p r a d o h ô r.

Od L. N. Tolstova.

(Pokračovanie).

III.

Sotva že žiaracie slnko vyšlo nad hory a osvietilo dolinu, ktorou sme tiahli, roztrhol sa vlniaci hmlový oblak a vzduch sa oteplil. Vojaci s puškami a torbami na plecach kráčali zvolna po zaprášenej hradskej; v radach počuls' časom maloruský shovor a smiech. Nekoľko starých vojakov, v bielych nohavicach, zväčša poddôstojníci, kráčali s dýmками podľa hradskej, zahrúžení vo vážny shovor. Nákladom prepĺnené trojky (vozy) pohybovaly sa voľne krok za krokom a zdvihovaly husté kotúče prachu. Dôstojníci jazdili na predku: nektorí džigitovali, jako sa hovorí na Kavkase, to jest, posťahali bičom koňa, nechali ho poskočiť štyri skoky, zastali i obrátili sa, druhí bavili sa spevákami, ktorí nedbajúc na lúče slnečnie a horúčosť dušnú ustavične spievali pieseňku za pieseňkou.

Asi na sto siah pred pechotou jazdil na veľkom sivkovi s jazdcami tatarskými v pluku povestný, veľmi udatný, vysoký a švarný dôstojník v asiatskom obleku, človek to, ktorý každému hovoril pravdu do

očí. Oblečený mal čierny tatarský kaftan s prámom, mal nohavice tohože druhu, nové tesne priliehajúce čizmy s prámom, žltú čerkesku a vysokú nazad ohnutú čiapku. Na prsach a chrbte visely mu srieborné pásy, ktorými na plecach pripevnené byly prachovka a pištole; väčšia pištoľ a dýka sriebrom vykladaná trčaly za pásom. Okrem toho mal pri boku šabľu v krásnej safianovej pošve tresňami ozdobenú a prez plece visela mu vintovka (ťažná ručnica) v čiernom kosmatom púzdre. Z jeho odevu, spôsobu držania sa a zo všetkých pohybov tela bolo vidno, že sa snaží napodobniť Tatára. Hovoril v jazyku mne neznámom nečo s Tatármi, ktorí s nim jazdili; no z jejich rozpakov a z usmievacích pohľadov, ktorými sa druh k druhovi obracali, súdil som, že ho neporozumeli. Bol to jedon z našich mladých dôstojníkov, chvastajúcich sa hrdinov, ktorí napodobňovať chcejú Marfinského a Lermonтова. Takíto ľudia pozerajú na Kavkaz výhradne okom bohatierov nášeho veku, Mulla-Nurov a podobných, a vo všetkom jednaní svojom neriada sa vlastnými náklonnosťami, ale týmito vzormi.

Poručík tento na príklad obľuboval bez pochyby spoločnosť periadnych ženakých a vážnych ľudí: generalov, plukovníkov, pobočníkov — ano presvedčený som, že taká spoločnosť veľmi miloval, lebo bol ctížiadostivý v najvyššom stupni — a preca považoval za svoju povinnosť urážať všetkých vážnych ľudí, čoby urážal i veľmi mierne. Kedykoľvek objavila sa v pevnosti nejaká cudzia dáma, chodil dozajista v červenej rubeške (lahkej domácej halene) a v malých čižmičkách na bosú nohu obutých s priateľmi okolo jej okna, hulákajúc a dohadujúc sa z plných pľúc — no nie s úmyslom, aby ju urazil, no aby ukázal, jaké pekné má nôžky a jak snadno by bolo doňho sa zalúbiť, keby sa i jemu ráčilo.

Chodieval často v noci s dvoma lebo trimi Tatármi do hôr, aby stáli na stráži pri ceste a zabíjali odbojných Tatárov v horách sa ukrývajúcich, ačkoľvek mu srdce neraz hovorilo, že počínanie si také nenie hrdinským; no držal si preca za povinnosť trízniť ľudí, ktorými sa snažil opovrhovať a ktorí ho preca zvláštnym jakýmsi kúzlom k sebe pŕtali. Nenávidel jich preto. Nikdy neznímal zo seba dve veci: obrázok na krku a dýku, s ktorou sa i na lôžko ukladal. Veril svätosvate, že má nepriateľov. Najviac blažilo ho presvedčenie, že je pomsta potrebná, že každá urážka krvou zmyť sa musí. Bol pevne presvedčený, že city nenávisť, pomsty a opovrzenia boly voždy najpoetickejšími pocitami ľudstva. No milenka jeho Čerkešenka, s ktorou som sa pozdejšie sretol, tvrdila, že je poručík najlepším a najmiernejším človekom na svete, že každý večer písal u nej svoje hmlisté zápisky, sostavoval účty na linovanom papieri a na kolenách sa modlieval. Ponevác sa veľmi namáhal, aby jedine pred sebou samým objavoval sa tým, čím byt chcel, nemohli ho súdruhovia ani vojaci pochopiť tak, jako si to prial.

Na jednej nočnej výprave s priateľmi poranil odbojného Čecenca¹⁾ a zajal ho. Čecenec žil potom sedem týždňov u poručíka a tento kečil a ošetroval ho jako brata

a prepustil ho, keď sa bol uzdravil, s bohatými darmi na svobodu. Keď pozdejšie v jednej výprave poručík so šikom vojakov ustupoval, prenasledovaný súc palbou nepriateľskou, počul z radov nepriateľských svoje vlastné meno a po chvíli vyšiel ranený jeho priateľ na predok a dával poručíkovi znamenie, aby to samé urobil. Poručík vystúpil k nemu a stiskol mu ruku. Hrali stáli opodíal a nestrielali, no v okamžení, keď obrátil poručík koňa, padlo niekoľko výstrelův, a jedna kula razila ho, na šťastie len slabo, do boku. Iný podobný príbeh videl som na vlastné oči. V pevnosti vypukol v noci oheň a dve stotniny vojakův hasily. Prosred tlupy ožiarenej plameňom požiaru, objavila sa zrazu vysoká mužská postava na čiernom koni. Postava rozdelila tlupu a došla až k samému ohňu; tam zoskočila z koňa a vbehla do horiaceho domu. Po päť minútách vyšiel z neho poručík s popálenými vlasmi a späleným rukávom, za niadrami nesúc — dvoch holúbkov, ktoré bol vyrval z plameňa.

Menoval sa Rozenkranc; navzdor tomu odvodzoval pôvod svoj od Varjagův a dokazoval opravdive, že on jako i predkovia jeho bohi rodom Rusi.

IV.

Slnko prebehlo polovicu svojej dráhy a metalo horúcim vzduchom ohnivé lúče na suchú zem. Tmavo-modré nebo bolo úplne čisté: len päty snahových hôr začaly sa halit do bielo-lalijových obláčkov. Vzduch zdal sa byt naplnený priesračným práškom: horučosť bola nesnesiteľná. Vojsko dorazilo k nevelkej bystrine, ktorá asi v polovici cesty tiekla, i zastavilo sa k oddychu. Vojaci odložili zbraň a ponáhlali sa k riave; velitel broja sadol si v stiene na bubeň, dodávajúc obličaju svojmu výraz stupňu svojej hodnosti primeraný a hotovil sa s nektorými dôstojníkmi k obedu; stotník lahol si do trávy pod voz; udatný poručík Rozenkranc a ešte niekoľko mladých dôstojníkov rozložili sa na rozostrených burkách¹⁾ a začali statne hodovať, jako to bolo vidno

¹⁾ Čerkes, Kyzgia.

¹⁾ Burka, plstený plášť.

z rozostavených do kola skleníc a zo zvláštnej veselosti spevákov, ktorí stojác v polokruhu pred nimi hvízdali a spievali tanečnú kavkazskú pieseň dla nápevu národnej piesne:

Šamil zmužile bojoval
V dobe minulej . . . .
Traj — raj, ra — ra — taj . . .
V dobe minulej.

Medzi týmito dôstojníkmi bol i veľmi mladý zástavník, ktorý nás bol ráno predbehol. Zabával sa dobre; oči mu len ihraly a jazyk sa trochu plietol; chcel každého bozkávať a vyznať mu svoju lásku . . . . Ubohý mladík! Nevedel ešte, že v takom prípade stáva sa človek smiešnym, že jeho otvorenosť a nežnosť budí len výsmech. —

Keď v nadšení svojom vrhol sa konečne na burku a lakťom sa opierajúc, na zadok odhodil bohaté čierne vlasy, nevedel ani, jak švarný je a krásny.

Dvaja dôstojníci sedeli pod vozom a hrali sa na kufriku na karty. So zalúbením počúval som rozhovory vojakov a dôstojníkov a dobre prizrel som sa na výrazy ich obličajov; no v žiadnom nepozoroval som ani stien nepokoja, jaký som sám pociťoval: žarty, smiech, shovory svedčily o všeobecnej bezstarosti a ľahostajnosti k nastávajúcejmu nebezpečenstvu. Jakoby nebolo možno si predstaviť, že nektorým po tejto ceste nebude viacej návrat súdený!

(Pokračovanie nasleduje.)

Bogdan Zimonič.

(Vyobrazenie na strane 61.)

Posiaľ rozlieha sa zúrivy pokrik krvavého boja boľavými stráňami Balkánu. Bohatiersky náš pobratim Hercegovec vytrvale bojuje za „krest časny a svobodu zlatnu“; i volí mrieť, lež byť otrokom zhovädilého Turčina. Ztratila Hercegovina na čas vodcu svojho Lubibratiča; no netratí nádeju: ved má ešte celý rad hrdinských vodcov. A jedon z najinteligentnejších a najbohatierskejších vojvodov víťazných bratov našich vyplňuje posiaľ dôstojne úlohu svoju: muž tento neohrozený je pop *Bogdan Zimonič*.

Rodina Zimoničov požíva v Hercegovine od dávnych časov veľkej obľúbenosti. Meno Bogdanovo zná už dávno každé dieťa v nešťastnej Hercegovine. Už v mladom veku vynikal udatnosťou a učenosťou, tak že si vydobyl úctu u samého tureckého bašu Ali-Rizvana. Roku 1862 zomrel mu otec, pravoslavný farár v Gackove, a za jeho nástupca bol vyvolený a od bašu Rizvana potvrdený náš Bogdan. Keď v rokoch 1851—1853 súčasťnili sa farníci jeho na boji černo-horskom oproti Turkom, vymohol Bogdan ráznosťou svojou amnestiu svojim farníkom; no bol sám r. 1859 od Turkov chytený a väznený.

Danilo, kňaz černo-horský, vysvobodil ho zo žalára. A nedlho trvala svoboda Zimoničova, lebo bol zase nezadlho od bašu Derviša chytený a v Mostare uväznený. Terajší kňaz černo-horský Mikuláš a ruský konsul ujali sa ho a vysvobodili z väzby. Roku 1861—1862 vztýčil Luka Vukalovič zástavu svobody v Hercegovine. Turci znali veľký vliv Zimoničov, i chceli sa ho smocniť. Bohatier náš očakával už tureckých lapajov so svojimi ozbrojenými Gačanci. Po nezdarenom povstaní uchýlil sa Zimonič do Čiernej Hory, kde ho kňaz Mikuláš vojvodom menoval v grachovskom okolí. Tu žil Bogdan v kruhu svojej rodinky až do terajšieho hercegovinského povstania. Na prvý výstrel, ktorý zavznel z brd ujarmenej Hercegoviny, zostúpil Bogdan zo svobodných hôr, svolal svojich známych do zbrane a hneď na to zapjal Metochiu, Gacko, pevnosťku Krstač a niekoľko srubov (strážnych, opevnených stavísk) tureckých. V shromaždení pri Kosirejeve vyvolený bol za vodcu povstalcov.

Udatná četa Zimoničova nachádza sa teraz v prosriedku Hercegoviny a chráni celé územie pred vpádom tureckým z *Bosny*. Po-

čut, že, čo toto píšeme, uzavreté je prímerie, — že povstanie nezadlho bude potlačené, že Turci zavedú opravu a na rovný stupeň práva postaví kresťanov s mahomedánmi: no Bogdan neustúpi, bo zná vicrolomnosť fanatických Turkov, — i bojovať bude neohrozene ďalej; jeho heslom je: žiť jako človek, alebo mrieť!

Bogdan Zimonič má teraz asi 56 rokov, a preca vyzerá veľmi mladý, junácky; zovňajšok jeho je prívetivý; postava jeho je mo-

hatná. V boji je vzorom junáka, ktorý sa nelaká žiadať nebezpečnatva a preca vedie svoju čatu s takou obozretnosťou a obratnosťou, jaká prezradzuje nemalý talent vojanský. Keď napadá z brd Turčina, prežehá sa vždy svätým krížom, i volá hromovým hlasom: „Sviata Božija Porodica, brani ime (meno) i svobodu! bráni pravu vieru Christa!“ I povzbudzuje junákov svojich letiac na čele jich dolu z brd s handžarom v ruke: „Bratjo, bratjo! Dolę za handžare!“ A vždy víťazí.

Dvor v budove okresného úradu v Dubrovniku.

(Vyobrazenie na strane 69.)

Od času, čo na Balkáne odohrával sa začalo krvavé drama povstania hercegovinského, veľmi často spomína sa dalmatinské námorské mesto Dubrovnik (italsky Ragusa). Mesto toto má slavnú slovanskú minulosť. Roku 656 po Kristu Pánu založené malo mesto grecko-slovanské obyvatelstvo; v IX. storočí považovali ho Greci za najprednejšie mesto v Dalmacii; v X. storočí dorážali naň Benatčania, lebo videli v ňom mocného soka na adriatickom mori. Okolo r. 1040 pripojilo sa k Dubrovniku i okolie, jako údolie Branšké, zátoky Umblská, Gružská a Zatočská s celým pomorím až k Orjašici a Dubrovnik stal sa zámožnou a mocnou republikou. R. 1169 premohli Dubrovničania bána bosenského Borisa pri terajšej Trebinji. Benatčanom podarilo sa r. 1203 v spojení s križiakmi zmocniť sa ríše Byzantinskej i pokorili si čiastočne i republiku Dubrovnickú. R. 1252 obliehal srbský kráľ Štefan Uroš Dubrovnik a prinútil ho k poplatku 2000 dukátov. R. 1358 osvobodili sa Dubrovničania zpod nadvlády Benatčanov i odovzdali sa pod ochranu vlády uhorskej za panovania kráľa Ludvika I. V XV., XVI. a XVII. storočí dosiahla republika Dubrovnická najvyšší stupeň slávy svojej, kedy mesto Dubrovnik vyše 30.000 obyvateľov počítavalo. Od roku 1121 sídlil tu arcibiskup. R. 1806 obsadili Francúzi Dubrovnik a Napoleon I. zrušil

samosťatnosť republiky Dubrovnickej; r. 1814 prešiel Dubrovnik do rúk Rakúšanov.

Jako malá republika Dubrovnická bohatstvom, vlivom svojim a slávou všetky pobrežie dalmatské mestá ďaleko prevýšila, bola ona i slavná osvetou a naukami; ved ona stala sa ohnískom celej duševnej činnosti na slovanskom juhu. Tu pestovali sa všetky odvetvia vedy a umenia, zvlášte národnia literatúra. Najstaršie pamiatky umeleckého básnictva pochádzajú z XV. storočia; najvyššieho ale rozkvetu dosiahlo básnictvo za času Ivana Gundulića (1558—1638), slavného pevca epopoje Osmana i mnohých dramatických kusov, a Palmotića (1606—1657), básnika Kristiady. Duchaplnými plody svojimi povzniesli básnici tito jazyk národný na vysoký stupeň dokonalosti, tak že i v literatúre národnej jedině toto mesto na slovanskom juhu taký znamenitý úkaz poskytuje, jakého sa u žiadneho iného národa nenachádza. Básnictvo dramatické povznieslo sa tu na taký stupeň dokonalosti, jaký u Italianov za času Zena a Metastasia, u Nemcov za Lessinga a Schillera dosiahlo. A tak všetkým právom možno Dubrovnik menovať juhoslovanskými — Athenami.

Terajšie mesto Dubrovnik nemôže sa prirovnať k drevnejšiemu. Prosriedkom mesta beží v údolí rovná ulica, Corso zvaná; ostatnie ulice sú úzke; prístav má bezpečný,

brázdami (molo) opatrený, ale veľmi malý. Má asi 1474 domy s 15.000 obyvateľmi.

Z verejných stavísk mestských vyniká zvlášte starobylosťou svojou nekďajší palác správy Dubrovnickej republiky; je on teraz sídlom krajinského a okresného úradu.

Dvor veľkolepého tohto pomníku slávy Dubrovnickej republiky predstavuje nám obrazec. Starobylé toto stavänie pochádza z roku 1388 a vyvedené je v ozdobnom slohu staroflorentinskom.

Luka Vukalovič.

(Vyobrazenie na strane 77.)

O pôvode a mladosti tohto slavného vojvodcu v početných bojoch oproti Turkom nevie sa skoro ničoho. Nektori hovoria, že učil sa vo Viedni remeslu puškárskemu. Zdá sa, že Vukalovič úmyslne tajil svoju minulosť, aby tým väčšej vážnosti dodal svojej osobe. Roku 1861 bolo to prvýraz, čo meno Vukalovičovo objavilo sa v časopisoch celého sveta. S povstálými Župljanmi, Rudnjanmi, Lukovcanmi a Banjanmi obliehal pevnosť Nikšić i odkázal tureckej posádke v Kule na Sutorine, aby pevnosť opustila. Mušfr Ismajl poslal proti nemu bašu Derviša do Zubcov, sídla to Vukalovičovho, a Mehmeda do Sutoriny; no nič nemohli vykonať oproti oduševneným povstalcem, áno zbití boli oba pri Bileči a Blatovci. Prosredníctvom černo-horským upusteno bolo na krátky čas od nepriateľstva. Miesto Mušfra Ismajla prišiel Omer baša do Mostaru, i poslal v máji k povstalcem proklamáciu, v ktorej samosprávu obce a cirkve a usporiadanie pozemkového majetku (dosiaľ boli len Turci statkármi, krestania jich robotníkmi) jim sľuboval. Konsulovia evropejskí chceli, aby podmienky tieto povstalci prijali. No všetko vyjednávanie ostalo bez výsledku pre nedôveru na sľuby turecké a Vukalovič šíril povstanie medzi Šumljanmi, Pivanmi, na Popovom Poli a inde. Bitky pri Duge, Bileči, Taslidži a Gacka neboly síce rozhodné, no nimi pri-

nútil Vukalovič Omera bašu ku povolaniu 40.000 vojska do Hercegoviny. Keď Omer videl, že Vukalovič so svojimi bohatierskymi Hercegovincami i Černohorcami je podporovaný, vypovedal vojnu Čiernej Hore. I preložil tábor svoj na podzim r. 1861 do Skadru a Derviš baša, ktorého v Hercegovine nechal, nemal chuti s Vukalovičom sa biť. Zúrilá vojna s Horou a Vukalovič pomáhal bratom Černohorcom. Po uzavrení pokoja Hory s Tureckom nedala sa Vukalovičovi predvídať veľká nádej, najmä keď i Srbsko s Tureckom pokojne sa bolo vyrovnalo. Vukalovič prijal v septembri r. 1862 vyrovnanie s vládou tureckou, ktorá povstálým krajom úplnú amnestiu a samosprávu v záležitostach obecných sľúbila a Vukaloviča bimbašom (plukovníkom) krestanského vojska v povstálých krajoch menovala, dajúc mu úkol, aby sľúbené opravy tam previedol. Jako sverepý Turek zná držať slovo, poučuje nás príčina terajšieho povstania. Roku 1865 musel Vukalovič opustiť rodisko svoje, i usadil sa v Odese, kde ho ruská vláda podporovala. Pred vypuknutím terajšieho povstania zomrel Vukalovič, tento postrach divokých, vierolomných Osmanov. Čítať a písať Luka Vukalovič neznal; no vynikal nevšednou ostrovtipnosťou. Bratia naši Juhoslovania nikdy nezabudnú na ideal národného bohatiera!

Literatúra a umenie.

Orpheus zenemű-folyóirat, uverejňuje v č. 5. „Nocturnu“ zo slovenských nár. nápevov pre fortepiano od Ignáca Boldiš. Nápevy sú z piesni: „Dobrá noc,“ — „Vysoko lieta slávičok“ a „Ja som bača.“ — „Nocturnu“ túto možno i osobytne dostať za 60 kr. — Dozvedáme sa, že p. Boldiš i ďalej pracuje na tomto poli a že má viacej skladieb hotových, ktoré vyjdú v „Orpheuse“, ktorý vychodí v Budapešti (II. kerület, fő-utca 20 sz.) vždy 1. a 15. každého mesiaca. Predplatná cena na celý rok (200 strán) je 4 zl. 50 kr.

Zámek Lykava, historické dielo Štef. N. Hyroša, ktoré „Slovenská Matica“ bola k vydaniu prijala, v nove prepracované a rozhojnené, — a ktoré následkom satvonie „Maticy Slovenskej“ odhodlal sa pán pôvodca vydať svojim vlastným nákladom, už sa dalo do tlače, následkom čoho menom pána pôvodcovým pristavujú sa ďalšie podpisy. — Krámska cena diela ustanoví sa až po vytlačení.

Agenda pro učitele. V Praze 1876. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. Obsahuje: Část kalendárni, Rozvrhy hodin, jmena zákův a výkaz jejich pilnosti a prospěchu, poznámky, oznámení. XII.

Bibliothek slavischer Poesien in deutscher Übertragung. Redaktor Josef Wenzig. Band I. Auswahl aus Jos. Wenzig's Übertragungen slavischer Volkslieder. Prag. Verlag von Fr. A. Urbánek. 1876. Svázok I. obsahuje české, sv. II. moravské a slovenské a sv. III. dalmatinské, ruské a bulharské prstonárodní píesne. Každý svázok je v malej VIII. 86 strán silný; cena 60 kr. r. č.

Dětské nemoci. Prstonárodní poučení o vychování a ošetřování dětí zdravých i nemocných. K prospěchu rodin našich sepsal Med. et Chir. Dr. Vilém Šel, prakt. lékař a spisovatel „Úplného domácího lékařství“. (Pokračováním „Mladé matky“ od MDra Jana Jandy.) V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. VIII.; str. 216; cena 1 zl. r. č.

Divadelní ochotníček pro mládež. Rediguje Frant. Rošický. Svazček XV.: **Dráteníci**. Pávodní činohra se spěvy ve 3 jednáních. Sepsal Jos. B. Rebec, řídící učitel v Přeštích. Hudba a nápěvy od

Adolfa Müllera, učít. tamže. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek. 1875. XII.; str. 146; cena 48 kr.

Druhé desatero bájek J. A. Krylova. S českým překladem, výkladem a s rozmlavami. Pro začátečníky v ruském čtení upravil J. Kolář, docent slovanských jazyků na polytechnice Pražské. V Praze. Nakladateľ kněhkupectví: I. L. Kober. 1872. VIII.; str. 30; cena 24 kr.

Грамматика русского языка. Составил Н. Валя. Mluvnice jazyka ruského. Sestavil J. Váňa, profesor na česko-slovenské obchodní akademii a ve výr. spolku českém. V Praze. 1876. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec pro paedagog. literaturu, učebné pomůcky a spisy pro mládež. Veľká VIII.; str. 128; cena 1 zl.

Kazimira Brodzińskiego Węslaw. Selanka z okolí Krakovského v pěti zpěvech. Přeložil Jan Soukup. V Brně, 1875. Tiskem J. Hniličky. Nákladem vlastním. XII.; str. 38.

Kytice. Sbirka zábavného i poučného čtení pro mládež. Svazek IV.: Macecha, Dcera vdovcova, Mladá vesničanka. Povídky pro mládež dospělejší od Frant. Pravdy. V Praze. 1875. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. VIII.; str. 116; cena 40 kr.

Nová knihovna pro mládež. Pořádají M. Weinfurt a Fr. A. Zeman. Ročníku V. sv. 5.: Ctnost šlechtí. Povídky. Sepsal a vzdělal Jan P. Příbík, říd. učitel ve Vysočanech u Prahy. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek. 1875. VIII.; str. 68; cena 24 kr.

Nový divadelný repertoár. Svazek VII.: **Rabagas**. Veselohra v 5 jednáních, prosou od Victoriena Sardou-a. Přeložil J. Pešek, člen Švandovy div. společnosti. V Praze. Nakladateľ Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. VIII.; str. 134; cena 50 kr.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavateľ Václav Vlček. Ročníku VI. — Dílu I. č. 1., 2., 3. a 4. V Praze. 1876. Redakce, administrace i expedice v Ostrovní ulici č. 6 n. (1508-II.). Predplatná cena 6 zl.

Všetky tieto spisy a diela odporúčame ct. obecnstvu svojmu.

Listáren redakcie a administrácie.

Číslo týmto končí sa prvé štvrtrocie tohoročného „Orola“. Vekactených pánov odberateľov, ktorých predplatenie vyprálo, snažne žiadame, aby ho čo najskôr obnovili. Vyslé čísla „Orola“ dosvedčujú, že my plníme povinnosť svoju a že náklad časopisu nášeho vyžaduje väčších obetí, než predošlého roku: kto chce, aby „Orol“ v tomto smere i ďalej výdatne deštvoval, vyplní i ty podmienku životnú. V budúcom čísle rozpošleme upomínajúce listky patričným, aby vedeli, na čom sú. „Slovesnosť nebude osobitne vychodiť; pánom, ktorí na ňu predplatili, preznačíme 1 zl. na „Orola“, v ktorom dľa možnosti i články slovesnostné uverejňovať budeme. — Pani A. M. K. vo V. T. Dieky za Váš srdčný „ohlas“. Bože daj národu nášmu mnoho takých vlasteniek, akoe je Vašnosť! — Ot. red. „Světozora“, „Lumíru“ a „Česk. Rod.“ v Pr. Časopisy Vaše nedochodia nám. Zabudli ste na nás? — P. Duš. Pepkin. Prečo nepošlete stúbené básne? — P. S. B. H. v S. Básne príšly. Národné hry čakáme. Listovne viac. — P. pôvodcovi básne „K plaidu“. Básne Vaše čítame. Mnoho v nich poesie; no nemožno ani jednu v terajšej podobe uverejniť. Nehnevajte sa na našu uprimnosť. Nadanie máte; ale Váš bujarý Pegasus netrpí opraty, dostihnúť snaží sa svevoľného Pegasa Petóhho, divoke lietajúceho púšťami dolňozemskými. Forma dat esse rei a v básňach Vašich táto forma veľmi pokulháva. V prastarárodných piesňach nahladáme správny rytmický rozmer, no od postu čakáme, by šetril pravidlá prosodie, by správne rýmoval; snad — viac, dlh — lác, žiaľ — upúštal, vylášt — odlúčiť — nie sú rýmy. Čítali ste našu „Slovesnosť“? Najväčšia chyba Vaša je, že spešne napísané práce nepodrobujete autokritike. Sládkovič, Chalupka a iní naši výteční básnici roky a roky opravovali práce svoje. Chybný Buffen písal na papier i na šest stlpcov rozdelenom. Do prvého stlpca napísal prvé svoje myšlienky, do druhého vpisoval tie isté, ale už opravené, a len v šiestom stlpci stála veta tak, jako si ju prial. Často nektorú vetu i dvadsaťkrát prepísal a raz venoval jednej periode úplných 14 hodín. Tejto úzkostlivosti nesmieme sa diviť, jestli si spomneme, že Buffen je pôvodcom známeho porekadla: „le styl o' est l'homme.“ Jan Jakub Rousseau prepracoval nektoré knihy i päťkrát a niektoré výpovede stály ho viac noci vážneho premýšľania. Balzac dal nárys svojho 40—50 strán počítajúceho románu do tlače, prepracoval ho a zase dal ho tlačiť atd. až bol úplne hotový. Nektoré jeho romány tlačily sa i štrnásťkrát, tak že stál tlač o mnoho viacej než honoráru obdržal. Nonum prematum in annum je zásada výt. spisovateľov. Toto nasledujte i Vy; menej píšete, avšak dobre; pilno čítajte národné piesne, poetov, jakí sú: Hollý, Kolár, Sládkovič, Celakovský, Hálek, Puškin, Chomjakov, Mickiewicz, Slowacký atd. — a nebudete verovcom, slovenakým Stachom, lež obľúbeným poetom. Novelku čakáme. — P. A. P. Z. v B. Dieky; kritiku uverejníme. — Pp. Br. K. v L., J. Ryb.

v Bp., Bl. Trst. v N. a F. E. P. v U. B. Čvičte sa, čítajte návod k básniectvu a slov. poetov — bude nečo z Vás. Práce nemožno ešte uverejniť. — P. E. O. v H. Básenky Vaše zdajú sa nám. Nadanie máte. Nečo ponapravené uverejníme. Rovenfci Vaši, pp. Dobrucký, Dérer a Koričanský, neposlali nám pokusy svoje. Mýlite sa, keď tvrdíte, že práce mladších spisovateľov neuverejňujeme. — Oí Oswald, Kutlák, Kello, Skačanský, Skultety, Bajna, Slovanský, Petruškin, Beblavý, Lauček atd. nepatria k spisovateľskej mládeži? Z bell. časopisu, jaký je „O.“, môže mládež čerpať návod k odbornému spisovateľstvu krásoumnému; preto podávali sme preklady starých spisovateľov. Keby „O.“ i nezalé práce uverejňoval, tým by sa mládež literárne neodchovala, „Orol“ by sa neudržal; na to je kalendár. Smutno to u nás, že mnohí sa stád. mládeže odhľadanie „O.“ od toho závislým robia, či jich básnické pokusy v ňom vyjdú, lebo nie. Z Moravy a Ciech máme okolo 100 odberateľov zo sredu stud. mládeže, no ubezpečujeme Vás, že ani jeden z tých 43 Otomčanov, 30 Příboranov atd. nám nepísal: „jestli moja básne neuverejníte, prestanem byť odberateľom.“ Nikdy nehládí redakcia na osobu, no vždy na vec samu. A dobré práce z pera mladších spisovateľov sú nám veľmi milé, verte! I sdehť Vám môžeme to, že sa tohto roku mládež študujúca našu časopis má okolo „O.“, lež prv, poslal je 60 odberateľov z jej sredu. K to chce pre iných písať, musí sám byť primerane vzdelaným; tým, že sa jeho nazralé plody uverejnia, nestane sa mladý spisovateľ slavným básnikom. Mladí naši študujúca nech si utvoriť lit. spolky, tam nech sa prvosienky vzájomne kritispujú. Taká bola Požďská lit. škola za časov nesmrteľného Ludovita, taká Levočská po spravou Rimavského a Dohnányho, taká v novších časoch Bystrická za časov Culenových. Chyba je i te, že sa mládež naša nevyvíjať prv v prosaickom slohu, lež sa priohyť do verovania, ktoré už presný, plastický sloh vyžaduje. Prijímte týchto niekoľko slov tak láskave, z jakého uprimného slovenského srdca ony vyplývajú. — P. D. Šustek v Čikágu. Ráče nám vyprosedkovať Čikágsku „Svernosť“ na výmenu. Listovne viac. — P. M. H., prof. v P. Dieky! A móžem nejakú prácičku očakávať? Vera Bože, filolog, riečica“ nezaškodila by nám; „O.“ obzerá sa po nej dávno. Na zdar! — P. A. S. O. v Bp. Cestopis do Hecercegoviny čakám. Fotografie vodcov povstaleckých a vlastnoručnými podpisami rád bych videl. Petkoviča nemôžem nikde dostať pre „O.“ Pošli mi jich. Žiadaj môj životopis? Naš to? Máš Ti na pr. písať, že mám na krku špicla, ktorý, keď raz za mesiac na záhravé povetrie vyjdem, alebo v prospech svojich spor. účastní hlanujem, hneď ma čo pansl. agitátora udáva? Pri čítaní môjho životopisu nezabavil bys sa, ver! Sdehť má určite svoje bydľako. — P. E. K. v H. Beť to smúť expediciý. — P. M. R. na M. Predošlé ročníky „O.“ poslali sme Vám. — Pp. J. Botte a J. Grajchmann. Prosíme o odvetu!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Privozdzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i obdobní učenia obdržia „Orola“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orola“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 seštoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Apríla 1876.

Číslo 4.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika.*

(Pokračovanie.)

IV.

evernie Uhorsko, švarnú našu slovenskú dedovizeň, obtáčajú počnúc od Bratislavy až po Sedmohradsko, jakoby ho do venca zavŕjali, Bežou prírodou položené nedobytné hradby, mohutné tŕi Karpaty, ktorých kŕciare a ozorné ŕulové balvany miestami hrdo a vysoko vypŕnajú sa do oblakov. Medzi Haličou a bereg-mar-marósskou stolicou rozvetvujú sa nebotyčné naše Karpaty široko ďaleko na juh do Uhier. Na jich stráňach rozkladajú sa husté háje a lesy, z ktorých vytekajú pramene Tisy, Latorca a Laborca. Na poľnoc do Haliče rozkladajú sa obrovské Beskydy, okolo ktorých vysocŕn plazí sa ostŕchavo po zemi len kosodrevina. Stráne Beskydov pokryté sú bujnými voňavými trávami, ktoré dobytku najmä ovciam záživnú, chutnú pašu poskytnújú.

V Haliči, sred Beskydov, po stráňach, ubočiach a udoliach rozkladajú sa popri riavach a potokoch pohorské osady, sem tam

roztratené drevené domky a salaše. Utešenú pohorskú krajinku túto obýva slovenský kmen maloruský. Ľud tento, nazvaný Huculmi, je veľmi pracovitý. Obyvatelia tito ľúcnatých Beskydov sú opravdivými synami prírody; mužovia silní, svalovití, udatní, smelí; pri tom ale ľudia veľmi pohostinní, uprimní a skromní. Široké nohavice z hrubého súkna, krátky kožuch, na hlave vysoký klobúk, na nohách opanky či krpce — to jejich obyčajný oblek. Pokrm svoj pripravujú z kukurice, ovsu, syru, brinze a žinčice. Každá osada má svojho atamana či pohlavára.

Od Dorobiču hadí sa úbočami a dolinami ku Beskydom úzka skalnatá cesta; čím ďalej, tým je obťažnejšia, až sa konečne ztratí a v nesčís-

slné pyrte, po ktorých len pešiak kráčať môže a v ktorých sa len domorodní obyvatelia vynajst znajú, sa premení i zakončí.

Bolo to roku 1703.

Bol krásny letný deň.

Slnko stálo už temer zrovna nad hlavou človeka a žiaracie jeho lúče pripekaly

Karolina Světlá.

mocné šedé balvány skál, rozmetané po strmých stráňach Beskydov.

V pohorskej tej čarokrásnej krajinke je živo. Stráňami ozýva sa zádumčivý hlas fu-jary, alebo dojímavá dumka maloruská. Valasi pohvizdujúc shánajú ovečky do čriedy, by jich do salašov viedli. Hľa tam z tej priestranej polany kráča si dolu do údolia švarný valach, opravdivý to kráľ voľných hôr; za nim tiahnu pri lúbeznom hlase početných zvoncov jeho verné ovečky; za stádom idú vážne strážni belkovia, a keď nektorá ovečka za chutnou trávou sa zohne a pozadu ostane, hneď ju strážni psi za druhými pohánajú a celé stádo bere sa dolu ku košiaru v tom najlepšom poriadku. Len šelmovské kozičky ihrajú sa, poskakujú si vždy veselo, predbehujú i samého pasáka, ktorý rozmrzený nad tým neporiadkom nejednu začiahnul sa usiluje dlhým prútom, a potrestal by ju dôkladne, keby číperná bradatá jastrena vždy obrátne na bok neodskočila.

Pasák zostal pred kolibou, keď napasené stádo svoje do košiaru zatvoril. Psi krútiac chvostami lichotia sa bačovi, ktorý pred kolibu vystúpil, aby švarného pasáka privítal. Oba chystali sa, že budú dojsť ovečky.

Strážni belkovia začali dačo vetriť. Zrazu zaštekali i pustili sa skokom oproti neďalekej pyrti. Z koliby vystúpili iní dvaja valasi, i hladeli tázavo v tú stranu, kam psi odbehli. I všetci ztrpli. Z huštavy zavznievajú k nim početné cudzie hlasy. Zrazu vystúpi z huštavy jeden ozbrojenec, za nim druhý, tretí a celý voj dobre ozbrojených cudzincov kráčal v dlhom rade hore pyrtou ku salašu.

„Čo to má byť?“ zpytujú sa zadivení pasáci i jaksi podivne pozerajú na svoje na kolibe zavesené valašky.

„Veď uvidíme, či prichodia jako priatelia alebo nepriatelia,“ riekol bača podopruč si boky silnými rukami. „Keby dačo zlého obmysľali, zabehne Janko do osady a oznámi to atamanovi, a nech som dobrý, namastíme jim plecيا. Teraz ticho, chlapi!“

Pasáci zatfchli.

Medzi ozbrojencami stúpajú nektorí Huculi po boku horských koníkov, na ktorých

batožina a potrava naložená bola. Huculi sú chlapi vysokí jako jedle, v svojom národnom kroji a každý z nich nesie na mohutných plecach všelijakú batožinu.

„To sú naši!“ zvolal jeden valach.

„To naša krev a Hucul nezradí svojet,“ prisvedčoval druhý radostne.

Huculi, ktorí niesli ozbrojencom batožinu, zahvizdli, až sa to stráňami ozývalo.

Bača porozumel tomu znaku. I zahvizdol na svojich veľmi štekajúcich psov, ktorí hneď dobehli a pred kolibou si ulahli.

Čaty ozbrojencov sa priblížily; i posadali si ustati bojovníci po mäkkej pažiti.

„Daj Bôh šťastia, chlapi!“ riekol mladý dôstojník rydzou slovenčinou.

„Bože daj!“ odpovedal bača nárečím maloruským, lebo dobre porozumel, čo mladík slovenský riekol; i podával mu svoju pravica.

Mladík ten bol náš Jurko Lipoviansky.

I jeden z Huculov priblížil sa, zložil svoju batožinu na pažiť i riekol ku bačovi:

„Bratku, vedíme, jako vidíte, mnoho dobrých priateľov cez naše Beskydy ta do Uhorska. Sú to naši bratia Rusi, Poľiaci, Slováci a nektorí Maďari.“

„A nezakli ste sa nás?“ pytal sa počerný dôstojník podivným nárečím, ktorý práve s jedným mladým, krásneho pohľadu mužom, ku kolibe pristúpil.

„Inakších chlapcov, lež ste vy dvaja, búšil som na jedno zvrtnutie o zem,“ riekol pokojne bača premerajúc očima od päty do hlavy oboch.

Bol to Ocskay s Rakóciom.

„No no, veď my to tak zle nemysľíme,“ riekol Ocskay. „Prichodíme k vám čo dobrí priatelia.“

„A keď nám dáte nečo na zjedenie, statočne zaplatíme,“ dodal Rakóci.

„Čo máme. to vám dáme jako počestným zadarmo; no všetkých nasýtiť nemôžem i pri najlepšej vôli,“ hovoril bača obzerajúc sa na vojsko, ktoré pozkladajúc zbraň, sedy svoje na pažiti rozťahovalo. „Vy všetci pojedli by ste celý môj krdel oviec.“

„Bože chráň,“ potlapkal Andrej Raslavický baču po pleci. „No, nemohli by ste

daťterú jalovku v kyslej žinčici uvariť a daťterú na ražni upiecť. Vojsku ostatnému postacia 40 kusy na dobrú polievku. Keď vy tolke na predaj nemáte, pošlite dakoho ku susedom. Pečtáve zaplatíme za všetko.“

„Nech som dobrým, môže sa to stať. K veľi dobrým ľudom a hladným počestným zarezem i tie najlepšie kusy,“ hovoril bača. Vysukoval rukávy, vzal nôž, vybral štyri tučné jalovky a zarezal jích. Valachov poslal na susedný salaš pre niekoľko kusov; sám zabil zo svojho stáda, čo mohol.

Vojaci navatrilí pri kolibe, kde si dôstojníci hoveľi, ohňa, zavesili nad ohnište veľikánsky kotól, naliali doň kyslej žinčice, nasekali doň mäsa, že v ňom veľká varecha koľmo stala; nastrčili veľiké kusy mäsa na drevené ražne i krútili jich nad inými práskajúcimi vatrami.

Vojsku rozdávaný bol chlieb, sýr, a čo len sebou na koňoch Huculami vedených doniesť mohli. Vojsko hoveľo si pri zapálených vatrách, nad ktorými sa v kotloch kaša s mäsom varila a piesňami vojanskými ozývaly sa tiché stráne ozorných Beskydov. Dôstojníci zasadli si okolo ohňa a jarí valasy podávali si gajdy z ruky do ruky.

Naši slovenskí mládenci Raslavický, Lipoviansky a Pivoda vyšli na najbližší vysoký končiar, i obdivovali ozorné výšiny Beskydov, jakým je vrch Pietro, Jasená a iné; i túžobne hladeli v tú slovenskú otcinu, ktorá sa jim na druhej strane vrchov pod nohami široko ďaleko prestierala.

Šuhajci dlho ťumali, slzy iskrily sa v junáckych očiach jich.

„Andrej brat môj!“ pretrhol Jurko Lipoviansky sviatočné ticho. „Zotri slzu z oka, blížime sa ku drabému Sloveňsku, k nášmu ľudu, k našim milým, drahým rodnám. Poteš sa, nezadlho uzreš svoju Aničku. Poteš sa i ty, brat Janko, hodina voľnosti ľudu nášmu ujarmenému bje. Bratia, obnovme tu dané slovo svoje, že za náred nás žiť, bojovať i mrieť budeme!“

A všetci traja povstali, podvihli dva prsty k nebu i riekli:

„Tak nám Pán Boh pomáhaj!“

A priateľ ležal dlho v priateľovom objatí. A slzy radosti, nadšenia zablyštaly sa v očiach mládencov slovenských.

Zvolna zostupovali dolu ku kolibe, kde Rakóci s dôstojníkmi svojimi už hodovať začali. Horská kuchyňa ľúbila sa všetkým.

Po niekoľko hodinovom oddychu dal Rakóci rozkaz k pochodu. Jurko Lipoviansky rozvinul zástavu, ozbrojenci stali si do radov. Huculi nakladali batožinu na vrchové konfky a na svoje plecía a celá čata dala sa na pochod.

„Ďakujem vám, dobrí ľudia, za pohostinnosť,“ hovoril Rakóci ku bačovi a valachom, keď jim za jalovky zaplatil. „Keď nektorý z vás príjde do Uhier, nech ma navštívi na Mukačove a po kniežatsky ho učastujem.“

„Ďakujeme i my, pane knieža,“ hovoril bača. „Ale pozvanie vaše nemôžeme prijať: nám milé sú len naše hole. Ony sú našimi zámkami a palácami, tie zelené pažite kobercami, náš ovsený chlebič, sýr a žinčica našimi lakotami. A tento náš život nedáme za všetku vašu pozemskú nádheru. Čo ste u nás požili, daj vám to Bóh všetkým na zdravie. Putujte s Bohom!“

I podal Rakóci svoju mohutnú pravicu. A Rakóci neznal, čo má viac obdivovať, či prostotu srdca, či spokojnosť ľudu tohto, či hrde seba povedomie tohto opravdivého syna prírody.

„S Bohom!“ riekol pohnutý Rakóci.

„S Bohom!“ volali za nim valasi.

Čata stúpala vesele napred pyrtami, ktoré sa sem a tam vinuly, prez úbočia, skalnaté a zrázne stráne, úzke doliny a bystré riavy a potoky. Dumkami maloruskými a krakoviakmi ohlasovaly sa zadivené stráne a sedivé bralá. Čím viac blížili sa ku hranicam Uhorska, tým boli veselší. Na súmraku dorazili medzi roztratené domky jednej na ubočí Karpatov ležiacej dedinôčky. Ataman prijal jich priateľsky. Unavené vojsko ubytované bolo po domoch a štedre uhostené.

S východom slnka boli už všetci na nohách a shromaždili sa v plnej zbroji okolo zástavy, ktorú rozvinul Jurko Lipoviansky a príjemný ranní vetrík rozochvieval ju po vetrím. —

Čata stúpala vždy vyššie a vyššie, cesta stávala sa každým krokom obťažnejšia až sa konečne unavení bojovníci z ubočia hore strminou štvornožky driapať museli až na samý hrebeň Karpatov, prirodzenú to pohraničnú čiaru medzi Haličou a Uhorskom. A celá čata napredovala rýchlo jakoby a závod, lebo na vrcholci mali dosiahnuť vystaňovalci uhorskí pôdu milovanej vlasti. Pot cedil sa každému z čela dolu po tvári a nejedon udatný vojak zastať musel, aby si oddýchol.

Huculi navyknutí na takéto cestovanie kráčali rezko napred a preca pri samom končiari predbehol jich Pivoda s Raslavickým.

Mládenci títo slovenskí zastali si prví na temeni vrchu i prekročili čiaru pohraničnú. Pred očima jich odhalilo sa veľkolepé divadlo, najprv celý rad široko ďaleko rozvetvených vrchov a hustých lesov, potom vždy širšie a širšie doliny a pomedzi ne vinúce sa potoky a rieky, vedľa nich ľudnaté obce a mestá, a v dialke jasala sa zraku jich túžobnému

jakoby srieborná stužka hadiaca sa šfrymi rovinami — valná to rieka Tisa.

Mládenci slovenskí zňali z hlavy klobúky, vyhodili jieh do povetria a zvolali:

„Živ buď, drahá otcina! Tu sú tvoji bojovníci a osvoboditelia!“

I Rakóci zňal klobúk a jako ve vytržení pozeral do dialky a snažil sa očima premerať vzdialenosť Sihoty, Beregasu a Mukačova.

Ruskí a poľskí ozbrojenci hladeli zvedavo na tie malebné, pred nimi čarokrásne sa rozkladajúce žirné kraje Uhorska. A temer nevoľky obrátili očima nazpät' i dumali, v ktorú stranu ležia jich dialne rodnie kraje, brehy úrodnosné Visly a mohutného Dniepra, kde svoje domy, rodiny, priateľov, milenky, slovom všetko, čo je človeku milé a drahé zanechali, aby tiahli do susednej krajiny na pomoc ujarmeným bratom, kde nejedon z nich zloží kosti za blaho bratov a zlatú svedobienku.

„Jako Bôh dá, tak bude!“ riekol nejedon z pobratiných bojovníkov.

(Pokračovanie nasleduje.)

Mladým poetom.

Čo tak zanovito mlčíte

Vy, ktorých genius hravý
Hneď na života úsvite —
Ešte v kolíske — polúbiac v jasné čelo
Dychom svojim iskrenne, vrelo —
Posvätil vás za spevcov Slávy?

Áno, čo tak mlčíte

Vy, ktorých spev len toľ nedávno
Ozýval sa hlasne a jávno
Cez širokú slovenskú dial —
Odrážajúc sa od nebotýchnych skál,
Slovenské kraje, mestá, dediny,
Slovenských duší a srdc hlbiny,
Za dlhé časy — blahé časy
Kriesil, živil a napájaj
Lúbeznými, čarovnými hlasy?

Či vás sdesila surma a hrana

Ktorou sa na nás vrhajú
Ti, čo života nám neprajú?
Či to, že padá na našu hlavu
Ubiedenú, za ranou, rana —
Zapúdilo pieseňku hravú?
Ach, nemlčte! Teraz spievajte nám!

Teraz nám dajte čuť lúbezných spevov znenie,
V piesňach nám lejte na rany balzam,
Z nich nám dajte piť nové oduševnenie!

Či nevidíte, jako rodní bratia

Hlasom piesne a vrelej lúbavy
Ponáhľajú sa ulaviť náš kríž?
Či nečujete ston mutnej Vltavy:
„Ach, Slovensko, ty ešte spíš?“ ....
A naše piesne? — v nemote sa tratia!
A naši spevci — varytá si pokryli! —
Ach, nečujú hlas posvätnéj mohyly,
Ktorý vetierkom tichým ku nim letí:
„Beďa nám v hrobe, otcom nemých detí!“

Nuž spevci mladí, hor sa, hor!

Spojte sa v lúbozvučný chór.
Veď mladi patrí struna, harfa do rúk,
Veď z jara je svet samý spev a zvuk!
Dajte nám spevov svojich harmonie,
Veď Slovák v piesni umiera i žije!
Nech zas oživne šfíra slovenská dial,
Nech sa odráža od nebotýchnych skál
Zas pieseň vaša zvučná, prenikave,
Vrahom k postrachu — národu k oslave!

D. Maróthy.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

(Dokončenie.)

V.

Pán Hortobágyi sedel jedného dňa so svojim verným i nerozlúčiteľným priateľom Várim v izbe svojej. Oba mlčali, hlboko dumať, smútili. Sedeli takí samotní a zadumení ráno, sedeli na obed pri jedle, ktorého sa žiadou nedotkol, sedeli zachmúrení i pri pohároch i žiadnemu nenaspadlo dľa starého obyčaja na slávu milovanej vlasti a na zdar rytierskeho maďarského národa si zaštrkať.

Príčinu toho už známe.

Ťažká pohroma preletela nad jich hlavami, i ohromila oboch.

Hortobágyi bol zničený.

Majetok jeho minul sa a žena zmizla s nim.

Vári mal skromnú službičku, mohol dať jak po biede živorit; no život jeho bol otrávený. Jediná jeho dcéra, najdrahší jeho poklad, zmizla s Klementinou.

„Nahorekuj, priateľu!“ počal konečne Vári tešiť priateľa; „keď niet majetku, budeme pracovať, obmedzíme sa na skromné živobytie, zapreme seba samých: veď sme mužovia a Bôh nám pomôže! Ja sa ti obetujem, brat môj! Nalož sa manou dľa vôle a lábsoti; čo v mojich chatrných silách stojí, to som všetko hotový vynaložiť k ulaveniu losu tvojho.“

„Daj mi pokoj s potechou! Pracovať, obmedziť a zaprieť sa, to dovediem i ja. Ale srdce moje, to má väčšiu ranu. Nešťastia mojeho je žena príčinou — a teraz ma nechá, opustí. Jakou láskou obetivou objímal som ja túto falošnú ženu, a v tomto ťažkom položení, kde by bola mala potešovať smutné srdce moje, teraz utečie s druhým — utečie viam, len preto, že jej u neho kynie pohodlie.“

„Pravdu máš, priateľu, svätú pravdu! Beda nám nešťastným! Či tak neurobila i jediná dcéra moja? Či neopustila neverne

svojho otca? Hľa, ja som sa jej obetoval, ja som jej k vôli rodiško zanechal, sem do hlavného mesta som sa presídlil a — ona v tom okamžení zmizne a zmizne s jakýmsi milencom, Bôh vie, jak podlého rázu? Tak sa mi zdarila, tak sa tu na hodnú dcéru vlasti vychovala! Beda, beda mne! Čo bude z nej v tom zlom svete? Ach, ja to dobre viem, že ona moje šediny zneuctí, že ona na moju hlavu haňbu, veľkú haňbu uvalí!“

„Hrozné položenie je to, v ktorom sa, priateľu môj, oba nachodíme. Ale, vyznajme si, že sme si toho sami najväčšou príčinou. Ja som bol zaslepený proti všetkemu držaniu sa Klementíny, ja som bol slepým a nevidel som, jako ona ľahkomyslným životom i moju domácnosť i tvoju dcéru kazí. Ó, či jest hroznejšieho zjavenia nad túto pod maskou krásy zovniutornej ukrytú vnutornú ohavu?... Ale naša vina, naša vlastná vina!“

„Pravdu máš, priateľ môj! Naša je to vina. I ja som držal dcéru svoju za dokonalosť samú, všetko som jej povolil; v ničom som nikdy jej vôli sa neprotivil.... tu hľa sú následky! Ale len i ťažko to otcovi, by bez matky dcéru zdarne vychovávať mohol.“

„A ťažko slabého rázu a dobrého srdca manželovi zlú ženu zachovať na ceste čnosti, na ceste počtívej. Mňa Klementína nikdy nemilovala! Mohol som tomu sväzku i dať pokoj. Veľký rozdiel bol vo veku medzi nami. Ale, kohože by žena svodlivá, lstivá neoklamala! Ona mi dokazovala tú najútlejšiu lásku, čo, tak som sa presvedčil už teraz, mohlo platiť len môjmu majetku, z ktorého ona pohodlne a skvele žiť chcela i vedela; ale nie mojej osobe.“

„Nešťastná Klementína! Ja bych bol hlavu položil za ňu; ja bych bol vďačne umrel za to, že je ženičkou vzornou, príkladnou. Ona mi zahubila i dcéru; teraz ty na ženu, ja na dcéru bez zardenia sa myslieť nemôžeme.“

„Najmúdrejšie bude, keď opustíme Pešť, toto miesto šonu a hriechu i utiahneme sa do tichej samoty kdekoľvek na vidieku.“

„Dáme sa vymenovať za úradníkov tam. Hurrah! Dobrá myšlienka! Tá mi, bratre, ratovala život, lebo ja som už so samovražedníckymi myšlienkami sa zaoberal. Ale nie! Pre zľú ženu obetovať život, ten život, ktorého tak mnohé roky jej k vôli nemilobohu i tak už som zmrhal? Nie, to neurobím. Či by hodná bola?... Ťažkú ranu srdcu zadala ona na život celý, ale i s tou ťažkou ranou ešte sa žiť môže, tou ranou život zažiť: to už neurobím.... nie som mladík horkokrevný, muž som usadlý, oklamáný sice, ale preto nie nepotrebný v ľudskej spoločnosti. Starý priateľ môj, zostanme si my dva vernými. Uzavrime od dnes smluvu priateľstva na život a na smrť. Nahradme si láskou priateľskou ztratu ženy i dcéry. Zabudnime na dosavádne pohromy! Daj mi ruku, bratre, a poďme životom stále ruka v ruke!“

Vári objal priateľa a prisahal mu na rumoch svojho i jeho šťastia večnú vernosť, večnú lásku priateľskú na život i na smrť.“

Martinkovi nášmu s milenou Elenkou v tom skvelom veľmeste žehňalo samo nebo. Obchod šiel mu dobre, známosť jeho sa šírila, priatelia množili a domácnosť jeho bola mu rájom. Už ho oblažovalo pár spanilých kvietkov, utešených dietok. Jaké blaho mu ony v dome pôsobily, sta tie vôňne kvety, čo ho naplňujú ľubou vôňa celý.

Starička temná maťička Elenkina mala s nimi radosť a zábavy mnohé. Ona ale celkom už upadla v silu, ona sa už k posledniemu klónila okamyhu. Trudno bolo vidieť, jako si narieka jej dcéra spanilá, ľubostná Elenka, v smutnom predtušení, že utratí matku. Ona má sice muža dobrého a drahého, je v položení dobrom, závidenia hodnom; nuž, ale srdce dcéry vernej bije nado všetko srdcu matky lubej, ba veď je ono vlastne v živote len ohlasom jeho.

Nič netešilo Elenku od toho času, jako jej lubá mať k jistej smrti stenala. Darma

ju, tešily, že veď je už stará, už zasluhuje odpočinku, už je i zraku pozbavená; to všetko neuspokojilo jej dušu žialiacu. Ale jej úprimno-srdečný žiaľ nemohol zadržat rýchle sa blíženie poslednej pre maťičku lubú hodiny života. Ona sa blížila a tu bol ten hrozny okamyh, kde sa dcéra s matkou poslednkrát sa živa rozlúčila, poslednkrát objat mali. Nemohli dcéru od matky ani odvráť.

Umlerajúca požehnala rukov, požehnala dcéru i zatovi — a pokojne, tíska sa s nimi i s týmto svetom rozlúčila. Duša z utrápeného tela vôňa vyletela a na tvári zamrelej zasadel sa úsmiev nebeského rásu, jaký môže tróniť len na tráni božích vyvolených po smrti.

Bol smutný pohrab starenky, maťičky Elenkinej. Dcéru nevedeli nijak uspokojiť, ustavične sa na truhlu matkinu vrhala; neprestajne rukama zalamovala spomínajúc z čiastky, že je už sirotou a že matke drahej za jej verné rodičovské opatrovanie ešte ani nemala dostatočného času náležite sa odmeniť v živote; z čiastky zase nad tým najväčším bolastilá a lutovala, že jej mať milá z domova vzdialená bude ležať v cudzej zemi, bude ležať sama, nie pri bokú manželá, jej otca drahého. A už teraz manželovi nakladala, aby ja keď zomre pochoval ku bokú matkinu. Mnohé srdcia, tie citlivejšie s Elenkou súcitily; tie chladnejšie, po takej noblovej odmeranosti veľkomestskej býúce, ten hlboký jej žiaľ pochopiť nevedely. Martinko rozličným spôsobom usiloval sa potešovať drahú žienku svoju smútiacu, ale ničím nedoviedol ju tak uspokojiť, jako tým jediným dôvodom: že mať milená nebude ležať docela medzi cudzími, ba bárs i v cudzine, to preca bude ležať po bokú vlastného brata svojho, toho nezapomenateľného ujčoka, nakladatela jich šťastia, jehož hrob oni každoročne boli zvykli v deň verných dušičiek ozdobiť a ovenčiť. To ju preca len uspokojilo. Na to miesto v tom peknom kerepešskom cintóri, kam prv na hrob ujka s matkou a s mužom chodievala, bude teraz na hroby dva v spoločnosti muža a dieťať premilých ešte častejšie, e mnoho častejšie duchadiť.

Pohrab starkej matky Elenkinej mal sa vykonávať na dvore university lekárskej v novosvetskej ulici.

V dome, kde Martina s Elenkou bývali a skláp svoj mali, nebolo dvora, a pretože universita bola v susedstve, tam sa malo bezdušné telo jej zažehnať do hrobu.

Tak dobre v Bochuskej nemocnici, jako i v Universite býva obyčajne viac pohrabov jedno odpolednia a truhly s mrtvými telami sú v kaplnke vyložené.

Tak to bolo i teraz.

Zástupy zvedavých po dvore sa tmolily a o mrtvých si vyprávaly.

Boly tam dve truhly, ktoré obzvláštne veľmi zaujímať sa zdaly zástupy.

V oboch ležaly osoby ženské. V jednej mladá pani, v druhej dievča mladé. Obe násilnou smrťou zišli z toho sveta. Obe byly od svojich milencov zavraždené.

Tá pani bola s jakýmsi grófom utiekla do Viedne, i za čas dobre si vraj žili. Utekla bola s nim z Pešti od muža. O krátky čas pobadal pán gróf, že je i druhým zas nie ľahostajnou. Dozvediac sa vraj o tom, že predošlý muž vetropláše nej panej išiel na vidiek bývať z Pešti, opustil Viedeň a vrátil sa s ňou do Pešti späť. Tu vraj predčierom sa stalo, že tá pani, orabajúc grófa, chcela s iným utiecť od neho. Gróf namrzený strelil jej do čela, tam hľa v čele má ranu veľkú. On sám ušiel do Ameriky.

O druhej nešťastnici to sa hovorilo, že ona bola deva služobná, ktorá s miláčkom svojich pánov ozbjala. Miláčok stal sa jej neverným a nechcel ju viac poznať. I pustila sa za ním a vyhladala ho. On ju znáť nechcel. Keď mu vyzradením zločinu brozila, on heličský pomocník podrezal jej hrdlo.

S takými nešťastnicami bola vyložená v truhle nábožná a šlachetná matička Elenkina.

A kto tie dve byly?

Prvá bola Klementína a tá druhá Katinka, bývalá jej služka.

Ludia, ktorí jich vyložené videli, zaplakali nad nimi, vidiac jednej ranu v čele, druhej podrezaný kek.

A či zaslúžily slzy dobrých ľudí?.....

Jedného času písaly 'klebetné veľkomestské noviny o dvoch mladých ľuďoch, ktorí vo veľmeste mnohé, zvlášte ženské srdcia zauímali.

Jedon z nich otrávil sa v cisárskych kúpeľoch, keď v úrade svojom mnoho peňazí zprenevertil; druhý sta spisovateľ dost nadaný, po redakciách knihy kradol a predával za viacej rokov, až sa tomu konečne na stopu prišlo. Oba tieto pády veľmi podráždili obecenstvo veľkomestské.

Ten prvý mladík mnohých bol poklamal, tento posledný ale sta spisovateľ vyvíedel takú podlosť, nad ktorou sa každý človek škandalizoval.

Prvému zlorečili do hrobu, druhému dožišli pokuta súdour tyreknutú — triročnú dobu žalára.

Ten prvý sa menoval Aladár a ten druhý Árpád — my sme jich tiež poznali v živote.

A kde že je Hertobágyi a Vári?

Týchto nešťastie, jako sme videli, nie celkom bez jejích vlastnej viny na nich pripadlo, na život a na smrť spojilo. Žijú si na vidieku v dost skromných pomeroch, ale pri pokoji. Ani jich nič mimo ryba a motyky viacej nerozdvojí. Na minulosť svoja nespomínajú a jedon o žene, druhý zas o deťoch nikdy, ale nikdy ani spolu, ani pred druhými sa nezmiňuje.

* * *

Na skvostnom a utešnom prechodíšťi Franc-Jozefovom, na ľavom brehu Dunaja, tmolily sa v čas prekrásneho letného večera nepriehladné zástupy hrdého veľkomestského obecnstva.

V tom zástupe prechodiacich sa je i náš Martinko so svojou Elenkou. Pred nimi ide dvoje za rúčky sa vedúcich dieťok: Martinček a Elenôčka.

Blažené si žijú a dobre sa majú, ale i jiným ľuďom dobre robia. Mnohú pamiatku urobili už i doma svojim rodákom, ale nie menej dobre robia tej slovenskej chudobe vo veľmeste. Všetko jich požehnáva.

Po sparnom dni prechodia sa tu i s dietkami. —

Jako sa tak prechodia, zbadajú, že dolu na nábreží Dunaja sbehujú sa ľudia.

Čo to tam nového?

Nepatrná to vec.

Jedna opilá špatného vzostrenia žena tlčie somárika svojeho, čo káričku, puťkami naplnenú, taká, takže sa už i strážca pokoja do toho zamiešal.

Kto je to tá hnusná žena?

Vidieť ju, poznať a omdlieť — to bolo jedayza okamžením u Elenky.

Martin priam uhádol omdletia príčinu.

Tá opilá žena nik vám nebola iná, jako nám známa, niekdy tak hrdá — Amálka.

Klesnúc v spoločanskom živote na to najhoršie, octla sa naposled pri takejto výžive.

Detičky Elenkine nalakaly sa. Martin odvážal už pomali k sebe prichodivšiu ženičku svoju na keči domov.

Na nábreží Dunajskom bolo vidno, jako hrba detí obsakovala a drážila opilú ženu a jako sa ona proti samopašným uličníkom s hroznými khatbami bičom bránila a ohájala.

Otec útrapov v El-Arisch.

Od Slováckého.

Trirás už zlatý mesiac sa pomínul,
Čo na tom piesku stán som svoj rozvinul.
Maličké dieťa kojila mi žena —
Krom toho mal som tri dcéry, troch synov.
Celá rodina, teraz pohrobená,
Sem prišla se maou. Deväť dromedárov
Išlo deň po deň tej púšte rovineu
Živí sa krmom nadmorských ajarov;
A večer všetci lahli si pred stánom,
Tu, kde oheň sa už dávno nepáli.
Dcévky po vodu chodily so džbánom;
Synovia moji oheň rozkladali,
Žena, s dcerečkou pri prsách, varila.
Všetko teraz tam, — tam, kde tá mohyla,
Nad ňouž pomnískom suchá trčí viecha,
Všetko tam leží pod tým kopcom Šecha!
Sám sa navraciam, samotný zostal som!
Trikrát štrnásť už slnkov prekonal som,
Jako do môjho pláteného dvora
V tej quarantaine vletela pomora.

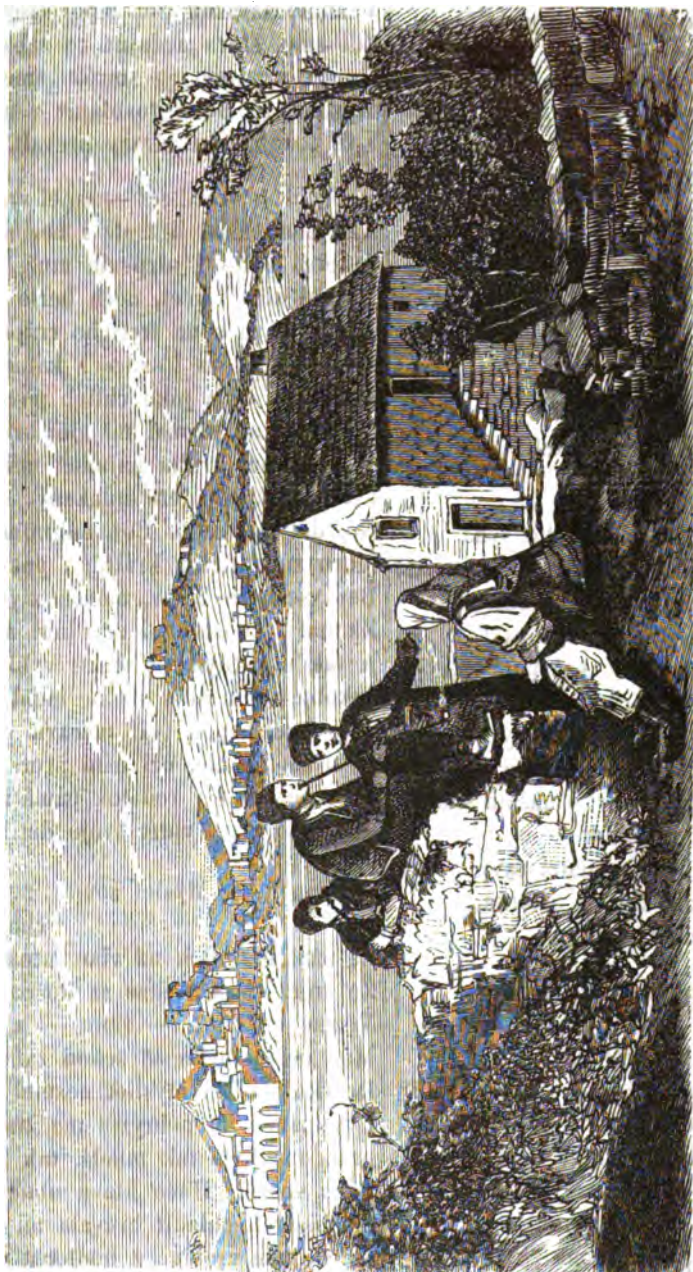
Ach, nevedomá tá bolesť nikomu,
Ktorá hlboko srdce mi rozrýva!
Idem do svojho na Libane domu —
Divá v zahrade zpyta sa olíva,
Starče, o starče, kde sú tvoje dietky?
A pestované rúčkami dcér kvietky
Zvolajú: dcéry kdes' nechal ihravé?
A Libanona chmáričky sfnavé
Pýtať sa budú po synoch, po žene.

O deti moje! — všetky pohrobené —
Tam pod ukrutným pieskohrobom Šecha.
A všetky na mňa volať budú echá,
I všetci ľudia: či vraciam sa zdravým?
Čože odpoviem, jako jich odpravím?

Prišiel som. — Stánek rozbijem si pevný.
Tľáko pokládli velbludy sa moje;
Dieťa sta anjel obrázka malebný
Kfnilo vrabce, a ptáčiny roje
Na hlávku, plecía, sadaly detinné. —
Vidíš maličký ten jarčok v doline?
Odtiaľ najmladšia bežala dievčina
S džbánom na hlave priama sta trstina
Prišla ku ohňu, i vodou z potoka,
Smejúc sa, z lahka prskala na bratov.
S ohňom najstarš rozpáleným oka
Skočil, — a ruky džbán jej z hlavy vzaly,
I riekol: „Hojnou Bôh buď ti odplatu —
Pekelný smäd mám — tu strašne ma páli!“
Riekol i vodu vypijúc zo džbána
Zrátí sa na zem sta palma zlámaná.
Priskočím razom — pomoci nebolo!
Na telo padly sestry bratovo....
Ja zkríkmem vztekle: „Nech sa nik neváži!“
Schytím mŕtvoľa i vyhodím stráži,
By na železné vidliská ju vzala,
I v zarazencov hrobe pochovala.
A od tej noci boľastí otcových
Vyznačené mi štyridsať dní nových.

Tej samej noci Hafne i Amina
Na jedno lôžko k spánku sa pebraly;
A tak tichúčko obe umieraly,
Že bárz po smrti najmladšieho syna
Oči sa moje spánkom nezavrely,

Dve moje dcérky sarazou zronené!
Vyvliecť kázal som strážnikom z izbie.
Železné vstrkli háky i vidlice.
Dcévky sta starším prislúš dievčencom,
Izbu vlasami zamietly rodičom.

Šibeník.

Ja nepočul som, keď obe umrely —
I vlastná matka sama neslyšala
Bárz znám, že takže tej noci nespala.
Ráno obedve, čierne — zdrevenené —

Beží to slnko nebom lazúrovým,
Vždy za tým lesom vychodí palmovým,
Vždy tam zapadá do piesku hlboko,
Vždy je obloha jasná jako oko:

A mne zdalo sa v tom čase trudnosti,
 Že slnka k slnku nemá podobnosti,
 Že tvárnosť nemá, jakú včera malo,
 Lež ženská v krve horúcej zškúpalo . . .
 A nebo jasné, pri strašnej záhube
 Mojeho plodu, trojky mojich detí,
 Zdávalo sa mi, že je hmlisté, hrubé
 Zemi úžasom, i slnka purpurou, —
 A prosba moja, že viac nedoletí
 Ku Pánu Bohu, keď zakryl sa chmúrou.

Tak — tak — doň desať prešlo, bázr nie
 skoro —

A zbytok detí žilo — všetkých štvoro.
 Moja ženička nariekať prestala
 V najmladšej dcére celá sa kochala, —
 Že zdravá, čerstvá je malá nemyja,
 Ukojenejším cítil som sa i ja, —
 Bo neveril som, žeby vezmúc troje
 Chcel mi Bôh zabrať, všetky deti moje!

Bola to teda pekelná hodina,
 Keď hladiac na tvár najmladšieho syna
 Smrť som v nej poznal! Ja ho tak pestoval!
 Najpru na tvári znak vystúpil drobný —
 Nik ho nevidel — ja ho spozoroval!
 Znakom predošlým na vlas bol podobný.
 Stať môj stával sa syn prvorodený
 Z jasného blady, z bladáho červený.
 Železné škrvny na líc oboch strane,
 Zkríkne zúfale: „Zas' smrť v našom stáne!“
 I schytím syna a plný obavy
 Vynesiem na step, hodím medzi tavy,
 Aby tam ho smrť zhryzla do ostatka,
 I žeby na to nehladela matka.

Pri konajúcom tam načúvali sme
 Já s veľbludami, — všetci klačali sme —
 Lámal som ruky, krik môj ozýval sa:
 „O by nezomrel! — načo som ťa zplodil?“
 A nelútosť, mesiáčik díval sa —
 Keď môj syn zkonal, on práve vychodil,
 Chvilu tých trapov musel si vyberať,
 Počut ston otca, a syna umierať,
 Vidieť postavu trápnu Laokona
 Otca, štvrté keď dieťa pri ňom koná.
 Keď zkonal v mojom otcovskom útistku,
 Chcel som na popol zpäť ho v ohniaku.
 Sotva zatlela ľahká na ňom šata,
 Schytím mŕtvoľu, vyvŕtím hrobárovi.

Na Šecha meste složili ju starom.
 Lepšie pri boku mu sestár i brata!
 A od tej noci bolastí otcových,
 Vyznačené mi, štyridsať dní nových.

Pod kruhom slnka, jako krev červeným,
 V stáne zárazou tou zapovetreným,
 Žili sme, slova nedajúc zo seba,
 I smrť pred samou smrťou sme ztvárali;
 Mysliac, že Boha dovoláme z neba,
 I že ten balván zárazy preválí.

Vrátil — vrátil sa! — anjel vrátil s' zhubca!
 Ale mňa našiel bez slz i bez srdca.
 Ja otec bôlov i utrpenia muž,
 Nedbal som viacej, nech berie všetko už!
 Mal som za syna tretieho trápenia
 Zrenice bez slz i srdce z kameňa.
 Bolast' mi bola jako chlieb povšedný.
 I pod očami zkonal mi môj srední,
 V rodinnom kruhu najmieň milovaný,
 I od najmenej detí oplakaný.
 No, dal mu za to Bôh náhradu hojnú
 Moru smrť tichú, krátku i pokojnú
 Bez všetkých bôlov, morom zlým omámen —
 Zkonal i zkostnel, i ztvrdnul na kameň.
 A tak ukrutným po smrti vyhlíadal,
 Jakoby ani našich slz nežiadal,
 Ale chcel aspon tvár meravú vraziť
 V srdce nečulé, oči nám preraziť,
 I večne volať v rodičov pamäti:
 „Otče, ó otče, vidíš svoje deti!“

Skonal. — Myslel som . . . Lež dost ne-
 chajte ma —

Že sám Pán Boh už viac ľutosti nemá,
 Že anjel zhubca zase sa doženie
 Vezme mi dieťa — ženu — a — po žene
 Mňa nešťastného so sebou zaberie.
 Dcéрко! — Ja myslieť nesmel viac o dcére!
 I rozpač o ňu nehrýzla ma žiadna.
 Ach, ona bola tak mladá, tak ľadná!
 Taká veselá! Hneď hlavu ubohú
 Do bielych chladit' brávala mi rúček —
 Hneď zase zrobiať z hodbávu osnovu
 Okolo cedru behala po tráve
 Stať pracovitý smujác ju parúbek.
 Hlad' i ten pás môj, čo blyští iskrave,
 Ona robila — i tie smutné oči
 Ona rúbkami zlatistých vrkočí

Tak začíňala, že hľadieť som na ňu,
 Jako na anjela i púťok ružový.
 My v nej ctíli sme domu nášho paniu!
 Ona sta anjel strážca opravdový,
 Najmenšie dieťa v kolísôčke striehla,
 Keď vzdych počula, pomáhať pobehla, —
 I všetky ztráty naše oplakala,
 I naše slzy na vlasy pobrala.
 Desiat dní prešlo i nocí, tak dlhých,
 Že smrť zájsť môhla na dno pekla žhavé.
 Desiat dní prešlo, desiat nocí druhých —
 Blesky nádeje mihaly iskravé.
 Konečne pamäť zmizla mi i moci,
 Uložil som sa i zadriemal v noci.
 A vo sne, každý snadno mi uverí,
 Zhladal som svoje zomrelé dve dcéry.
 Prišli ľahukým zastreté závojom,
 I pozdraviac ma hrobovým pokojom,
 Pošly tichými očami blyštiace,
 Navádzaj iné v tichých stánach spiace.
 Šly ticho, zvolna, zchýlily sa nízko
 Nad matky lôžkom, dieťaťa kolískou.
 Potom po mojej najmladšej dievčine
 Obydve ruky vystieraly siné.
 Zbudím sa, zkrŕknem i umrelé deti
 Klajem volajúc: „Krety, moja Krety!“
 Prišla sta ptáčik tíska po koberci,
 Objala otca, i dotkla sa šije,
 I bol som istý, že Kreta mi žije, —
 Cítiac jej srdce bijúce na serci. —
 Ale pozajtra zaplakal môj stán —
 Dcéрка!! — lež, načo bolasti šríť mám? —
 I to mi dieťa krutá smrť vydrela
 I ta mi dcérka na rukách umrela!
 Bola to jedna z najstrašnejších chvíľ,
 Keď ju bôľami smrť v článkoch trhala, —
 „Pomáhaj otče! — spomáhaj!“ — volala.
 I mala vtedy červené ústočka
 Sta lístky ruže, keď sa kus rozchýla.
 A s tým mi krásna umrela devočka.
 Myslel som, že žiaľ srdce mi rozštvrtí.
 Pekná sta anjel bola i — po smrti.

Prišli nado mnou plakať neborákom
 Strážnici, prišli — vydrieť mi to telo —
 I ukrutnáci sadrapili hákom —
 Hák na poprsie zarypnul na biele
 I tu — bohdažby, jak ja, neumreli —
 Tu pred očami prese jej rozdrelí,

I zošpatili pekna jej podobu.
 Vzal som ju, i sám zamiesol ku hrobu.

S založenými na prsách rukami
 Sedela matka pod stanu plachtami:
 Sedela v kúte celkom ožlknutá —
 Dcéрка pri prsách celkom uvädnutá,
 Bo mlieko matke začalo vysychať,
 Deň po dni bolo plač v kolíske slýchateľ.
 A tá púština — niet detí — v mohyle!
 Ona ináče vyhlíada dost mile,
 Dakomu zlatou, jasnou i prŕjemnou —
 Pre mňa je ona — rovinou pekelnou!
 Cez tie roviny cez piesku vrcholy
 K hrobu mi vliekli dietočiek mŕtvoly.
 Tam na tom kopci, kade more bije —
 Tebe len šumí, no mne strašne vyje,
 A keď s víchricou na tie brehy skáče,
 Tebe len šomre, mne žalostne plače —
 Čo deň, keď prišla večernia hodina,
 Spievajúceho čul som muezina,
 Staby môj biedny osúd bol lutoval,
 Smutnejším zavše hlasom vyspevoval,
 Kričiac zo svojho pieskového stôha
 Prenešťastnému otcu veľkost Boha:
 „O, budže mi ty pochválený Allah!
 Šumom požiarov, ktoré mestá pála,
 Zemetrasením, ktoré hrady horí,
 Zarázou, ktorá tvorstvo ľudstvo morí,
 I berie deti z lona roditeľky, —
 O Akbar Allah! — Allah ty si veľký!“

Všetko, čo malo podobu človeka,
 Začalo bočiť odo mňa z daleka.
 A stánu môjho — dcérky ho uprúdly —
 Plachty na rose, počernely, zvaldy,
 I podraly sa, i ľahko rozpiaté.
 Boly sta práchno z hrobových mŕtv vzaté.
 Zárazu bolo znať na stáne samotom
 A čuj! — tie vrabce, čo ten pred nedávnom
 Pri každom sletku zletávali blesku,
 I Sberať mrvinky i kúpať sa v piesku,
 Jako mi deti moje pochovali,
 Schodit sa pred stán napotom prestali.
 Či odstrašilo jich plátno otupňo
 Stánu mojeho? — či tvár moja biedna?
 Neprišla viacej z ptáčín ani jedna,
 I zbadal som to — i boló mi smútko.

Päť dní po dcérke — Bože, Bože drabý!
 Zhučaly večer hrozná mora valy!

I slnka purpur včšie zatopily.
 Na nebi čierne chmáry sa skopily,
 Prišla noc, dosiaľ pamäti ohýdná,
 Temná, od hromov červenosti vidná.
 Ešte dnes cítim, vidím tie zápusty,
 Čujem, ako stán dážď mi šľahá hustý,
 On praská, šuští, vetrom sa kolíše,
 Koly rášajú i celý sa kníše.
 Plachta od bleaku celá je červená
 Podobná hrobom satanským z plameňa.
 Tak sa mi zdalo, že v tom víchre tmavom
 Počul som mŕtvé dieťočky za stánom
 Vzdychať a plakať dojmave, hlucho,
 Nadstrčím lepšie zrak, srdce i ucho:
 To stenal víchor — i myslím sám v sebe
 Jak to tým deťom v takúto noc v hrobe!

Čo tú strašnú smrť zradne všantročilo
 Pod môjho stánu plachty už deravé?
 Hrom bije hromom, blýska sa jasave —
 V kolíske dieťa z ticha zakvflilo,
 A plač ten musel strašným byť výrazom,
 Bo matka i ja, jedným oba razom
 Kde spal, stáli sme, ten chrobáčik lichý —
 A bázr dieťaťa plač bol temný, tichý,
 Nám zdal sa obom žalostne kriklavým,
 I tak dôrazným, i tak dojmavým,
 I tak zo srca hlbiny vyliatým,
 I tak rozumným, i takým prekliatým,
 Že sme zostali jako zarazení,
 O nádej, pamäť i um pripravení!

Bôle znať žiadnou nedalo žalobou,
 Zomrelo takou, čo tamtie chorobou,
 I pošlo ľahnúť medzi trupy bratnie —
 Moje najmilšie, i moje ostatnie!
 Smrť mi ho vzala čierna i úžasná,
 Viac sa nevráti, moja duša krásna!
 Nie dosť otcovi šestorakej ztraty?
 I siedmo pošlo, viac sa mi nevráti!

Noc prišla druhá, blyštiaca hviezdami,
 My sami s matkou — a v stánku pred nami
 Ležalo dieťa na stole neživé,
 Na tele znaky mŕtviny strašlivé.
 Srce divnými vrelo mi citami,
 Že keby mohlo bázr tak zostať s nami, —
 Čo len hľadiet naň! V našej samotnosti
 Ūbudlo by nám z srdca pol žalosti.
 Toto už ani zárazy strážnici

Ni ja neniesol do Šecha kaplice, —
 Kde mojich deťí hrobu stojí brána,
 Ale ho matka ta zanesla sama.

V tom stáne pustom sám bol som so ženou.
 Či mi uveríš? — miesto, by spojila
 Nás bolasť, — žalosť, dušou rozzielenou
 Neznámou dosiaľ otravou víchrila,
 Ktorú len sám Bôh z nej v raji vyčistí.
 Žiaľ ten podobným stal sa nenávisti,
 I v tej podobe zastal medzi nami.
 Tak rozlúčení boli sme a sami.
 Jedon k druhému neriekli sme slova,
 Jaká rozmluva, jaká tu byť mohla
 V tom pustom stáne, medzi mnou a ženou,
 Medzi mnou otcom a matkou tých deťí?
 Slnko vzhádzalo purpurou červenou,
 Varom žiarilo tam, kde teraz svieti,
 Jako požiaru iskrová pochodeň.
 Tichosť hrobová stán opanovala.
 Len keď dakedy myš ju porušala,
 Žiadného ináč nič zvuku iného.
 Tak dočkali sme dňa štyridsiateho.
 I Quarantainy prišli k nám lekári
 Hlboko hľadiac v naše smutné tvári.
 Každý z nich veľmi na nás sa zadivil,
 Bo vlas môj zbelel, ja som sa nakrivil.
 A žena moja, pred tým driečna hodná,
 Viacej jantáru i vosku podobná.
 Na hlave mala vlasov sivých veniec,
 Na tvári strašný tehlový rumenec,
 A očí, predtým žiar a blyskavice,
 Teraz jako tých, čo výjdu z temnice.
 Lekár nám kázal nad srdce uderiť,
 Tam, kde mor strašný prvý znak hádzaval —
 Ja bol som zdravý, — či budete veriť,
 Mňa, čo som všetky mŕtvoly bozkával,
 V tej Quarantaine, mňa našli zdravého!
 Žena, čo netkla ani sa jedného,
 Tá nad prsami uderená zbladla,
 I zachvela sa, i s krikom upadla.
 Mŕtvoľu ženy vezmem do rúk svojich,
 Vnesiem do stanu i položím na zem,
 Žiaľom zmorený sťa mŕtvý k nej padnem,
 I na štyridsať precítnem dní nových.

Pred samou smrťou vyzvala mi matka,
 Že chcela z hrobu svojejho dieťatka
 Dákej pamiatky z hrobu, či z kameňa,
 Či vlásku v zlatých na hlave obrúčkách

Na v samotnosti aspoň potešenia.
 Pozri obrázok, čo držala v rúčkach,
 Tie zlaté vlásky — i tak teraz sväté —
 Sú v hrobe z hlávky maličkého vzaté.
 Tá biedna matka toľko mala moci,
 Že vykopala dieťa o polnoci,
 Našla ho ešte nerušené celé,
 I pobozkala ústočiek korale,
 I zas vložila medzi hrobu steny.
 Tie upomienky i ten bozk posledný
 Z úžasnej zeme Šecha ukradený —
 Zabily matku, zbavily ma ženy.

Z novu tú bránu Šecha otvárali,
 Kde matku mrtvých, mrtvú pochovali.
 Do pláteného prišiel som späť dvora,
 Schovať sa v tieni sta nočnia potvora.
 Ani ja slnko na nebeskom sklepe,
 Ani mňa ľudia nezreli na stepe.
 Stal som sa jako zdetinelý, starý —
 V pamäti mojej žiadnej živej tvári!
 Samé tie bladá i ukrutné líca,
 Ktoré mi zkradla zárazy mŕtvica.
 I každého dňa, každej noci temnej,
 Bývaly so mnou v tej izbe plátenej.
 Múvil som s nimi i rozmyšľoval som
 O reči, ktorú s nimi rozmlúval som.
 Hlas nápodobnil i dakedy časom
 Trafil hlas, čo bol mojich detí blasom.
 Zo žialeného budilo ma spania
 Strašlivých hyen divé zavýjania
 Nad mojich hrobom — i načúvam blady,
 Keď nad mŕtvými plačú mŕtvojedi.
 Bol som jako had, keď teplota zmizne —
 Míňaly sa dni i letely týždne,
 Bez všetkých bólov, pamiatok, omámen,

Stal som sa tvrdým, studeným sta kameň.
 I raz — Bôh hľadel na mňa samotného —
 Hladím do dvier — i volakto pribúda —
 Ach, nebola tvár človeka živého,
 Lež hlava môjho starého velbluda.
 Pozrel i hľadel — a to tak milostne,
 Že som sta dieťa zaplakal žalostne....

I tak minulo trapných štyridsať dní —
 Lekár zátvoru riekol, že som voľný!
 O horká voľnosť — horká mne svoboda,
 Keď všetko ztratíš, — voľní ta náhoda!
 Jako budete, ó, oči slzavé,
 Sberať tie koly i plachty deravé!
 Ktoré, o Bože — Bože večný, sviet mi —
 Do toho piesku zabýjal som s deťmi.
 Pomoc ty sobrať, Bože, som sám a sám —
 Jak ja zamlčím, volať bude ten stán,
 Tie plátna všetky bolasti povedia,
 Všetko videly ony, všetko vedia!
 Či jim nepoznať, že sa múk obrazy?
 Hľaď, dotkni sa jich, neboj sa zárazy!
 Neboj sa smrti, prizri sa tým stínom!
 Veď ty človeče nie si mojím synom!
 Lež nie, utekaj, ja viem, že tie plátna
 Hrôzne sa musia človekovi zdávať. —
 Zomriet zárazou, ach to je smrť strašná!
 Začínaš vlastných bratov nepoznávať,
 Potom ťa oheň páli, prse horia.
 Ach, tak skonali i moji osmoría!
 A ja hľadel som na jejich neresti,
 Za tri mesiace, ja otec bolastí!
 Teraz, hľa! deväť velbludov podražných —
 A na nich — pozri — osem jukov prázných.
 Nezbudlo mi nič, okrem Boha Pána, —
 Tam ten môj cmiter — i tá cesta žialna!
 Petruškin.

Lazar.

Povešť z Hercegovinského života.

Podáva Felix Kudlík.

Spev ptáctva, radosť šťastných ľudí
 a okrasa diev pominie sa; pár divých hrdličiek,
 dve srdcia milencov a láska materina
 sa rozdvíjajú. Všetko drahé a milé sa míňa,
 všetko na tomto svete je nestále: okrem boja

Slovanov, ktorý vedú od storočí za život svoj
 s nepočatými priateľmi.

Viem, že sa Vám lúbia kvetnaté vršky,
 spevavé hory a v nich roztratené malé domce
 slovanské. Jakoby nie, veď v dedinôčke takú

býva otec, matka, brat, milenka a ľud dobrý, verný Bohu, verný rodu!

Takou milou slovanskou dedinkou je v Hercegovine i Nové Selo, bydlisko verných otcov a matiek, verných Bohu a rodu, tiehú milé miestočko, kde každý mladík zaslúži meno junáka a kde každá deva v slovaanskej nevinnosti odrastá. Nevedie do Sela tá zvonovaná hradská, k nemu vedú len cestičky a chodničky, ono je skryté za horami a lesami, ovinuté potôčkami, ono sa skrýva pred svetom.

Za dávnych časov ležala dedinka Nové Selo pri hradskej. Agovia, begovia, spahovia, subaši, nizami a pandúri harali trznili, ustavične ukrivďovali občanov na majetku, devy na cti. Na náradu starého Nikolu rozlúčili sa Selania s dedinou, i preložili ju medzi hory a lesy, aby Turkovi v ceste nestála. Rozlúčiť sa s dedinkou, kde si sa narodil, žil, hrával čo dieťa a stal sa človekom, je ťažká vec; no opustíš všetko, keď ti tak, jako to starý Nikola Selanom vyprával, opíšu: že v novej domovine zachrániš si všetko to, čo ti je sväté a drahé.

„Deti,“ vravieval v radách Nikola Selanom, „neprejde dňa, kdeby dáky náhončí toho diabla v Carihrade v dedine našej nás netrápil. Žijem tu sedemdesiat rokov, ale neprežil som v Sele našom sedemdesiat spokojných dní. Len si to dobre povážte, čo mi matka hovorila. Práve vtedy som sa vraj narodil, keď kadi¹⁾ vrátil sa do domu nášho, i odvliekol za mňa desať piastrov. To som už i sám zažil, že mnohých z vás, keď ste prijímali sv. krst, sv. telo Spasiteľa, keď ste boli pri službách Božích, napadli Turci, a len poplatkami bolo vám možné stať sa účastnými darov chrámových.“

„Tak je, pravdu hovorí otec Nikola!“ zvolali voždy na reči jeho utrpení Selania.

„A kofki stratili ste,“ vravieval Nikola, „keď si aga u vás zuby zabrizgal²⁾, najkrajšiu jahničku, kozičku atď., a že ste ho nachovali, museli ste mu i za to platiť.“

¹⁾ Sudca.

²⁾ Keď sa Turek u kresťana hostí, dá si za to platiť; veď si — vraj — zuby kresťanským jédlom pošpinil.

Podobné reči Nikolove k tomu priviedli občanov, že dedinôčku opustili a odstebovali i sa medzi hory a lesy, kde vätšú pokoj mali, jako v starom Sele. Jako vrabec za hospodárom, koza za trávou a kriáčkami: tak Turek túžieva za dedinami kresťanov, aby sa zmocnil majetku a stal sa przniteľom cti kresťanskej.

Nikola bol veľmi cteným od svojich spolaočanov. Jeho vlastností každému milým ho učinili. Znal deje a povesti národné, poznal otcov a dedov, vedel vyprávať o bojoch a víťazstvách; preto obyčajne každý chodieval k nemu na besedy, najme v zime za dlhých večierkov. Hostia chceli poznať dávne a staré deje, ktoré on vďačne vyprával; veď tými uduševnení uchránili si Hercegovci reč, vieru a život. A keď mládeži vyprával pád svojích troch synov, mali ste len videt ten velebný oheň na tvári starcovej!

„Padli moji synovia,“ vravel Nikola, „veď Hercegovec v dome nesmie umreť, ale na mejdanu¹⁾. Daj jim, Bože, večnú slávu a všetkým veriacim!“

To byly reči Nikolove.

„A či si pomstil svojich synov, otcu Nikola?“ spytovali sa starca mládenci.

„Pomstil jích národ, no i ja som bol v boji s národom,“ odpovedal Nikola.

„A kedy prijde deň svobody našej? Kedy Hercegovina bude svobodná?“

„Deti,“ vravel vážnym hlasom Nikola, „na tieto otázky vám odpovedať neviem, veď nesedím v rade Božej! Že On, ten Všemohúci vzkriesi a osvobodí nás, to verím, to viem a to vám i ja vravievam. Ale deti, ešte mnohí zhnú z národa nášho v jarme tureckom, ale nech vás, tak jako mňa, to teší, že deti naše budú svobodnými. Aby sa to stálo: držte sa Boha, ctite rodičov a starcov, nech vám je svätá vaša a bližných nevinnosť: potom len premôžete zlostného Turka. Kolkoráz už deň svobody našej svitnul, no vždy ho zahнала nevera, podlosť, zradenie mužov a vodcov a my sme tak v jarme vyrástli, ale i v jarme naučili sme sa ctiť svobodu.“

¹⁾ Mejdan = bojštie.

V kruhu známom, rodinnom milo sa sedí a beseduje, zvlášte Hercegovci je povestí národných vzorným miláčkom. V Hercegovine točia sa besedy okolo takých rozličností, ktoré sú nám Slovákom ani dľa mien nie známe. Tu sa vraví o únose diev, o tríznení kresťanov, o výpravách hajdúkov, o jednotlivých junákoch; potom zase spievajú sa junácke a milostné, bólu-plné piesne. Starí mladým vyprávajú a opisujú vojny, pomsty, smrť a život junákov, pamätnosti o skalách, lesoch a rumoch. Besedy a rozhovory také vykuzľujú prešlosť, za ktorú sa Slovian len preto stydiť má, že pomáhal nepriateľovi seba samého zničiť.

Nikola sedí v domci svojom otočený zvedavými junákmi, ktorí prišli k nemu na besedu.

Šedivý vlas zdobí hlavu jeho, oči jeho neztratili blesk, ktorý je milo-strašný oheň, ktorý mládež miluje, veď tej budúcnosť národa veští, hromy hádže s nimi na zkazonosnú rôznosť, na zlosť nepriateľa. Usmievavo hľadia mládenci na Nikolu, jakoby mu vravili:

„My sme dosiaľ boli vernými viere a národu, veď tvoje reči nás za ne oduševnily.“

Krásny veniec junákov je dnes u Nikolu. V jich očiach zjavuje sa žiaľna, túžbou preniknúa spokojnosť, v jich srdci je živá slavná minulosť, ale dnes jich len biedna prítomnosť zamestknáva. Jedon z junákov pri gusľach ospevuje vlast slavnú, ktorá sa má utvoriť, druhí načúvajú jeho spev. Najvznešenejšia v piesni vyslovená túžba bola tá, kde spevec nechá padať v boji junákov, kde spieva, že matky a milenky haňbia sa v boji padlých synov a milencov oplakať. Spevec pieseň dopieval a poslucháči v tichosti premyšľujú o obsahu dopiepanej piesni.

„Deti,“ hovorí Nikola, „pekné je obeť sa za vlast a v boji smrtnom účasť brať. Hej, keď si pomyslím na ten milý mládenecký nepokoj, keď hnali sme sa na zlostného Turka, keď nám háral česť a majetky, keď sme zastali nevinnosť, keď sme odpadlíkov trestali, keď sme súd vydržovali: deti, ja vtedy omladnem a myslím, že tie staré časy sa len včera minuly, že som sa z boja len včera vrátil, abych si v kruhu domácim

odpočinul. Ale keď som sa zamyslel na tie staré, trúdno-slastné časy, budeme sa dnes s nimi zabávať, dnes staré hroby oživíme. Otvorím vám hrob, na ktorom čierny kríž stojí, v ktorom spočíva mladík, junák smelý a verný viere a domovine našej. Ešte nikdy neotvoril som v rozpravách svojich hrob ten, veď duša ma zabolí pri rozpomienke na junáka Lazara, ktorý v ňom odpočíva, keď si pomyslím, že bratská ruka vyhasila jeho milý a nádejeplný život, z pomsty pre domnelú urážku cti a pohostinnosti. Počúvajte!“

* * *

Ešte v starom Sele našom, začal starý Nikola povesť o Lazárovi, stál domec, patriaci vdove Jelene. V ňom bývala ona s dvanásťročným synom Lazarom. Láska jej k synovi bola opravdivá, bola materinská. On bol jej potešením, radosťou, životom; o ňom snila, nad ňím bdela, o ňom myslela. Muž Jefrem slavne zkončil život svoj na bojišti. Prepadol bašu, ktorý z okolia nášho vliekol chlapcov za Janičárov. V boji tom osvobodil chlapcov, ubil bašu, ale i on sám padol. Jelena malého Lazara v dobrom cvičila, stárež učiti prikazovala a ducha junáckeho v Lazovi vyvinúť sa vynasnažovala. Jako orol mladé pod oblakmi lietat učil a na jich kráľovský rod upamätávať nepotrebuje, tak nebolo treba Jelene učiti Lazu o slavnom živote, keď bol synom Jefremovým. No Hercegovka telesne porodí a duševne zrodí deti svoje.

Deti, poznáte harač, zulum¹⁾, poznáte bašov pekelnú zlosť? To všetko videly už oči vaše! Ja všetko to nenávidím, čo z druhého žije, no nenávidím tisíce násobne Turka, ktorý nás za stádo hoviad považuje, ktoré ubíja vtedy, keď sa mu líbi. A či poznáte harač²⁾ detí? Či neodoberajú divokí Turci matkám našim dietky? Veď i vás skrývali pred begmi, ktorí násilne brali chlapcov a vďačili sa nimi bašom, tito ale tomu pekelnému zradcovi v Carihrade, ktorý si z nich utvoril nepremožiteľné voje Janičárov, našich najväčších nepriateľov.

1) Zulum = násilenstvo.

2) Haráč = daň.

I naše Selo navštevoval ten zlostný Ajdar-beg, aby chytil našich synkov a vďačil sa nimi sultanovi. Dobre vedel, že jeho otca, keď chlapcov v Sele našom sobral, otec Lazov Jefrem zničil; i to dobre vedel, že po Jefremovi zostal syn Lazo, ktorého teraz zajat si umienil, aby tak otcovu smrť pomstil.

Keď sa Ajdar k domu Jeleny priblížil, privítala ho slušne, ale nie služobne.

„Kde ti je syn Lazar?“ spýtal sa raz Ajdar Jeleny, keď ju zase navštívil, „prečo ma pred konakom¹⁾ tvojim nikdy neprivíta?“

„V horách pasie stádo,“ odpovedala Jelena. „Čo máš s nim? Keď mi to povedať nechceš, nuž choď za nim a tam s nim hovoriť môžeš.“

Dobre vedel Ajdar, že v horách sú i päťnásť roční chlapci nebezpečnými bojovníky, že tam každý kriak prechováva smrť. Jako by sa bol opovážil v hore Lazu vyhľadať? Ajdar čakal na dobrú príležitosť a príhodný čas, kde by bez nebezpečenstva Lazu zajat mohol.

Všetci čobani²⁾ boli pred Vstupením Božím so stádom na horách, len jediný Lazo sedel doma pri nemocnej, umierajúcej matke svojej. On, ktorý od detinstva neplakal, dnes slzí roní, keď vidí, že mu matka umiera.

Jelena ešte raz zmužila sa a vrúcne obejmúc syna, šeptala:

„Chráň sa Ajdara, ktorý ta chce zajat, ktorý chce ta dať za Janičara. Pomodli sa za matku a buď verným viere a Hercegovine. Nikola bude tvojím otcom, toho ti nechávam na ochranu.“

V poslednom zápase smrteľnom nachádzala sa Jelena, keď Ajdar so subašmi³⁾ obklopil dom jej.

Vyzvedači boli zanesli Ajdarovi zvest, že matka Lazova umiera, pri ktorej on zronený sedí. Ajdar chtiac použiť príležitosť, vybral sa do Sela, aby zajal ľviča, ktoré pri mrtvej matke zronené sedí.

Čo i veľká bola bolesť Lazova, čo lúčenie s matkou bolo preňho veľmi ťažkým, omra-

čujúcim, preca zbadal, keď Ajdar so subašmi obkolesil dom jeho.

Lazo sa ani nehohol, ba keď ho beg von vyvolával, ešte väčšími pritúlil sa k matke, aby nemohla počuť známy hlas Ajdarov, ktorý ju mohol usmrtiť.

V takomto položení umrela Jelena.

Lazo pristúpil ku oknu a spýtal sa Ajdara:

„Čo chceš, begu? Čo ta práve dnes do Sela priviedlo?“

„Nevolal nás dnes toľkokrát muezin¹⁾ k medlitbe, kolkoráz ja volal na teba a ty neozval si sa pánovi svojmu.“

„Nemohol som čuť volanie tvoje, keď som poslednie reči matkine počúval. Prosím Ťa, netráp ma dnes žiadosťami, ani nechcem vedieť, čo chceš. Nechaj ma dnes, abych mrtvú matku do zeme uložil, i sľubujem ti, že príjdem sám k tebe, bych vôľu tvoju počul.“

A nečakajúc ani Ajdarovu odpoveď, odstúpil od okna.

„Subaši,“ zvolal Ajdar, „podpálte na konaku strechu; nech zhorí tá zlostnica a nech oheň vyženie von momka²⁾, aby tak stal sa našou koristou!“

„Nerob to, begu,“ vybehne von a zvolá na Ajdara Lazo, ktorý v izbe rozkaz begov počul. „Pozri, hneď si asraelom³⁾ poľúbený!“

A Lazo držal namierený dieferdan⁴⁾ na bega.

„Dnes nikoho usmrtiť nechcem, keď moja porodica⁵⁾ mrtvá leží; no ty ma donútiš k tomu. Nemáš a neznáš ľudskosti, lásku syna, úctu, ktorú chováme ku mrtvým, že ma trápiš dnes, že matku spáliť chceš. Vzdial sa, žiadosť tvoju vyplním, len teraz vzdial sa!“

Lazar prestal bega prosiť, keď zbadal, že strecha horí. Pribehol ku matke, vzal ju na ramená, vybehol s ňou cez oheň pred dom, šaty zapálené na mrtvej uhasil, matku si k nohám zložil a za okamých chvíľ sa na dom otcovský. I obrátil sa k zarazenému begovi:

1) Muezin = hlásnik na minarete.

2) Momak = mladík, čeladník.

3) Asrael = anjel smrti.

4) Dieferdan = puška.

5) Porodica = matka, rodič.

1) Konak = dom.

2) Čoban = pastier.

3) Subaši = čatníci, stráž.

„Zapamätuj si deň tento, begu, zapamätuj si ho; veď previnil si sa na mrtvej, čo ti snaď i tvoj prorok zakazuje. Či ta neza-belelo srdce, keď si ma videl s mrtvou cez oheň von z domu íst a jej šaty hasiť? Begu, čoby Laza Jelenin mal moc a čoby tú moc za mrtvé telo toto kúpiť si mohol: ja bych vás len zničil, vás Zulumtarov¹⁾ Hercegovin-

strašné divadlo. Keď rečmi Lazovými roz-hnevaný Ajdar nás k miestu blížít sa videl, hneď bral sa k odchodu. Naši zbadali, že dom Jelenin len subaši begovi podpáliť mohli. preto uháňajúcich s rachotom kúl riedili a von zo Sela vyhnali. Ja zadržal som na Ajdara svoj dieferdan, ale nepálil som, nechal som ho živého Lazovi.

Srbkyňa, idúca na trh.

ských! Ztrať sa, v hneve sa topí srdce moje a oči plačú. Idz begu, daj mi dnes pokoj, ja sám príjdem k tebe! Príjdem chytró, počef vydáš Lazovi!“

Keď takto Lazo hrozil sa begovi, dobehli sme na miesto žiaľuplné, aby sme videli

Mrtvú matku Lazovu odniesli sme do môjho domu, pozdejšie oddali sme jej telo našej zemi posvätenej. Pri zpušťaní mrtvej do hrobu, Lazo zvolal:

„Matí, tys mi v srdci živá!“

I založil si fez na oči, aby sme nevideli jeho lútostivý plač.

¹⁾ Tyran.

Lazo nemal nikoho v Hercegovíne, i stal sa mojím synom, býval u mňa.

„Otče,“ hovoril raz ku mne, „čo si za človeka, keď mňa nechávaš u seba hliviť? Čo mi nevyovieš z domu a nepošleš ma za hajdúka?“

Videl som, že Lazo choval v duši svojej nádeje vážne, túžby junácke, odhodlanosť mužskú a skutky smelé i odvažné.

„Synku môj,“ odpoviem ja Lazovi, „tys mojím hostom; teba nikdy z domu svojho nevyopiem. Sám sa chováš, mojich líbiš, mňa si ctíš: prečo teda nemohol bys u mňa bývať?“

„Chybí mi niečo, tlačí dákasi tážba srdce moje, ktorú neznám, ktorá ma vždy väčšmi trápi. Keď ešte za dva týždne trápiť ma bude tento nepokoj, potom pre život okrejem i pôjdem k Ajdarovi, aby mi počet z ukrutnosti svojej vydal.“

„Lazo, srdce sirotinské,“ hovorím ja, „pravdu máš, večnú pravdu. Ja ťa nevytváram z domu svojho, ty si synom mojím, a všetko to je tvoje, čo mne prináleží: preto prijmi radu moju, ktorá ti jedine pokoj do srdca prinavrátí. Vidíš, tvoje ovce na planinách cudzí čobani pasú, ty ale nikdy nejdeš si jich pozreť, nejdeš popásť a možno, že ťa už ani tikavac¹⁾ tvoj nepozná. Jedine zo stáda svojho vybudovať si môžeš dom, kúpiš si náradie a tak staneš sa občanom. Potom, i čas je tu, abys jednu z diev našich vybral za ženu, ktorá by ťa opatrovala a odchovávala ochrancov viery našej svätej. Prílišný smútok nectí nás, nectí umretých. Vieš, že som troch synov ztratil, koľko túžob zničili mi Turci, koľko bolastí premohla duša moja, a preca nezúfal som; tu som ja starec i teším sa tým, že ma Bôh zachránil, zachránil i druhých a tak všetky kríže nepremohly mňa biedneho starca. Vedz teda, že slavní v zemi odpočívajúci predkovia naši len hodných súdruhov v hrobch svojich očakávajú.“

¹⁾ Baran, ktorý vodí ovce. Keď sa nepriateľ blíži ku stádu, valach hodí pušku na plece a preč uteká; keď to tikavac vidí, uteká za valachom a za tikavcom všetky ovce.

„Otče, ja sa mám pomstíť na Ajdarovi: on musí shynúť! Tu mi daj radu, tu mi akáž, že ma v nešťastí miluješ a neopúšťaš.“

„Lazo môj, my za živých spravodlivo pomstíť sa máme; mrtví prináležia Bohu, preto Ajdara On súdiť bude.“

„Otče,“ zvolal prudko Lazo hlasom mne neznámym, „my sme Božie nástroje, my plníme teda povinnosť naše. Potom, keď Ajdar na zem sa zrúti, nech sa stane, čo Bôh chce so mnou.“

Onemel som. Nerád hasím oheň mládeňecký, ba keď je možno oživujem ho. Takto hľa Lazo navždy sa pripútal k srdcu môjmu!

Lazo ovce svoje rozdal našim Selanom. Keď i ku mne dohnal nektoré, hovoril mi:

„Otče, ty prijmeš tento dar odo mňa. Ovečky ti dávam, že si ma choval, i abys mal z čoho uhostiť hajdúka, keď príjde k tebe! To je vôľa moja, ktorú udobríš.“

Na spálenisku rodičovského domu postavil Lazo kríž. Keď som sa ho spýtal, prečo to urobil, odpovedal:

„Nech každý vie, že je to miesto žiaľno-významné, že tam podpálil strechu kresťanskú Turek nad mrtvou matkou srbského syna. Povešť táto v národe našom nikdy nevyhasne; kríž na spálenisku bude hlásať boj proti divému Turkovi.“

V krajoch našich sberali sa begovia a spahovia¹⁾ k táve²⁾, aby v hrobe ležiacemu zvodníkovi úctu vzdali. Nie je to pravá úcta, je to slepota, ktorú begovia k tomu používajú, by od národa za polosvätých považovaní boli. Medzi tými, ktorí navštíviť chceli távu, bol i Ajdar.

„Nedoprajem ti tú radosť, nie,“ zvolal Lazo, keď počul, že Ajdar stať sa chce pútnikom, „musíš zhytnúť!“

Ajdar išiel na návštevu k Selimovi, ktorý v Dobroči býval, aby sa s nim pred odchodom k hrobu prorokovmu poshovárал. Cestou, sediac na koni, obracal v ruke tesbethu³⁾, aby svet videl, že i on je z tých, ktorí ku

¹⁾ Spahovia = poturčený šľachtic.

²⁾ Táva = sväté miesto, Mekka.

³⁾ Tesbetha = pátriky.

Kaabe¹⁾ s obnovením sa mesiaca odcestujú. Na tejto ceste Lazo pristavil Ajdara.

„Znáš ma?“ zvolal na Ajdara Lazo. „Nie som kesedžija²⁾, ja som Lazo, ktorý ťa pred rokom prosil, abys nedal zapáliť strechu nad mrtvou matkou. A či pohly presby moje srdce tvoje k lástosti? Či si sa zhrozil nad divadlom, keď si videl horeť šaty na matke? Či nie si synom toho, pre ktorého zahynul môj junácky otec? Či si sa mohol väčšmi previniť na mne? Neznáma ťi krvina? Čo bladneš deli³⁾ begu? Vedz teda, že dnes večne sbladneš! Bráň sa!!“

Ajdar pohl svojou bedeviju⁴⁾, ktorá letela s ním napred. Lazo, ktorý nemo díval sa na Ajdara, prisadil dieferdan k lícu, zadržal ho na Ajdara, vypálil a beg zrútil sa na zem . . . . .

„Otcé, vravel mi Lazo, ktorý po výjave tomto rozochvený a zbúrený ku mne prišiel, Ajdar je mrtvý! Pomstaný je otec, pomštená je matka!!“

Lazo bol polo živý, polo mrtvý.

Starec zamlčal sa na chvíľu; i pokračoval:

Mrtvo ticho bolo v našej Hercegovine. V jarme tureckom hynuli sme. Nikde nebolo počuť spievať naše piesne. Mládež žila, rástla a umierala doma. Matky rodily Turkovi poddaných sluhov a úslužných duchov. Náš národ vymieral, náš národ nežil.

V tom čase biednom povstal Lazo a Hercegovina zase ožívať začala. Po horách a lúkach ozývaly sa spevy, mládež tančila kolo, kde tu ponachádzali Turci mrtvých pandúrov⁵⁾, po horách videli sme s večerom oheň, harač so strachom vydieral Turek, Hercegovci zase ožili. A to všetko bolo dielom urazeného junaka Lazara. Bojazlivci predpovedali Lazovi pád; ale oheň junácky v Lazovi nik uhasiť nemohol, veď ho začala svereposť turecká, a ten uhasiť sa nedá.

Lazo opustil domovinu svoju, keď videl, že národ s vytrvalosťou nebojuje. A prečo to urobil? On dychtil za bojom krutejším, on chcel s Turkom viesť boj ustavičný a to na život a na smrť. Bože môj! Keď si ťa predstavím, Lazo môj, jako ty mladík vrstovníkov v túžbach si predletel, jako duch tvoj plameňom svobody šľahal a páľil; jako si mi vyprával slávu otcov, ktorí nám zanechali deje sväté a vážne, jako si žiaľil nad 'zničeným Turkami otcovským duchom: ja i dnes zatesklím si za tebou, že sme ťa ztratili, veď si sa mal stať vedcom nového pokolenia, postarachom vrahov našich, a to všetko nastalo sa, stať sa nemohlo! Ale neztratili sme celkom teba, veď v pokolení tomto vídavam ducha tvojho.

Pekné sú tie obrázky. deti, ktoré neškvrní zrada, ale zbojí vernosť k rodu a viere. Ja v nich hľadám potešenie v starobe svojej a to v hojnej miere požívam. Už som Bohu dušu pripravil a v živote dlhom o tom sa presvedčil, že len vtedy bude v jarme teraz hynúci Slovan svobodný, keď si slúžobníctvo zoškliví. A keď sretne sa vo vednosti s Lazom, tomu s radosťou tú pravdu povieť: Lazo, Hercegovina je ešte nie, no bude svobodná!

Kdeže teda mohol najst Lazo život sebe lahodiaci, keď u nás žiť nevedel? Viete, kde je Čierna Hora? I to viete, že tam každý brat náš bohatierom, viete, že bratia tí ustavičný boj s Turkom vedú. Ta, na Horu odišiel Lazo.

Na Cetini u sv. vладыky¹⁾ hlásil sa Lazo, i oznámil mu cieľ príchoda svojho.

„Svätý otcé,“ hovoril k vладыkovi, „keď tys otcom Černohorcov, keď sa ku všetkým s láskou chováš: snaď bych sa i ja mohol, ja biedny Hercegovec, účastným stať lásky tvojej otcovskej! Nič si neprosím od teba, len tvoje sv. požehnanie a prijatie, nás Hercegovcov medzi tvojich bojovníkov.“

Bol práve deň sv. Iliu. Na Cetini v chráme slúžil vладыka sám pred oltárom. Ľud v celej pokore prijmával požehnanie sv. Otca, ktoré ho bezpečným činí pred každým nebezpečen-

¹⁾ Kaaba = tak volajú Turci hrob Mohamedov.

²⁾ Kesedžija = turecký zbojník.

³⁾ Deli = smelý, víťazný.

⁴⁾ Bedevija = arabská kobola.

⁵⁾ Turecký čatník, ktorý prenasledáva hajdúkov.

¹⁾ Biskup, považovaný je od národa za svätého.

stvom. Medzi prítomnými v chráme bol i Lazar s nektorými Hercegovcami. Pri požehnaní na prsiach prekrížil si ruky a pritískal si jich k hrudi, aby rozochvené srdce utíšil. To krásne mužstvo junáckych horcov, ten lesk zbrane, tá pokora a tichosť pri službe, prítomnosť zbežňovaného vладыky: všetko to tak pôsobilo na Lazara, že prešťastným sa cítil. —

Vладыka po skončení službách Božích prihovril sa k nábožnému ľudu:

„Deti mojej! Pri slavnosti dnešnej máme i hostov prítomných, rodákov dľa krvi, viery a nešťastia. Oni prišli k nám zo susednej Hercegoviny, by sa súčasťní mohli s nami v ničení dušmanína; vraha viery a života nášho. Jako by sme vďačne neuvítali hosta tak vzácneho, jakým je Lazar, ktorý chce i s prišlými k nám Hercegovincami s nami strasti a slasti života deliť? Jako by sme nemali jich prijať za bojovníkov kríža Kristovho, ktorému úctu vydobýť chceme pomocou Spasiteľa? Budte teda pozdravení v mene národa odo mňa, Lazare, i so svojimi bratmi!“

Vладыkovi pokrevní Joko a Stevan predvedli Lazara pred svätinu, pred samého vладыku. Lazo vyzeral jako deva, keď prvýraz povie mládencovi, že ho večne lúbi; na tvári jeho zjavily sa ťahy, ktoré vznešenosť duše prezradzujú, v očiach pokora, ktorá muža zdobí a ktorá každému je milá.

Žiadna tvár neprezradzovala, že s prijatím Lazara a jeho druhov za Černohorcov, nie je spokojná, a to snaď i preto, že je to vôľa vладыkova, zvlášte ale preto, že každý sa tešil druhovi Lazovi. Matky si myslely na svatby, otcovia, že jich synovia nedajú sa Lazovi v boji zahaňbiť, junáci ale, že ukážu Lazovi, jako sa to na Hore bojuje. Len Lazo mal oči k zemi upreté.

„Vidím,“ riekol vладыka, keď Lazo pred neho bol predvedený, „že všetci ste s prijatím junáka tohto a jeho bratov za bojovníkov Hory spokojní. Spytujem sa ťa Lazo tu verejne jako muža Slovana, úprimného a prostorečného: miluješ-li so svojimi bratmi Boha, Otca, Syna a Duchu Svätého?“

„Milujem!“ odpovedal jadrne a vážne Lazar.

„Verím ti to,“ riekol vладыka, „chcem to preto zvedeť, bo v radách našich len krestania bojujú, a jich pomocnícky druhí byť nemôžu. Či si odhodlaný i s bratmi svojimi verne zastávať každú piad zeme pred Turkom, nepriateľom našim?“

„S pomocou Božou, áno!“ bola Lazarova odpoveď.

„My pomstíme každú zradu smrťou, preto znaj zákony naše! Či si odhodlaný s bratmi svojimi uctiť si stárež, matky, bratov a sestry naše! Či nepreviniš sa na cti našej?“

„Nepoznám žiadne zneuctenie stáreži, matiek, bratov a sestár. Česť svoju nikomu nedám, od nikoho cudziu nežiadam, tak i bratia moji.“

„Jestli sa previnite na domovine tejto, ktorá sa vašou teraz stáva, nad vami je už súd napred vynesený: smrť! Bojíte sa smrti?“

„Smrti zradcovskej každý Hercegovec sa bojí, tú u vás nedožijeme; od smrti v boji sa nebojíme, veď kto tam padne, má život večný.“

Lazar a bratia Hercegovci klakli si po vyznaní tohto pred vладыku.

„Vyhlasujem vás teda,“ položil vладыka ruku na hlavu Lazarovu, „za hostov Čiernej Hory a požehnávam vás v mene Boha Trojediného. Nik vás nenútil stať sa Černohorcami, svobodne ste jednali, prijali ste naše zákony a tak stali ste sa bratmi našimi!“

Vладыka dal Lazarovi a jeho Hercegovincom pobožkať kríž, aby prijatie jich krestansky potvrdené bolo.

Lazar vstal hore i s bratmi.

„Lazo,“ hovoril vладыka, „viem, že každý Černohorec by ťa vďačne za hosta prijal, no ty si hostom mojich bratrancov.“

Že Lazo ešte vždy pred oltárom stál, preto ľud z chrámu nevystupoval. Lazo takto prihovril sa ešte k vладыkovi:

„Svätý otče, nech ťa Bôh i s národom tvojim požehnáva a v bojoch víťazstvom sprevádza! Viem, čo si žiadal od nás, i nezabudnem na sluby svoje, veď prísaha je svätá. Neprišli sme k vám dívať sa na vašu domovinu, nie využívať hostovské právo, nie

sneucit sa: ja prišiel som s bratmi bojovať, vojnu viesť s národom tvojim proti Turkovi. Ale keď svitne ten deň, že i v mojej ubiedenej domovine junáctvo povstane, že bratia moji v boji s Turkom válčiť budú: ja by som bol podliakom, jestli by som neodišiel s bratmi na pomoc rodákovi svojim. Len dotiaľ budeme vašimi, pokiaľ nás doma netreba!“

„Sláva Božia a víťazstvo Slovanov nech sa šíri či tu v Hore, či tam dolu v Hercegovine,“ hovoril vladyka. „Výminku tvoju prijímam a ešte to dokladám, že keď tebou pripomínaná hodina udre, i my pôjdeme s tebou deň súdu do Hercegoviny vydržiať.“

Deti, riekol Nikola, taký hľa bol Lazar Jefremov!

(Dokončenie nasleduje.)

K u k u ě k a.

Žalostivá kukulienka

Zasmej sa,

Mrákavou krytá zorenka

Zardej sa!

Odhučte vy vody chladné,

Nech sa v rose slnko zhladne

Po tých lúkach kvetistých,

Po tých listoch sriebrištých!

Zahnal vetrík daždné mraky

Z modriny,

Odtiekly už kaľné mláky

V doliny;

Rosnou horou voľne túlam,

Volám k kvietkom, kriačkom, žulám —

Vítaj svet mój — jasota,

Vítaj život — krásota!

Kukú, kukú —

Evoe svetlo, evoe Vit!

Kukú, kukukú!!

Vajanský.

FEUILLETON.

Podivná udalosť.

Od Ivana Turgenieva.

Pred pätnásť rokmi, začal vypravovať pán Ch..., musel som zo služobnej povinnosti prežiť niekoľko dní v okresnom meste T..... Býval som v poriadnom hostinci, ktorý si bol asi pred pol rokom vystavil jakýsi krajčír, zbohatlý žid. Hostinec vraj dlho neprekvital, jako to už u nás obyčajne býva, no ja som ho zastihol ešte v plnom lesku: nové náradie strielalo nočného času jako z pištoľí; postelnie prádlo, prestieradlá a obrásky páchly mydlom a z natrených podláh čpelo fermezie, čo ostatne, jako mienil sklepník, človečok to veľmi poriadny, ale málo čistý, vadilo hmyzu rozťahovať sa. Tento sklepník, bývalý komorník kniežata G., vynikal neúfňenosťou spôsobov a samo-

dôverou; chodil vždy vo fraku s cudzím krydlami a vo vykrívaných bôtkach, nosil pod pazuchou obrúsok a množstvo prllepkov na tvári, a rozhadzujúc voľne upotenými rukami hovoril krátke, no jadrné a dojímavé reči. Mne preukazoval jakúsi ochranu jako človekovi, ktorý je schopný oceniť jeho vzdelanosť a znalosť sveta; ale na vlastný osud pozeral okom veľmi striezlivým.

„Známo je,“ hovoril mi raz, „jaký náš teraz stav? Za limec a von!“

Menovali ho Ardalion.

* * *

Nadobno mi bolo ponavštevovať niekoľké úradnie osobnosti mestské. Ardalion zaopatril

mi kočiarik a lokaja, rovnako rozšraubovaných a obšúchaných, ale lokaj mal livrej — a kočiar ozdoboval zemanský znak. Dokončiac všetky povinné návštevy išiel som k jednomu statkárovi, starému to priateľovi môjho otca, ktorý z dávnych už rokov usadil sa v meste T. Asi dvadsať rokov sme sa nevideli; on sa oženil, vychoval poriadnu rodinu, ovdovel a zbohatol. Zaoberal sa prenájomom, t. j. požičiaval prenájomníkom zálohy za hodné úroky....

„Odvaha — vec statočná!“ ostatne i odvahy bolo málo.

Medzi shovorom vstúpila do izby nepevným ale ľahkým krokom, zrovna jako na palcoch, deva asi sedemnást-ročnia, štíhla a útla.

„Toto je,“ riekol mi môj priateľ, „staršia dcéra moja, Žofia, ktorú vám odporúčam; nahradila mi nebožkú, hospodári mi v domácnosti, bratov a sestry opatruje.“

Po druhýraz poklonil som sa vstúpivšej dievčine (ona medzitým mlčky sa posadila), i pomyslel som si, že sa za hospodárku, vychovavateľku veľmi nehodí.

Líca mala celkom detské, okrúhle, s rysami drobnými, príjemnými ale nepohybnými; očká modré pod vysokými, tiež nepohybnými, nerovnými obrvami, hľadela pozorne, skoro úžasne, jakoby badala nečo neočakávaného, naduté ustičká s povysutou horňou pernou nielen sa neusmievaly, ale jako sa zdalo, vôbec toho zvyku nemaly: na tvári tkvela nežnými, podlhými škrvnami, nešfíriac sa ani neúžiac, fužová krev pod tenkou pletou. Vlnisté rusé vlasy visely ľahkými pramienkami z oboch strán nevelkej hlavičky. Hruď dýchala ticho a ruky jakosi nevoľne a prísne tiskly sa k úzkej postave. Modré šaty padaly bez záhybov — po detsky — na malinké nôžky. Dojem, spôsobený devou tou, bol, keď nepoviem chorobný, ale záhadný.

Videl som pred sebou dedinskú devu, nie celkom bojazlivú, ale bytnosť so zvláštnym, mne nejasným výrazom; nevábila ma, ani neodrážala; nepochopoval som ju úplne, ale cítil len, že sa mi ešte nepodarilo sretnúť sa s dušou uprimnejšou. Lútosť... ano! Lútosť budila vo mne tá mladá, vážna, napjata

osoba — Bôh vie prečo! „Nenie z tohoto sveta,“ šlo mi hlavou, ačkoľvek vlastne z ľahov obličaja nehovorilo nič „ideálneho,“ a ačkoľvek slečna Žofia prišla do izby len preto, jako vidieť bolo. aby konala úlohu hospodárky, na čo i otec narážal.

* * *

Začal hovoriť o mestskom živote, o spoločenských zábavách a pohodliach, ktoré mesto T... poskytuje.

„U nás je ticho a krotko,“ podotkol; gubernátor je melancholik, maršálok (predseda okresného snemu) — starý mládemec. Ale ostatne, pozajtrá máme v šľachtickej besede veľký bál; nie sme tu bez krásavíc. No i celú intelligenciu uvidíte.“

Priateľ môj, jako človek, ktorý kedysi bol na vysokých školách, rád užíval výrazov učenyých; prednášal jich s ironiou, no i s vážnosťou.

Známo je i, zaneprázdnenie s prenájomom, zároveň riadnosť a správnosť privádza ľudí na jakýsi stupeň hlbokomyslnosti.

„Dovoľte sa mi pýtať, slečna: či pôjdete na ten bál?“ obrátil som sa k dcére priateľovej. Chcel som počuť zvuk jej hlasu.

„Otec chce ta pozreť,“ odpovedala, „pôjdem s nim.“

Hlas jej znel ticho a zvolna, a každé slovo vyslovovala jako by sa rozpakovala.

„Keď tomu tak, dovoľte, abych si zabezpečil u vás prvú štvorilku.“

Zklonila hlavu na znamenie súhlasu — ale i tu sa neusmiala.

O chvíľu vzdialil som sa, a pohľad jej očí, pevne na mňa uprených, tak tuším bol podivným, že mimovoľne pozrel som si ponad plece, či nevidí snáď nekocho lebo nečo za mojím chrbtom.

* * *

Vrátiac sa do hostinca a poobedujúc pohlievku, kotletky s hraškom a kuroptu do čierne vysušenú, sadol som si na pohovku a oddal sa myšlienkam.

Predmetom jich bola Žofia, tá zahádna dcéra môjho známeho; ale Ardalion zberajúci zo stolu vykladal si po svojom zadamčivosti moju: súdil, že sa núdima.

„U nás v meste je veľmi málo vyrazenia pre pánov cestujúcich,“ začal s obyčajnou nenútenou prívetivosťou, poklepávajúc ustavične umazaným obrúskom po opieradlách stoličiek; to poklepávanie je, jako známo, zvykom len sluhov vzdelaných. „Veľmi málo!“ On sa zamľčal a hmotné stenné hodiny, s fialovou ružou na bielom číslovníku, svojim jednotvarným a sipavým tikaním jakoby tiež potvrdzovaly jeho slová: „veľ—mi! veľ—mi!“ šramotily. „Ani koncertov žiadnych, ani divadla,“ pokračoval Ardalion (on jazdieval s pánom za hranice, a skoro bol v Paríži; on vedel dobre, že len mužíci hovoria: tyáter), „ani na príklad tancov lebo večerných zábav medzi pánmí šľachticmi, ničoho tu niet.“ (Zarazil sa na chvíľku, nepochybne len preto, abyh mohol poznať výbornosť jeho slohu.) „Ba i jeden druhého zriedka vidí. Sedí každý doma, jako kvočka na vajcach. Tak sa stáva, že cudzím navštevovateľom nemožno sa vrátiť — veru nikam.“

Ardalion pozrel na mňa z boku.

„Leda tohľa,“ pokračoval po prestávke. „Keby snáď vám bolo po chuti...“

Druhýraz pozrel na mňa i usmial sa, no zajiste patričnej náklonnosti a chuti k zvedavosti u mňa nepozoroval.

Výborný sluha zašiel ku dverom, pomyslel, obrátil sa a trochu na mieste pošlapávajúc nahol sa k mojmu uchu a prehovoril s hravým úsmevom:

„Nenie vám lúbo uzreť mrtvých?“

* * *

Prekvapený pozrel som na neho.

„Ano,“ pokračoval už šepotom; „je tu taký človek. Je jednoduchý mešťan, nezná čítať ani písať, ale koná skutky záračné. Jestli, na príklad, k nemu zajdete a zachce sa vám uzreť ktoréhokolvek nebožtíka z vaších známych, on vám ho dozajista ukáže.“

„Jakým spôsobom?“

„To je už jeho tajomstvom. Ačkoľvek je človek jednoduchý, môžem povedať i nevzdelaný, preca v náboženstve vyzná sa výborne. Kupci naši vážia si ho veľmi.“

„A je to po celom meste známo?“

„Komu treba — zná to, pane; no a pred policiou treba sa mať na pozore. Lebo hovor, čo chceš, sú to preca veci zakázané, a pre sprostý ľud — pohoršením; sprostý ľud — hovorím: luza, známe to: hneď na päste!“

„Vám už ukázal mrtvých?“ pýtal som sa Ardaliona. Takému vzdelanému smrteľníkovi neopovážil som sa tykať.

Ardalion kýval hlavou. „Ukázal, pane! otca jako živého mi predstavil.“

Ja som sa zahľadel naňho. On sa usmial a obrúskom pohrával — a zdvorile, ale pevne na mňa pozeral.

„No, to je veľmi zaujímavé!“ zkríkol som konečne. „Či sa môžem s tým mešťanom obznámiť?“

„S nim rovno nijako nemožno, pane; ale skrze jeho matku treba jednať. Je to počestná starenka: na moste jablká predáva.“

„Keď vám lúbo, pane, opýtam sa jej.“

„Buďte tak láskavý!“

Ardalion zakašľal do rúk.

„A odmenu, jakú ustanovíte, pravda nie veľkú, tiež jej, tej starúške, doručiť treba. Ja jej zo svojej strany poviem, že sa vás netreba báť, jakožto počestného pána, šľachtica — konečne i uznáte, že je to tajomstvom a žiadne nepríjemnosti jej nijak nezapríčiníte.“

Ardalion vzal tácku do jednej ruky, a krútiac vďakuplne jak vlastným telom tak i táckou, zamieril k dveram.

„Môžem teda spoliehať sa na vás?“ vykrikol som za nim.

„O, buďte bezpečným!“ rozliehal sa hlas jeho sebedôverný. „Prehovoríme so starenkou a odpoveď vám hneď prinesiem.“

Nebudeme reč šíriť o tom, jaké myšlienky vo mne zbudil neobyčajný návrh, sdelený mi Ardalionom; no ochotne priznávam sa, že netrpezlivo čakal som slúbenú odpoveď. Pozde večer prišiel ku mne Ardalion a prejavil svoju zlosť: nemohol najst starenu. Ja ale chcel som ho potešiť i doručil som mu tri-rubľovú bankovku. Druhého dňa ráno opäť a s tvárou radostnou prišiel do mojej izby: starena privolila síst sa so mnou.

„Hej, chlapče!“ skrikol Ardalion do chodby; „šovčsku! pod sem.“

I vstúpil chlapec asi šestočnň, celý umazaný sadzou jako mača, s ostrihanou, miestami až holou hlavou, v roztrhanej príhovanej kazajke, a v skromných čizmách.

„Zavedieš tohto pána, jak už vieš,“ prehovori Ardalion, obracajúc sa k „šovčskovi,“ a ukazujúc na mňa. „A vy, pane, jak prídete, dopytujte sa na Mastridiju Karpovnu.“

Chlapec zasípnu, a vypravili sme sa von.

* * *

Išli sme dost dlho po nedláždených uličkách mesta T., v jednej z nich, skoro najpustejšej, zastal môj sprievodca pred starým jednopatrovým dreveným domkom, a utrúc si nos celým rukávom kazajky, riekol:

„Tu je to, pane: idte na pravo.“

Vstúpil som po schôdkach do siene, obrátil sa na pravo; nízučné dvere zavrzly na hrdzavých pántoch a uzrel som pred sebou tučnú starenu v škoricovej zajačinou podšitej kacabajke a v pestrom ručníku na hlave.

„Ste vy Mastridija Karpovna?“ pýtal som sa.

„Tá sama, ano,“ odpovedala starena pískavým hláskom. „Ráčte ďalej. Nenie vám lúbo, posadiť sa?“

Izba, do ktorej ho zaviedla starena, bola tak zavalená všelijakými haraburdami, handrami, poduškami, perinami, vrecami, že nebolo skoro možno v nej sa obrátiť. Slnéčnie svetlo sotva prenikalo dvoma zaprášenými oknami, v jednom kúte, za hromadou košíkov vzdychal slabo a nariekal... neviem kto: snad nemocné dieťa, lebo snad — šteňa. Sadol som si na stoličku a starena zastala si rovno predo mňa. Tvár jej bola žltá, napolo priezračná jako vosková; perny tak vpadly, že medzi množstvom vráziek predstavovali jednu, rovnú; chomáč bielych vlasov trčal zpod ručníku na hlave, ale zapálené tmavé očka smeie a múdre vyzeraly zpod navislej lebkovej kosti; a zaostrený noštok tak vyčnieval jako šidlo, tak voňal vzduch: oj, ty líška, pomyslel som si, no, ty babsko

nedáš sa napáliť — pri tom od nej zapáchala pálenka.

Objasnil som príčinu svojej návštevy, ktorá ostatne, jako som badal, bola jej iste známa. Vypočula ma, očima bystro žmurkajúc, a len ešte ostrejšie vystrčila nos, jakoby nim zapichnúť chcela.

„Tak, tak, pane,“ prehovorila srdečne; „Ardaleon Matejič nám povedal, ano, ano; potrebujete umelosť môjho synka, Vasilka... len sa bojíme, milý pane...“

„A prečo?“ pretrhol som ju. „Zo strany mojej môžete byť úplne pokojní.... Nie som vyzvedačom.“

„Och, môj starký,“ doložila chytrou starena; „a jako by ste vy? kto by si to trúfal o vašom blahorodí mysleť! A prečo i u nás vyzvedať? Či vari robíme nečo zlého? Nenie takým môj synáčok, milý pane, aby do nečoho špatného, nečistého sa pustil... lebo nejaké čary robil... Pán Boh zachráň a presvätá Matička Bohorodička (starena triráz sa prežehnala). Po celom kraji prvý póstnik a modlič; prvý, môj drahunký, vaše blahorodie! Ale — milosť, pane, veľká nah vstúpila. Čože? To nenie dielo rúk jeho. To prichádza z hora, môj holúbok; ano z hora.“

„Tak súhlasíte?“ pýtal som sa; „kedy sa môžem síst s vašim synom?“

Starena zase zažmurkala očima a dvoráz, triráz prestrčila složený ručník z rukávu do rukávu.

Och, pane môj, pane môj, bojíme sa....“

„Tu veznite, Mastridija Karpovna, čo vám patrí,“ nedal som jej dohovoriť a podal desaťrublovú bankovku.

Hneď pochytla ju starena svojimi napuchlými, širokými prstami, ktoré pripomínaly drápy sovie, obratne zastrčila ju do rukáva, rozmýšľala trochu a jako zrazu bola by sa rozhodla, pleskla sa oboma rukama po bedrách.

„Priď sem dnes z večera, okolo ôsmej,“ ozvala sa neobyčajným, divným, vážnejším zvukom; „ale nie do tejto izby, ale rovno vystúp do prvého patra; tam sú dvere na lavo, a tie dvere otvor a vojdí, vaše blahorodie do prázdnej izby, a v tej izbe uzrieš

stoličku. Sadni si na tú stoličku a čakaj; a čo by si čokoľvek videl, nehovor a nič nerob; so synkom mojím tiež neráč hovoriť; preto že je on ešte mladý a má zrádnik. Polakaf ho je veľmi ťažko: zatrepotá sa, zatrepotá sa, jako nejaké kuriátko..... a beda, beda!“

Pozrel som na Mástridiju.

„Hovoríte, že je mladý, ale či je vašim synom....“

„Po duchu, stary, po duchu! Mnoho mám sirôt,“ doložila obrátiac hlavu smerom do kúta, zkaďe žalostný vresk sa rozliehal. „O, — och! Pane Bože na nebesiach, svätá Panna nepoškvrená! A vy, stary môj, vaše blahorodie, drier lež sem vstúpite, ráčte si dobre rozmysleť, koho by ste si zo svojich príbuzných lebo známych zomrelých, daj jim Pán Boh večnú slávu! videt priali. Pre-

hliadnite si svojich zomrelých, a ktorého si vyberete, toho už potom držte na mysli, pevne držte, kým prijde synáčok môj!“

„Ale, či bych nemal povedať vášmu synovi, koho vlastne....“

„Nie, nie, stary, ani jediného slova. On sám v myšlienkach vašich uhádne, koho treba. Ale vy len svojho známeho dobre, predo.... bre držte v mysli; pri obede si vypite vína — dve, tri skleničky; víno nikdy neškodí.“

Starena sa rozosmiala, oblizla, prešla rukou ústa a vzdychla.

„Teda o pol ôsmej?“ pýtal som sa vstávajúc zo stoličky.

„O pol ôsmej, stary, vaše blahorodie, o pol ôsmej,“ uspokojive odpovedala Mástridija Karpovna.

(Dokončenie nasleduje).

Karolina Světlá.

(Vyobrazenie na strane 93.)

Málokto z krásneho pohlavia v národe našom slovenskom stal sa duševnými výplodami svojimi sa tak krátky čas miláčkom obecnstva, jako česká spisovateľka Karolina Světlá. Ale málokto posvätil i pero svoje kresleniu života ľudu, jeho strastí a slastí, málokto poznal národ vo vnutorňom jeho živote, v celom jeho ráze a všetky jeho prednosti a vady tak, jako Světlá.

Karolina Světlá, rodená Rottová, narodila sa v Prahe dňa 24. febr. roku 1830 a je staršou sestrou na slovo vzatej spisovateľky Žofie Podlipskej. Výchovu svoju obdržala v nemecko-francúzskom ústave, kde sa tak odnárodnila, že v šesnástom roku ani jednu súvislú vetu vysloviť neznala. No, iný duch panoval v rodinnom kruhu. Tu pripomínaný býval rydzo český pôvod rodiny a v posvätnéj úcte prechovávané podanie o bývalých osudoch mnohých predkov rodiny. Tieto upomienky položila Světlá na papier vo svojich prácach: „Nekolko hárkov z rodianej kroniky,“ „Na úsvite“ atď. Otec bol vrelým milovníkom národa svojho; no nemal

ani tušenia o tom, že zápal jeho plápolá i v srdcach mnohých tisícov a považujúc snahy nektorých známych vlastencov za marné, vodieval dietky svoje po Prahe, ktorá do podrobná znal a ktorej každý kútik objasňoval vždy nejakým zvláštnym príbehom lebo osobnosťou. Práce Světlej: „První Češka,“ „Jitřenka,“ „Drama zbořeného domu,“ „Poslední paní Hlohovská“ a „Černý Petříček“ sú ozvenami týchto prechádzok a vernými obrazmi svojej doby.

Roku 1852 vydala sa za Petra Mužáka, i cestovala v prázdninách do hôr k jeho rodine. I poznala Ještěd, jedon z najrydzejších krajov Čiech. Tu naučila sa dokonale česky; tu zajasal sa prvýraz snivému oku jej básnickému diamant ducha narodního v celej úžasnej svojej bohatosti. Škoda, že Světlá hned vtedy nevedela, že bude spisovateľkou: veď mnohá vzácna perla zo života rydzo-národného upadla neskôr v duchu jej do zapomenutia!

Na literárne pole dostala sa Karolina Světlá náhodou. R. 1858 vyzvali ju redaktori

almanahu „Máju“ k spolupracovníctvu. Světlá podala novellu „Dvoji probuzení,“ v ktorej rozhodný talent novellistický osvedčila. V budúcom ročníku „Máju“ podala opäť novellu vyššej pripomenutú „Nekoľko hárkov z rodinnej kroniky,“ v ktorej jednoduchým a precízne uchvatným kreslením a vypravovaním veľmi obecenstvo prekvapila. Ale najsmelejšie nádeje vzbudila Světlá r. 1861, keď vydala novellu „První Češka“ nadvísanú, toto dojímavé epos národného znovuzrodenia. Talent našej spisovateľky javil sa čím ďalej tým skvelejšie, najvzrejšie ale tam, kde zasiahla bezprostredne do vždy sviežeho žriedla života, medzi ľudí; tieto jej poviestky sú opravdivými perlami a poistia Světlej meno nesmrteľné. Prvé miesto medzi týmito prácami patrí „Vesnickému románu,“ ktorý menovať môžeme nielen najpôvabnejšou snáď poviestkou literatúry českej, no i jednu z naj-

krásnejších prác novellistickej literatúry vôbec. Okrem týchto menovaných uverejnila Světlá mnoho iných prác; jako: Láska k básnikovi, — Na úsvitě, — Rozcestí, — Zvoněčková královna, — Kríž u potoka, — Frantína, — Kanturčice, — Nemodlenec a ešte asi 30 menších noviel a povestí.

Pobratimný český národ pozerá ku Karoline Světlej čo k jednej z najlepších síl na bohatom svojom poli literárnom. Neobyčajne bohatá obrazotvornosť, ktorá sprevádza nás udalosťami tými najsmelšími, psychologická hĺbka, ktorá nekdy i úžasom nás naplňuje — to sú vzácne prednosti slavnej českej spisovateľky, ktorej podarenú podobizeň na záhlaví tohto čísla podávame. Bože daj, aby i národu našemu čo skôr odchovala sa spisovateľka, ktorá by sa nám stala tak drahou, jakou je českému národu — Karolina Světlá!

Šibeník.

(Vyobrazenie na strane 101.)

Čarokrásny je pohľad na Šibeník zo strany morskej. Šibeník, italsky Sebenico, patrí k najkrásnejším mestám Dalmacie; leží ono pri samom zálive a rozkladá sa amfiteatralne nad morom. Plaviaci sa popri pobreží dalmatskom býva milo prekvapení. Celé mesto rozložené je na skale; má lea dve rovné ulice, ostatnie uličky sú skoro všetky spojené schodami. Na strane ku pevnnej zemi obrátenej sú posiaľ staré hradby a väže. Šibeník má dve predmestia, najkrajší gotický kostôl v Dalmacii, celý z mramoru vybudovaný, 121 stôp dlhý, 46 široký a 61 stôp

vysoký. Mesto má i a predmestami okolo 13.000 obyvateľov, ktorí sú skero všetci pôvodu slovanckého. Obyvateľstvo toto vyniká čulosťou a veselou slovanckou myslou, obchod jeho je rozsiahly.

Z dejepisu mesta udávame, že r. 998 po Kristu Pánu malo vlastnú svoju správu; r. 1205 prišlo do moci uhorskému kráľovi Kolomanovi; r. 1116 vydebyl ho benátsky dože, no Uhria odňali jim ho ešte tohože roku; v XV. storočí dostalo sa zase do rúk Benáčanom i trpelo mnoho od sverepých Turkov, ktorí ho trikrát obliehali a dobývali.

Srbkyňa, idúca na trh.

(Vyobrazenie na strane 109.)

Na Balkáne zúri boj, boj na život a na smrť. Bohatiersky Hercegovec opustil svoju rodnú kuču, i strašným handžarom a dlhoočinnou puškou v ruke bojuje vytrvale na

ubočiach špatno-krásnych žulových brd voľného Balkánu za slobodienku zlatnú. Kto videl raz Srba hercegovinského, zalúbil sa do neho a s nadšením ho vychvaľuje. Vysoký

zrast, fantastický a skutočne vkusný oblek, lesklá zbraň, odmerané, jakosi aristokraticky-nevášimavé držanie sa, prinúti každého ku skúmaniu muža, ktorého má pred sebou; i vidí složitú jeho postavu, obdivuje ušľachtilé ťahy, tmavý vlas, tmavé oko i fúze a charakteristický orličí lebo jastrabí nos.

Kým si Hercegovec voľne žije čo bohatier, nádobno žene o domácnosť sa starať, ťažko robí. Na obraze našom vidíme Srbkyňu, jako ťažké bremeno na trh nesie. Ani koš na chrbte nestačí jej k naloženiu všetkého toho, čo chce v blízkom mestečku predať, a preto užíva zvláštny druh nositok. Srbkyne vôbec nosievajú na bedrách ťarchy, žeby sa nad tým naše dedinské gazdinky zadivily. Sú ony ubohé opravdivými ťahanami pri hospodárstve; preto sú i ženy zhrubých rýsov, chytro sa ostarávajú a obyčajne umierajú drier, lež mužovia, ktorí dlho ostávajú

pri sile a svižosti. Nesmieme ale neblahý pomer tento pripisovať povahe srbského národa — nie, vinného nesie živel sadzí, vštepený orientom. Juhoslovania vôbec mnohé a mnoho utrpeli na čistote mravov svojich susedným Tureckom, týmto vredom Európy. Mužia sú preto ušľachtilejšie utvoreni, lež ženy. Príčinou toho je pomer jej k mužovi a rodine. Žena južná je vlastne mužov majetok; ona požíva výnosití viacej snad lež nekde u nás, no nemá vôľe, nemá vliv: je automatom. Manželstvá uzavierajú sa dla majetku. V rodine je Hercegovec tým istým človekom, čo iný Európan. Rodina jeho je drahokamom, ktorú Hercegovec ochraňuje. Matka v kuči (v chyži) je kráľovnou 4—5 dietkam. Neblahý pomer ženy k mužovi prestatne i u Juhoslavana, jaknáhle ztrasiť se seba utríznený národ krvavé jarmo turecké.

TOMÁŠ ČERVENŇ,

**veľprepoš, vikár a kanonik biskupstva
baňsko-bystrického,**

bývalý pokladník „Mat. Slovenskej“ atď. atď.

najprednejší mecén a miláčok národa slovenského,

narodený dňa 20. jan. 1793 v Chyžnom v Orave,

zomrel v Baňskej Bystrici dňa 27. apríla po siedmej hod. večernej.

Večná a vďačná mu pamäť i sláva v národe!

Literatúra a umenie.

Slovenský letopis pre históriu, topografiu, archeológiu a etnografiu. Redaktor a vydavateľ: Franko V. Sasinek. V Skalici tlačou Joz. Škarniela. 1876. Veľká VIII.; str. 88. Ročníku I. sošit 1.: Slovo k ct. Obecenstvu, Uhorsko-kráľovské drahotiny a pamätnosti, Turec, Nepochalská starožitnosť, Staviteľské školy a spolky, Cechové artikule z r. 1558, Česko-slovenské listiny, Dejepisné hlasy o Slovanoch v Uhorsku, Knižozor, Všeličo, Nekdajšie slovenské časopisy, Slovenské časopisy r. 1876. Vehlásny náš historik píše v svojom proslove medzi iným toto: Z posvätného Olympu („Mat. Slov.“) vyplašená bola i Klio, ktorá usilovným a svedomitým perom objasňovala minulé doby vlasti a národa, aby od zlomyslných a nepravdivých príveskov prečistený dejepis stal sa apoštolom pravdy. No, ale zakúsila, že pravda oči kole. Zdáliž necháme tú Músu bez útluku a prístrešia? Oj nie! Náš „Slov. letopis“ bude jej útlukom, aby pod jeho prístreším vyprávala nám o minulých dejoch našej vlasti, našich miest a osád, jako i o našich starožitnostiach a o dávnych obyčajoch našich slavných predkov. Nebude nás ona vodit po mutných zriediach, ale pravdou z čistých, najmä domácich, žriediel čerpanou občerství ducha nášho a oduševní hrdosťou národňou. Do práce teda i na poli histórie, topografie, archeologie a etnografie! Do práce každý, buď viac buď menej učení;

lebo na poli tomto jednotlivec nič alebo len málo vykoná, a častokrát ten menej učení príhodi na poli tomto k takým pokladom, k jakým učení prístupu nemá. „Slov. letopis“ dotyčne starých písemností ovšem bude klásť zvláštnu váhu na staré slovenské listiny, nápisy a výpisky; kde to však slovenskej histórii a topografii potrebné a prespešné bude, neodmietne ani písmo inozajčné. Upotrebi-li sa kde polemia, bude ona dôstojná, zdravá a mierna, ktorá nerozhorčuje, lež privádza k odloženiu bludu a k poznania pravdy.“ — Výborný časopis tento vychodí v Skalici (via Gúding) vo štvrtročných 6-hárkových sošitoch; predplatná, na redakciu zasielať sa majúca, cena obnáša na celý rok 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl. Odporúčame ho opätne ct. obecenstvu čo najsnazšie.

Poetická čítanka. Sbirka básní pávodných i preložených, již dle básniakých druhů k tisku upravil Václav Petrů, ředitel realného gymnasia v Pelhřimově. Sošit 10, 11 a 12. Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober. V Praze 1876. VIII.; str. 188; cena sošitu 30 kr.

Stručný vědecký slovník věcný. (Malý slovník naučný.) Redaktor Jakub Malý, mimoř. člen král. české společnosti nauk. Dílu III. sešit 3. V Praze. Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober. 1875. VIII.; str. 64; cena 36 kr.

Listareň redakcie a administrácie.

S číslom týmto rozposielame pl. t. pp. odberateľom „O.“, ktorí nám posiaľ svoje t. ročné predplatky neposlali, upozorňujúce listochy; i prosíme jich, by povinnosti svojej čo najskôr zadost urobili, lebo ináč hateni budeme v lit. účinkovaní svojom. Spolu žiadame účtve tých pánov, ktorí nám za minulú ročníku dlhujú, aby už raz dlh svoj vyrovnat neobmeškali. Smutno to u nás, že mnohí nenahliadnu, jak obťažné je postavenie slovenského redaktora a na to sa spoliehajú, že však, keď oni nie, iní odberatelia správne platia. — P. F. J. v Košť. Dohnánie elegiu prijal som, vyjde budúce. Dieky za jej doposlanié; obohatiť moju sbierku autografov slovenských. Prial bych si, keby príklad Váš našiel mnoho nasledovníkov. Sberajme všetko, čo má potah na

náš kultúrny vývoj; zavďačíme sa tým veľmi potomstvu. Každý nech pracuje dľa svojich schopností na stavani chrámu národnej osvety. — P. F. G. na St. T. Číslo Vám posielame. Divne to, že tohto roku po expedicii jednotlivých čísiel i 20 reklamácií nám dochodí. Naša expedicia je v tom najlepšom poriadku. — P. J. J. v Pož. Bože daj Vám zdravia, by Vaša tklivá pieseň a národnia povest dlhé roky ešte liala balzam do raneného srdca slovenského! Práčičku čakám; preklady tie sotva budú potrebné, bo vec zdá sa uspať: zdá sa mi, že sme marné pracovali. — P. K. R. v L. Sv. M. Brat mój, trpezlivosť. „Povesti“ sa chystajú; možno, že sv. 1. ešte koncom mája vyjde. Predplatky prijímam. Pracuj ďalej; uverejní sa časom.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privlgye):

Ceforočne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnicka mládež i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂ — 4 hárkov silných, dľa posledného knižného mestaca na veľkej úrovni.

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUČLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Mája 1876.

Číslo 5.

Lazar.

Poveš z Hercegovinského života.

Podáva *Felix Kutlík.*

(Dokončenie.)

Lazar býval na Cetini u bratrancov vладыkových, rozprával ďalej Nikola. I túžil po boji so sverepým Turčňom. Bývať chcel na hranici, by každý deň bojovať mohol. To sa hneď nestalo. Dákysi nepokoj zmocnil sa jeho búrlivej duše a dákasi nová túžba zrodila sa v ňom, ktorá celkom zaujala jeho srdce a mladistvú tvár smútkom odiala. Priatelia marne dopytovali sa po príčine tejto premeny.

„Pobratime,“ riekol jedného dňa Stevan k Lazovi, „dívam sa na teba jako zalúbená deva na miláčka svojho, jako mať na milé dieťa svoje: a zármutok tvoj ma sužuje. Už v chráme Božom, keď ťa vладыka požehnával, bol si smutný; ale teraz zdá sa, jakoby neкто otrávil bol dušu tvoju. Prečo sa trudíš, prečo hynieš? Zmuž sa, vyjasni čelo, i vyžaluj bôl svoj priateľovi svojmu! Alebo snáď Stevanovi nedôveruješ?“

Bol že vám to za junáka — ten Stevan! Jasná jeho tvár závodí s ružou, výška jeho závodí s mladou jedlicou, dve ruky jeho sú jako rozpiate krydlá orla, krok bystrý jako krok leva, reč jasná a zvučná jako potôčik černoهورský. Ač je ešte mladý, no vidieť na ňom, že z orlíčatka toho vyrastie orol.

„Stevane,“ ohlásil sa Joko, „či ozaj neznáš, prečo náš Lazo smúti? Či nevieš, že Lazo videl Jelenu Kovačičovu? Od toho okamženia on smúti, túži a sužuje srdce svoje.“

Joko a Stevan zamsmiali sa chutne a tak Lazov smútok zahnat sa domnievali.

Lazo sa pousmial, ale len tak, jako keď slnko na chvíľku z pomedzi

oblakov vykukne a potom zase sa ztratí.

„Videl som Jelenu,“ riekol smutne pred seba hladiac, „ale ona je dcérou sardara¹⁾, a ja som biednym a chudobným junákom!“

¹⁾ Sardar = okresný hajtman.

František Palacký.

„Čo biednym?“ zvolal Joko. „Tys po-bratimom našim, i máš právo ku každej Černohorke! Naše sestry nehľadia na hodnosti, hladia ale na junáctvo a tým sa ty pochľúbiť môžeš!“

„Nesmiem sa priblížiť k jej srdcu; veď som len za krátky čas hostom Hory a nemám ešte junácke zásluby.“

„Keď chceš Jelenu dostať,“ riekol vážne Joko, „ja sám pôjdem na námluvy do Kovačičov. Keď by som nemal Angelu, iste bych Jelenu miloval, veď je ona druhou krásavicou na Hore. Či pravdu hovorím, Stevane?“

„Pravdu! Ona je okrasou našej Hory. To všetci vieme. A že je milá a že vernou bude mužovi svojmu, o tom nepochybujeme. Veď i jej brat Sava, náš pobratim, je hodný junák, ktorý sa nezahaňbí v boji, no pochľúbiť sa môže víťazstvami a Jelena je jeho sestrou! Nechajme to, bratia. Druhú, pre nás teraz zvláštnu zprávu, mám vám obom v známosť uviesť. Včera bol som v Záhorách na Neguši; i dozvedel som sa, že na Grahove Ali baša s vojskom svojim leží. Do sto hromov, na Grahove Turek! Junáci na Záhorí ma vyzvali, aby sme Aliho tam prepadli a zničili. Privolil a prisľúbil som, že zajtrá medzi nich sa navrátim. Nuž a vy dvaja pôjdete s nami?“

„Pôjdem,“ riekol prudko Lazar a smútok zrazu ztratil sa z tvári jeho.

„Nie som proti tomu,“ doložil Joko, „čo ale povie brat môj vладыka?“

„Keď zbijeme Turka, príjeme mu povedať, čo sme vykonali,“ odpovedal Stevan. „V boji tom súčasťou sa len mládež. Otcovia naši tiež tak bojovali a my sme jich deti. Bude to nevýslovná radosť na Hore, keď otcovia za nami na Grahovo príjdu a tam zničených Turkov najdú a nás čo víťazov pozdravia!“

Vyššie tristo mládencov pod vodcovstvom Stevana vybralo sa na Grahovo. Keď Smail-aga videl blížť sa Černohorcov, ustupoval, a to preto, aby zmámil mladškov, ktorí bez rozvahy hnali sa za nim. Pozde zbadali, že jich Smail zo všetkých strán otočil; no ani

jedon nemyslel na osvobodenie, ale len na slavnú a junácku smrť.

Nastal boj ukrutný. Smail namáhal sa prvýraz na lov vyletejších orlov pokoriť. Bol to boj zvláštny, ktorý ešte i dnes mládencov Hory oduševňuje¹⁾.

„S Bohom Hera!“ zvolal Stevan a s handžarom v ruke viedol mužov svojich do krvavej seče.

„S Bohom Hora!“ odpovedali mladíci i vrhali sa do radov tureckých.

„Umet i Muamed!“²⁾ zkrikli Turci i valili sa zo všetkých strán na junákov.

„Za mnou, bratia!“ volá Stevan a smelo dorážajú na fanatických Turkov.

Boj zúrill všeobecne. Len vtedy handžare mladých junákov prestaly obeť kosiť, keď v hŕstku ztisknutí mladíci nemohli sa pohybovať. I vyrúti sa z kruhu Lazo i zvolal: „Hurrah, bij a tlč, za slávu Hory!“

I prekliesnil na novo k boju cestu, ktorá ale po chvíľke zase sa zavrela. Zchytil Lazar barjak³⁾ a hodil ho medzi Turkov a zvolal:

„Bratia, svätý barjak náš Turci šliapu!“

Kolo junákov sa rozšírilo, barjak bol vyzdvihnutý, no zrazu množstvo Turkov udušilo kruh junákov a oni — hynuli. Turci sekali junákom hlavy, aby tak deň na Grahove oslávený byť mohol.

Smail-aga pohliadol na hrbu zničených mládencov. Jeho srdce poblo sa citom diabla. Keď videl, že jeho vojaci junákom hlavy odrezujú, zvolal:

„Dost je hláv pre vás, tie niekoľké, čo sú tým štencom na väzách, sú moje a ja jich sokolom za pokrm nechávam.“

Medzi tými, ktorým hlavy odfaté neboly, ležal Lazo a brat Jelenin Sava.

Turecké vojsko vzdialilo sa z bojišta.

Mrak začal sa vláčiť po zemi, keď Lazo precítil.

„Joko, Stevane,“ volal tichým hlasom i díval sa do kola, ale odpoveď žiadnu ne-

¹⁾ Boj na Grahove je historický a pravdivý.

²⁾ Umet i Muamed = Lud Mohameda; tak kričia v boji Turci.

³⁾ Barjak, prapor, zástava.

dostal. Len v dialke počul výkriky: „Allah, Allah!“

Víťazstvom opojené vojsko Smailovo tiahlo ďalej.

„Moji bratia sú v boji,“ vzdychol si Lazar, „a ja tu ležím, ja som tu zaostal. Jako sa ale zhrozil, keď vstávajúc videl pri sebe zohyzené telo Jokovo a Stevanovo!“

„Tak vás zohyždili,“ bovoril boľne Laze a díval sa na zničených súdruhov svojich. „Len tento pri mne ležiaci má hlavu. Či žiaľ, pobratíme?“

Bol to Sava.

„Lazare,“ ohlásil sa tíska precítivší sa Sava, „ešte žijem; rana ma páli, daj mi vody.“

Lazara premohol závrat, i zvalil sa na zem.

I ty umieraš,“ vzdychol si Sava, „ty miláčku sestry mojej a len ja biedny žit zostávam!“

Sava naklonil sa k Lazovi a do ucha mu šopkal:

„Pozdrav všetkých junákov, ktorí za slobodu padli!“

Sava biedne ťahal sa po zemi, hľadajúc zriedlo občerstvujúcej vody. Všade v ceste ležali mu mŕtvi jeho súdruhovia, ktorých po zbrani a šatoch poznával.

„I vy ste mŕtvi!“ zvolal Sava, keď doťahol sa k Jokovi a Stevanovi. „Turek besný odsekol vám hlavy, aby od bašu dostal čelenky¹⁾. Odveta za vás bude ukrutná!“

I premohla ho nová zimnica, i sklonil hlavu svoju na zomdleného Lazu.

Všade je hrobové ticho, všade pusto a len dve srdcia na bojišti bijú, jako by vraveli, že ešte žit budú. Hviezdičky svietily na pole krvavého boja a chladný večerík obživoval Savu a Lazara.

Tak hľa bola udusená čata mláďencov na Grahove. Zatesklili rodičia nad padlými mláďencami, no neplakali zúfale; veď v posvetnom boji za vieru Kristovu a slobodienu

zlatú padlého syna rodičia, bratov sestry a milencov milienky pozbánávajú.

Na druhý deň po boji shromaždili sa niekoľkí mužovia z okolia a poniektorí pohraniční Černohorci. Sobrali mŕtvych a pochovali ich v dedine svojej. Savu a Lazara odniesli ku Kovačičovi, kde sa oba vyliečili.

V chráme Božom na Cetini slúži vладыka sv. omšu i modlí sa s národom za junákov, ktorí na Grahove padli. Ač je na Hore plač za padlými v boji potupnými, preca dnes kde tu ronía pokrevní slzu bólu, ktorá v srdci ľudskom zatajiť sa nedá. Ba i väčší bóľ zjavil sa na tvárach prítomných, keď vладыkov hlas pri modlitbe triasol sa a oči zalialy knihu slzami.

Sava a Lazar neboli prítomní pri zádušnicach. Oba sedia doma, dumajúc o Grahove a o bratoch, ktorých tak chytro utratili.

Práve ohlásal zvonček na kláštore, že zádušnice sú ukončené. Hlas zvona prebudil Savu a Lazara z dumania.

„Pobratíme,“ riekol Lazar, „i nám tento zvon mal vyzváňať tak, jako zvoní mŕtvým už súdruhom našim. My biedne žijeme!“

„My žijeme,“ odpovedal Sava, „ale kto pochopí vôľu Svätého? My žijeme, žit budeme k pomste, ktorá sa nám dostala za podiel. I ja bych bol vďačne život skončil na Grahove, veď v takom boji padnúť, je túžbou srdca môjho. Ale či to nenie haňba pre nás, že takto biedne žit máme?“

„Videhí naši mŕtvých okolo nás ležať, i nemáme sa čo haňbiť. Môžu vidieť rany tvoje, ktoré svedčia, že bil si sa s nepriateľom. Ale ja som nešťastejší. Mňa Turci len udusili, rany na tele nemám: preto haňbím sa, že žijem.“

Lazar sklopil hlavu svoju k zemi, jakoby sa haňbil, že nenie ranený.

Do siene vstúpila Jelena, sestra Savova.

Tvár ružová, oči veľké, čierne, bujné vrkoče hlavu otáčajúce, biely svetlými kvety vyšívaný plášť, postava útla, ženská —, to bola Jelena.

„Pri kláštore hrajú kola,“ riekla zvučným hlasom ku bratovi a Lazovi, pod strč-

¹⁾ Čelenka = srieborné perá, ktoré sa za hlavy kresťanské dostávajú; je to „ozdobný znak“.

mami ospevuje spevec boj na Grahove: slušná vec je, aby ste sa národu ukázali.“

„Nuž pravda, pôjdeme,“ prisvedčil Stevan; „idem si pre zbroj.“

I odišiel.

„A ty Lazare čo smútiš? Čis nemocný, že tvár tvoja bladne? Poď i ty s nami, i okrejš na tele i duši.“

„Mám ísť a tam stydeť sa pred národom?“ spýtal sa Lazar a pozrel prosebným pohľadom na Jelenu, ktorá v pohľade tom sa kochala, ale i hneď oči na druhé miesto uprela.

„Prečo bys sa stydeť?“ usmiala sa Jelena. „Ktorý junák bol na Grahove, ten je pred Horou, i pred Jelenou víťazom. Poď len s nami, počuješ junácku pieseň, úcta národa je tvojou odmenou.“

„Ty si to žiadaš, abych išiel; nuž pôjdem,“ riekol Lazar a Jelenine reči staly sa jeho útechou.

Sava, Lazar a Jelena odišli spolu ku klášturu.

Bolože to krásne ľudstvo shromaždené pri kláštore! Mladí tančili kolo, starí načúvali spev slepca, ktorý vážnym hlasom ospevoval víťazstvá v boji vyznačivších sa junákov. Keď zabávajúci sa zbadali, že sa blížia k nim Sava, Lazar a Jelena, opúšťali hry a besedy, i poberali sa za nimi ku slepcevi.

Sava je bladá, rany ho utrúpily. Smelosť tvár bladá jeho časom zažiarovala. Lazar hneď pozrel na ľud, hneď ale i zklopil oči k zemi, jakoby sa ľudu haňbil. Jelena dívala sa smele na všetky strany, jakoby povedať chcela:

„Sava je mojím bratom a Lazar je miláčkom duše mojej.“

Slepec začal ospevovať boj na Grahove, ľud umlkol a šepotu nebolo. Ospieval Joku a Stevana, ospieval oduševnenú mládež a lásku k rodu a vlasti. Spomínal junáka Hercegovca, jako rozlomil bojovný kruh Turkov, jako handžarom, ktorý sa v krvi zohrial, rany delil, jako bariak oslobodil. Naposledy zaspieval, že Smail-aga nechal dvoch junákov za pokrm sokolom, ktorí teraz stanú sa pomstiteľmi na Grahove padlých bohatierov.

Tvár Lazarova sa vyjasnila. Porozumel, že si haňbu na Grahove nevyzískal.

Dospieval spevec.

„Laza je príbabou¹⁾ a nie junákom!“ zavolal neкто zo zástupu.

Sava sa rozlútil, hľadal bezodivca, i vzal do ruky handžar, aby ho potrestal.

„Nie,“ riekol Sava, keď poznal przniteľa slavnosti a dobrého mena; „deň tento vraždou nepoškrvním. Simeone, tys hosta Hory a pobratima môjho zneuctil. Vieš, kde bývam, vieš zákony naše!“

„Haňbu som si na Grahove vydobyl,“ riekol smutne Lazar. „Sava môj, nie som viacej hostom Čiernej Hory!“

Škoda, že Lazar nepozrel na Jelenu! V jej očiach bol by našiel zadosťučinenie. Jelenine oči hovorily:

„Lazare, kto bol na Grahove, ten nenie pred Horou a Jelenou príbabou!“

Veniec diev otočil s Jelenou Lazara a Savu, i so spevom odprevádzaly jich do domu Kovačičovho.

„Deti,“ vraví Nikola, „kedyže tá prekliata závišť a nesvornosť vyhynie medzi Slovanmi?“

Ľud na Záhorí žiadal si Savu a Lazara videť. Úcta, ktorá sa pri takej prflezitosti miláčkom národa preukáže, je krásna a dojmavá; ona hojí všetky rany a vzdáva víťazstvu úctu. Len takýto život utvoril Horu, ktorú až do dnes stráži a zdržuje.

„Vojvoda Vuketič,“ hovoril Sava k Lazovi, „povoláva nás na Záhorie a my sme jeho hostmi. Prijal som pozvanie; myslím, že ho i ty s radosťou prijmeš.“

„Sava môj,“ prosil Lazar, „žiadaj, abych s tebou Smaila v jeho konaku navštívil, žiadaj srdce moje, žiadaj, čo chceš: všetko ti vyplním; len nežiadaj, abych s tebou išiel na Záhorie.“

„A prečo, Lazar môj? Či haňbíš sa so mnou ta ísť?“

„Či nevieš, čo mi Simeon nedávno povolal? A teraz mám ísť na Záhorie, abych

¹⁾ Príbababa = kto staré ženy olúpi, volá sa príbabou; koho tým menom pomenujú, cítí sa byť nešťastným.

nový posmech a výsmech počul? Žil som junáctvu, posmechu sa vystaviť neviem.“

„Simeon z pomsty ťa pržibabou nazval, aby ťa z Hory vyhnal, a —“

Sava prestal ďalej hovoriť; Lazar lútošne pozrel na milého priateľa svojho.

„Či som snáď zradcom, že ma Simeon z Hory vyhnať chce?“

„Nie.“

„Či som sa previnil proti cti Simeonovej, alebo snáď jeho brata abo pobratima?“

„Hovorí, žeš ho obrazil na cti.“

„Tak? Česť priniesol som medzi vás, nezneuctil som nikoho; bez cti nevrátim sa ani do svojho Sela. Dobre je, že som na tvoju žiadosť ešte za čas na Hore zostal: jestli bych sa bol prv vzdialil, Simeon by bol myslil, že som pred nim zutekal. Dokážem to Simeonovi, že som nevinný, no dokážem mu i to, že sa báb neznám a že ten, ktorý je deňne prichystaný k smrti, že si ten dušu hriechami nepošpiní a čo opravdivý junák žije i mre!“

„Mýliš sa, pobratime môj drahý. Chceme ťa to objasniť! Pri rozličných zábavách a tancoch sestra moja najčastejšie so Simeonom sa zabávala. Zábavy tie boly nevinné. A Jelena čo i vedela, že Simeon láskou ku nej zahorel, nikdy mu žiaden slub neučinila. Čos ty na Hore a čo k nám chodievaš, nechodieva ona ku zábavám; preto Simeon myslí, žeš mu srdce Jelenino odcudzil, že pre teba nim pohrdá.“

„Pobratime, vieš, že som nevinný; i to vieš, že som Jelenu od Simeona neodviedol. Keď som videl sestru tvoju, vyznám, že nejaký cit neznámy zrodil sa v duši mojej, ktorý vždy ma trápil, ktorý ma naučil o Jelene vždy myslieť. Možno, že cit ten bol by ma prevládal, jestli by som bol smel myslieť, že čo jednoduchý junák môžem dcéru sardarovu za ženu dostať. I nebohý Joko a Stevan znepokojili ma, keď hovorily, že smiem myslieť na Jelenu. Jestli v tom nepríde výpad na Grahovo, neviem, čo by sa bolo so mnou stalo. Spýtaj sa Jeleny, veď si jej bratom, či som sa osmelil jej srdce túžbami srdca svojho omámiť? Ale, nech dnes chladná my-

šiel rozkazuje rozmazanému srdcu: ja sestru tvoju zo srdca svojho vyhánam!“

Poslednie slová predniesol Lazar veľmi lútošne.

„Nie, pobratime, nie. Nesmieš svoje a srdce sestriho, ktorá ťa vrúcne miluje, zničiť. Ona mi čo bratovi povedala, žeš jej srdca miláčkom. Chceš zničiť srdce milé, ktoré v srdci tvojom zemský pokoj nachádza? Dáš si zničiť Simeonovi šťastie svoje? Nebuď citlivým! Vy sa milujete a ja spokojný som s láskou vašou. Že je sestra moja serdarova dcéra, nech ťa to nemýli; veď junák, ktorý bol na Grahove, nad každú hodnosť je vyvýšený. Nezarmucuj ma tedy rečmi svojimi, pobratime drahý! Hneď idem ku sestre, neskôr pôjdem sám na Záhorie. Keď sa vrátim, vy-pýtam ťa sám Jelenu od rodičov.“

Sava odišiel k sestre. Lazar opustil dom Kovačičov.

„Jelena moja, Jelena drahá,“ a pobozkal Sava sestru svoju. „Možno, že už zajtrá nebudem ťa bozkávať. Šťastná si, že sa Lazar stane tvojim mužom; šťastný i on, že ťa dostane.“

Sava povyprával všetko sestre, čo Lazovi povedal, len nie to, že ju Laza zo srdca svojho vytvoril chce. Dobre to i urobil; veď by bol zničil srdce láskou rozžaté, srdce citlivé.

„Sava môj,“ riekla Jelena, „tak ozaj chceš, aby sa Lazar stal mojim mužom? Snáď so mnou len žarty vystrájaš?“

„Nie sú to žarty, je to holá pravda,“ odpovedal Sava. „Jestli by srdce tvoje druhého, a nie Lazu, chcelo, ja bych sa stal nešťastným!“

Jelena zakryla si rozplamenenú tvár. I položiac ruku na zbúrené srdce, hľadela ho utíšiť. Sava odišiel uspokojený.

Lazar opustil dom Kovačičov, i poberal sa do domu Simeonovho. A jaký bol zmenený! Nevidí nič cestou, nemyslí o ničom, len snáď o tom, že jeho život novú dráhu žitia nastúpi.

„Tak je,“ vraví si cestou zadumený Lazar, „to urobím!“

A ďalej stúpil k domu Simeonovmu.

Škoda, že cesty junákov našich sú klzké, škoda, že junáci naši nehľadajú radu u starších, škoda, že duch junácky nepozná a nestavia si hrádze: preto práve mnohí v súbojoch zhynuli, mnohí sami si odoberajú život a mnohí odbehli k Turkom!

„Pochválen buď Boh Otec. Boh Syn a Boh Duch Svätý!“ poklonil sa Lazar, keď vkročil do domu Simeonovho.

Simeona doma nebolo.

Jefrem, brat Simeonov, neprijal pozdravenie, jeho zrak Lazarovi inšie zvestoval.

„Krestanom som, i myslím, že sa v dome krestanskom nachádzam,“ riekol urazený Lazar; „divím sa ale, že ma jako takého pozdravením krestanským nevítaš.“

„Krestanom som i ja,“ riekol uštepačne Jefrem, „ale babám neďakujem.“

„Babám?!“ zvolal bnevom Lazar, i premeral Jefrema. „Jestli bych bol babou, bol bych sa bál ku vám prísť, ku junákom to, ktorí od pece dívali sa na Grabovo.“

„Hladáš rozopru?“ zvolal Jefrem.

„Nebojím sa vyhrážky, no vraždy na cti a junáctve sa bojím. Snad i ty, brat Simeonov, schopný si takej vraždy?“

„Nehádam sa s tebou, ale sa ťa spytujem, čo chceš v dome tomto?“

„Hľadám tvojho brata. Chcem sa s ním rozlúčiť.“

„Na ceste do domoviny tvojej už dávno ťa očakáva. I on chce sa s tebou rozlúčiť.“

„Idem, poznám zákony slušnosti, preto mi jich vykladať nemusíš. I ty chceš mať prácu so mnou? Dobre, nelakám sa Jefrema. Bývam v Sele, tam dolu v Hercegovine, kde ťa očakávať budem.“

Lazo vystúpil z domu Simeonovho, kde jeho citlivé srdce zase pohanenie utrpelo. I zaumienil si Cetinňu a Horu opustiť.

Lazar zastal nad Cetiňou a dlho nemo díval sa na ňu. V meste tomto bol šťastným, no ztratil v ňom všetko, čo mu bolo drahé a milé!

„S Bohom slavná Hora!“ vzdychol si Lazar. „Junácke nádeje dovedly ma k tebe, a ty si videla, že som ťa nezneuctil. Želám ti rozkvet a slavné vždy víťazstvá nad Turkom; želám ti synov takých, jakých si v boji

na Grabove ztratila. I ty Jelena drahá, ktorá si našla útechu v srdci mojom, žij šťastne! Ja som ťa miloval, no bola to láska nevinná a krátka, ktorá vždy blažiť bude dušu moju.“

Lazar nezbadať, že ho len na niekoľko krokov vzdialený Simeon počúva.

„A ty drahý pobratime, Savo,“ vravel ďalej Lazar a zperlily sa mu oči, „žij tiež blažene a šťastne! Odpusť, že bez tvojho znanja opustil som váš dom a teba, že som ťa neprivinul k prsam svojim priateľským. Zadrž si sestru, život môj odnesiem Hercegovine, ktorej posväťm dni žitia môjho. Nesretneme sa viacej v živote časnom! Nemysli si, že som tvojou sestrou opovrhol, nie; ja vzdalujem sa od prameňa šťastia svojho, aby som sa hodil do náručia žitia hajdúckeho. Snad sa tam všetky moje bolesti minú!“

„Tak dlho sa lúčiš s Horou?“ zahrnel Simeon na Lazara.

Lazar pozrel na dotieravca, ktorého hneď poznal.

„Dlho sa lúčim,“ riekol pokojne Lazar, „veď prežil som v nej dni milé a drahé; preto neutekám bezcitne z nej, veď láska ma ku nej viaže. Hladal som ťa v dome tvojom, kde počul som od Jefrema, že ma na ceste očakávaš. Čo chceš? Tu som! Hovor chytro!“

Simeon pristúpil k Lazarovi a prísno sa díval na soka svojho. I vytiahol pištoľ a riekol k Lazarovi:

„Hotový si k zápasu? Jedon z nás padnúť musí!“

Lazar pohľadom nevinnosti ale i zmužlosti pozrel na vztekľého Simeona, a pohľad ten aspoň na chvíľu utišil zúrivca.

„Mám sa k boju pripraviť? Myslím, že mi udáš príčinu, prečo sa hneváš a jako som sa proti tebe prevínil?“

„A kde sú pištole tvoje?“ spýtal sa rozhorčeno Simeon.

„Pištole? V srdci Hory cestujem bez nich a v Hercegovine i päste sú dobré a dostatočné proti nepriateľovi. Ale hovor, čo chceš odo mňa?“

„Dobre to vieš, čo mám od teba požadovať. Žes mi odvábil milenkú, preto ťa chcem potrestať. Nie je ťa veľiká vina?“

„Jestli by som ti bol odvábil milenkú nečestne, nuž tvoj hnev som si zaslúžil. Ale ťa lutujem, že milenka ťa sama opustila.“

„Tak hovoríš o Jelene? Jestli tak, nuž je ničomnicou, tvojou neviestkou!“

„Simeone, nehovor tak biedne! Lápežníka cti svojej a Jeleninej smrťou trescem. Pravda je, že oči moje videly rady Jelenu; no na prsach týchto nikdy nespočítala, jej ústa nikdy sa nedotkli úst mojich: ja som len dnes zvedel, že ma milovala, ale i to zvedel som od jej brata. Že srdce moje o nej stihlo, to nemie vinou, to nenie hriechom. A keď chceš mať Jelenu, vieš, kde býva, idz k nej a prednes jej žiadosť svoju. Odo mňa si ju nepýtaj; nevzal som ti ju, veď ani tvojou nikdy nebola! Ale to ti hovorím, neurážaj ma!“

Simeon stál nepohnuto; len jeho tvár prezradzovala, že v jeho srdci veľiký nepokoj búri. Cítil, že ho Lazar duševne prevyšuje; cítil, že zamravná moc Lazara je skala nezvratná.

„Len vtedy sa presvedčím,“ hovoril Simeon, „že si pravdu hovoril, keď sa v prítomnosti mojej pred Jelenou, tak jako pred mnou osvedčíš a zaprisaháš.“

„Ja ťa nerozumiem.“

„Nerozumieš? Nuž pôjdeš so mnou do Kovačičov —“

„To sa nestane! Mám právo ťa odísť, každý by ma tam vďačne uvítal, ale do Kovačičov sa nevrátim a tak vôľu tvoju nevyplním. Mňa Hora nikdy viacej nevidí!“

„Teda bys ti vždy chcel kalť šťastie moje? Veď povedomia, že na Horu vrátiť sa môžeš, ničilo by moje šťastie a Jelena by ma nikdy neľúbila! Ty ísť musíš!“

Lazar prísne pozrel na Simeona.

„Otvorenú máš cestu do Kovačičov, ja ti v ceste nestojím. Jestli bys bol junákom, nuž nepredstavoval bys ma, jestli bys mal čisté srdce, nehladal bys milenkú u mňa: ty si nakaz¹⁾, ty si balija²⁾. Ty nie si oprav-

divým synom Hory! A čo chceš s tou pištolou? Jeden výstrel je tvój, potom budeš mojím a ja s tebou, jako s babou zachádzať budem. Či vieš, žes smrteľne urazil česť moju, keď si ma pred národom príbabou nazval? Kde si ale bol ty, keď sme boli na Grahove? Viem, že si medzi zajacmi prvým junákom! Prichystaný som k boju a smrti, ale k posmechu blížnych žiť neviem. Prvá rana je tvoja, druhá ale moja. Poď za mnou!“

Lazar odchádzal z územia Čiernej Hory, a Simeon nasledoval ho nemo. Na planine našej na Gacku, ktorá je ešte i dnes našou, zastal so sokom svojim Lazar.

„Simeone,“ vravel Lazar, „tu sa rieši sporná záležitosť naša. Nechcel som sa biť s tebou na Hore, veď som bol jej hosťom a krvou ju z kropiť, je predo mnou večný hriech. Tvoja pištoľ obom nám dnes slúžiť musí; že je tvojou, nuž nech je tvoja prvá rana. Ja chcem sa s tebou, keď náš život nenie istým, smieriť. Tu máš ruku moju! Bôh nech ti odpustí viny! Jestli ja v boji padnem, ubitíe moje ti odpúšťam.“

„Ja sa mám smieriť s tebou? Nie! — Odčítaj kroky a zastaň si k cieľu!“

„Simeone, ja ťa želim, žes sa na Hore zrodil, veď ty si obyčajným vražedníkom. Nuž ale ja reč nementm: ja ti odpúšťam viny, ja som s tebou smierený. — Som dvadsať roční, nuž na dvadsať krokov budeš na mňa páliť. Maj sa na pozore, ja na päťdesiat krokov jablko zrazím zo stromu; preto si žiadať nebudeš, abych ti to skutkom dosvedčil.“

Lazar odčítal kroky. Na mieste, kde zastal, prežehnal sa.

„Pál!“ zvolal na Simeona.

Simeon vypálil . . . . Lazara zvalila rana na zem.

Deti, vravel Nikola smutno, tak hľa zahynul Lazar!

A dobrý staryk zaplakal.

Práve pred svojim domcom som stál, keď rana ozvala sa na planine. Odišiel som ťa, abych videl, čo sa stalo, čo ten výstrel znamená. Tam našiel som Lazara v krvi sa valiaceho, ale ešte živého. Rana bola smrteľná. Po dvoch ťažkých dňoch umrel Lazar

¹⁾ Nakaz = Potvora.

²⁾ Balija = toľko čo Turek.

a bol na tom mieste pochovaný, kde som ho naišiel, kde i dnes jeho kríž stojí.

„A čo ti vyprával Lazar?“ sputujú sa starca mladíci. „Či preklínal Simeona?“

„Mnohé veci mi Lazar vyprával, všetko to, čo ste dnes odo mňa počuli. Simeona nepreklínal, len toto povedal:

„Len to želim, že Černohorec stal sa mojim ubijcom; ja mu ale vinu každú odpúšťam!“

Plač našich, keď sme Lazara pochovávali, nebudem vám opisovať; veď city tie, ktoré vtedy srdcom mojim vládly, ešte i dnes vo mne žijú. Bol to bôl podivný, no — nechcem vám ho opisovať. Ani vám nebudem poslednie hodiny Lazarove opisovať. Načo bych jich pamiatku v duši svojej dnes obživoval. O tých najradšej vtedy myslím, keď si spomniem na víťazstvá otcov našich. Možno, že vám raz umierajúceho Lazara opíšem, veď žiadam si, aby jeho pamiatka so mnou do hrobu nevstúpila.

Želajúc vyplniť posledniu túžbu Lazarovu, odišiel som na Cetinie. Tam ma privítal Sava a starý Kovačič. Moja zvesť o smrti Lazovej predesila priateľov jeho. Oj, tie bóle naše, kedyže raz prestanú? Kedy nám deň spásy našej zasvitne?

Po zavraždení Lazara Simeon prišiel do Kovačičov, aby si Jelenu vypytal. Kovačič nechtiac zahaňbiť pýtača, neodbyl ho, ale ho poslal k Jelene.

Keď Simeon predstúpil pred devu, bol chladne ale úctive privítaný.

„Ďakujem ti, Simeone,“ riekla Jelena, keď jej žiadosť jeho známou sa stala, „že srdce tvoje mňa si za zornicu života vybralo. Ver mi, že ta neopovrhujem, ale srdce moje nenie už moje, a tak teda tebe ho už dať nemôžem.“

„Tvoje srdce je zadané? A komu si ho zadala?“

„Nie si spokojný s mojou odpoveďou? Maj tú úctu ku mne a nevdičaj sa do tajností nevesty, veď sa ta netýkajú! Preto od daj srdce svoje druhej deve a mne daj slušný pokoj!“

„Jelena!“ zvolal hnevom Simeon, jakoby ho jej reči boly ranily; „tys ukruťná, keď tak zachádzaš s dávnym priateľom svojim. Či je snáď Lazarovou nevestou Jelena?“

„A keď je Lazarovou, nuž čože potom?“

„Ja som Černohorec, ty mnou opovrhnuť nesmieš,“ povie zpúrne Simeon a plameň zlosti v očiach jeho zjavil sa.

„Ale srdce moje, ktoré ty chceš, je moje,“ povie Jelena. „Veď teda, že som nevestou junáka Lazara. A teraz vzdial sa odo mňa.“

„A kde je ten tvój junák, ktorý ta tu zanechal?“ sputuje sa zlostným úsmechom Simeon.

„Kde je Lazar? On vie, kde býva Jelena a v Hore sa neztratí. A čo to hovoríš, čo obrázaš posvätné city naše? Nepovedala som mu, že ho milujem; ani on, že ma ľúbi: neviem, čo chceš urážlivými rečmi svojimi povedať.“

„Vedz, že nikdy nespočinú ústa tvoje na ústach jeho,“ posmešne zasmial sa Simeon.

„Neteš sa šťastiu; keď ja nie, ani ty šťastnou byť nesmieš! Že sme ta dvaja mať nemohli, jednomu bolo nadobno ustúpiť z dejišťa a ten, ktorý na večné časy odstúpil, bol Lazar.“

„Čo hovoríš? Čos vykonal Lazarovi? Hovor.“

„Chceš to zvedieť? Moja kula neletela darmo, zrazila i usmrtila Lazara.“

Jasný blesk omračí, nepredvídaná zpráva zarazí, neočakávaná smrť ohromí človeka. Pred Jelenou stál ubijca Lazarov, rušiteľ jej šťastia a pokoja. Jelena plakať nemohla pred Simeonom.

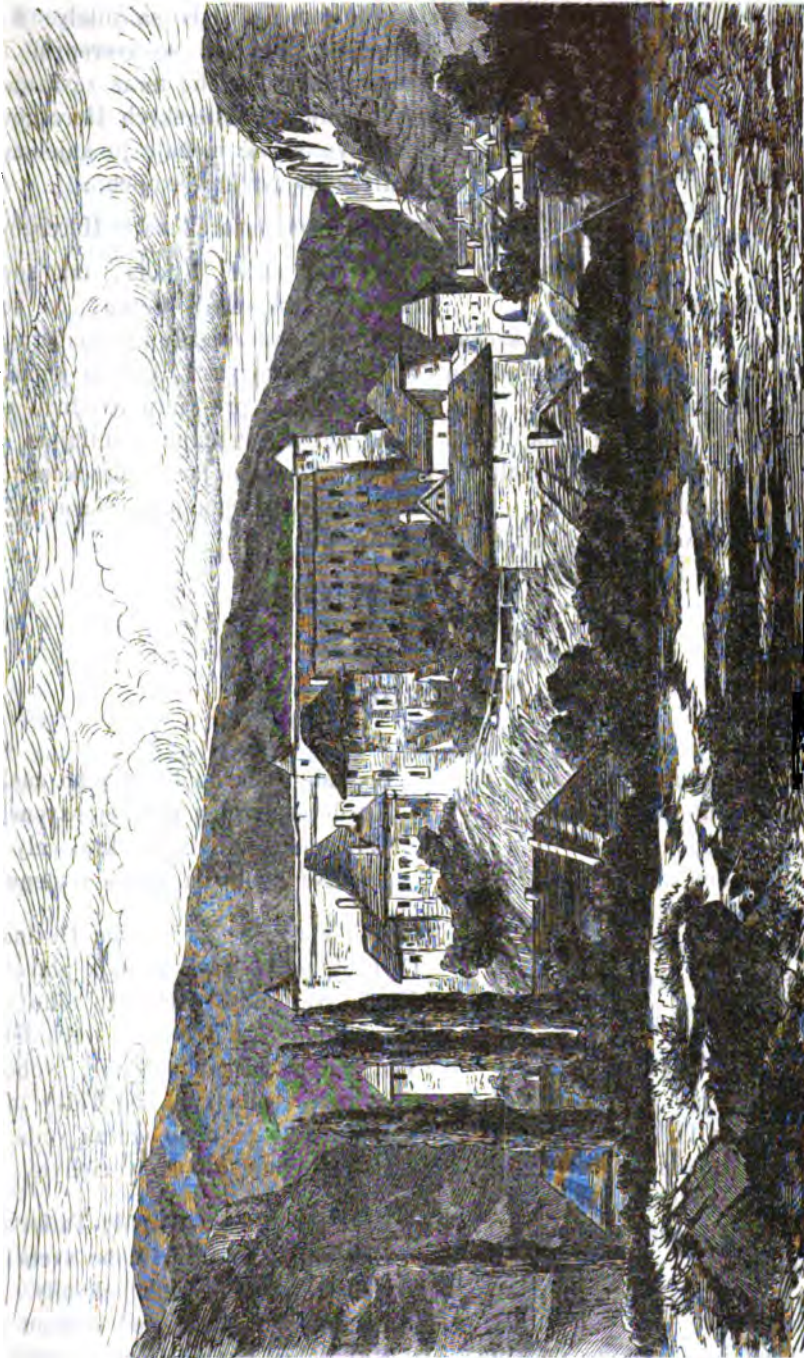
„Pravda to, čo hovoríš?“

„Povedal som, načo bych to opakoval? Lazarova smrť je mojim víťazstvom.“

„Víťazstvom? Jakým? Áno, nad tebou zvíťazilo peklo! Myslíš, že môžem vražedníka milovať? Klameš sa! Počuj ma. Tys zákernícky ubil hosta Čiernej Hory, ktorý bojoval na Grahove, keď si sa ty niekde v kúte povaloval; tys ubil človeka, ktorého sv. vладыka požehnal; tys ubil milenca duše mojej: idz a strať sa! Ja menom vладыky vypovedám ta z Hory. Ináč pomsta brata môjho bude ta

prenasledovať až k smrti, jakou vrahovia umierajú!“ v boji, za vieru a rod, ale krvine abo súboji nemilobohu zhyne.

Zvolenský zámok.

Simeon vzdialil sa. Pred jej rečmi zkloniť sa musel, veď pravdu hovorila.

Len teraz Jelena horko zaplakala. I Černehorka zaplače za milencom, keď jej on nie

Keď počul Savo odo mňa, čo sa s Lazarom stalo, odišiel k Jelene, ktorú v najväčšom žiale postavenú našiel. Zklonila hlavku svoju na prsia bratove a v bôloch dušev-

ních tonula. Marne tešil Sava sestru. Pod-
fatá ruža vždycky zvädne.

Bolo to len za srdce, to srdce Jelenino!
podobalo sa rannej rose, nevykvitnutej ruže
a to srdce teraz krvácalo, vädlo, hynulo.

„Vzkries Lazara!“ prosila Jelena brata.
„Keď to urobíš, len potom životu tešit sa
budem. Neteš ma marnými rečmi; bez La-
zara umrem, umreť si žiadam.“

„Jelena,“ prosil Sava, „poď k Nikolovi,
ktorý ti o Lazarovi vest priniesol, istotne sa
potešíš.“

„A kde je Nikola?“

„Jelena, srdce drahé,“ vravím ja kročiac
s Kovačičom do izby, „nesmúť za junákom,
veď si dcéra Čiernej Hory!“

„Umrel Lazar?“ oborila sa mňa Jelena.
Moje oči daly Jelene odpoveď. I zľúbala ru-
ky moje, ktoré Lazara doopatrovávaly.

„Tak ma požehnával? A ty prišiel si
pre mňa, aby si ma k Lazovi uložil?“

Tešil som Jelenu, jako som mohol.

I vrátil som sa do nášho Sela, keď som
ju utíšil.

Jelena nevydala sa nikdy. Keď bratia
Černoherci bojovali so sverepým Turčínom,
ošetrovala ranených; teraz zaväzuje čo sta-
renka rany bohatierskych Hercegovincov. —
Luka Vukalovič menuje ju anjelom strážcom
padlých bojovníkov svojích.

Simeon poturčil sa v Hercegovine.

Deti, riekol Nikola, tak som Vám o
Lazovi dorozprával všetko, čo som vedel.
Chráňte sa bratovraždy i premáhajte city srdca
svojho a náruživosti, keď sa jedná o vydo-
bytie svobody pre vieru Kristovu a náš ujar-
mený národ. Pracujme, milujme sa a vytr-
vajme v krvavom jarme tureckom: poslednia
hodina prekliatemu polmesiacu, Bôh dá, ne-
zadlho odbije!

Potecha.

Povedzže duša, citná duša moja,
Prečo pred tebou smútok sa nekorí?
Prečo obetou si ty nepokoja,
Či sa noc stele, či deň slnkom horí?
Zdá sa nevhodnou byť tebe cudzina,
Juž ti za prítul ihravý osud dal;
Či snaď v jej slade cit tvoj zapomína
— Na národ, ktorý Bôh ti pripovedal? —

Ona si žiali, že tá vlast — cudzina,
Po jejžto hrudách len vo tieň chodí;
Pre krajsích Tatier ubitého syna
Žiadané palmy života nerodí.
Preň palmy holé, i slovo nesvoje —
On slávik v klietke, ach, tak osamelý!
Márne sú jeho spevov sväté boje —
Nevoľno krydlam, čoby lietat' chcely. —

Truchlí, že vlast jej prešla na cudzinu,
V nej opak behu — miesto dňa noc svitá;
Zabudla toho, čo pustil hodinu
Tatier vskriesenia — svojho Ľudovíta.

Bo, kde nedávno hlasy jeho znely
Ku detve jarej v ohnivej ozvene,
Teraz nemota sviazala kraj celý
A detva hynie na duchu i mene.

Či loď ma nesie ku rumom Devína,
Či krok po brehách Dunaja plavého —
Všade svet cudzí! Ach, kto toho vína,
Že s okom zhasol tvorivý duch jeho?
Veď z neho láska, nadšenie, svoboda
Niesla sa v mladi ta pod Tatry milé.
Teraz všetko to myje mutná voda,
Keď on tichuje hlboko v mohyle.

Bože náš, Bože! skrehly Tatier sily,
Oni tak ticho proti zlobe sveta;
Nečujú, že jich ľudia pohanily,
Že mať jich svetla pod strážou zavretá.
Nuž dobre i tak, ale naša viera —
Tá sa sta požiar veličí a množí,
Že sobec, Tatrám čo život upiera,
Vítazstvom pravdy sám v hrob sa uloží!

Jozef Jančo.

Slúčkove nehody.

Humoreska od G. K. Laskomerského.

Pán Slúček, polesný z Parnice, je nízkym, ale širokého objemu chlapčkom. Šesť rokov je tomu, čo si bôty sám obzret nemôže; od štýr rokov nevidel si už nohy svoje. Bruško tak sa mu zvýšilo, jako Tatry medzi Uhorskom a Galliciou. Keď mu sniečko na poludnie nad temänom stáva, odráža sa mu pod nohami okrúhly stien v priemere jedného metra.

Trinášť rokov úraduje na jednej a tej istej stanici a v utešenom údolí, v ktorom jeho obydlie stojí, prúdi sa všade voda čistá, ľahká, chladná, na pitie znamenitá, ale náš milý Slúček neokusil z nej za tých trinášť rokov. Voda je vraj dobrá na plavačku dreva a pre telce, on s pletkami sa nezapodieval. Vodu ani v bôtach mať nechcel, tým menej v hrdle. Choroby sa bál, ale jedine vodnatieľky. A tak keď človek už konečne preca piť musí, pil víno a borovičku. Možno teda, že dačo i to prispelo k tomu, že sa mu nos pýril, jako bale vo večernej žiare. Mal ho veru zdravej barvy! A keď pán Slúček stál v otvorenom okne, chodili sa ľudia dívať a nazdávali sa, že u polesných kvitne krásny kvet — *Cactus speciosus* — v obluku.

Ku tomu všetkemu Slúček pokulhával značne na pravú nohu, kedykoľvek kus podbehol — čo sa pravda zriedka stávalo, a tak sa klonil jedným bokom, jako by bol sečku rezal. I nebola to pletka, jako sa to stalo. Povieť vám o tom, i prisvedčíte mi, že to bola dost smutno-smiešna príhoda.

Slúček bol jako praktikant stihlým šuhajom, že bys ho bol cez ucho šivačky pretiahol. I vybral sa jedného rána na kuropty. Sadne pod buka, vábi, vábi; kuropty ohluchly a neprišli. Slúček sberá sa domov, tu zrazu stojí pred nim ohromný medveď. Strpol. Čo robiť? Puška drobným brokom nabitá, medveď veľký, ozruzný. Nemal času na rozmýšľanie: alebo — alebo! Pritiskne pušku k lícu, skúri sa, pác, a — medveď leží na pisku vystretý, jako by ho vymaloval. No, to veru neočakával! Blízo mu bol a tak mu celý nábitok, ešte neroz-

nesený, vpálil do komory srdcovej. Keď sa Slúčekové po lese rozleznuté myšlienky pomali zase pod širákom usalašily, nastalo veľké plesanie. Slúček dostával vysoký pochop o svojej udatnosti. Neznajúc medze slušnosti a hranice radosti v oči vystretého majestatného medveďa, vykonal nesmysel. Obkročil macka, a začal ho mikať nečestne za uši. Na to neslušné mikanie začaly sa i medveďovi vypáchnuté myšlienky do „gigane“ vracat. Vyplašený zo sna „macko“ vydvihne sa hore i poberá sa trulkavým krokom ďalej. A pán Slúček prelaknutý do špiku sedí na medveďovi a nohy sa mu holengajú. V strachu postavený nezná, čo robiť, i drží sa ho za škundry nadurenej hrivy a voľky nevoľky jazdí asi na dvadsať krokov na milom „mackovi.“ Tu sa už potom chudákovi medveďovi ďalej nechcelo, i hodil sa krčovite o zem, i vypustil s obligatným ručaním ostatniu paru. Slúček bol pri tomto pomikove tak špatne zložený, že dlho hustou bundou „macka“ prikrytý ani sa len pohnúť nemohol. Keď sa konečne von vytiahol, bola mu noha v hrubom mäse prelomená. Biedne vliekol sa na rukách a nohách ku neďalekým uhliarom, z kade ho potom domov odniesli. Následkom polámanej kosti, a následkom toho, že mu srdce za sáru zletelo, upadol do horúčky a ležal úplné tri mesiace chorý.

Od tých čias kulhal i choval sa oproti medveďom so zvláštnou úctou a na polovackách jakéhokoľvek druhu týkajúcich sa medveďov, nikdy účasť viac nebral.

Navštívme pána Slúčka v jeho domácnosti.

Je pekný zimný deň. Slnko neprestúpilo ešte poludnie.

Slúček kníše sa s čistoúradňou tvárou otvorenými dvermi do kuchyne, jako káčer, keď sa k Hronu poberá. V ruke drží otvorený list. Nemými, ale vážnymi, posúnkami odáva list svojej manželke, ktorá tvárou i telesnou hmotou jemu úplne sa podobala.

Družka táto jeho života bývala mu v krušných úradných problémoch vzácnou radkyňou; ona pomáhala mu vždy pri štvrtročných útoch hárký rastrirovať.

Kým pani list čítala, knísal sa pán Slúček sem tam po izbe, držiac prsty v náprsníku zastrčené.

„No, vidíš!“ zakončila so sladkým úsmechom Rózka, bo tak sa volala manželka Slúčekova, čítanie listu.

Bol to list od panej veľkomožnej, manželky pána lesného radcu. Vo forme obežníka upravený bol on na všetkých lesných úradníkov. Obsah listu tvorila úctivá prosba, by každý ráčil prispieť jednou kožušinou z líšky na bundu pani veľkomožnej. Žiadosť vysokomyseľnej panej bola hneď i rozkazom. Nesplnenie žiadosti, bolo by hotovú nemilosť zapríčinilo, a to so všetkými nepríjemnými následky. Koniec listu, ktorý bol upravený na rodinu Slúčekovskú, nadmier bol lichotivý, s vrúcny m bozkom panej polesnej a s tým priateľským dodatkom, že dávnej túžbe, by paniu polesnú vidieť mohla, čím najskôr návštevou vyhovie.

Priazeň táto narobila mnoho hluku v Parnici. Slúbená návšteva vysoko postavenej panej urobila náramný dojem na dve sokyne, panej polesnej na pani rectorku a mlynárku.

„Ba, čo tie povedia,“ sýchala si radostne ruky v myšlienkách pohružená Rózka.

Slúček vystrojil sa hneď večer na postriežku. Zima je ostrá.

Z lava visí Slúčekovi dvojka a torba, z prava mohutný kulač na remeňnom motúze, okolo krku na takomže motúze kožené rukavice. Pri nábitkoch v kapse uložený má chlieb a výborne udené klobásy. Tak ho vystrojila opatrná Rózka, že keby ho líšky na postriežky cez dva týždne boly obliehaly, pred smrťou od hladu a smädu bol zachránený.

Asi na štvrt hodiny povyše obce na brehu Hrona vystavenú mal postriežku. Za Hronom Ťežal zabíť pinčo, na ujezdzy prichystaný.

Netrvalo dlho, padne rana — a pán Slúček blyskavým ladom vlečie líšku do postriežky, i zavesí ju na klin. Na toľkú štraciacu a dobrej veci na zdar napil sa z mohutného kulača, k tomu odpratol polovicu

klobásy a primeraný kus chleba. Za touto namáhavou prácou natiahol rukavice, oprel sa chrbtom do kúta, striehol a — zaspal.

Sen je vraj pokoj. A to veru u Slúčka neplatilo! Sen jeho bol, aspoň pre druhých, nepokojom. Veď tak chrápal, jako keď manglujú. Pri tomto chrápaní nebol by sa opovážil ani ten najlačnejší vlk alebo najdivokejšia hyena prísť na ujezd.

Jako sa takto náš Slúček na postriežke trápi, ide chodníkom domov z lesa popri nej nadpolesný Búchay. Pán Búchay je snúbencom Klotildy, dcéry panej radcovej, ktorej práve na bundu líšky mali sa strieľať. Nadpolesný býval na boku v susednej obci.

Keď Búchay začul chrápanie, blížil sa tichým krokom ku postriežke.

„Ha, to je Slúček. Poznám ho. Tak nechrápe nikto iný v celom lesníckom úrade. On je pravý „tambour-majorom,“ medzi chráposmi!“

Keď sa mesiac vyškeril na to, vliezol pozorne do postriežky.

Slúček hude ďalej sladko svoju nótu.

Búchay poobzeral všetko, k čomu znamenite pomáhal mu mesiacik; no bez pomoci mesiaca dal sa do kulača a nacengal sa náležite. Čo mu nestačilo do hrdla, preliel do svojej prázdnej láhvice. Chlieb strčil do kapsy i klobásu, ktorej ale najprv zviekol koža. A kožku tú zavesil mu s veľkou pozornosťou na nos. Keď to všetko pekne rúče vybavil, chcel sa pobrat ďalej.

„Hop! Kým mesiac mne poslúži, poslúžim ešte i ja Slúčekovi.“

I pobere sa za Hron, pochytí pinča, zavečie ho do postriežky, zavesí miesto líšky na klin; líšku ale prehodí cez plece, a bere sa domov.

Slúček ešte za chvíľku pŕi; i začne so sna rozprávať:

„He, hé, pane bunda, zastrelil som radcu, to bude pre líšku.“

Vystiera sa, preberá, otvorí oči, siahne rukou za črevom na nose.“

„Aha, čo to za struk, jako z agáta!“

Kukne na mesiac a podá sa za kulačom.

„Kých jazarných bohov! Kde že sa podelo? Veď ho bolo ešte do polovice. Ale že Ťa strela pobila! Veď som vo spaní nepil!“

Chmáče za klobásou.

„Ach zrádnik ta metal. Nuž koža tu — a klobása v čerti!“

Hladá ďalej.

„Hrmien-meden okovaných striel, chlieb tiež fuč!“

Vyzera von okienkom a vytiera si oči.

„No, nech tu skameniem, ale už raz neznám, či mám hlavu a či tekvicu medzi plecami!“

Zašiel na miesto ujazdu a tam zase ani stopy, ani bilky, ani mrvy, ani košťalka z mrciny. Plesne sa po bruchu!

„Petre, Petre! Tys vo spaní jiedol a preca si lačný! A tu ti za ten čas ľšky ujiesť zmietly. Ďasa zmietly, odniesly ju vo vetre!“

Obzerá po zemi.

„Petre! Na moju vieru, jak to bol — zlý duch? Bože odpusť moje hriechy!“

Prestrašený beží, jakoby ho hnalo, do postriežky, pochyť zvera z klinca, prehodí naponáhlo cez plece a fujazdí, čo len stačí, domov.

Ponáhla cestou.

„Črnk, črnk, črnk; i dohonia ho sánky pána lesného správce. Slúček privíta pána správcu a prosí ho, ponevác je už pozde a do mesta ďaleko, aby ráčil prenocovať u neho. Správca pre súrne práce neprijal, dakujúc nabídnutie. Keď po krátkej zástavke mali sa lúčiť, požiadal úctive správcu, aby pred chvíľkou na postriežke zabitú ľšku sebou vzal a ju panej radcovej odovzdal. Správca prisľúbil to vďačne vykonať, a Slúček položil ju kočišovi pod sedliško. Rozišli sa a Slúček kynul správcovi klobúkom, kýmkoľvek sánky za jaľše nezašly.

Slúček zamyslel sa, a o víne a o klobáskach nezmyslel sa nikomu.

Domov prijdúc správca, poslal domnelú ľšku, ktorú sám nevidel, škrz kočiša dúškom panej veľkomožnej. Kočiš nebárs sa staral, čo mesto, i zaviesil zvera v pitvore na rám a oznámil kuchárke, že pán správca poslať veľkú ľšku panej veľkomožnej. Kuchárka zaraz oznámila heslo svojej panej a kočiš priepitným obdarený vrátil sa do stáje.

Dobrému poďiatku zdieraná koží, tešila sa pani radcová pri večere. Na ostatní ľšaok mala mať Klothilda sobás a na sobáši slúbenú bandu. Táto prvá krásna ľška určená bola za prám na krk.

Klothilde snívalo sa o mladom zatovi a o krásnej bunde.

Za rána kýchlo sa pani veľkomožnej trikrát jedno po druhom. Pán radca pokýval jej z postele i rozprával jej o vzácnom daru.

Radca stane konečne hore. Pokým sa holf, pani radcová prehodiac ranať ľahkú šatku prez seba, poberá sa na pitvor, aby dar obzrela; ale so škrekom vrazí po krátkej chvíli nazad.

„Impertinentný posmech,“ škadlí rozlobená pani; „pozri si tá ľšku!“

A pochytiac polooholeného manžela za ruku, tahá ho za sebou.

Zarazený radca hľadá na zaveseného na kline psa.

Všetečná kuchárka vytrčí hlavu z kuchyne, a dlaňami do vedna plasknúc, cituje známú pohádku „Vo mlyne, na kline, červavý pes.“

Pán radca považoval tento dej, jako schválne nastrojenú prostitúciu, čo pre patričných nemilé následky doniesť malo.

Pán lesný radca, od toho času správcovi vyhboval jako mohol, a v úradných, naň upravených dopisoch, býval nadmier uštipačným. Keď nad týmto pokračovaním predivený a urazený správca na príčinu toho nehodného zachádzania osobne doliehal a pán radca mu s veľkou nevoľou urážku poslaním psa miesto ľšky, na oči vyhodil — zmrzol správca na solný stĺp a dokazujúc svoju nevinnosť, zvalil prirodzeným spôsobom všetku vinu na chudáka, nič zlého netušaceho Slúčka.

Na toho už potom, nevoľného polesného zahrnela celá, na čas u správce pristavená, ľavina úradných nemilostí, úradných omrzlostí. Všetky jeho zprávy, účty, návrhy jako chybne, jako nespôsobné padaly pod karhajúcu kritiku predstavených. Pichali ho ihlami a štípať klieštikami, jaké len v „bureauvach“ pod menom sekretár nachodiť sa môžu. Náš prostosrdečný, pokojamilovný Slúček bol by sa

už vzdor svojho obrovského bruška radšej do myšacej dierky vopchal. Dost mal už na svojom nehygroskopickom nose, a ešte dostával z cancellarie i nové a nové nosy a nosíky a doposlané dekrety s názvom: nespôsobilý, nedbanlivý, nespoľahlivý a tomu podobné titulatúry. Tento stav nášmu Slúčekovi začínať byť už neznesiteľným, i vláčil sa okolo potratený jako zmok, kým sa preca raz náhodou celá vec vysvetlila, a tak trampotám koniec učinенý bol.

Jako nám známo, mladý Búchay prehodiac ukradnutú líšku cez plece, pádil spešným krokom domov. Neprešiel ani na dve strelenia, uhryzne ho čosi. Prelaknutý vykrične, pustí líšku dolu a tá cítiac sa byť svobodnou s kusom nohavíc, víťaznou to korisťou v pisku, išla, išla, kade ľahšie, Zatajená bestia prebrala sa a zanechajúc navštívenku nadlesnému v zadiech, vrátila sa nazad k domácejmu krbu. A tak, čo súdené bolo Slúčekovi, dostalo sa Búchayovi.

Búchay nepochválil sa s výsledkom svojho vtipu na postriežke prevedeného, pred nikým.

Čušal i vtedy, keď známi naň dotierali, čo mu chybí, prečo len od poli na stolci sedáva.

Keď Búchay videl, jako sa nepríjemnosti a služobné omzrlosti Slúčekové kopia a v rozmeroch rastú, nepremeškal príležitosťne pri rozmarnej večeri u svojho nádejného svokra dobrodružstvo na postriežke i s jeho následkami vyrozprávať.

Vec bola vysvetlená i vzala iný, veselý obrat. Pri poháre vína a veselých rozprávkach dal sa kroz svojich súdruhov konečne i Slúček ukojiť.

Pokoj je nadovšetko!

Aby sa všetky Slúčekom pretrpené ne-resti maslom a mädom zatrelí, ohlásila sa na príjduce Turíce celá radcová rodina, so všetkým lesným sborom a k tomu s celým rodiuným prídavkom na návštevu do Parnice.

V dome Slúčekovskom nastal veľký shon a nepokoj. Steny sa mazali, dlážky sa šúchaly, náradia sa prášilo.

Vráta pred dvorom ozdobovaly sa zelenou čačinou a v nedostatku ružičiek vpletali do nej červenú cviklu.

V turíčnu nedeľu, všetko stálo pripravené. Po službách Božích všetko, čo mohlo, pospiechalo pred byt polesného.

Slúček oblečený bol v zelenej, krátkej žubke, klobúk mal podperený, nohy v liskavých sárach, na rukách známe nám z postriežky rukavice. Jako vidno, skvel sa v úplnej paráde.

Jeho pani v modrých hodbavných šatách, zelenej šatke s červeným limcom a žltými stužkami vyfintenom, v čepci sta syto širokom — podobala sa na oko šefranickemu krámu.

Pri tejto príležitosti pripomniel nadobno i osobytnú vzácnosť.

Pred dakoľko týždňami naprával istý nomadický maliar kostolné malby vo fare Parnickej. Pod tým časom býval u Slúčeka hospodou. Na znak vďaky za prívetivú opateru, jako i na pamiatku zamaľoval jim pred svojím odchodom lavicu a síce na plavo, a na to vymaľoval podobizeň manželov, pána Slúčeka i s paňou. Ona držala v rukách čo starostlivá gazdiná košček s kurencami, on ale srňacie rožky. Podpis bol nasledujúci:

To je pani a pán Slúček
To mi verte isten utček!
1866.

Umelecky vystrojená lavica spôsobila mnoho radostí a bola predmetom stáleho obdivovania. Jako taká, rozumie sa, nesmela chybeť pri nastávajúcej slávnosti; i vyniesli ju ku slávnej bráne. Keď už čas príchodu čakaných hostí došiel, sadol si velevážny párik s veľkým pathosom na opísanú lavicu.

Slnko pripekalo afrikánsky; chudiatko masťný pár manželský ztekal jako sviece a vylučoval toľkú silu snoja, že sa už už ku dáždnikom utiekať mal.

Diváci slnkom škvarení otvárali zobáky jako vrany.

No preca raz! Pred „Suchou Dolinou“ zahrmlí mažiar, za tým druhý, tretí, šiesty.

„Prisahám hore dolinou, hrach so slatinou, ale sa už sipú,“ zavolá šuhaj v širokom klobúku.

Čo chvíľa dohrkotaly a pred bránou zastaly kočiare. Slúček pokývne rukou, lesný šuhaj vystrečí pušku a hrmí zase šesť mažiarov za príbytkom polesného.

Ale čert ani tu nechybel. Jako pani veľkomožná z koča zostupuje, zanesie vetor vystrelený fujtáš na jej hlavu a chignon vystrojený všakovými robenými kvetinami, závojom obalený a asi na meter vysoký, chytí sa a začne blčať jako cárach vo vyrúbanisku.

Slúček s manželkou zazrú požiar, skočiť zamýšľajú z lavice — marne namáhanie! Firnajs horúčosťou roztopený prilepil jich o lavicu, i lipeli na nej, jako by sa s ňou boli srástli. Dost kopalí nohami, holengali rukami, mikali sem tam, ale odtrhnúť sa z lavice nijak nemohli.

No, jasná strela!

Pani veľkomožná blčí pred nimi jako rážďa!

Dostali sa jakosi na nohy, ale lavica len vše prilepená rukovala s nimi jako škru-pina za slimákom; konečne sa osvobodili, do tých čias ale kým sa to stalo, bola by pani radcová na uhel shorela.

Panej horela hlava a pán stratil hlavu. Na šťastie sa chytil kočiš rozumu. Pochytil ponáhle vreco na ovos a ztiahol ho, kým druhí priskočili, panej cez hlavu. Požiar bol udusený, len uhlíky padaly radcovej z hlavy; tvár ale a plecía elegantnej panej byly zapudrované ovseným prachom. Mimo sblknutého chignónu a strachu neutrpela pani radcová žiadnu škodu na tele.

Medzitým dohrnuli sa všetci hostia i z

tých pozdnejších kočkov, a teraz stal sa náš verný a stály v zlom i dobrom stav manželský predmetom všeobecného obdivania a smiechu. Netrval ani tento výjav dlho.

Vítanka bola krátka — konfúsna. Tri dni rozmýšľal Slúček nad tou vítankou. Čo teraz povedal, tomu nerozumel nikto, ani on sám. Všetky jeho pekné koncepty rozišly sa mu po lavici.

Pán radca ďakoval mu niekoľko slovami. I ponukol rameno domovej panej, Slúček ale pani radcovej a tak stúpali hrdým krokom popod slávnostnú bránu do domu a ostatní hostia radom za nimi.

Razom strhne sa homerický smiech. A čo bolo príčinou smiechu? Pani Slúčková mála Slúčekov, pán Slúček svojej panej „portrait“ odtlačení. Ani podpis nechybel. Pohľad bol to tak originálno-smiešny, že sa hostia takmer po zemi vĺali. Na dreve, plátne, porcellane, skle atď. podobizne už videli, ale na takom materiale a na tom mieste ešte sotvá kto videl portraity vytlačené.

Nevinní Slúčekovci zazerali na svojich hostí celkom seriousne, čo sa s nimi deje. Ktosi poukázal prstom na príčinu rehotania sa. Slúčekovci potom ešte len jedon druhého sriedave obzerali a v rozpakoch hýkali.

Konečne uspokojili i udobrili sa nehodou stíhaní manželia, keď videli dobrý rozmar zriedkavých hostí svojích.

I nastala zábava a veselost neviazaná.

Od toho času žije pán Slúček so svojou manželkou veľmi blažene.

NAD HROBOM JANKA KUČERY.

(† Dňa 4. nov. 1849.)

Ešte jedno síl napnutie,
Ešte jedno vydýchnutie —
A on ležal jako ľad studený!
Niet slova, niet tak hrozného výrazu,
Ktorým by boľasť srdca vyslovil, —
Nuž či i taký človek bere skazu,
Ktorého duch za miláčka zvolil?

Hoj, viete bratia, že mocný bol, zmužilý,
Našou nádejou, hrdosťou a pýchou,
Mládenec krásny, plný jarej sily,
Ktorý životom a čerstvosťou dýchal.
Medzi mládenci v peknom greckom svete
Bol by on prvý pri hrách Olympie,
On by o závod v tom najtuššom lete

Sokolov prevýšil; — trebas syn Slavie —
 Všetci na slávu jemu by tlapkali,
 Ovenčeného domov sprevádzali!
 I do tak mocného, tak krásneho mládenca
 Smrť sa chytí za pasy?
 A on bez víťazstva, bez slávy venca
 Poddal sa jej musí?
 Hrôza, hrôza zaujme srdce človeka,
 Duch sa búri, myseľ jak orkán sa vzteká.

Niet ho! a či v boji zahynul?
 Tam, kde rachocú delá,
 Mrtvé padajú telá,
 Kde brinkot mečov, trúby vresk,
 Fičanie kuliek, strelby tresk —
 I on tu padol, a slávne pomínul.

Nie! a to je žiaľ, to len dušou zmieta,
 Nedopriala mu tej smrti náhoda!
 Netrpel mnoho, stál pred súdom sveta,
 Bol mučeníkom biedneho národa!
 On duchom mocným zapovrhol sveta zlost,
 Žil medzi ľuďmi, ale ho neznali,
 Syn budúcnosti, nedbal o prítomnosť,
 Ľudia bezdušní si ho nevšimli:
 Bo s nízkym svetom nemal nič rovného,
 Lež v duchu vrúčne národ svoj objímal,
 S podliakom nemal on nič obecného,
 V ohni a búrach zmužile sa trímál.
 A taký človek v mladosti zomiera?
 Oj, to je hrozno, tu sa kláti viera!

On letom orla nad svetom sa plavil,
 Nad blankyt jeho túžby sa vznášaly,
 Let ducha mocný nikde sa nestavil
 A v duši tajné myšlienky driemaly!
 Načo tie sily a tá krása tela,
 Vznešenosť ducha, nač tolké zápasy?
 Nač namáhania, — duša odletela,
 A všetko zmizlo, jako zory krásy!

Bol on muž smelý, muž života plný,
 Lež prúd žitia sa v žilách už nevalí,
 Zhasly myšlienky, čo sta morské vlny
 V búrnej sa duši sem tam prelievaly;
 Všetko už zmizlo, i tá Božská sila,
 Ktorá vždy nové myšlienky tvorila.

Keď sa na novú muže chystal cestu,
 Novú započat mal života dobu,
 Keď búrky sveta objal sta nevestu,
 Hľa, do tmavého musí vstúpiť hrobu.

* * *

Duchovia! Snaď ste vládca si zhodili
 A na trón nášho Janka si zvolili?
 Snaď bol stvorený duchom rozkazovať
 A vo večnosti duchov má spravovať?
 Ty Vekovečný, keď si chcel obeť,
 Mohol si voliť v tom mládeži kvete:
 Hrstka je nás len, ale sa desiati
 Zaňho jak obeť smrti tu posvätia,
 Skries nám ho Bože a v jeho objatí
 Nech naše duše do neba zaletia.

Tichosť hrobová!

On spí tuhý, hrozný sen?

Ach, v ktorý že vstane deň? —

Keď ho skriesi trúba archanjelova.
 Mohyla jeho — turčianska zahrádka
 A hrob — Tatier skaliská ozrutné,
 Pomník — večná rodákov pamiatka,
 Slzy budú — vody Váhu mutné,
 Pieseň pohrabnia — hromu rachotenie
 A tiché žalmy — vetierka šumenie.

Bôle to veľké, keď rodičia ztratia
 Syna hodného, mládenca, junáka;
 Lež kto pocíti naše žiale, bratia?
 My sme ztratil brata a — Slováka,
 I ztratil sme muža železného,
 Genia, ducha jak orkán mocného,
 Ktorý po sláve v šlachetnom zápale
 Túžil a vzdychal, skutky ho lákaly,
 Chcel si on získať Kničanina slávu,
 Žil jako slavný dunajský Kirdžali!

S Bohom, brat drahý, keď sa máme lúčiť,
 Viem, že zostaneš duchom večne s nami,
 A keď nás budú nepriatelia mučiť,
 Budeš jich strašiť peklom a búrami:
 Až sa pokoja palma rozzelená,
 Slavne zvíťazia slovanské plemená!

Z pozostalých rukopisov *Mik. Dohnániho*.

Cestopisné úryvky.

Od *Petruškina*.

I. Orava.

Priateľ môj drahý! Vďačne plním svoj slub, no obávam sa, že Tvojej žiadosti všestranne nevyhoviem. Tys prísny historik, hla-

nost, ja zase lepší žiak ženských povedaliek, lež kostnatého aristotelizmu. Ty kladieš všetko na váhu, na brús, ja ale beriem všetko za hotový peniaz . . . nie nie, nežiadaj odo mňa

Detvania.

díš hlboko, kombinuješ ostre, súdiš nestranné, a ja ľahký pobeňaj, povrchný diletant, nesúvislej myšlienky i bezsamostatného úsudku plytkár, alebo keď tak chceš vetrný pletkár. Ty suchá, meravá logika, neustupná dôsled-

náčrtky pamätnosti, to presahuje moju silu i schopnosti! Písať Ti budem, kde dobré pivo, výborný beffteak, chutný cotelet, čerstvé lososy, perlavé víno, pekné herečky a speváčky, kde veľkolepé kaviarne s promtnou

ženskou obsluhou, všetko to Ti verne nakreslím: len nežiadať vedu. Dobre Tebe hovoriť, že veda je pozitok, keď máš molavú natúru a hryzieš tú psú kožu i vrtaš v zaprášených bachantoch deň po dni jako črviak v chrene; pri všetkom Tvojom pozitku si ale suchý jako Cicerova pargamiena a vyzíabľý jako makovica. Nech diabol berie taký pozitok, čo nemá záživnosti, to nie pre každého a najmenej pre mňa. Cestovať, študovať sú dve pekné nerozlučné sestry; dopúšťam, ale dokladám i ten epitheton že „péčeplné“, a Philander zo Sittenvaldu hovorí:

„Kto chodíš cestami,
Jazyk za zubami!
Rovným sa krokom ber,
So sebou moc neber;
Včasie ráno stávaj,
Péče doma nechaj!“

Čo odo mňa možno, podám ti, urob s tým, čo chceš, upotreb to, jako vieš: len ma — nesúď.

Dobre je cestovať, komu nie nohy, lež tobola zpuchla tak, že palicu v čas potreby zameniť môže s dvojspražníkom, aby ho po uhorských a katexochen po liptovských cestách vevyštrkalo. No, „pod plachtou“, kde sa za päť dní vystrieť nemôžeš, hádže ta jako prázdne vrece z boka na bok a všelijaké „parhámy“ ti nohy do klady dajú, tak že nevieš, či jich vôbec máš, či nie; ku tomu cedí sa ti voda z „plachtovej oblohy“ za golier jako pod mlynským žlabom, kolesá viaznu po osy, a keď chceš pobehnúť, poháňať musíš nie bičom, ale hrubším koncom bičiska: to je hrube prozaické, ver!

„Keď sme sa lúčili, oba sme...“ nie! — my sme neplakali, ale „plakalo nebe“ a my ťažko niesli sme slzy jeho až do Kubína. Tu, jako vieš z našich mladších časov, jest dost ústrešia vyhnúť nariekajúcej oblohe a dost obratných potešiteľov, ktorí i nám vďačne zamenili „slzu neba“ s „lacrimou Christi.“ Aut Caesar aut nihil,“ lebo kráľom lebo metlárom, keď už mognúť, teda mognúť z oboch strán! Nás Tyroler — statná chlapina, „ten to umie!“ Má i kus „prorockého ducha,“ lebo sotva že na prahu premeria človeka od hlavy do päty,

už vie, čo mu treba a zná spolu i, koľko bilo. — Nie div. Jeho antikephalou je Musa a antipodom Bachus. Nad hlavou mu „bibliotheka Csaplovicsiana“ a pod nohami „skiotheka Bachusiana.“ Tu dá sa na obe strany študovať! Začali sme i my a Gegomoš pán domový nastolil nám zavše „ex infernis“ nové obsahuplné thema najviac vinologického a „syrografického“ obsahu. Vôbec „točilo“ sa vše v prírodopisnom svete, prevahu ale mala vše botanika s jej „rydzologickou“ časťou v poznávaní dobrého „koreňa.“ Lež, čo potom? Studium jedno jako druhé, v každom môže človek prísť na „fachmanstvo,“ a stať sa výtečným.

Nižní Kubín leží na ľavom brehu Oravy, je sídlom stoličnej vrchnosti, má poštovú i ďalekopisnú stanicu, i je mestečkom v pomere k svojej velikosti a slabej transeny dost živé, veselé, a veľmi priateľské. Jeho poloha prekáža postupnému rozvoju a priemyslu. Námestie nemá vlastne žiadne, len širokú ulicu, ktorá sa na východ a západ značne zúži. Na jej srede leží hostinec zpomenuťého „Tyrolera“; na poschodí jeho ale vyššie zmienená „Čaplovičovská“ do 14.000 (?) zväzkov čítajúca knižovňa, v ktorej ale rukopisná celkom nie a novšia literatúra zvlášte slovenská veľmi skúpe je zastúpená. Je to síce poklad po našich slovenských mestečkách neslýchaný, veľiký, a nejedno iné mestečko vedelo by ho značnejšie vykoristiť, no na kultúru Kubína a jeho okolia oplýva veľmi slabe. Najzastúpenejšia je theologia, filozofia a historia, menej filologia, právo, najmenej ale belletristika. Vôbec, dobrú službu by vykonalo riaditeľstvo, keby soznam aspon zvláštnejších diel tlačou i širšiemu obecnstvu podalo, vypožičku pod kauciou i na iné stolice rozšírilo, lebo vôbec v čas potreby jedného druhého diela ťažko na Slovensku domáhať sa a bez knihovne nerastú spisovatelia. A keď i kto cíti k tomu vlohy, bez príručných prameňov živorí len jako povrchný plitkář. V hlave nosiť všetko, môže len novellista a poviedkář, ktorý to, čo potrebuje, sám zo seba rodí; polovica odbornej vzdelanosti ale záleží v tom, že si patričný to, čo k základnosti svojej práce potrebuje, zná

najst v knihovni. Knihy, zavrené medzi stenami, alebo obmedzené na úzky priestor, sú pokladom mŕtvym a minú sa ciele, ku ktorému i písané i shromaždené sú. Takto nepomáhala knihoveň vedu, a zdvihla i svoj dôchodok a tým usnadnila i svoje obohatenie sa plodami novej literatúry. Ku tomu pravda treba by bol i kus zručnejšie rozostavenie kníh i evidentnejšiu registratúru, aby sa hľadany zväzok nehladal týždeň či už v samej dvorane, či medzi čitateľstvom, ktoré, dla soznamu súdiac, je bára chatrná. Môžem Ťa ubezpečiť, že svojím časom dosiahol som rovnnejšou a rýchlejšou cestou „Sakuntalu“ z Mnichova, lež z Kubína, kde zostala mi jako neoraveovi nedostupnou. Národný život kristalluje sa vókol nášho svojou priateľskosťou povestného seniora Nováka. Jestvuje i dost dobre zriadená beseda, a pekná snášanlivosť jej rozličného národného náhľadu údov je skutočne nasledovania a chvály hodná, aspon prezradzuje kus väčšiu vzdelanosť, tiež po iných mestečkách na hlúpej pýche založený nepriateľský separatismus. Ináče javí sa v celom mestečku tuhý nápodobňovania väčších miest a táto dovedla aspon ku čistote.

Na západnom konci mestečka delí sa cesta vo dve ramená. Jedna beží mohutným mostom cez Oravu na juhozápad ku Turč. Sv. Martinu a dotkne najbližšiu (tri hodiny od Kubína) železničnú stanicu v Kľačovanoch. V Parnici vybehne na sever jedno jej rameno a vedie po pod Rázsutec cez chýrnu na oštiepky Zázrivú do Žiliny. Trojrečový starodávny nápis: „Trencsini út, Trenchiner Weg, — Trenčinská cesta“ — je z blahých časov rovnoprávneho absolutizmu, a dost, že to to ešte dnešnia absolutistická rovnoprávnosť nezbadala. Druhá cesta točí sa ľavým brehom Oravy na sever ku Podzámku. V Mokradi bol niekdy pekný na oporu samých oblukov odkázaný drevený most, ktorý r. 1869 Orava následkom rozvodnenia rozbúrara. Od tých čias preváža sa len na kompe.

Podzámok je dedina, obsahujúca najviac úhladné byty služobníkov a úradníkov panstva oravského, i dostala meno od dakedy slavného, teraz výzor zrúcanín poskytujúceho hradu. Západnia strana, ešte dost zachovaná,

je i dnes obydlená. Najkrajší výhľad je z východno-južného násypu na hadiacu sa riekou Oravu, mohutné na vókol lesy a na vážne hrebene liptovskej Tatry. Grófske byty majú obsahovať predmety starožitnej ceny, ktoré ale mne pre neprítomnosť kastellana a nastalý večer ostaly nedostupnými.

Od Podzámku vystupuje cesta vše vyššie; je síce zdlhavá, ale zaujímavá a vrcholí na hore Prislop zvanej. Na jej temeni je pomník Sv. Trojice s nápisom: „In Gloriam sacro-sanctae Trinitatis Stephanus atque Sophia Kludik erexit 1833.“

Odtiaľto otvára sa široká dolina, ktorej povrsie podobá sa viac menej pahrbkovatej roviny, až ztiesní sa v Rapči a Polhore na úzky priesmyk Babiagury.

Hruštín, Babín a samé mestečko Námestovo poskytujú obraz rozťahnutých, nudných, nečistých obcí. Slanica, Zubrohlava, Rapča a Polhora (poslednie ostatnia obec Oravy), sú dediny, kde na jednom konci raňajkovať, na druhom obedovať treba, rozťahnuté a blatnavé až do zúfania. Majitelia domov majú celý svoj majetok vókol domu a jích najbližší sused je — statok, ktorý alebo spolu s nimi alebo v bezprostrednej pri izbe stajni prebýva. Krajobraz počnúc od Rapče je divý a drsnatý, ktorý človeku viac imponuje a strachu naháňa, lež ho zaníma. Pralesom podobné háje svojim mohutným šumom budia v človeku pocit úžasu a podivu nad mohutnosťou neobmedzených síl prírody. Je to báj prírody, ktorého sa človek bojí a v ňom preca dobre, mile sa cíti. Dnu v divine polhorskej majú byť zdravé kúpele, ktoré ale od rokov nemôžu prísť k žiadnej zvláštnej významnosti; jích z oboch strán veľmi od sveta vzdialená poloha a z toho pochodiaca nepromptná obsluha i zariadenosť hostí, je najväčšou príčinou jích ťažkého rozkvetu.

Cesta od Polhory značne sa výši, i prechádza do obťažnej výšavy. Na strmom vrchu Babiagory stojí obraz Umučenia, trefný to symbol ľudu, čo pod nim z oboch strán býva; ale spolu i nádej jeho budúcej oslavy: lebo „po umučení býva vzkriesenie.“ Tu koniec stolice i dvoch krajín! To rozhrania Uhorska

a Haliče, jako to i po vyše neho krajinsko-barevný stĺp svojím nápisom: „Magyarország határa, Hranica uhorskej krajiny“ udáva.

Orava čo do povedomia národného, cirkevneho, kultúrneho stupňa, ba i samej tvárnosti a zrastu ľudského, mala by vlastne tvoriť dve stolice. Skutočne do podivu je ten obromný rozdiel jedného a toho istého telesa! Hranica tohoto rozdielu beží asi od západu od Závrivej na východ cez Príslop ku Malatínu. Truchlý, v sebe zavretý, život hornej, ku ktorej v tomto ohlade prislúchajú i k Liptovu počítajúce sa obce Borové a Huty, tvorí formálnu paroxiu rezkého, otvoreného života dolnej Oravy. Spomenutá čiara dáva spolu hranicu zrastu, tvárnosti a kroju oravských obyvateľov. Dolná Orava rodí osoby stihlé, smelé, viac väčšie než menšie, tváre podlhovatej, živej, jasnej, kroju vkusne priliehajúceho, ktorého ideal vzal náš umelec Bohuň, z Veľkej Vse a Podzámku; hornia ale osoby zakrpatelé, malé, utiahnuté, tváre ohrúhlastej, bládej, bez výrazu, hlavy k symetrii ostatného tela väčšej, kroju nedbalého a bez všetkej ustálenej formy.

Nie, nerobí to výlučne vzdialenosť kraja, ale nedostatok výchovy, ktorej na závade je i samá nepraktičnosť spoločenského a obecného zostavenia. Tu sotvá zná sused suseda a síde sa s ním snáď len v krčme, ba pri zimných závejoch každý osihotený je na svoju chalupu. Kde obec sama v sebe svojím položením tvorí celú krajinu a jednotlivé domy pre jich vzdialenosť — obce, tam nemožno blahodarne účinkovať jednej škole, jak len nebude mať v každom dome svoju dobre sriadenú filiálku. Ba koľko ozaj bude treba založiť pánu ministromi „osvetu“ obecných škôl v Rapči, Slanici a Polhore? Moja skromná nárada by bola, založiť jednu maďarskú a je všetkemu odpomoženo!

Opravdivé systema emanationis! Čím diaľ od úsredia stoličnej inteligencie, tým nedokonalejšie aeony. Jich demiurg zná sice

Boha, sedí v legislatívnej snemovni, ale o okolie jeho schodí mu len raz za tri roky na um, i nestvára v ňom svet nový, svet vzdelanosti a priemyslu. Darma tu hľadáš postavu a tvár, jakými honosí sa pred svetom národ náš; upadlé, vybičované, vycivené, vystarnuté všetko, mladé i staré, ženské i mužské a rovná sa na vlas obyvateľom Beščadov. — A môže-li to i ináče byť v bytách málo svetla, menej čistoty majúcich, spoločných s domácim dobytkom? Ver mi, priateľ môj, niet diva, že ľud taký dá sa viesť komukoľvek a kamukoľvek, už či hrozbou či sľubom. Nie na ňom, ale na tých leží vina, ktorí mali by byť jeho apoštolmi; lež na miesto dvíhajúcej misie koristia z jeho nízkosti a nevedelosti. Či div, keď eudzinec dotknúc sa hranice tejto, urobí si mylný pochop o Uhorsku vôbec, o Slovensku zvlášte? Hľadať tu povedomie národné, kde sotva i len povedomie človeka jako človeka jestvuje? Národného povedomia darmo hľadáš i v mestečkách. Slovenského nápisu nevidíš. Nešťastná v tomto ohlade chyba i vzdelanejších národovcov vôbec! Europa nezná v Uhorsku len priemysel nemeckého a maďarského národa, lebo tento pod záclonou nemecko-maďarských nápisov koristí slávu našej usilovnosti, našich mezoľov a našimi rukami i zručnosťou dáva si vpletať kvety do vlastného venca. To vyrastok egoizmu! Slovenskí priemyselníci! Preč s cudzorečmi nápisami! Nech vniu-torné presvedčenie naše je svetu nápisom i na čele našom odznačené. To nemá byť vecou indiferentnou, to tak žiada realnosť, to tak chce mať národ jako národ! Svet nezná nás. A my z pýchy alebo z málo-myslnosti utajujeme sa za chrptom iných; mistifikuje nás svet, lebo nekonsolidujeme sa; zaznáva nás, lebo netisneme sa direktne a neohrožene do popredia! Nešťastné naše utahovanie sa!

„Orava, Orava, celá si bolavá!“
S Bohom!

Výlet do Románie.

Cestopisné náčrtky od *J. M. Slovinského.*

(Dokončenie.)

Od Belehradu bere esata naša čarokrásna podoba na seba. Pekným stromovým pokrytý pravý breh patrí ku Srbsku; ľavý ale z neprehradných rovín pozostávajúci k Uhorsku. Zastali sme oproti trochu od Dunaja oddialenému mestu Pančove, popri ktorom rieka Temeš tečie. Mesto toto počítuje vyše 10.000 srbských obyvateľov. Niže Pančovy dosahuje Dunaj prítokami Drávy, Tisy, Sávy, Temešu a menších potokov už takej šírskosti, že miestami 800 siah prevyšuje. Zanechajúc prístav „Kubin,“ dorazili sme okolo 11. hodine do Baziasu, kde náš vysoký spolucestovateľ svojim hojným sprievodom obtočený vystúpil. Tu horie požiatok ona povestná, 17 míľ dlhá skalnatá dolina, ktorou Dunaj až k Oršove tečie a ktorá čo do rozmanitosti veľkých prírodných úkazov všetky posavadne vidieky ďaleko prevyšuje. Tu opustili sme našu dobrú sprievodkyňu „Hildegardu“ i presadli sme na menšiu loď „Austria“ menovanú, lebo tu je Dunaj tak stískaný medzi skalnaté brehy, že ľadva i táto značne menšia loď mečať mohla kĺbku Dunaja. Po 3 hodinovom hadení sa lode dosiahli sme prístav „Drienkova.“

Od Drienkova poskytujú Dunaj cestovateľovi svoj čarokraj. Tu sa točí náš veľikán neslýchané malou úžinou medzi vysokými skalinami, preto je i to tvrdenie, že vraj Trajan, cisár rímský, most prez Dunaj dal tu spraviť. Stopami toho mostu majú byť diery na každej strane v skalinách tých vydlabané, ktoré ovšem pochybnosť u cestovateľov nevzbudia. Na ľavej strane Dunaja po viacerých rozpuklinách v balvách týchto ozorných upozornení sma boli na jednu obzvláštnu, o ktorej znejú to podanie, že sa tam neslýchané davy kobyliiek zdržajú a keď sa jim teplý jarný vietor prajným ukáže, vtedy majú okolia tamejšie spustošiť. Pokúšili sa vraj viacerá jaskyne sa podobajúca diery zamurovať, lež dielo to vždy sa neúžitčným dokázalo. V úžine tejto zviňajú a krúčia sa

sokoli, jakoby chceli pravdivosť dokázať našej prekrásnej národnej piesne. „Nad nami sa krúčia sokoli, nie jim je už Dunaj po vôli“ atď.

Po štyr hodinovej tejto páti dosiahli sme „Oršovu,“ prístav to ostatní v našej vlasti. Tu sme presadli zase na inú loď so štyrmi kolesami, ktorá tak bola plitká jako koryto a to preto, by sme na dáku skalu nezarazili. Tu som azrel stromovým posiatu cestu, asi na pol hodiny od prístavu vedúca ku kaplance, kde posvätná koruna vlasti našej v katastrofe najnovšie sa odolranej nezbednými rukami skrytá bola. Večernie čerstvé povetrie pohrávalo sa nezbedne vlnami plitkého tam Dunaja, keď sme v najväčšom kollimbaní lode dosiahli prvý turecký prístav „Viddin,“ ktorému oproti nás jasno osvietené románske mesto na neclah lúdilo.

Vietor utíšil sa a šerý Dunaj sľuboval nám pokojnú noc, i keď ho ďalej merať budeme. Presadli sme zase na väčšiu loď menom „Franc Josef,“ ktorá nás vzletom ďalej unášala. Smutočný obraz vzal na seba Dunaj, staby chcel oplakávať tyranské s nim zachádzanie. Okrem holých brehov a pustých oku cestovateľovmu žiadneho druhého pohľadu neposkytoval. Vetry blinkotaly na tureckej strane, staby boly chcely odstrašiť ešte i nočné ptáctvo, by nezanedbané pobrešie nepoškvrnilo. Keď sme sa pri viac prístavoch i na románskej i na tureckej strane pobavili, uzreli sme na tretí deň asi o 10. hod. ráno turecké mesto Ruséuk.

Je to pevnosť turecká. Okrem pár ošarpaných vojakov, niekoľko zachuchmaných žien nevidel som nič iného v prístave, jako množstvo židov. Z damkov, ktoré sa kolibám našich cigánov rovnajú, len sa tak dým valil, — tenkých vysokých vážičiek, bo ved sa modifikácie turecké len tým od druhých stavísk rozoznávajú, je tu sila veľká, ktorých končiare polmesiac otupuje.

S polutovaním obdivoval som turecké ženy, ktoré tiež na loď vysadly. Nevedel som, čo

mám obdivovať väčšími, či tie zvyky a či jednoduchosť jejich? Každá žena sprevádzaná bola chlapcom, bo žena turecká dľa koránu nesmie sama cestu nastúpiť. Ledva že vysadli na loď, už si batožinu rozložili, aby si kústik pohodlnosti neutrhly. I vyťahnu si svoje batožky tabakom našpikované, aby vraj tak cestovateľov tuhým kúrením odstránili. Neradi vraj vidia obdivovateľov. Turkyne barvia si obočia čiernou farbou, perny buď červenou alebo žltou, podobne i nechty a dlane. Tu som porovnával vznešenosť a to pyšné seba-povedomie našich severných žien s tou seba-zábudlivosťou a znižovaním sa týchto.

Na štvrtý deň sblížil som sa koncu svojej cesty. Okolo Brailova vidím turecké parníky vojskom preplnené, ktoré striehli, by sa presvedčili, či voľáku zbraň a mužstvo Hercegovincom neprinášame. Darma čakali, žižňu svoju koristou zahasiť nemohli.

Okolo Brailova tiahla sa na brehu dlhý rad chudobných kolibôk, ktoré sa „mahale“ volajú, tam bývajú robotníci, prístahovavší sa zo Sedmohradska a z Moldavy, tak zvaní Sékeli a Čangó-Madari.

Ľud romanský je veľmi zanedbaný v kulturnom a socialnom ohľade. Jestli o daktorom národe platí, tak o tomto najviac, že sa zaň hanbí šľachta. Táto zdiera a využítkuje ľud ubohý. Šľachta nedbá, keď hladom a nevy-cvičenosťou zahynie národ, len nech ona svojim chůfkam a vysokomyseľnosťam vyhovieť môže. Bujari len peniaze a majetky prídu sobrat do Romanie. Zimu trávia obyčajne buď v Taliansku, alebo v Dolnom Francúzsku, Nize atď.; koncom jara nakuknú domov, by videli, jako sa úroda ukazuje, a ledvaže domáce ohnisko obzreli, už poberajú sa do kúpeľov, aby tak v hojnej miere požitky sveta tohoto zažili.

Všetku kulturu hladajú šľachtici v rečiach. Kto zná mnoho rečí, ten je vzdelaným a dobre vychovaným. Priemysel v Romanii udomácnit ani v najmenšej miere sa nevynasnažujú. Priemyselní ľudia v Romanii sú jedine vystahovalci. Slováci z Turca, tak zvaní „Šefrancci“, Bulhari, Gréci a Židia. O demoralisácii nechcem sa rozpisovať; jedine nech stačí, že keď večierkom krajšie

oblečeného človeka olúpi, nenie to tam žiadnou novinou. Lupič vyhráza sa oškodenému, že ho zabije, jestli by ho udal u súdu. Príčinu toho hľadať treba v tom, že luxus v takej miere panuje tam, v jakej snáď nikde, potom potulujú sa v Romanii zo všetkých krajů Evropy sobraní postavači, ktorí dobre žiť a nič nerobiť za cieľ tu zemakého povolania si vytkli. Najhoršie ponosujú sa na Grékov, ktorí v lúpení skladov takú obratnosť prezradzujú, jako keď by boli akoly lúpežnícke vychodili. Udaly sa pády, že nie len ozbíjali ľudí, lež i surové tyranstva previedli. Tak dostačí jedon príklad z augusta m. r. Jednoho boháča v Brailove večierkom nie len olúpili, lež mu i brucho za odmenu svojej úprimnosti prerezali, ktorú jim v nezatajení svojho ímania preukázal. Toto je hľa vzdelanosť a bezpečnosť v kraji tomto.

Romanský národ baží, ačkolvek šľachta je nečinná, vyšším vzletom po svobode a vzdelanosti. Michal Chrabrý vymanil národ zpod tureckého jarma. Rudolf II., cisár rakúsky a kráľ uhorský bol prinútený Sedmohradsko mu popustiť. Vniťornia ariadenosť Romanie bola od najstaršej doby pohlavárom ponechovaná, lebo ľud plebešat bol anánym už bojarom čo otrok podrobený. Bojari s knazmi volili hospodára, t. j. terajšiemu kniežatu podobného panovníka. Nový štát tento má len 4,605.510 obyvateľov, kdežto plocha jeho obsahuje 2204 □ mš. Obyvatelia zo všetkých národností europejských posbieraní, sú náboženstva: katolíckeho, nezjednotení Gréci, Židia, protestanti a koránu slúžiaci. Najväčšia časť priznáva sa k východnej cirkvi. Nenie teda divu, že reč romanská obsahuje tretinu slovančiny a dve tretiny latinčiny. Národnia poesia bola už dávno i tu pestovaná. Neskôr počali jej pestovatelia Francúzov napodobňovať. Tak i známy Kostagi Negri, pôvodca rom. hymny, bol najväčším milovníkom a napodobnovateľom francúzskej literatúry. Ľud, jako to i v Uhorsku bol predtým od civilizácie odtiskaný a len na metiku a pluh odkázaný. Aby mu bojar bársakde navylepil štyriadvadsať, zanedbhal a prepustil industriu cudzincom; preto zaplavená je krajinka táto cudzincami. Krajina táto je ešte vždy pre-

úrodná a zbožím oplývajúca. Dobytok taký pestuje, že ho sotva kde inde vidat; preto tvoria tieto najväčšie články kvetúcej tam industrie. O vysvobodenie ľudu zpod jarma bojarského vydobyl si Ján Alexander Kúsa najväčšie zásluhy, následkom čoho si i istý pád bol pripravil, lebo panovanie jeho len krátke bolo, a síce od r. 1859, 24. januára po 24. február 1866. Nástupcom jeho je Karol, knieža hohenzollernské. Tento stavia základy pravej civilisacie; jemu dakujú dve univerzity, 13 gymnasia a 209 elementárnych škôl svoje jestvovanie. Nariadil prísne navštevovanie škôl i na vonkove. I nenie potom divu pri takom maecenašovi, že je teraz tam vyše 50 politických a belletristických časopisov, v národnej reči vychodiacich.

Pobavil som sa v Brailove za niekoľko dní. Brailov je mesto po Bukarešti v Románii najkrajšie; leží ono na ľavom brehu Dunaja, i počíta asi 30.000 obyvateľov. Je središtom priemyslu už polohou svojou. Na jar a pod jaseň vždy pár sto tisíc meríc zbožia na loďach Čiernemu moru úrody svojej bohatej posielala. Väčšia časť obyvateľstva pozostáva z Bulharov, Grékov a Židov a len z niekoľko rodín romanských. Má pekný chrám v gothickom slohu staváň.

Na poldruhej mše vyššie leží tiež veľké bohaté mesto poddunajské Galac, ktoré tiež v kupectve prekvitá a tiež na ľavom brehu Dunaja leží. Má do 90.000 obyvateľov, ponač ale mesto toto bližšie Bazarabie, Rusku prislúchajúcej, leží, počítuje preto obyvateľov skoro polovicu, tak zvaných Lipovänov. Bazarabia prislúchala niekedy k Románii, čo prezradzuje i meno veľkého muža, Mateja Bazaraba, ktorý reč národu k službám Božím uviedol (r. 1658). Turecko, jako opravdivý vládár krajín týchto, prepustilo krajinku spomenutú Rusovi, na základe prímeria v Adrianopoli r. 1829 potvrdeného.

I Bukarešť, čo sídelné mesto kniežata Karola obhliadol som si tiež. Je to krásne mesto, štaby o závod hralo s našim veľmestom Budapešťou. Obyvateľov má asi 230.000, a je šlachtou romanskou najsilnejšie obývané; preto nenie divu, že tito dla orientálneho vkusu mesto okrásľujú. Na hodiny okolo

mesta rozsiate zahrady skrývajú najkrajšie domy kvetúceho stavitelstva. Má mesto toto universitu, vojanskú školu a tri gymnasia. Prastaré mesto toto bolo od Negro Woda r. 1290 založené, od Mahomeda III. r. 1595 na popol obrátené a síce pre vypovedanie porte poddanstva. Od r. 1771 bolo brlohom ustavičného skrývania, raz ho mali Turci, raz Rusi, kým ho Rakúsko r. 1854 nevydobylo a r. 1857 Románii neodevzdalo.

Keď som takto i svoj cieľ, ačpráve nedosiahnutý, bol aspon prehliadol, myslel som už i na návrat. Išiel som teda 9. oktobra dráhou železničnou z Brailova po Plaješ, kde som asi 7 hodín na rýchlovoz čakal, ktorý sa len asi o 11. v noci pohol. Keď som i toto mesto dobre poobzeral, ktoré veľmi je kupecké a priemyselné, uzrel som romanský pohrab; išiel som sa teda podívať na zvyky tam panujúce. I zbadal som ten orientálny zvyk, ktorý Židom bol vftaným, a síce, že zosnulého sprevádzala kopa žobrakov, ktorí za rakvou kráčajúc slzami odpočinok zosnulého osladí sa usilovali. Po pohrabe prišli všetci do kostola, kde kar slávil, bo na veľkých misách sladkastú kašu adamovými vidličkami chránili. Nábrobky v hrobitove okolo kostola rozloženom sú zvyčajne takéto: J S H R, alebo N J C A, za čím buď nič nenasleduje, alebo len samé meno tam ležiaceho. Jedon nápis som i takýto uzrel:

⊕	⊕
I C	X C
H I	K A

Nás rýchlovoz opatrený sprevádzajúcim nás vojakom a šestorkou ťahaný ubiehal dost dobre. Tichunkú do spánku už dobre zameranú prírodu prebúdzaly konfkov zvonca a tak sme menej zánímavý kus cesty našej po tme prekonali, šťastlivo doraziac do mesta Kimpina, odkial počnúc začína sa zánímavý pohľad pre cestovateľa. Kimpinská dolina prevyšuje čarokrásnou prírodou ozdobená i tie najutešenejšie partie v romantickom Švajcsku. Ťahá sa ona asi tri dobré hodiny, križľujúc sem i tam vysokým bokom hrebeňa „Buceš“ zvaného, ktorý vystupuje na 8000'. Hrebeň tento je jedon z najvyšších vrchov

vami k pochodu, zostal som na ulici, priviazal koňa ku plotu i sadol som si na lavičku s úmyslom, že budem čakať tu, kým generál nevyjde, i poberať sa potom za nim.

Slnčná žiara i lesk zameňovala sa s chladnou nocou a slabým svetlom nového mesiaca, ktorý sa ukrýval za mračná, tvoriac okolo seba na tmavo-modrej hviezdinatej nebeskej oblohe blado žiarací polokruh; v oknách domkov a škárach sedliackych barákov zariarili svetlá.

Dlhé stieny domov, stromov, plotov tiahly sa pekne rúče po svetlej, zaprášenej hradskej . . . V rieke ustavične kuňkaly žaby, na ulici rozliehaly sa hneď chytré kroky, shovor, hneď dupot koňský: z predmestia zalietaly časom k môjmu sluchu zvuky verklíku.

Nepoviem, o čom som rozmýšľal; z čiastky preto, žeby mi krušné bolo vyznať krušné myšlienky, ktoré naplňovali dušu moju v dobe, kde vôkol seba videl som len radosť a veselosť, z čiastky i preto, že to nepatrí k mojej rozprávke. Zadumal som sa tak, že som ani nezbadal, keď hodiny bily jedonástu a generál s družinou svojou uháňal popri mne.

Zadnia čata bola ešte v pevnostnej bráne. S ťažkosťou predral som sa na moste medzi nakopenými delami, povozmi s batožinou, vozmi cestovnými a hrmotiacim dôstojníctvom. Za bránou predbehol som vojsko tmou nočnou mlčky tiahnuce a skoro na verstu cesty sa prestierajúce, i dohonil som generála. Keď som uháňal okolo oddelenia delostrelcov a dôstojníkov na koňoch, zarazil ma nemecký výkrik — urážajúci dissonanciou prosred tichej slavnostnej harmonie: „Podaj

záapalku!“ za ktorým nasledovalo zavolanie vojakovo: „Ševčenko! poručík pýta ohňa.“

Vätsia čiastka neba zahalila sa dlhými, tmavými mrákavami; len tu a tam blyštaly sa bladá hviezdy. Mesiáčik schoval sa už za blízkym obzorom čiernych hôr, ktoré na pravo strmely, a metal na jich vrcholce slabú a trasavú položiariu. Vo vzduchu bolo teplo a ticho, ani lístok sa nepohol. Spolu bola taká tma, že ani najbližšie predmety rozoznať nemohol; po oboch stranách cesty javily sa mi tu skaly, tu zvieratá, tu nejakí podivní ľudia — a len vtedy poznal som, že sú to kriačky, keď som počul jejich šušťanie a cítil sviežosť rosy, ktorou byly zaperlené.

Pred sebou videl som tmavú, kolísajúcu sa stenu, za ktorou pohybovaly sa niekoľko tmavých bodov: bol to prední voj jazdy a generál s družinou. Asi v prosriedku hýbala sa podobná čierna hmota, trochu nižšie prvá: pechota. Vo všetkých šíkoch panovalo také ticho, že mohol jasne počuť všetky tajomne spojujúce sa zvuky nočné: v dialke smutné vytie šakalov, podobajúce sa tu zúfalému plaču, tu chechtotu, — zvučné, jednotvarné piesne cvrčka, žaby, prepelice, nejaký blížiaci sa hukot, ktorého príčinu nemohol som si vysvetliť, a všetko toto sotva slyšiteľné hnutie prírody splývalo v jediný, plný, krásny súzvuk, ktorý menujeme tíšinou nočnou. V tíšine tejto počul si šuchotanie vysokej trávy a temný dupot kopýt, ktorý zapríčinil rezko pohybujúci sa predvoj vojska.

Zriedka ozýval sa v čatách šramot ťažkej zbrane, cinkot náhodou vpadnutého bodáku, prtlumený rozhovor a fľkanie koní.

Príroda dýchala ranňou sviežosťou a krásou.

(Pokračovanie nasleduje.)

† FRANTIŠEK PALACKÝ.

Pobratimný národ český odprevadil dňa 31. mája ku hrobu milovaného svojho — Otca. Širým Slovanstvom rozlietla sa rýchlou blesku smutná, ohromujúca zvest:

Františka Palackého niet viac! I zažalilo celé Slovanstvo: veď zašiel k Otcovi slavný dejepisec, prední velikán českej literatúry, výtečný státnik a politik, spoľahlivý vodca

okolo sklenica vína niekoľko pisárov, ktorí papirosy fajčili. Počul som, ako hovoril jeden k druhému:

„Dovolte, prosím . . . . Maria Grigorevna je našou primadonnou.“

Srbený žid v obnosených šatách, s utrpenou tvárou vliekol vrieskavý, polámaný verklik a po celom predmestí rozliehaly sa zvuky finala z „Lucie.“

Dve ženské v šuštiacich šatách, v hodbových mantillách, s kvetovanými slnečkami, kráčaly chytrým krokom po úhladnej dlažbe. Dve dievčence, jedna v ružovom, druhá v jasno-modrom obleku, s rozpustenými vlasmi, stáli na dverách nízkeho domku a nútily sa k smiechu, len aby obracaly na seba pozornosť okolo idúcich dôstojníkov. Dôstojníci v nových kabátoch, bielych rukavičkách a lesknúcich sa náramkách vykračovali si pyšne po ulicach a boulevarde. Známeho svojho našiel som v prvom poschodí domu generálovho. Sotva som mu sdělil svoju žiadosť a dostal ujistenie, že môže byť vyplnená, zarachotil pod oknom, pri ktorom sme sedeli, krásny kočiar i zastal pred bránou. Z kočiaru vystúpil vysoký, krásny muž v odeve, jaký nosí pechota, s majorskými náramkami a kráčal po schodoch ku generálovi.

„Ach odpusťte, prosím,“ hovoril mi pobočník vstávajúc; „nadobno mi to hneď oznámiť generálovi.“

„Kto prišiel?“ pýtam sa pobočníka.

„Grófka,“ odpovedal tento, a zapínajúc si rovnošatu, ponáhlal sa hore ku generálovi.

Po chvíľke vyšiel z domu nevelký, ale veľmi krásny muž vo vojanskom kabáte bez náramkov, s bielym krížom na stužke. Za nim vyšiel major, pobočník a ešte asi dvaja dôstojníci.

V chôdzi, v hlase, v každom pohybe generálovom zračil sa muž, ktorý si je úplne povedomý svojej výsokej dôstojnosti.

„Bon soir, madame la comtesse (Dobrý večer, pani grófka),“ hovoril, podávajúc okienkom ruku do kočiaru.

Rúčka v peknej rukavičke tiskla jeho pravicu a krásna, usmievajúca sa tvár v žltom klobúčiku objavila sa v okne kočiaru.

Z celého rozhovoru, ktorý trval niekoľko minút, počul som len, ako generál s úsmevom hovoril:

„Vous savez, que j'ai fait vœu de combattre les infidèles; prenez donc garde de le venir. (Viete, že som prisľúbil, že pokorím odbojníkov; uvidíte, že sa to stane.)“

V kočiare rozliehal sa smiech.

„Adieu donc, cher général. (S Bohom teda, milý generálovi!)“

„Non, à revoir,“ hovoril generál, stúpajúc po schodoch hore, „n'oubliez pas, que je m'invite pour la soirée de demain. (Nie, na uvidenie; nezapomente, že som sa pozval ku zajtrajšej večernej zábave.)“

A kočiar poberal sa ďalej.

„Jaký to človek,“ hovoril som sám k sebe na zpiatočnej ceste k môjmu obydlíu, „má všetko, po čom len Rus túžiť môže: úrad, bohatstvo, slávu — a muž tento žartuje pred bojom, ktorý, Bôh vie, jako sa zkončí, s krásnou dámon a sľubuje, že bude u nej budúceho dňa piť čaj, práve, jako by sa s ňou bol sišiel dakde na tanečnej zábave!“

U pobočníka sretol som sa s človekom, ktorý ma ešte viac zajímal: bol to mladý poručík K., ktorý sa vyznačoval skoro ženskou nežnosťou a bojazlivosťou. A preca prišiel k pobočníkovi preto, aby si vylial svoju zlosť a neľúbosť na ľudoch, ktorí vraj svojimi pletichami zapríčinili, že nebol pridaný k nastávajúcej výprave. Hovoril, že také pokračovanie je hanebné, nekamarátske, že si to zapamätá atď.

Kedykoľvek som pozrel na výraz jeho tvári a začul zvuk jeho hlasu, nemohol som si nikdy prisvedčiť, žeby sa pretvaroval; veď bol veľmi zarmútený a rozhorčený, že mu nedovolili ísť na Čerkesov a prechádzať sa dažďom jich kúl; bol rozhorčený jako chlapec, ktorého nespravodlivo prútami vyšibali. Nepochopoval som nič z toho všetkeho.

VI.

O desiatej hodine večer malo sa vojsko pohnúť na pochod.

O pol deviatej sadol som na koňa a poberal sa ku generálovi; no v domnienke, že on s pobočníkom zaneprázdnení sú pripra-

muža vrele vo svojom dome, i zalúbil sa mu medzi novými priateľmi literárnymi tak, že už viacej Česko neopustil. Dobrovský uviedol ho do vlasteneckého domu grófa Františka Šternberka, aby napísal monografiu tejto rodiny. Úlohu tejto dostal Palacký behom jedného roku k úplnému uspokojeniu svojho priaznivca a bol od toho času milým a vítaným spoločníkom v salónoch Šternberských, kde vtedy srediako všetkej vzdelanej šľachty českej bolo. Aby Palackého k Prahe a Česku pripútal, menoval ho Šternberk svojim archivarom a k tomu dovedol „kr. českú vedeckú spoločnosť,“ že Palackému sverila zostavenie „Starých letopisov českých.“ Týmto umožnený mu bol prístup do rozličných archívov, v ktorých sbieral látku ku svojim dejepisným dielam. Roku 1826 stal sa redaktorom časopisu „Museum českého,“ ktorý v nemeckej a českej reči vydával. Roku 1827 oženil sa s Thereziou, dcérou advokata dra Jana Měchura. Vo vzdelanej a spanilomysľnej dáme dostal Palacký manželku vzornú a žil s ňou šťastlivo za 33 rokov. V ten istý rok dostal od krajiniského výboru českého poverenie, aby pokračoval, v „chronologickom dejepise Česka, ktorý bol Pubička započal. R. 1828 osvedčil sa, že je hotový vypracovať zvláštny dejepis Česka. Uzavretím krajiniského výboru od 13. apríla 1829 vymenovaný bol za krajiniského historiografa, ale toto uzavretie nedošlo schválenia cisára Františka; vzdor tomu daný bol Palackému roční honorár 1000 zl. striebra za vypracovanie dejepisu Čiech; konečne cisár Ferdinand menoval ho r. 1839 krajiniským historiografom. Od tohto času žil Palacký úplne svojmu povolaniu.

„Matica česká“ založená bola hlavným pričinením sa Palackého. Časopisy musejné a spisy „Maticou“ vydávané staly sa vzormi, ktorými spisovatelia sa riadili a tak jazyk český sa vytriebil a ustálil po mnohých bojoch, ktoré zvestovatelia starého jazyka drevnejších časov a reformátori nového veku boli viedli. Prvé veľké dielo, ktoré pomocou „Maticie“ vyšlo, bol slovník českej reči Jungmannom spísaný.

Zprávy české o Čechách vydal Palacký v 6 dieloch „Archivu českého“ až do roku

1526 a pretože mu zvlášte pri vypísaní dejín husitského hnutia potrebnej známosti miest v Čechách už zaniklých treba bolo, prebral celé dasky zemské a zbytky jich i zprávy v urbároch jednotlivých miest a panství zachované a podal „Popis Čiech,“ v ktorom všetky terajšie i niekdajšie mestá sú opísané. Až do r. 1850 písal „Dejiny“ svoje nemecky, potom už len česky a preklad jich nemecký sám opravoval. Ale neustal patriarcha český i v prvých prácach pri mnohonásobnej činnosti svojej historickej. Za 11 rokov redigoval „Musejník“ až do r. 1838, od „král. Spoločnosti Nauk“ bol, r. 1839 vyvolaný za tajomníka, v ktorom úrade do r. 1844 sotrvál; od r. 1841—1852 bol jednatelom výboru musejného.

Rok 1848 vyrušil Palackého z pokojného sveta literárneho a vrhol ho do života politického. Zpomennutie zasluhuje odpoveď jeho na pozvanie, aby sa súčasťnil na porádach vo Frankfurte. Následkom tej odpovede ponúknuté mu bolo Pillersdorffom ministerstvo kultu a osvety. Neprijal ho. I dňa 2. sept. ponúknutá mu bola torba ministerská, ani vtedy ju neprijal. Na ríšskom sneme v Kromeríži zaoberal sa vypracovaním návrhu ústavy pre Rakúsko. Po nastúpení reakcie vrátil sa späť k svojim historickým štúdiám, sklamaný v nádejách svojich a ranený v najhlbších útrohách. Rok 1861 povolal ho znovu k politickej činnosti, ktorá až do smrti jeho trvala; o účinkovaní jeho politickom nepotrebuje podrobného spomínania: zná ho každý upovedomelý Slováč. Pripomenúť natno, že ho r. 1861 menoval cisár doživotným členom panskej snemovne. I v tomto čase vyšly historické práce, ktoré zovrubne vyličil jednotlivé stránky Dejín českých atď. Staršie jeho drobné spisy nemecké vyšly r. 1874 majúc názov „Gedenkblätter,“ české drobné spisy v sbierke „Radhošť“ rečenej.

Dňa 28. apríla tohto roku svätzil český národ slavnú pamiatku toho, že Palacký zakončil „Dejiny národa českého,“ na ktorých za 40 rokov pracoval. Majstrovské toto dielo je najväčším a najkrásnejším poručenstvom, jaké Otec národa zanechal mohol potomstvu. „Hľa národe, vidz, jakým si býval veľkým

a slavným!“ šepce to z každého riadku jeho „Dejín.“ A celý národ radeval sa ešte pred mesiacom nad zakončením obrasu drevného svojho slavného života i netušil, jak skoro krutý žiaľ ho očakáva. Niet ho už medzi živými. Vykonal vznešený cieľ svojho života, keď dokončil svoje nesmrteľné dielo. Ochorel dňa 7. mája a o 19 dní ho nebolo: zomrel dňa 26. mája o 4¹/₂ hod. odpoľudnia v zlatej Prahe. Jakkéž sa po Prahe rozniešala smutná správa o umretí dr. Fr. Palackého, počala sa hneď kráľovská Praha odievať v rúcho smútočné. Z budov zavialy čierna zástavy a ďalekopis roanášal na všetky strany žaloštnú zvesť: že otec národa nist viac! Na raketv jeho položené bolo vyše 900 vencov, medzi nimi i od „Tatranakých Slovákov.“ Pohreb jeho započal sa v Prahe 31. mája o 10. hodine, asi 500 povozov odpravádzalo pozostatky Palackého z Prahy. Český národ pochoval si ho tak slavne jako svojho slavného kráľa Karola IV. Kostí najväčšieho Čecha XIX. storočia odpočívajú v Lobkovicach pri boku jeho milej manželky, jako sa to vždy prial.

Palacký bol veľkým priateľom a podporovateľom našich ústavov, nášho života. Písateľ riadkov týchto navštívil Palackého r. 1873 dňa 21. mája; i našiel ho pri písacom stolíku; keď zvedel, že má pred sebou Slováka, vyjasnila sa jeho hlboko zadúmená milá tvár, a otázkam, ktoré sa týkali nášeho života, nebolo konca. Čím dial, tým stával sa natešenejším; i hovoril takým zápalom o našej budúcnosti jako nejaký dvadsaťročný šuhaj. „Studajte a pracujte vytrvale, dojdete i vy Slováci ciela. Jako nás po celá storočia vzdelený Nemec nedoviedol pozemčiť, tým

menej vás už Maďari pohltia: národy teraz nevymierajú. Pred 50 rokmi bolo nás len niekoľko mužov, ktorí sme začali kriasiť národ, o ktorého znovuzrodení i sám Dobrovák pohyboval. Jungmann, vaši veľkí rodáci Šafárik a Kollár, Preal, ja a ešte nektorí mužovia tvorili sme inteligenciu národni. Smutné to bely časy. A vidíte teraz Prahu? ! Verte, kto siaha po vašich národních právač, ten vrhá nám rakavica: my sme jedon národ!“ Tak a podobne s nadšenostou hovoril medzi inšim veľký Palacký o našom boji za kultúru a národní život. Na pamiatku obdržal som od neho výtisk „Radhoštu“ s vlastnoručným podpisom.

Palacký bol členom temer všetkých učejích spoločností v Europe jestvujúcich, čestným mešťanstvom asi 1000 mešťami a obcami vyznačený, premnohými rádami ozdobený, ktoré však nikdy nenasil. Palacký bol naskrze povahy šlachetnej. Všetko nízke, sprosté bolo mu cudzím. Vedomec neurobil nikdy kvivdu. Ideálna snaha, ktorej život svoj venoval, naplňovala ho úplne. V politickom boji neschvaloval nikdy prozriedky nekalé. Život jeho rodinný bol krásny a srdečný; jeho syn, dcéra a zať dr. L. Rieger chovali preň najvrúcnejšiu úctu a lásku.

Roku 1848 umierajúci veľikán Josef von Görres, pozerajúc do budúcnosti, povedal: „Slovania víťazia!“ Na tomto víťazstve bude mať československý národ nemalý podiel: a k tomuto vskriesil ho Palacký: preto On večne ostane v pamäti národu slovanakého, ba v srdci srdca jeho!

Pokoj obrovakému duchu Jeho a večná i slavná pamäť Mu v Slovanstve!!

Zvolenský zámok.

(Vyobrasenie na strane 129.)

Mesto Zvolen (dľa starodávnych listín „Zolan villa“) a jeho zámok hraly dôležitú zástoj v osudoch horného Uhorska. Kedy je toto mesto i so zámkom vystavené, nezná sa; r. 1244 za panovania Bély stalo sa svobodným a kráľovským mestom. Už za časov slo-

venského kráľa Mejmfra vystavený bol hrad blízko Zvolena na vrchu, pod ktorým riečka Slatina do Hrona vteká. Z tohto staroslavského hradu, ktorý náš ľud „Pustým hradem“ volá, pozostaly ešte do našej doby nektoré srácaniny, v nepretrzenosti po hrebeňoch hór

mestských v podobe mesiaca na nove rozkožená. Keď hrad tento v rummy klesol, vystavený bol nový pri samom meste, ktorého vyobrazenie nám český umelec V. Melka v čísle tomto podáva. V XIV. storočí vládol hradom týmto „pán Váhu a Tatier“ — Matúš z Trenčína. R. 1440 vládáril tu so svojou posádkou Jiskra z Brandýsa. Uzavretím pokoja Alžbety s Vladislavom (r. 1442) zdal sa byť statný Jiskra pánom zbytočným, a preto boli by sa ho radi zbavili, len že mu sľúbené odmenu zaplatiť nemohli. I zdráhal sa český vodca svoje stanovisko opustiť a držal sa tu i potom, keď sám Vladislav brannou mocou vytlačiť ho chcel. Zámok bol niekoľkokrát obliehaný, no voždy bez výsledku. I Huňad pokúsil sa r. 1451 o vytlačenie pomocného českého vojska z tohto zámku a pochodil práve tak, jako jeho predehdcovia. Konečne

naliehal Vladislav, že s Jiskrom po zlom nič nevyvedie i rozkázal Huňadovi, aby po dobrotky s nim vyjednával. Jiskra opustil pevný hrad len r. 1462, keď mu kráľ za jeho verné služby 25.000 dukátov vyplatil. Anna, manželka Vladislavova, utiekla sa často v peňažitých záležitostiach k bohatým Thurzovcom; i dala Jánovi Thurzo roku 1505 do zálohu baňské mestá a hrad mesta Zvolena. V tureckých vojnách bol hrad (i s mestom) silne opevnený i poskytoval veľkému krajinskému majetku a mnohým ľuďom ochranný prítulok. I krajinská koruna bola tu viacrás opatrovaná. R. 1708 dňa 26. okt. dal mesto Bercešenyi z dom do domu podpáliť, keď už predtým Levice a Krupina popolom lahly, aby vraj tak cisárskym strachu nahnal. Okolie Zvolena je čarokrásne. Nie div, že Matiaš kráľ na zvolenskom zámku tak sa rád bavieval!

Detvania.

(Vyobrazenie na strane 137.)

„Kto ste videli, slovenskí bratia, tej zbojníckej Polany štít? Skaliská, čo sa v oblakoch tratia, jakoby nebo chcely schytiť: okolo bralísk bujnú trávičku a hadie pirte, oviec chodníčky, a výhľad čarovnej hory; pod ňou sto deŕn, sto dedŕn leží, jak by kráľovna z vysokej väži prezerala svoje dvory.“ A v tých dolinkách a v tých dedinôčkach, ktoré tvoria vospolne matičku Detvu, žije si ľud náš slovenský, ľud dobrý, ľud špatnokrásny, ľud švieži, silný; — lebo „či tých šarvancov Detvy ozrutných Polana na tých prsách mohutných nenosí a nenadája? alebo aspoň na tie výšiny nehladá dcéra tejto rodiny, keď má porodiť šuhaja? Jakoby Detva obrov nemala! — Mať zrodila v poli syna, trávovú plachtu porozvŕjala, z buka na ňuk ju pripína; prvýraz očí šuhaj roztvorí, čo vidí? — výsosť Polany hory a opachy nezvratných skál; a zpusť zraký prv v doliny, čo vidí? — hory záračnej stíny a prekrásnu slovenskú dial. Mať žne, a kto to dieťa čičíka? Šum lísta storočných dubov; a k jakej piessii chlapča privyká? Vektor duje horou hrubou; a pekná piessň šumnej materi mla-

duškú dušu len s krásou mieri, aby celkom syn nezdivel: a preto potom rád on počúva, i keď Polanou víchor predúva i mladušky slovenskej spev.“ I syn Detvy rád si zaspieva, rád zafujaruje, aby zahnal žiale svoje. „V širokých prsách posbiera paru a vydúchne si smutnú fujaru, prsty na dierky položí: — zaplače hora, háje zastenu a žial za žialom z prs tých sa ženú, v ktorých smútok nebrloží. Lebo to má ten ľud špatnokrásny, že radosti v žialoch spieva. Cudzí mu je strach — cudzie nádeje, čo ten svet náš previevajú.“ Oblek Detvana je čistý, uhladný. „Čierna kabanka, plecóm visiaca, širák (pri mládenkoch) kvietim operený, červená stužka kvietim letiaca a obličaj ozorený, a mladý fúzik a bradka mladá a sokolieho oka lampada a vrkočov havraných pár a na opasku ligot storaký a lahkých krpcov dlhé návlačky“ a obrovská postava — imponuje každému. Pán V. Melka podáva nám obraz, ktorý zdarile znázornuje typ ľudu Detvanského, ktorý i náš mädustý Sládkovič vo svojom „Detvanovi“ tak majstrovsky opísal. Poznať tu ráz čisto slovenský už z uprimného zovňajúku tých

troch mužských postav. Ti dvaja v kabankách vracajú sa snáď z výročného trhu zvolenského domov i ponosujú sa na zlé časy tretieho, ktorý pri blízkej železničnej trati v potu tvári chlieb svoj vyhľadáva, lebo maťička Detva toľko už má deturenec, že jej polia nestačia jich všetky vychovať. Podivný je ten slovenský svet! Čím viacej mu umieračkom zvoní, tým viacej mladne a rozhojňuje sa. Okolo roku 1638 usadil Ladislav

Čáky pod Polanou niekoľko rodín z Trenčianska, Oravy a Liptova: sama Detva má teraz do 14.000 obyvateľov! Hľa, končím zase so Sládkovičom:

„Z nízkosti takto tvorí duch večný Trón, kde si sláva sedáva:

Rod môj, ty lúb si svojho Detvana,
V ňom duša tvoja je zmalovaná,
Zhrej obrazom tým, čo schladlo!“

Kukučka.

Žalostivá kukulienka

Zasmej sa,

Mrákovou krytá zorenka

Zardej sa!

Odhučte vy vody chladné,

Nech sa v rose slnko zhlíadne

Po tých lúkach kvetistých,

Po tých listoch sriebrištých!

Zahnal vetrík daždné mraky

Z modriny,

Odtiekly už kalné mláky

V doliny:

Rosnou horou volne túlam,

Volám k kvietkom, kriačkom, žulám —

Vítaj svet môj — jasota,

Vítaj život — krásota!

Kukú, kukú —

Evoe svetlo! evoe Vit!

Kukú, kukukú!!

Vajanský.

JANKO KRÁL,

slavný, doma i v Slovanstve obľúbený spevec slovenský,

narodený dňa 24. apríla roku 1822 v Lipt. Sv. Mikuláši,
zomrel v tichom úkryte čo advokát v Zl. Moravcach dňa 23. mája
o 7. hodine ráno po krátkej horúčke a bol tamže dňa 25. mája
o 2. hodine po poľudní pochovaný.

Pokoj prachu jeho a slavná mu pamäť v národe!

Drobnosti.

Maďari vymierajú. Na geografickej výstave, ktorá sa lanského roku v Paríži odbyvala, vystavené boli i mapy statistické uhorskej kancelarie, z ktorých ide na javo, že v uhorských krajoch, v ktorých prevláda maďarská národnosť, roční počet zomrelých je väčší, lež počet narodených. Na základe toho napísal parížsky profesor dejepisu Drapeyron článok v jednom parížskom časopise, v ktorom tvrdí, že Maďari vymierajú a že jich za 2—3 sto rokov viac nebude. Pán dr. Veselovský môže byť pyšným na svoje proroctvo, keď ho i francúzski učenci za nim opakujú.

Neodvislé Poľsko. Pozňanský Poliak Korčka uverejnil nedávno otvorený list, aby Poliaci založili v Oceánii neodvislú kolóniu a ponúka k tomu cieľu 230.000 frankov. Navrhuje k tomu jeden ostrov v Oceánii, ktorý nenie posiaľ žiadnou európejskou vládou opanovaný. Tá majú sa Poliaci sťahovať a síce preto, aby poľskí emigranti mali bezpečný útulok, a založila sa nová svobodná Poľska.

Preleteli z Ameriky do Evropy. Noviny uverejňujú zprávu o udalosti, ktorá, jestli sa skutočne tak má, dokazuje nesmierny pokrok v užívaní balónov k praktickým účelom. Vec má sama nasledovne. Vetroplavec Gašpar Flammarin a s ním jeden mašinista, jeden matróz, jeden meteorolog a jeden člen porotného súdu

vo Filadelfii, všetci päťoria Francúzi, vybrali sa dňa 8. t. m. zavčas rána z Filadelfie na cestu do Evropy a síce v balóne a vykónali túto cestu za 60 hodín. Balón Flammarinov má dve kolesá, ktoré pohybuje mašina v sile 15 koní a priaznivý prúd vzdušný dobre môže použiť. Flammarin je presvedčený, že proti vetru nemožno balón spravovať, ale treba v rozličných vrstvách vzdušných potrebný prúd vyhľadať a s ním potom ďalej ísť. Príhodný prúd našli vo výške 8000 stóp, a potom s úžasnou rychlosťou pohybovali sa nad oceánom. Viac lodí jich spozorovalo a výstrelami pozdravilo. Celý deň sa jim vodilo dobre, ale na druhý deň povstal víchor, ktorý jich hnal k severu a len po dvoch hodinách našli vhodný prúd. More hádzalo strašné vlny, a tu zrazu roztrhla sa hodobná, plynom naplnená guľa. Strašné okamženie. Balón začal padat; burácajúce more hrozilo svoju obeť pohltiť. Roztrhlinka obnášala už tri stopy. Tu, hľa, vyliezol hore matróz po povrazoch a zaplácal dieru. Boly zachránení. Všetko to stalo sa za 10 minút. Okolo poludnia vypuklo slniečko, a oni zazreli pod sebou pustú zem s čiernymi vrchami. Bol to ostrov Island. Okolo 5. hod. popoludní objavilo sa zrakom povetných cestovateľov Francúzsko, cieľ to jejich cestovania; o 7. hod. zostúpili v Bretagni, poldruhej míle od mesta Rennes.

Listáreň redakcie a administrácie.

Číslo toto neskoršie dostalo sa do rúk ct. občianstva preto, že redaktor prevádzania sa do Detvy mnohými súkromnými príležitosťami v lit. prácach svojich hatený bol. Pousilujeme sa zameškané dohoniť i presvedčení sme, že je ct. občianstvo s nami urozumené, keď povieme: slovenský redaktor mieni a — darmo je! — Mnohým pl. t. pánom. Odpustte, že sme posiaľ na Vaše listy neodpovedali; stane sa čo najskôr. — $x+y+z$. Čo nepíšeš? Čakám túžobne

Tvoj dopis. Alebo si snad mój list nedostal? — P. Laskomerský. Oi mám valačku? Zabudli ste, že mám tvrdú hlavu a silné „páste?“ Vodí sa mi skoro jako Vášmu Slúčkovi, len že sa ja svetu smejem. — P. D. Šustek v Čikágu. „Svornosť“ pána F. B. Zdrúbekova prišla i Vaše milé listy. V budúcom čísle začneme podávať dopisy o výstave vo Filadelfii, Na zdari! — P. Sv. M. v Šk. Poshovenie, bračok! Poshovárame sa listovne. „Zalmy“ prišli. Živio!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Čeloročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obrdzia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 čísiťoch, 3½—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej švorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.

troch mužských postav. Ti dvaja v kabankách vracajú sa snáď z výročného trhu zvolenského domov i ponosujú sa na zlé časy tretiemu, ktorý pri blízkej železničnej trati v potu tvári chliebovej vyhladáva, lebo matička Detva toľko už má detureniec, že jej polia nestačia ich všetky vychovať. Podivný je ten slovenský svet! Čím viac mu umierackom zvoní, tým viac mladne a rozhojňuje sa. Okolo roku 1638 usadil Ladislav

Čáky pod Polanou niekoľko rodín z Trenčianska, Oravy a Liptova: sama Detva má teraz do 14.000 obyvateľov! Hľa, končím zase so Sládkovičom:

„Z nízkosti takto tvorí duch večný
Trón, kde si sláva sedáva:

Rod mój, ty lúb si svojho Detvana,
V ňom duša tvoja je zmalovaná,
Zhrej obrazom tým, čo schladlo!“

JANKO KRÁL,

slavný, doma i v Slovanstve obľúbený spevec slovenský,

narodený dňa 24. apríla roku 1822 v Lipt. Sv. Mikuláši,
zomrel v tichom úkryte čo advokát v Zl. Moravcch dňa 23. mája
o 7. hodine ráno po krátkej horúčke a bol tamže dňa 25. mája
o 2. hodine po poludní pochovaný.

Pokej prachu jeho a slavná mu pamäť v národe!

Drobnosti.

Maďari vymierajú. Na geografickej výstave, ktorá sa lanskeho roku v Paríži odbyvala, vystavené boli i mapy statistické uhorskej kancelarie, z ktorých ide na javo, že v uhorských krajoch, v ktorých prevláda maďarská národnosť, roční počet zomrelých je väčší, než počet narodených. Na základe toho napísal parížsky profesor dejepisu Drapeyron článok v jednom parížskom časopise, v ktorom tvrdí, že Maďari vymierajú a že ich za 2—3 sto rokov viac nebude. Pán dr. Veselovský môže byť pyšným na svoje proroctvo, keď ho i francúzski učenci za nim opakujú.

Neodvislé Poľsko. Pozňanský Poliak Korčka uverejnil nedávno otvorený list, aby Poliaci založili v Oceánii neodvislú kolóniu a ponúka k tomu cieľu 230.000 frankov. Navrhuje k tomu jeden ostrov v Oceánii, ktorý nemá poslať žiadnou európejskou vládou opanovaný. Tá majú sa Poliaci stahovať a síce preto, aby poľskí emigranti mali bezpečný útulok, a založila sa nová svobodná Poľska.

Preleteli s Ameriky do Európy. Noviny uverejňujú zprávu o udalosti, ktorá, jestli sa skutočne tak má, dokazuje nesmierny pokrok v užívaní balónov k praktickým účelom. Vec

má samat nasledovne. Vetroplavec Gašpar Flamarin a s ním jeden mašinista, jeden matróz, jeden meteorolog a jeden člen porotného súdu vo Filadelfii, všetci päťoria Francúzi, vybrali sa dňa 8. t. m. zavčas rána z Filadelfie na cestu do Evropy a síce v balóne a vykonali túto cestu za 60 hodín. Balón Flamarinov má dve kolešá, ktoré pohybuje mašina v sile 15 koní a priaznivý prúd vzdušný dobre môže použiť. Flamarin je presvedčený, že proti vetru nemožno balón spravovať, ale treba v rozličných vrstvách vzdušných potrebný prúd vyhľadať a s ním potom ďalej ísť. Príhodný prúd našli vo výške 8000 stóp, a potom s úžasnou rychlosťou pohybovali sa nad oceánom. Viac lodí jich spozorovalo a výstrelami pozdravilo. Celý deň sa jim vodilo dobre, ale na druhý deň povstal víchor, ktorú jich hnal k severu a len po dvoch hodinách našli vhodný prúd. Móre hádzalo strašné vlny, a tu zrazu roztrhla sa hedbabná, plynom naplnená guľa. Strašné okamženie. Balón začal padať; burácajúce more hrozilo svoju obeť pohltiť. Roztrhlna obnášala už tri stopy. Tu, hľa, vyliezol hore matróz po povrazoch a zaplácal dieru. Boly zachránení. Všetko to stalo sa za 10 minút. Okolo poludnia vypuklo slniečko, a oni zazreli pod sebou pustú zem s čiernymi vrchami. Bol to ostrov Island. Okolo 5. hod. popoludní objavilo sa zrakom povetrových cestovateľov Francúzsko, cieľ to jejich cestovania; o 7. hod. zostúpili v Bretagni, poldruhej míle od mesta Rennes.

O káve. Na začiatku XV. storočia ani v Arabii o káve ešte nič nevedeli. R. 1430 cestoval Mufti Aden perskou ríšou a pil vtedy prvýraz kávu. Vracajúc sa do Arabie vial nečo kávy a od toho času začali v Arabii rastlinu tú pestovať. Memo svoje dostala káva od krajiny Kafy v Habesi na východnej strane Afriky. Kedy sa Európania o káve dozvedeli, nepie dostatočne zámo. Benátky, tak sa zdá, bolo prvé európejské mesto, kde r. 1613 už káva sa pila. Roku 1644 zavedená je káva v Paríži a r. 1652 v Londýne. Do Viedne dostala sa káva len r. 1683 počas obliehania mesta od Turkov. Na začiatku predoslého storočia počala sa káva pestovať na pôde americkej a ztade, menovite z Brazílie, teraz najviac kávy k nám sa dováža.

Turci nikdy nad zomrelým neplačú, — korán jich učí, že sa s nim opäť uvidia. Pred pohrabom sa jednoducho shromaždila pred mešitou a po odbavených modlitbách odprevadia telo ku hrobu v tichosti. Ani zomrelého neobliekajú v nádherné šaty, ale zabalajú ho jednoducho do bielej plachty a zahrabú.

Pouličné lokomotivy v Paríži. Od niekoľkých dňov vozia sa Parížania na pouličných dráhach vo štvrti na ľavom brehu Sekvany pomocou parných strojov. Stroj je od vozu, v ktorom ľudia sedia, oddelený sklenenou stenou a dým vraj sám trávi. Za hodinu ujde stroj ten 12 kilometrov. S väčšou rychlosťou ubiehať nedovolila parížska polícia.

Listáreň redakcie a administrácie.

Číslo toto neskoršie dostalo sa do rúk ct. obecnstva preto, že redaktor prevázaním sa do Devty mnohými súkromnými záležitosťami v lit. prácach svojich hatený bol. Pousitujeme sa zameškané dohoniť i presvedčení sme, že je ct. obecenstvo s nami usrozmene, keď povieme: slovenský redaktor mieni a — ťarmo je! — Mnehy m pl. t. pánom. Odpustte, že sme posiaľ na Vaše listy neodpovedali; stane sa čo najskôr. — x+y+z. Čo nepíšeš? Čakám túžobne

Tvoj dopis. Alebo si snad mój list nedostal? — P. Laskomerský. Ci mám valašku? Zabudli ste, že mám tvrdú hlavu a silné „páste?“ Vodí sa mi skoro jako Vášnu Slúckovi, len že sa ja svetu smejem. — P. D. Šustek v Čikágu. „Svornosť“ pána F. B. Zdrúbekova prišla i Vaše milé listy. V budúcom čísle začneme podávať dopisy o výstave vo Filadelfii. Na zdar! — P. Sv. H. v Šk. Poshovenie, braček! Poshovárime sa listovne. „Zalmy“ prišli. Živio!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Devte (Zólyom megye.)

Časoročne 4. zl., polročne 2. zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učiteľa obdržia „Orla“ za 2. zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2. zl. r. č. — „Orla“ vychádza vo 12 sošitoch, 3½—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Júna 1876.

Číslo 6.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika.*

(Pokračovanie.)

V.

So spevom a veselou myslou kráčaly čaty Rakóciho do ubiedeného Uhorska. Viacej maďarských úskokov pridružilo sa k nim.

Pred Rakóciho predstúpil Ladislav Bige, poslanec Kurucov, a hlboko sa pred nim pokloniac vítal ho menom týchto na posvätej zemi Árpádovej.

„Ujistujem vás, vznešený knieža“ pokračoval ďalej, „že všetko zemianstvo i obecný ľud v Marmaroši, Ugoči a Sabolči prichod váš túžobne očakáva; ba celý národ z tohoto okolia stojí dobre ozbrojený pod vašimi zástavami.“

„Mne je dobre známo,“ prejal slovo Szerényi, druhý poslanec

Kurucov, „že naše udatné kurucké vojská stoja v opevnenom tábore pod vodcovstvom dobrého veliteľa. Nemci roztratení sú po zámkoch a neopovážia sa Kurucom ani oproti postaviť. A tak na uhorskej pôde nepotrebujeme žiadnej cudzej pomoci. I radím, aby ste týchto Poliakov a Rusov, ktorí s vami prišli,

domov prepusili; lebo nám budú na závade.“ Rakóci čelo sa zamračilo.

„Ja som síce tej najlepšej nádeji,“ riekol po chvílke, „veď dobre poznám nadšenosť za svobodu a hrdinskosť v boji môjho národu; no preca nedržím za radno, pred dobytým víťazstvom prepustiť pobratimnú pomoc, ktorú nám poskytujú Poliaci a Rusi. Keď uvidíme, že sme už dost silní, že sami zničíme nepriateľa, prepustíme pomocné čaty.“

„Tak je slavný knieža,“ prisvedčil Jurko Lipoviansky, „pomocné vojská môžeme veľmi dobre ešte použiť. Kto zná, jako sa veci vyvinú?“

Prvá osada v Uhorsku, do ktorej dorazila výprava Rakóciho, me-

novala sa Klinec. Celé dva dni oddychovaly si tu čaty Rakóciho a očakávaly prichod Kurucov. Marná nádeja. Tomáš Esze prišiel konečne s čatou, asi z 200 ozbrojených sedliakov z panstva Rakóciho pozostávajúcou, ku ktorej sa i zlopovestný Albert Kiss s 50 jazdcami bol pripojil.

Fr. Ladislav Rieger.

„A toto má byť ten celý kurucký tábor?“ vyvolal rozhorčený Rakóci. „Kde sú moje zástavy?“

Prítomní Poliaci a Rusi usmievali sa.

„Ja sa odvážim so svojimi udatnými husármi prebiť cez všetky stolice pred i za Tisou,“ hovoril pyšne Kiss. „I poplaším všetky nemecké posádky a Lapancom narobíme škody, že sa pominú od zlosti a strachu.“

„Tak je, odvážime sa i do pekla!“ odpovedali husári.

Rakóci odvrátil sa od nich s nevolou.

„S takými ľuďmi neradno je nečo započat,“ pošepol Raslavický Pivodovi.

„Vyjdeme s nimi na posmech,“ odpovedal tento.

„Povedzte mi starče na svoje svedomie,“ hovoril Rakóci so zachmúreným čelom ku Tomášovi Esze, a jako že stojá veci? Od vás chcem počuť holú čistú pravdu!“

„Knieža môj slavný,“ odpovedal starec v rozpakoch, nič nezamlčím, verte! Kurucké vojská, ktoré pod vašimi zástavami na váš príchod čakaly, napadol Károlyi, župan Satmársky i žiaľ Bohu úplne jich porazil. Voje kurucké rozprchly sa na všetky strany. Zástavy naše, ktoré padly Károlyimu do ruky, poslal do Viedne.“

„Pravda je to, pravda,“ dosvedčal Kiss, „no veľiké množstvo Kurucov potuluje sa po horách a tých by sme ľahko mohli shromaždiť pod naše zástavy.“

Rakóci zamyslel sa. Nevedel, čo má v tom okamžení podniknúť; nevedel, či sa má s haňbou do Poľska vrátiť alebo s tou hrstkou do nebezpečenstva sa vrhnúť. I dal pred seba zavolať jedného dôstojníka z pomocného vojska i riekol k nemu:

„Idte ku Kamenskému a proste ho mojim menom, by nám poslal výdatnú pomoc z Poľska i Ruska.“

Vyslanec vrátil sa hneď cez hranicu nazpät.“

„Vy páni,“ obrátil sa Rakóci k vodcom zvyškov Kuruckých, ktorí znáte ľud tohto okolia, idte a svolávajújte všetko do zbrane schopné mužstvo do boja a privedte ho pod moje zástavy. Keď uvidím, že nás je dosta-

točný počet, dám rozkaz k pochodu do krvavej seče!“

Za krátky čas hrnul sa kosami ozbrojený ľud z okolia Mukačova húfami ku Rakóciimu.

Pekné je to mestočko to Mukačovo! Jedného odpoľudnia bolo veľmi živo v jeho ulicach. Mešťanstvo viedlo živé rozhovory medzi sebou; veď dochodily tie najrozmanitejšie chýry zo všetkých strán. Jedni hovorili o strašnej porážke, ktorú utrpeli nedávno Kuruci; druhí pošuškováli si, že sa Rakóci blíži ku hranicam Uhorska s veľkou ozbrojenou mocou; iní ujistovali, že i nemecké vojsko v značnom počte v neďalekom Ungváre číha na príchod Rakóci atď. Mienky boli rozdielne. Všetci shodovali sa v tom, že nepokojom ešte nebude konca kraja. A nemýlili sa.

Zrazu počut k Mukačovu blížiaci sa dupot jazdy. Mešťanstvo bolo zarazené. Každý poberal sa domov. I obživily sa ulice Mukačova ešte vätšamej. Čata husárov pod zástavou Rakóciho obsadla mesto. Bol to Kiss so svojimi Kurucmi.

„Sláva, sláva Rakóciimu!“ volalo ozbrojené jeho mužstvo.

Mešťania častovali vínom tento smelý predvoj čaty Rakóciho.

I zavznel hlas trúby vojanskej. Do mesta jazdili na malých konfkoach statní Rusíni a Kozáci, za nimi Rakóci na hrdom vranskovi, vedľa neho Očkay a iní priatelia, potom nasledoval dlhý rad pechoty rusko-poľskej, sedliactva kosami ozbrojeného. Predstavený mesta ubytoval, jako mohol, vojsko Rakóciho, po domoch; ostatnie broje ostaly pod holým nebom prosred mesta.

Mešťanstvo častovalo Kurucov, jako mohlo. Keď sa Kissovi husári podnapili, vrátili sa do pivníc a násilne vyvalovali sudy na námestie. Rakóci nebol v stave udržať poriadok. Kuruci pili jako dňhy i nedbali na jeho rozkazy; len pomocné rusko-poľské čaty chovaly sa mierne. Medzi mešťanstvom a opitými Kurucami nastaly šarvatky. V Mukačove bolo jako na súdny deň. Kriku, spevu a lozozu nebolo ni konca, ni kraja.

Domky a stodoly na kraji mesta vybuchli plameňom.

Zrazu zamklo hulákanie.

„Čo to, čo to?“ pýtalo sa opité vojsko kurucké.

Rakóci shromáždil okolo seba z prvého spánku prebudivšie sa voje rusko-poľské. Mesto horelo na všetkých stranách. Čata dragónov Montecuculiho napadla opitých Kurucov. Husári Kissevi začali ustupovať, kosami ozbrojení sedliaci padali jako muchy pod ostrým mečov dragónskych. Všetko vojsko Rakóciho utekalo k rieke Latorcu. Rakóci s hrstkou rusko-poľského mužstva svojho ustupoval z kroka na krok presile nemeckej, prešiel šťastlivo cez Latorcu a nočnou tmou krytý utiahol sa šťastlivo za hranice Uhorska do blízkej pohraničnej osady Závodky. Všetka batožina Rakóciho padla do rúk nemeckého vojska. Kuruci poodhadzujú zbroj, rozprchli sa na všetky strany po horách. O Kissevi nebolo chýrovať.

Osada Závodka leží uprosred vysokých vrchov, hustými lesami pokrytých. Ohromné žulové skaliská a bralá čnejú kde tu ponad pralesy k nebesiam. V bralách týchto sú nepočetné jaskyne, ktoré slúžia divokým zverom za útulok. Medvedi, vlci a líšky opustili teraz tieto svoje brlohy, lebo šramot zbrane čaty Rakóciho vypúdil ich z nich.

Z čiastky v osade, z čiastky po jaskynách hôrných usalašili sa ozbrojenci Rakóciho. Hrstkú túto verných bojovníkov tvorili Rusi, Poliaci a nektorí Slováci, na ktorých čele stáli naši traja priatelia.

Tu v tomto zátiší cítili sa byť bezpečnými pred nápadami mocného nepriateľa. Obyvatelia týchto hôr, statoční Rusíni, neprezradili útulok Rakóciho. Poctivé tieto duše a uprímne dievky matky prírody cítili opravdivé polutovanie s Rakóciho smutným stavom, i podporovali bojovníkov jeho všemožne. Keď vyzvedači Montecuculiho až k samej dedine sa odvážili, ukrylo sa celé vojsko Rakóciho do skalnatých hôr. Sám Rakóci obával sa veľmi zrady a preto každý deň premieňal svoj útulok, z jednej jaskyne prechodil do druhej a staval stráže na všetky strany a pritom všetkom nemal pokoja, nemal ani dňa

ani noci. I nastaly jemu i jeho družine smutné časy, lebo veľkú biedu trpeli. Naši traja priatelia odvážili sa každého dňa do niektorej dedinky s malými zástupami ozbrojencov slovenských a šľachetní Rusíni a Rusínky donášali jim potrebnú potravu.

Položenie Rakóciho bolo do zúfania a jedinú nádej skladal v tom, že mu príjde na pomoc zaslúbené vojsko rusko-poľské. Pomoc tá neprichádzala i poslal nazpät do Haliče nášho Pivodu, aby sa presvedčil, či nádej jeho v pomoc rusko-poľskú nenie marná.

I Lipoviansky s Raslavickým vybrali sa preoblečení do okolitých obcí, aby bodrých Rusínov vyzvali do boja.

„Bratia,“ hovoril Jurko Lipoviansky, „znáte, jako nivočia nemecké vojská milú našu vlasť, jako ju utlácajú, jako dane a ná-tisky, krivdy a utrpenia uvalujú na nás. A toto všetko len vtedy prestane, keď si neodvislosť nadobudneme. Potom len poctia všetky národy Uhorska sladkosť milej svobodienky. No, svoboda nám nespadne sama od seba z neba; tú si musíme sami mečom vydobýť: nech teda puška a šabľa za nás hovorí, i za naše práva a svobodu!“

„Rusínsky národ je veľmi potlačený a zotročený,“ hovoril s nadšením Raslavický, kamkoľvek prišiel. „Prišiel už čas, aby sa i on pozdvihol zo svojej ničoty, aby sa každý Rusín hrdým čelom a smelým seba povedomím postavil do radu svobodných národov. Bratia Maďari podávajú vám všetko, čo si vaše srdce žiada i podelia sa s nami jako bratia s bratami so všetkými svobodami. A vy Rusíni budete prví medzi bojovníkmi svobody, vaše bude prvé miesto, prvá česť a sláva; lebo vy prví pozdvihnete zástavu svobody, vy prví budete bojovať za práva a svobody národov. A jaké to skvelé povedomie pre vás, že Rakóci bez vás nič vykonať nemôže, že keď sa vy teraz prví nepostavíte smelými prsami do šiku jeho bojovníkov, koruna uhorská utratí všetko a zklese na rovný stupeň s dedičnými zemami Rakúska.“

Medzi strachom a nádejou trval Rakóci so svojimi vernými dlhý čas vo svojom hôrnom úkryte. Jeho záдумčivej obrazotvornosti zdalo sa, že stojí nad prepastou, z ktorej niet vyviaznutia, niet vysvobodenia. Vyzvedači do-

niesli mu síce zprávu, že prenasledujúci Kurucov Montecuculi nikde jich napadnúť nemohol a že jeho vojsko tiahne ku Viedni; ale Rakóci preca chýrom tým nedôveroval a zo dňa na deň v nádeji svojej klesal.

Keď raz radil sa so svojimi vernými, čo počať v trapnom tomto a beznádejnom postavení, dolietal k sluchu Rakóciho horami sa rozliehajúci vojanský spev. Čata veselých ozbrojencov blížila sa a zreteľne počuť bolo vojanskú pieseňku:

Na dubrave kuvici
Prežalostne vyjú,
Ažda sa to Kuruci
S nepriateľom bijú,
S nepriateľom, čo naše,
Chce drancovať salaše?

Chlapci dŕžkom sadajme
Na bystrých konfkov,
Kraj si hubiť nedajme
Kroz takých zbojníkov,
Čo nám lecjak krev pijú
A s jich pánom z nej tyjú.

Za mnou chlapci, len za mnou,
Tam sú pri Bodroku.
S povíchricou náramnou
Leťme jim do boku,
Aby sme jich pobili
A na kusy zdrobili!

Rakóciho srdce okrialo.

„Či to nenie Pivodov hlas?“ zvolal radostne. „On to, on, Janko Pivoda!“

„Oznamujem úctive, slavný náš knieža,“ predstúpil Pivoda pred Rakóci, „že pán Bercsényi ide s pomocným vojskom, ktoré hotové je s nami bojovať až do posledného muža.“

Radostné výkriky rozliehaly sa zástupom bojovníkov. Rakóci vyobjímal Bercsényiho i odišli stranou, aby sa poradili. Starí bojovníci Rakóciho vítajú srdečne prichádzajúcich bratov.

I daný bol znak, aby pomocné vojsko rozostavilo sa na širokej lúke. Rakóci s potešením hľadel na pekné rady bojovníkov. Boly to niekoľké pešiacke stotiny Rusov, ktorých poslal kyjovský palatín Rakóci na pomoc, i s niekoľkými stotinami Poliakov, poslanými Višňoveckým.

Bercsényi doručil kniežatu i peniaze, ktoré dostal od kráľa Francie.

S týmto malým ale spoľahlivým vojskom obsadil Rakóci Závodku a nektoré obce na hranicah Uhorska. Obyvatelia prijali Kurucov s obyčajnou priateľskou pohostinnosťou. Rakóci s Bercsényim bývali v Závodke i očakávali ďalšiu pomoc a spoľahlivé zprávy o pohybe vojska nemeckého.

Jedného dňa rozliehal sa hore dolínou ku Závodke mohutný spev jakoby vlnobitie. Vyše 3000 Rusínov a Slovákov pod vodcovstvom Jurka a Andreja vchádzalo do osady spievajúc:

Čvirikali vrabci, nebojte sa chlapci,
Keď sa Slováč zvrtné, desať Nemcov zfrkne.
Nemci rozkazujú, z nás sa vysmievať,
V našej vlastnej krajne za nič nás nemajú,
Chcejú nás obliekať na silu do plundier,
Chcejú nás i vyhnať na silu von z Uhier.
Čvirikali vrabci, nebojte sa chlapci,
Keď sa Slováč zvrtné, desať Nemcov zfrkne!

Nad pohľadom týmto zaplesalo srdce Rakóciho. Rusi a Poliáci stískali ruky prišlým bratom a jasali od radosti.

Rakóci viacej neváhal. I vyplatiac vojsko svoje na jeden mesiac po predku, tiahol ku Beregsásu.

Pred Beregsásom postavilo sa Rakóciemu oproti ozbrojené zemanstvo s malým oddielom Montecuculiho dragonov i chcelo mu prekaziť prieťah cez Tisu. A tu sa skvele osvedčila malá síce, no v zbroji dobre vyvíčená čata rusko-poľská. V pevných šikoch, pod udatnými vodcami vrhla sa s neodolateľnou silou do sriedu zemianskeho vojska a jej príkladom oduševnení Rusi a Slováci hnali sa za ňou. Nastal krutý boj. Zemianske vojsko rozrazené bolo na nerovné polovice. Marne namáhali sa dragóni Montecuculiho rozšliapať slabo ozbrojenú sedlač, lebo oproti postavila sa jim sriadaná čata rusko-poľská, i s krvavými hlavami upustiť museli bojište. Zemanstvo utrpelo hroznú ztrátu.

Toto bolo prvé víťazstvo Kurucov. Rakóci prešiel bez ďalšej nejakej šarvátky cez Tisu i zaujal mnohé opevnené miesta. I dal rozhlásiť, že mu ide na pomoc ešte 40.000 Rusov, Poliakov a Švedov. Chýry tieto tak účinkovaly na okelité zemanstvo, že sa hneď hŕfné k Rakóciemu pridávalo. I víťazne postupoval ďalej zaujímajúc Hajducké mestá a Debrecín.

Bližko V. Varadína leží mesto Olasy. Mesto toto obydlené bolo Srbami, ľudom to bojovným a zmužilým. Na celej čiare pozdlž hraníc Uhorska stál národ tento jakoby na stráži i odrážal všetky útoky sverepých Turkov. Kráľ Leopold dal týmto Srbom za to znamenité výsady, ktorých sa oni kréovite pridržovali, lebo si jich vydobyli krvou svojou.

Na týchto Srbov oboril sa Rakóci s veľkou presilou. Zmužile bránili sa v opevnenom meste svojom. Keď ale hladom mnoho trpeli,

vyzval jich Rakóci, aby sa na milosť i nemilosť vzdali. Mesto Olasy padlo do rúk Rakóciho. I dal ho vypáliť a obyvateľov jeho nemilosrdne pobiť, áno zahrozil, že všetkých Srbov do posledného vykynoží.

Tento ukrutný čin takou nevoľou naplail slovenských jeho bojovníkov, že hneď mnohí z nich, medzi nimi naši priatelia Janko a Andrej pod vodcovstvom Očkayho obrátili sa na Slovensko. Jurko Lipoviansky ostal sám u Rakóciho.

(Pokračovanie nasleduje.)

Od srdca ku srdcu.

Žiaľime slušne, že nám moc sveta
Odjala všetko, čo milé;
A túžba naša smútkom odetá
Letí k nebu v čerstvej sile.
Či jej prirečie Bôh stania mieru,
Či len tak zajde bez ceny:
My, bratia, preto netratme vieru,
Že sme sláve posvätení.

Horlíme právom, že nám ti naši, —
Tučiaci sa našim menom,
Žítia neprajú v rodnom salaši,
Pohrdajú bratstva venom.
Na Boha slovo, na vôľu jeho,
Tatry sú nám a Tatrám my:
Čoby sa lakal sveta zlostrného,
Keď sme sebe v dobrom známi!

Bráňme ozretne svätosti naše
Silou umu, mocou reči;
Duch náš smelostou nech sa opáše
I v nerovnej borbe, sečí.
Hľa! Tatier orol — bleday tvor zeme,
A za nebom preca túži:
I nám, keď duchom povzniesť sa chceme,
Trň nesmie rásť miesto ruží.

Načo že povstal v Tatrách horosvet,
Alebo jedľa spanilá?
Tamten — by žítia svojho krásny kvet,
Táto — mohutnosť vyvila. —
Nuž pokoj rodu i snahám jeho,
Vy, čo uznať nechcete nás:
Nám život dala láska Večného
A nie krátky ubijcov čas!

Jozef Jančo.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy z Rujany.

Podáva Juraj J. Kello.

II.

Goora; Vitanová; Arkona; na palube
„Delphina.“

Bola nedeľa. Slniečko práve vystrklo bolo svoju červenú, buclatú, ľahkými ražovými čamárkami zatiahnutú tvár z tichých vôd nepriehľadného výchoďu, keď v prístave odbojali nevelkú dvojstážňovú loď „Lastovičku“ zvanú. Vetrík srednie zadňostážňových rázoch

(Raa) už sa nadúvaly, no veľmi slabo. Bolo úplné ticho. Príbočné plachty prvého i druhého stážňa byly ešte zrútené, ale k rozťahnutiu všetko pripravené. Práve strojili sa odoberať lavičku, vedúcu z brshu na loď, keď dobehol som hore nevelkým prístavom, jakže ho takým a nie radšej príbojom menovať možno, ku odísť sa strojácej lodi. Bola to loď švédská, plaviaca sa zo Stetína do Ystatu, majúc v Goore nakladať ešte čerstvé slan-

čoky, (Härings). Jej sprievodník, rodom Bramovčan (Bramovo, dedinka to od Roztoku na sever asi pol hodinky ležiaca), keď v ďalšej rozmluve vyrozumel, že som roztocký študiosus, prijal ma milerád, určiac mi povozné „einem Östereicher,“ jaké meno vôbec rakúske zlatníky požívaly do tých čias, kým „markova“ z behu jich vytisnuvšia aera roku 1873 nepekratila jich drastickým menom: „österreichische weisse Zigeuner.“ Bol som síce rád, že tak lacno prídem do Goory (obyčajná taksa člnov zo Stupeň-kameňa do Goory je 2½, do Arkony 3 toliare); no ľúto mi bolo, že miniem Juliusruhe, odkiaľ mal som úmysel ísť pešky do Starechrámu a Starvice, odtiaľ ale po poludní cez Nanivicu (Nonnevitz) severným pobrežím na noc do Arkony. Komu zavdala by sa príležitosť ostrov tento zo Stralsundu navštíviť, najlepšiu cestu vezme zrovna do Brehov (Bergen); Rugard nech neobíde, lebo to mojím zdaním najčarovnejší bod Rujany — a cez prívoz Vikov do Arkony; späť ale cez Zizavu, alebo ešte lepšie na čne Trompským vikom do Stupeň-kameňa, odtiaľ cez Zágrad do Granice, Putbusu, Harcu, na Stahlbrodský prívoz do Reinbergu, Strahlsundu: tak prejde v pravom smysle celú Rujanu i pekné pobrežie Strela-Sundu.

Naša „Lastovička“ vytmolila sa z príboju na otvorené more. Rozopla všetky krydla, ale veru o lastovičom letku ani chýru ani slychu! Bolo temer päť hodín, ale pobrežie, ktoré sme pred trištvrťami opustili, málo sa alebo nič nevzdialilo. Naprávali, natahovali tie plachty z boka na bok, ale neďaj Bože, prirýchliť jej let. I kolembali sme sa jako pinquinka až toho bolo dost. Šťastie, že tak zvanú moraskú nemoc prekonal som bol dvakrát z Varnovtoku do Lubeku a nazpäť, ináč by prítomná kolíska dušu z tela bola vyhuala; no vzdor tomu zmáral ma nemilý pocit závratu a ja obával sa i tretíraz ešte musieť zakúsiť rozkoš i študovať smer rýb nahnutou ponad stenu hlavou.

Panovalo úplné ticho. Jednozvučné ločkanie vín a živý rozhovor lodníkov miešal sa do delakého šumenia vód. Smerodajca pohvizdoval nábožnú pieseň. Ešte vše veľmi

blízko za nami černalo sa predhorie Stupeň-kameňa, na západe ale malá lômska vežička stála v našom zrakoje. Začínalo byť citlivé chladno, z čoho náš sprievodník zatváral, že budeme mať príhodný vetrík. Slniečko už dost dobre bolo povýšilo hlavičku, keď na palube zaznel škrieklavý zvuk zvonca. Z vnútra lode vyšlo mužstvo v počte asi deväť hláv na palubu, i s odkrytými hlavami shromažďilo sa vókol hlavného štažňa. Len sám smerodajca (kormidelník) zostal na svojom mieste, poloziac širák na blízku lavičku. Začínaly sa služby Božie, ktorý zvyk (ku pochvale hodného švédskeho národa buď spomenutý) zachováva sa u nich na každej temer lodi a to každodeňne, i mal som príležitosť svojím časom v hamburgskom prístave večer byť toho svedkom, že keď z inorodých lodí ozývaly sa zvuky kliata, zlorečenia, oplzlého spevu, vady, zpýtých námorníkov, zo švédskej lodi zaznievala melodia nábožnej piesne; vôbec ľud tento v pomere k inorodému zvlášte ruskému a anglickému, drží sa v prístavných mestách nie len za najtriezvejší, ale i za najstatočnejší. Má on tiež svoje zvláštne osobné tiene, no tieto v pomere k jeho dobrým stránkam sú nepatrné. Jeho ku pr. naivná chvastavosť nepreváži anglickú meravú drzosť a jeho často do pajácovstva prechodiaca okázalosť neprevyšuje nemeckú dotieravosť; je plitký, lahký, ale nie v smysle anglického lachtikárstva a lahkomyšlnosti. Jeho mravné tiene nie sú tak do očí bijúce a škodné jako iných národov. Nelíčená otvorenosť bije zvlášte Severonemcom vlastnosť túto celkom postrádajúcim do očí, ktorí ju často a to veľmi dobre využítkovať vedia.

Nastal nábožný spev rannej piesne: „Bože nebies.“ Ozaj posvätné okamženie, uchvacujúce citom nábožnosti, jaký nestvorí v srdci ľudskom žiadon chrám rukou ľudskou robený. Predstav si, lubý čitateľu, šire nepriehľadné površie rúšajúcej sa vody, ktorej tichý síce, ale preca mocný šum naplnil povetrie, nad ktorým jasné nebe so zrkadliacim sa v hladine ranním slniečkom spočívalo, do tichého šumu mieša sa mužský sbor nábožnej melodie a rozliehajúc sa zaniká tam niekde pod vysokým sklepením širokej oblohy. I náš

pred sebou ten najvelebnejší chrám prírody! Po skončenej piesni klakli všetci a jeden z nich stojačky prečítal 66. žalm. Na to odriekali všetci hlasite „otče náš,“ zaspievali poslednú verš piesne, a bolo — po službách. Nasledovali skrovné raňajky.

Medzi tým časom začal sa dvíhať teplý južný vetrik, plachty sa vypučili a loď naša krájala čerstvejšie zavadzajúce jej v ceste vody. Okolo šiestej zmizlo nám z očí pobrežie a tichý vetrik zmenil sa na juho-východný víchor. Jako sňahom pokryté vyzeralo povrchie, tichý šum zmenil sa na fňkanie a srieňové hlavy vín rozrážaly sa o pevnú stenu lode, ba niektoré zastrekly až na palubu v svojej neočatosti. Na rázsochách stažňu zúril silný vietor, bubnajúc v nadutých plachtách. Kníšuc a hadiac, zpínajúc sa i padajúc utekala loď jako strela, smerodajca potil sa, mužstvo stojác na svojom stanovisku pohvizdovalo i tešilo sa prajnému vetru. O pol ôsmej začernela sa nám pred očami váža goorská. O ôsmej zrinčala refaz kotvová. Boli sme v Goorskom prístave.

V ehatrnej, začadenej prístavnej kaviarne — „City of London“ — vypil som za pol druha groša pohár zlej kávy i poberal som sa do blízkej, malú hodinku vzdialenej, úhladnej a majetnej Vitanovej (Witte). Cesta vedie po samom pobreží morskom krížom cez púste pieskohroble a nepodáva nič zánimavého. Na ľavom boku leží Nobbín, z ktorého len stromovie vidno.

Práve zvonilo sa do kostola, keď som dorazil do Vitanovej. Idem zrovna ku úhladnému chrámu, ležiacemu na peknom briežku; ale jako som sa zadivil, dvere jeho sú zavreté a vokol neho ani živej duše. Počul som spev, — a chrám pústy! To len nápadné. To už i najlahostajnejší proti takým veciam cestovateľ musí sa dopýtať, čo to za zvláštnosť? Popri mne ubieral sa práve zhrbený starček; i požiadal som ho o vysvetlenie.

„Už druhú nedelu konajú sa služby Božie na brehu,“ bola jeho krátka odpoveď.

Šiel som s nim.

Bolo tak.

Podivné služby Božie! Mužstvo v každodennom obleku sedí na člkoch na mori popri

brehu zakotvených; ženské a deti z čiastky stojác, z čiastky sediac na brehu a medzi nimi nachádza sa na nevelkej tvárou k mužstvu obrátenej tribune jich čiernošatý a sriebrovlasý duchovní pastier. Spev ozýval sa pevninou i morom. Po jeho zatíchnutí zdvihla sa nevelká, no velebná postava starkého pastiera. Duchovní otec prečítal slova z ev. sv. Jána 15, 5: „Bezo mňa nič nemôžete učiniť,“ i držal trasavým síce, ale plnozvučným hlasom výbornú na lovenie rýb vztahujúcu sa reč. Celý obraz poskytoval opravdivú miniatúru Kristovej kázne na brehu morakom; a pohľad jeho tým bol veľkolepejším, čím dôstojnejší obrub jeho tvorily v popredí rozkúšané, neprehľadne morské vody. Po skončených službách rozoply sa plachty sta veteránky mnohočetných člnov i uháňaly so sietami na otvorené more. Ženy a deti vracaly sa v peknom poriadku pri čerstvom rozhovore domov.

Ponevác mluve tamojšieho luda prístojue som nerozumel, umienil som si, že navštívim starkého kňaza, a poprosím ho o vysvetlenie tohoto zvyku. Vošiel som do neďalekého hostinca, abych sa kus pristrojil a nasadaný na mňa prach aspoň zväčša odstránil.

Pán farár, osobnosť vlúdna, zdvornilá, príjemného držania sa, prijal ma vďačne. Zvedavá jeho bratovkyňa, dievča milej povahy, pekného zrastu a plnej tvári, usmítklo na pokynutie jeho von, hneď ale za tým vrátilo sa so syrom a vínom. Prisadli sme k stolu a rozmluva točila sa najviac o Uhorsku a jeho pomeroch. Moje jednoduché vyprávěnie zánimalo ho a i sama modroočká deva dala svojimi otázkami znaf, že vec tá ju záníma. Lež načo šríť i tak málo zánímavé formality naše. Dost na tom, že starý pán zdržal ma na obed, po poludní dal zapriaľnať i vybral sa so mnou do Arkony. Rozumie sa samo sebou, že som bol tomu rád a to tým viac, že popoludňajšia „intertencia“ netýkala sa môjho i tak zcvrknutého vrecka. Pri obede rozprával mi dve zánímavé veci; prvá týkala sa spomenutého zvyku, druhá archeologie mestečka.

Vitanovčania živia sa lovením rýb; zvlášte čas lovenia slančokov donáša jim značný dôchodok. Lovenie toto trvá za 8—10 týždňov

a výnos za ten čas urobí na 15—25 tisíc toliarov. Niet teda divu, že tamojší obyvatelia výdatný tento prameň značného dôchodku v prshodnú príležitosť jako najlepšie vykoristiť chtejúc, nešetria ni dňa ni noci, ni nedele a sviatku. Za tieto týždne odbyvajú sa služby Božie nedelnie v celej krátkosti na brehu a po nich s Božím požehnaním rozťahujú sa siete na všetky strany širého Baltu.

Vitanová je jedno z najstarších mestečiek Rujany. Žijúce jej ľudu podanie je pekné, zaujímavé. Povedomí sú Vitanci sebe toho, že pochodia pôvodne z rodu slavianskeho; veď už priemená upozorňujú jích na to, spolu ale sú i toho nepochybým znakom, že sú praobyvatelmi Vitova. Jich predkovia, tak hovorí podanie, boli rezbármí, ktorí veľký obchod viedli s malými, väčšími, zo skaly alebo dreva rezanými modlami zvláste ale s podobami tej modly, ktorá stála „in dem reichen Tempel zu Arkona,“ (v bohatom chráme Arkonskom), z ktorého bezpochyby i mestečko svoje meno dostalo. Krátke, ale prirodzené a bezobalné soznanie! A čuj terazí Slaviane: oni i v cudzom živle s hrdostou spomínajú svoj slaviansky pôvod, s hrdostou vravím, k tvojmu zahaňbeniu! Podanie to ospravedlňujú a pravým dokazujú:

1. že ešte i dnes po mnohých domoch najdú sa, keď nie zlomky starovekej skulptúry slavianskej, teda aspoň jej novoveké napodobniny, alebo obrazy Svätovita;

2. že zlomky starobylej rezby modiel pohanských najst v chotáre vitanovskom, nenie ani dnes nič zvláštneho, a niekoľko ešte zachovalejších prímerkov odtiaľto, nachodí sa i v Štettinskom hrade, sídlovisku to pomoranských vojvodov, ktorí s Ľogislavom XIV. 1673 vymreli, podobne i v Šverinskom anti-quariume, a inde;

3. že na zvečnelú pamiatku toho, na ľavej strane chrámu vitanovského zamúraná je dost podarená skulptúra predstavujúca Svätovita, o ktorej pospplíty ľud hovorí. že to: „hadnischer dunrgatt“ (heidnischer Donner-Gott = pohanský bôh hromobitia, či Parom).

O druhej hodine po poludní sedeli sme všetci traja na vozíku. Cesta z Vitanovej za-

táča sa za mestečkom dnu na západ a spája v polovici s cestou, vedúcou z Putgartenu do Arkony.

O tretej boli sme v Arkone.

Predhorie Arkona je najsevernejší bod nemeckého mocnárstva. Jej steny nepodávajú tú divú veľkoleposť jakú Stupeň-kameň, a to pre živší a príjemnejší dojem oboch, lepšie by bolo, navštíviť najprv Arkonu a potom Stupeň-kameň. Výhľad je tu síce impozantnejší, a celé panoráma ostrova i Baltu stojí pred očami, ba ano zrak podkýna sa až na ostrov Hiddensöe a Möcn; no samé predhorie neurobí na človeka veľký dojem. Výška jeho obnáša 59 metrov nad hladinou morskou. Veľkolepá svetielňa (Leuchthurm) je spolu mestom občerstvenia a noclažbou pre početných cestovateľov. Svetielňa je 25 metrov vysoká, a jej veľké svetlo hádže svoje blesky na objem 10—12 míl priemerného kruhu. Stavba počala sa roku 1827; jej plán vyviedol Schinkel.

Snad žiadon kus pevniny nenie pre Slovana v cudzích teraz mu krajoch tak pamätáym, jako práve tento. Nejaký podivný cit zmocnil sa i mňa, keď zastal som na meste, kde, jako silná Vedetta severozápadných krajov Slavianstva stála pevnosť starých Vendov, z ktorej zlostný čas nenechal ani najmenej pamiatky. Okružlodaleký a rozsiahly, 10—15 metrov vysoký násyp s bránou oproti severozápadu, v jehožto srede vypínal sa veľkolepý chrám štvorhlavého Svätovita na srieborných stĺpach, demoloval nepriateľ i čas, a poslednie znaky jeho roznosil vietor, pohltly vody a zasypal piesok. Pokladuchtivá ruka dánskeho Valdemára I. zruntujúc násypy, zborila i arcidielo slavianskej náboženskej horlivosti r. 1168 a 14 chrámov kresťanských ďakovalo svoj vznik bohatému Svätovitovi. V pravom slova smysle krvou a ohňom kresťanstvá boli Slaviani zvláste tu, a zle pochopená kresťanská missia aktom znovuzrodenia hrdasila jich pri prepôrode. Za to Bamberčan je cteným mučednískom a nad vami, čo pod kresťanením duchovného i svetského Otta utratili ste všetko, ani kukučka nezakuká. To vašou bolo vinou. načo spierali ste sa dať — znivočiť?!

„Trpôt tvój osud, ubohá Slávie,
 Pokud neřekne: „dosti“ historie!“

Môj dnešňajší dobrodinec strávil v našej spoločnosti (lebo až tu zastihol som svojich predešlodňových spoločníkov) príjemné chvíle v rozpomienke na jeho zašlé študentské časy a vytešený vrátil sa okolo siedmej do Vilanovej. My zabávali sme sa ešte dlho fideľne, až hostinský, úprimná a dobrá chlapiňa, vykázal každému posteľ. Moji súdruhovia kázali hostinskému, by jich v čas ráno zobudil, aby tak zažili ešte na Arkonskom predhorí východ slnca. Rozlúčiac sa so mnou tak zvaným

div, kupci na ceste postavení sú obyčajne v myšlienkach zahrútení. Okolo poljedenástej vyšiel som zo svetelne na blízke pobrežie. Sadol som si na lavičku, i dal voľný let myšlienkam a obrazotvornosti. Čo to všetko neprebehlo myslou? Jaké to rozličné obrazy, bez súčasnia, bez spojitosti? A či to nie voľné? Ba voľné, lebo myseľ sa nemonopolizuje, — a beda tomu domu, v ktorom i na myslenie, smýšľanie prevádza sa dozor financiami! Dlhodumal som, o čom, — ktože to počul? Ani ja sám nie! Bola to príjemná hra myšlienok, ktorá neviazla sa na čas, nie na priestor,

Tatranský pasák.

„trením salamandra“ (študentský to výraz, pod ktorým rozumie sa trenie pohárov o stôl a klapkanie pokrievok na isté kommando na zdravie jednej lebo druhej osoby spoločnosti) šli spať; ja ale čakal som spolu s jedným Dánčanom, ktorý krom materčiny rozprával len rusky, na parník „Delphin“, ktorý mal veslovať do Kodanu. Čas bol nudný, zdĺhavý; lebo môj Dán nebol shovorcivý, a hovoril len tam, kde mlčať nemohol. Nie

a to tak mile, lebo tu cíti človek sa byť — slobodným.

V dialke začerveňaly sa oči čakaneho „Delphina.“ Blíži sa. Čuť už i krochkanie Tu je!

Môj tučný Dán vyteperil sa tiež. Asi šiesti zamenili sme povrchie Rujany s chrbtom „Delphina.“ Cestovateľov bolo drahne; všetko to zväčša spalo, driemalo. „Delphin“ zahvyzdne, pokrúti chvostom, poššie sa kus

nazpät, a — uteká po ceste bez všetkeho pred- i za sebou šľaku. Kajon, ten nečakal na vietor, ale i bez neho krájal vody až milo. Jakô ďaleký svetlonos zdala sa lampa Arkonskej svetielne, až sta bezživotná iskra zamikla v hustej šerine. O tretej ráno zabelely sa steny kriedových brál ostrova Møen a pobrežie Själlandu, a o pol hodinky na to, obleslo nás svetlo svetielne švedského ostrova Falsterbo. Malmö, Saltholm, a — blyskavé

váže Kodanské, pomedzi ktoré kolú sa tisíce stažnov, poskytujú krásny obraz, ktorý rozostre sa pred zrakom okolo šiestej hodiny z rána. Po obideti dvoch opevnených vatrien Lünetty a troch korún (Tre Kroner), ktorých záhubné pažeráky zakúsila anglická flotta 2. apríla 1801 a po prebehnutí cez prístavový, jediný citadellou Frederikshavn bránený vchod, nachádzame sa v najkrajšom, najväčšom a najbezpečnejšom prístave Baltu!

O r o l.

(T r á v n i c a.)

Mať moja, mať milá! Prenešťastná chvíľa:
Lapili ma páni, sedím doputany.
Kriela mi obtali, a oči vyklali,
Nôžky moje buré na krátkej sú snúre:
Sedím neboráčik jak slepý žobráčik.
Ktože mi spomôže? Milý, mocný Bože!

Ej, narastú kriela i zrenica skvelá, —
Tie od rosy z hory, tá od zlatej zory.
Vleje do mňa sily spev slovanskej Vily;
Puknú tuhé putá jak struna napnutá.
Vyletím ja zase k nebu v novej kráse!

Nesabudov.

Brnova Rozálka.

Poveš z tureckých časov.

Podáva Anton Em. Timko.

Medzi južnými výhonkami novohradských vrchov „Ostrožky“ menovaných, v romantickej, na vôkol nevelkými, tu i tam holými, mohutnou bučinou a za krnelou dubinou porastlými vrškami obklopanej dubinke, uprosred planiny, na homolovitom kopei leží zrúcanisko „Divínskeho zámku,“ rummy to dávne; i stoja ony tu čo svedkovia mnohých dobrých a zlatých, ale i zlých a porobných nevoľných časov.

U päty pahrbka zo severnej strany briežka, na ktorom ešte podnes príšerám podobajúce sa bašte a steny porúchaného zámku do výšky nemalej sa vypínajú, leží neveliké slovenské mestečko Divín, so zámokým starým kostolom, s panským, podobu tvrde majúcim kaštieľom, a s mnohými vynikajúcimi budovami.

Počiatok hradu Divínskeho padá do doby veľmi dávnej, rúskou temnotou zakrytej; o ktorom len to s istotou sa vie, že v po-

zdnejších dobách od neho mnohé nepriateľské útoky s premocnou silou a všetky pokusy Tatárov a Turkov, ktorí zámok tento dobyť sa namáhali, zostávaly bez výsledku. Divínsky zámok stál v dobe šerej minulosti čo mocný štít slovenských krajov v svojej úplnej kráse, celosti a velebe.

Vladárom jeho v čase, do ktorého padá povest táto, bol chýrečný po celom hornom vidieku muž, ktorého hrozné meno kroniky a povesti okolitého ľudu podnes spomínajú. Muž ten bol Imro Balaša.

Uhorský tento šľachtic čínieval s čatami svojimi mnohé výpady zo zámku svojho na vôkol Ostrožiek a Polany pelešiaceho a keristiaaceho Turka, i mnoho šťastných výbojov a šarvátok zvedol s týmto nepriateľom vlasti. I hrđinské jeho výboje boly by Imra Balašu istotne postavily do radu iných vlast bráničich velikašov a boly by mu v dejepise zachovaly blahej pamäti slavné meno; ale

Imro Balaša nie len doma vo svojom okolí, lež i v susedných stolicach na účet Turka sprevádzal hnusné v ten čas v krajine udomácnené a obvyklé remeslo zbfjania. Ani baňské mestá nemaly od nájezdncov jeho pokoj. Ano, čeliadka Imra Balašu koristievala nie len dobytok po pastvách, ona úskočne a listive, často i s preliatím krve odoberala statok pohoničom, predstavovala jarmočnkov, vdierala sa domov pokojných obyvateľov, strehúvala na odvádzané poplatky z horních stolíc Turkovi do Filakova, a všetku korist nkladala v rozsiahlych pivnicach podzemských svojho hniezda. Ku zvláštnostiam remesla Imra Balašu patrilo i to, že súdruhovia jeho na výbojných ťaženiach po okoliciach zajímali a odvádzali sebou i mnohé krásou telesnou nad iné vynikajúce panny a nevesty, ktoré buď lstou lebo násilenstvom z kruhov rodín jejích vytrhávali a v hniezde svojom smutný osud jim pripravovali.

Nenie teda cudo, že Imra Balašu, na vrchole svojej moci stojaceho, bál sa celý vidiek ano i okolité stolice, kam o činoch jeho chýr zaletel.

Moc svoju zakladal na množstve a mužnej odhodlanosti svojich bojovníkov, s ktorými bol by sa odvážil potýkať i s plukom diablov.

Balaša nebál sa na svete nikoho.

Nadarmo dochodily mu vyhražujúce a napomínajúce ho listy a poselstvá. Ano, keď stolica náhly súd naňho a bojovníkov jeho i kržiacke ťaženie proti Divínu nariadila, z toho ani najmenej strachu a obavy robil si nezdať a svoje remeslo neohrozene a smele i na ďalej provozoval.

Takto stály veci, takéto zločiny konaly sa na Divínskom zámku, keď vladárom jeho bol Imro Balaša.

II.

Veselo žblankotá malý, u päty divinského Javoria prameň svoj majúci, potôčok doln dolinkou pomedzi zakrpatelým bučiakom porastlé stránne, tu i tam v behu svojom robiac malé zákruty, Z oboch strán potôčka vypínajú sa husté porasty a nejedna srnka dýcha v nich. Javorie je obľábenou horou na polovačku.

Je krásné podjaseonné ráno. Temäno blízkeho vrchu je mhlou potiahnuté. Veselo očujú hlásenie kopovov v hore, honiacich bystronohú zver.

Imro Balaša je na polovačke, ktorá je najmilším jeho vyrazením. Bez koristi nezvykol sa zámocký pán nikdy navracat domov. To by jeho meno nectilo, to by sa s jeho náruživostou nesrovnalo. Dnes stoj čo stoj ulovít musí sraku a čoby úboža popod oblaky lietala.

Na zákrute potôčka v šumnej dolinke je brod, kde pastieri statok napájajú; na tom mieste, kade sa cez potok prechádza, leží široký ploskatý kameň; slúžiaci práckam za podložku.

Včasne ráno toho samého dňa, keď Imro Balaša hovel v hore svojej loveckej náruživosti, vídať u ploskatého kameňa na brode devu, ktorá pere šaty.

Keby sme sa dievčine tej do tvári dobre prizreli, riekli by sme, že je veru šumná, a pozorujúc dlhšie tvár a súmernosť telesnej postavy, mohli by sme potvrdiť, že devica táto je riedkej krásy, ačkoľvek je len roľnícka dcéra.

V nepokazenej prírode len najdeš, brat môj slovenský, opravdivú krásu, vniad plnú podobu, ktorými mať príroda diela svoje okrášľuje.

Dievčina zručne mácha piestom na biely šat, usilujúc sa prácu čím skôr dokončiť. Vystiera bielo, červenými okrasami pretkávané plátence, oplecká a kynteše po čistom trávniku, aby mokré šatočky čím skôr teplé slniečko vysušilo. Okolitá hora odráža ozvenú jej prostej piesne. Spieva a v piesni svojej spomína niečo o svojom milencovi, — ale dost, asnaď som už pri mnoho vyzradil.

Zo strmej stráni lesnej zrútilo sa do potôčka niekoľko kamienkov. Tento nenazdajný pohyb upozornil dievku. Obozrela sa, i nemálo prelaknutá ostala stát čo kameň, na ktorom prala. Piest jej vypadol skoro z ruky. Čoho nalakala si sa šumná práčka?

Rovinkou podla potôčka utekal rychlými skoky krásny srnec, prenasledovaný kopovami, i hľadal spásu svoju v hustej leštine.

Niekoľko krokov pred dievkou zastal poľovník.

Nezná práčka stála čo zakliata skala, i nemohla oči hore pozdvihnúť. Poľovníka ešte nikdy nevidela. Bez slova stál oproti dievke i náš lovec Imro Balaša. Zahľadel sa do šumnej práčky, veď táto bola opravdu krásna.

„Čia si, dievka moja?“ vypustil Balaša slabú otázku z úst a neprestal sa dívať na tento ideal lesnej krásy.

„Brnova Rozála, lazníková dcéra,“ odpovedala po druhej otázke ostýchavá panna.

„Lazníkova, Martinova dievka?“ s výrazom najväčšieho podivenia pýtal sa ďalej lovec, jastrabie svoje oči pasúc na nevinnej hôrnej holubici.

„Kde býva tvoj otec?“

„Tu hneď za touto leštinou; tam je náš dom!“ odpovedala Rozálka smelšie a poskočila za dolu vodou plávajúcim piestom.

„Poznáš ma, Rozálka?“ pýtal sa mladý lovec.

„Na môj pravdu nikdy som vás nevidela! To vy naháňate tie chudiatka srnky v tom našom Javorí? Laľa, jedna vám tamto bežala!“

I ukázala prstom v tej domnienke, že sa osvobodí od nemilého dotieravca.

„Viem, viem, že tade bežala. Nechže si tam beží,“ i pristupoval bližšie ku dievke; táto ale preskočiac potok počala sberať do hromady svoje plátence.

„Neutekaj, neboj sa ma, Rozálka! Počuj, čo ti chcem povedať. Keď prídeš domov, riekni svojmu otcovi, že ho pán divínskeho zámku k sebe volá. Vykonaj mi to, dievka moja, aby prišiel čo najskôr.“

„To môj otec vďačne vykoná!“

Ešte jedon potutelný a prenikajúci pohľad vrhol na driečnu dievku a chytrými krokami vzdialoval sa Balaša tým smerom, v ktorom zutekala srna.

Divné myšlienky vzbudily sa v útrobach Rozáliných. Objavenie sa tohoto lovca a rozprávka s nim vlialy do srdca jej jakési predtuchy a nemilý dojem.

„Kto to bol tento lovec?“ pýtala sa sama seba. Jeho divý pozor a usmáhla tvár nezďaly sa byť Rozálke poctivými. Oko je do

duše oknom; ona z pozoru poľovníka vyčítala i vniutorné vlastnosti jeho.

Trasúc sa pospiechala s prádlom ku domku rodinnému.

III.

Keď Imro Balaša nezdarom lovu na srnky rozmrzený večer navrátil sa domov, bolo počuť medzi ním a kapitánom zámočným dlhý rozhovor. Boly to výbuchy zlosti Balašovej, pred ktorými sa oddanec jeho kapitán Toldy nemalo triasol.

„Pišta, nuž jako že otváraš svoje sovie okále? Či znáš, že hniezdo bystrých sokolov balašovských obletúva šumná holubica, jakkej oko moje len málo posial videlo?“

„Pán môj prichádza z rannieho výletu, kde sa iste nečo zajímavého a príjemného očiam jeho predstaviť mohlo. Prečo taký rozdurdený? Ja príčinou toho?“

„Ty, i nie, i ano! Nebudem dlho okolkovať. Pišta môj milý, zuáš, že Martin Brno, lazník z pod Javoria má čaro krásnu dievku Rozálu? Prečos' mi o nej nerozprávaš?“

„Videl som ju raz, pamätám-li sa dobre.“

„Tú dievku chcem mať v zámku. Čo myslíš, jako by sme ju dostali?“

„Počkajme na dáku šťastlivú príhodu.“

„Toldy, kapitán Balašov, ide čakať na šťastnú pripadnosť, kedy by uniesol poriadnu nevestu? Čo to tláčaš? Či si dáka stará baba?“ dupol nohou Balaša.

Toldy sklonil hlavu a ani slova nepovedal.

„Kľuč sa mi z očí, ty zbabelec! Čo že máme čakať na dobrú príležitosť! Nuž, či neznáš, že sa Balaša a jeho bojovníkov celá uhorská krajina bojí, stolica trasie jako trstina, a ľud pred nim zalieza do hôr? Prečo čakať? Balaša nezná čakať; naňho čakajú mnohí, či jim skoro príjde na krk!“

„Mám ten kúsok ja vyvieť?“

Balaša prechádzal sa dlhými kroky po svetlici, krotiac takto svoj hnev a rozjatrene. Toldy stál bez slova, cftiac sa byť kážňou Balašovou obrazený.

Balaša zastavil sa pred kapitánom a potlapkajúc ho po pleci, riekol mierne:

„No, no, neber si to k srdcu, Pišta. Vieš, čo je moja vôľa. Brnova Rozála nech mi je tu čím najskôr.“

„Ja sa, pane môj do svojho remesla dobre rozumiem; avšak spýtať sa musím, či v páde jej odporu a nepodareného únosu smiem vy-lievat' krev tak, jako som to pri obraní by-strických zlatníkov v pilanskej doline urobil?“

„Pre takú pletku nesmie sa krev vy-lievat'.“

„Neznáš, že sú Brnoví synovia jako šípy do bitky!“

„Navlečieme to ináč. Lazníka Martina Brnu zavolať som k sebe; keď príjde, pošlem ho s listom do Rimavskej Soboty. A kolkých má synov?“

„Dvoch, Ondreja a Števu, chlapíkov to ani tie dubce na Javorí.“

„Tých vyženie hajdúch na Rusniaky, kde budú pásť dobytok nás; a tak v neprítomnosti otca a bratov zmocníš sa Rozály. Bez všetkeho kriku a podozrenia dovedieš tú hrdličku sem, rozumieš?“

Toldy kývol hlavou na znak toho, že porozumel prísnym rozkazom pána svojho.

IV.

Krásno Božie slniečko osvecovalo poslednými zlatými lúčami temäno holého Javoria, ktoré hrdo z výšky na Divínsky zámok a celé okolie pozerat' sa zdalo. Z temäna vrchu tohoto je milopríjemný výhľad. Na východe rozprestierajú sa lesnaté vrchy Rymavské, na západe oproti Javoriu strmí do výšky Turopolské bralo, na juhu trblietajú sa báne Haličského zámku, v dialke vídať smutné podporobou sverepého Turka stonajúci Filakovský hrád, a Ipeľ, tá mautná voda, ťahá sa sta had po rovine lučenskej.

Na Javorí je veselo.

Pod stáročným dopoli opáleným dubiskom, plápolá vatra. Okolo nej ležia lazničky šuhajci. Sú to voliar, ktorí stada svoje po bujných trávnikoch pasú. Pozrime na jich večerniu zábavu. Väčšia čiastka šuhajcov shrknutá je okolo vetry, pri ktorej z pomedzi nich vynikajú Ondrej a Števo Brna. Ondrej je tohoročným richtárom voliar-ským, pokoj a shodu medzi pastýrmi udržujúci; Števo sedí blízko vetry a na dlhom lieskovom ražni opeká rebrá z ovce; iní súdruhovia pripekajú si slaninku, iní fajčia po stranách, jedni

obháňajú státek a druhí zabalení v dlhé huče vyvalujú sa popod stromy; Jano Mrváň vyberá z rukáva píšťalu, i má vôľu zanútiť svoju obľúbenú dumku; Maco Drugáň opretý o peň dubiska, príberá sa chlapcom zafujarovat', Kubo Blčiak napráva nohy ku hajduchovaniu; Matúš Lačný milosrdne hľadí na dopekajúcu sa baraninu.

„Ej, nedostaneš z nej ani za mak!“ žartuje Štefan Brna s hladným Matúšom, ani raz poď zub, kým nezahajduchuješ a nezaspievaš tamto na samom kopci!“

Medzi pasákmi bývalo to starou obyčajou, že večierkami všetkých kunšty vystrá-jali, a skôr nedostal žiaden zo spoločnej večeri, kým nezaspieval a nezakrepčil.

„Po jednom chlapci!“ hovoril Ondrej, „ukážte každý, ktorý čo viete; potom sa budú rebrá deliť!“

Jano Mrváň vyskočil prvý spomedzi nich na čistinu.

„No fujaruj mi, Maco!“ rozkazoval si šuhaj.

„Ktorú že?“

„Od kraja!“

„Zaspievaj si, tak ti zafujarujem!“

„Hor sa chlapci, stuha remeň,
Nech sme všetci jako jeden!
Kým je valach ešte mladý,
Čo mu járky, čo mu klady?“

Takto spieval i hajduchoval Janko, svižský chlapík, a dokonávajúc tanec, povyskočil, vyhodiť valašku vysoko do povetria, až sa vr-tela, a keď k zemi dopadnúť mala, zručne chytil ju za porisko.

„Kubo, Matúš do kola, za mnou sa majte!“

Kubo nedal si dvakrát rieciť, pokrčil sa, lahol na zem, chytil sa palcami za krpce, i začal po zemi chytro vahany válať. Matúš postavil si šibenice do pása a tie rovnými nohami sedem ráz jedno za druhým preskočil; potom si stal na ruky, nohy do neba, a chodil za dakoľko otčenášov takto po pažiti.

Z hustiny prederie sa Filip Čičúra, nesúc na hlave otiepku suchého borovčiaka, i za-valí ho na vatra a keď sa borovča zažalo, preskakoval sem i tam. ponad najväčší plameň, jakoby nič.

Maco Drugán s Ďurom Maríňom pochytili sa za pasy a posmelovaní divákami, pasujú sa za hodnú chvíľu, až kosti v nich praštia, oba spadnú na hrbu a opäť sú kamarátmi jako predtým. Jedon z voliarov pochyť horiacu hlaveň a vyhodí ju vysoko kolmým smerom do povetria, tak že ani rakéta také pekné podívanie očiam nepripraví. Mladý chasník vytiahol zpoza opaska v liekovej kvačke zapravený dierkovatý kľúč, nabije ho pušným prachom a pripáľiac uhlíkom, bombarduje do sveta.

Huk, spev a strelba panuje tu na vrchole Javoria, jako keby Turek dobyjal mocný hrad. A to sú všetko len ihry lazničných parobcov, týchto bystrých sokolov Novohradských vrchov.

Tak to trvá deň po deň prez celé leto. A kto by vypočítal všetky tie krkolonné kúsky bujarej mládeže, s ktorými ona v milej svobode vyrastá?

„A či je vážené toto mäso?“ usmial sa Maco na Štefana.

„Nuž, vari som ho ukradol, kamarát? Či nevieš, že máme tristo dojiek a že kedykoľvek si zarezeme tučnú jalovku?“

„Nejiete chlapi!“ žartoval Činčura, „veď je to maso zo zdochnutej ovce!“

„Pravda, že musela zdochnúť, keď som jej nôž do hrtáňa vrazil!“ odpovedal Štefan a delil súdruhom mäso a slaninu.

V.

Súhvezdie, v reči ľudu „kosami“ zvané, svažovalo sa už hodne za Turopolské bralo. Dľa jeho behu pasák pod holým nebom stado pasúci poznáva, kedy je poľnoc a či skoro bude dníček svať.

Od poľudňajšej strany dobehne na vrch Javoria zadychčaný strunistý, šumný, jako krýdla sokolie ľahký šuhaj Ondrej Syroň, s valaškou v pästi.

„Hob, hob!“ hlásil prichodzí predierajúc sa hustinami, až prišiel na miesto, kde okolo vatry šuhajci v prvom sne pohrúžení ležali.

„Here sa, bysfu prabohu! Ondrej Števo! Spíte jako zákliaši, Preberiem vám driemoty dákyim kyjačkom!“

„Nuž a čo že je?“ pýtali sa ho oba, vyskočia na rovné nohy.

„Veru čo že je? Tristobohovská mať sa mu tam do duše!“ začal Syroň rozprávať. „Vy ta dychmete jako kláty a neviete, čo sa vám v dome kutí?“

„Asnaď nám chalupa zblkla?“ pýtal sa Števo.

„Horkáže chalupa. Sestru viac nemáte. Rozála je už tam!“

„Veď že hovor, čo sa stalo?“ zúrili brat Ondrej.

„Nuž veď ti hovorím, sestru vám z večera odvedli, tritisc...!“

„Turci?“

„Išiel som večer, jako obyčajne k vám, vlastne ku Rozálke,“ na večierky. Otca ničto doma, bratov tiež nie, nuž chudere bolo čivo samotnej. Shovárali sme sa o budúcom našom veselí na Katrenu. Na mraku razom otvorila sa dvere a do chyže vstúpi zámecký kapitán, ten červeno-vlasatý Toldy i s hajdúchami. A ty vraj, povie Toldy ku mne, čo tu ňucháš? Kľúč sa domov, lebo ti ponapravam chrbtovú kosť. Vysiel som von, abych nejakých kamarátov na pomoc si povolal a početných ozbrojencov z domu vyhodil. Marná bola moja snaha. Keď som sa k stavaniu vrátil, počal som sestru vašu božekať. Skočil som do chyže s valaškou v ruke, ale v okamžení prínútený som bol ustúpiť. Rozálku vyvedli s rukami na chrbát sviazanými, do dvora; i stúpali s ňou dolu ku potoku. Ja obdlaď, kráčať som za nimi až konečne vnišli s ňou do Divínskeho zámku. Bránu za sebou zavreli a tak už teraz viete, čo je, jako je s vašou sestrou Rozáľou.

„Ondrej a Štefan Brno zamlčali sa, neškór ale strašná kliatba vyšla z jich úst. Bolo vidieť, jako zatínali päsťami.

„No počkaj, ty zbojník, tam hore na tom zámku!“ bôľne vyrazil so seba Ondrej Brno, driečny Rozáľkin brat

V niekoľko okamženíach pobárení boli zo sna všetci voliarci na Javori. Ondrej kázal jim stať do kola, aby počúvali, čo jim rozkáže.

Nekolko slovami oboznámil Syroň všetkých šuhajcov s osudom svojej veronice Rozálky.

Ondrej Brno, trepol kyjakom na zem.

„Bračekovci!“ začal skoro prosebným hlasom, „nuž či máme nechať našu sestru v pazúroch toho lúpežníka Imra Balašu, čo mu stolica už dávno šibenicu postaviť dala? Či ju tam máme nechať zhanobiť? o! toho z pekla vyhnateho lotra, pred ktorým ani hodinu naše domy, naše stáda nie sú bezpečné? Bračekovci drahí, pomôžte nám Rozálku vysvobodiť z jeho pazúrov, kým nenie ešte neskoro!“

„Či máte vôľu a toľko smelosti?“ pýtal sa mladší brat Štefan.

„Staňte si ku mne!“ hovoril dôrazne Ondrej Syroň.

Do jedného zastali si šuhajci ku Syroňovi, i boli hotoví obetovať sa za Rozálu, ktorú všetci čo sestru radi mali.

„No tak, bračekovci drahí!“ podával ruku každému zo súdruhov, niektorej noci uderíme na Divínsky zámok a budeme hľadať osvobodiť Rozálu.“

VI.

Ticho, desné ticho panuje na Divínskom zámku, jako by v hrobe! Neslyšať rynnánie zbrane paholkov Balašových, nepočuť žiadan spev a hulákánie.

Čo že je za príčina tejto tichosti a pokľudu na zámku? Snad zanechala lúpežnícka chasa Balašova svoje hniezdo, a presťahovala sa inam?

V zámku nevidieť ani kapitána Toldyho, ani najatcov jeho. Balaša vystrojil bojovníkov svojích na novú lúpež. Vyzvedači jeho doniesli vest, že po tieto dni prevážať budú sriebornú túru z Kremnice do Filakova, čo poplatok, ktorý baňské mestá na Filakovskom hrade sídliacemu Hussein bašovi dávaly.

Tento nemalý poklad na zlate a srebře Turkovi zpred nosa ukoristiť, bola túžba Balašova. Preto pod vodcovstvom svojho kapitána poslal šesdesiat chlapov na pľanskú dolinu a síce na vrch „Mních,“ kade za tých časov horami hradská cesta viedla. Balašovi lúpežníci v zálohe počkať mali na sprievod sriebornej fúry, potom ale zmocniť sa sprievod-

níkov a nepôjde-li to po dobrom, násilne a s prelievaním krvi. V zámku zdržoval sa na tento čas Balaša len s niekoľkými najpotrebnejšími sluhami. Tu v zajatí nachádzala sa i Brnova Rozálka, v jednej odľahlej svetlici, s malickým okienkom, dobre uzatvorená, aby žiadnym pádom ujsť nemohla.

Sedela tu Rozálka, smutne zo zaslzenými očami sta holubica v klietke. Dumala o svojom krušnom osude. Nemala žiadnej nádeje na vysvobodenie a jako že ju i mať mohla? Ktože ju mal vysvobodiť, kto odvážiť svoj slabý život oproti tak mocnému zámku, jeho pánovi a toľkým súdruhom jeho?

Balaša navrátil sa bol z izby, v ktorej Rozálka sta väzeň upela, do svojej komnaty, rozbúrený tým najväčším jedom a zlostou, že sa mu pokus náruživosti jeho nezviedol a nepodaril. Burácajúc sta orkán povetrný dupal nohami, zatínal päste, škrípал sbesile zubami a z úst jeho ozývaly sa strašné hrozby a kliatby.

Prímuc mocný nápoj, vyvalil sa tento rozhneváný lev na pohovku a zaspal.

S nastávajúcou nocou, neporušená tichoť panovala v zámku.

Zo sna Balašovi zdalo sa, že čuje silné údery na zámockú bránu. Skočil jak splašený jelen z lôžka, a prvá vec v ruke bola mu ostrý jeho paloš. Pospiechal na nádvorie a tu ku svojmu nemalému prediveniu vidí stáť vysokú, od hlavy do päty obrnennú postavu, s mečom vytaseným v ruke.

Bol to železný odeneč, ktorého Balaša nikdy ešte nevidel a s ním sa teraz potýkať mal. Sta z refaze pustený lev rútil sa zámocký pán s cudzincom do boja. Zasadil mu mocnú ranu mečom a fal do neho s celou svojou silu; lež daromne, všetky údere odrážaly sa od železoodenca, jakoby do skaly zatínal. Po okovaných úderoch zlomil sa Balašov meč. Stál tu pred nim odzbrojený. Kričal na sluhov, pýtal druhý meč, kopiju, budzogaň; no zo sluhov jeho neukazoval sa žiadan, meča, zbrane mu nikto nepodával. Teraz vystúpila zlost Balašova na najvyšší stupeň. S rozčuchanými vlasy stál tu nespôsobný do boja čo pravý rozvsteklený diabol.

„Balaša!“ ozval sa chraptivým hlasom cudzinec, „tys svoju vec už vykonal, teraz je rad na mne!“

Balaša pozrel lepšie na cudzinca a shliadol, že v železnom tom brnení, väzí kostra ľudská; videl holé hnáty a v lepke ohnivé oči. Kostlivec napriahol svoj meč, chtiac hlavu Balašovu rozpôliť. . . . . v tom sa Balaša prebudil zo svojho strašného sna; lež v jakom hrôzy plnom stave! Z lôžka viac povstať nemohol, oči stály mu dúpkom, z úst tiekla mu pena, celým telom jeho lomcovala padúca nemoc, zubami sekal sťa rozdráždený kaec. . . hrozne, hrozne, strašný to obraz! Kričal, volal o pomoc, hulákal nesrozumiteľné slová; lež darmo: zo sluhov jeho sa žiadon neukázal.

Čo sa toto v zámku s Balašom dialo, očuť bolo pred zámkom mocné údere sekier a čakanov na bránu.

A čo nevládala ruka, to pomáhal oheň.

Dvadsať statočných šuhajcov pod vedením Ondreja Syroňa dobíja sa do Divínského zámku. Šuhajci pretŕnali bránu sekerami a podložili pod ňu i oheň. Po muohej a namáhavej práci pošťastilo sa šuhajcom prezariť na bráne aspoň takú dieru, ktorou do vnútra zámku prevliecť sa mohli. A tam dnu žiadna živá duša nestavia sa jim na proti.

Štefan a Ondrej Brno so zapálenými lúčami dali sa hneď do prehľadávania zámku. I hľadali Rozálku.

Šuhajci nadišli do komnaty, v ktorej Balaša na lôžku svojom, padúcou nemocou zastihnutý sťa vôl ryčal.

„Zabite ho!“ zvolal Syroň.

„Nieže tak bratku!“ ohlásil sa Ondrej Brno, „či nevidíte, že súdi ho Bôh! Hneď je po ňom!“

V najtuhšom sne pohrúžené slďzobníctvo bolo na spánku poviazano a do pivníc zatvoreno.

Po mnohom hľadaní, dostali sa výbojníci do tmavej komory, v ktorej našli bládú, uplakanú, do poli umučenú dievku.

Rozála nemyslela na inšie, lež že sa jej poslednia hodina blíži; i zakryjúc svoju tvár, klakla a šeptom sa modlila.

Ale jaké bolo jej zdesenie, keď zrak hore pozdvihnúc, milenca Syroňa a bratov svojich videla. Bol to najvyšší čas jej pomoci, ináč by bola zahynula od strachu.

„Rozálka moja!“ zvolal Syroň, dvíhajúc ju zo zeme.

„Sestra naša!“ jasali bratia. Teda tu zavrel ta ten lotor?“

Všetci nemálo radovali sa nad zdarilým vynajdením a vysvobodením Rozálky z pazúrov Balašových.

Keď zo zámku odchádzali, napriek premlúvaniu bratov Brnovcov, podložil Syroň oheň do končíc; o malú dobu vyzdvihol sa stúp plameňa k oblohe nebeskej a osvecoval šuhajcom cestu na lazy, sprevádzajúcich Rozálku ku jej domu rodičovskému.

Potešiteľná bola pre celé okolie i tá zpráva, že v zálohe na „Mníchú“ meškajúci Balašovi lúpežníci od sprievodníkov „sriebornej fury“ boli premožení. Toldy padol medzi druhými a jeho hlavu vztýčil filakovský Hussein baša na žrd pred svojim zámkom.

A kde je teraz pyšný výbojník Imro Balaša, kde sú jeho krvou chudoby namáčané poklady, kde je jeho neobmedzená moc a sláva? Zmizlo to všetko jako mha pred slnkom. Mocný jeho zámok leží v rumoch, v ňom si nočné sovy a nedopieri svoj prýbytok vyvolili.

Keď po stroskotaní moci Imra Balašu a po vyvrátení jeho peleše v okolí Divínského zámku pokojné časy nastaly, slávil Ondrej Syroň svoju svatbu s Brnovou Rozálkou.

Ľud si o železoodencovi, s ktorým sa Balaša potýkal mnoho báji. Videli vraj, železoodenca toho i neskôr, keď následkom uderenia hromu po druhýkrát Divínsky zámok shorel a v rupy sa rozpadol.

Cestopisné úryvky.

Od Petruškina.

II. Halič.

Od rozhrania Uhorska a Haliče vedie strmá cesta hustým lesom dolu do doliny. Bolo sa už značne zmrklo, tak že len pri zažnutej slame čítal som na obec označujúcom stĺpe nápis: „Gmina Korbeľov, pachat Živiec.“ Sme teda v Sliezske. Rozpomienka na Korbeľov zostane mi pamätnou. Hostinský, ku ktorému sme vtiahli na noc, bol úslužná, zdvorilá a chvastavá chlapina. K večeri ponúkol nám paprikáš, jakého vraj v Europe nedostaneme; lebo že za jeho umenia v tomto ohľade vyslovil mu sám minister John, ktorý cestujúc do Hrádku, u neho spomenuté jiedlo so zvláštnou úľubou jiedol. Rozumie sa, že ministerské jiedlo rozkázali sme si my nemistry. Krčmár mal pravdu. Paprikášu takého veru sotvá Europa zná; lebo pár kúskami boli sme všetci nasýtení, a máličko chybelo, že lekár nemal s nami do roboty. Celý nasledujúci deň boli sme jako potrávení i krčili sme sa na voze jako od trichynov. Darmo, každý stav musí mať zvláštny žalúdok. Bol by si mal v nás radosť, keď my štyria ozaj po ministersky zasadli sme k stolu a každý jako mu stačilo začal hrať ministra, ale vo voze! Bol by si sa rozplakal nad našou ministerskou krízou!

Nasledujú obce: Lešné, Križová, Jelešnia, Svinna, všetky sú oravským na vlas podobné, rozťahnuté a dlhé. Ľud je biedny. Kroj ženských obstojný, mužských je celkom nevkusný.

Živiec je mestečko úhladné a priemyselné; jeho výborné pivo ďaleko známé. Roku 1866 zaskočili si od Sadovej i pruskí „pikelhabneri“ naň; mali v ňom vraj zvláštnu potechu, i vyprázdnilí značné zásoby piva. Námestie tvorí pravidelný štvorhran s vkusnými staviskami. Nápisý sú zväčša poľské a národné povedomie v mešťanstve je rozvinuté.

Biala a Bielsko sú dve sestrianské mestá dvoch mocnárov, medzi ktorými tvorí hranicu potok Biala. Priemysel zvlášte plátnový, postavný a železný je veľmi rozvinutý, čoho

svedkom sú mnohé veľkolepé dielne. Poľského národného života vídať málo. Tešil som sa večer na poľské predstavenie, no musel som sa i s nemeckým uspokojiť, lebo prvé vraj zriedka i to z väčša prázdne býva. Dávali Schillerových „Lúpežníkov.“ Malá, ale praktične stavaná dvorana dopúšťa zo všetkých strán čistý a jadrný pohľad na javisko. Obečenstva vídať veľmi málo.

Tu býva náš drahý rodák, povestný maliar Bohúň. Náš! — a v cudzom kraji! Jaký to kontrast! Málo máme na tomto poli výtečnkov a trojmillionový národ nezná jich udržať vo svojom lone, lež práce jich musia slúžiť cudzincom ku ozdobe. Tak hynú naše perly! Nezasluženým často dáva sa oslava verejná v časopisoch, listoch, brošúrach atď. a zplašení nad tým umelci, čo v stave sú zvelebiť deje národa pred nim a svetom, uťahujú sa k cudzincom. Ó tá naša nevšímavosť! No, náš slavný Bohúň i tu verným je rodu svojmu.

Strastiplný náš „podplachták“ zamenili sme so sedliskom „voza bez oja“ a o pol hodinky v Dziedzici presadli sme na sev. Ferdinandovu železnicu. Odtiaľto počnúc otvára sa kraj poľský malebný. Šíra neprehľadná rovina prestiera sa tu popretkávaná tichými potokami, pomedzi ktoré ruka ľudská a ruka prírody poprepletala romantické lesy. Na juhu stá starcova biela hlava vypína sa v hmle zatúlenom obzore šňahom pokrytý hrebeň Babiagory. Tatry vystúpia len pozdejšie na juho-východnej strane obzoru. Na severe splýva rovina s belavinou obzoru, v jezťto šedivom zrkadle černejú sa tu i tu prúhy lesov. Bájuplný to kraj, nevyčerpatelný zdroj povestí dávnej slávy!

Nasledujú stanice Javiszovicze a Oświęcim. Tu končí sa sev. Ferdinandova trať a počína sa železnica východnia štátna. O niekoľko menšín za Oświęcimom prejde sa cez mohutnú Vislu do Chełmeku. Stanica Chrzanov leží pri oddialnej nečistej obci tohože mena, obydlenej samými židmi, nasleduje Trzebinia, kde spája sa Varšavsko-Sliezska železnica s rak. štátnou,

Krzczowicze a Zabierzow. Medzi poslednými dvoma obcami leží rozsiahle, utešene sriadené, vzorné hospodárstvo grófa Potockého s pekným kaštieľom.

O desiatej ráno zastal vlak v krásnom nádraží Krakovskom. Sotva, že zišli sme dolu, otočil nás vo vchode zástup potomkov Abrahamových rozličného „stavu, veku a lôsu.“ Jich impertinentná dotieravosť a neočatnosť je odporná. Nápis po rozličných kútoch nádražia, ktoré znejú: „Vor Taschendieben wird gewarnt,“ — sú touto dotieravosťou celkom ospravedlnené. Jak, kde, teda iste tu treba dať zvláštny pozor na svoje veci, a nedat sa zmyliť na oko veľmi úprimne znejúcim nabídnutiam. Kto dôverive dáš si skryť a so sebou do mesta niesť nepríhodné veci, sú skryté tak — že jich viac nenajdeš. Ten núka sa ti „gšeftom,“ tento chce ti zmeniť peniaze, jedon vozíček ti ponúka hovoriac: „Eine spottbillige Fahrt,“ tamten starým „Funkelnagelneu“ tovarom ťa znepokojuje, za čo všetko, keď komu niečo potrebné, (lebo i dobré veci sa tu lacno kúpia dajú) len $\frac{1}{5}$ žiadanej ceny dať treba. Nech nikoho neodstraší, že po obecaní žid od neho odíde, dá on dobrý pozor na svojho „kunta“ a prenasledovať ťa bude až do samého mesta, — až sa konečne prijedná na tvoju päťtinu s trpkým doložením, že strašne na veci tratí, ale len preto ti žičí, že zvláštne zalúbenie socítil v tebe priam, jako ťa zhliadol. Vozík židovský na žiadaný pád, zvlášte večer alebo v noci, nenie riadne najat, bárs núka sa len v $\frac{1}{4}$ ceny poriadnej drošky alebo omnibusa. K odporúčaniu je hostinec „Złota kotwica“ s čistými izbami, poriadnou obsluhou, dobrým a miernej ceny jedlom i nápojom alebo „Hôtel de Russie.“ Na každý pád je lepšie prvému dať prednosť, zvlášte pre jeho blízkosť ku nádražiu. Pre vyhnutie škodného nedorozumenia spomínam, že mnohý človek v Krakove, zvlášte ale židia, rátajú na poľské zlaté, ktorého cena je 25 kr. r. č.

Krakov niekedy hlavnie, do roku 1764 i korunovacie mesto poľských kráľov, od roku 1846 ale pod berlu Habsburgov patriace, stalo sa od tých čias jednou z najväčších pevností Rakúska. Jeho polozenie na krásnej ďalekej rovine; pri stoku Rudovej s Vislou,

je veľkolepé a prekvapujúce, jeho vókol vniertorného mesta rozťahnuté utešene stromorady dávajú mu zvláštnu, v iných veľmestách pocítiť nemohúcu pôvabnosť. Jeho široké, čistotné ulice, (krom židovskej štvrťi), jeho 37 chrámy s mnohými rozličnej podoby väzami, medzi ktorými sta jich panovníčie na hrade sám dóm; jeho utešene stavby, ktoré svojou krásou a súmernosťou i v samých predmestiach vynikajú, poskytujú obrazy nádherného mesta, ktoré obsahuje svojich 41.000 obyvateľov, medzi nimiž 12.000 židov. Predmestá sú: Piasek, Kleparz, Vesota, Kazimirz a za Vislou Podgorze s veľkými na pravo kasárňami a na ľavo s povestnými ľudskými rukami k počte Krakusa, ktorý dľa povesti zabijúc ohromného terrain, na ktorom mesto leží, strážiaceho a mnoho obetí ľudských požadujúceho draka zabil a Krakov mesto založil, nanoseným vrchom, na ktorom stojí trigonometrický znakozrub, Smolensko a Czarnavies.

Najutešenejší pohľad na mesto a ďaleké okolie je neomylné asi hodinu severne od mesta vzdialený, 100 metrov vysoký, k počte Koszcziuszka umele zhotovený násyp. Tu rozostre sa pred okom malebný obraz ďalekého kraja, jehožto obrub tvoria na juhu sňazné Karpaty, na západe Beskydy s Babia-gorou, na severe mramorové stavisko kláštora Kamaldulencov Bielany. Pri Koszcziuszkovom násype stojí pekná káplia sv. Bronislavy.

Od nádražia máličko na juh reže železnica ulicu lubiczskú, vezoldskú a pri židovskom cintorine cez Vislu spiecha do Vieliczky a Lvova. Z ulice lubiczskej vyráza na sever ulica bavidelná ku amphitheatrálnemu stavanému letniemu divadlu. Ale poďme pravidelnejšie. Lubiczská ulica vedie na východ ku colnému úradu popri veľkej a krásnej strelnej zahrade. Zahrada tvorí pravidelný trojhran. Odtiaľto zide sa kus na juh na ulicu vezoldskú, ktorá spája vnútra mesta s colným úradom. V tejto leží dobre sriadená hvezdáreň, pamätná tým, že v svojom veku mladosti prvé počiatky vedy hvezdárskej za krátky čas čerpal tu svetochytrný Kopernik, jehožto pekný pomník stojí v chráme sv. Anny. Pri samej hvezdárni je veľiká botanická zahrada.

Oboje je vlastnosťou slávnej dakedy r. 1349 Kazimierom veľkým založenej university. V južnom kúte, kde železnica vezoldskú ulicu reže, stojí chrám sv. Nikolaja s dobrými novšími malbami. Za týmto prejde ulica cez stromoradie a ústi neďaleko pri veľkolepoj budove policajného riaditeľstva na pekné hlavnie, podobu štvorhrana majúce námestie. Krom nej bežia zo severnej strany na námestie Špitálna, Florianská, Svätajanská a Slávovská ulica.

Hneď z kraja stojí chrám Sv. Barbary, oproti nemu na námestí osamote stojáci, roku 1276 v peknom gothickom slohu stavaný chrám sv. Marie, jehožto sklepenie hlavnej lodi vystupuje na 28 metrov výšky. Po stenách a mohutných stĺpoch sú mnohé epitafie. Utešený hlavný oltár je umeleckou prácou Víta Stossa.

Oproti tomuto chrámu na sried námestí stojí ohromné v XIV. stoly na arsenal vyvedené, teraz za meský sklad slúžiace stavingie.

Z hlavného námestia vedie popri nádhernom stavaní krajinského praesidiumu ulica na Szczepanské námestie, kde v rade prvé stavingie tvorí nové meské divadlo. Dvoranu má veľkú, javisko rozsiahle; no dekoracia mohla by byť i dôstojnejšia. Dnes dávali „Othela.“ Následkom onemocnenia osoby, ktorá mala zástoj Desdemony, nevypadol kus tak, jakoby sa to snaď pri tak zdarných vlohách krakovskej spoločnosti krom tej nehody žiadať malo. Zajtrá príde na javisko Slováckého klassický kus „Lila Veneda.“ Poľské predstavenie by som ti žičil vidieť, mal by si v ňom radosť. Tá plnozvučná reč človeka unáša a zvláste pre Slováka a Rusa má ona zvláštnu pôvabnosť pre jej, jak možno tak vysloviť „oblučnatú mäkkosť,“ resonantivnú hĺbku a eolickú šušotavosť.

V ulici Svätajanskej v spomenutej universite je museum s dvoma oddielami, „starou a novou“ sálou menovanými, na 80.000 sväzkov a niekoľko drahocenných rukopisov čítajúcimi knihovňami a nevelkou obrazárňou s niekoľkými geografickými nástrojami. V tereme starej knihovni umiestené sú mnohé a veľké, umeleckej ceny, freskomalby od národného poľského maliara Stachovicza. Naproti universite

stojí chrám sv. Anny s pomníkom Kopernikovým.

Z hlavného námestia na juh vedie najkrajšia ulica krakovská, grodzskou zvaná, do prímestia Stradomského a do hradu. Prvá priečna ulica honosí sa na ľavom konci s dominikánskym, na pravom s františkánskym kostolom. Posledniemu oproti stojí nádherný, celú stranu jednej ulice zaujímajúci kaštieľ biskupský. Pred chrámom sv. Petra stojí zo skaly v prirodzenej veľkosti kresaní apoštolovia. Na protivnej strane zatáča sa juhozápadne temer až k samej Visle a vókol hradu ulica „Podzamcze.“

Hrad, alebo lepšie ohradená pevnosť na brehu Vavel vyníma sa imponantne so svojimi stavbami, na ktorých každý kráľ poľský menšiu väčšiu čiastku budoval, zvláste z blízkej väže chrámu Petrovho. „Grod“ tento, od ktorého svoje meno dostala i ulica „grodská,“ nosí v obyvatelstve obyčajné meno „Kastel“ a obohnaný je 7 metrov hlbokou a 10—12 metrov na povrsí širokou priekopou. Vniutorná od hradu stena, ktorá zovniutornú od mesta o niekoľko metrov prevyšuje, stavaná je z pravohranov v polohe ku hradu u päty do tupého, 135 stupňov činiaceho uhla, nachýlenej. Zo západnej strany sú dva úpusty, ktorými možno priekopu napustiť vislanskou vodou. Pôvod hradu padá do XIV. stoly a síce do panovania Kazimiera Veľkého; no, len malá časť starobylého stavingia zachovala sa, menovite len hradní chrám a okolo nebo ležiace múry. Chrám ten roku 1359 dokonany a posvätený slúžil spolu za pohrobište kráľov a hrdinov poľských. Ostatnie veľkolepé stavby sú väčším dielom z časov Augusta II.

Až do roku 1610, v ktorom Žigmond III. preniesol dvor svoj do Varšavy, bol hrad sídliskom kráľov poľských a jich rodín; neskoršie ubytovaná bola tu na čas najvyššia krajinská správa, až r. 1846, keď Krakov rakúskym vojskom dobytý, prišiel pod korunu dvora rakúskeho, premenený bol na veľké vojenské kasárne a nemocnicu.

Najpamätnejšie a už pre umeleckú prácu zvätsa Stossa a Thorvaldsena, už pre pozostatky poľských bohatierov, ktoré kryje, i najdrahocenejšie stavisko, je spomenutý hradní

chrám alebo dóm. Jeho čistý, nádherný, pri tom ale jednoduchý gothický slob, jeho hrobka (krypta) a jeho zľava i zprava rozostavené káplice s tichými pamätníkami slavného poľského dejopisu sú, čo na prvý pohľad svojim dávnovekým hlasom volajú k navšteviteľovi: „Stáť noho, posvätná miesta jsou, kamkoli kráčíš.“ Hlavní oltár je umelecké dielo Stossovo, ktorý on pred odchodom svojim do Norimberku súčasne s oltárom Marianským, nákladom Kazimiera Jagellončska opravil a vkusne dovršil, a potom, keď r. 1492 Kazimier, ctiteľ Stossov zomrel, vyrezal tento jeho životnej veľkosti obraz v porfyre, ktorý spolu s reliefom roku 1434 zomrelého Vladislava Jagellončska uložený je na pravo vchodu jestvujúcej káplice, na jednej strane; na druhej ale pomník známeho z roku 1867 oppositionalistu biskupa Sołtka, ktorého potom Rusi zajali a do Petrohradu odviedli. Podobne Stossova práca je pomník Kazimiera Velkého z červeného mramoru pod skvostným podnebí; tomuto oproti leží červeno-

phag kráľa Jána Alberta, zomrel roku 1501; za touto nasleduje tretia, ktorá tvorí s hradom a kráľovskými komnatami spojené kráľovské oratorium, ozdobené červeno-

morovým prestolom a červeno-bársoňovým podnebí; pod nim je pomník kráľa Štefana Báthoryho, zomrelého roku 1586, podobne z červeného mramoru, práca nezná-

meho novšieho hollandského umelca; za hlavným oltárom je basrelief kráľa Jána III. Sobieského, ktorého slavné pozostatky spočívajú v hrobke.

Najkrajšia káplica je v sried chrámu. Srieborný anjel nesie na náručí sriebornú truhlu, v ktorej odpočívajú kosti tu pred blížkým oltárom zákernickou rukou kráľa Boleslava pod sv. omšou r. 1079 zavraždeného, neskoršie za Svätého a za patrona poľského vyhláseného, krakovského biskupa Stanislava. V ostatných mnohých kápliacach sú práce zväčša novejšieho umenia, najviac od Thorvaldsena. Hneď v druhej od vchodu je od neho krásna mramorová biela postava zehnaného Krista s tak dojímavým a unášajúcim výrazom v tvári, jakého sa človek pri podobných umelckých výtvoroch zriedka dovídá; jemu oproti takže od neho poprsie Artura Potockého a jeho matky zo šedivého mramoru, aspoň tak hovorí moj vodič, mne ale všetko tak sa zdá, že sú kovové. Nasleduje káplica, ktorej kupola je z pozlátcenej meďi umele zhoto-

vená. Je to mauzoleum kráľov Žigmunda (zomr. 1548) a Žigmunda Augusta (zomrel 1572), oboch Jagellončikov. Jich ležiace postavy sú podarené rezané z červeného mramoru. Oproti nim stojí v životnej veľkosti Thorvaldsenom rezaný obraz roku 1812 pri Moskve padnutého grófa Vladimira Potockého.

Pamätná je i na lavo hl. oltára ležiaca zповедница, rezba Stossova, ktorú mal vyhotoviť roku 1495 súčasne s dvoma radami sedadiel v Marianskom kostole; pamätná hovorím preto, že to poslednia práca jeho vo svojom rodisku. V nasledovnom na to desaťročí presťahoval sa do pantheonu tehďajších umelcov — do Norimberku a prvé výtečné dielo jeho tu je malba Marie Panny s dieťaťom, roku 1504 vyhotovená. Neudorfer, norimberský dejopisec, píše o ňom medzi iným: . . . . „oženil sa tu s pannou Barbarou Herzin, — v jeho zošlosti oslepol — dežil veku svojho 95. rok. Zdržoval sa vína a žil veľmi mierne. Jeho práce nachodia sa zväčša v Poľsku. Tu robil portugalskému kráľovi v životnej veľkosti Adama a Evu v takej barve, jakoby len živí boli. Divno, že Krakov do dnes nepoctil svojho výtečného rodáka žiadnym pomníkom!

Na lavo od spomenutej zповеднице je úzky, tmavý vchod na väžu. Tu je troje poschodie. V spodných dvoch nachodia sa po dva, v treťom jeden 307 ct. vážiaci zvon, ťahaný silou 7 chlapov. Odtiaľto je pekný výhľad na mesto, ktoré sťa malebné panoráma leží pod nehami, na Koszcziuszkov kopec, a na štru hladinu na sever hadiacej sa Visly.

Pri východe z chrámu tázal sa vodič, či nemienime ebzrieť hrobku. My privolili. Vstupné platí sa zosobna 25 kr. r. č., alebo „poľský zlatý.“ Vodič zodvihol ťažké železné dvere neďaleko chrámového vchodu a my kráčali zo stupňa na stupeň do peknej, ale neveľkej hrobky. Tu spočívajú kosti bohatiera, ktorého s citom vďaky spomína veselá Viedeň. Je to sarkophag Jána Sobieskeho, ktorý so svojimi chrabrymi Poliakmi osvobodil Kara Mustafom od 14. júla do 12. sept. oblahnutú Viedeň. Pri jeho boku odpočívajú nešťastný spojenec Napoleona, ktorého dla istého „cigánskeho“ horoskopu zadusila roku

1813 19. okt. pri boku Macdonalda „Straka“ s jej krvou národov smiešanými kalnými vlnami. Na štvrtý deň rybármi najdená mrtvola poslednieho výstrelku kráľov poľských Jozefa Poňatovského, do Krakova dopravená, uložená bola medzi troch najchrabrejších bohatierov nešťastnej Poľskej. Kráľovská koruna, meč a iné insignie umele zhotovené z pozláteného sriebra, značia na sarkophagu jeho hodnosť. Pri ňom leží roku 1817 jako vyhnanec v Solothurne zomrelý chrabrý Thad. Koszcziuszk. Krom týchto ležia tu pozostatky kráľa Vladislava IV., jeho manželky a dieťaťa, všetko v drahocenných truhlách kovu alebo kameňa. Jaký pocit zaujme človeka v tejto tishine, v ktorej jedno pri druhom tishko odpočívajú slavní niekdy tvorcovia historie, to neďa sa opísať. Poľská sláva zapadla a jej, nesvornosťou rozpadnutej, nezostaly len drahé pozostatky tých, čo drahú „ojcziznu“ vyniesli na stupeň svetovej glorie! Tým, čo Europa pri úzka bola, dostatočná dnes malého objemu hrobka!

Nádvorie hradu je veľiké a priestranné, určené pre cvičbu vojska. Na južnej strane vytiahnuté je 42 rozdielnej veľkosti diel a hromady rozličných kúl. Opravdivé nádvorie hradné v samom sriedku, je pravidelný štvorhran s dvoma bránami. V prvom predhradí na ľavej strane vchodu, nachodí sa hlboká studňa, ktorá má byť vo spojení s neďalekou Vislou; po vyše nej je pomník nad hrobom tu padlých 1846. roku vojínov, pri ňom ale šest hromád vo spôsobe dlhých mohýl poukladaných rozličnej formy a kalibru delových kúl.

V stradómskom predmestí končí sa ulica grodská a začína stradómská; prvé veľkolepé na ľavej ruke ležiace stavenie je seminár, za nim ponize pošta, meské a pevnostné veliteľstvo, na pravo ale chrám a kláštor Bernhardinov.

Prejdúc Vislové neveľké rameno, zide sa na krakovskú ulicu. Je to predmestie „Kazimierz“ rečené, obydlené zväčša židami. Jich neocatost je do zunovania. Staré, mladé, ženské; mužské vyvoláva na mimoidúceho, ba temer trhajúc ho núti do svojho, bflohu podobného sklepku, spomínajúc a recitujúc celý register

v ňom v neporiadku porozhadzovaných starých „parhámov.“ Prísny pohľad, hromáženie nepomáha, ale najlepší prosriedok proti dotieravosti je: vysmiať sa.

Židovskou ulicou príjde sa ku skvostnému chrámu „Božieho tela“ a na neveľké, ale pekné, námestie „Voľnica.“ Synagoga slohu maurského zaslúži obzreť. Z Voľnice vedie ulica rovno cez mohutný Vislanský most, odkiaľ pekný výhľad na železničný most reťazový, do predmestia „Podgorze“ vedúci.

Pamätihodná je i florianská brána, vystavená r. 1498 skrze Jána Alberta (?), jako obrana proti až do Poľska víťazne postupujúcim Turkom. Čudesne yyníma sa toto staré stavisko svojou podivnou podobou v sriedku utešených stromov krásneho meského stromoradia. O bráne tejto kolujú podivné povesti medzi obecným, Krakov v čas trhov a veľtrhov navštevujúcim ľuďom, ktorý ale nepredstavujú si podobným tomu, ktorý my často na oči dostávame z blízkeho pohraničia; je to ľud pekný, štihlý, zdravý, smelý, vzdelaný a bohatý, kroju i zvykov podarených.

Predmestie Kleparz pamätné je tým, že v jeho chráme „U Sv. kríža,“ čo ale netreba mylíť, jako sa to často stáva s chrámom tohože mena v Smolenskom predmestí, vydržovali sa služby Božie dla obradu českých bratov. ktorým tenže chrám sám Vladislav Jagellončsk daroval, ktorý potom, keď „po księdza evangelického sobe do Czech poslal z ním się na pokoju zamykal, od nieho počiech užýval, i sam do konfessyji Husitův przystąpil v r. 1424“¹⁾; ba ano tu v tom chráme odbývaly sa oni od r. 1394, v ktorom Jadviga kráľovná si z Čiech zavolala istého kňaza obradu slavianskeho, až do nedávnych čias predošlého stoeletia²⁾. Za to Martin V. pápež pohrozil mu krížovou vojnou. „Jeśli te napomnienia moje żadnego neodbiorą skutku donoszę Vaszej Króľovskiej Mości, iż po upłynieniu dwóch miesięcy neodzovnie Cię ogłoszę jako obrońcę kacerców, i przymuszonym będę, pomimo chęci przeciwko Tobie . . . . chorągiew krzyża św. wywiesić“³⁾.

S Bohom!

Za Jankom Kráľom.

„Ani zima, ani leto,
Pusto tebe slovenčina,
Z tvojich junákov rad radom,
Jedon za druhým sa mňa.

Ti, čo žijú, ti sú chladní,
Už za mladí sú v jaseňi:
„Keby jaseň, jako jaseň;
Ale zima, mráz studený!“

Junáci, spevci sú v hrobe,
Sužuje ťa doba clivá;
Mati naša ubiedená:
„Na horách býva, jako tá hmla sivá!“

„Vetrom sa češe, čas jej šaty nese!“
Kedyže jej šat svobody prinese?
Divný jej život, uspatý
Len sa v sveta púšti tratí! —

Kde si bol podivný Janko?
— Chumelice ťa zavialy?
Nevedeli sme, či žiješ,
Storáz sme ťa oplakali!

A ty si žil skryto, tajne;
Nebolo ťa počuť, vídať;
Bol si orlom v bralách skrytým,
Nechcel si viac hlasu vydať.

Ty si mlčal . . . ale tvoje
Spevy v Tatrách znely, žily, —
V mŕtvej dobe život nový
Život slávy v nich kriesily.

„Ani zima, ani leto,
Pusto tebe slovenčina!“
Jak tvoj . . . tak divný život jej
Vždy hynie . . . vždy sa začína.

¹⁾ Viď Teofil Turnovski a Józef Łukaszevicz: „O kościolach braci Czeskich w dawnéj Wielkiej Polsce.“ Str. 9—10. — ²⁾ Tamže. — ³⁾ Zbiór pamiętników historycznych przez J. U. Niemcewicza, v Lipaku 1838. I. str. 238—40.

Svet sa teší, že sme mrtví —
 Že sme dávno onemeli . . .
 Nevidí nás, nepočuje . . . . .
 A my tu bystrí a smelí!

Hej nezomrels', spevce rodní!
 Trebars ta mohyla kryje:

Pieseň tvoja, tvoje meno
 Večne v našich Tatrách žije!

A keď svitne deň vzkriesenia,
 Deň oslavy Sloven-Judu,
 Vtedy mu tie piesne tvoje
 Ku zmrtvýchvstaniu znieť budú.

Miloslav Dumný.

FEUILLETON.

P o m s t a.

Z rukopisu II. „Kroniky“ svojej podáva *Ján Kullík st.*

Latinák Quintilian pravdive povedal, že urazenému nič sladšie nepadne, ako keď prfležitost najde, aby sa vypomstil mohol.

Z jednej v Anglicku vyšlej knihy, ktorá rozličné pamätnosti zo švédského dvorského života obsahuje, vybraný máme tento nástin.

Gustav III., kráľ švédsky, bol náruživým milovníkom divokých zverov. V malom dvorci paloty v Štokholme držal v šiestich železných klietkach krásnych levov, tygrov a leopardov, pri ktorých každý deň obdivujúc jich, viac hodín ztrávil. Opatrovníkom zverov bol Grék stredného veku, menom Tripolos, rodený z Athén. Prežil viac rokov v Afrike, a požíval priazeň kráľovu. Bol on silný počerný muž s malými čiernymi očami a moróznym divým pohľadom. U dvorských ľudí a úradníkov paláca zošklivený bol tento menažerista, lebo si naproti nim moc dovoľoval a nikoho nešetril; pre čo ho i u kráľa neraz zažalovali; ten ho ale vždy vyhovoriť vedel.

„Pah!“ vravieval kráľ obyčajne, „Tripolos má k tomu prirodzené právo, aby trochu priohnivým bol. Veď v jeho žilách koluje roztopená láva a vy máte studenú rybacú krev.“

Jedného dňa vzdialený bol kráľ zo Štokholmu. Na dvore žil mladý gróf N., veľký to frčkár a vyženštený sveták. Medzi slečnami, na ktoré gróf svoje oko hodil, bola jedna Parížianka. Táto asi 30-ročnica, šumná osoba okúzliť celkom jemným držaním sa milého grófa. I Tripolos zamiloval si ju, ano i o jej ruku sa uchádzal. Ona vždy mu vyhubavú

odvetu dávala, dovolila mu ale, aby jej drahocenné dary dával.

Keď i urastlý, krásny gróf počal jej svoju pozornosť venovať, zmútilo to hlavu márnomyšľnej dáme celkom, a ona mi s týmto koketovala.

Ostražitý Grék zbadal to. a keď sa ti dvaja láskali, otvoril potichu dvere, hodil divý pozor rozbesneného týgra na vinníkov, rútil sa na nich a ťažkými päťami mlátil, kým oboch neomráčil. Rozdriapal niekoľko servítkov, pokrútil zdrapy a poviazal jich na rukách i nobách tak, že sa ani hnúť nemohli. Gróf namáhal sa dosť práčne, aby svorky potrhál, no naplnenie sily bolo daromné a Grék ho ešte tuhšie poviazal. Len keď tie žalostivé očka Flajnety, tak sa volala, s jeho zúrivým zrakom sa potkaly, tu sa obmäkčil a zatká jej z úst vybral.

„Nebe!“ zvolala polohlasom, prečo zachodíte so mnou tak ukrutne, pane Tripolos? Nože osvobodte neboráka grófa, veď ho usmríte.“

„Práve to chcem,“ šepotal Grék; „ale sa to nemá tak ľahko odbaviť, ty nešťastnica!“

„A čože chcete s nim?“ bedákala nastrašená. „Poviem ti to — na svojich ramenách odvláčim ho do menažerie. Vypustím naňho zverov.“

Hrozná a strašlivá táto hrozba vynútila zúfalý výkrik z úst krásnej Francúzky a gróf smrteľne zbladnutý pokúsil sa ešte raz sily napnúť a z väzby sa vymôcť.

„Nieže tak, ty bedár, ty mladý blázon!“ hovoriť Tripolos s divým úsmechom. „Veď som už nejedného týgra zputnal a okoval a viem, jako i takéto chlapčisko mám poviazať.“

„Ach, Tripolos! môj drahý Tripoles!“ volala dáma, „nevykonajže takýto zločin; ešte tejto noci, jestli tak chceš, s tebou sa sobášim, len ušanj život grófa.“

„Ešte tejto noci so mnou sa so sobášiš? Dobré, ale nie skorej, len keď grófa moje levi a tygri na kusy roztrhajú.“ Ešte raz prosila za milosť, ale Tripolos zahrnel divo, aby mlčala. — „Tvoj zločin bude zjavený, kráľ sa rozlobí a ty pojdeš na popravisisko.“

„Jako, kto ma zradí?“ pýtal sa, kto bude na mňa svedčiť?

„Ja ťa zradím“ zkrícala v zúfalelosti. Tripolos sa potupne usmial.

„Či nevieš, že v tomto požehnanom kráľovstve švédskom žiadna žena proti svojmu mužovi svedčiť nesmie? Kadenáhle ti jeho hlavu ukážem, povediem ťa ku kňazovi, dám mu dakoľko dukátov a osobášim nás. Za nia-drami budem mať pištoľ a keď sa mi najmenej prietčiť budeš, zastrelím ťa.“

Užasla a nič neodpovedala.

Tripolos opustil izbu na dakoľko okamihov. Keď sa vrátil, mal v ruke sklenicu a lievik, vytiahol zatkáč a vôňa silnej pálenky naplnila izbu. Oba obrátili pozor v smrteľných strachoch na neho. Vytrhol náhubok z úst grófových, vopchal mu spodok lievika medzi zuby a lial mu do úst mocnú tekutinu.

Gróf upadol do mdloby smrteľnej.

Grék hodil napojeného na mohutné pleciská svoje, odniesol na dvorec menažerie, otvoril klietku a ponáhlal sa ku svojej milenke.

„Či je už mŕtvý?“ zvolala táto so strachom.

„No; nebude dlho živý medzi mojimi miláčky,“ odsekol jej Grék so škodoprajným chechotom; ľudské mäso zavoňajú v jednom okamžení.“

Obleč sa teraz a peď so mnou, moja milá mladucha, riekol pe chvli. I rozviazal ju. Keď sa zodvihla, padla do krčovitého plaču. Ukázal jej pištoľu a riekol, aby sa ponáhľala.

Mlčanlive kráčala hriješnica do bytu dvorského kaplána, a Tripolos naliehal naňho, aby jich hneď a hneď sobášil.

Kaplánovi bolo nápadné, no i omrzlé toto nočné dotieranie.

„Čo, v noci? Riedka te sobášu hodina!“ váhavo oslovil novomanželov.

Tripolos vtisol mu do ruky šesť dukátov a o desať minút boli Tripolos s Flajnetou sobášení. Ostatní raz ho prosila, že jestli je gróf ešte živý, aby zachránil jeho život. Pokrútil hlavou a pokloniac sa s posmešnou zdvorilosťou svojej žene, opustil izbu a zamkol dvere za sebou.

Vo dvorci menažerie diala sa neobyčajná scéna. Noc bola tmavá a búrlivá. Zveri spali, okrem jednej mladej lvice; tá z klietky do dvora vybehnúc, pomaličky prikradla sa k dýchajúcemu opilému grófovi, a keby bola lačná bývala, neomýľne by ho bola roztrhala; ona sa ale popri grófovi jako mačka prevliekla, poňuchala ho, a zavoňajúc pálenku, utiahla sa do svojej klietky.

Zrazu prebudila vystretého grófa chladnosť noci a studená kameňná dlážka. Nevedel, kde sa tu vzal, a ten neobyčajný zápach zverov nahnal mu nemálo strachu. Vytreštenými očami pozeral na otvorené klietky. Každé pohnutie zverov vylúdiť mu smrteľný strach, i myslel si, že mu prišla ostatnia hodina.

Otvorily sa dvere, ktoré do dvorca viedly a Tripolos s horiacim svetlom v ruke vstúpil dnu. „Človeče, vyviedol ste svoju pomstu. Divé zveri boli milostivejšie od vás. Oni sa mňa ani teraz nedotknú a vy ma nesmiete palošom, abo pištoľou usmrtiť,“ riekol gróf pokojne.

„Nesmiem?“ opakoval posmešne Tripolos.

„Nie,“ vy to nesmiete! Vás by ráno vy-pátrali a váš los bol by hroznejším od môjho. Či viete, že súdny dvor odsúdil by vás, aby ste za toto ničomnícke mordárstvo žeravými kliešťami boli trhaný? A za čo to robíte? Za jednu ženu, ktorá už predomnou viac mužov milovala!

„Lužete!“ zaškrípel tento zubami.“

Ja to môžem dokázať. Mladý barón N. upozornil ma na ňu.“ Tripolos ztrhol sa, toho baróna videl častejšie s ňou hovoriť.

„A N. ešte viac o nej povie.“

Tripolos len do zeme pozeral, a položiť dolu sviečku, šiel zticha ku grófovi, zodvihol ho a na stranu odniesol. Vrátil sa ku klietkam, pozatváral a grófa oslobodeného z vazby prepustil. „Prosím vás za odpustenie,“ riekol pokorne.

„Jestli nie ste najnehaneblivejším oplanom, jakého som v živote videl, nech nie som Valdemárom! Sám to viem, čo je revnivost: zadržte si svoju milenkú; budem mlčať o tom, čo ste mi urobili.“

„Len túto noc to urobte,“ povedal zachmurene Tripolos, potom váš jazyk rozviažem.

Rozišli sa a gróf myslel, že Grék zklamán zuteká. Inšie sa ale stalo! Tripolos šiel k svojej mladej manželke. Ráno našli ho mrtvého s prerezaným hrdlom. Jeho žena so šiestimi ranami ležala bez povedomia pri jeho boku. Vyzdravela časom a celá vec vyšla na svetlo.

Tak hľa, neslušná pomsta, čo by jakúkoľvek pohnútku mala, sama seba ničf.

Fr. Ladislav Rieger.

(Vyobrazenie na strane 153.)

Veliký, ba ohromný je pokrok, ktorý pobratimný národ český v poslednom čase urobil. Česi bohatierskou vytrvalosťou a učenosťou pokorili nepriateľov svojich, ktorí jim ni národného života, ni osvety nežičili. Pred asi dvadsať rokmi vrhli sa do politického boja pod zástavou, na ktorej sa pýšilo hrdé heslo: „Nedajme sa!“ A heslo toto, opravdivý to výraz snaženia celého národa zhromaždilo všetkých synov českých jako bájočnou silou v jeden mohutný šik. A muž, ktorý túto zástavu vstýčil, ktorý vedený súčným heslom vykázal politickým snahám českého národa určitý smer a naznačil mu tú cestu, na ktorej výlučne domôcť sa môže cieľa, je dr. *František Ladislav Rieger*.

Miláčok tento českého národa narodil sa roku 1818 dňa 10. dec. v Semiloch. Otec jeho bol mlynárom a prijal si, aby jediný syn stal sa nástupcom jeho. V šiestom roku prišiel Rieger do blízkeho mesta Vysokého, kde navštevovať začal školu. Aby sa naučil „samospasiteľnú“ nemčinu, poslaný bol do Šumburka, kde bývajúc u vzorného učiteľa Karáska, známeho to po celom okolí výtečného pedagoga, také pokroky robil, že sa reč tú za rok naučil. V desiatom roku vstúpil na gymnasium v Jičine. Najväčšiu obľábenosť mal v historických spisoch, najmä o vlasti jednajúcich. Poslednie dva roky študij gymnasiálnych strávil Rieger na staromestskom gymnasiu v Pražskom pod nesmrteľným Jungmannom. V Prahe spriatelil sa so stu-

dentami, teraz už preslávenými mužami, jako sú: dr. Tomiček, Ritter z Rittersheimu, Štulc, Žigmund, Pichl, Tomek, Vrtátko, Rubes, Trojan, Tupý (Jablonský), Mácha a Erben. Jako muselo priateľstvo toto na mladého, vnímavého juosa pôsobiť! V prázdninách podnikol rozličné cesty po svojej vlasti a cudzozemsku; roku 1836 navštívil i naše Slovensko i obznámil sa s Kollárom, Ludovítom Štúrom, Tomášikom a inými. Vrátiac sa z ciest, musel na určitú žiadosť otcovu, ktorý chradnúť počal, doma ostať. Navštevoval okolie a Prahu i výdatne pôsobil na prebúdzaní národného upovedomenia; ku koncu roku ukázal otcovi vysvedčenie z prvého roku práv, i poznal otec, že z Františka nikdy mlynár nebude. V štúdiach právnických pokračoval Rieger vo Viedni, kde poznal širší svet slovanský, soznámiac sa s Poliakmi, Rusínmi a Juhoslovanmi. Aby bol bližšie k ruohu vlasteneckému, vrátil sa do Prahy. Roku 1841 dňa 16. apríla zomrel mu otec, ustanoviac ho dedičom Semilského mlyna, ktorý už na 100 rokov v tejže rodine sa nachádzal.

Po dokončených štúdiach počal s niekoľkými priateľmi starať sa o prebudenie v hlbokom spánku pohrúženého obyvateľstva Prahy. Bály a besedy to byly, ktoré pre národnosť českú v tridsiatych rokoch najblavnejšiu propagandu robily. Čulý a neohrozený Rieger stal sa strediskom všetkeho tehďajšieho vlasteneckého ruhu, podporovaný súč hlavne Tylom, Pichlom, Trojanom a Frantom Ša-

mavským. V byte Riegrovom umiestena bola malá čítareň. Roku 1842 bol Rieger jedného krásneho rána v obydlí svojom zajatý, papiere jeho skonfiškované, za 17 dní na policajnej direkcii väznený a vyšetrovaný, konečne za nevinného vyhlásený. Tak stal sa Rieger prvým politickým väzňom v Prahe. Vystúpil zo štátnej služby i venoval sa vedľa prác literárnych výhradne len príprave k doktoratu. Marne domáhal sa založiť časopis pre ľud, policia česká netrpela ani český plakát. I počal robiť prvé kroky k založeniu českého divadla, ktoré malo byť postavené na účastiny. Ani to sa mu nedarilo. Ale boje tieto neboly bez úžitku: národný duch a sebahovedomie sa všade šírilo — úrady privykly počuť svobodné slovo.

Roku 1847 bol Rieger za doktora práv promovovaný. Ku zotaveniu porúchaného zdravia vydal sa opäť na cesty, na ktorých navštívil Belehrad, Vojanskú Hranicu, Slavonsko, Chorvatsko, Triest a Rím. V Neapoli bavil sa celý mesiac, kde bol svedkom rezkeho ruchu politického. Roku 1848 vrátil sa do Prahy i bol úprimne čo nový zastavateľ svobody privítaný, i vstúpil do národného výboru. Nastaly trenice medzi Nemcami a Čechmi pričlenením viedeňského výboru. Odpor Čechov proti snahám frankfurtským bol zprvu mierny. Frankfurtský snem vyslal do Prahy kancelára v. Wächtera a Kurandu. A keď títo ohlásili v sneme, že Češi do neho nevstúpia, volal Schilling k Čechom: „Vynútime ostrým meča vaše pripojenie!“ Rieger, predcítavajúc 11. mája v národnom výbore zápisnicu frankfurtského pokračovania, doložil k tým slovám povýšeným hlasom: „Na také argumenty odpovieme cepami!“ Z preplnených galerií zahrnel ohromný potlesk a rozčulenie bolo tak veľké, že sa nemohlo ďalej rokovať. Dňa 29. mája bol vyvolený do sboru dočasnej českej vlády. Vyvolený do ríšskeho snemu v 7 okresoch prijal mandat za okres železnobrodský a započal už 18. júla vo Viedni činnosť svoju. Dňa 6. októbra, v deň smrti Latourovej, vypukla revolúcia a Rieger s K. Havlíčkom odobrali sa do Prahy. V sneme, svolanom do Kromeríža, vynikal Rieger nad všetkými. R. 1849 dňa 9. apríla vyvolený bol do výboru „Slovanskej Lipy“,

kde na to naliehal marne, aby obce žiadaly za udelenie ústavy, snemom vypracovanej. I odišiel do Paríža, kde až do konca r. 1850 sa zdržoval. Na štedrý deň bol uveznený, že vraj s Pulszkym a Telekym uzavrel konfederáciu Slovanov s Maďarmi. Na svobodu prepustený odcestoval do Belgie, Hollandska a do Anglie. Obdržiac ujistenie od min. Bacha, že prenasledovaný nebude, vrátil sa do Prahy, kde trvale sa usadil, pojmúc za manželku dcéru dávneho priateľa svojho Palackého. Od toho času sústrednila sa celá činnosť jeho výhradne v literatúre. „Slovník Naučný“ je, okrem mnohých lit. prác, z väčšej časti dieťom jeho.

R. 1860 bojoval Rieger v „N. Listoch“ udatne. Nastaly volby do snemu, ktorých riadenie prevzali Palacký, Rieger a Brauner; skoro všetky mestá a obce české menovali týchto troch národných dôverníkov čestnými občanmi. V sneme r. 1861 zaujímal Rieger prvé miesto. Čo platná bola všetka výmluvnosť Riegrova, čo zápal jeho v hájení práv zemí svätováclavských! Jaký teda div, že dňa 25. júna 1863 opustili českí vyslanci snem.

Do tohto času padá i založenie samostatného stánku českej Thalke. Dávna túžba jeho sa splnila.

Nastal rok 1866. Pred vypuknutím vojny vyslaný bol Rieger do Viedne, aby menom Prahy a kráľovstva českého cisárovi oddanosť národa prejavil. A keď Prusi ku Prahe sa blížili, uloženo bolo Riegrovi, aby so zemskou pokladnicou do Plzne, neskôr do Linciu sa odobral; sebou vzal i majetok Svatobora a Matice. Snem zahájený bol 18. febr. 1867 a hlavnia jeho práca mala byť voľba do ríšskej rady, čo ale, vďaka buď Beustovi, snem český odmietol. Reč Riegrova pre návrh potažnej adresy je v každom ohľade pamätná. Beust rozpustil snem. Rieger vidiac šafárenie Beustovo, podal so svojimi rovesníkmi dňa 13. apríla 1867 známy protest proti voľbám do ríšskej rady, i opustil, keď pri hluku Nemcov mocným hlasom zvolal: „Nemohúc sa zúčastniť v jednaní nezákonnom, nehodláme ďalej tu ostať! Sláva našej drahej vlasti, sláva kráľovi!“ .. so svojimi súdruhmi snemovňu. Tak to trvá podnes.

Riegerova činnosť uznaná je všestranne. On je čestným občanom, temer vo všetkých če-

ských mestách i obcach. R. 1863 udelil mu cár Alexander II. komandérsky kríž sv. Anny; r. 1868 vyvelila ho kráľ. česk. spoločnosť nauk za svojho mimoriadneho člena, i charkovská universita menovala ho čestným členom svojim.

Rieger je muž postavy silnej, obličaj jeho

je príjemný, rydze slovanský, v chodení je elegantný, plastický, jeho hlas je zvučný baryton, jeho reč obratná, vzletná. On je znamenitý rečník a výtečný štátnik. Rieger má pri novom obrate vecí v Rakúsku veľkú budúcnosť. Na zdar činnosti jeho!

Tatranský pasák.

(Vyobrazenie na strane 161.)

Český umelec Fr. Zvěřina nakreslil už mnohé obrázky z našich slovenských Alp, z Tatier. Najviac zaujmajú ho typy ľudu liptovského. Tu podávame jeho tatranského pasáka. „Dolce far niente,“ obľubuje si Ital a náš pasák zase „zlatú svobodu“ na nebotyčných Tatrách. Vyhnal si svoje kozičky a ovce na žirnu polanku, zavracaľ jich usilovne,

až prišlo poludnie. Z väzičky, tam na druhom kopci stojacej káplinky, zavznieva prenikavý hlas zvonu. Črieda prestala sa pást. Pasák pomodliac sa, usalašil sa do bujného mochu — a teraz dumá sladko. Šťastný to človek! Tá spokojnosť, ktorá žiari z jeho tváři, zaplatil by mnohý veľký pán celými tisícami, ano snáď i svojimi milliony. Sú ešte šťastní ľudia na svete, verte!

Obrázky z Italie: Vchod do modrej jaskyne.

(Vyobrazenie na strane 172.)

Nemecká firma nakladateľská v Stuttgarte, J. Engelhorn, vydala práve skvostné dielo o Italii, obsahujúce vedľa elegantne písaných opisov miest i umele prevedené obrazy zo života italského. Zmienujeme sa o diele tomto len preto, aby sme ct. obecenstvo naň upozornili. Tu podávame z neho prvý obrázok z Italie, predstavujúci nám vchod do prírodnej jaskyne.

Zapadá slniečko a rybárska rodina po-

berá sa domov — do jaskyne, ku ktorej nie je inak prístupu, leda pomocou člnu. Starý pri vesle spieva monotónnym hlasom nejakú barcarolu, medzi čím syu jeho na druhej strane loďky rozpláva sa nežnosťou ku svojej žienke. Iný mladík opiera sa tu o skalinu, aby čln o ňu nenarazil a tak sa nepoškodil. Len pomali bere sa člnok ku predu, konečne ale preca dorazí k jaskyni, kde oddajú sa po ľahkej práci sladkému pokoju večeriemu.

Listáreň redakcie a administrácie.

Týmto číslom končí sa prvé polročie VII. ročníku „Orola“ i upozorňujeme účtivateľ tých pl. t. pásov, ktorým doba predplatku vypršala, jako i tých, ktorí nám na minulý ročník dlhujú, aby nám svoju podlžnosť čo najskôr láskave zaslať ráčili. S budúcnym číslom rozposleme tým, ktorí s predplatkom zaostali, upozorňujúce listoky, aby vedeli, na čom sú. Priateľov slovenskej piesne a povesti prosíme, aby náš jediný krásomný časopis všestranne odporúčat ráčili. Páni, ktorí nektoré čísla reklamovali, uspokojení budú po tieto dni. — P. O. S. v P. Prosíme o pokračovanie cestopisu. — P. F. F. P. v Gy. „Besiedku“ Vašu nemožno uverejniť. Čítajte slovanské vzory. Názory Vaše o živote, o dobrom a krásnom — nie sú zralé. Cvičte sa, ku Parnassu máte ešte ďalekú cestu. — P. J. K. v M. Ďakujem účtivateľ za doposlané mi príspevky ku životopisu Ľanka Kráľa. Jestli ešte nečo znáte, adelte mi. — Mnohým zvedavým. Prečo som prešiel do Detvy? Trpezlivosť, objasni sa všetko svojim časom: a ne-

ktorým nebude to milé. Duch (?) času pohráva si s nami. Dobré: my chytili sme sa do služby ducha, a preto prestať musíme cestu života trnistú! — P. S. B. H. v S. „Národné hry prišli; uverejnia sa sa svojim časom. Možno, že sa v aug. vidíme. — P. K. R. v M. Neznáš, brat mój, moje položenie. Kebych mal štyri ruky a 100.000 roč. dôchodku, videl bys, čo bych všetko vydal a previedol. Dielko je v tlači. Rob, jako uznáš za dobré. Prácička prišla. Píš ďalej. — x—+. Neodpovieš na mój list? Zabudols na svoj slub? — P. D. M. B. v B. „Obrázok“ čakám; preklady vyjdú svojim časom. — P. J. K. v B. Dieky. Prácičky uverejníme. Ráčne poslať nečo zo srbského života. — P. Laskomer. Čo robia: Trenčín a egyptské púste? Upozornenie. V č. 6. stala sa prehľadnutím sadzačovým a korektorovým značná chyba, a síce na str. 151; celý ten polhárok dali sme znovu vyhotoviti i rozposielame ho ct. obecenstvu svojmu, aby chybný sa odstránil a tento na patričné miesto položil.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orola“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orola“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majitel a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihstlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.

OBROUČKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Júla 1876.

Číslo 7.

Kuruci.

Historická povest od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

VI.

Pyšne vypína sa ku blaankytu nebeskému Kráľová Hola. A má na čo pyšnou byť! Na jej velebnom temeni obedoval na úteku svojom pred Tatármi po nešťastnej, krutej bitke u Šajavy — kráľ Belo IV.

Na jej lesnatých úbočiach poluvával nasrnky kráľ Matiaš. Z jej úpätia prameňa sa tri hlavnie rieky švarného Slovenska: tam na severozápad beží mohutný Váh, na východ šumiaci Hornát a na poľudnajúšu stranu bystrý Hron.

Stráňami Kráľovej Holy ozývajú sa veselé spevy.

Od Šumiaca, tejto najvyššie pod Kráľovu Holu ležiacej ľudnatej osady, poberá sa dolu Hronom ku Breznu čata ozbrojencov. Sú to chlapi vysokého zrástu, ani tie jedle, plecnatí, svalovití, silní, hotoví sa merať kedykoľvek s protivníkom či za pasy, či s valaškou v ruke a či s pištoľou. Daktorí z nich nesú ťažké dlhé mangeléty na motuhych pleciach. Každý z nich má zelenú

chvojku za klobúkom. Vedcom jich je udatný mladík Trenčanský.

Čata ozbrojencov stúpa pri speve vesele napred. Keď vchádzali do Brezna bránou, na ktorej sa veľkánska zástava Rakóciho pyšno povetrím rozchvívala, všetci spievali ja-

koby jedným hlasom:

Keď ja pôjdem na tú vojnu
Kuruckú, kuruckú, kuruckú,
Prípádem si na ľavý bok
Šablíčku, šablíčku, šablíčku.

Keď sa rozostavila čata na štvorhrannom veľkom námestí, všetci obyvatelia, veľkí i malí, chlapi, ženy i deti vítali smelých bojovníkov s jasotom. O chvíľu pripojila sa k nim nová čata bojačtivých junákov Brezňanských. Po hojnom občerstvení hnuly sa ku dolnej bráne spojené čaty, vopred Brezňania pod zá-

stavou kuruckou a diváci, ktorí stáli po uliciach, spievali jim jakoby na počtu:

To je život, to je svet:
To sú chlapi, jakó kvet!

Čím ďalej stúpala čata Kurucov dolu ku Baňskej Bystrici, tým viac spridružovalo sa

Michal Gregorievich Čerňajev.

k nej verbovancov z okolitých dedín. I so spevom a so strelbou hrnuli sa Kuruci stvorenou bránou do mesta.

Bystrica, toto hrdé mesto Slovenska, ktorého obyvateľa zvykli hovoriť: „za živa v Bystrici a po smrti v nebi,“ preplnené bolo Kurucami. Veliteľom jich bol Očkay, ktorého Kuruci pre jeho odvažu, rozhodnosť a časté potyky s Lapancami, t. j. cisárskymi, menovali „bleskom Rakóciho.“ Očkay pochodil so svojimi čatami v malom čape tenar celé Slovensko, prepadal z nenazdania i porážal menšie zástupy Lapancov, i vytiskol jich za hranice. V Bystrici shromáždil všetko svoje vojsko, lebo väčšia sila nepriateľov postupovala proti nemu. Jedon z jeho pobočníkov bol Raslavický; Pivoda ale vodcom jedného oddelenia, ktoré rozostavilo svoje predstráže od Kremničky po Rybáry.

Zvolenský zámok, na ktorom nekdý slavnej pamäti kráľ Matias rád sa bavieval a zkaže svoje dobrodružné výlety do hôr robieval, nachedil sa teraz v meci Lapancov. V meste Zvolene a v jeho okolí shromáždil chýrečný vodca cisársky Botjan vojsko cisárovi verné i zamýšľal Očkayho napadnúť.

Bolo to v polovici novembra, keď tito dvaja horkokrevní a na svoju válečnú skúsenosť a šťastie hrdí vodcovia srazili sa na rovine pri Hrone so svojimi čatami.

Dlho záril krutý boj. Víťazstvo neklenilo sa na žiadnu stranu.

„Kto z vás Kurucov odváži sa so mnou svoje sily merať, nech predstúpi!“ zahrml silným hlasom vodca Lapancov Botjan, oblečený v ťažkom pancieri na hrdej paripe v čele čaty svojej si zastane.

„Prijmam vyzvanie!“ hodil Ladislav Očkay rukavicu Botjanovi.

Vojská nepriateľské ustávaly v krvavom boji i rozstúpily sa na dve strany. Prestala strelba, utíchol brnkot mečov, surma bojovná zatíchla.

Oči dvoch táborov nepriateľských uprené boly na rozhodný, veľadôležitý súboj.

Vodcovia nepriateľských vojsk pochytili do silných rúk dlhé ostré kopie, rozatúpili sa na dvesto krokov, pobodnúc ostrohami svojich bujných konškov, najprudkejším cvalom

leteli jedon proti druhému. Kopie ačkoľvek dobre namierené na prsia nepriateľa, minuly sa preca ciela svojho, lebo jedon i druhý z rytierov obratne sa vyhol bodnutiu. I vytasili meče a silné údery namerané proti sebe rovnakou zručnosťou jedon i druhý mečom odrážal. Meče dávaly iskry, cvendžaly i vyštrbily sa až po rukoväť, no sábojnici nedoviedli povážlive raní jedon druhého. I vytiahli karabiny. Prvý strelil Botjan. Kuška udrpala Očkaymu do prsú, i tak bola silná, že sa pancier prehol. Očkay sa klátil na koni, krev tiekla mu ústama. Pritom všetkom strelil i on na Botjana, kuška vryla sa mu do boku. Botjan zksesol z koňa. Husári obstúpili ho, i odviezli raneného na Zvolenský zámok.

Očkay zvíťazil. Vojsko jeho tiahlo ku Bystrici, aby si odpočinulo. Berčení so svojou čerstvou čatou prenasledoval Lapancov až pod samé hradby Zvolenu, ktorí utrpiac veľké ztraty, obrátili sa pod vodcom Šlikom ku Kremnici.

Keď víťazní Kuruci vchádzali do Bystrice, spievali si:

Medzi dvoma vrchy, medzi dolinami
Kruté bitky stojí medzi táborami,
Hore dolinami čierňava sa má,
Nie je to čierňava — Kuruci husári.

V Bystrici sišiel sa Janko Pivoda s Trenčanským, s ktorým sa od študentsva svojho nebol videl.

„Čis' to ty, Janko môj?“

„Ja, bračok Trenčanský. A od kedy žes ty v našom tábore?“

„Od krátkeho času. Kdekoľvek sa nachodí marcha, tam sa shromažďujú i orlice, hovorieval nám nebožtk' professor v Šajo-Gemeri, Pán Bôh mu daj slávu večnú!“

„Amen!“ doložil Janko Pivoda.

„Ale, povedz že mi, Janko môj, kam že nás teraz povedie veliteľ, či hore, či dolu?“

„Čo ti na tom záleží?“

„Rád bych Rakóciemu dobrú službu preukázal“

„Či tak? Počut, že do Spiša.“

„Dobre; predstav ma veliteľovi.“

A Janko Pivoda zaviedol Trenčanského ku Očkayovi, s ktorým sa Trenčanský medzi

štyrmi očami dlho shováral. Na druhý deň rozlúčil sa s Pivodom i odišiel do Spiša.

„Prosíme,“ riekol jedného rána jeden zo troch Kurucov, ktorí ku Pivodevi prišli, „ráčte nám dovoliť, aby sme mohli ísť na svatbu do Sv. Ondreja.“

„Chodte,“ riekol Pivoda; „zajtrá ale večer ustanovte sa u mňa.“

Na druhý deň ráno dostavili už sa dvaja z nich u Pivoda a síce Janko Dúbrava a Miško Havran.

„Prečo pred časom?“ pýtal sa ich Pivoda.

„Oznamujeme uctive, pane kapitán, že sa nám vodilo na tej karuckej svatbe,“ hovoril Dúbrava, pozerajúc k zemi.

„Nuž čože?“

„Ja som, hľadte že pane kapitán, prvým tanečníkom v našej obci. To dosvedčujú všetky dievky. Na svatbe chcel som sa pochlapiť. I vyskakujem pred cigánmi v pravo v ľavo, že sa, hľadteže, všetci ľudia čudovali. Nešťastný cigán zadriemal i pomkol svoju ozrutnú barboru blízko k mojim nohám. Ja vyskočím a jako sa stalo tak sa neodstane, skočil som rovnými nohama na barbora.“

„Ha ha ha,“ smial sa Pivoda. „A čo sa ďalej stalo?“

„Basa roztrieskala sa na samé triesočky. Svatobneci sa smiali, cigán nariekal, jako čoby mu vlastná mati bola umrela. I chodil za mnou, abych mu za barbora zaplatil.“

„Nuž to je ale, to čo sa vám prihodilo?“ smial sa Pivoda.

„Nie, pane kapitán,“ obľásil sa Miško Havran. Keď hudba prestala, posudzovali susedia za stolom skok májho priateľa. Pred nami mal skákať a nie tam pred cigánmi, ozval sa starejší. Nuž, keď tak chcete, ozval som sa, vyskočím vám ja na tento stôl. I počali ma haníť, že čo bych ja vyskočil. A te ma tak dopálilo, že som sa rozbehol a na stôl vyskočil. Pravá noha sa mi vynkla a ja evadil som podkovicou stavejšieho po ústach, že som mu hneď všetky prednie záby vyrazil.“

„A kam sa vám pedel tretí spoločník Maco Hronec?“ pýtal sa Pivoda.

„Ten tancoval na úmor,“ vykladal Dúbrava. „Mal ťažké bôty. I dostal edtlak na

malom palci. Na ceste pobolievala ho noha, že mu nebolo na vydržania. Prídemu do Lupče a tu mój milý Hronec vyzul si hneď v krajnom dome bôta, pýtal sekera, položil nohu na klát a razom odťal palec. Krev sa mu cedila, i nechali sme ho tam, pokým by sa vyliedil.“

„No, to bola ozaj karucká svatba,“ smial sa Pivoda i pošiel jich do tábora.

V Spiši hemžilo sa vbelljaké vojsko jako mravce na mrameníšti. Silné posádky Lapanecov držaly v moci opevnené mestá Podhrad, Kežmarok a Levoča. Kurucké vojsko vniklo do Spiša i obliehalo Kežmarok a Levoču, i rozostavilo stráže tak, aby bolo v spojení so susednými stolicami. To isté obmýňali i Lapaneci; preto v každej tretej dedine nachodila sa hneď jedným hneď druhým patriaca stráž. Ľud bol veľmi trýznený, i jedna i druhá strana ho týrala.

Z Levoče cestoval chudobný sedliak do Popradu.

„Čos' ty Lapanec či Kuruc?“ okríkla ho stráž pri Štvrtku.

„Nuž Lapanec, prosím pekne.“

„Tu máš za tvoje Lapanctvo!“ bili ho nemilosrdne Kuruci.

Keď prišiel ku Sobote, zastavila ho stráž:

„Čos' ty?“

„Kuruc!“ zavolal silným hlasom biedny sedliak.

A v tom okamžení mlátili Lapaneci palcami jeho ubohý chrbát.

Sedliak krútil hlavou a poberal sa ďalej.

Prišiel ku Popradu.

„Čo si ty, či Kuruc a či Lapanec?“ okríkla ho stráž.

„Ani sa ma nepýtajte, len bite,“ riekol pokorne utrápený sedliak a nagréš jim chrbát.

Spišský hrad stojí na osamelom, zekvíhrenom kopci. V čase, do ktorého padá naša povesť, mal hrad tento pevné hrady a bašte, bol dobre zaopatrený strážou a potravou a silná posádka cisárskeho vojska bola v stave odraziť všetky útoky Kurucov.

Keď Kuruci zadržali Kežmarok i Levoču, obľádli i Spiš. Marne bolo všetko dobýjanie. Kuruci ustúpiť už chceli. Veliteľ dostal

jednoho dňa listok, ktorý stráží pod hradbami našla. Tvár jeho sa vyjasnila. Na hrade nachádzal sa Trenčanský i sľúbil, že tejto noci vpustí tajnou podzemnou chodbou Kurucov do hradu. O dvanásť v noci nastal hluk na hrade, marne bránila sa posádka, marne rozdával rozkazy veliteľ. Kuruci obsadili hrad a celé hrby bolo vídať po zemi ležať Lapancov. Pivoda objal priateľa Trenčanského a Očkay obsypal ho chválou za jeho hrdinský skutok. Do rúk víťazných Kurucov padel nezadlho i Muráh.

Smutne žblunkoce mutná Torisa popod Šáriiským zámkom, ale smutnejšie znejú tie piesenky diev slovenských, ktoré sa tam prechádzajú, lebo zlé sú to časy!

I teraz vidíme dve mladé devy, šumné jako rozvinuté ruže, popri brehu Torisy sa prechádzať. Smútok zastiéra ruže jejich líc. Trhajú kvietky a bôľuplne pozerajú jedna na druhú a nejedon bôľny vzdych vyvínuje sa z jich prs. Sadly si do tienu pod košatý strom vedľa rieky i plietly vence z nezabudók.

„Anna moja drahá,“ hovorila Julka Okrucká, bo ona to bola, „nevýslovne sa trápiť trudnými myšlienkami, kedy sa už raz táto krutá vojna skončí. Hneď jedna, hneď druhá strana víťazí a boj preťahuje sa z roka na rok.“

„Veru, duša moja, tá biedna zem môže už byť sytá vyliatej krvi. To pustošenia dedín, lípenie nevinných občanov, ten plač a kvílenie ubohých matiek, ktoré ztratily milovaných synov, — všetko to hlbokým žiaľom naplňuje každé citlivé srdce. A keď tak považujem, priateľka moja, naše polozenie, slzy ma zlievajú.“

A deva zakryla si oboma rukama oči a tľáko plakala.

„Pravdu máš, Anička moja. My sme snad tie najnešťastlivejšie tvory na zemi. Veď ani jedna matka nestratila tolko, jako my dve opustené devy. Srdce naše krváca pri pomyslení, že sme snad stratily to, čo nám bolo najdrahšie na svete.“

„Krušné je to postavenie, keď človek dňom i nocou strachom chvieť sa musí, že doletí srdce prerývajúca zvesť: tvoj najdrahší nežije!“

„Preto, hľa, drahá, uvily sme tieto vence, aby, keď padnú naši najdrahší, položili sme jich na prevčasné jich hroby, ale, Bože môj, ktože nám ukáže ten bôľny kraj, v ktorom vykrvácali oni pod kopytami koní nepriateľských?“

„Priateľka ľubá, ja poletím na krýdlach vernej lásky trebárs na kraj sveta, abych sa aspon vyplakat mohla na milencovej mohyle, a ovenčiť týmto vencem drevený kríž na nej.“

V blízkej krovine zaprašaly suché haluzi. Devy predesehé obliatly sa v tú stranu, i ostaly jak skaly nepohnuté stát, lebo z kúšťa vystúpil mladík — Andrej Raslavický. Vence vypadly devám z rúk a kotáľaly sa do blízkej Torisy.

„Andrej môj!“ vykrikla jedna z diev, letela mladému švárnemu Kurucovi do objatia.

„Anna moja drahá!“ objal Raslavický vyvolenú a vernú družku srdca svojho.

„Bože môj! vykrikla druhá deva, „tam naše vence, voda jich unáša: to zlé znamenie!“

I pustí sa do plaču.

Obe devy bežaly k Torise i chesly zachrániť odznaky svojej vernej lásky.

„Nelakajte sa; duše moje! To je len náhoda. Všetko bude dobre.“

„A kde je Lipoviansky?“ pýtala sa druhá deva mladíka.

„Jurko Lipoviansky bojuje na dolnej Tise. Často vás spomína, verte, priateľka moja Julka.“

„Desné chýry idú,“ hovorila Julka, „že Rakóci prehral hlavniu bitku. Rieknite nám pravdu, jako veci stoja.“

„Rakóci prehral síce veľké bitky pri Trnave a Trenčíne, no drží posiaľ v rukách premožené zámky, počnúc od Tokaja až po Prešporok hore a na dol po Segedin. Počet jeho vojska vystupuje na 75.000; i neprehral posiaľ nič.“

„Ale vraj zlých veliteľov má,“

„Má on i dobrých vodcov; takým je Forgáč, Esterbázy, Károly, Petróci, Očkay a Batján, ktorý nedávno k nemu prestúpil. Nemeckí vodcovia Heister, Kukländer a Schlik nie sú nepramežiteľnými.“

„Ale prosím vás,“ pretrhla Anička suchoparný rozhovor, „dajte si poľkej s vojnou,

ktorá i tak toľko bola nám spôsobila, i pojdme radnej domov.“

„Veru dobre bude,“ riekol váže Andrej.

„Za krátky čas pobudnem tu medzi vami, drahé moje. Zajtrá pôjdem do tábora.“

„Už zajtrá?“ pýtala sa obľadlá Anička.

„Áno, drahá. Poteš sa, nezadlho sa navrátim a potom budeme navždy svoji.“

Tvár Aničkina sa vyjasnila.

„A kde je teraz Rakócička?“ pýtala sa cestou Julka.

„Prepustili ju z Viedne nemocné do Karlových Varov. Z tade ušla do Saska; neskôr dostala sa do Poľska, kde sa posiaľ baví.“

„Polutovania hodná pani!“ vzdychla si Julka.

(Dokončenie nasleduje.)

Traja bratia.

(Ponáška na maloruskú dmu.)

Z pohanov mesta, z pastlých ohrád jeho
Ženie sa čosi po stlačenej nive
Prúdom, hneď výchrov, hneď Demu tichého —
Jakby hmľa sivá, či orlatá divé.

Ni jedno z tohto, lež to bratia traja

Ubití duchom, ale krvou svieži

Z rabstva pohanov útekom sa taja:

Na vrankoch dvaja, tretí pešky beží.

Dobre na vrankoch jazdiť čulých bratom,

Ale na nohách oslablých tretiemu

Po skalách ostrých na poli ihlatom —

Útek nemožný bez bôľov dojemu.

Žialom mu tvár je hlboko pokrytá,

Keď z doráňaných nôh krv sa mu valí,

Úboža nikto nevita, nevolá —

A bratské srdcia skalami zostaly.

I hne posledňou ešte silou v tele

A slovom v hlase usedavom volá:

„Hej, bratia, mne smrť do hrobu ustele,

Keď cit váš prosbe mojej neodolá.

Dajte že i mne miesta na vrankovi,

Nech i mňa nesie do svobody lona —

Keď nie, zas rabstva hnusného okovy

Na mňa zahodí pohanov pohona.“

Bôľny ston! Stan ten! depočul brat druhý

A oko jeho v slzách sa sperklo,

No brat najstarší vsal ston na žart pahý,

Na trpmosť dajúc odvetu nemilo:

„Tys — zdá sa — nevezal z nášho utrpenia

Živé obrazy pohanskej poroby,

Keď samolásku tvoju v raby menia.

Bratove stony zimničnej choroby.

Len ľahšie ďalej, veď sme na úteku —

Ubitci naši sú nám za pätami —

Keď nie, nemožno vyhnúť jejich vzteku,
Pod jejich všeci skonáme strelami.“

A mladoch v žiale opäť bratov prosí:

„Keď mi dať miesta na vrankoch nechcete,

Aspoň zostúpte na zem do slz rosy,

A, jako India po tom našom svete,

Vykopte tichó hrob bratovi milý;

Zahrabte doňho biedne jeho telo,

By ho za ujiesť dravci ne zvolili,

Keď živé s vami utekať nesmelo.“

Na to lepší brat svojich citov chvenie

V objatí s útlym výrazom dorече:

„Ubitie brata u nás zvykom nenie,

Čo hneď ho pohan do poroby ženie!“

A biedny sloví:

„Keď nie ste srečení,

By takto smrť ma s vami rozlúčila,

Vyslyšte návrh z nádeje tečený —

Ten suad nezazná rodolubstva sila.

Uhoďte okom na to šire pole,

Kde vám na vrankoch domov cesta blíska:

Tam bujaé šípov klonia sa vrchole

A na nich lístok svoju ružu stíska.

Trhajte bladé ruže s lístočkami

A hádžte na krok vašich vrankov holý:

Po tomto znaku pôjdem ja za vami,

Ktorý mi zaznať stopu nedovolí.“ —

Skúpané v ohni poskočia konsky

A eivalom na nich jazdia dvaja bratia,

Z nichž toľ mladšieho žiaľ morí veľký,

Že ostalého na večnosť utratia.

A v jeho žiale z konka sa klouil,

A keď lomené ratoliestky ruží,

Prežehnal krížom a slzou poronil —

Ružami krehkú stopu vrankov tuží.
 Tisíce sa v leta pružné orliat perá —
 Trudno jim nieť sa po dušnom obzore,
 Keď zeme smetná púšť na ne pozerá —
 Step bez života sta to mŕtve more.
 Be v sídle orliat všetko rozmanité,
 Či v temnu noci, či pri slnku lúči:
 Sídlu orliat je v Živenu zaryté
 A step, ten plače v Moreny náručí.

Bratia na vrankoch okom zarosili,
 Že kraj, nimž ďalej útek konať bolo,
 Utratil zeleň i ker ruže milý,
 Stanúc sa púšťou ďaleko — okolo,
 Desnota pušte, moravých kaľuží
 Zatriasla brata srdcom skamenelým,
 A on zchápe sa a k činu pridruží
 V obrane brata pred vrahom sbesnelým.
 I s každým siedmym svojho vranka skokom
 Odtrhne malok z červenej haleny,
 Pustiac ho z ruky pred bratovým okom,
 Čo tam z ďaleka vietilo na zmeny. —
 Razom nevídať ruže ratolesti
 Na stopu vrankov znakom pohodené,
 A na osúdnom úteku rozcestí
 Ležaly zdrapy haleny červéné,
 Ktoré keď biedne stúpajúci zočil,
 Zmizla mu vôľa k chôdzi i myšlienke,
 Od ľaku kolo sa s nim svet zatočil
 Pri bleskom chytrej na bratov pomnienke,
 Až mu dopriano hovorí ku sebe:
 „Ach Bože, Bože! čo že sa tu stało?

Iste že dobré tvoje hnevu neba
 Za chladnosť k brati bratov potrestalo! —
 Ten červený znak nepoznanej dráhy
 Vypráva nemo udalosť krvavú,
 Že zlosyn, pohan pre ľudstvo neblahý,
 Proti bezbranným zbraň použil žravú ...
 Keď tak? Hej, tak ja ratolestka stremu
 Zostal som svetom sta sirota mladá!
 Nemám už bóle vypovedať komu —
 Bez bratov túžba voľnosť darmo hladá.
 Pohliadni na mňa slabého, Ty Bože!
 A keďže bratia mečom zahynuli,
 Nech má moc tvoja aspoň v tom pomôže.
 By som mŕtvoľe jich našiel v prítulí.
 Slza nad nimi dá mi v mdlobe silu —
 Vyhrabem hrob jim a ticho uloží —
 Prežehná jejich pamätnú mohylu,
 Aby v nej spolu žilá mierom Božím.“ —
 Ty syn najmladší mnohodetnej mati!

Bolia ťa srdcia bratov skamenelé —
 A preca túliš sa ku rodnej brati
 Sta včela úlu jednoho ku včele.
 Či cítiš hrôzu i tebe v zapätí,
 Ktorá za nič má tvoju svätú snahu?
 Nevidíš, jaká obrdená leť,
 Aby i tebe zahatila dráhu?
 Na púšti hlad, smäd panuje moravý —
 Za nim krvolak — pohan s veľkou silou:
 A sever, kraj tvoj v chladnom vetre vraví,
 Že voľnosť nesmie brániť pred mohylou.
 (Dokončenie nasleduje.)

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy z Rujany.

Podáva Juraj J. Kello.

III.

Eud na Rujane.

Čo sa ľudu Rujanského týče, je postavy
 viac väčšej než malej, tvári okrúhlastej s tuč-
 nými, von vyhnutými perami, výrazu milého,
 pohladu dobrotivého, očí prevažne sivých
 alebo belavých. Barva vlasov je temno-kaštan-
 nová; v niektorých obciach nosia sa vlasy
 dlhé, na týlo zčesané, tu i tu hrebeňom

stiahnuté, po nábreží na krátke strihané.
 Povaha ľudu je tichá a vážná, vôbec krot-
 kosť a ústupnosť vyrazená je ľudu tomuto
 už na tvári, vyjímajúc okolie Brehov, kde
 viac najdeť smelosti a okamitého rozhod-
 nutia. Zvláštnou jeho známkou je nedôve-
 rivosť a utiahanosť. Hovorí nápadne veľmi
 málo, tým bedlivejšie ale načáva na každý
 rozhovor. Čistota není práve jeho čnosťou;
 no v izbách pozorovať istý poriadok, a v šatstve,

zvlášte u ženských, lábi jarabú kriklavosť. Forma odevu nie je odhodnejšia od odevu Pomorancov. Dnu na pevnine nosia sa dlhé kabáty s rozstrihnutými na zadku krýdlami; nohavice, na pobrážňach nektorých miestach ležia do kolena siahajúce, tu sú zopnuté, k tomu patria dlhé „štrimpfe“ a papuče, inde zase až do členkov s malým v spodku na vonkajšej strane rozštepom. Ženské nosivo podobá sa najviac nosivu hamburgských „Vierländeriek“, s tým rozdielom, že slamené klobúky a kožené veľiké vodrovne z týla na obe strany jako rohy trčiaze sluky a dve na doli visiace z väšša tiež kožené stušky nie sú v úžitku, ale hlavu pokrývajú divným spôsobom obviazanou šatkou, alebo, keď nosia klobúky, teda sú ony formy dánskej. Sukne sú zväšša temnej barvy a nápadne — krátke. V nosive vôbec nelíši sa ľud tento v ničom, alebo aspon v chatrnej len maličkosti, od severných Nemcov. Dve vlastnosti ale sú, ktoré v celom Nemecku od Baltu až k Alpám, a Odry k ústi Polabia darmo hladáš! A to je spev v slobodnom a veľiká sdielnosť i pohostinnosť. V Nemecku v poli spievať nepočuješ, považuje sa to za hanbu a zdielným byť vyše meravej povinnosti je márnotratalctvom a lahkomyšlnosťou. A oboje toto je, zvlášte v okolí Novochrámu (Neuenkirchen) a Rappína, cestovateľom veľmi nápadné. V krajoch týchto pozorovať stopy živlu slovanakého. V melodiách, ktoré mal som príležitosť tu i tu počuť, panuje náter truchlivosti a jemného žiaľochodu. Rythmus je voľný, hlboký, dumný. Loď Rujanskú poznáš po — speve. Odtiaľ pokračadlo: „Spievajú Rujanci, neboj sa búrky!“ alebo: „Spevu Rujancov načúva i more.“

Berúc vec z psychologického stanoviska, tak je súciti, ktorý pohybuje celú sústavu duševných vlastností Rujanca. Na tomto základá sa ľudu na Rujane podivná dobročinnosť, predchádzavosť (Zuorkommen), tichá kontemplatívna, ale i z nej pochodiaca lahkovernosť a poverčivosť. Tu má svoj pôvod i jeho od praprečkov dedičným spôsobom naň prešli spevavosť a pohostinnosť, tieto dve sestry srdca a citu, ktoré i po storočiach zjavnou sú známkou a živým v ľude svedkom jeho slavianskej pôvodnosti, lebo

pohostinnosť menie cnosťou, ktorá by v drevnom čase spoločnou bola bývala celému ľudstvu, a jednotlivé národy sa len vplyvom času a okolností z nej vyzvaly, slavianske ju však podnes zachovali; ale je špecifická, prirodzená vlastnosť jedného alebo druhého národa, založená na prevahе istých tomuže národa katekochem vrodenných, aby som tak povedal, národnodedičných duševných mocí. Národ, ktorý dnes pohostinnosti nemá, nemal jej nikdy, aspon v tom stupni nie, v ktorom ona v národe našom jestvovala a do dnes jestvuje. Ona patrí a patríla od času, na ktorý sa dejepis pamätá k národnej istote, rázu, cnosti, ktorých matkou opäť je srdce a nie um. Jako Slavian Slavianom sa rodil, jako Slavian Slavianskej matky mlieko ssal, tak ssal s nim i slavianskú pohostinnosť, ktorá, keď pôvodí a priori, nie je hna, ale len istou vyrátanou slusnosťou a kultúre zodpovedajúcou zdvorilosťou. Hovorím zámyselne „rodil a ssal,“ lebo mám pred očami doby predkresťanské. Kresťanstvo, zvlášte v prvých jeho stoliatiach, posvätilo pohostinnosť nie tak theoretickým, jako viac praktickým spôsobom, tak že prvé a druhé stoliectie kresťanstva je jeden veľiký stôl, na ktorom každý lačný a smädny našiel hotový nie len chlieb a nápoj večný, ale i chlieb a nápoj časnému telu potrebný. Posvätiac presadilo kresťanstvo cnosť pohostinnosti i na pôdu tých národov, ktoré dosiaľ o nej neznaly a rozšírilo ju i na nepriateľov. Takýmto spôsobom stali sa jedni z pahej napodobnosti, že to držali za vec peknú a slusnú, dobročinnými a pohostinými, no, hovorím len z napodobnosti, a preto cnosť táto nie len že neprenikla do všetkých vrstiev, ale ani do srdca, tým menej stala sa národným obyčajom. Len uvážiť treba, jakú silu a činnosť rozviedol Julian, aby obliekol túto cnosť i na pobanských Grékov a Rimanov. I zomrel i nevidel ju pri nich v takom rozmere, jako tam, odkiaľ ju vzal. Žiadna mythologia nezosobaila pohostinnosť skrze zvláštnu osobu predstavenej Božej bytnosti, a slovo „host, gost, gast“ je rýdze slovenského pôvodu. Iné národy s obrátením sa ku kresťanstvu braly s ním všetky cnosti na seba a tak i pohostinnosť,

ne opravdive pohostinnými zostali len na toľko, na koľko opravdive kresťanskými. Ani tu ináče byť nemôže; lebo pohostinnosť zakladá sa na čistej láske; a čistej lásky zdroj je čisté nezkalené srdce. Národy, čo znaly otrockosť, barbárstvo, znaly lásku egoizmu, mali srdce sebecké: a to nenie pôda pre dobročinnosť, tým menej pre pohostinnosť. Staroslavjancina nemá pre tieto výrazy, ani len slova, lebo „rab otrok“ je o mnoho neskoršieho pôvodu. Celkom prirodzene, lebo Slavjan bol od jakživa človekom, u ktorého prevažoval cit, láska, srdce. Slavjanský národ je národom srdca. On cíti, preto miluje bez rozdielu; on cíti, preto spieva v každom stave o položení. Jaký cit, taká pieseň, taký spev. Tu pôvod svetoznámej slavjanskej ľudovej básnickosti, ktorá ač nekultivovaná, zaznaná, vše predrala sa na javo zvláštnou formou i obsahom. Jeho spev je výraz citového rozváženia, je jeho vonkajším srdcom, ktorého prototyp spieva v niutrobe; alebo vlní sa voľným tokom ťažkomyselných, hlbokosti plných, prísnych, ale presných pocitov. V prirodzene a precizne a dôrazne zosnovanom velebnom celku myšlienok; alebo iškri prjemným pocitom kypiaceho srdca v rýchlosťom takte roztrhaných myšlienok. To dve krajnosti, v ktorých hýbe sa celý jeho duševný život. On cíti a citu výraz dáva v prirodzenej piesni. V piesňach znázornený je celý život Slavjana; preto, často k jeho veľkej škode a záhube nemá tajnosti, ale je úprimný, otvorený. V piesňach zložené je slavjanske dušeslovie. Nerozumuje nikdy, všade cíti. Slavjan je synom citu. Žiadna rídzia národná pieseň nezná pomsty, v žiadnej novej nenávisť, nikde nevytŕča rozky závisť — neberiem do ohľadu zábavnozartovné, lebo tie, jako inde, pôvodia najviac z nápodobenia, tak majú i inú tendenciu — alebo ľahkosť, utrpenú krivdu prebolí, ustúpi porúčajúc káranie Bohu. Slavjan koná — miluje; trpí, — miluje. Slavjanstvu vrodená je len jedna náruživosť, a to je náruživosť — láska. Slavjan je synom čistého citu lásky. Menujte ten národ holubičím alebo slávičím: to je v základe jedno; tamtým znázorníte jeho vnútorný život; týmto tomuto datý zevnú-

torý výraz; — ale kuvicím je on len na toľko, na koľko ho práve pre túto holubičiu slávičnosť, kuvici nenávidia.

Z tejto rodu nášmu prevažne vrodenej duševnej vlastnosti vyklula sa i jemu špeciálne vlastná dobrota a prostosrdečnosť, ktorá ztelesnila sa v pohostinstve. Odtiaľto sa snadno pochopí i to, že slavjanska pohostinnosť práve pre tento svoj pôvod je od pohostinnosti iných národov celkom rozdielna; lebo pri jej pojme a realizovaní neberie sa do povahy kolikost toho, čo poskytne, v tom ovšem môže ho bákrtorý národ prevyšit, ale jakovost motívov, ktoré ju zplodily a tu stojí „syn citu“ vysoko nad „synom rozumu.“

Odtiaľto ďalej vysvetlí sa i to, prečo tieto dve vlastnosti zachovajú sa po tisícročí a to i v zbastardených zo Slavjanstva národoch, jako zachovaly sa do dnes v teraz už Slavjanstvu cudzých Rujancoch.

Židovstvo znalo síce i zná, konalo i koná krásnu pohostinnosť, ale len medzi svojetou a i tá je následkom len zákonného nariadenia, ne Slavjanstvo nemajúc zákona, bolo si i pred ním samo ním a ukazovalo v tomto ohľade dielo zákona napísané vo svojom srdci a kresťanstvo malo túto vlastnosť už v slavjanskej podstate. A keď ono iné národy o nej učť muselo, tu ju jestvujúcu len zošlachtilo a posvätilo. Preto Slavjanstvu vlastná je zvláštna nábožnosť, ale i pravá humanitosť. Pravda, že jako v iných národoch naučená, tak i v našom vrodená pohostinnosť sa žiaľ bohu v plivom modernosti zošlabila, no rozdiel medzi oboma je až do dnes ten istý.

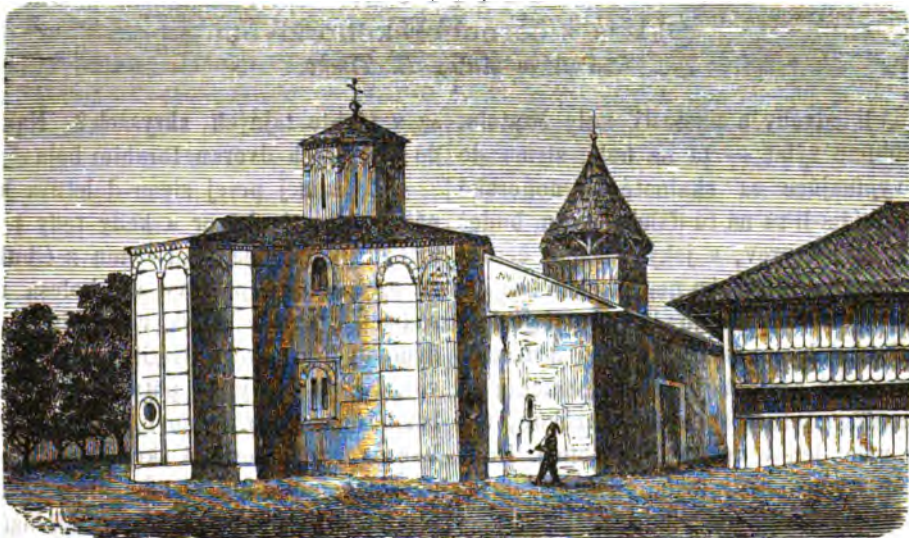
Angličan je pohostinný a dobročinný zo slávobažnosti. Prosiacemu a núdzniemu poskytuje pomoc a síce čím vo väčšom kruhu prítomných, tým výdatnejšiu a s väčšou okázalostou. Pri dare hrá ľahkomyselného, ustnieva sa a hovorí o inom, jakoby chcel ukázat, že mu neide o pár fantov šterlingov, nech sa i chudoba pošije. Pri tom ale počtuje, pád značí priam do tobole, a bol by najradšej, keby na každý groš môhol napísať, že ho on vtedy a vtedy tomu daroval, ba obdarovanému dal by vďačne dobrý prídavok, keby tento kneď bežal do redakcie a dal jeho skutok veľkými písmenami oznámit. Na od-

menu neráta, kladie ale váhu na osobu a jej postavenie.

Francúz je dobročinný z nobility, alebo, keď tak chcete, podľa módného façonu. Neopustí síce nikoho, ale kolikost daru závisí od rozmaru a od zadržanej skrže prosiaceho formality. V dobrej vôli, ktorá ale dlho netrvá, je štedrý až do márnivosti, v zlej škývraží až po nutnosť etiquetty. Odmenu síce nežiada, ponúknutú mu, na oko prijať nechce, ináčé ale je jej veľmi vďačný; len nech o tom nik nevie. Hosta prijme s vďačnou úslužnosťou, ale o hodinku by mu bol v stave dvere ukázat; návštevy u neho sú bezvýznamné formality. „Host a ryba na tretí deň smrdia“

K seberovnému hostovi je prívetivý, k vyššiemu od seba milopočestný, k nižšiemu chladný. V čas hojnosti je radodajný, až do lahkomyšlnosti; tajný motív ale vše žiadost oslavy alebo pochvaly; preto ráta na vďaku; v čas núdzeje k prosiacemu nevrlý — grobian.

Nemec ráta. Dar mu pôžička, ktorej úroky v príhodný čas svoju vyrátanosťou všestranne vykoristiť zná. Na kolikost nehľadí, ani na vďaku; ale princíp sporivosti obfal krýdla jeho dobročinnosti na motív: „do ut des.“ Podporu dáva zdanlive s vďačnou položenia núdznego lutujúcou, zdanlive súcitnou tvárou; toho ale, kto od neho dar vzal a sprotiví

Najstarší kostol v Smedereve.

je rastlina vypestovaná francúzskym „eau de cologne-om.“

Dán váha. Ťažko je prosbe dostupným, ale potom neráta. Dáva vážnou tvárou; je pri tom chladný. Urobí dojem nevďaky; cíti ale inak. Okázalosti nezná; tým menej módy; že dal dar, o tom znat nechce. Má hosta vďačne, zabávať ho ale nezná, a jeho chladnosť zdá sa hraničiť s nevlúdnosťou. Podporou ráta na zaviazanosť.

U Maďara rozhoduje kolikost. On hrá veľkodušnosť, a chce dobročinnosťou imponovať; preto malý dar považuje za haňbu. On, jak má dať, málo nedá, radšej nič; ale i, jak má brať málo, nevezme, radšej nič.

sa darcovej vôli, menuje „nevďačným“ a dá mu citlive pocítiť, že bol mu „dobrodincom.“ Nemeckej dobročinnosti a pohostinnosti motív je náročnosť a humánne otroctvo, ba i jeho s veľkou ináčé obetovavosťou konané náboženské missie majú in ultima analýsi svoj jemný cieľ — germanismu.

Švéda a s malou odchýlkou i Fiána pohostinná dobročinnosť je vecou svedomia, ktorá nemá síce nič s rozumom, ale ani so srdcom: a ponevác svedomie je veľmi závislé od výchovy, je i jeho pohostinnosť veľmi relatívna. Pri dare síce neráta na nič, ale ani, že dáva dar, necíti. K hostovi je vďačný, nie imponujúci, nie okázalý, zdiela sa veľmi

rád, ale kto s jeho maličkosťou spokojný nie, robí si nad tým škrupul, ktorý potom často prechodí do nenávisťi. Švédsky národ je takže spevavý, útulavý a pokorný. S jeho povahou a týmito vlastnosťmi vlivnul najviac na Rujanca tak, že tento je v pravom slova zmysle odbleskom spojeného Slavianismu so Švédskym živlom v rúchu nemeckom.

Z krátkych slov mojho posledného náčrtku vidno, že Slavian súc synom citu, že človekom praktickosti, povolaným teda dedičom uviesť to, čo um europejských národov natheoretizoval, do života. On všetko

ctí, ale považuje i všetko zo svojho stanoviska. Preto veľikú pravdu majú ti, čo tvrdia, že slavianská veda a kultúra vo všetkých záhyboch musí sa rôzniť od doterajšej cudzej a právom zatracujú všetko opicovské nápodobenie, lebo to nie pôžitkom pre Slovana; on v svojom cite spájať musí dva extrémné póly; totiž v povetrí visiaci nashromozdený material theoretickosti samorodným spôsobom postaviť na pôdu praktického života, a toto jeho povolanie najväčšou je zárukeu jeho budúcnosti šťastnejšej.

Milica.

Skizza z černo-horského života.

Podáva Anton E. Timko.

Máš-li odvahy a smelosti, milý čitateľu, poď, urobíme výlet — ta na holé, strmo do výšky vypínajúce sa skalnaté černo-horské bralá! Odvážiš-li sa na tú ďalekú cestu, budeš vidieť obraz pomerov, v jakých smelí černo-horskí sokoli s úhlavním nepriateľom svojim, Turkom, od staliet nazývajú; budeš mať pochop o tých bystrých junákoch, jejichž hrdinstvo celý slovanský svet obdivuje. Nestrachuj sa pred handžarmi tureckých bašibozukov, veď my ten výlet len v duchu ta urobíme. Duch má voľnú cestu, on svobodne môže poletovať po výšinách černo-horských, on vzniesť sa môže i do nadpozemských svetov.

Na úpäť „Bitovnej Planiny“ v Hercegovine, u brehu veselo hrčiacej rieky Neretvy (Narenty), obklopené malým lesíkom, leží bydlisko Ibrahim-beja, jedného z najzatatejších nepriateľov junáckych Černo-horcov. Palác jeho podobá sa z blízka i z ďaleka malej pevnosti; on je do kola vysokým múrom ohradený, čo dodáva mu odstrašujúceho vzorenia, jakoby podobal sa temniciam. Čierna barva múrov svedčí, že pevnosť táto už viac sto-ročí stojí. A kto že to vypočíta, koľko hercegovinských duší dotrpelo v nej. Sotva že sa človek prederie cez úzku bránu, už vychádza sa v širokom nádvorí, do okola ale tiahnú sa chodby, na nich rozoznať viacero dverí, do vnútra palácu vedúcich. Čo deje

sa v týchto tajných zkrýsach? Nakukneme do nektorých dvoran Ibrahim beja

Zo samej prvej siene doletáva k sluchu nášmu bla-ný shovor a kedy tedy i divé výkriky. Dvorana je plná dýmu z čibukov tak, že preň čudné postavy do kola na zemi sediacich mužov sotva rozoznáme. Keď sa dým otvorom dverí stratil, vidíme, že sú to vojaci, od hlavy do päty ozbrojení, najatí bašibozukovia Ibrahimoví. Hrajú sa na kostky. Vše sa strhne nemalá škriepka o výhru a vše povstane medzi nimi divý hluk, jakoby sa sami medzi sebou pomárniť išli. Mladší chasník donáša jim z času na čas čáše s kávou, to už prisluguje jim s plným zapáleným čibukom. Vidno, že najatci mocného beja držia hody, a domysleť sa môžeme, že len nedávno navrátili sa z lúpeže z hercegovinských dedín. Všetkých je asi desať chlapov, a mnoho viac ale súdruhov jejich ešte nenavrátilo sa z výpravy, ktorá odohnanie jednej čriedy statku z černo-horských béd za cieľ mala. Nechajme jich zabávať sa, až kým premožením snom nepoválajú sa na svoje lôžka.

Podme o niekoľko dverí ďalej.

Vstúpime do siene jasným svetlóm osvetlenej. —

V nej najdemę dvoch mužov v tajný rozhovor zahrúžených: Jedon z nich je vysoký bradatý s dlhými fúzami, pekneho vzorenia

Turek; hovie si na drahocennom koberci, i kúri z nargilly. Zasedlý je do tatarského kroja; na hlave má malú červenú čapicu so zlatou kyckou. Drahocenný hodbavný pás obvia sa mu okolo bedier a zpoza neho vyštievajú rukoväte kindžala a pištole, drahokamy vykladanej. Tento muž je sám „Ibrahim-bej.“

Druhá ruka a kávu v ruke držiaci osobnosť je Hadšid, bejov najdôvernejší súdruh a miláčik.

„Nože teda rozpovedz mi, milý Hadšide,“ prehovoril Ibrahim, „jako podarila sa ti sverená záležitosť, strany výkupného Černohorky Milice u jej otca Michala?“

„Nepodarila sa!“ odpovedal Hadšid, odložiac čibuk. „Znáš, mocný pane môj, že som černohorský úsok, chlapek na čertovom kolese vyháňaný, v Čiernej Hore a v Hercegovine ešte dosiaľ nikým neprevýšený podvodník; znáš, že šťastne vracal som sa vždy z výprav a najednu medrookú černohorskú devu doviedol som do tvojho harému; avšak tentokrát mal som zostať o hlavu kratším . . . ej, štekľivý a prifašný bol to pre máa kúsok k vyvedeniu!“

„Nedoniesol si peniaze?“

„Ani babky. Sotva že usiel som s holým životom!“ rozprával ďalej Hadšid. „Prestrojený za kupca ovčích a hovädzých kozí, šťastne dostal som sa k Michalovi, otcovi tvojej Milice. Po návrate Černohorca z pola, uzavreli sme kúpu šťastne. I predniesol som Michalovi tvoj návrh, môj pane. Černohorec, premerajúc ma od hlavy do päti, riekol: „Teda u Ibrahim-beja v zajatí nachádza sa moje milé dieťa, moja Milica? Tvoj bej pýta za ňu tak vysoké výkupné? Päťsto dukátov? Hah! Jakým že bych ja bol otcem, či by sa to stovnávalo so ctou Černohorca, aby si svoje milené dieťa z pazúrov Turka nevykúpil, neosvobodil? Michal má ešte toľko peňazí!“ riekol a povstal. Poodišiel ku ákríni, aby má žiadaný počet snád výkupného vyčítal? . . . Nie! Na miesto tobelky, vytáhol dvojcievovú pištoľ a sotva, že som sa z pamäťat mohol, preletela jedná guľa, cez moje ľavé ucho a druhá guľa tripla do steny. „Tu máš výkupné, pudly pše, hmel Černohorec, a tvojmu bejovi vyplatím desaťnásobne!“ Teraz vytrhol

sej svoju zbroj a namieril na čelo toho džaura. „Len jedno pohnatie, len jedon výkrik; a si synom smrti, zbesilý pse! klial som, majúc v úmysle rozkaz tvoj, mocný beju, sama vykonať; ale v tom očul som pohyb v celom dome. Niesúc ani na okamženie života istý, prehovoril som znove k Michalovi: „Jestli dopriany mi bude svobodný odchod z tvojho domu, nemá sa ti nič zlého stať; nevyndem-li však z tadeto živý, shoríte tu všetci i s domom!“ Dvacať pašibozukov Ibrahim-beja stojí na pohotove za tvojou stodolou. Na dané znamenie, všetci ste v plameni! To prestrašilo Michala. Bohatý Černohorec sklesol na pohovku. Toto okamženie použil som k môjmu oddialeniu sa.“

Ibrahim udobril počínanie Hadšidov.

Tvoj život mi je veru milším, a tvoja chytrácka hlava potrebnejšou, lež tie peniaze; keď to ale neišlo tou cestou, pôjde to ináč! O niekoľko dní vydám ti rozkaz, čo sa bude mať robiť. Teraz na vyvedenie môjho plánu nemám času. Musím prebehnúť do Mostaru k bašovi a pozpytať sa, ako stoja moje záležitosti v Istambule?“

„Bašom nezadlho budeš, pane môj!“ tešil Hadšid svojho pána. „Džaurských hláv si už hodné množstvo poslal do Serajlu a tých pár tisíc dukátov už voljako si soženieme! Pamätaj potom, prosím ta, na svojho verného „Hadšida!“

„Zakúr si Hadšide z mojho čibuka. Taký dohán ani sám sultán v Stambule nekúri!“

Ibrahim-bej vystrel sa na koberec, odložil čútoru nargilly a počal driemať.

Hadšid prajúc odpočinutie bejovi, opustil sieň a podajúc sa do dvorany vojakov, zabavoval sa s nimi.

Nechajme Ibrahima spať, súdruhov jeho hulákať, nakuknime do pozadia bejovho palácu.

„V druhom oddelení palácu Ibrahim-beja vynachádzal sa harém, naplnený ženštinami, ktorých si on tu do tridsať choval. V osobytnej, žaláru podobnej svetlice, v než alabastrová lampa svieti, najdeme sedieť v hlbokom smútku pohrúženú devu. Je to mladá, sta rozvíjajúci sa púčok hólnej ruže svobodná orlica brd černohorských — Milica. Sedí na zemi, na holé bralá rodného kraja s upretým zrakom, jakoby z tých strán osvoboditeľa

očakávala. Kde že je teraz jej milenec, kde milý brat, kde otec, že neprichádzajú osvobodit' zajatú holubicu?

Milica, po väčšej čiastky Čiernej Hory čo rozchýrená krásavica, bola pred mesiacom pri výlete na „Bitovnú planinu“ od Turkov, vojakov Ibrahim-bejových prepadnutá a do jeho harému odvedená.

Ibrahim nemálo zaradoval sa tejto deve, lebo bola tak uchvacujúcej krásy, že všetky hurisky jeho harému krásou svojou prevyšovala. Bej hodlal ju učiť svojou kadunou, ačkoľvek Hadsid presvedčoval pána svojho, že jestli krásavicu túto pošle darom Velvezírovi, už za cenu jej bašovstvo obdrží. Túto krásnu ružu vrchov černo-horských Ibrahim-bej ustanovil podržať pre seba.

Bolo potrebné, aby sa Milica po samom predu zriekla kresťanstva a pristúpila k islamu, aby sa odriekla svojho národa a stala sa nepriateľkou jeho.

V tom sa Ibrahim hrozne zmýlil a pre-rátal! Ktorá deva svobodnej Čiernej Hory by zamenila svobodu s temným harémom, ktorá zapovrbla by vieru a Krista a obľúbila si hnusný, fanatický blud? Také devy Čierna Hora nevychováva! Už mesiac upela Milica v tomto žalári, súc každodenne návrhami Ibrahim-bejovými obťažovaná a mučená. Všetko marné!

Milica, slnečná perla!“ ozval sa chryplavý hlas starej Turkyne, otrokyne domášnosť bejovú spravujúcej, „prečo neodhodláš sa k činu, prečo nechceš oblažiť pána nášho? Či nebudeš banovať? Ibrahim-bej, čo nevidet' mocný mostarský baša, je ti v stave so svojimi pokladmi o mnoho zkvelejšie postavenie a budúcnosť zabezpečiť, lež synovia Čiernej Hory. Podaj mu ruku a srdce a si blaženým tvorom na zemi!“

„Podlá otrokyňa!“ odpovedala smutno Milica, „to sa nikdy nestane! Choď a nemuč ma daromnými návrhami. Vedz, že som zapŕbená s bystrým a neohrozeným sokolom černo-horským Milošom, i milujem len jeho! Lásky jeho sa nevzdám, vernosť svoju nezlomím. Nech sa so mnou deje, čokoľvek. A keď ma bej i života pozbaví, klesnem do hrobu čo verná slúbenica Černo-horcova!“

„Škoda tvojej krásy, škoda mladosti,“ vzdychla starena, „známe všetci dobre černo-horca Miloša, tvojho milenca. Jakú že ti ten budúcnosť zabezpečí? Má desať chudých kozí, to je všetko! A kňaz na Cetini ho nenávidí.“

„To je hnusná pomluva, ktorá len z úst otrockej Turkyne vykiznuť sa môže. Otrokovi je otroctve rájom. Nie tak dcéram Čiernej Hory!“ odpovedala Milica a viacej nealáčkala starenu.

Po odchode stareny nevdojak složily sa ruky Milicine na kríž, zrak jej uprel sa k modrému blankytu, rty zdaly sa pohybovať. Milica trvala na modlitbe.....

Spiaceho Ibrahim-beja zbudily zo sna dva výstrely z pušiek. Sťa zdurený jelen skočil z pohovky a pospiechal do dvorany čeladnej. Čeliadka jeho bola už na nohách a rútila sa do dvora. Stráže pred pevnosťou strelily na približivšieho sa v noci cudzinca. Cudzinec ten bol slabo ranený, krvácal na ramene a takého dovedli ho stráže do dvorany. Tu predstavily ho pred Ibrahim-beja. Poraného nikto nepoznal, tak aspon sa zdalo. Hadsid a starena na pŕkynutie bejovo obväzovaly ranu jeho. Teraz prišiel poranec k smyslom a bej zavolať ho hneď na výsluch.

„Kto si, odvážlivý džaur!“ hrmel bej, majúc ruku na handžare.

Černo-horský úskok!“

„Džaur!“ prehodil bej a klepol poraného rukoväťou handžara po čele. „Čo ta viedlo, do blízkosti môjho bydlia?“

„Zúfalosť a strach pred pomstou syna Černo-horca Michala!“

„A príčina pomsty, ktorá je?“ pýtal sa Ibrahim-bej.

„Odvedol som mu milenku a vrazil som mu handžar medzi rebrá!“ odpovedal slabo poranení.

„Smrteľne? Padol džaur?“

„Nezahryzol do zeme. Rana nebola dost hlboka. Prisahal mi pomstu!“

„Jako ta volajú?“

„Juzuf!“ odpovedal poranení, „preto vyladal som tvoje bydlie, chtiac tebe slúžiť. Ty znáš, pane, jakí sú rodu svojmu zpreneverilí Černo-horci!“

„Odhodlanejší ste, ako pravi Turci!“ odsekol Ibrahim-bej a pokynul na Hadšida.

„Opatrujte poraneného, nech sa čím skôr vyhojí; potom urobím a ním skúšku, či je stály v sluhoch!“

Po tejto nočnej prípadnosti včasne ráno vybral sa Ibrahim-bej k bašovi do Mostaru a pobavil sa tam viac týždňov.

Poraneného úskoka opatroval pečlivo Hadšid so staranou, že rany jeho ceľe počínaly. V neprítomnosti Ibrahimovej bol Hadšid námestníkom jeho v pevnosti a za ten čas postaral sa o blahobyť svojich súdruhov. Už po niekoľko dňoch obcoval Hadšid s úskokom Juzufom veľmi dôverne. Hadšid dával úskokovi čím najľahšiu službu a pozvolil mu v pevnosti úplnej svobody. Domnelý Juzuf bol Hadšidov nekďajší pobratim. Známe, jak sväté je pobratimstvo!

Juzuf stál jedného dňa na stráži u bránky, kde prechádzalo sa do bejovho harému. Stál to kamenná socha sadumený do myšlienok. Stará otrokyňa vyšla z komnaty, v ktorej uväznená Černoorka upela. Niesla čášu, v ktorej Milici čaj pripravil mala. Ticho panovalo v celom haréme, bo ženštiny bejove spokojne v celách svojich spaly, len z cely Černoorky vychádzaly vzdychy.

Úskok na stráži stojáci nemôže odolať túhe, on síce dobre zná, že jestli nahliadne do komôrky bejového harému, a starena to zbadá, o hlavu kratším zostane.

Skok, jeden, dva — a úskok nachádza sa u Milice.

„Milica moja drahá!“ šeptom vetí Miloš.

A deva vrhá sa mu nemo do náručia.

„Tys tu, milý môj!“ vyriekla konečne, objímajúc ho „Prišiel si mavysvobodit?“

„Ticho, drahá!“ prosil šeptom Miloš, „asnaď te Bôh dá! Vyslobodím ťa a keď by ma to život stálo. Tu máš pre svoju istotu!“

I podal ostrú dýku dievke.

„Majme sa na pozore pred vyzradením. Učin, drahá, jakobys' ma nikdy nepoznala, a o mojej prítomnosti nič nevedela. Príde čas vysvobodenia!“

Jedon horúci bozk vtisknúc na bládé líce Milicine — a úskok opäť stál jak pri-mrazený na svojom mieste.

Starena práve niesla čášu, vojak si ju ani nevšimol.

Ibrahim-bej navrátil sa z Mostaru. Jaký bol premenený?!

„Zlý duch vstúpil do neho,“ hovoria medzi sebou vojaci. „Nechce nikoho vidieť, nejie, nepije nič a nekúri! Príde hrnviaca!“

Hadšid domýšľal sa, že z bejovho bašovstva nebude nič. A skutočne o tom sa i dozvedel. S pánom menia sa i sluhovia.

Trvalo to dva dni, čo Ibrahim-bej nečo varil v sebe. Druhého dňa večer dal bej zavolať k sebe Hadšida.

„Môj najvernejší súdruhu, moja pravá ruka Hadšide! Na teba som sa vždy so všetkým zpoľahnúť mohol a tys bol mi verným priateľom a radcom. Všetky moje zámery dostať bašovstvo u „Vysokéj porty“ rozplynuly sa v nivoč. Tiež i nezdaril sa nám zámer s Milicou. Michal Černoorec výkupné neposiela. Slyš ma, čo ti poviem. Urobím Michalovi pekný večer. Pošlem mu tejto noci hlavu, jeho dcéry Milice! Keď ju mať nesmiem, nebude ju mať ani vezír, ani jej milenec — Miloš. Otec jej zaslúži pokutu.“

Hadšid ustrnul nad rečou svojho pána.

„Tvoja vôľa, riekol pokorne, „moený beju, je mi vždy zákonom!“

„Pred polnocou zotnem Milici hlavu; a tú ty s Juzufom zanesiete jej otcovi. Vyďaj teda rozkaz paholkom, aby ošedľali dva kone, ktoré vás Michalovi zanesú. Strážcom daj odkazať, keď v noci dve rany z pištole očujú, aby sa ani jedon z miesta nehnu. Vaše nočné heslo bude: „zotatá hlava.“ Vonkajšie predstrážne heslo to znajú.“

Hadšid sa uklonil, na znak zrozumenia rozkazu.

„Otrokyni povedz,“ volal Ibrahim-bej za odchádzajúcim, „aby mi priniesla čášu kávy!“

„Hadšid opustil dvoranu bejovu jakýsi zamyslený.“

Na chodbe sretol Juzufa. Oba si čosi tajne šoptali a stisli si ruky.

Juzuf kývnul uspokojlive hlavou.

Rozišť sa....

Večer prešiel v pevnosti ticho.

Starena doniesla pánovi kávu a bej užil ju chvátave.

Bolo pozde v noci, keď už celý harém i posádka bejova v tuhom sni zahrúžená spala.

Do komôrky Milicinej k veľkému jej poďiveniu a strachu vstúpili Miloš a Hadšid. Milica bdelá, jej duša zapodievala sa so sladkou rozpomienkou na Čiernu Horu.

„Milica!“ oslovil Miloš devu, „hodina osvobodenia sa blíži. Či sa odhodláš k mužnému činu?“

„Odhodlaná som i smrť podstúpiť!“ riekla, povstaneúc here.

„Nie tak, ty máš šif a opäť svobodnou byť, ale ten, ktorý tejto noci tvoju hlavu otcovi tvojmu poslať chce, ten nech zahynie!“

„A kto číaha na moju hlavu?“ pýtala sa dychtíve.

„Ibrahim-bej, zbaviteľ tvojej svedoby!“ odpovedal Miloš.

„Milica!“ oslovil ju znova Hadšid, máš zmužilosti, abys zofala Turkovi hlava ešte v tejto hodine? Jedine tento čin ťa osvobodí od istej smrti!“

Miloš obejmul najprv Milicu, potom Hadšida.

„Jefreme,“ bo tak sa volal tento na Čiernej Hore, hovoril pobratim Miloš, „podarí-li sa nám s pomocou tvojou osvobodenie Milice, — budeš šťastajm človekom. Prisahám ti ešte raz!“

„Chceš byť mojím osvoboditeľom?“ pýtala sa poturčenca dievka.

„Chcem za odmenu svobody v Čiernej Hore! Zunovalo sa mi už toto hnusné remealo,“ odpovedal Jefrem.

„Odhodlala si sa drahá moja?“ pýtal sa Miloš Milice, „zákon ti to dovoľuje a stráže ťa k bejovi prepustia.“

„Z nás jeden,“ dodal Jefrem, „viazaný prisahou nesmie ruku vleďit na beju, ty ale to bez obrazenia svedomia utániť môžeš, lebo on ťa chcel zabiť. Za ten čin blahoslavíť ťa bude celá Čierna Hora!“

„Odhodlaná som!“ riekla rozčulená dievka.

„Teda k činu!“ riekli oboj mužovia a vyšli s Milicou z komnaty.

Ibrahim-bej ležal pohrúžený v tuhom sni, lebo do kávy primiešal mu Jefrem opium.

Bej spal tuho, bezcitne. Jefrem doprevádzal Milicu k jeho dverane, i otvoril jej dvere. S trasúcimi rukami blížila sa dievka, pomstiteľka mnohých okupených černohorajch rodín, k spiacemu bejovi. Pochytila palec, ktorý ležal na stole.

Deva uprela zrak k nebesiam...

Jedou, dva mocné seky do týla bejovho postačily, krev vystriekla na podlahu, a hlava jeho zkotúľala sa na koberéc.

S bielou plachtou priskočil Jefrem, vystreliac von oknom na chodbě z pištole, a zahalil do nej hlavu bejovu.

„Pospiešme na kone!“ šoptal Jefrem a zahodiac na Milicu bejov plášť a turbán, a vezmúc sebou hlavu Turkovu, vyviedol Milicu z pevnostky. Tu stály osedlané kone, ktoré v pár okamženiach ubiehali hustou horou k černohorajským bralám.

Stráže, po očutí dvoch výstrelov, držaly sa prísne dľa bejovho rozkazu. Každá zastavila jazdcov, ale po danom hesle, hneď jich i prepustila.

Badúceho dňa prišiel Jefrem s Milicou k zarmútenému jej otcovi Michalovi.

* * *

Čo že sa za ten čas dialo v pevnostke Ibrahim-bejovej?

Včasne ráno pobúrila stará otrokyňa celý dom.

„Ibrahim-bej leží v svojej komnate bez hlavy — mrtvý, Milica a Hadšid zmužili z harému!“

„To je robota Hadšidova!“ hovoril, samý prý Juzuf a zúril najviac pomedzi vojakov. „Za nimi sa súdruhovia, pomstíme nášho beju!“

Rozčulení Turci zvolili hneď Juzufa za vóđu, a ustanovili budúcu noc, vydat sa na cestu ku statku Michala do Čiernej Hory; lebo Juzuf ujistoval jich, že sa Milica a Hadšidom len u svojho otca adržovať bude...

Strachos pomsta prisahali Turci Milici a Hadšidovi, zpreneverilemu sa súdruhu jejich. Zanechajúc pevnostku, pšho hľadieť ozbrojených Turkov ku statku Michala Čiernej horca. Juzuf viedol jich.

Večierkou tmavým došli Turci na blízko ku Michalovho statku. Celkom nezapozorovane umiestil jich Juzuf do odľahlej jaskyne. Výsledok vojenskej porady bol, aby o pravej polnoci shorel statok Michalov i s ľudmi v ňom. Juzuf vybral sa drieb na špáhy a navrátiac sa, vyjavil spoločníkom svojím, že Milica s Hadšidom doma u svojho otca sa vynachádza: „Posilnime sa súdruhovia!“ hovoril ku nim, „drieb, lež začneme dielo pomsty nad týmito Černoorskými psami!“ posmelujúc Turkov, ktorým malé obšerštenie dobre padlo. A po tom opäť poodišiel Juzuf, prikázajúc súdruhom držať sa ticha, aby prezradení neboli.

„V tureckých šatoch vstúpil Miloš do siene, kde Milica, otec a Hadšid meškali. Milica vrhla sa mu do náručia. Otec a Jefrem podali mu ruky.

„Plán sa dobre darí!“ riekol radostne Miloš. „Dvadsať Turkov leží umiesteno v jaskyne. Teraz majme sa k činu! Všetky povrazy nech snesie družina dovedna, o hodinu môžeme jich bezpečne viazať; budú spať jako zabíť; vypili opium v káve.“

Vrúcny pohľadom do neba, ďakovala Milica Bohu za osvobodenie.

Družina Černoorskova vyrojila sa s povrazami ku jaskyne; na dané znenie od Miloša, poviazaní boli Turci.

A keď ráno Božie slniečko svoje prvé paprsčky na „Bitovnú planinu“ zasielalo, precítili sa Turci, ale jak v smatnom položení!

Bystrý Černoorský sokol Miloš, dal jich priviesť pred dom svoj na pažiť. Turci škrýpali zubami, vidiac sa byť zručenými. Prekínali Miloša.

„Vy besné ohavy a potupa človečenstva!“ hovoril Miloš. „Pozrite! Blahoslaviť budú

celá Čierna Hora memo tej odvážlivej devy Milice, ktorá zbavila rodisko naše od tej krvežízlivej hyeny — vášho pána Ibrahim-beja! Vidíte tú srdnatú devu? Poznáte máa Čenoorca Miloša?

Vaše životy prepady smrti! Vidíte tieto stĺpy — ? To sú koruny vašich barbárskych činov! Bratia, zvolal na pristojoich, vezmite vaše obete!

O malú dobu, postrielaní boli všetci.

Po tejto udalosti vybrala sa Milica s Milošom do Cetinia. O jej hrdinskom čine dozvedela sa knabýňa, ona obcela táto hrdinskú devu poznať. Milica vyprotila a kniežata omilostenie Jefrema, pomocou jehož sa zo zajatia osvobodila.

Omilostený Jefrem vybral sa s Milošom a početnou družinou ešte raz do pevnosti Ibrahim-bejovej.

Miloš vydobil ju a všetky poklady bejove pobral, z ktorých hojnú časťku obdržal Jefrem, a istá časťka stará otrokyňa sa odmenu, že Miloša postreleného pečlivo opatrovala.

Na statku Michalovom rozdával Miloš ozbfjaným Čenoorcóm z pokladov bejovych, on a Milica nepodržali pre seba nič, iba onst paloš, ktorým Milica bejovi hlavu odala, na pamiatku.

Jefrem, opäť čo navrátená blúdna ovca, žil na statku Michalovom, až konečne vytiahnul do boja proti Turkom.

O pár časov slávil Miloš svoju svatbu s Milicou. Žijú si medzi bystrým národom Černoorským blažene a šťastne.

O Milicinom hrdinskom čine vie rozprávať i malé černoorské dieťa. Pieseň národnia ju zvečnila.

Ján Bielecký.

Polská národnia povest.

Od Slovackeho.

I.

Nočnia výprava.

Odkryjem pravek knihovne zastrepy,
Žriedla bohatastva v zaprášenom ráme.
Útam: — — Jak divo ten jazyk umretý

Perom v postavy neživé sa láme!

Jazyk i myseľ celly zákoska

Hrdzavá spona do knihy zamiká.

Či tu vyhrabeš diela Gedymfoev?

Či hlas Žigmundov sta echo ďaleký?

Sú to jak sfíny tie ubehlé veky,
 Mluvia pohádku tomnú dnes pre synov.
 Nachodím slová: „kraj nás došiel štítu —
 Chýliť sa musel.“ Preč s myslou satana!
 Pamäť v ďalekých vekoch zatáraná
 Nech zdremne. — Okno otvorím v kláštore —
 O jak pokojný to povov blankytu!
 Tam v dialke viniť s' klasov zlaté more
 A tu kláštora šumia temné lipy!
 Mysel sa teší šumom lesov vňadných,
 Keď pohrebila pamäť časov dávnych — —
 Tak som veselý sta besedník zpitý.

— Snom je ten obraz. — Mysel sa hráva
 S nešťastím, hrôzou, bezvládna, bez smeru.
 Kde som? . . . Aj, to sú mýry Westminster!
 Tam izba parov, — a tu Temža hmlavá
 Pohádza slnkom. — Poprebíeham chamúrny
 Ten palác mŕtvych s prestrachu pocitom,
 Ja sám sta mŕtvý dnu bol som v hrobe tom.
 A oni žili. — Nepozrel som v urny —
 Výbehnem — viackej nepôjdem v tie steny!
 Ale samotný vraciam sa deň po dni,
 Tlačím kraj skálím hrobovým dláždený.
 Ktoré zatláča pútnik nesmysľný.
 Ti, čo polahli v tých hrobách do kola,
 Válcili vídzni s nezdoľnosťou vrahom;
 Ohodili spešne ku prahom kostola,
 I umierajúc kládli sa pred prahom. —

S divou rozkošou, nápis málo znany
 Ništím do konca môh mojich štopami;
 I čítim rozkoš, keď tieh mój ztrhaný
 Hrobovým sieňom nedopustí tieha.
 Šialený! túžiť pod svätostropami
 Nemajúc v duši teplého plameňa!
 Ztáraný — sadnem na odlome skaly,
 Smutná sa peveť v pamäti rozvíja!
 Čítal som v knihách, obrazy tie малы
 Motto: „vlast zradil, a zrada zabíja.“

V kronikách najdeš povest zastaralú,
 Z kronik čerpané tahy i kolory.
 Už Zigmund August v hrobe zložil hlavu,
 Na tróne sedel kráľ Štefan Báthory.
 Cudzinci kradli šľachty polskej sláva!
 Vonkovské táto obsadila dvory.
 Čo bolo krajšie? — nezakreslím od razu,
 Aspon jedon tieh nalfčím obrazu.

Pán Brezan v krásnej mešká okolici!
 Vo dvore ramená rieka hrad objala;
 Nad bránou kláštor, v múrach zákentci.

Ďalej — káplica blachkrovom blyštala.
 V jeho nenajdeš rôznosti svetlice
 Od zlatých komnat, kde Bona meškala.
 Pán Brezan lúbi po kráľovsky bývať;
 Čo kráľ má polský, môže i šľachtic mať.

Podlahy vzorom vlašským mramorové,
 Na stenách sriebrom tkané adamasky;
 Lamy strielajú jas alabastrové.
 Zo zlatých rúček, len tak pre hračky
 Trieska von voda milou vôňou ruží,
 I nazpät dažďom brillantovým padá.
 Pár bláznov verne na mihnutie služi,
 Rozkaz na tvári pána svojho hľadá.
 Ináč nerušia pána dumu dlhú:
 Zpodleným tvorom Bôh odoprel mŕtvu!

Pán Brezan hlučné držiava besedy,
 Sedí za stolom skóstne obťažným;
 V zlatistej šate ale stenoblady,
 Nevola lieta čelom zachmúreným.
 Možno, beseda trpenie ukojí!
 Veď už od týždňa šľachtu kŕmi, pojí.
 Teraz na čele pozbyl zvyklej dumy.
 Desiatyraz už zhmely vivaty,
 Veselej šľachty ozvaly sa tlumy,
 Smiechom, rozmluvou, zavznely komnaty.
 Už víno slabšie premáha rozumy
 Jednej dost iskry a oheň vypáli.
 Brezan hovorí — šľachtici povstali.

„Bratia! na chvíľku zúste hluč veselý —
 Slúchajte pilno a ja v krátkom slove,
 Vyjadřím vám vec, prednesiem kam cieľ;
 Nech potom každý svoje zdanie povie.

Počajte! šľachtic obrazil ma podlý.
 Pred kráľa som šiel, no nebláhal lásky —
 Akta processu na krátko rozhodly:
 Ja som bol vinným! — vinným bol Sieňavský!
 A z očí v oči tam pred kráľom zjavne
 Videl som vraba, — nie darmo pred nim stál.
 Prijal odmenu — pochválil ho náš kráľ,
 Na mňa nepozrel, i odpravil chladne.

Štefan — kráľovi čože to napadá?
 Panovať chce snad sta nemecké knieža?
 Z tisícich stlpov vidže sa i skladá
 To panstvo naše sta gothická väza;
 Jedon sa uhne a celý zletí strop,
 Stavisko spadne, celé sa rozkrúš.
 Ja sa uchýlim! Nech ma hrom zabíjaš,
 Stavanie padne — mne to len bude hrob

Hej, šlachta! — znáte Bieleckého Jána?
 Dávnej v nevoľi hnil u Bisurmana,
 A dnes sa s páni v jednom stavia rade.
 Sta král údelný v darovanom hrade!
 A keď sa zámky váľajú pod hromom
 On podprel domu padajúce steny.
 I tak spokojný medzi nimi žije,
 I tak šťastlivý, že nad jeho domom
 Čo jar to bociaň nové hniezdo vije.
 Lež teraz z hniezda vyplaším ptáčinu,
 Rikom i dymom, iskrami v plameni!
 Bratia, noc vidná! — Svolajme družinu!
 Čujem, Bielecký dneská že sa žení.
 Dokiaľ sa vráti — prisahou dopoviem,
 Dom zborím, spálím, grunt domu zaoriem!

Mädom i vínom, úctou rozihraný
 Tlum šlachty povstal s prisviďčavým vreskom.
 Bol by si videl, jakým čudným bleskom
 Mihaly v tlume drahé aksamity,
 Zlätisté pásy i jasné župany;
 Jak povievaly brillantové kyty,
 I tmily oko rôznymi krásami.
 Blesk tomu rovný, keď deň súdny slávu
 Víchrom roznesie nad sveta časami;
 Stromovie lesov k zemi zchýli hlavu,
 Víchrov, tisíce rastlín smieša, vitia
 Kvetov a listu poplynú potoky;
 Hry bariev čudné ľudský zrak zachytia.
 Šum milý, čudný, strašný i hlboký!

Šlachta sa rúti — jačí rehot koní,
 Peším pán Brezan porozďáva faky;
 Most zámku pevný pod kopytom zvoní,
 Ďalej cez polia, cez ubité šľaky!
 Víno zahrieva, pomsta pospech radí.
 Poodchádzali. Nech jich Bôh sprevadí!

II.

Veseli e.

V Brezan-mestečku v kostole pri fare
 Blyští sa obraz. — Mohutné organy
 Striasajú plné hrobovcov piliare.
 Po stolcach jasné mihajú župany;
 Tam zožlknutý, kníh, pergament starý,
 Tuto sanktuar zlatom malovaný.
 Oltár, zdobený kvetmi voskovými
 Sluha čalúnmi kryje bohatými.

Svat i družbovia vystúpili strojno,
 Prisaha zneje z mladého úst páru.
 S odkrytým čelom, Ján Bielecký zbrojno,

V husárskej šate, v ocelovom lesku,
 Jako do bitvy klakol ku oltáru.

Hladí na mladú okom plným blesku.
 Na mužských prsách, kde železo jasá,
 Od lubej v milú dané úpomienku
 Trasia sa pierko z ruže i barvienku ¹⁾

I tre lístkami; bo srdce zatriasa
 Silným úderom kleňbu prs mohutných.
 A ďalej! — svatov, družbov rad slovutných —
 A ďalej! — bratia husára, junáci —
 A ďalej! služba v veľkom stojí kole —
 A ďalej! — ľudu zvedaví diváci!
 Pekný to vidok, keď pred vrahov tlumom,
 Rozvinú s' krýdla na barkách sokolie
 I jako ptáci hlušia krýdel šumom.

Ale mladucha jako je ubraná?
 Trudno opísať nádheru sobášu!
 Jej šata mala dvojbarevnú krásu:
 Blankytnou jedna jasala sa strana,
 Bo také muža pole herbu bolo;
 A na hodbávu tom blankyte skvelom
 Lesklos srieborné mesiaca polkolo —
 Hviezda a šišak so pštrosovým perom.
 A druhá strana sukne šarlátová,
 I herb mladuchy šitý na šarlate:
 Sriebristý strmeň i zlatá podkova.
 Pekná to šata k takej svečí šate,
 Keď stud devinu tváričku poleje!
 Jej oči slzia, jej rúčka sa cheveje,
 Celá postava trasia sa, pochvieva,
 Bielušké lono vzdychami odpiera
 Mladistvú ružu nevinu záruku,
 Keď vychýlená tkla sa prs obluku.

Prečo je smutná? Hľaď, na vôd lazure
 Kvet sa v zrkale hladiny nazerá;
 Sta oko žiaria nebies belaviny:
 Kvet túli hlávkú do vín si jazera —
 Chúďa lalija vodnia tuší búre —
 Kvet cftí — ona — má pocit kvetiny.

Z chrámu veselné tlumy sa vrátily,
 Hudci zahráli, zhrmely výstrely,
 I pochodňami Kozáci svietili.
 Noc je mesačná, vidná sta deň biely.
 „Stojte!“ zavolal prvý svat, pred nami.
 Nevidím domu. Veď cesta tadeto

¹⁾ Barvienok = barvinek, nie len v polštine, ale i v šarištine a spištine prichodiaci výraz pre zimzelie, v lipťovskom nárečí „brnišťok“ zvané.

Ku tebe Jane! Pre Boha, čo je to?
 Či dom tvoj zmizol? Či ma to sen mámi?
 Ale nie — vidím — tamto oné pluby,
 Sedliak ostatniu medzu dooráva —
 Sotvá vyriekol, beží jedon, druhý.
 Hladí — neverí. Sám Ján stane, slúcha,
 Zbladne — skrutí sa i hostov necháva;
 V tume nastala tichosť desná, hluchá!

Ján sa navrátil. Sta prudký blesk hroma
 Šaty sú na ňom krvou dostriekané.
 Blady a strašný pred ženou zastane.
 „Anna, ó Anna, vráť sa! Nemám domu!
 Nemôžem s tebou — lešť strašná, deslivá,
 Znesiem nešťastie, no nie lšti pohroma!
 Mňa viac domáce šťastie neomámi!
 Vráť sa, ó Anna, ty budeš šťastlivá —
 V tvojom objatí zmŕtvel bych slzami.
 Ja nemám domu! . . . Zachvel i spial koňa,
 I pláň široká kopytom zastóná.

Pozajtra ráno, narástla mohyla
 Nad starcom, ktorý grunt medze dooral.

Bielecký zmizol — kam? — nik sa nedoznal.
 A za ním žena pokoru nosila.
 V jej srdci žiaľu rozjiedla sa rana.
 Po sne veselí nastúpil — plač vdovy.

Keď prvá rosa zletela za rána,
 Kde stál dom Jána, škovránok včasdný,
 Vzletel nad brázdy preoranaj roli,
 Nôtiac pieseňku smútku i nevoli.

III.

Maškarný ples.

Úbohé sú to šľachtické komnaty,
 Skromné jak niekedy predkov našich žitie;
 Steny drevené, po stenách obitie,
 V rôznych podobách na chinské formaty;
 Strašné sta máry kvetami pokryté,
 Zčernelé z rámov hľadia antenaty, —
 A pred obrazom zkúpych lám plamene,
 Kde Matka Božia v hviezdnom diademe.

Noc nadchodila, mrak zapadal šarý;
 Len tíše budí večernej hodiny
 Svojím váhadlom stroj hodín prastarý.
 A na dedine, lipy, topoliny
 Šumely smutne — a pomedzi špáry
 Svrčok si svrčkal — i pes stráž rodiny
 Pri vrátoch dvora chríplave zabrechá,
 Keď vetrom zašumí blízkych stodôl strecha.

Anna sedela — pri nej otec starý
 Otvára Svätých považné životy,
 Číta — i viera rozleje po tvári
 Spokojnosť, sta dážd jaseňný na nivy;
 Trudnosť zamieňa s pocitom tesknoty,
 Slzy sa zmenia na plač neškodlivý
 Na plač defata, keď tak rozkvielené,
 Beží za matkou — za kraj chytá šaty.

V tom zaštekali chrtani zbudené,
 Rýchle sa dvere otvorila komnaty —
 I vskočí šaško — na hlave čiapka mal
 Zo samých zvonkov obšitú v galóny,
 I riekol: „Niech bédzie chrystus pochvalony!“
 — „Na vieki viekov,“ stavec odpovedal.
 A šaško zrobiac komplement zas nový,
 Rečie: „Sieniavsky, pán môj na Brezanoch
 Dnes ma posielala po paniach i pánoch:
 Zajtrá vás prosí na svoj ples maskový.
 Zajtrá sa všetko do zámku prirôj.

A všetci v divné ubraní maškary!“
 — „Ha, preč mi z očí!“ zkrfkuje Časník starý.
 „Preč! — pán z našich síz tvoj si posmech stroj!
 Preč, lebo prísam. . . .“ zasekol i padal
 Na blízke kreslo zmožený nemocou,
 I hnevu blesky odstrieľať nevládal.

Strašná to bola chvíľa, pred polnoceou
 Okolo počut kohútov vrešťanie,
 Štekot chrtanov, čo pri bráne striekli.
 Izbou zavznelo mohutné klopanie,
 Z novu sa dvere v závesách rozbekly,
 V nich blady človek, lež na privítanie
 Ježiša meno, jako zvyk, nechválil.
 Baliček husto pečadmi viazaný
 Položiac na stôl, rýchlo sa oddialil.

„Doérko! v pečadi Jána herb rezaný!“
 Vykrikoval stavec, pečade rozrazil,
 I nájde slová! „Buď na plese Anna!“
 Pod kartou šata, drahe vyšítaná,
 Pod ňou zo zlata preťažké refazy,
 Brillanty s jasom sta šľanko iskravým,
 Perly v Basore ďalekom lapané.

Anna pozrela, zbladla: „Bože pane!
 Smiluj sa, smiluj, nado mnou i nad nim!“

Podivný obraz pred očami stáva. —
 Či Zigmund z hrobu vstal a na trón sadá?
 Či Venecia, čo po mori pláva,
 Do Polska nesie karnevalu zjavy?
 Jako Báthory slavnou Poľskou vlada,
 Poliak sa bije, nepozná zábavy.

Snom sa mu zdajú rozkošné Brezany
Aj, to sú zlaté Krakovské komnaty.
S pozlátenými bohaté stenami,
Kryté atlasom, drahými blavaty.
Služba kráľovská! — na vlas jako ona . . . .

Šaty má čudné, pristrojené tváre.

Vošli do sály. Ale kde je Bona?

Možno otravu podáva Barbare!

Hostia sa snujú pomedzi kolumny.

Uzreš tu všetky zvyky i národy.

Hľaď, tamto perom blýska Hispán dumný,

Vážne i pyšne kráča syn svobody,

S krížom na prsách, staby križiak starý,

Prstom preberá po strunách gitary.

Tam zase v čiernom závoji devica

S ružovým vencom, — a pri nej mládenec.

Oboch obličaj kryje nátvarnica,

Oba sú, poznať, z vysokého stavu;

Ona sbierala v Neapoli veniec,
On sa narodil v Ríme oceanu¹⁾.

Piesne tichých vln ho ukolísaly

I zámer v jeho srdci mladorodý,

I hodil slubný prstienok do vody,

Zasnúbil more, i jak Tasso žiali.

V jednu sa stranu sbehne tłum plesový;

Divná tam maska, divné jej úbory!

Kašmírska šata v čudné šitá vzory;

Od šaty bije jasot diamantový,

Vo vlasách tonú prepasky s koraly. . . . .

Šum sa veľiký rozlahne po sáli. —

Kto je tá maska? — Sám kráľ náš Báthory

Nemá tak veľkých brillantov v Krakove

V pokladách dvorních — ! Kto je tá devica?

Marná zvedavosť, pod maskou jej líca,

A ona — nemá slovička nepovie.

(Dokončenie nasleduje).

FEUILLETON.

Výprava do hôr.

Od L. N. Tolstova.

(Pokračovanie).

VII.

Jazdili sme už vyše dvoch hodín. Začala ma zima triasť a mihalnice zklaňaly sa k spánku. Z tmavého šera vyzeraly tie isté nejasné predmety: v nevelkej vzdialenosti čierna stena a pohybujúce sa škvrny; práve vedľa mňa ubiehal sivko, ktorý, ohánajúc sa chvostom na všetky strany, rozťahoval veľmi zadnie nohy. Na sivkovi sedel muž v bielom čerkeskom odeve, na chrbte majúc pušku v čiernom plstenom púzdre; z iného púzdra vyčnievala biela hlaveň pištole. Horiaca papirosa ožiarovala mohutné fúzy, bobrový limec a ruku v rukavičke. Nahol som sa k hlave koňovej, zavrel oči a zadumal sa na niekoľko minút; známy dupot a šumenie zrazu ma opäť vyrušili: obzerám sa — i zdá sa mi, že stojím na tom istom mieste, ale čierna stena, ktorá bola predo mnou, že sa chýli na mňa, lebo že stena tá stojí a ja že nezdolho na ňu narazím. V tej chvíli zarazil

ma ešte silnejší, blížiaci sa hukot, ktorého príčinu nemohol som drier uhádnuť: bolo to hučanie vody.

Prišli sme do hlbokoj kotliny a priblížili sa k horskej riečke, ktorá bola práve rozvodnená²⁾. Hluk stával sa silnejší, porosená tráva hustejšia a vyššia, krovie nasledovalo za krovím a obzor veľmi sa úžil. Časom vyšľahly na zamračenom hrebene hôr na rôznych miestach jasné vatry a ihneď zase zmizly.

„Prosím vás, jaké sú to ohne?“ šoptám do ucha Tatárovi, ktorý vedľa mňa jazdil.

„To nevieš?“ odpovedal.

„Neviem.“

„To je na týke priviazaná slama, z ktorej skoro vyšľahne plameň.“

„A prečo?“

¹⁾ Benátky.

²⁾ Na Kaukaze vystupujú rieky zo svojich brehov v júli.

„Aby každý vedel, že prišli Rusi. Sotva rozžiaria sa tie ohne,“ doložil so smiechom, „rozliadne sa po dedinách: — ai — ai, nepriateľ ide! A každý povlečie, čo má najlepšieho do hôr.“

„Či snáď už vedia v horách o našej výprave?“ pýtal som sa.

„Jakby nevedeli! Veď to vedia: náš ľud je už taký!“

„Teraz pôjde i Šamil do poľa?“ pýtam sa znovu.

„Nie,“ odpovedal Tatár, krútiac hlavou. „Šamil do boja nepôjde: Šamil pošle svojich naibov¹⁾ a sám ako komín pozerat bude zhora na boj.“

„Býva ďaleko z tadeťo?“

„Nedaleko. Tam, hľa, na ľavo asi desať verst.“

„Jako to môžeš všetko vedieť?“

pýtam sa ho, „či si tam asnaď bol?“

„Bol; všetci našinci boli v horách.“

„A videli ste Šamila?“

„Nevideli. Šamila našinec neuzre. Sto, tristo, tisíc strážcov rozostaveno je okolo

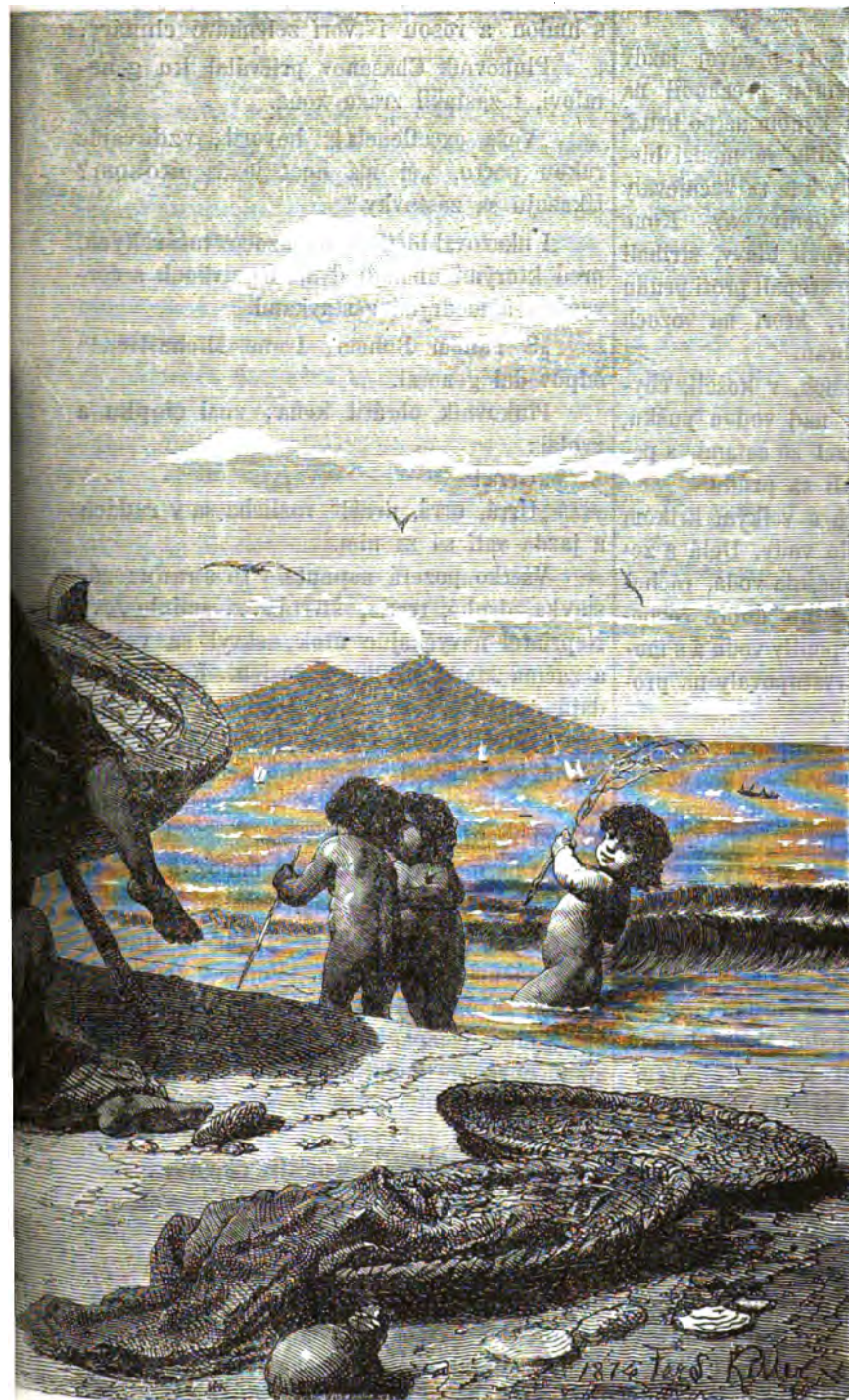
a Šamil je v prosriedku!“ doložil, tvariac sa pritom veľmi potmelúšsky²⁾.

Obrázky z Italie:

¹⁾ Naibom menuje sa každý, komu vodca ^k kav azských povstalcov Šamil nejaku záležitosť k prevedeniu sveril.

Pozrúc hore, zpozoroval som, že sa nebo na východe jasné a požiary nŕňa; ale v úžlabine, ktorou sme ťiahli, bolo tmavo a chladno. I vyšlahlo v nočnej tme neďaleko pred nami niekoľko plameňov; zároveň zaŕičaly kule a velebým tichom ďaleko rozliehaly sa výstrely a hlučný prenikavý krik.

Bola to nepriateľská piketa.

Tatári zkrikli, vystrelili na zdarboh a rozprchli sa.

Všetko zamlklo.

General zavolał tlumočnŕka.

Tatár v odevě čerkeskom prijazdil i hovorili spolu po tichu a polohlasite dost dlho.

„Plukovnsku Chasanov! Rozkážte, aby sa utvorila retaz,“ hovoril general tichým, tiabylm, ale srozumiteľným hlasom.

Vojsko pritiahlo k rieke. Čierne hory ostaly nazad; svitalo. Blankyt nebeský, na ktorom sotva pozorovat možno bolo bladed hviezdičky, zdal sa vyššŕ, lež inokedy; jutrenka zažiarila

jasne na východnom nebi; svieži chladný vetriček povieval od západu a belavá hmla jako para vznášala sa nad šumiacou riekou.

2) Dlho vzdoroval Kavkaz Rusom; po celý rad rokov nádobno bolo týmto povstanie za povstaním

te far niente.“

VIII.

Vodič ukázal nám brod; predvoj jazdy a za ním general s družinou prechodil na druhý breh. Voda siahala koňom až po hrud, neobyčajnou prudkosťou valila sa medzi bielymi skalami, ktoré z vody kde tu vyčnievaly a okolo nich koní tvorila penivý vír. Kone lajali sa šumu vody, zdvíhali hlavy, strihali ušima, no zvolna a opatrne stúpali proti prúdu po nerovnom dne. Vojaci, ktorí na vozoch sedeli, zdvíhali nohy i zbraň.

Vždy asi dvadzat peších, v košeli, chytilo sa za ruku a držiac nad vodou pušku, na ktorej zavesený bol uzol so šatami, s patrojnými namáhaním vzpierali sa prúdu.

Delostrelci na koňoch s veľkým krikom vháňali svojich konškov do vody. Delá a zelené vozy, ktoré časom unášala voda, rachtily po kamenitom koryte; no dobré černoňky tiahly svoj náklad, penily vodu a s mokrym chvostom i hrávou vystupovali na protější breh.

Keď bola preprava dokončená, zamyslel sa general a čelo jeho pokryly chmáry; po chvíli obrátil koňa a uháňal s družinou širokou rovinou, obkľúčenou lesom, ktorá tiahla sa pred nami.

Kozáci na bystrých konškoch utvorili refaz pozdĺž leša.

V lese zjavil sa pešiak v odeve čerkeskom a v čiapke, druhý . . . tretí . . .

„Hľa Tatári! hovoril jeden z dôstojníkov.

Za stromom vystúpil kúr . . . rana, druhá . . . Naše časté výstrely prehlušujú nepriateľské.

Len zriedka dokazuje kula zvukom podivným, letu včely podobným, okolo nás letiaca, že nestrielame sami. Pechota rýchlym pochodom a delá v cvale vriadily sa do refaze: už otriasajú vzduchom hrubšie rany z diel, kovový zvuk dopadajúcej kartáčovej kule, hvízdanie rakiet, treskot zbraní.

Jazda, pechota a delostrelectvo ukazuje sa na všetkých stranách dosť rozsiahlej ro-

viny. Kúr z diel, rakiet a pušiek spojuje sa s hmlou a rosou i tvorí zelenkavé chmáry.

Plukovník Chasanov pricvčával ku generalovi, i zastavil zrazu koňa.

„Vaša excellencia!“ hovoril, vzdávajúc rukou poctu, „či má hnať jazda útokom? Ukazujú sa zástavky.“

I ukazoval bičkom na jazdcov tatárskych, pred ktorými uháňali dvaja na sivkoch s červenými a modrými zástavkami.

„S Pánom Bohom, Ivane Michailiču!“ odpovedal general.

Plukovník obrátil koňa, zňal čiapku a zvolal:

„Urrá!“

„Urrá, urrá, urrá!“ rozlieha sa v radách a jazda valí sa za ním.

Všetko pozerá napnuté v tú stranu: zástavka, druhá, tretia, štvrtá . . . zmizla . . . Nepriateľ nevyčkajúc útok, skryl sa v lese a začína ztade strelbu z pušiek. Kule hvízdajú častejšie.

„Quel charmant coup d'oeil! (Jak rozkošné to divadlo!)“ hovoril generál, i poskakoval zľahka po anglicky na svojom útlonohom vranskovi.

„Charmant!“ odpovedal major a švihol koňa bičkom, pribehnúc generalovi.

„C'est un vrai plaisir, que la guerre dans un aussi beau pays. (Vojna v zemi tak krásnej je opravdivou rozkošou.) Et surtout en bonne compagnie. (Obzvlášte v dobrej spoločnosti),“ dodal general, prívetive sa usmievajúc.

Major sa poklonil.

V tom okamžení začala okolo nás nepriateľská kula. Na zadku ozvalo sa stenanie raneného.

Toto stenanie dojalo ma tak podivne, že obraz bitky zrazu ztratil pre mňa všetku vňadu; no okrem mňa nik si to ani nepovšimol. Major smeje sa z chuti; iný dôstojník opakuje celkom pokojne slová začatého rozhovoru; general pozerá v opačnú stranu a

udusovať. Keď r. 1834 vodca odbojných kmenov kavkazských Gamzat-bek úkladne bol zavraždený, vystúpil na javisko podvodca jeho Šamil. Roku 1840 usadil sa v čerkeskom meste Dargi: tu začína skvelá doba odbojnej jeho činnosti, o ktorej dočítať sa možno podrobnejších správ v *Sovremennika*, roč. 1859.

spokojne sa usmievajúc, hovorí volačo francúzsky.

Či máme odpovedať na jich výstrely?“ pýta sa veliteľ delostrelcov, pricvákajúc na koni.

„Nastrašte jich trochu,“ odpovedal labostajne general i zapaloval si cigaru.

Vatrena sa ariadila i započala strelba.

Zem dunie, plamienky vyšlahujú ustavične a kúr, v ktorom ťažko rozoznať možno bojovníkov, okolo vatreny sa pohybujúcich, zakaluje oči.

Dedina nachádza sa v krížovom ohni.

Plukovník Chasanov pricvákajúc opäť a na rozkaz generálov poberal sa do dediny.

Hluk bojovníkov rozliha sa znovu a jazda ztratila sa v oblakoch prachu.

Veľkolepé to divadlo!

Jedinká vec kazila mi, ktorý som sa v boji nesúčastnil, všeobecný dojem. Zdálo sa mi, že sa boj vedie jakosi na šlopo, že marný všetok ten ruch, ten krik, to nadšenie. Mimovoľne tanulo mi na mysli porovnanie, že to všetko vyzerá, jakoby nekte sekerau sa prázdno rábal vo vzduchu.

(Dokončenie nasleduje.)

Hrobitovy Parsov.

Parsovia, potomci te Peršanov, žijú roztratení v prednej Indii v Azii, počtom asi 70.000. Najviac nachodí sa jich v okolí a meste Bombay; tu jich je asi 50.000 pohromade. Národ tento pridáva sa v náboženskom ohľade učenia Zoroastra, ktoré obsažené je v svätých knihách Zend-Avesta. Majú jednobožstvo, vzývajú však i oheň a ostatnie živly sveta, jako zem a vodu, ktoré sú jim tiež symbolami božstva. Čo do vzdelanosti, stoja medzi všetkými indickými národami Europejčanom najbližšie. Hovoria zväčša i anglicky a pestujú túto reč i v školách po pri svojej materinskej, ktorúžto poslednú náboženské si obzvlášte vážia a milujú. V prítomných riadkoch vsali smesi za úlohu, opísať spôsob a obyčaj, jako Parsa svojich milých pochováva; robíme to preto, že táto obyčaj sa len u Parsov nalezá a už od viac stoliet udržiava.

Na utešenom nábreží zátoky Bombay, obydlenom zväčša len Europejčany a zámožnými tamorodei, leží v úzadí vrštok Malabar, na jehožto vrcholci, a presred krásnej zahrady pozorovať vážam podobné budovy, tak zvané dakmy či váže mlčanlivosti. Sú to hrobitovy Parsov, ku ktorým prístup je Ne-parsom celkom zavretý, tak že len veľmi zriedka podarí sa cudzincovi nazrieť do týchto svätín pokoja, posadených najrezmanitejším krovím, palmami a cyprusami. Ponad spomenuté váže mlčanlivosti dvíhajú sa dohora ešte i tri modlitebnice, či tak zvané sagry.

V najväčšej z týchto modlitebníc horí svätý oheň, ktorý vo dne v noci ustavične udržiujú, kladúc naň veľké drevo a vôňne kadidlá. Odtiaľto je najkrajší výhľad na mesto Bombay, ktoré medzi kokosovými palmami je jakoby ukryté, potom na prístav a na zátoku, pri svetle slnka sta ohnivá žiara sa ligotajúca.

Spomenuté váže mlčanlivosti, počtom päť, nie sú v našom smysle slova vážami, ale len také masívne múry, také valce (cylindre), robené z čiernej tvrdej žuly a obtiahnuté bielou skalinou, pevné na toľko, že vydržia a prečkajú stáročia. Najväčšia je asi 25 stóp vysoká a 40 stóp široká. Najstaršia má už vyše 200 rokov. V prosred každého tohoto valca, nachádza sa asi 6 stóp veľký otvor, ktorý vedie na dol do podzemnej, pivnice podobnej, dutiny, ktorá sa pod múrami nachodí. Z tejto dutiny vedú na von štyri kanále, pri výtoku dreveným uhlím naplnené. Pri vrchu váže kolo otvora, stoja kolkolom vo troch radoch korytám podobné, kameňné a celkom otvorené nádoby, opatrené rybnami do otvora váže obrátenými, počtom 72. Sú to truhly pre mrtvolý. Miesto toto uzavreté je okrem ľudskému celkom, len hrobári či nosičia, majú prístup ku vážiam a nádobám. Kto ale na tieto váže svoj zrak apré, tedy kolkolom nich, pri vrohu, už z ďaleka pozoruje čierne, stáby z kamenelých ptákov sa skladajúci veniec. Sú to opravdu supi na tarasy váže kolkolom do kola nepohnuté sediaci, avšak nie kamenelí,

ale opravdu živí. (Supi, jako známo patria medzi dravých ptákov, sú veľmi veľkí a živia sa mrcinou. Všetci obrátení sú tvárou k nádobám, jakoby nad nimi stráž držali.

Práve približuje sa pohrəbný pochod. Rodina a známi zomrelého už asi v 30-krokovkej dialke zanechali mrtvolu a utiahli sa do modlitebnice ku poslednej nábožnosti za zomrelého. Hrobári ale vezmú mrtvolu do väže, uložíli ju do nádoby, jedného alebo druhého radu, dla toho, či bol zomrelý mladý alebo starý, a či bol mužského alebo ženského pohlavia. Sotva sa vzdialili nosičia már i s rúchom, čierny veniec väže začne sa hýbať, hltaví supi zdvihli sa do hora a vrhli na mrtvolu, z ktorej v niekoľko okamženiach neostala len kostra. Nažratá háveď zaujme predošlé miesto, sedí zas a čaká nepohnuto jako predtým na novú korisť. Niekoľko týždňov neskoršie, hodia hrobári pozostalú kostru do väzovej hĺbky ku predošlým a po zomrelom miest viac stopy, len tam dolu v kostnici.

Pýtame-li sa vzdeleného Parsa, prečo svojich milých takto a nie inak pochováva, udá nám za príčinu jeho náboženskú zásadu, ktorá prisne nakladá: aby porušenie berúce

telo človeka neprišlo do styknutia so zemou, vodou alebo ohňom, symbolami to božstva a jich nepoškvrnilo. Nahí prichádzame na svet a nahí musíme ho i zanechať. Pre túto príčinu, ano i zo zdravotných ohľadov, vystavujeme mrtvoly zomrelých na nadzemské obydlia na vršky a väže a kladieme do otvorených nádob, nie preto, aby jich supi sožrali, ale aby čo skôr porušenie vzaly a žiadneho živého tvora nepoškvrnili. Supov posielajú božstvo a títo mrtvolu istotne prv strovia, lež milliony červčkov, jestli by sme ju do zeme boli pochovali. Zo zdravotných ohľadov naplňujeme i odtoky kanálov drevenným uhlím, aby očistilo vodu, ktorá naše kostry vo väzovej hĺbke umýva a na to von odteká. Jako za živa žijeme pospolu, tak chceme i po smrti spoločne ležať, starý s mladým, chudobný s bohatým. Kosti všetkých dosiaľ v Bombay zomrelých Parsov sú v týchto väžach pohromade.

Toľkoto Parsa.

Naše oko, pri všetkej tejto zdravotnej výhode, obráti sa od neludského tohoto spôsobu pochovávanía. Ano, pri pomysle na supov, nažratých ľudským telom, telom našich najmilších, zmocní sa nás hnusoba a ošklivosť.

Magurský.

Podivná udalosť.

Povešť od Ivana Turgenieva.

(Pokračovanie.)

Rozlúčil som sa so starenou a vrátil sa do hostinca. Nepochyboval som, že ma zamýšľa oklamať, za blázna mať, ale jakým spôsobom? . . . to budilo moju zvedavosť. S Ardalionom prehovoril som len dve tri slová.

„Pripustila?“ pýtal sa ma, stiahnuč obočie, a na moju prisvedčivú odpoveď skrikol: „Baba — minister!“

I začal som dla rady „ministra“ vyberať si medzi zomrelými. Po dost dlhom váhaní a kolísaní, ustálil som sa konečne na jednom dávno zosnulom starčoku, Francúzovi, ktorý býval mojim náčelníkom. Nevybral som ho preto, žebych býval k nemu zvláštnu náklonnosť cítil; no celá jeho postava bola tak originálna, tak proti všetkým súčasným figurám, že napodobniť ju bolo úplne nemožno. Mal

ohromnú hlavu, nazad česané husté vlnité biele vlasy, husté čierne obočie, zahnutý háčkovitý nos a dve veľké bradovice barvy fialkovej v prosriedku čela, nosil zelený frak s kovovými hladkými gombíky, pásikovanú vestu so stojácim golierom, pod ňou čipkastú bielizeň a na rukách manžetky.

„Jestli mi on ukáže môjho starého Des-séra,“ pomyslel som si, „nuž, tak nádobno mi bude uznať, že je čarodejník!“

Pri obede vypil som dla rady stareny sklienku vína, najlepšieho druhu dla udania Ardalionovho, ale s najsilnejšou chuťou páleného korku a s hustou usadlinou sandálu (lignum sandalum) na dne každého pohárku.

Práve o pol ôsmej zastal som pred domom, v ktorom som bol hovoril s Mastridiou Karpovnou. Všetky okenice boli zavreté, no dvere boli otvorené. Vstúpil som do domu, i poberal som sa po schodoch do prvého poschodia, a otvoriac dvere na ľavo, nachádzal som sa, jako mi bola hovorila starénka, v izbe celkom prázdnej, dosť priestrannej; lojová sviečka, na podokenici postavená, mdlo ju osvetľovala; pri stene, naproti dverám, stála pletená stolička. Utriel som sviečku, ktorá poriadne ohorievala, zasadol na stoličku a čakal som. Prvých desať minút prešlo dosť skoro; v samej izbe nemohlo nič pútať moju pozornosť; ale ja počul som každý šumot, pozorne hľadel som na zavreté dvere . . . . srdce mi bilo. Po prvých desať prišlo iných desať minút, pol hodiny, trištvrté hodiny — ale keby sa len nečo bolo pohlo! Nekoľkokrát zakašľal som, abych dal vedieť o svojej prítomnosti; začínal som sa núdiť, zlobiť: takto byť napálený, prevýšilo všetok môj dômysel. Už chcel som povstať zo stoličky, a vezmúc sviečku z okna dolu stúpať. . . . Pozrel som na ňu; knôt opäť veľký nahorel; ale odvádzajúc svoje zraky od okna ku dverom mimovoľne som sa zachvel: opierajúc sa o tie isté dvere, stál človek. Tak čerstvo, obratne a bez šumu dnu vstúpil, že som nič nepočul.

Mal jednoduchú modrú kajdu; zrastu bol srednieho a dosť hmotného tela. Zastrčiac ruky nazad a zkloppiac hlavu, zahľadel sa na mňa. Pri tmavom trblietaní sa sviečky nemohl som dobre rozoznať jeho ťahy; videl som len kosmatú hrivu spletených vlasov, shrnutých na čelo a hrubé zľahka zkrivené rty a cmarové oči. Chcel som s nim prehovoríť, ale pripomnel som si napomenutie Mastridie a zahryzol som si rty. Dnu vstúpivší človek hľadel na mňa ustavične, i ja hľadel som na neho. A podivno! V tom istom okamžení pocítil som jakoby strach a jako na rozkaz začal som hneď myslieť na svojho starého náčelníka. Neznámy stál pri dverách a dýchal násilne, jakoby sa na nejaký vrch škriabal alebo ťarchu dvíhal, a oči jeho jakoby sa rozširovaly, jakoby sa ku mne blížily — a pod jich odporným, ťažkým, brozným po-

hľadom bolo mi nevoľno; po chvíľkach oči tie zaháraly zlovestným vniutorným ohňom; taký oheň pozoroval som u chrtu, keď sa zahľadá na zajaca, a tak jako chrt, i ten lipel všetok svojim pohľadom na mňa a za mnou, keď som sa uhýbal, t. j. usiloval odvrátiť zraky na stranu.

Tak prešlo času ani neviem koľko, snad minuta, snad štvrt hodiny. On hľadel na mňa; ja ustavične pociťoval som jakúsi nepohodnosť, nevoľnosť a strach a myslel len na svojho náčelníka. Už nekoľkokrát premáhal som sa povedať sebe samému: To sú hlúposti! jaká to komedia! chcel som sa usmiať, pokrčiť ramenami. . . . Marne! Každé rozhodnutie hneď vo mne „stydlo;“ iného výrazu k tomu neznám. Zmocnilo sa ma nejaké ztrpnutie. Zrazu zpozoroval som, že ten pohol sa od dverí a stál asi na krok, na dva bližšie ku mne! I poskočil zrazu oboma nohama ešte bližšie ku mne. . . . ešte. . . . ešte; a hrozné jeho oči len len sa zabodaly do celej mojej tvári, a ruky ostávaly na zadku a široké prsia dýchaly ustavične namáhavo. Tie skoky zdaly sa smiešnymi, ale iskry robily sa mi v očiach a čo som nijako pochopiť nemohol, zachvátila ma ospalosť. Mihalnice sa slepovaly. . . . Podivná postava s belavými vlasami v modrej kajde zdvojnásobnila sa predo mnou, a zrazu úplne zmizla! . . . . Ja som sa otriasol: on stál opäť medzi dvermi a mnou, ale už o mnoho bližšie. . . . A zase zmizol — jakoby hmľa ho obklopila: opäť sa zjavil. . . . zmizol opäť. . . . zjavil sa. . . . a ustavične bližšie, bližšie. . . . jeho ťažké, skoro chraplavé dýchanie dobíhalo až ku mne. . . . Opäť nadvihla sa hmľa, a zrazu z hmly tej, počínajúc bielymi, hore vyhrnutými vlasmi začala sa zjavne vytvárať hlava starca Desséra. Ano! to sú jeho bradovice, jeho čierne obočia, jeho nos — háčik. Hľa i zelený frak s medenými gombikami a pruhovaná vesta, všetko. . . . . Ja som vykrikol, ja povstal. . . . Starec zmizol a miesto neho uzrel som človeka v modrej kajde. On popošiel, potácajúc sa ku stene, oprel sa o ňu hlavou a oboma rukama, a odfrkujúc jako zadychčaný kôň, prehovoril chraplavým hlasom:

„Čaj!“

Mastridia, neviem z kade sa tu vzala, priskočila k nemu a prehovoriac: „Vasilko, Vasilko môj!“ začala mu starostlivo utierať pot, ktorý sa lial z jeho vlasov a tvári. Ja sa tu blížim k nej — ale ona dôrazne i prenikavým hlasom vykřikla:

„Vaše blahorodie! Milostivý otče, nemuňte, ujdite, pre Krista!“

I poslúchol som ju.

„Dieťaťko moje, holúbok môj,“ obrátila sa znovu k svojmu synkovi a tísila ho. „Hneď dostaneš čaj, hneď! I vy, pane môj,“ kričala za mnou, „vypite doma čašu čaju!“

Keď som prišiel domov, poslúchol som Mastridiu, i kázal som si naliať čaju; cítil som unavenosť — ano slabosť! —

„No, jakože pane?“ pýtal sa ma Ardalion; boli ste tam, videli ste?

„On mne veru čosi ukázal . . . . čo som, priznávam sa, neočakával,“ odpovedal som.

„O, je to človek veľkej múdrosti!“ podotkol Ardalion, vynášajúc samovar! „naši kupci si ho — veľmi vážia!“

Odložiac sa na lôžko a premýšľajúc o tej udalosti, tušil som konečne, že som sa dovtipil jej výkladu. Človek tento vládol nepochybne značnou magnetickou silou; i pôsobil, pravda spôsobom mne nepochopiteľným, na moje čuvy tak jasne, tak určite vzbudil vo mne obraz starcov, ktorý mi tanul na mysl, že sa mi pozdejšie zdalo, že ho vidím pred očima . . . . Veda zná také „metastasy“ predstavy pocitov. Dobré; ale sila, súc spôsobilá prevádzať také účinky, prece len zostávala čímsi podivuhodným a tajomným.

Hovor si, čo chceš,“ myslil som, „ja som videl na vlastnieo či svojho nebohého náčelníka.“

(Dokončenie nasleduje.)

Michal Gregorievič Čerňajev.

(Vyobrazenie na strane 181.)

Náčelní tento vojvodca víťazných vojsk srbských pochádza zo staroslavnej ruskej šľachtickej rodiny. Narodil sa r. 1828 v Rusku a obdržiac znamenité vojenské vychovanie, vstúpil v dvadsiatom roku veku svojho čo poddôstojníka do Pavlovskej telesnej stráže. Jako taký navštevoval vojenskú akademiu a po odbavených akademických študiách slúžil čo poručík pri jazde, pozdejšie pri delostrelectve, neskôr preložený ku štvrtému pešiemu pluku. Od roku 1853 až do roku 1866 nevyšiel viac z hluku válečného. Pri armáde dunajskej bol dôstojníkom v generalnom štábe, neskôr pri armáde, ktorá hájila Sebastopol; i súčasťnil sa tu 23. na Kaukaze v 24 väčších menších bitkách. Roku 1864 viedol čo plukovník ruské vojsko proti Chokancom v Asii; zvíťaziac nad nimi v niekoľko bitkách, vydobyl r. 1865 Taškend. Všade vyznačil sa zmužilosťou a zručnosťou. A jako chytrý postupoval v hodnosťach, tak i vo významaniach. Za svoje víťazstvá vyznamenaný bol mečom s brilliantami, krížom sv. Jura III. triedy, rádom Stanislavovým II. a I. triedy,

Vladimírovým IV. a II. triedy, sv. Anny III. triedy. Z Turkestanu odvolaný, vzdal sa vojanskej služby, ponevác sa na neho krivým okom pozeralo pre jeho všeslovanské smýšľanie. I redigoval časopis „Ruskij Mir,“ orgán to cáreviča nasledovníka trónu. Pred vypuknutím vojny srbsko-tureckej vstúpil do armády srbskej.

Čerňajev je neobyčajne vysokej postavy a pohľadu opravdive vojanského. K vojsku je veľmi vládny a priateľský, v boji neobyčajne udatný.

Srbská armáda vtrhla na štyroch stranách na turecké územie; na západe a síce na rieke Drine pod generalom Rankom Alimpičom, na juho-západe, t. j. na rieke Ibare, pod generalom Zachom, na juhu, t. j. na rieke Morave, pod generalom Čerňajevom a na východe, t. j. na rieke Timoku pod plukovníkom Lešianinom. Čerňajev vydobyl hneď v prvých dňoch značné víťazstvá nad sverepými Turkami na Babinej Glave a pri Bielej Palánky. Turci ustúpili pred nim so svojimi zdivečnými hordami Čerkosov a bašibozukov. I oča-

kával, že Bulhari, jako slúbili, povstanú, ale sluby jich nezplnily sa. Z Bulharska prichodili k nemu dobrovoľníci, ktorí mali celkom iné zámery, lež slúžiť svobode. Čerňajev nútený bol zdržovať sa na hranicach, nemohúc sa odvážiť hlbšie do Bulharska, kde tým najbarbarskejším spôsobom divokí Čerkesi a bašibozukovia po tisícoch nerozhodných Bulharov, a síce starcov, ženy i malé deti vraždili. Medzitým vynasnažovali sa Turci početným vojskom prekročiť srbskú hranicu na Timoku. Ačkoľvek boli od Lešianina niekoľkokrát krvave odrazení, preca podarilo sa jim to konečne. Srbské armády na Drine a Ibare, ačkoľvek s najväčším hrdinstvom bo-

jujú proti presile nepriateľskej, preca nemohly previesť úlohu svoju, aby totiž vyčistily Bosnu od Turkov. I zmeniť musel Čerňajev plán svoj a odstúpiť s hlavnou svojou silou ku Timoku. Turci vnikli až ku Kňazevacu, ktorý zapálili, ale netrúfajú si uderiť na Čerňajeva, ktorý vo výtečnom postavení Turkov očakáva.

Skvelá minulosť slavného Čerňajeva nám ručí za to, že i tu dostojí úlohe svojej a skvelým víťazstvom nad sverepým Bisurmanom oslobodí s bohatierskymi orlami Čiernej Hory našich nešťastných bratov v Bosne, Hercegovine a Bulharsku z pod krvavého jarma osudného polmesiaca. Bože, otče národov, daj to čo najskôr!

Najstarší kostol v Smedereve.

(Vyobrazenie na strane 189.)

Smederevo (Semendria) prináleží k najstarším mestám v terajšom kniežatstve Srbskom. Leží ono na pravom brehu Dunaja neďaleko ústia rieky Moravy, vtekajúcej do Dunaja, juhovýchodne od Belehradu. Roku 1440 porazil tu Ján Huňad tureckého bašu Izáka; r. 1454 oblahol opevnené toto mesto Mahomed II., ktoré i r. 1459 zaujal; r. 1688 vydobyl ho Maximilian, bavorský knieža, no r. 1690 zaujali ho opäť Turci; r. 1789 dňa 13. októbra vydobyli ho nazpät Rakúšania. Od roku 1867 prináleží Smederevo i s pevnosťou Srbsku. Mesto má do 7000 obyvateľov.

Blízko pevnosti, ktorá r. 1432 Jurom Brankovičom vystavená bola, stojí na malom kopci veľmi starý kostolíček. Malá budova

táto prináleží bez odporu k najstarším pamiatkam v slohu bizantínskom, ktoré sa v Srbsku zachovaly. Kostol je dost neporušený, ačkoľvek jedon nápis na stene ukazuje, že vystavený bol roku 1010. Len sem tam pozorovať novoveké opravy, ktoré svedčia o špatnom vkuse tých, ktorí jich podujali. Početné malby, veľmi vzácne, poškodené sú od Turkov. Hlavy Svätých sú na nepoznania, ano miestami i zločinnou rukou zohavené. Okolité ľud si rozpráva, že kostolík tento po mnoho storočí vo vrchu bol ukrytý a že len neskôr sa objavil.

Neďaleko neho je cintor, na ktorom odpočívá slavný dejepisec srbský Davidovič.

Obrázky z Italie: „Dolce far niente.“

(Vyobrazenie na strane 200—201.)

Tretí náš obraz predstavuje scénu na pobreží krásnej Italie tú najobyčajnejšiu. Je to rodina rybárova, ktorá hovie si tu v sladkom odpočinku, Ital menuje to: „Dolce far niente.“ Dľa výrazu tvári všetkých osôb

možno snadno uhádnuť, že opravdivé je to sladké odpočívanie, zahálanie, lenošenie, keď človek ani o pokrm, ani o príkrov a šatstvo veľmi mnoho starať sa nemusí!

Literatúra a umenie.

Poesie Dušana Savy Pepkina. Sväzok I. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlač. účasť spolku. 1876. Malá VIII.; strán 254. Cena 1 zl. r. č.

Žalmy z hôr. Báseň Jozefa Viktora Scheffela, poslovenčil Vajanský. V Skalici, tlačou Jozefa Škarnicla. 1876. VIII.; str. 66; cena 50 kr.

Slovenský letopis pre historiú, topografiu, archeológiu a ethnografiu. Redaktor a vydavateľ: Franko V. Sasínek. Ročník I. sošit 2.: O strigách na Slovensku; Uhor a Maďar; Codex Cremniciensis; Budkovanská a Radimovská starožitosť; Zvolenská župa; Cechovníe artikule hrnčiarov v Brezanych; Listiny Révayovské; Dejepisné zápisky; Všetliho; Nekdajšie slovenské časopisy; Kníh-oznam.

Kvety Tatranské. Štvorylka (Quadrille). Z národných slovenských piesní složil Ignác Boldiš. Op. 13. Lith. dr. Ivan Zoch. Cena 60 kr. K dostaniu v Krupine u dra Zocha, v Turč. Sv. Martine v kníhtlačiarňi a v B. Bystrici u kníhkupca E. Kréméryho.

Česká Včela. Obrázkový časopis k zábavě a poučení našeho lidu. Vychází drakrát za měsíc. Redaktor a vydavateľ Bohuslav Pichl. Praha (Zlatnická ulice č. 13. n.) 1876. Roč. I.: číslo 1., 2. a 3. Predplatná cena 5 zl. r. č.

Koleda. Čtení pro náš lid. Redaktor a vydavateľ Ig. Hodan. V Olomouci (Kateřinská ulice č. 86.) 1876. Roč. I.: sešit 1., 2., 3., 4., 5., 6. a 7. Predpl. cena 4 zl. r. č.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Red. a vyd. Václav Viček. Roč. VI. — Díl II. č. 8. Praha (Ostrovní ulice č. 6. n. 1508—II.) 1876. Predplatná cena 6 zl.

Písne Hercegovské. Preložil Josef Holeček. V Praze. Nákladem kněhkupectví I. L. Kober. VIII.; str. 116; cena 60 kr.

Matěje Josefa Sychry život a spisy vybrané. Učitelům a vychovatelům podává Vojtěch Kryšpín. V Praze 1877. Nákladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. Velká VIII.; str. 144; cena 1 zl. 30 kr.

Poetická čítanka. Sbíрка básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petrů. V Praze. Nákladem kněhkupectví I. L. Kober. 1876. Sešit 13; cena 30 kr.

Stručný všeobecný slovník věcný. (Malý slovník naučný.) Redaktor Jakub Malý. Dílu III. sešit 8. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. 1876. Cena 36 kr.

Vodje i junaci iz ustanka u Bosni i Hercegovini. Utešený obraz tento vyšiel nákladem redakcie časopisu menovaného „Srbadija“ vo Viedni (Wien, VIII. Piaristen-Gasse, Nr. 49.) i obsahuje podobizne vodcov a junakov z povstania v Bosne a Hercegovine vzniklého; sú to: Luka Petkovič, Míco Ljubibratić, Bogdan Zimonić, Milovan Bošković, Peko Pavlović, Lazar Sočica, Melentije Perović, Petor (Pecija) Petrović a Stojan Kovačević. Cena veľkého a umelecky zhotoveného obrazu tohto obnáša len 1 zl. 20 kr.

Listáreň redakcie a administrácie.

P. D. Š. v Čikágu. Dieky za milé riadky Vaše. Časopis prichodí. Článok o výstave podáme s obrazmi, ktoré sme poslal, ačkoľvek dávno slúbené, nedostali. I číslo toto neskôr vychoďí, že sa nám obrazy neskoro hotovia. Novo-Yorské „Listy“ čakáme; „Svornosť“ prichodí riadne. Na zdar! — P. A. P. v Z. B. Stane sa! — P. J. J. vo V. Z. R. N. dlhuje 8 zl. „Orla“ Ti pošlem. Zdravstvuj! — x+y. Dieky.

Netrat ducha. Kto zotrva neohrožene na svojej postati, dojde cieľa! — P. M. D. v Bp. Povešť vyjde vo Feuilletone; pôvodniu čakám. — P. J. Škult. v? Prečo sa neozvete? Kde je zakončenie novelly? — P. Kycerský. Báseňka Vaša „bez mena“ svedčí, že máte vlohy; uverejniť ju avšak nemožno: nenie ona, jako Nemec hovori, „von einem Gusz.“ Zaoapatrite si „Poet. Čítanku“ od V. Petrů. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie a administracie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učitelia obdržia „Orla“, za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa posledního každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Kníhtlač. účasť spolku v T. Sv. Martine.

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYJNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Augusta 1876.

Číslo 8.

Na Lupčianskom zámku.

Poveš od *Antona E. Timko.*

I.
a čarokrásnom Pohroní, povyš Baňskej Bystrice vypína sa k polnočnej strane na skalnatom strmom zo západnej strany holom, od poľudňajšej strany lesnatom kopci mocný lupčiansky zámok. Pod nim polohu svoju zaujíma mestečko Slovenská Lupča. Z hradieb zámku je čarokrásny výhľad dolu Hronom a na kremnický vrch Veľestúr, hore Hronom ale údolím až po samú Čertovicu. Lupčiansky zámok patril v starších dobách do počtu tých málo zámkov hornieho Uhorska, od ktorých hradieb nepriateľské búre vždy so srdnatosťou posádky a obyvateľov odbíjané bývaly, alebo pod nimi ztroskotané repriatelia svoj hrob nachádzali. Dnešnieho

dňa zámok Lupčiansky slabo je obydlený, i podobá sa z väčša viac zrúcanisku, lež tak mocnej a skvelej niekedy pevnosti pohronskej.

Na začiatku XVI. storočia stál Lupčiansky zámok v úplnej svojej kráse sťa jasavá hviezda na šumnom Pohroní. Do zámku viedly dve

cesty z protivných strán, obe pred zámočkovou bránou spolu sa schádzajúce. Hlavnia brána viedla do rozsiahleho dvoru a do nižších budovísk. V spodňom tomto stavaní nachádzala sa „rytierska dvorana,“ v ktorej zámočkoví pánovia hostí svojich prijímali. Pred bránou, ohromne mocnými mrežami opatrenou stávalo viacerej menej zbrojnošov pána zo zámku. Druhý dvor nachádzal sa na samom kopci s druhým oddelením zámku. Z dolného dvoru chodilo sa doň po schodoch. V hornom oddiele zámku bolo viacerej rozsiahlych izieb, káplnka, obrazáreň a hlboká v skale vykresaná studňa. Pri studni bola veľká dvorana, pod menom „minciarňa“ známa, lebo v dvorane tejto za času Rubigalla peniaze razily.

František Zach.

Pod zámkom krížlovaly sa na všetky strany rozsiahle pivnice, podzemné chodby, žaláre a temnice. Bol tu i suchý, koňom ťahaný mlyn, ktorý v čas obleženia nepriateľského obyvateľom zámku dobrú službu preukazoval. Okolo zámku rozkladala sa po jednej strane kopca lesnatá zahrada a zverienec s obydlenými paroháčmi.

V tom čase, do ktorého táto povest padá, obýval Lupčanský zámok šľachtic Ján Lupčanský¹⁾, šľachetný to sriebrovlasý posiaľ muž, jako neobmedzený pán na Pohroní; žil si on tu v utiahnutosti od veľkomestského hlučného života, súc ctený, milovaný od poddanej sebe vidieckej Slovače. Rok za rokom plynul zemanovi nášmu v úplnej spokojnosti. Jeho celá rodina obmedzená bola iba na syna Mikuláša, na jediného to miláčka a otcovskú nádej. Zámocký pán bol vždy v týchto búrlivých časoch verným oddancom uhorského kráľa, od jehožto milosti s panstvom svojim závisel. Ján Lupčanský zostal až do smrti svojej verným prirvžencom kráľa Ľudovíta II.

Mladý šťa z vody vyrastajúci kvet rodu Lupčanských, syn Mikuláš rástol na hodného junáka, k veľkej radosti a zemianskej pýche otcovej, z nehož hodlal otec vychovať chluba rodu svojho. Za pestúna, vodiča a vychovavateľa syna svojho ustanovil zámocký pán, zkúseného a verného oddanca svojho Martina Blažku, zámockého kastelána.

Blažko cvičieval Mikuláša v rozličných pre zemianskeho synka potrebných umeniach, v strelbe, v šermovaní, v honbe, v jazde a v mravodržaní. Syn nadaný prírodou, ľahko vnímajúcim umom, robil výborné pokroky.

Na spodnom dvore vystavil Blažko sverencovi svojmu Mikulášovi vysokú drevenú rázsochu, na ktorú pripevniac vypchatého jastraba, cvičil učenca svojho v strelbe. Mladý Mikuláš chytil sa s úplnou dychtivosťou do umenia tcho; nezadlho odletela jastrabovi hlava, potom krýdlo, až konečne celý jastrab skrz voskrz prestrielaný padol dolu z rázsochy. Otec často prizeral sa na počínanie synovo z okna vyššieho oddielu, a nad pokrokom jeho mával zaľúbenie a potechu.

„Ba hej, bude z teba Mikloško, dakedy hodný driečny chlap!“ ozval sa z nenazdajky cudzí hlas za strielajúcim mladíkom.

Mikuláš a učiteľ jeho Blažko obhliadli sa a s podivením zhliadli troch do dvora vstupujúcich jazdcov.

Blažko počal čosi hovoriť, ale zahryzol si radšej jazyk medzi zuby.

Mikuláš díval sa na neznámych hostí, žiadnej odpovedi nedajúc.

„Pán z Veľkej Lúče!“ predstavoval po chvíli kastelán Blažko.

„Ten som!“ odpovedal čudného pozoru, hrdzavej tvárnosti jazdec. „Kasteláne, ešte ste nezabudli na moju tvár. Sme zriedkaví hostia v Lupči!“ hovoril ďalej, zkočiac dolu z koňa a spoločníkov svojich k zosadnutiu ponúkajúc. „Či je doma náš pán brat?“ pýtal sa, odovzdávajúc koňa sluhom k opatere.

Kastelán pokynutím hlavy prisvedčil bez ohlásenia sa.

„Máme trochu na spech, páni bratia!“ prehodil prvý rečník a postupoval so súdruhmi svojimi do malej bráničky, cez ktorú viedly schody na hor.

Kastelán Martin Blažko hodil zkúmajúcim pozorom po príchodých a dalo sa na obličajú jeho zpozorovať, že mu je príchod jazdcov týchto nemilý.

„Kto sú tito páni, prečo a z kade prišli? dorážal Mikuláš otázkami na svojho učiteľa.

„Nič dobrého jich do zámku nedonieslo!“ odpovedal Martin a pospiesil s Mikulášom do dvorany.

Krásna bola rytierska dvorana v Lupčanskom zámku. Hodbavné čalúny a opony po oknách rozvešané dodávaly jej krásy, a krásu tú doplňovali ešte rady vzácných obrazov, členov rodiny, bohatierov a kráľov uhorských predstavujúce. V zlatom obraze visela na stene podobizňa pozoru hodná. Plešivý stavec s mohutnou bielou bradou a dlhými hustými fúzami, s holou šablou v jednej a s odfatou volovou hlavou v druhej ruke, predstavoval staršieho majiteľa a pána zámku, výhlasného to Rubigalla, tiež i Rothalla zvaného. Obraz predstavoval ten pamätný dej, jako bohatier tento jednou ranou odfat zdivočilému volovi hlavu palošom, keď sa zvieria pri bráne zahrady naň oborilo. Pred obrazom týmto s upretým naň zrakom stál zámocký pán Ján Lupčanský, čakajúc na príchodých hostov. Do dvorany vstúpili traja mužovia.

„Haj, pán brat môj zlatý!“ jasal predný hosť, jako sa nevýslovne tešíme, že vás, pán

¹⁾ V archívnych listinách menuje sa: Joannes Liptschey de Liptsch.

brat náš zlatý, nachádzame takéhoto čulého a zdravého.“

„Vitajte,“ prehodil zámocký pán. „Nuž, jaká že vás šťastná náhoda doniesla na Hron?“

„Prichádzame jako poslovia kráľovi!“ riekol Dóci z Veľkej Lúče vážnym hlasom, jako sa na poslanca kráľovho svedčilo. „A donášame vám listinu!“

Ján Lupčanský vzal podávaný mu Dóci list do ruky, pečať praskla, a on oboznamoval sa s obsahom jeho.

Hosti pozorovali dychtively na zámockého pána, ale ani najmenšiu priemenu v ťahoch tvárnosti jeho nepobadali. Lupčanský prijal vešť chladnokrevne.

„Nech bude tak!“ vyriekol Lupčanský po prečítaní listiny. Ďakujem vám, páni bratia, za službu posolskú; vôľa kráľova mi bola vždy, tak i teraz mi je svätým zákonom. Bárš, páni bratia moji zlatí, šesť krížikov letopočet môj už presahuje, bárš staroba kľúči slabé telo: avšak, ďakujem Bohu, že vládzem ešte vysadnúť na koňa, a vládaf dovediem narábať so šablou, keď to požaduje odo mňa môj jasný kráľ!“

„Smutné chýry idú pre nás!“ začal jedon z hostí vyprávať. „Turek s ohromnou silou má úmysel tiahnuť hore ku srdcu krajiny; a ja len lakám sa pred presilou zdivočelých hord Solimanových!“

„Hej, nech že počkajú ti psohlavci, pán brat!“ odvetil mu Dóci, veď mi Uhria tiež nebudeme zaháľat!“

„A my Slováci,“ pretrhol reč Lupčanský, „sme so zajacami v žiadnej rodine! Pôjdeme, páni bratia, pôjdeme i my na Turka!“

Význam radosti a uspokojenia hral na tvárach cudzích hostí.

„Presvedčený ste pán brat,“ hovoril Dóci Lupčianskemu, „že vás jeho milosť pán kráľ rád má! On dojista pozná vašu moc na Hrone, a odhodlanosť vašich chrabrych a statočných vidiečanov, ktorú ste už v bitke neraz preukázali. Na takých vodcov a vojakov môže byť kráľ hrdým!“

„Slováci boli od jakživa najlepšou podporou trónu!“ dodal Lupčanský s povedomím svojej zemianskej hrdosti.

„Môže sa smele kráľ Ludko pustit do boja so Solimanom!“

„Veru sa nezlakneme jeho janičárov!“

„Ale bojme sa falošných zradcov!“ dodal Lupčanský a viedol hostov svojích do vedľajších komnat zámockých.

O malú chvíľu na to stál pred Lupčanským kastelán Blažko. Prišiel pre rozkazy.

„Martine, vieš, prečo prišli tito traja zemaní?“

„Jako bych to mal vedieť? No, domýšlam sa, že pre nič dobrého!“

„Čo si myslíš?“

„Kedykoľvek vidím u nás Dóciho, pána z Veľkej Lúče¹⁾, vždy sa mi žľe po žalúdku rozleje.“

„Čo hovoríš! Veď je Dóci od dávnych dôb môj verný priateľ!“

„Červení ľudia nezvykli nikdy byť opravdu vernými. Mám dost zkušenosť.“

„Mám kráľov list v ruke. Volá ma k ťaženiu proti Turkom do krajiny sa ženúcim. A musím ísť narábať so šablou na moje staré dni. Preto počuj môj rozkaz. Pošli priam behúňov na Horehronie až hore na ‚Handle.‘ Každá väčšia dedina môjho panstva nech behom sedem dní vystanoví desať chlapov na koňoch, menšie ale dedinky po päť. Za jedon týždeň odídeme do Budína. Všetkých mojich do boja súcich chlapov nech bude okolo dvesto. Potom, Martinko môj, prichystaj dostatočné množstvo potravy a vína pre bojovníkov. Andrejovi Výhoňovi, kapitáňovi z Lupče, povedz o mojom rozkaze, i prikáž mu, aby hneď dal brúsiť šable a moju zámockú zbrojnicu do dobrého stavu uviedol.“

Kastelán Blažko stál tu ticho so sklúčenou hlavou do zeme, tak jako by rozkazy pánove ani nebol počul.

„Čo si taký zadumený?“ tázal sa Lupčanský kastelána.

„Ozaj, pane môj,“ odpovedal so skormúčeným hlasom Blažko, „ozaj, počúvate tých zradcov vašej krvi?“

Neublížuj statočným zemanom! Vari by sa ti to páčilo, žebych zostal doma sedieť,

¹⁾ V listinách archívnych stojí: Dóczy comes de Nagy Luche.

keď druhí veľikáši uhorskí krev a životy svoje obetovať idú za blaho vlasti, za trón kráľa a vieru svoju? Ty bys to chytro vykázal! Čože by na to povedali zemanovia? Že som dáka bojazlivá baba, alebo tajný nepriateľ kráľov!“

„Hoj, tuším zlé príhody! Bože odvráť jich!“ vzdychal kastelán.

„Naposledok sa zblázníš, Martin mój!“ dodal Ján Lupčanský a pospiešil za svojimi hostmi.

„Buď si teda!“ mrzel sa samotný kastelán Blažko, „keď pôjde mój pán, pôjdem i ja. A všetku moju silu a obozretnosť vynaložím, aby sa nechytí do pasce, ktorú mu chystá ten červeno-bradáč. Ha! Dóci, ten, ten... zrada blyští sa mu v očiach. Nie ja, lež mój pán potratil rozum, keď verí tým zemančokom. Či je pochod do Budína nie pasca preň? Ja to aspoň šípim! A mladé nezkušené decko Mikuláš, čo si potom počne?“

So smutným a starosti plným obličajom opustil starý kastelán Martin dvoranu lupčanských pánov, aby vydal sverenú mu rozkazy.

Ďaleko do noci trvala na to na lupčanskom zámku hlučná hostina.

II.

Svitol krásny, jasný deň.

Na Lupčianskom zámku pohybovalo sa všetko jako pred nastávajúcím sviatkom. Na krajných baštách vyložená zástava svedčila o nejakom mimoriadnom stave; ona bola znakom, že zámocký pán potiaha do boja. K pochodu do boja za vlasť, národ a vieru robily sa v zámku dostatočné prípravy. Cestami do zámku vedúcimi bolo vídať v spešnom behu tlupy jazdcov. Otvorenou bránou do spodného oddelenia zámku samí prví vvalili sa najbližší poddaní zámockého pána Selčaniho pod vedením desiatnika Martina Kunovie. Bola to radosť podívať sa na šuhajcov týchto, vystrojených, jako na svatbu. Nevelký klobúčik, podperený jedlinou z „Dúbravy,“ biela jako sníh kabanica s červenými ciframi, súkenné nohavice, opasok so štyrmi prackami, krpce nové a v ruke ostré šable.

Kapitán Ondrej Výhoň očakával prichádzajúcich.

„Kolkó že vás je?“ pýtal sa desiatnika.

„Všetci sme!“ odpovedal Kuno a počal chlapov svojích menovať: „Chýrečný, Caban, Puškár, Vajda, Žitko, Krahulec, Hajko, Petko, Výštrk atď.“

Za nimi vchádzali do brány statní vidiečania Predajňanci. Na čele jazdcov jazdil na peknom vranom žrebcevi mladý Pejko. Jakonáhle zočil kapitán tohoto mladého šuhajca, zavolať naňho.

„Jožko, krstný mój!“ nuž a či i ty ideš s nami?

„Veru idem, na miesto staručkého otca. Otec mój posielal ma s vami a pri odchode riekol mi: Syn mój, dones z tej vojny dalkoľko tureckých hláv na ukážku a nepríďz mi domov iba jako zeman.“

O malú chvíľu dohnali sa od hora opäť zruční Valaštania. Jano Korunka postavil si svojich ľudí do radu a čakal na kapitána. Tento dal sa nezadlho vidieť pri nich.

„No, či ste i vy už tu?“ položil otázku na plecnatých Horehroncov.

„Tu sme, pán Andrej!“ hlásil Trangoš, „a veru sme zaslúžili po pohárikú; z Valaskej ideme o smäde!“

Konečne v najväčšej tlupe dorazili do zámku Handelci z Čierneho Hronca.

„Pomali chlapi, nepretekajte sa!“ volal na nich desiatnik Matej Medveď od Medvedov.

Handelci boli jadrom celej tlupy Jána Lupčanského, chlapi mohutnejší jedon od druhého, štíhli, jako tie veporské jedlice, v malebnom svojom kroji so širokými širákami.

„Audek!“ oslovil Maco Medveď kastelána zámockého, „ta že nám už ukážte toho Turka, čo sa máme s nim pasovať, kým sme pri chuti, a bohu prisahám, do večera rozmlátíme ho na kašu!“

Všetci vidiečania na koňoch, ktorí mali s Jánom Lupčanským tiahnuť dolu ku Budínu a potom proti Turkovi, rozostavení boli na spodnom dvore do kola, a medzi nimi ukázal sa o nedlho zámocký pán so šablou pri boku a perom podpereným kalpakom!

„Pozor!“ zvolal Kuno, vidiac pána svojho prichádzať.

Ján Lupčanský vstúpil do prosred kola a počal po utišení sa jazdcov nasledovne hovoriť:

„Ťažké a búrlivé mračná počínajú sa zatahovať nad našou milou vlastou, Uhorskou krajinou. Z mračien býva búrka a často bijú hromy. Pod mračnami tými rozumiem divokého a krvežíznivého, hlavného nepriateľa nášeho Turka, ktorý, jako nám chýry idú, postupuje už hore od Belehradu a tiahne ku ardeu krajiny staroslávneho Budína. Vlast je v nebezpečenstve podmanenia a ľud je v nejistote svojho imania a životov! Náš jasný kráľ, Ľudovít II., vyzýva všetkých obyvateľov svojej krajiny ku obrane nie len svojho trónu a vlasti, ale i kresťanských národov. Vyzýva i nás Horehroncov. Nuž a my pohronská Slovač či počúvneme hlasu kráľovho? Oj áno! Veď Slováci boli vždy ochotní brániť svoju vlasť a kráľa pred kadejakými nepriateľmi! Bratia moji, povolal som vás k sebe, abych vás viedol, ku kráľovi! Bratia moji, ideme do svätého boja proti psohlavcovi Turkovi, ideme bojovať za vlasť, národ a vieru! A dá Bôh, že vrátíme sa domov čo víťazil! Ja vás povediem, ačkoľvek som stavec nevládný; no ešte viem narábať s rukoväťou mojej šable. Rozlúčime sa s našim milým Pohroním, aby alebo zvíťazili sme nad nepriateľom, alebo aby sme krev našu vyliali za to najsvätejšie, čo na zemi máme. Pán Bôh nám pomáhaj! V Božom mene, chystajte sa k pochodu!“

Pri týchto slovách Jána Lupčanského iskrily sa oči Handeľčanov, hotových bárs-kedy do potýkania. Vedeli to všetci okolití susedia, čo to znamená upadnúť do ruky obrovského Handeľčana, a že kto mu raz pod päšť príde, odíde len s rozmrvenými kostami.

„Kastelán!“ zvolal zámočný pán na obdelač stojáceho Martina Blažku, „opatri mojich ľudí, nech sa rozvesella, Bôh zná, či nie posledný raz na Pohroní!“

Potom utiahol sa Lupčanský do vnútra s nektorými zemanmi.

Medzi jazdcov vstúpil územčistý chlapík Priechoďan Ďuro Blcha, umelý gajdoš a bača z panského salaša. Vzal pískor gajdi do úst, zpusťil huk a počal tak majstrovne preberať

na svojom dúchacom nástroji, že to bolo až k podiveniu.

„Blcha, zabraj nám valaštiansku,“ volali šuhajci skákajúci dolu z koní. Na preteky rozkazovali si; no gajdoš bol taký umelec, že zo všetkých piesni vedel uliat jednu a tak každému vyhovel. Krepčili, vyskakovali, hajduchovali tu Horehronci jako posadlí. Z pivnice dal vyvaliť kastelán sudy a za celé kotly mäsa rozdeliť medzi hladnú čeliadku. A ešte len potom, keď nápoj rozihral žilky Horehroncov, bolo na dvore Lupčanského zámku veselo.

Noc prešla chytro pri tejto veselosti.

Včasne ráno, vyrútilo sa z brány Lupčanského zámku vyše dvesto vidieckych šuhajov na koňoch, majúc v čele zemaná Jána Lupčanského, smerom ku Bystrici. Šuhajci spievali veselú pieseň a keď dojazdili na vršok nízkeho Lupče, obrátiac kone svoje, postali na chvíľku, dajúc s Bohom drahému domovu.

„Napred, do Budína!“ riekol kapitán a popustil koňovi úzdu ku spešnému behu.

III.

Zem triasla sa v starom Budíne, sídle to uhorských kráľov, pod kopytami koní bodrých jazdcov, ktorí zo dňa na deň viac a viac dochádzali zo severných strán Uhorska. Dupotali vrané konky ozbrojencov Jána Lupčanského a iskry frkaly zpod jich podkôv. Doraziac po dvojtyždňovej chôdzi pán Lupčanského zámku do hlavného mesta, v ktorom sa cieľom držania snemu i sám mladistvý kráľ Ľudovít zdržoval, pobral sa hneď po svojom príchode do palácu kráľovského, aby učinil panovníkovi slušnú poklonu. Šedivý stavec Ján z Lupče s výrazom bujarosti mladistvej na obličaji vstúpil do komnaty, v ktorej kráľ obklopený kvetom zemianstva uhorského výsluchy dával. Stavec poklonil sa hlboko pred svojim kráľom.

„Pánovia!“ zvolal kráľ trochu podivený, či „vidíte tu pred sebou Jána Lupčanského? Domnievame sa, že ho pozdraviť môžeme, jako svojho spojenca a verného privrženca!“

„Milosť kráľovská asnaď pochybovala o mojej vernosti?“ pýtal sa zadivený stavec.

„Pán brat, boli ste nám v inom svetle predstavený.“

„Či sa mám ospravedlňovať z nevernosti oproti jasnosti kráľovskej?“

„My sme o vašej vernosti,“ hovoril kráľ, „boli vždy úplne presvedčení a hľa nekľamali sme sa, vidiac i v tento čas pohronského šľachtica na našej strane. Pomlúvači vaši dostanú zaslúžený trest!“

Kráľ kývol rukou a iný zeman, na ktorom bol rad, predstavil sa kráľovi.

Keď sa Blažko o tomto rozhovore dozvedel, predstúpil pred Lupčanského a pustil sa s ním do reči.

„Či viete, pane môj, kto vás pred kráľom z nevernosti očernil?“

„Dáky podlizačský zeman!“ odpovedal Lupčanský.

„Či vám mám vyzradiť jeho meno? Ani do malého prsta sa neuhryznem, keď poviem, že to nikto inší nebol, jako...“

„Presvedčený si Martine? Chráň sa ublížiť zemanovi na jeho dobrom mene!“

„Dóci z Veľkej Lúče! Vášho rodu úhlavní nepriateľ!“ zvolal Blažko.

Otvorily sa dvere a spomínaný vstúpil do svetlice.

„Spomínate ma, pán brat,“ usmieval sa Dóci, opovrzhlivý zrak na kastelána hodiac. „Vlk za dvermi a o ňom reč!“ rehotal sa červený bradáč, úlisne tsnúc ruku Lupčanskému.

Martin opustil dvoranu. Medzi Lupčanským a Dóci vyvinula sa bež všetkých svedkov vyše hodiny trvajúca rozhovorka; o obsahu jej nezodvedel sa ani bystrozraký kastelán.

Tajná predtucha a obáva pred osudom svojeho panstva zdala sa pri vernom kastelánovi zo dňa na deň rásť a nie miznúť; a to bolo príčinou, že Blažko stopoval každý krok, každé jednanie svojho pána a zdánlivého nepriateľa jeho Dóciho.

Hlučný veľkomestský život pretrhol ruch a hluk válečný. Náhly chýr, že Turci hrnú sa do krajiny, zbúril myseľ starého i mladého, Turci vybojujú poznovu Belehrad prestúpili cez Dunaj a uhorský kráľ nemohol ďalej sedieť pokojne v Budíne. Hlavní voj-

vodca Štefan Báthory sriaďoval broje a postavil sa do hotovizne.

Istého dňa oslovil Ján Lupčanský svojho kastelána Blažka:

„Martin, verný priateľ môj! O niekoľko dní potiahnem u boku kráľovho do boja proti Turkovi; ty s Mikloškom, synom mojím odťahneš opäť domov do Lupče. Decko nemôžem sebou brať do ohňa! Moje panstvo budeš spravovať. Zariaď si dobrý poriadok, aby, dá-li Bôh, že sa šťastne navrátim, všetko v poriadku som našiel.“

„A jestli že padnete v boji?“

„Martin môj!“ dohovárал mu šľachtic, „neboj že sa, neboj o mňa viac ako treba! Bôh bude so mnou!“

„A čo počnem s vašim nepinoletým synom?“

„Môjho Mikloška vychovávaj za driečného zemana, aby bol hoden otcovho mena! Odídeš z Budína s dvoma sluhami. Ostatní zostanú u mňa. V čas mojej neprítomnosti dobre stráž zámok a s poddanými nakladaj mierne a spravodlivo! Pozdrav Lupčanov!“

„Viac než nevidíte Lupču!“ zaseptal starý verný sluha pánov z Lupče.

V určitý deň stúpал Blažko s Mikulášom opäť do svojej domoviny a nezastali nikde, až kým nezatvorila sa za nimi brána Lupčanského zámku.

Semenom nepokoja a búrok ešte pod Vladislavom kráľom po krajine roztrúsené počalo teraz ohromnou silou pučiť a vyrastať v mohutný strom. Turci časť po časti, stolicu za stolicou zaujímali do svojej moci. Sultan Sulejman, najmocnejší to panovník svojho času na východe, zajmúc Belehrad a viac než mocných zámokov na Dunaji, postupoval hore ku srdcu krajiny, k staroslavnému Budínu.

I Uhria stáli v šikoch a nezaháľali prietrz urobiť postupom divokého Turka. Verní oddanci kráľovi, medzi ktorými zeman Lupčanský nie poslednie miesto zaujímal, shukli sa vókol kráľa, na čelo vojska jazdiaceho a hnuli sa oproti nepriateľovi.

Dňa 29. augusta 1526 svedená bola nešťastná bitka u Moháča. Bola to hrozná katastrofa pre zbraň uhorskú...

Načo opisovať tento smutný dej historie uhorskej, v ktorom zhybnul kvet zemanstva a ľudu?!

Len málo obrancov kráľa pod vedením Báthoryho ušli záhube; ostatní našli hrob svoj na brehoch Dunaja. I sám kráľ dal sa na útek, obranci jeho tureckej presile odolať nemohli . . . . .

Na rozsiahlej rovine, zároveň s vetrom uháňali tri vranné kone so svojimi jazdcami. Tlupa tureckých jazdcov naháňala jich v zá-
pätí. —

„Môj vraník oslabuje!“ preriekol naj-
mladší z nich a dal koňovi ostrohu.

„Aby len za hodinu vytrval a sme za-
chránení!“ odpovedal starší jazdec.

Vyzdvihol sa náramne tuhý vetor, be-
rúci sebou prach a piesok, podkovami koň-
skými rozmrvený. I tento živel prírodný búril
nad uhorskou vlasťou. Hatení, rozbúreným
orkánom povetným ani pred seba zierať ne-
mohúci jazdci popustili úzdy svojim konkom
k voľnému behu. A bujný konisky zunované
dlhým namáhavým pochodom kráčali vol-
nejšie. Niejedonkrát prišlo jazdcom prebro-
diť kaluže a bahná na pobreží Dunaja sa vy-
skytujúce. No prekonali doposiaľ šťastlivo
nehody v cestu sa jim kladúce.

Tu z nenadála, ani nemožno bolo určiť
z ktorej strany padla rana z pušky i zahr-
mela povetným.

Jedon z jazdcov prestrelený kuľou svalil
sa z koňa na piesočnatú zem. Horúca krev
kypela z rany na prsach.

Z hrudi mladého súdruha vydral sa zú-
fanlivý vzdych a z oka jeho vyronila sa perla
nad stratou verného svojho oddanca — Jána
Lupčanského . . . .

„Pravdu si mal Martin môj!“ šepkal
starý zeman lúčiaci sa so životom. I bolo
po ňom.

Mladý jazdec obrátil koňa svojho v ľavo,
aby aspoň živý nepadol prenasledujúcim ho
Turkom do moci a popichnul konka.

Nekolko tureckých jazdcov pribehlo na
dejisko toto. Ihneď zhladli obeť strelnej
rany, ležiacu na zemi.

Červený bračatý jazdec skočil z koňa,
i prezeral padlého.

„To je on!“ vyriekol radostne, „za kto-
rým sme pášli! Kto bol však jeho súdruhom
a kam sa obrátil, neznáme!“

Turci prestali prenasledovať uprchlého.
Celkom vysilený konk mladého jazdca do-
behol, ztratiac smer, do sredu morastí na
brehu Dunaja. Vidiac nebezpečnú hĺbku mo-
čiara, cúfnul koňa svojho a povzbudzoval
ho ku skoku, ponad močarinu.

Vysilený vraník ostatniu silu zoberúc do
vedna bodnutý ostrohou skočil nešťastlivo.

Klesol do sredu hlbkej morasti a strhol
i jazdca pod seba.

Kalná voda zavrela sa nad oboma . . . .

Ozbrojenci Štefana Báthoryho hladali
z boja bez stopy zmiznuvšieho kráľa Lu-
dovíta II.

Daromné bolo jich namáhanie.

O dva mesiace neskôr loviaci rybári
našli v jednom z moháčskych bahien mrtvolu
a podľa odznakov kráľovských poznalo sa, že
bezdušné toto telo bolo Ľudovíta II., kráľa
uhorského, padnuvšieho v bahno na úteku
pred víťaziaciimi Turkami . . . .

IV.

Z ozbrojencov pri Moháči zpadnuvšieho
Pána Ľupčanského vrátili sa na Pohronie
len nepatrné zbytky.

Šuhajci navracali sa bosí, otrhaní a vy-
hladovelí, aby smutnú vest o zahynutí zá-
mockého pána doniesli jeho dedičovi. Na
Ľupčanskom zámku panoval veľký a hlboký
žiaľ a smútok za dobrým pánom. Martin
Blažko bol zadumený a syn nad stratou mi-
lého otca zdal sa byť k uspokojeniu. Šest-
násť roční syn Mikuláš stal sa teraz dedičom
zámku. Jako obráni dedičstvo svoje slabé
decko pred vyhladovelými vikmi, ktoré mocný
otec jeho zťažka udržať mohol?!

Smrť a zahynutie Jána Ľupčanského
chytro rozniesla sa po Horehroní. Táto vest
postavila i pána Dóciho na nohy. Nezadlho
dal sa vidieť na zámku a presvedčoval syna
o zarmútku a bóle srdca, ktorý nad stratou
priateľa cítil. No, pretvaroval sa! Kastelán
Martin bolastne trpel tieto pretvácky a tým
viac kormútilo to vedomie, že nezkúsený Mi-
kuláš dáva sluchu jalovým rečiam Dóciho.

Kastelán nedomnieval sa na darmo, on Dóciemu neubližoval bez príčiny. Pohľadme na plán, ktorý rozvinul si Dóci, k snadnejšiemu obdržaniu Lupčanského zámku a k nemu patriaceho panstva.

Krásno a rozsiahlo bolo v ten čas Lupčanské panstvo na Pohroní! Rozprestieralo sa od B. Bystrice až po samé Brezno z oboch strán Hrona. Šíre hory, lúky, poľany, úrodné polia, dediny, boly jeho majetkom. Za panstvom týmto bazil Dóci, i ustanovil jakýmkoľvek spôsobom vyhubiť pravých jeho majiteľov. I bral pri tom zástoj priateľa Lupčanského. K dosaženiu cieľu použil viacej prísriedkov. Predne očernil z nevernosti Jána Lupčanského u kráľa, aby tým spôsobom vylákal ho zo zámku a zaplietol do boja, v ktorom o jeho bezživobytie sa tiež postaral. Teraz so slabým synom nastávala mu iba hračka. Jediný v ceste stojáci kameň bol mu kastelán Blažko, vychovávateľ Mikulášov.

Návštevy Dóciho opakovali sa častejšie na zámku a i sám Mikuláš odchádzaval zhusta s cudzími zemanmi na dlhší čas z domova. Martin povážlivo krútil hlavou nad počínaním mladého zemana.

I podarilo sa Blažkovi presvedčiť Mikuláša a zlom úmysle pána z V. Lúče, a to povedlo sa mu len preto, že medzi dedičom a Dóciem strhla sa nemalá hádka.

Dóci upamätal Mikuláša na tú okolnosť, jako jeho nebožský otec kulou tureckou zronený v okamžení bližiacej sa smrti odporučil syna svojho Dóciemu do opatery. Martin protivil sa tomu dodávajúc, že pri líčení sa so starým pánom pred bitkou v Budíne jemu pod ochranu a spravovanie syna a podanstvo odporučil. Tu mal Mikuláš dost príležitosti nabliadnuť do čiernych plánov Dóciho, ktorý s ním nič dobrého nesmyšľal. Mikuláš postavil sa Dóciemu na odpor i neuznával ho za svojho ochranca. A to bola príčina rozdvajenia sa s Dóciem, ktorý teraz verejným nepriateľom Mikulášovi zostal. Martin radoval sa v duchu, že náhoda dala podnet k rozkmotreniu sa dediča zámku s ohavným Dóciem. Tento nedal sa viac vidieť na zámku, a pokoj panoval v Lupči skoro za úplný rok.

Po nešťastnej bitke u Moháča zaujal sultán Sulejman väčšiu časť Uhorska. Plienil mestá, pálił dediny a mnoho tisíc ľudí odvádzal do zajatia. Čaty Turkov robily časté výlety i na hornie kraje Slovenska, drancujúť a odvádzajúť mnohých do otroctva. Turci pokročili až na Pohronie, od jich nápadov ohrozené boly i mestecká Pojniky a Lubietová.

Bola jasná jaseňná noc.

Na Lupčanskom zámku panuje ticho jako v hrobe. Radovánky a plesy dávno z neho pominuly sa. Kastelán Blažko, teraz už dôverník Mikulášov, nemohol spať. Sediac u okna južnej bašty, díval sa dolu Hronom do dialky. Zo spodnieho oddelenia zámku daly sa očuť veselé piesne zámočkej čeliadky, meškajúcej pri krbkách mäďoviny. Kastelánove bystré ucho zpozorovalo odrazu jakýsi temný podzemný ruch, jakoby od kopýt koní pochádzajúci dupot. Zkúmal a slúchal bystrejšie. A hluk ten zdal sa vždy viac blížiti ku zámku.

I zjavila sa horou jasná žiara na oblohe a stĺp ten jasný osvietil celé nebesia. Zámok žiaril sa v tom svetle. Horely blízke Pojniky, drancované hordou tureckou. Pri žiare výdatnejšej nad svetlo mesačné bolo teraz vidieť, že hore oboma cestami na zámok ženú sa tlupy ozbrojencov a dla obleku zreteľne vidieť sa dalo, že sú to hordy turecké. O malú chvíľku prebudil obyvateľov zámku z nočného sna, divý krik zo všetkých strán, rana padala za ranou, paloše Turkov blyskaly sa pri svetle mesačnom, a Turkov vždy viac pribývalo. V zámku nebolo v tento čas ani pomyslenie na odboj. Olovený dažď zahrmel na krov Lupčanského zámku, pod sekerami pukaly mocné zámočské brány a divý hluk dobývateľov rozliehal sa v pustote nočnej strašne, hrozne!

Pred zámočskou bránou zavznel známy kastelánovi hlas.

„Dóci z Veľkej Lúče!“ zkríkol kastelán, zalomiac rukami a odstránil sa od okna. Vnišiel do ložnice Mikulášovej. Dedič Lupče už vtedy dávno nespál, keď Martin vstúpil do jeho ložnice.

„Turci pod vodcovstvom Dóciho dobývajú hrad!“ oznamoval verný sluha Lupčianskych

pánov. „S nami nedobre! Ujdme!“ Bráňme zámok! riekol rozospalý mladík. „Brány a bašty zámku sú prepevné!“

Brány sú už von z čapov!“ oznamoval Kastelán.

I zaslúchli oba rinkot zbroje v dolňom dvore.

„Ujdime! Na odpor nieto myšlienky! Za mnou Mikloš!“ riekol kastelán, tahajúc mládenca za sebou.

Oba zmyzli z dvorany pri studni.

Brána ležala von z čapov. Čata Turkov v divom neporiadku hrnula sa do zámku Červený bradáč, náčelník hordy, behal jak sdivočilý po dvoranách. Hľadal kohosi. Zámoční vojaci ležali poviazaní na dvore a ne-jedon z nich zaplatil odpor životom.

Po daromnom hľadaní dediča zámku a komorníka jeho škripal vodca hordy zubami, ale žiadna živá duša v zámku neznala mu dať vývod o náhlom zmiznutí jejích.

Náčelník divočizny tejto bol sám Dóci, ktorý s pomocou tureckou dobyl tej noci zámok Lupčanský a tým činom stal sa neobmezeným pánom jeho.

Tej istej noci k ránu stúpaly dve osoby cez hoľu „Prašivú“ na tú stranu do Liptova. Mladší cestovateľ išiel vopred, za nim o sukovitú palicu podopieral sa kráčajúc shrbený stavec.

„Kam obrátíme teraz naše kroky?“ pýtal sa Mikuláš kastelána, keď práve vynachádzaly sa na hranici liptovskej.

„Na Lykavu!“ odpovedal Blažko. „Majiteľ Lykavského zámku, Horvát Ludovít Pekry, bol vždy úprimným priateľom vášho domu. Ten nás prijme vďačne.“

Ku tomuto vzal Mikuláš Lupčanský svoje útočisko a nezadlho bol mladík od starého priateľa vlúdne a pohostnínne prijatý.

Napriek všetkemu kutaniu po zmiznutom Mikulášovi, jakožto zákonitom dedičovi zámku Lupčanského nepošťastilo sa Dóciemu stopu jeho odokryť. Nezadlho vyhlásil Mikuláša za mŕtvého a usadil sa čo pán na Lupčanskom zámku.

Milo plynuly dni mladému Lupčanskému na Lykave.

Ku Pekrymu schádzalo sa zemanstvo z celého Liptova. Páni bratia zabávali sa veselo, jako sa na uhorských zemanov svedčí. Mikuláš bral podiel pri všetkých hlučných radovánkach, plesoch, poľovačkách: ale bedlivý pozorovateľ badal, že veselost tá hlučná nezajíma jeho srdce. Kedykoľvek vzdialil sa mohol Mikuláš z dvorany zámočkej, vždy pospiechal do blízkej, pod hradbami ležiacej zahrady, v ktorej to najkrajšie kvieťa prekvitalo.

Tam na lavičke medzi ružami sedávala Ludmilka, švarná dcérka Pekryho. Hôrňa táto Vila Tatranská celkom okúzlila krásou duše i tela nášho Mikuláša.

Lykavský zámok bol mu drahým, milým úkrytom!

V.

Na úpäť Lupčanského zámku ležala toho času drevená chalupa. Vyvesená na nej chvojka svedčila, že je to krčma.

Za dlhým dreveným stolom sedel starý pocestný muž; na lavici pri ňom stála malá čierna truhlička, sukovitá palica a zaprašená barančia čiapka ležala na stole.

Pocestný občerstvoval sa, čo medzitým pristúpiac ku nemu hostinský, opytoval sa ho:

„Vy ste olejkár, starý otec?“

„Zo Sloviaň z Turčanskej stolicy!“ odpovedal stavec.

„Dobre, že ste sa tu nadarili; dáme vám zarobiť. Máte mnoho liekov? Viete liečiť kone?“

„Jakoby nie,“ odpovedal olejkár, „od pädesiat rokov zprevádzam toto remeslo.“

„Nášmu pánovi zo zámku prechorel tej noci najparádnejší kôň, ktorého vraj dostal do daru od cisára; parom vie, čo sa mu mohlo stať?“

„A koho že tu máte v zámku teraz za pána?“ opytoval sa olejkár.

„Neznáte? Jaj, pravda, veď ste vy cudzí človek,“ prehodil pološeptom krčmár. „Máme tu od jedného času nového pána v zámku . . .“

„Dávno je tu?“

„Asi od roku, môj zlatý starý otec; A škoda na stokrát nášho starého pána, pán Bôh daj mu radosť večnú; to nám bol všetkým dobrý otec . . . ale môj bože . . . tento . . .!“

Krčmár prestal rozprávať, lebo práve v ten čas vchádzali do krémy panskí paholci.

„Tu si Mišo!“ obrátil sa ku kočišovi zámockému krčmár. „Dobre že si prišiel; či vám je tomu koňovi už lepšie?“

„Paroma! Bude mu lepšie, keď ho cigáni vykurujú. Škoda koňa! Čert vie, či má koliku, či sa zmyslil! Smädný som jako pes; nalejte mi!“

„Tento starý otec, od remesla olejkár, vylieta vám toho tátoša,“ povedal krčmár, ukazujúc na olejkára za stolom.

„Ba čo? Tak môžete ísť rovno so mnou do zámku.“

Krčmár nalial nápoj a postavil krčah pred pohoniča.

„Nuž a kade po jazarných čertoch cváľal si Miško na tých tátošoch?“

„Aby to už ani sám rohatý čert z pekla vydržal pri našom pánovi,“ odpovedal tento upfajúc predložené víno; ani pol hodinu a to ani v noci ani vo dne nemáme oddychu! A potom, keď sa nám dačo prítapí, nabijú ťa jako psa!“

I ukazoval belasé krvou podbehnuté sinky po rukách a na chrbte.

„Či sám antikrist, ani nie dobrô, vie, čo toľko behá náš pán do tej Bystrice? Ale, jako som počul, kľuje sa to vraj čosi s nim!“

„A kde si utŕžil tie kľásky, Miško?“

„Predošlý týždeň,“ rozprával zámocký sluha; potúžil som sa na tej korunácii kráľovej v Bystrici¹⁾. Idúc v noci domov zadriemal som, a skoro by bol pána na tom moste proti Istebnsku do potoka vyvrátil. Za to ma, vidíte, môj pán palicou pokorunoval!“

„Nuž a čo si počul o tvojom pánovi v meste?“ pýtal sa znove krčmár. „La, už vy chcete, Jožko, všetko vedieť. Nalejte mi ešte!“

Krčmár nalial a pohonič pokračoval v rozprávke:

„Zvolenského hradu kapitánov husár povedal mi včera v meste, že vraj všetkých tých pánov, čo toho nového kráľa u Szentiványich v meste korunovali, dajú povešať. A nášmu pánovi vraj odoberú i zámok na kráľovskú stranu. Viete, Jožko, jako prišlo, tak i odíde!“

¹⁾ Pri korunovaní: Betlen Gábor a za uhor. kráľa.

Zámocký sluha vypil a sberal sa k odchodu. Olejkárovi prisľúbil, že ho ohlási u pána a doložil, že ho za vyliedenie toho koňa pán odaruje. Za nim opustil krčmu i olejkár....

Minulo niekoľko týždňov.

Temná noc rozprestiera sa nad údolím Pohronia.

Strmý skalnatý briezok vypína sa na brehu, kde tečie dumný Hron. Na jeho brehu stojí shrbená osoba, a dá sa rozoznať, že je to známy nám olejkár. V ruke drží zapálenú pochodeň, a opásaný bol šablou. Zmizol vo tme, jakoby skočil do Hrona....

V Lupčanskom zámku nachádzala sa hlboká studňa, z ktorej žriedlo siahalo až do samého Hrona. Zo studni tejto viedla bočná chodba až do dvorany. V stene dvorany nachádzaly sa tajné dvere. Týmito zachránil Blažko Mikuláša a seba v onu nešťastnú noc zo zámku.

I teraz zmizol olejkár v otvore tejto chodby, ktorá na brehu hroaskom trnám a chmelom zarastená bola. Olejkár najprv dobre sa krčil, až dostal sa chodbou ku kameňným do hora vedúcim schodom.

Schody tieto vynachádzaly sa už pod samým zámkom.

Pochodňa dobre mu slúžila, keď dorazil ku mrežovým dverám, ktoré od posledného útoku Mikulášovho otvorené stály. Ešte jednou chodbou prešiel, zhasil pochodenu a zastal si za tajnými dverami. Tu čakal, kým svitol nový deň. Konečne zaslúchol z dvorany vychádzajúci známy hlas.

„Kam sa podel ten olejkár?“ pýtal sa kastelána svojho Dóci. „Veď sa ani dobre neodobral. Čakám netrpezlivo na jeho príchod.“

„Nehal tu truhielku s liekmi, keď odišiel, snad príjde si pre ňu!“ znela odpoveď.

„Aha príjde! Čertovú mater, nie, príjde!“ hrmel Dóci. „Mne sa ten chlap zdá byť podozrelým. Kdekoľvek, ale preca videl som ho kdesi. Zanáša sa celkom na Martina Blažku, predošlého kastelána u pánov Lupčanských, len keby nemal tak mohutnú bradu..... Hm!.... Jedna novinka za druhou! Azda sa peklo, jak ho kdesi jesto, proti mne sbúrilo?“

A na malú chvíľu panovala v dvorane tichosť brobová.

Z razu poznovce napadla zúrivosť Dóciho.

„Zvolenský kráľov kapitáň skorej padne, lež ja odrieknem sa tohoto zámku. Sú to siete, nastrojené s Ferdinandom. Ej, či je to za kráľa! Zemanom zámky odberať, to vie; ale proti Turkovi ísť, to mu smrdí! Ha, pod týmto Bohom to tak nebude!“ hulákal Dóci, strmými krokami merajúc dvoranu.

Asi za hodinu trvalo ticho. I vstúpil do dvorany cudzí hosť. Bol to kapitáň kráľa Ferdinanda Krištof Turánsky zo Zvolena. Prichodzí podal Dóciemu listinu pod kráľovou pečatou.

Bolo to upomenutie kráľovo na Dóciho, aby vzdal sa nepravým spôsobom nadobudnutého zámku po shynutí zákonitých dedičov panstva Lupčanského.

Na stole ležaly dve pištole.

„Myslím, že nahliadnete vašu chybu,“ chytil sa slova posel kráľov, „a napravíte nepravosť na dedičovi tohoto zámku Mikulášovi Lupčanskom učinenu. So mnou, jakožto vyslancom kráľovým, máte čas sa napraviť.“

„Ja? Ja sa mám s vami naprávať. Nepoznám vás. Dedič zámku shynul v tej noci, keď Turci dobyli zámok. Ja som nebohým Jánom učinem dedičom tohoto zámku!“

„S kráľom Ferdinandom tiež sa nechcete porovnať?“ pýtal sa znovu zvolenský kapitáň.

„Ja neuznávam Ferdinanda za kráľa! S vami ale porovnáam sa, chcete-li!“ zúrili Dóci, poukazujúc na pištole ležiace na stole.

„Ja som sa neprišiel s vami strielať, Dóci!“ hovoril dôrazne Krištof, „ale odobrat vám zámok, tak jako som to už urobil so zámkom Véghlešským a Dobronivským. Vy

teda nepovoľujete na právnej tejto ceste? Zná kráľ vaše chodnisky! Zná zločin na rodine Lupčanských zpáchaný. Vaše panstvo tu prestalo. Vaše hrdlo prepadlo zákonu! Nepodvoľujete po dobrotky, Dóci?“ pýtal sa posledne Turánsky.

„Prisahal som zkažu Lupčanskému, prisahám i Vám!“ hrmel Dóci a ruka jeho siahala po pištole na stole.

„Stoj, lotre!“ ozval sa znenazdajky známy Dóciemu hlas.

„Hodina tvoja odbyla! zkríkol kastelán Blažko.“

Jakoby z neba spadol, stál pred nim s napriahnutým mečom starý sluha Lupčanských pánov: Martin Blažko.

„Dóci natiiahnutú pištoľ kládol na prse Martinove, lež skorej jako zbroj páčila, padla ťažká ocel a ruka Dóciho i spištoľou mečom kastelánovým odtatá, ležala na zemi.

„Pomsta,“ kričal Martin, meč nad hlavou Dóciho držiac. „Žije dedič toboto zámku, žije Mikuláš Lupčanský — ty ale musíš zhynúť!“

Len na domluvu Turánskeho, nevtasil Martin ostrý meč do podlého srdca Dóciho.

O niekoľko týždňov pozdejšie pristehoval sa na Lupčanský zámok pravý dedič jeho Mikuláš i s verenicou svojou Ludmilou, dcérou pána Lykavského hradu Pekry. Ludmila stala sa manželkou Mikulášovou. Kastelán Martin Blažko uspokojený s obratom osudu svojho sverenca, žil na zámku čo milovaný priateľ.

Nemálo potešili sa obyvatelia Lupčanského zámku o nedlho tou vestou, že úhlavný rodu jejich nepriateľ Dóci, obesený je v Žarnovici čo zradca vlasti.

Kameň a červiak.

(Krylov.)

„Jaký sa ti pustil,
Hlupák lecijaký!“
Hovoril o dáždi
V poli kameň dáky.

„Všetko mu je rado,
Prosím ňa, len pozri!
A nepršal, keď by
Za hodinky dve-tri.

Nech sa ale o mne
Pýta svet ten tichý:
Nuž ja som od vekov
Skromný tu a tichý.

Pokorne si ležím,
Kamkoľvek ma hodia:
Ľudské chvály preca
Ku mne nedochodia.

Zlý je svet jak iste,
Nemá vďaky za mak.
— „Čuš!“ naň oboril sa
Z tmavej diery červiak:
„Navštívil na krátko
Daždík tieto kraje:

Ovlažil nám preca
Nivy, lúky, báje.

Rolníkovi nádej
Oživil na roli,
No ty, daromná len
Taž si tu na poli!“

* * *

Tak sa chváli mnohý, čo slúži mieru liet,
A užitku z neho jako z kameňa niet.

Nezubudov.

Kuruci.

Historická povest od *Sam. Tomášika.*

(Dokončenie.)

VII.

Bolo to roku 1705. Rakócy svolal kra-
jinský snem do Satmáru, na ktorom sa zjavil
v celej svojej sláve; jeho telesná stráž pozos-
távala z tak rečených
Palotášov¹⁾. Snem vyvolil
Rakóciho za vojvodu kon-
federatných stavov Uhorska
a ku jeho boku vymenoval
24 senátorov.

Rakóci zložil prísahu,
ktorú mu predriekal Ja-
gerský biskup. Snem vy-
stavil listinu vo troch od-
pisoch, ktorú všetci prí-
tomní podpísali; jeden
odpis doručili Rakóciemu,
druhý poľskému primašovi
a tretí Hanoveránskemu
volencovi, potomnému krá-
lovi anglickému, Jurajovi I.
Snemovní vyslanci na-
vrátiac sa domov vysta-
novili v každej stolici zá-
pisnice, do ktorých vpí-
saná bola konfedačná
listina stavov uhorských
a každý zeman povinný bol
ju podpísať a pečatou
svojou potvrdiť. I v Sed-
mohradsku bol Rakóci za
stavovného knieža installo-
vaný a zemanstvo húfne po-
beralo sa pod jeho zástavy.

¹⁾ Boli to chlapi udatní, Rnsini, vybraní z pomedzi
Rakóciho Mukáčskych poddaných.

Rakóci stál na vrcholci svojho štastia.
Či ono dlho trvať malo?

Pri Leopoldove nezadlho bitá bola kr-
vavá bitka. Cisársky vodca Herbeville, ktorý
posial len obranne bol sa
choval oproti Kurucom,
obdrziac na pomoc z Dán-
ska šesttisíc dobre vycvi-
čených vojakov, napadol
voje Rakóciho pri tejto
pevnosti, ležiacej na dol-
nom Považí i porazil jich
úplne.

Zbytky Kurucov u-
stupovaly k ochrane baň-
ských miest. Medzi rane-
nými, ktorých na počet-
ných vozoch Kuruci sebou
viezli, nachodili sa i Ra-
slavický a Pivoda. Lipo-
viansky jich zachránil a
teraz jich do Štiavnic
odprevádza.

„Jako že stojá veci na
dolnej Tise a za Duna-
jom?“ pýtal sa na hlave
ranerý Pivoda Lipovian-

skeho, ktorý za dva roky tam bojoval.

„Mohly by lepšie stáť,“ odpovedal Jurko
Lipoviansky, „keby Rakóci a jeho velikaši
neboli takou slepou nenávisťou rozpálení
oproti Srbom a Horvátom.“

„A veru si mal Rakóci i junáckych Srbov
a Horvátov získať na svoju stranu,“ ohlásil

Obrázky z Prímoria: Rybár.

sa Andrej Raslavický. „Veď Uhorsko len vtedy môže odolať zovňajším nepriateľom, keď všetky tu bývajuce národy bratský sväzok tvoriť budú. Ináč marné sú všetky naše snahy, i beda nám všetkým, no storáz beda tomu kmennu, ktorý si výlučne osobuje panstvo nad druhými a pod zástavou svobody chcel by druhé otročiť.“

„To, jako ja to tuším, naznačí dejepis plameňnými písmenami na večnú pamiatku a ku poučeniu o tejto kuruckej vojne,“ vzdychol si Pivoda.

„Dost ľahko,“ dosvedčil Jurko. „Nemôžem pochopiť, jako mohol Rakóci na svoje sluby zabudnúť. Pred započatím vojny sľu-

boval slavnostne i v Poľsku i v Rusku, že jemu na priateľstve

Slovanstva veľmi záleží. Jich pomocou prenikol až za Tisu. Ale tak je to. Po dobytých víťazstvách, ku ktorým mu najviac Rusini dopomohli, zpyšnel. Víťazstvom opojený vrhol sa na Srbov páliac a ničiac

jich osady, chcejúc jich celkom až do posledného muža vykynožiť.“

„Nuž a či Srbi nehladali priateľstvo s Kurucami?“ divil sa Andrej.

„Ba ano; veď ku Károlymu prišli početné vyslanstvá, aby uzavrely s nim priateľskú smluvu. S uspokojením vrátili sa domov i ubezpečily svojich, že teraz už národ srbský v priateľskom pomere s Kurucmi stáť bude.“

„Kto bol teda, ktorý zrušil dané slovo? pýtal sa Pivoda mrzute.

„Kuruci najmä z rodu maďarského. Opojení víťazstvom, vydobytým nad cisárskym

generalom Kreutzom, oborili sa na všetky mestá a osady srbské páliac a pustošiac jich s divokou vsteklostou rad radom. Srbský národ do posledného muža povstal oproti Kurucem od hraníc Sedmohradska až po Horvátsko. I Horváti, ktorých kurucký vodca Botian ukrutnosťami svojimi popúdil, chytili sa zbrane a na život i na smrť borili sa s Kurucami.“

„Táto ztrestaná pýcha a národnia neznanlivosť maďarských Kurucov bude nám všetkým osudnou,“ riekol slabým hlasom Pivoda.

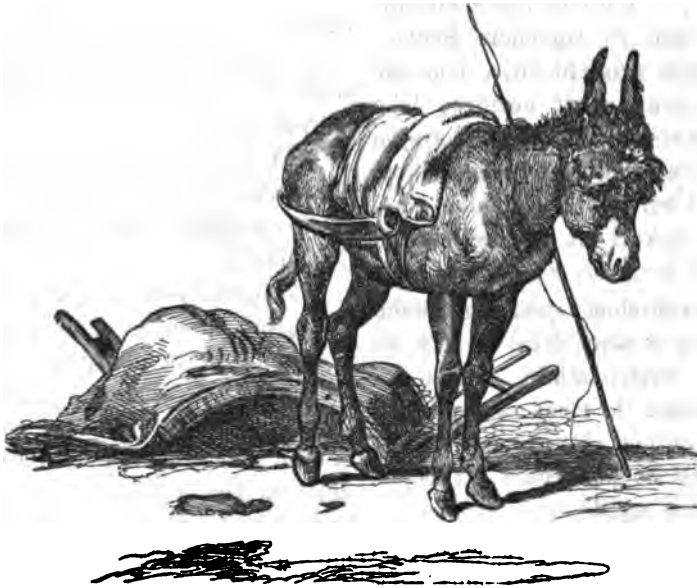
„A veru počuť, že i medzi Slovákmi a Rusinmi rozmáha sa nespokojnosť,“ riekol Andrej.

„No, tak skoro bude po nás!“ zvolal Jurko.

„Naši súkmenovci a Rusini žalujú sa, že farchu tejto vojny oni hlavne znášajú. Na Slovensko vyhodená je daň vyše dvoch millionov. Ľud bedáka, že peniaze, ktoré dal Rakóci raziť, sú bez všetkej ceny;

Kuruci že drancujú a podpaľujú pokojné slovenské a rusínske osady, že pred nimi ani zemanie ani sedliaci nie sú istí, že ni kostoly nešetria.“

„Bože naprav to!“ vzdychol si Jurko. „Bratia nezúfajme! Len jednu rozhodnú bitku ešte vyhrať a Kuruci oslobodia vlast nivočenú nesvedomitými Nemcami. I my Slováci dožijeme sa potom milej, zlatej svobody. Odchádzam do Gemera, kam ma vypravil Očkay, a ztade do Spiša a Šáriša. Všade budem sa usilovať shodu medzi Kurucami zaviesť a upevniť. Maďari uznať musia, že bez nás Slovanov neobstojá“

Obrázky z Prímoria: Ťahún.

Náš lós je pripútaný ku Kurucom,“ riekol vážne Pivoda. „Slováci jak Maďari rovnako sme tlačení Nemcami. S víťazstvom Kurucov svitne i nám slnko svobody.“

„Tak je,“ dodal Andrej, „jakokoľvek bude, my vytrváme až do konca.“

„Teší ma to, bratia,“ podával ruky Jurko priateľom svojim. „S uspokojenou myslou odchádzam od vás. Navštívim i naše drahé sverenice, abych ubohé potešil. S Bohom bratia!“

„S Bohom!“

V meste gemerskom Róžňave vydržiaval vojvoda Rakóci so svojim senátom porady o krajinských záležitostiach. I doručený mu bol francúzskym kráľom Ľudvikom XIV. vlastnoručne písaný list, v ktorom Rakóciho ujustoval, že sa s nim čo vojvodom Sedmohradska i napozatým priateľič chce, jeho ale čo panovníka Uhorska uznať nemôže, lebo že Uhria vždy ešte cisára Rakúskeho za svojho kráľa uznávajú. Senát bol hotový následkom tohto osvedčenia Uhorsko za svobodné a neodvislé vyhlásiť; Rakóci ale za lepšie uznal strany toho svať krajinský snem do Onodu.

V Gemeri bol veliteľom vojska Kuruckého gróf Forgáč, ktorý v moci držal všetky na Rymave a Šajave ležiace zámky. Jurko Lipoviansky pospiechal k nemu s dopisami, ktoré mu Očkay doručil. Forgáč považovaný bol za najoddanejšieho prívŕzcu Rakóciho. A jak veľmi sa svet mylil!

„Tak ste pri Leopoldove zase dostali výprask,“ usmial sa Forgáč, keď mu Lipoviansky svoje listiny odovzdal.

„Dánske, dobre cvičené vojsko rozhodlo víťazstvo na stránku Lapancov,“ odpovedal až po uši začervenujúci sa Lipoviansky.

„Tak je to,“ rozhorlil sa Forgáč, „keď medzi Kurucami sú samí advokáti vyššími dôstojníkami!“

Lipoviansky neodpovedal.

„A to naše vojsko,“ vtipkoval Forgáč, „je bez obuvy, bez riadneho platu. Či to nenie radosť, ošarpané a bosé mužstvo viesť do boja?“

„Srdnatosť a zaujatosť za svobodu,“ osmelil sa namietnuť Lipoviansky, „nahradí to všetko.“

„Daj mi Bože, zaujatosť! Nádej na lúpeže a zbojstvá drží to naše vojsko pohromade. A tí milí Tökölovskí vojaci, to sú mi za hrdinovia! Keď sa pridali ku nám, rozprávali o samých hrdinstvách a teraz len pijú, kradnú a zbíjajú. Či div, že v boji hneď ustupujú. Či ste to i vy nezkúsili pri Leopoldove?“

„Žiaľ Bohu,“ odvetil smutno Lipoviansky; „žiaľ Bohu, že zemanstvo, z ktorého prevažne záleží naša jazda, nedokazuje potrebnú vytrvalosť v rozhodnom okamžení.“

„A chvastá sa, že každý zeman je rodeným vojakom na koni. I jako zeman haňbí sa pešky bojovať hovoriac, že len psi a hovädá pešky chodia, ha ha ha!“ smial sa Forgáč.

„Vyznať musím, že u nás pomerne mnoho jazdy a málo pechoty, ktorá je preca lea jadrom vojska.“

„A tá naša pechota roztratená je zväčša po zámkoch a pevnostiach. A, Bože môj, jaké sú to pevnosti; najmä okolo Tisy! Či ste jich videli?“

„Bojoval som na tých stranách.“

„Nuž znáte, čo sú to za pevnosti, z dreva a z blata pevne stavané, hahaha! Dubové koly zabité do zeme, vrbovým dvojitým plotom poprepletané, blatom so sečkou rozrobeným obmazané tieto pevnosti majú odoláť delovým kulam Lapancov?“

„Tieto posmešky Forgáčove veľmi nemilý dojem urobily na Lipovianskeho.“

Jak náhle Jurko do Šáriša došiel, doletel chýr, že Rakóci dal Forgáča chytiť a na Krásnu Hôrku odvieť, lebo vraj dostaly sa mu k rukám dostatočné dôkazy jeho nevernosti. Keď bol neskôr Forgáč na Spišskom zámku väznený, pošfastilo sa mu zo zámočkových hradieb zpuštíť, avšak vytknúť si nohu bol lapaný a v pevnej väzbe držaný. Podobný osud zastihol i iných neverných vodcov Kuruckých.

V Šáriši našiel Lipoviansky budúcu družku života svojho Julku v smutnom postavení, jako i jej priateľku Aničku, snúbenicu Ralslavického. Obe devy počujúc smutné chýry o porážkach Kurucov trápily sa tak, že nebezpečne ochorely. Anička ešte poslal pú-

taná bola k lôžku, kdežto Julka nebezpečnú horúčku už prestála. Obe priateľky shováraly sa o milencoch svojich, o ktorých chýr išiel, že pri Leopoldove padli.

„Ach, Juliška moja,“ vzdychala si na lôžku ležiaca Anička, „ja to neprežijem. Znáš, drahá, čo sme ztratili. Celý život náš je otrávený. Oj nešťastná vojna, kto napraví, čos zničila?!“

„Netrať ducha, ľubá Anička. Bôh je dobrotivý, zhynúť nám nedá, keď sme už toľko pretrpeli. Naši drahí žijú, to mi hovorí srdce moje.“

„A neklame ťa, drahá,“ zvolal na dverách zjavivší sa Lipoviansky.

Devy zkamenely od radosti

Aničkine bludé líca polial nadych rumencu. Julka skočila Lipovianskemu v úsrety.

„Bože môj, vyslyšals' ma!“ volala bez seba a slza radosti perlila sa v jej krásnych očiach.

Lipoviansky pristúpil bližšie, i pojal trasúcu sa radosťou devu za útlu bielu rúčku.

„Bôh vás poteš, drahé, žijú vaši priatelia!“

„Ale teraz už, Jurko môj,“ chytila ho deva za obe ruky, „neopustíš svoju Julku, ktorá ťa toľkokrát oplakávala, ktorej duch čo strážny anjel nad tebou sa vždy vznášal, keď v divokom boji smrť ti zo všetkých strán hrozila. Však ver, drahý, viac mi už neodídeš. Dost si už slúžil vlasti a ver mi, škoda ťa medzi Kurucmi!“

„Duša moja,“ riekol nežne Lipoviansky, „môj život náleží národu, vlasti a tebe, vyvolená môjho srdca! No, ačkoľvek si mi drahá, tak žebych bez teba žiť nemohol, povinnosť oproti národu a vlasti mi je svätá a to najmä teraz, keď národ a vlast potrebujú svojich synov. I znám, že uznáš, duša moja, jakou zradou by to bolo, kebych sa ja v rozhodnom okamžení od svojej povinnosti utiahol. Ano viem, žebys ani ty takého muža nikdy nemohla si vážiť, ktorý by bol zradcom, podliakom!“

I pohladil jej vysoké, vyjasnené čelo.

I obrátil sa k nemocnej Aničke i rozprával jej obsérne, kde a jako bol jej milý s priateľom ranený, jako oboch odprevadil

až do Štiavnice, jako ju milý srdečne pozdravuje, jako ho nezadlho uvidí.

„Zlé mám tušenie,“ vzdychla si smutne Anička, „a moje srdce hovorí mi, že ho viac neuvidím, bársby, o čo Boha prosím, sa i vylietil. Tušenie moje ma neklame, verte!“

A slzy ju zalialy.

Darmo chlácholil, darmo tešil Jurko. Obe devy byly dákouši predtuchou zronené. A keď prišla hodina jeho odchodu, bolo to lúčenie i preňho samého i pre slziace devy veľmi bolastné.

„S Bohom, drahé moje!“ riekol trochu trasúcim sa hlasom, podávajúc obom devám ruku. „Na skoré videnie. Bôh vás poteš i opatruj!“

Obe priateľky ležaly si v náručí a usedave plakaly, keď Jurko neistým krokom von dvermi vyšiel. Vysadol na koňa a bólny vzdych vydral sa mu z mohutných prs, keď ho konfk preč unášal.

Prišiel do Onodu. Tu zasedal pod predsedníctvom Rakóciho krajinský snem. Shromaždení boli na ňom poslanci zo všetkých stolíc a kráľovských miest, i mnohí veľmožovia. Rakóci vítal krátkymi, srdečnými slovy shromaždené stavy. Rokovanie sa započalo. Medzi snemovníkmi nachádzali sa i poslanci stolice Turčanskej, a sice podžupan Rakovský a stoličný zapisovateľ Okolícíani, na ktorých Rakóci zrak svoj pátrave obracal. I žiadal knieža, aby títo dvaja bližšie k nemu pristúpili.

„Slavné stavy!“ začal Rakóci povýšeným hlasom, ktorý jeho hnev a náruživosť prezradzoval. „Oznamujem vám veľmi nemilú udalosť. Slavná Turčanská stolica, ktorej poslancovia nachádzajú sa medzi nami, vypovedala nám priateľstvo. Rozposlala, jako vám to snaď všetkým známo, na všetky stolice a právomocnosti príписы, v ktorých žaluje na naše vojsko a jeho veliteľov veci nepravdivé roztrusujúc; i spolu jich vyzýva, aby toto zlo odstrániť hľadely, ktoré vraj len jednotlivcom ku prospechu slúži. Pánovia, či to nenie obrazenie snemu?“

V shromaždení nastal pohyb a krík.

„Nech to zodpovedia pred snemom poslanci Turčanskí!“ volali mnohí.

„Osvietený knižka, slavné stavy!“ začal Rakovský. „Turčanská stolica neobrazila snem, keď dľa starodávnej obyčaje rozposlala svoje uzavretie a ponosy právomocnostiam.“

Rakóci vyskočil zo svojho predsedníckeho kresla, oči jeho iskrily sa hnevom i hovoril trasavým hlasom:

„Uhorské stavy vyvolili ma za svojho vladára. Mne mali ste zaslať svoje žaloby. No, vy ste i mňa i snem obrazili, keď ste stolice poburovali a mňa očerňovali, jakoby mne len o môj prospech išlo a nie o blaho vlasti. I žiadam od slavných stavov v sneme tomto shromaždených verejnú zadostučinenie, lebo moja česť, ba čo viac česť Uhorska, je tu urazená. Radšej zkladám hneď zo seba hodnosť kniežaciú, lež bych mal tak veľkú urážku proti mojej cti a blahu vlasti namerenú pretrpeť!“

„Nech zomrú ničomní utrhači!“ zvolal Berčeni a uderil Rakovského mečom po plec. Károly zatal mu do hlavy a Rakovský padol mŕtvý. I Okoliciáni dorúbali privrženci Rakóciho tak, že krváčajúc z premnohých rán klesol k zemi. Ostatní zemaní Turčanskí zachránili náhlým útekem zo snemovne, v ktorej veľké zdesenie panovalo, životy svoje. Nad Okoliciánim, ktorý ešte žil, držaný bol súd a nasledujúceho dňa zfal mu kat ranenú hlavu. Mŕtvoly oboch pochoval kat pod šibenicami. Snem Onodský vyniesol výrok, dľa ktorého stoličná Turčanská zástava má sa roztrhať a pečať zlomiť.

Chýr o krvavých týchto výstupoch na sneme Onodskom rozletel sa náhle po celom horiňom Uhorsku, i odcudzil Rakóci mu mnohé srdcia u zemanstva, mešťanstva a pospolitého ľudu. I rozširovala sa medzi Slovákmi tá mienka, že Rakóciho zástava svobody je y pravde zástavou rabstva a poroby.

Lipoviansky bol ešte v Onoda, keď snem slavnostne vypovedal, že dom rakúsky zbavený je koruny Sv. Štefana. Toto uzavretie, ktoré sa stalo na radu a úsilné naliehanie Rakóciho a Berčeniho, jako i predošlé hrôzy plné výjavy na sneme, znepokojily myseľ Lipovianskeho a naplnilo srdce jeho obavou, že tá hrôzyvládca zlý koniec vezme a trpké

ovocie donese nielen páchatelom týchto výtržností, ale i všetkým národom Uhorska.

„Teraz znám si vysvetliť predtuchu tých ubohých diev,“ vzdychol si Lipoviansky, poberajúc sa preč z tohto miesta hrôzy. „Pravdu majú. Sotva budeme svoji!“

Keď Lipoviansky cestoval stolicami Gernerom, Spišom, Liptovom a Turcom, zarazil sa nad týň, keď videl a zkusil, jako predošlý zápal a oduševnenosť, s ktorou predtým slovenský národ vinul sa okolo zástavy Rakóciho, teraz povážlivo hasla a mizla.

„Počkajte Kuruci, keď budete v Turci, Veru vás nabijú turčanskí paholci! Radi sme vás mali, jiesť a pit dávali, A vy ste nás lotri z všetkého obrali.“

Tak počul Lipoviansky spievať, keď dolu Turcom cestoval.

Cisárski vodcovia Heister a Viar postupovali z dvoch strán ku Trenčínu, kde sa shromažďovali vojská Kurucov.

Sem pospiechal i Lipoviansky. Odovzdajúc Očkaymu listiny, v ktorých Rakóci oznamoval svoj blízky príchod a zabráňoval svojmu vodcovi púšťať sa v rozhodnú bitku, kým by on neprišiel, dopytoval sa Lipoviansky na svojich priateľov. K veľkej svojej radosti našiel jich zdravých v tábore. Pivodove čelo zdobila, jako to on sám hovorieval, hlboká jazva; Raslavickému bola síce chôdza obťažná, no na koni držal sa pevne. Lipoviansky rozprával priateľom svojim o svojich príhodách a návšteve v Šáriši, čo jich veľmi zajímalo, rozhorčilo, dojalo.

„Brat môj,“ riekol k Raslavickému, „zlé časy žijeme. Nádeje naše nás klamú. No, darmo je. My zotrvať musíme na nastúpenej ceste. Žiada to naša česť. Možno, možno, že sa to všetko ešte k dobrému nášho národa obráti. Keď mu je ale usúdeno trpeť, dobre, trpme i my, zomrime. Bôlno to povedomie! Lebo ver, že s nami zahynú i tie drahé duše tam v rodňom Šáriši, ktoré jakési zlé tušenie majú. So slzami v očiach lúčil som sa s nimi.“

„Šlachetné to duše!“ vzdychol si Raslavický. „Žijú i mrú s nami a pre nás. Bôh jich opatruj!“

„Amen,“ dodal vážne Pivoda.

Rakóci s Berčénim prišli do tábora. Nastal blučný život. Nepriateľ blížil sa. Knieža prehliadal pluky svoje i tešil sa tým, že jeho vojsko prevyšovalo počtom svojim čaty Lapancov. Nastala bitka krutá, krvavá, rozhodná. Cisárske vojsko, na čele majúc dobrých vodcov, riadilo delami svojimi hrozne v radách Kurucov, ktorým Berčeni vel. Pechota Kurucká privedená bola do zmatku. Rakóci, ktorý z povýšeného miesta priebeh bitky pozoroval, zúfal. Berčeni prebehol od jedného krídla ku druhému. Zmatok vždy väčší a väčší nastával. Keď cisársky vodca pozoroval, že sa Kuruci počali klátiť, dal na nich dorážať s tým väčším úsilím. Rakóci vidiac zvrchované nebezpečenstvo, chcel dať ustupujúce svoje čaty zastaviť. I zpadol z koňa v tom návale utekajúcej jazdy a priatelia jeho sotva ho zachrániť mohli.

„Slováci, nedajte sa ďalej klamať!“ zvolal Očkay, ktorý od istého času oproti Rakóciemu a Berčénimu pre ich ukrutnosti na Slovensku páchaných zást prechovával. „Svobodu a spravodlivosť nečakajte len od cisára. Nech žije cisár, vlast a Slováci! Za mnou bratia!“

I napadol Kurucov, svojich to do tohto okamženia priateľov, s takou prudkosťou, že zem sa trasla pod kopytami jeho jazdy.

„Hurrah, bratia, na Kurucov!“ volal Trenčanský nasledujúc príklad Očkayov. „Nebudeme slepými nástrojmi tyrana Rakóciho. V Božom mene za mnou!“

„Pre Boha, Trenčanský, čo to robíš?“ zastavil mu Raslavický cestu. „Beda nám, keď v tomto rozhodnom okamžení zradu sa dopustíme. Pre Slovákov nič nenie ešte ztratené. Vynútime u Rakóciho uznanie našich práv čo i ostrým meča, ale len po víťazstve. Pre Boha, nebudeme zrádcami! Nemcovi neverme!“

„Zradca je ten, kto národ slovenský pomáha otročiť, jako ty Rakóciemu!“ zahrnel Trenčanský.

„Dolu so zradcom!“ zahrnel hlas zo zástupu Trenčanského.

A Raslavický dorúbaný mečami klesol k zemi.

„Beda nám bratia, keď sa sami ničíme,“ volal Raslavický slabým hlasom. „Celý život

obetoval som svojmu národu a teraz ma moji rovesníci, zaslepení zdánlivými nádejami na slovenskú svobodu, zničili. S Bohom bratia, vlast moja, národ môj; s Bohom . . . . . Anička!“

I vyputil dacha.

Cisárski slávil skvelé víťazstvo.

Rakóciho hviezda bledla.

Heister s Očkayom postupovali dolu Pevažm ku Novým Zámkom, aby kurucké toto mesto oblahli. Tu zallgotalo sa Rakóciemu ešte raz šťastie. Posádka Kurucká vyrútila sa jednej búrlivej noci z mesta i napadla vojsko cisárske poraziac ho na hlavu. Očkay, ktorý na čele Lapancov bojoval, bol chytený a čo zradca v Nových Zámkoch obesený. Víťazstvo toto nemalo veľkého významu, lebo Lapanci vydobyli vždy nové a nové úspechy a nehoda za nehodu valila sa na Kurucov.

Francúzsky kráľ Ľudovít, v ktorom Rakóci najväčšie svoje nádeje zkladal, uzavrel zrazu pokoj s cisárom Rakúskym, i ponechal Rakóciho svojmu osudu.

Cisársky vojvodca Heister postupoval víťazne vždy ďalej, tlačiac pred sebou Kurucov. S týmito spriatelene zemianstvo severozápadných stolíc Uhorska úhrnkom tiahlo za Rakóciom hľadajúc u neho ochranu.

Lipoviansky, ktorý s oddielom jazdy vyslaný bol na výzvedy od Štiavnice ku Levicam, kam asi zamýšľa general Heister sa obrátiť s hlavnou silou svojou, prekvapený bol v Tekove a Honte veľmi, keď všade javil slovenský ľud nenávisť oproti Kurucom.

„Ide Kuruc pri Dunaji, šabľa sa mu blýska,
Ide Nemec ticho za ním, len plecami stíska,
Ide Maďar vedľa neho, vytiera si fúzy,
Ide Slovák proti nema, — Kuruc utiecť musí.“

Pieseň táto ozývala sa všade stráňami Sytna, údoliami Hrona.

Obrat tento v smýšľaní u Slovákov znal Heister veľmi dobre použiť. I vysielal poslov svojich na všetky strany Slovenska, aby si ľud slovenský celkom naklonil. Veď znal, že keď Slovákov po svojej strane mať bude, že sa Rakóci ani na Dunaji, ani pri Tise neudrží. Poslovia Heisteroví ujistovali zemanov slovenských, že všetky pekné slaby Rakóciho sú klam a mámenie a že pod zástavou svo-

body prináša Slovákom potupné rabstvo a znivočenie; zvláštne poukazovali na úkladné zavraždenie poslancov Turčanských na krvavom sneme v Onode.

Počas treskúcej zemi roku 1709 zaujal Heister baňské mestá, Turec, Liptov a Oravu. Ľud ho prijal všade jako svojho osvoboditeľa, lebo zunoval hrôzovládu Kuruckú; i zemianstvo pridávalo sa k nemu.

Keď už Slovensko bolo v moci Lapančov, vytiskol Heister Antola Esterházyho i zpoza Dunaja.

Jako blesk prelietla toho istého času Európou zpráva o hroznej katastrofe, ktorá zastihla bohatierskeho kráľa Švedov Karola XII. Hrdinský kráľ tento čítajúc za detinstva svojho o živote a skutkoch Alexandra Velkého vzal si veľikáša tohto za vzor svojho života a jeho kráľovanie bolo, jakoby jedna refaz ustavičných bojov. Štastena bola mu prajná. Najprv premohol Dánov, neskôr Rusov u Narvy, i oboril sa na Poľsko, ktoré si podmanil, vyženúc kráľa Augusta do Saska a ustanoviac na jeho miesto Leščinského. Keď videl, že sa Rusi zotavujú, vypovedal jim opäť vojnu, nakloniac si hejtmana Ukrajinských Kozákov Mazepu. I vrhol sa s víťazným vojskom svojim do Ukrajiny. Cár Petor zničil armádu jeho pri Poltave. Karol sotva zachrániť sa mohol s Mazepom a malým oddelením svojho vojska a niekoľkými kureňami Kozákov na turecké územie do Benderu. A jako pád tohto pyšného kráľa bol neočakávaný a hrozný, tak sa povzniesla a rozšírila sláva Petrova.

Z tejto katastrofy vyplynul pre Rakóciho veľký prospech. Kyjovský palatín Potocký prišiel s 2000 dobre ozbrojenými mužmi Kurucom na pomoc. Ale výhľad tento na možné víťazstvo Kurucov zmaril sa. Jako tí prví Rusi a Poliaci, ktorí pri vpáde Rakóciho do Uhorska dopomohli mu pri Beregsase k víťazstvu a doprevádzali ho víťazne za Tisu, nevydržali dlho pod jeho zástavou pre nesnášalivosť a pýchu maďarských Kurucov; podobne i palatín Potocký s pomocným vojskom svojim nemohol dlho znášať urážlivé sa chovanie nektorých vodcov a bojovníkov Kuruckých a jejich hlúpe posmešky

na Slovanov a chvastavé sa vypínanie a vystatovanie svojou domnelou hrdinskosťou. I opustil po mnohých trpkých zkúsenostach tábor Rakóciho.

Nemecké vojská tlačily Kurucov vždy dial a dial ku Tise. Károly, najvýtečnejší vojvodca Rakóciho, vynasnažoval sa všemožne, aby sa na žrnych nivách ryboplodnej Tise udržal. I dal kopat priekopy a robiť násypy popri brehu rieky, aby prechod vojska nemeckého na ľavý breh Tisy zamedzil, alebo aspoň obťažil.

Lipoviansky s Pivodom ležali s brojami svojimi pri Polgáre. Vyzvedači doniesli zprávu, že sa od Jágru blížia Nemci.

„Nech len prijdú,“ riekol Lipoviansky ku Pivodovi, „my jich náležite privítame!“

„Škoda,“ vzdychol si Janko Pivoda, „že niet viac Raslavického medzi nami. Dokázali by sme tým odvekým nepriateľom Slovanstva, čo sú pomstivé päste slovenské!“

„Marná túžba,“ zamračil sa Lipoviansky. „Padol rukou slovenskou čo bojovník slovenský! Jaká to krutá hra osudu! Čo bude z nás? I my s Maďarmi, i Očkay a Trenčanský s Nemcami proti nám vydobyt' chceme slobodu a ľudské práva národu našemu. Rozdielne cesty to! Bože daj, aby viedly k jednomu cieľu! Nás osud viaže k Rakóciemu, lebo známe, že nás Nemec už mnohokrát oklamal. Prijd' čo prijd', my sme tu, čo pomstitelia národa nášho!“

„Tak je, brat mój! My Slovania tvoríme väčšinu obyvateľstva Uhorska. Keď sa vymáňme zpod jarma nemeckého, ľahko porátame sa s takými ľuďmi, jakými sú Rakóci a Berčeni.“

„I ja som toho presvedcena. Vytrvajte, ačkoľvek nám tu clivo, nevoľno. Pozri, brat mój, na tento divo-pustý kraj, na tú holú piesočnatú rovinu! všade nemo, pusto, hlucho, smutno, kam nazre oko tvoje. Nevidíš tu bystré potôčky, obrúbené stromovím, ne-najdeš tu čerstvého prameňa, pri ktorom by sa občerstvil unavený počestný, nenajdeš košatého stromu, v jehož stínu by sa ochladil! tu vidíš len osamelé, sem i tam roztratené vrby, rákosie a močariny, a tá mutná Tisa tak sa lenivo vlečie, jako čo by jej vody byly z olova. To je život náš terajší, brat mój

Ale keď raz vymaní sa rod náš z otroctva nevoľného, podobný bude život náš čarokrásnym krajom švarného Slovenska!“

„Pravdu máš, brat môj! Ale i národ, ktorý kraje tieto obýva, je celkom jim podobný. I ďakujme Bohu, že on prstom všemohúcnosti svojej tie naše mohutné vrchy, krásne lesy, milé dolinôčky vyznačil za obydlie slovenskému národu, lebo tam on jakoby Božou prírodou chránený medzi žulovými hradbami na úbočiach a dolinkách bezpečným ostane, čoby jaké búrky a povíchrice prišly; kde naproti tomu tieto piesky roznáša víchor šfrym svetom. Len to nedaj, Bože, aby moje kosti v tomto piesku práchniveť mali!“

„Ver bych ani ja nechcel tu svoje kosti zložiť!“

Začut bolo zrazu v dialke hrmenie dela.

„Nemec nás pozdravuje,“ riekol Pivoda s iskriacimi sa očima.

„Do zbroje!“ zahrnel Lipoviansky.

A Kuruci utvorili bojovný šik.

Na pravom brehu Tisy objavila sa jazda nemecká, za ňou pechota a delostrelectvo. Delá zahrnely z oboch strán. I pechota striela. Károly prišiel s hlavným vojom Kurucom na pomoc. Lapanci hotovili mosty, smelá jazda nemecká začala sa riekou plaviť pod záštitou diel svojich. Lipoviansky s Pivodom držia sa na svojich stanoviskách.

„S Bohom národ môj! Brat môj; pozdrav mi rodinu!“ zvolal Pivoda rútiac sa k zemi. Z mohutných pŕs vyrazila mu prúdom bohatierska krev.

Lipoviansky priskočil k nemu.

Janko Pivoda dobojoval . . .

Károly nemohol odolať presile cisárskeho vojska, i utiahol sa k Užhorodu, kam sa i množstvo okolitého zemanstva nahrnulo.

V tomto beznádejnom položení hľadal Rakóci spasu svoju opäť u Rusoch. I vypravil Berčéniho ku kniežatu Dolgorukému, aby o pomoc prosil a uzavrel s cárom sväzok pod jakýmikoľvek výminkami. Berčéni dlho neprichádzal. I odhodlal sa Rakóci v zúfalistosti svojej, že sa vybere sám ku cárovi, aby ponukol Uhorsko jeho mocnej ochrane.

Krok tento, celej Europe tak nápadný, podujal Rakóci v porozumení so svojim senátom a s mnohými veľikášmi. Najvyššie vodcovstvo nad všetkým vojskom svojim sveril Károlymu. Rakóci odprevádzal oddiel jazdy. Medzi dôstojníkmi nachádzal sa i Jurko Lipoviansky.

Keď Károly nemeckým vojskom veľkú porážku utrpel a Rakóci s pomocným vojskom ruskopolským neprichádzal, vyjednával s cisárskym plnomocníkom Pálfym o prímerie. Keď boly podpísané podmienky, svolaný bol snem do Veľkého Károľu. Rakóci dozvediac sa o tom protestoval proti každému uzavretiu. Keď ale nikde pomoc nenašiel, pobral sa so svojimi najvernejšími priateľmi do Gdánska, tam sadol na loď i odplavil sa do Francúzska. Neďaleko Paríža nachádzala sa pustovňa Trappistov. V tomto kláštore, v ktorom zbožní reholníci nikdy jedon k druhému slovíčka neprehovorila, vyjmúc pozdravu „memento mori,“ žil Rakóci za dva roky. Ztade prešiel cez Španielsko do Turecka, kde roku 1735, dňa 8. apríla pút života trnistú dokonil.

* * *

„Julka moja drahá,“ riekol jedného krásneho májového odpoľudnia roku 1712 mladý zeman ku svojej ženičke. „Dnes je výročný deň smrti Aničkinej. Poďme na jej predčasnú mohyľu i ovenčime kvietim kríž tej trpiteľky, ktorú žiaľ za junáckym Andrejom jako mráz útlu laliju zlomil. Poďme ta, i pomodlime sa za nich i za tretieho nášho zomrelého priateľa Janka.“

„Ďakujem ti srdečne, milý Jurko, že pamätáš na drahých zomrelých našich. Hľa, dnes ráno uplietla som k tomu cieľu veniec z nezabúdok.“

A šťastní manželia opustili svoju zeman-skú kuriu i poberali sa trochu smutní, hore dedinou ku blízkeму hrobitovu.

Laskavý čítateľ pozná v nich Jurka Lipovianskeho s jeho ľubou družkou života, Julkou.

Z Parížu dostal sa do vlasti, vyhľadal sverenicu svoju a teraz žil od krátkeho času v rodisku svojom ctený, milovaný, šťastný. Nik nezná, kde sa za toľké roky bavil. Ľud s hrôzou spomína vojny kurucké.

Traja bratia.

(Ponáška na maloruskú dumu.)

(Dokončenie.)

Pozostal mladoch bez dychu a sily
Nad pred nim dmúcou sa púšte podmolou,
Aby ho do nej vetry nesotily,
Zem objal holú — svoj hrob rukou holou.
V tom zašušťaly skrdlené havrany,
Černejšie od šiat zamračenej noci,
A letkom šibú doňho z každej strany
Tito v posolstve nešťastia proroci.
Mladoch pohliadel na havranov shony,
Ticho načúval jich zlovestným škrekom;
V sriadenej duši zaviazly mu stony,
Bo sa nadzemským kráslila oblekom. —
Až uveličený havranom privolá:

„Havrani čierni, ptáci smutnoperí!
Že smrť s hneteným človekom do kola
Voľne pohráva, on to rád uverí...
Aj, tak, nechajte, aby moje oko
Raz ešte zrelo na svet plný strasti!
Potom sa duch môj vyšinie vysoko
Ta — do blaženstva nekonečnej vlasti.
Keď to, zalette ku chladnému telu —
A keď vám vôľa stovte ho docela;
Majte si na ňom hostinu veselú —
Mne už hodina zo sveta udrela!“

Po slovách týchto širý svet premeria,
Okom túžbenným po skorom skončení,
Hej, i on veru, čo nešťastní veria,
Že lea sama smrť z bólov ho vymení. —
Už mu posledný zrak z oka sa klúdlil,
Jako keď slnko v lono noci padá:
Už duch mu večnou jasnotou sa budil,
Jako keď z noci zora slnko hľadá...
Umrel! — Bezcitní sedali havrani
Na zem okolo mrtvého mladíka,
Jich zobák ostrím sekavým nadaný
Z oka do čela a tela zaniká.
A keď do vôle telom naplnili
Lačné si telo — po nich sila dravcov
Inoplemenných ide na kar milý
V sprievode ľahkom pažravých krkavcov.
Neskorí postia! Nevidiac žír plena
Vrhli sa divo na mladušké kosti;
Háved, na púšti ničím nedesená

Hlobala tieto v svojej zúrivosti,
I vlci diví kradmo sa zblížili
A vyrvúc korisť — kosti to mladocha
V hustú trstinu dobre uložili,
Na ktorých ostrý jich zub tam sa kochá.
Keď už do vzniku korisť roztočenú
Pod kloňbou trstín trasavých strovili,
Na trudnej púšti vetrami ozvenu —
Pieseň na pohrab mŕtvemu zavýli...
Na zemi hrobu ticho tichom lkalo,
Nesytých dravcov háved odletela,
Ni vlkov svetlo sveta nevidalo
Stížnosť lačnosti ďaleko odznela.
Len kukulienka časom blízko hrobu
Pretrhla skryté v útrobach dojatá
Žiaľnym volaním smútok a žalobu
Jakoby sestra po stratení brata. — —
Tu medza púšte a tam krásna hora
S lesami v jarnom kvete sa honosí,
V lese na hore matičky pokora
Pod svätým krížom synom pomoc prosí.
Ona sklúčená na pahrbku zeme
Vlastnej vyzerá príchod synov skorý —
I zalká bôlne v tušenia dojeme,
Že slabých synov pohan-vrah umorí. —
Už dokonával deň na lone noci
A hviezdy tichým svetlom mihotaly,
Keď dvaja bratia na vrankoch bez moci
Krokom opodial otčiny stúpali,
Nehralo srdce mladochom v radosti,
Že sa jim milá usmiala otčina —
Strach tajno-krytý jích prenikal kosti,
Bo jim svedomie brata pripomína.
Nad tými bratmi z oblakov vysoko
Prísna postava výrok vyniesť letí,
A hrozbou ruka, i hrozbou jej oko
Na bratov heslo určené vetí!

„Kto ku svojetu nemá srdca, citu,
Keď táto v strastach do prachu sa kloní:
Ten najde cestu pred sebou zabitú —
Keď sa ukrytý vrah naňho vyroní!“

Pod líp košavou pri plavom potoku
Jazdci zastali na vrankoch bez sily

A hladom trení bez ohleba, obroku,
Vodou i žížeň i hlad svoj hasli, —
V tom sa vyrúti zdivelosť pohana

Na brať bláhavú po trapaom úteku,
A táto v nové otroctvo vohnaná —
Na darmo hľadá volnosť tisícvekú!

Jozef Jančo.

Cestopisné úryvky.

Od Petruškina.

III. Morava.

Krakov urobil na mňa hlboký dojem, a vo svojich reflexiach nemohol som sa dlho z neho vymotať, až keď zase zastali sme v Dziedzici. Spolucestovatelia moji boli zväčša Poliaci a — Židia; prví zadumení, druhí v ustavičnom mnohokrát až odporne živom rozhovore zahrúžení. My usmievať sa museli na tej živej a bezohľadnej rečnivosti správdzanej ešte s divnejším posúňkovaním a výrazami tvári, pri ktorých orientálny oblek prišiel často do nebárs „complaisantivného“ položenía. Vôbec nás vozoň bol nimi tak preplnený, že len rýchlosť pohybu dávala znať, že nie sme v synagoge. Stanica Chyby bola naša nádeja na osvobodenie; no marná, lebo na miesto preriedenia, pribudlo jich s rozličnými batočkami ešte asi pol tučta s kartami zväčša do Pruchna snejúcimi. To je rozkoš! Po pachu súdiac myslel by si, že si v pivnici cesnakom a cibulou preplnenej, a po sluchu, že pri slavnosti korybantov.

V Pruchne preriedili sa skutočne kus, a aspon v našom „coupé“ zostali sme s mojim priateľom len sami dvaja. Na stanici Seibendorfskej dostali sme síce spoločnosť, ale nie viac Palestíncoŕ, lež Turčanov. Boli to piati veselí olejkári, ktorí usmiati a veselí vracali sa bezpochyby s naplnenými vreckami z Jekaterinogradu. Jich nepretržený spev ohlušil dosavadne núdny rozhovor „Jeruzalemčikov,“ až hvízgot rušňa oznámil, že sme v Petrovici. Naši „Jekaterinogradci“ boli dôverní a následok bol ten, že poznajúc i nás po reči, otvorili zátkaŕky a pustili do kolobehu „verešďár pokoja,“ naplnený varšavskou „kon-tuszovkou.“ V Petrovici zmenil sa náš dosiaľ „panheberský“ vozoň na „panslávsky“ a zostal takým, až do Bohumína. Poľsko, Morava, Sliezske, Česko, Slovenko, Rusko, ba ano

ešte i chrabrú Čierna Hora, bola svojim vyslancom, (ktorý, jako tvrdil, šiel z ruskej služby a síce zo Pskova do radov Garibaldiŕovských vo Francii proti „Pikelhaubnerom“), na tomto panslávskom lekomobilnom kongresse zastúpená. Turčania a Černohorec nôtli ustavične a nepopustili ruské piesne, až žiarlivé Česko podporené harmonikou jedného Prerovčana dostalo prevahu a podržalo ju až do Bohumína.

Kraj je pekný a úrodnia rovina trvá až po Bohumín.

Bohumín je uzlom troch železničáŕch čiar: Ferdinandovej, hornosliezskej do Vratislavy vedúcej a košicko-bohumínskej. Samé mestečko leží asi trisťvrtte hodiny od pekných a rozsiahlych stavísk stanice, na brehu ešte tu nezplavnej Odry, do ktorého mestečka pre obzretie pôvabností kraja a pilnosťou sliezskeho roľníka na stupeň krásy a bohatej úrodnosti donešeného pola vyplatí sa prejsť, zvlášte cez krásny les od stanice vedúcim chodníčkom. Utešené nádražie, ktorého jednu polovicu árenduje železnica Sliezska, je majetkom Ferdinandovej dráhy, oproti ale na druhej strane vkusné stavisko košicko-bohumínskeho nádražia. V prvom nádraží nachádza sa colní úrad a v novšom čase veľikému záŕvratníctvu, pochodiacemu zo zmieňania peňazí koniec robiaca úradnia smenkáreň. V páde potreby možno na stanici dostať lacnejšie i pohodlnejšie ubytovanie a posteľe, lež v meste. Cena bytu na jednu noc obnáša 60—75 kr., alebo pol druhej marky. V čakálnach obyčajne vídať veľikú rôznosť v noŕsive i počutí reči na často smieňajúce sa vlaky čakajúcich cestovateľov. Komu záleží posúdiť držanie sa železničáŕch sprievodníkov oproti cestovateľom, ten nech neobmeška pozorovať uhorských a rakúskych, zvlášte ale

pruských; posledná sú samá zdvorilosť, úslužnosť; tvár jich je veselá, ktorá sa neznámeho zplašene sem tam sa ohliadajúceho sama vlúdne opýta: „Welche Route wird gefällig?“ V šatách pozorovať čistotu, úhľadnosť. Prví, ktorým držanie sa i odev, totiž oná nevkusná kabaňa, dala obyčajné meno „ungarische Bären“ sú samá neslušná pohrdavosť, nadutosť, pochodiaca alebo z nevzdelanosti alebo z povedomia, že tu on je pánom. Páni tito otázku cestovateľa alebo pyšne ignorujú, alebo ho okríknú; vôbec sú to ľudia naproti sebe vyšším nešetrní, nezdvorilí, naproti sebe rovným nevrlí, naproti sebe nižším ale úplne — suroví, ktorí ani držaním, ani odevom neurobia na človeka dojem civilizovanej krajiny.

Od Bohumína krája železničná dráha temer na samej pruskej hranici rozsiahlu, stromami posiatu rovinu. Celý sliezsky a moravský kraj nesie na sebe znak pilnej a priemyselnej raky. Pri stanici Schönbrunn vrazí rušeň do tichej peknej, úzkej dolinky odranskej. Samá rieka ligoce sa na ľavej ruke pomedzi husté stromy a kroviny. Za ňou vidieť zelené rozťahlé lúčiny, pretrhnuté tu i tu lesnatými pahrbkami, ktorých ďaleký obrub tvoria malé Karpaty. Kraj je to, ktorý urobí na človeka dojem pekného panorámu. Kam diaľ tým viac je kraj ten vrškovatejší a tu začínajú sa hlboké mohutné železničné záseky, početné mosty a priemostiny, až vyjde sa u Beloveže (Weisskirchen) na vrchol hydrografického polozenia a spolu i na čiaru rozhrania hydratickej oblasti medzi Baltom a Čiernym Morom, ktoré tvorí spolu i prirodzenú hranicu medzi Moravou a Rakúsko-Sliezskom.

Lipník je síce malé, ale úhľadné a priemyselné mestečko s mnohými dielňami, prastarými strážnicami a múrami, ktoré nosia až do dnes znaky husitskej „bloquady“. Na ľavo vypínajú sa mohutné a smelé bašty Dietrichsteinového hradu Helfensteinu; za týmto vojde sa do úrodnej a krásnej dolinky Bečvy, kde hate, hrádze, mosty, priesecky, priemostiny, jasky zamieňajú sa v každom okamžení. Celou dolinou vedie dráha po vysokom ústraní pohoria a oko cestovateľa má voľný, krásny

výhľad zvlášte na obrub Malých Karpatov, až zijdúc na lúky a ovocnými stromami krásne vysadené roľe pominúc na ľavej ruke ležiaci krásny zámok grófa Potockého, uteká vlak ku Prerovu.

Prerov patrí medzi najstaršie mestá Moravy, pamätný zvlášte tým, že, jako sa zdá, prvé literne umenie dosiahol tu svetoznámy paedagog Komenský, pre nás ale v novšej dobe pre jeho gymnasium a seminár, ktoré stalo sa pre slovenskú, z vlastnieho vyhnanú, mládež asylom; ale nie len preto, lež vôbec, pre všestrannú, temer úplnú a dostatočnú sriadenosť, ktorou vyniká a všetky uhorské ďaleko za sebou necháva, je toto gymnasium k vrelému odporúčaniu! „Svůj k svému!“

Tu presadne sa na železnicu Olomuc-Pardubickú. Na peknom a veľikom nádraží býva pri tejto príležitosti veľký nával cestovateľov, preto zvláštnu pozornosť treba dať, aby vzdor všetkemu dobrému sriadeniu nezostal človek tu sedieť, alebo práve nemusel odcestovať, kam nechcel. Nával ľudstva i vlakov zapríčiňuje zvlášte živá transena Ferdinandovej železnice, kde na dvojnásobných kolajnicach sriedajú sa vlaky rozličného druhu. Dráha železničná vedie po ľavom brehu Moravy severozápadne ku stanici Brodek. Za touto reže rozťahlú rovinu Hany, rodište to rečou i nosivom od Moravanov sa líšiacich Hanákov.

Olomuc, druhé hlavie mesto okolia a okresu moravského má s jeho päť predmestami a garnizonom 13.000 obyvateľov a leží asi pol hodiny od nádherného železničného nádražia. Jeho tvrdze sú jedny z najpevnejších rakúskych pevností, ktoré hrajú nie poslednú zástoj v dejopise rakúskych vojen a zastavily neraz pochod nepriateľskej moci. Dávnoveké pruské, švédske i poľské vojská znaly by opísať tvrdosť hrádz, a neústupnosť rakúskych posádok v nich. Okolie olomucké posiate je hrobami tridsať a sedemročnej vojny. Vlnenie opätovných r. 1619 povstanie v Čechách a na Morave zachytilo i Olomuc. Roku 1641 blížili sa k jeho múrom víťazstvami opojené rady Banérové, s ktorými po jeho smrti smelý Torstensohn r. 1642 zaujal Olomuc a majúť túto pevnú zálohu vo svojich

rukách, dvaráz pred Viedňou sa táborom položil. Wrangel a Turenne, keď Maximilian, aby cisárovi Ferdinandovi III. pomohol, pred tým separátne prímerie so Švédanmi urobené zlomil, zpusťošili i Olomuc a vojanskej pustosiacej presile padla v obeť i slavná slavianská olomucká knihoveň, ktorej drahocennejšie poklady preložené boli síce do Štral-sundu, no tu v rozličných prevratoch bez stopy zmizly. Len vo Vestfálskom prímerí musel Wrangel vydat' i zajatú Olomuc a vojská svoje odtiaľ vypratať. Roku 1741 dobyli mesto Prusi, ale už v apríli nasledovného roku museli sa z neho vyklúdiť, ale roku 1758 zase oblahli a za 7 týždňov darom dobývali. Veliteľ Marschall a mešťanstvo bránilo mesto srdnate a odrážalo šťastne, keď i s veľikou napatnosťou, časté útoky pruského vojska, až odmenil jich víťazný Daun. Túto nezlomnú a až do krajnosti dokázanú, s obetovavosťou majetku i života spojenú vernosť mešťanstva naproti trónu, odmenila Maria Theresia tým, že mestský herb hokbovým vencom a vlastnoručným podpisom svojho mena ozdobil, radníc pánov do šľachtického stavu povýšila, mnoho mešťanov pamätníkmi a retazami obdarila, utrpenú ale škodu všetkým bohaté nahradila. Krvavé vojny národov oproti Napoleonovi postriekaly krvou i hradby Olomucké, a jich hradby staly sa r. 1794. štátnim väzením náčelníka Fenillantov, alebo konštitutiellnej stránky, Lafayettea. Víchor revolucie, ktorý roku 1848 zachvátil Evropu, zatriasol i Olomucou, a 2. dec. tohože roku bolo mesto svedkom zreknutia sa cisára Ferdinanda Dobrotivého prestolu, ku prospechu svojho synovca, slávne až do dnes panujúceho nášeho zamepána Františka Jozefa I. Roku 1850 dňa 28. a 29. nov. stály tu konferencie medzi pruským a rakúskym ministrom Manteufflem a Schwarzenbergom a ruským pri rak. dvore poslancom grf. Meyendorffom, ktoré maly za následok pamätnú a významnú Olomuckú punktáciu. Roku 1866 navštívili Prusi na svojom víťaznom postupe k Viedni i Olomuc, no marí čas s dobývaním nedržali za cieľuprimerané.

Samé mesto s čistými ulicami a vkusnými domami stavané je na ostrove rieky

Moravy, ktorá sa skrže úpusty, do priekop, mesto viacráz otáčajúcich, napustiť a tak rozvodniť dá. Pevnostné vedetty posádky a forse sú vokol mesta od priekop asi štvrt hodiny vzdialené, v zemi stavané a násypami bránené. Hlavnie námestie okrášlené je 114' vysokou štátuou Sv. Trojice, ktorá sa drží za najkrajší a za najvydarenejší kus umeleckej ruky v celej monarchii a dva vodometry od Jur. Rafaela Donnera.

Pamätihodnejšie staviská sú: dóm, arcibiskupské katedrále, stará smelá to gothického slohu stavba. V chráme tomto zavraždený bol r. 1306 kráľ Venceslav III. a jeho pozostatky spočívajú tu v drahom sargophagu. Chrám Sv. Mórica dostavený r. 1412 je pamätný v celej države jediným organom, ktorý záleží zo 48 registrov a 2332 píšťal. Byt arcibiskupa a kapitulský okrašluje mesto niektorými málo povážnými umeleckými sbierkami. Radní dom je stavisko utešené, jehož vyvedenie padá pred Venceslava III., s 246' vysokou vážou a umeleckým do roku 1574 padajúcim, na spôsob Lübeckého shotoveným, strojom hodín. Zbrojáraň je pre navšteovateľov nedostupná. Universita r. 1581 založená, 1778 vyzdvihnutá a 1827 zase obnovená, máva priemerne 450 poslucháčov. Na miesto starej pamätnej, Vranglom zničenej knihovne, založená je nová, na rukopisy síce veľmi chudobná, no dobre sriadená 50.000 svázkov čítajúca; nachádza sa pri nej i prírodopisné a obzvlášte prírodozpytné museum; všetky sú majetkom university. Krom týchto budov sú úhladnosťou svojou nad iné vynikajúce: budova gymnasiálna, arcibiskupský seminár, akademia, škola vojanská, normálka, divadlo, všeobecná nemocnica, blázinec, všeobecný sirotinec a vdovský ústav. Mesto urobí na človeka príjemný dojem; no chudoba na verejné bavidlá, stromorady citedlná, ponevác ešte i súkromné zahrady na 1000° od pevnosti vzdialené byť musia. Asi štvrt hodiny od Olomuca leží na peknom brehu r. 1074 založený a r. 1846 obnovený kláštor Praemonstratov, pod menom Hradiš, odkiaľ je maľebný výhľad na mesto i celé okolie.

Olomuc bola za dávna sídlom biskupie, ktorej prvými administrátormi boli sv. Cyrill

a Method. Roku 1588 daná jej bola hodnosť v tom ale roku preložená bola ona do Brna, ríšskeho kniežatstva a r. 1777 povýšená bola čím mesto nesmierne mnoho na politickej na arcibiskupstvo. Až do roku 1640 bola vážnosti utratilo. Olomouc sídlom krajinskej moravskej vlády,

Ján Bielecký.

Poľská národná povesť.

Od *Slovackého*.

(Dokončenie).

IV.

P o m s t a.

Hlukom i vreakom zahrnely steny.
Radosť radostou ale nevyzerá;
Počut smiech! — ale — smiech ten vynútený
Na bládých lícach, nikdy neumiera.
Smiech ten sa jasá jako kvety z plátna,
Ktorými blýska hlava všelijaká.
Jich postat večne a večne jednaká,
Večne bez citu, pekná, preca špatná;
Nikdy nežily a v neba blankyte
Sa nerozvíjúc — nikdy neuvädnú.
Kto žeby zniesol takých kvetov žitie,
Bárs i na jednu len chvíľocku marnú?
Pán Brezan smutný dumavý i nemý
Z hlukuplného vyšiel vonká bálu,
Sadol do chyže, v ktorej mramor temný
I vodometry vychládzaly sálu.
Okien gothicých sloh smelý, foremný;
Cez okná mesiac plným bleskom padá,
Tisne jasminu vetva sa spletená;
Vôkol stien stoly z mramorokameňa,
Z rámov zlátených nejedna tvár bladá,
Ktorej vekami ztemnely kolory,
Prapredkov hladí, smutná, nerušiaca.
Starosta chodil — krok nepevný, skorý —
Za nim sa tiene kládly od mesiaca;
A keď do neba namieril očami,
Hryzota triasla bládymi lícami.

Po komnatách sa nový vreak rozvláča;
Starosta zbehne do sálu besedy,
Zavolá páža, roztržitý bládý.

— „Pážu môj, pážu, čo tie masky značia,
Čo polovicu zastaly komnaty?

Čelá zakryté i tatárske šaty...“

— „To neznamená, pane môj, tak veľa,
Len šľachta stojí v tom rade velikom.“

— „Nie sú to, pážu, nie sú to priatelia!
Šľachta by razom vpadla s hlukom, krikom,
Zaraz by plné obsadla sklenice!
A oni mlčia — kryjú tajomnice...
Bočnými, pážu, von dvermi vybehní,
Nech rýchlo vrátny... lež, čo to? — ó, Bože!
Hradná mi váža i zámok v plameni!
O zrada! zrada! kto mi dopomôže?
Meč môj sem! — rušaj, pážu mladorodý!“

Neskoro... Pohan pretína si dráhy,
Letí cez veľké mramorové schody;
Trupami, sálu zavaloval prahy,
Ohne požiarov osvetlily hody!
Lež, kto roznieca oheň medzi vrahy?
Kto podpaľuje velením do boja?
Kto je jich vodcom? bašom? atamanom?
Dáky mládenec, tatárskeho kroja,
Čelo zlátištvým priclónil turbanom,
A vieru zlatým mesiacom naznačil.
Letí na čele, no mečom nezvíja,
Nikoho dosiaľ uderiť neráčil,
Meč jeho v pošve — on zrakom zabíja.
Vrazil do sálu a v zápätí za nim
Víchor zašumel po stenách zámkových,
Svetlá zachvely, zhasly a len tmavým
Bleskom knôt mihal v lúčoch alabastrových
Skrytý oblukách. Jako blesku žiara
Vrazil a vchod svoj, strážou zabezpečia —
Pán Brezan s mečom stál v oči Tatára.

V rukách Tatára blysko ostrie meča;
Lež hlad! — ó hrôza! — to meč dobre známy!
Nad emajlijou fahom lazúrovým
Obraz je Panny Svätej malovaný.
I obraz kríža — a po niže neho
Herb, mesiacika polkruh srieborného,
Hviezda a nad ňou, helm s perom pästrosovým. —
Zablyskly šabiel obrazy svätené —
Starosta padol na mramor studený.

Tatár sa škerdil — smiechom zobudené
Zavznelo echo — bol to výkrik ženy.

Bola to maska neznáma nikomu,
Ktorú briliantov hromada pokrýva.
Smiech ten počula i staby od hromu
Zachvela — zkríkla — i padla neživá. —
Tatár priskočil, padol na kolená,
Tíši ju, spony ztlesnené rozrýva —
Tvár jeho bola úžasná, šialená —
Vzal ju i niesol cez kleňby chodbové.
Ona zmŕtvnená v náručí ležala,
Z hlavy jej vence, odpadly ružové,
Vlas sa rozovial, vôňa sa rozliala,
Rozvianý zplával ku stopám Tatára.
I strašno-bladé boly devy líca. — —

Budí sa. — Kde je? — Zámková káplica!
Pred ňou postava, strašlivá sťa mára.
Káplica beha strašnou jej i temnou
A desná luny lúč na mŕ letela.
„Tys' to, môj lúby? — Ty tuná si so mnou?
Netráp ma, odstráň ten závoj perlový,
Nech pozrem na tvár — tahy tvoju čela!“
I zňal Bielecký turbán mušlinový —
Anna pozrela — i padla omdlená.
Znovu sa žitia ukázaly znaky,
Znovu po ťažkej chvíli prebudená
Povie: „Lúby ty strašný, bladá taký!“
„Ha, bladá!“ s divým pretrhne ju smiechom;
„Veď zrádzam!“ — ticho — lež ostatnie slová
Trirazy hlasným zachvely sa echom.
I nastúpila zas' tichosť hrobová.
Bielecký recie: „Tak! — tvár moja bladá!
S inakšou som ťa v čas šťastlivý vítal —
Zrádzam! — a ktože pri zrade rozkvital?
Na čele mojom napísané: zrada!
Kraj celý v krvi! — kraj ten zradený je!
Pozri na okien tých sklomalovidlá,
Keď blyсне slnko anjel ten rozvíje
Ružové líca i sriebriisté krýdla;
Ale keď mesiac prebŕja oblokom,
Celý ten obraz jako vidmy larva
Temnejším hľadí, i nepevným okom,
Smutnú má postaf, obomreté barvy!
Iní sú ľudia, keď šťastím anivajú,
Iní, keď tahy tvár jich rubísove
Osvieti lampa bólu! — tu bývajú
Veselsie od nich cipresy hrobové. —
O lúba moja, načo tie rozpravy?
Lúba, poď so mnou viesť život túlače!

Pod za vyhnancom potapenej hlavy!
Na tvojom lone dožijem šediny,
Šediny bólu, zrady i opače!
„Môj otec —!“ „Otec? — Otec ťa prekláje!
Lakás sa toho? — Prekláje! — čo značí.
Kliatba otcova, bratov, či rodiny?
Poď v kraj ďaleký, tam len samé raje.
Najdeš, i lúky — tam krásne, veselo —
V ludoch rodinu, priateľstvo najdeme —
Jest všetko! Lúba, čo by tam chýbalo?
Tam — tam jest všetko — všetko krom: —
tej zeme!“

V.

Dedinský kostol.

Kostol nevelký — zpráchnivelé steny
Opierajú sa na stĺpné podpory.
Lúčami slnka blyšľal krv blašný:
A slnko hľadiac cez okná chvejúce
Rozličné na nich tvorilo kolory.
Pri chráme rastú tri brezy plačúce,
Križ objímajúc svojimi štítami.
Žobráka v dverách prosby znejú slová.
Okolo cmiter, posiaty kvetami,
Tiché mohyly v prosried hrobitova.
Zavzneli zvuky zvonov neveselé —
Umíky — ľudstvo hrnie sa cez pole;
Bol deň nábožný, deň svätej nedele. —
Pluh odpočívá, zelenia sa role.
Dievčatá oltár zkrášlili kvetami.
Mládež spievala, do spevu hotová;
Vyšiel kňaz s omšou zchýlený letami,
Niknúca pieseň, voľným tšii tokom —
Umíky — a len kňaza počť slová,
I list breziny zasumie oblokom.
Niekedy zvonca hlas kostolom beží,
Niekedy stavec kňazovi odvetí,
Čavkajú vrabce a pod štítom vŕží
Šuchne jašterka, do diery zaletí.
Omša skonaná. — V tom cez nízke prahy,
Dvaja počestní vnišli do kostola.
Jedon z nich tvárov bozkával podlahy,
Druhého priama, postaf sa nezohla,
Keď sa náhodou, plášt odkryl, stroj drahý
Blyskol zpod plášta — no tvár smutná bola.
Do stolic nešli. Či sadnúť sa báli?
Oba pokorne pri prahu zastali. —
Kňaz omšu zkončil, šat bohatý zložil,
Reč započína pomazanou vravou:

„O, bratia! deti! čoko som sa dožil,
 Ja starým vekom s pobielanou hlavou!
 O, ja, čo tíšil rany vášho bôha,
 Dneská žiaľ nesiem v Božom ku vám slove.
 Tuná sedával — dnes stolica pustá —
 Náš pán Bielecký, pán toho okolia.
 Vlast, vieru zradil! — Náš primáš v Krakove
 Prekliat ho, kliatbu hlásia moje ústa. —
 Raz ho ostatní bez kliatby zpomínam.
 Modlite sa! a ja budem sa tiež s vami . . . !
 A teraz, bratia, — deti — ja preklínam!“ —
 Zachvel sa starec i rozliat slzami.
 Zavznelo: „amen“ staručkej osoby —
 „Amen!“ ľud reče s výrazom neživým,
 Slovo dokonč' so vzdychom tesklivým,
 Staby deň súdu otvoril bol hroby.

Sotva na „amen“ zašumelo lkanie,
 Sotva sa boľné vzdychy dokonaly,
 Pri prahu šramot i zmätko sa stane. —
 Jedon z počestných, čo u prahu stáli,
 Zachvel sa — padol — bez citu na skaly. —
 Druhý sa trasie — tvár bladá — utrašlivá —
 Klakne, povráva, k prvému pomali,
 I pečlive mu tvár jeho zakrýva.

Kňaz od oltára k pomoci zaberá.
 Na blízky emiter počestný neseny,
 I tam na chladnom mohyly kameni,
 Zložia mrtvého v sried kvetov cmitera. —
 Tieňom ho blízke krylo božodrievá,
 Tieňom ho hroby kvitnúce pokryly,
 Vietor ho chladil, čo hrobom povieva;
 S pomocou pastier ponáhla pečlivý. —
 Pozrel — zachvel sa — staby blesky hromov —
 Mŕtvej ho tváry ťahy zarazily,
 Zkríkne: „Vykliaty! — bratia počme domov!“
 Tlum sa odstránil cirkve lútosťivý,
 I kňaz za starcov vyehodil bromaďou,
 I v bráne tvárou popokručal bláďou,
 I riekol vážne: „Bôh je milosťivý!
 A lútosť jeho nevyčerpateľná
 Nebo, zem, pláň, vládne ohmoriami —!“

Jedon z počestných spal medzi hrobami,
 Z druhého pri ňom šata zapadla čierna,
 I tvár odkryla. — Bože! to devica,
 To Anna! — ústa nehovorila slova —
 Či chybí žitie? — bo suchá zrenica, —
 Tvár zmeravená jako mramorová,
 A v očiach oheň horúčky sa páli.

Na čele ešte zvädlé kvety mala.
 I brillantami šata jej blýskala.
 Vo vlasoch jasné prepasky z korál. —
 „O, môj najmilší!“ riekla, „o, môj drahý!
 Tu sme len sami — až sme tu len sami!
 Tys' na mohyle, usnul, a v tis' prahy,
 Umrli chodia i spia pod hrobami.
 Tu mlčíš ľubý? — prehovor slzami!“
 Pozrela i zvuk vydala výkriku,
 I obložila mŕtvolu kvetami,
 „Nesmieš spočívať pri kráňnom choduľku,
 V svätej zemi, hedeš pochovaný!“
 Riekla. — Kríž jedon vytáhla z mohyly,
 I kope hrobček v sried sviežej drniny;
 Lež, čoraz slabnú, čoraz mdlejší sily,
 I ticho, smutne, plynný hořiny. —
 Západ pozlátil sluka blesk iskravý,
 Brezy po hrobch dlhé kládly tieňe;
 Žialne súmraku nastalo šumenie,
 Šušťaly suché po mohylách trávy. —
 Kam dial to viacej temnejú nebesá,
 I mesiac plný, cez brezín opony
 V rôzne podoby v hmlách hustých láme sa,
 Posriebil líca — a nočné zákľony,
 Zakryly kostol i hroby emitera. . . .

Tma. — Z prs Anniných v prosried tichej
 noci

Do dvier kostola vzdychanie vyviera, —
 Nešťastná Božskej prosila pomoci!
 Možno ju vidieť pri blesku mesiaca,
 Sta v šerobielej hmle obrazov zďanie
 Klope na vráta — čoraz slabšie dlaňou. . . .

Smŕtné sa nebo od hrobch navracia,
 I vše, vše slabšie donáša kľopanie;
 I slabé nikne v obzore ztemnenom,
 Sta prosby v Bohu, jako spev ďaleký — —
 Devica mladá, na prahu kameňnom
 Usnula — možno, usnala — na veky —!

Ticho. — Pieseňko ztíš i tvoje tóny,
 Neruš tichosť vo večernej hodine;
 Celého sveta, keď sa odhlas splynie,
 Tvorí tie tieňe večera vábivé;
 Lež, myseľ v hĺbke zadumaná slyší,
 Jak niekdy z dialky znejú hrobne zvoný,
 Kriky zúfania, i vrava veselá,
 I plač boľastí — i smiechy bláznivé,
 I všetko možno rozoznať v tej tíši:
 Sluchom anjela i mysľou — anjela! —

František Zach.

(Vyobrazenie na strane 209).

Ved bodrý srbský národ chystal sa počal ku boju so sverepým Turčinom, aby spod jeho krvavého jama vysvobodil bratov svojich v Bosne a Hercegovine, pripomínal sa často muž, ktorého podobizen na záhlaví čítala tohto podávame. Muž tento po dlhých a ťažkých prácach vydobyl si meno, ktoré každý Srbliin s úctivosťou spomína. Je to general Zach.

František Zach narodil sa v Olomoci na sestrenskej Morave dňa 1. mája 1807, študoval v Brne a vo Viedni, kde od r. 1824—1828 práva absolvoval. Do r. 1832 pracoval čo auskultant pri brnenskom magistráte, pozdejšie vo Znojme. Poľská revolúcia prerušila úradnícku činnosť jeho, i chcel bojovať za svobodu Peliakov. Dostal sa šťastne do Krakova, ale revolúcia bola už zkončená. Ponevác nemal príležitosť súčastniť sa činne v boji, nechcel sa pripojiť ku emigrácii i vrátil sa na Moravu. Tu sa dozvedel hneď, že má byť ku vojsku odvedený, čo mu nebolo veľmi milé, i ušiel do Francie. Tam zaoberal sa najviac štúdiami vojanskými. Roku 1845 odplavil sa do Carihradu a ztade dostal sa do Belehradu. Roku 1848 bol v Prahe z najčinnejších údov schôdzky slovanskej. Z Prahy odcestoval do Horvátska a ztade prišiel s Bludkom na Slovensko. Jakú činnosť tu vyvinul v búrlivých tých časoch, známo je povšedne. Navrátiac sa do Belehradu, sriadil tu dľa žiadosti kňaza Alexandra vojanskú akademiú, ktorej riaditeľom sa stal, obdržiac i hodnosť stotníka v srbskom vojsku. Zach prednášal na prvom tomto srbskom vojanskom ústave vojanský zemepis a statistiku, v druhom oddelení dejiny válečného umenia, pozdejšie prednášal taktiku. V jaseňi roku 1858 doprevádzal konsula Hahna až do Solunu. Jeho kartografické nákresy dobre upotrebil nemecký kartograf Kiepert, no odmenil sa mu za ten včoborný materiál skutočne po nemecky. Nektóri ministri a senátori nespokojní boli zrazu s vládou kňaza Alexandra Karadjordjevića. Kňaz donútený bol svolat skupštinu,

ktorá sa dňa 30. nov. r. 1858 v Belehrade sišla a kňaza k odstúpeniu vyzvala. Keď kňaz Alexander v noci do pevnosti ku Turkom ušiel, ku ktorému nerozvážnemu kroku ho jedine minister Garašanina nahovoril, vyhlásila ho skupština za trónu pozbaveného. Zach vracajúc sa zo Solunu do Srbska, nemal ani najmenšieho tušenia o tom, čo sa mu pripravuje. Vo svojom 93. zasadaní dňa 12. januára 1859 uzavrela národná skupština: „Národná skupština veraj ohlas utrpenia a túžob národa, vidí v nektorých úradníckoch krvolačných ničomníkoch, ktorí pri premenách kňazov a vlád svoje nekalé povahy nemenily. Takými sú v prvom rade Atanasije Nikolić, Jakov Živanović, Timotije Knežević a Franjo Zach. Za skutky týchto ľudí národ sa haňbí, a preto i skupština žiada, aby sa menované štyri osoby hneď zo zeme vystaňovali a prístup do našej čistej a nevinnej zeme nech jim je navždy zakázaný.“ Zach stal sa takto obeťou osobnej zášti nektorého srbského veľikáša. Národ nevedel o tom všetkom ničoho a nemal ani najmenšej príčiny na Zacha sa sťažovať.

Zach opustil Srbsko a žil najprv v Brne, zkađe svojim nepriateľom okorenené pravdy do očí metal. Nástupcom Zachovým v akademii stal sa Ranko Alimpić. Po krátkom experimentovaní zbadala srbská vláda, že jestli má akademia vyhoveť účelu, pre ktorý založená bola, nádobno je, aby Zach bol jej riaditeľom. I vyzývaný bol Zach novinami, aby sa vrátil do Srbska. Pohanenie, ktoré Zach nevinne pretrpel, nedovoľovalo mu z počiatku, aby ponúkané mu miesto riaditeľa v akademii prijal; no povedomie, že srbský národ bez dôstojníkov dôkladne vzdelaných svoju misiu na východe nikdy uskutočniť nebude môcť — a pravý patriotizmus premoňly konečne nechť Zachovu, že sa zase stal riaditeľom školy, ktorú bol založil. I vyňmenovaný bol za majóra.

Keď r. 1862 baša turecký z pevnosti mesto Belehrad bombardoval začal, naliehal Zach, aby sa toto k započatiu boja s Turkom

náležite vykoristilo. I dal v opustenej tureckej časti mesta, ktorá sa pri samej pevnosti nachádzala, stavať batérie i robiť prípravy k dobývaniu pevnosti. A iste by nestrašila Európy východná otázka, keby bol Zach svojim náhľadom pôdu vydobýť bol mohol naproti Mondenovi, Francúzovi a tehďajšiemu srbskému ministrovi vojanstva. To nahliadel i sám kňaz Michal, avšak pozde; i vymenoval Zacha za podplukovníka, ktorý r. 1864 stal sa i riaditeľom delostrelectva v Kragujevaci.

Vojanská akademia nemohla dlho udržať sa bez Zacha. A preto povolany bol Zach r. 1868 zase za riaditeľa akademie do Belehradu. R. 1869 povýšený bol za plukovníka delostrelectva a tak dosiahol najvyšší stupeň vojanskej hodnosti v srbskom kniežatstve. Smele môžeme tvrdiť, že niet mnoho tých, ktorí by lepšie znali tureckú zem a turecké záležitosti vôbec; čo do znalosti strategickej kniežatstva srbského nemá sebe rovného; veď

mal príležitosť po toľko rokov, vždy v prázdninách, s chovanci vojanskej akademie Srbsko krížom precestovať.

Zach je členom srbskej učenej spoločnosti, predsedom oddielu prírodo-vedeckého a matematického tejže spoločnosti. Dôkladné a všestranné vojenské vedomosti, spojené s niekaždodeňnou vzdelanosťou a opravdivou diplomatickou bystrozrakosťou, robia Zacha vojacom v pravom smysle slova. Chovanci akademie ho zbožňujú a ctia čo otca; všetko mladšie dôstojníctvo srbské nadobudlo vzdelania svojho pod jeho dozorstvom.

Na začiatku terajšej vojny vtrhol general Zach čo veliteľ armády Ibarskej na juhozápade víťazne na územie turecké; ranený na nohe musel vzdať sa veliteľstva. Prajeme zo srdca bohrému junákovi tomuto, by čo skôr vyzdravel a čo skôr začul hlas trúby, ktorá národu srbského slavné víťazstvo nad votrelými Asiatmi svetom hlásať bude!

Obrázky z Primoria: Rybár a fahún.

(Vyobrazenie na strane 220—221.)

Prekrásne južné podnebie zdá sa skutočne stvoreno byť pre ľud bezstarostný — pre ľud, žijúci „z ruky do úst,“ jak hovoriajú u nás. A nielen ľudia, ale i zvieratá vynikajú tu zvláštnou lahostajnosťou k útrapám pozemského života. Hľadte, stojí tu osel sám a sám. Pán jeho bol si odišiel, oprel bič o krk ušatého filozofa súc presvedčený, že tento nepohne sa z miesta, keďby trebas do súdneho dna čakať musel. Ani hlad nim nepohne — len asnaď keby objavila sa na blízku nejaká kamarádka, tu zabudne v okamžení na všetku filozofiu, zrutí bič, a z lenivého pred tým oslíka stane sa čiperný seladon.

Ale ani pán jeho, statný to rybár, nenie o mnoho lepším. Lenivo opiera sa o roh, pri ktorom má na zemi svoj tovar vyložený; keď ale ide nejaká švarná Milica okolo, ihneď sa narovná a lahodnými slovami ponúka ryby ku kúpe, vychvaluje jich dobré mäso. rozpráva, že jich chytil v najväčšej búre na blízkom adriatickom mori. Z dlhej chvíle zanôti si niekedy dáku dalmatinskú pieseň.

Fr. Zvěřina nakreslil nám tu opravdivú idyllu z juhoslovanského života, s jakou sa na Primorí dalmatskom každý deň stretnúť môže.

Listáreň redakcie a administrácie.

P. M. B. v Bp. Dieky. Pracujte len ďalej. — P. F. K. v K. Povesti vaše prejmajú z „O.“ i české časopisy. Prečo nepíšete viac? — Vajanský. Stúbené práce čakám. — P. S. B. v H. Báseňky prišli, čo bude možno, uverejním. P. Laskom. Či ste zamrzli v tom Trečiansku? — P. J. A. Kov. Báseňka vyjde.

A viac nič? — X. J. Kráľove básne chystám k vydaniu; dáta k životopisu jeho sbieram; podobizne neostalo po nom. — P. Nezab. Zabúdajte na „Orol!“ — P. J. J. v P. Napíš svoje rozpomienky, bude sa to dobre čítať. I básne budú mi milé. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orol“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orol“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza ve 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dáa poslednieho každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Kníhtlač-účasť spolok v T. Sv. Martine.

OBROUČKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Septembra 1876.

Číslo 9.

H a s i č.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Milosl. Dumného.*

Fto by nepoznal ťahavý zvuk hasičskej trúbky? Jak v noci, tak vo dne strachuplne ona vždy zneje a jarí hasičskí sokoli jako špy letia na miesto nešťastia. Rucha tomuto vystupuje z cesty vo veľmeste všetko.

Inakšie je to na vidieku! Keď záhubného živlu nehoda zasiahne obce a mestecká, zaplačú zvonky i vyburcujú v tuhý spánok pohrúžených smrteľníkov ku chráneniu rodných krbov. A je to i veľký rozdiel medzi hasením ohňa vo veľmeste, ustrojeným obratnými údami hasičského spolku, a na dedine alebo mestečku, kde nevyčvičené v tomto ohľade obecnstvo veľmi nezručne si počína; keď tu obecnstvo behá bez riadu a

skladu sem a tam, všade pomáhať chcú a preca nikde výdatnej pomoci nepodajú, tu opravdový vycvičený hasič na hlas veliteľov chápe sa práce pri ohni jemu vymeranej a každý stojí na svojom mieste a všetci spolu pôsobia vydatne, tak že mnohé škody a nešťastia odstraňujú. Uznaly to i vidieky naše a

a preto všade, kde mešťanstvo naše trochu k povedomiu prišlo, pozakladaly sa popri iných užitočných i hasičské spolky. A bodaj by sa množili každodenne! Možno, že i táto poviestka vzbudí v niektorom srdci túžbu po množení sa jich.

Peko Pavlovič.

I.

Pamätný Rákoš, na ktorom sa otcovia vlasti k snemovaniu sa schodili, dávno vypadol z chýru svojho. Teraz je on zase len tou púšťou a rovinou nevýznamnou, na ktorej roľník bez spomínania udalostí historických chladnokrevne preoráva roličku svoju, na ktorej len hajná vrán vydržiaujú snemy svoje, priletujú a odletujú, jakoby ukázať chcely, že i doby slávy vo vlasti jednej sa ukážú na čas a

zase zmiznú, a keď sa skryjú, tak sa pozdáva slavných dedov neslavným potomkom, jakoby nikdy prijsť viacej nemaly, ba jakoby ani nikdy neboly bývaly.

Na tomto Rákoši, asi na pol cesty medzi Pešťou a po veľkej holbe pamätnou Cinkotou stojí krčma. Vidno hneď na prvý pohľad, že

to majetok panský. Ohradená je na vókol, a do dvora priestranného, na ktorom sieň pre koče a kone hostí práve na prosriedku je umiestená, vedie priestranná brána. Z jednej strany krémy vedie cesta hradská do Cinkoty, z druhej strany rozprestiera sa na široko a ďaleko park, v ktorom kolkáreň, hintačky, jako i utešené prechádzky pre obecenstvo sa nachádzajú. Všetko toto je v tej dobe, do ktorej deje povesti našej padajú, vlastnosťou bohatého Seltenreicha, Nemca z Pruska do veľmesta privandrovavšieho, a teraz v Budínskom vodňom meste v utešenom vlastnom dome obydleného. Rozsiahlo pole, vinica, krčma, majer s parkovou zahradou prešlo na neho kúpnopredajným spôsobom od grófa, tuším Wenckheima. Majiteľ trávil leto s maličkou dcérečkou svojou, jedinným to pokladom a potechou jeho smutného vdovstva, v letohrádku svojom každoročne na Rákoši.

Krému arendoval svetoznámy, chýrečný mäsiar Jurko Podhradský.

Tento Ďurko bol znamenitá, výborná chlapina. Telesne bol oborom, duševne rázu poctivého, slovenského. V dome jeho panovala štedrosť a poriadok. Chudoba ho nazývala svojim otcom a okolití dedinci práve tak jako i panstvo rado sa zastavovalo v krčme Rákošskej na nepokrstené víno čerstvé, chutné kľbásky, šunky a udeninu. A nie len v jeho vlastnej, ale i v krčmách a hostincoch blízkej Pešti mýňaly sa jeho potravné články. Ďurko bol na slovo vzatý mäsiar i hostinský. A bol mu svet na tom Rákoši! Ovce a barence, opšípané a kravy jeho pásly sa po rozsiahlom Rákoši. V šenkovni v stolíku ležala kopa srieborných peňazí, bo vtedy sa tie tŕžily a v izbičke pod postelou v tej truhle železnej boly plné vrecia so žltákami. Nebol to ten svet taký, jako dnes, kde sriebra a zlata nevidáť. Vtedy sa ľudia za šťastných pokladali, keď mohli za srebro a zlato banknoty zameniť a mnohý, keď sa na cestu ubierať mal, už dva týždne napred staral sa o to, jakoby srebro a zlato na banknoty zameniť mohol. Obchod Ďurkov bol rozsiahly. Čelade a tovarišov mal mnoho. A všetko toto vedela riadiť a zaopatrovať jeho driečna spoločnica života Magdalena, ktorá ráno prvá na

hlas kohúta vstávala a čelač budila a, keď sa náležite osobne o tom presvedčila, či je všetko dobre zavreté a uzamykané, poslednia na odpočinok sa kľádla. Tak sa jim všetko darilo a oni si žili spokojne, pre spolublžných svojích, pre cirkev a národ požehnané. Cirkvi boli manželia tito veľkodušnými patrónmi a Ďurko čítal vždy slovenské noviny, podporoval mládež, a keď sa supplikant ku nemu nadaril, viem, že ho nikdy nezabudol; lebo za dva týždne držal ho u seba a traktoval deň po deň, tak že chudák vyhladoveľ alumnista domnieval sa byť v siednom nebi, a keď odchodil, napísal mu Ďurko pár srieborných do knižky a zo pár padlo i do jeho vrecka. Odiđúc nevedel sa chudák celou cestou až po Cinkotu dosť nadívať na tie utešené jako srieň biele šupáky a, páčte, div to divúci, keď si kapselku svoju otvoril, to našiel ešte v nej pekný kus bieleho chleba a ešte krajší kus kľbásky, čo mu štedrá ruka Ďurkovej panej, tej rozšafnej Magdaleny, ukradomky ta vložila. Ej, ale ho i požehnávali, toho Ďurka s jeho Magdalenou všetkých škôl šuhajci a už vopred upozorňovali sa supplikanti na tú milú oasu svojho obťažného putovania.

V tejto krčme Rákošskej u Ďurka býval Branko, učiac sa poctivému remeslu mäsiarskemu a posluhujúc tu i tu hostom. Otec jeho, vlastný brat Ďurkov nechal ho ešte v druhom roku života osiroteného i s matkou vo veľkej chudobe. Ku komu že by teda boli bežali oba v tomto smutnom opustenom stave, nie-li k Podhradskému na Rákoš? A on jich vďačne pritúlil. Branka vzal na učenstvo a matku osadil do majera, aby tam hospodánila a pozor dávala na čeladi i na statok. Tak jim bolo dobre a náš Ďurko to neofutoval. Matka Baranková bola opaterná a robotná žena a Branko vedel rátať a hostí obsluhovať, tak že až srdce rástlo jeho dobrodincovi, keď ho videl vo dvore, okolo voziarov a v sieni vókol hostí sa otáčať. Branko mal ešte len štrnásť rokov a už sveril mu Ďurko kľúče od pivnice a peňazí.

Branko cítil sa byť šťastným na Rákoši a jako by i nie? Nechýbalo mu nič, veď mal tam tri svety. V čas ráno bol pri zabí-

janí statku, cez obed šiel si ho pozrieť jako sa pasie po lúke a po obede a večer posluhoval hostom. Do kaštiela nosieval každodenne mäso i víno a malá Klára sa mu za to vždy pekne poďakovala a s touto deväť ročnou dcérečkou veľmožného pána Seltenreicha každý každučičký deň sa zabával. Čosi ťahalo ho k tomu dievčatku a ono sa tiež rado vókol neho otáčalo. Keď Branko na lúke stádo strýkovo muštroval, kde sa vzala tu sa vzala, už ona musela byť voždy vókol neho. Neraz vychovavateľka za ňou príbehla a ju vyhresila, neraz ju prísny otec pokarhal, ale to všetko nič nepomáhalo. Klára vedela sa voždy vykižnuť a s hovorným Brankom v tráve si posediť — to bola jej najlepšia zábava.

A o čom si asi vyprávajú?

Tam sedia pri potoku Rákošskom, pod veľkým topolom. Klára má polné kvietky na lone a Branko hrá sa s veľikým psiskom Dunčom. Dunčo mal rád Branka i Kláru, lebo veď vždy býval v jejich spoločnosti. Jestli sa Branko s Klárou niektorý deň nevideli, nemali pokoja; a neuspokojili sa, kým aspoň cez šramky, ktoré park od zahrady krémy delily, pozdravenie, alebo ruky nedali. A keď sa sišli, to sa hrával s nimi Dunčo, hneď jednomu, hneď druhému hlavu do lona kládol a tak pozorne načúval slovám a hovorom jejich, tak na nich upreným zrakom pozeral, jakoby bol to, čo vraveli, rozumel. Branko vedel utešené povesti vyprávať, ktoré od matky bol sa naučil a Klárka sa v nich tak tešila a kochala; Klárka zase všetko rozpovedala Brankovi, čo sa každý deň učila a on, ač tiež chodil niekoľko rokov do školy, nepočul o tom, čo sa Klárka všetko naučiť musela, dosiaľ nič, aspoň nič tak zretedne a jasne, jako mu to ona rozložila. Pravda, že ani sám Branko nepočúval svoju matku tak ochotne, jako ho počúvala povesti vypravujúceho Klárka, a ani by nebolo toho učiteľa na svete bývalo, ktorému by bol Branko tú pozornosť venoval, čo Klárke. Blahé detské časy, ktoby jich neľúbil, kto by si jich nespomínal, kto by jich na veky nemiloval!

Jedného dňa bol Branko veľmi smutným. Klárka nie len že ho nevedela potešiť, ale

ač nikdy žiadnej tajnosti pred ňou nemal, ani len to sa od neho nebola v stave dlho dozvedieť, čo ho trápi, čo suzuje. I Dunčo darmo hladel zvedavým zrakom na smutnú tvár Brankovú.

„Snáď ta Ďurko vyhresil?“ pýtala sa Klárka.

„Oj nie, ten je dobrý proti mne; ale práve to ma bolí, že jeho dobroty nezaslужujem!“

„Snáď sa mamka na teba nahnevala?“ vypytovala sa Klárka ďalej.

„Ani to nie, tá ma voždy rovnako ľúbi, ale keby príčinu môjho smútku vedela, iste by sa ma odriekla.“

„Pre Boha, Branko, čo to za hrozné veci hovoríš. Čo si to porobil?“

„Branko smutno zklonil hlavu, plakal, mlčal a nedal sa uspokojiť.“

Konečne ho Klárka tým vyslovením, že sa srdcu ulaví, keď sa vyžaluje, k tomu dovedla, že sa jej sďoveril a srdce svoje pred ňou otvoril.

Neodsudzuj, nezavrhuju ma, Klárka,“ započal Branko zповeď svoju; „ja som zlý, bezbožný človek. Mňa tak rád má strýk Ďurko i tetka Magdalena staby svoje vlastné dieťa, a moja matka hovoríeva voždy: syn môj, tys' jediná moja potecha, jediná moja nádeja, len tebe žijem, len tebe sa ufám! Klárka moja neodsudzuj ma, nezavrhuju ma, ja som všetkej tejto lásky nehoden. Mój strýk na n hodného sa stará, moja matka darmo sa mi ufá! Oj, ja som zlostný a bezbožný šuhaj, nezdarené dieťa. Naša čelad je zlá. Ďurko o tom nevie a ja sa bojím povedať, lebo som i ja nie lepším, i ja som trestu hoden. Naši tovarišia a valasi často sa večer zahrajú na karty. Mňa tiež vtiahli do toho. I hrali sa na peniaze. Keď ma volali, abych s nimi držal, voždy som sa tým vyhovril, že peňazí nemám. Ty blázon! hovorili mi oni, veď máš peniaze pod rukou; vezni si z nich; strýk Ďurko i tak nemá detí. Bôh zná, kto to všetko imanie po jeho smrti dostane? Čo bys sa s nami nezahral? Reči tejto nalakal som sa, utiekol som od zlých tovarišov a nemohol som ani spávať, vždy sa mi len s toliarami pletlo, vždy som len na karty hral a keď som vo

šné peniaze brával, vždy mal ma strýk Ďurko alebo Magdalena dopádnúť. Tak sa mi snívalo. Jedného dňa povedal mi tovariš Peter, čo sa neprijdem zahrať, že či som taký mamlas, že sa bojím troška tých šupákov vziať a že či chcem vec majstrovi prezradiť? V prvom páde, že by som šiel za svätého do kláštora, v druhom, že ma oni pošlú na druhý svet barany pást. To ma ešte viac znepokojilo. Vyjaviť vec strýkovi bál som sa, lebo som vedel, žeby mi tovarišta v spojení s čeladou ublížili. To pohrdave vyslovené slovo Petrovo, že som mamlas, keď si pár peniažkov vziať neviem, pobúrilo moju pýchu, tak že som uzavrel v sebe vykonať to a tak tovarišov o hrdinstve svojom presvedčiť. I tak som zo stolíka triráz po viac srieborných desiatničkov vzal, a vždy na kartách tovarišom prehral. Oni sa s týmito neuspokojili a tu som sa presvedčil, že ma len k tomu použiť chcú, abych peniaze kradol a prehrával. To som skoro potom zanechal a pred tovarišmi sa vyhovárал, že mi nenie možno viacej hrať, že stolík zapierajú. Ale hriech ma držal vo svojom osýdle. Nedalo mi to pokoja, kým som i zo železnej pod posteľou stojacej truhly viacráz po štyri, po šesť toliarov neodcudzil. Tieto som pod lipou do zeme zakopal. Myslel som si, že si to budem odkladať a keď narastiem, že budem mať hotovú istinu. Tu mi včera napadlo, čo som videl napísané u vás na tabulke, keď som nosil víno, čo si sa ty, Klárka, učila: „Krivé nábytky zriedka užívajú dietky!!! a tu ma to bodlo, jako meč do srdca. Idem s tým predsavzätím, že peniažky vykopem a nazpät na miesto to vrátim, zkaľ som jich vzal. A tu peniaze ktosi už bol vykopal; neboly tie viacej tam! -- Pán Bôh mi ukázal, jaká kliatba leží na ukradnutých peniazoch a ja zasluhujem, aby ma celý svet zapovrhol. Klárka, viem, že som nehoden viacej s tebou sa shovárať.“

Klárka zarmútila sa a slovila:

„Branko, to si zle urobil, že si mi o všetkom tomto ani slova nepovedal. Ja by som ti bola siedme Božie prikázanie tak vyložila, jako mne vychovavateľka. Keby si sa o tom predo mnou bol zmienil, veru bys sa toho nebol dopustil.“

„Už je darmo. To sa napraviť nedá, len to mi slúb, Klárka, že ma celkom nezavrhaeš.“

Klárka rozplakala sa a sľubovala Brankovi, že sa každý deň ráno i večer bude zaňho modliť, aby mu Pán Bôh veľiké hriechy odpustil, potom ale mu i to dotušila, aby pred ňou viacej nič netajil, lebo jaknáhle by sa toho ešte raz dopustil, ona sama ho žaluje Ďurkovi a nikdy, nikdy viacej s ním hrať sa nebude. — Divné to bolo dievča!

Na pekný teplý deň nasledovala príjemná jasná, mesačná noc. Ticho bolo po šírom Rákoši, len cenganie čriedy zavznievalo rovinou, ktorému cenganie končí v sieni krémy Rákošskej nocujúcich sťa ozvenou odpovedaly. — Všetko spalo pokojne, len Branko zlým svedomím znepokojený a zvlášte, keď mu tá anjelská postava nevinnej Klárky na um zišla, nemohol oka zažmúriť. Povedomie viny jeho dávno trápiho ho, ale keď o tom i Klárke sa zjavil, tu dvojnásobný cit opanoval stisnuté srdce jeho. Bolo mu ľahšie okolo srdca, keď sa vyzpovedal a ten sľub jej, že sa ráno i večer za jeho hriech modliť bude, tak mu dobre padol, jako by sa ten ťažký kameň z prs jeho mal odvaliť. Ale zase z druhej strany opanoval ho stud pred ňou a ošklivosť pred samým hriechom, pred ním samým, tak že seba samého sa hrozil a vo snách nepokojných stála Klárka nad ním hneď jako sudca prísny privolávajúci mu: prečo si to predo mnou tajil, ja by som ti bola vyložila siedmo prikázanie! . . . hneď zas jako anjel na modlitbe klačiaci za cudzie hriechy sa k Bohu modliaci. Tak bojoval ustavične a trpel.

Keď sa tak nepokojne svíjal vo svojej postieľke, počul dvanásť hodín biť v susednej izbe. Jasná žiara osvietila okno. Najprv myslel, že to mesiac do okna zasvietil, ale v krátkom čase bolo počuť vo dvore hrmot a krik, že horí! V okamžení obliekol sa, pobudil celý dom a bežal von. Tu videl strašné divadlo! Letohrádok Seltenreichov stál v ohni. Keď ku nemu dobehol, videl práve domového pána zúfale von vybehnúť.

„Klára, Klára! Ratujte ľudia, moje dieťa je v plamenoch!“

Branko v okamžení bol pri pánovi i spytovoval sa ho, v ktorej chyži by bola! Pán

označil chyžu a Branko zmizol v bláciacom dome. Medzitým dobehlo všetko na miesto nešťastia. Oheň musel z vniutra domu výjsť, lebo všetko dnu stále v plameni a krov ešte len na jednej polovici domu horel.

Klára spala s vychovavateľkou svojou. — V prvom tuhom sne musel zastihnúť jich oheň, lebo keď sa prebraly, s hrôzou zbadali, že sa plameň už oknami dnu tisne a schody, ktoré viedly z jich chyžky dolu, už stály v plameni. Kričaly, počuť nebolo — i zúfale hladely obe istej smrti v úsrety. Poval práskala nad nimi. I zjavil sa Janko na okne cez plameň preskočiac, a vodou, ktorú našiel v chyži, pomohol šaty Klárkine, a v náručí ju držiac po rebríku pristavenom chytro zišiel dolu, ač šaty na ňom horely. Za nimi sotva stačila vybehnúť vychovavateľka. Povala sa tamdnu hneď zosypala.

Pán Seltenreich objímal uradosť svojho dieťa a s Brankom mal strýk Ďurko robotu, aby šaty horiace na ňom ubasil a rany na tele jeho opátral. Ale Branko ani najmieň neľútať tvrdiac, že ho nič neboli — a zvlášte, keď sám otec Klárkin za ratovanie dcéry mu vrúcne ďakoval a táto sama mu rúčku podávajúc, dieky vyslovovala a lúbo naňho pezerala, zabudol blažený na všetko, zabudol na svoj hriech, zabudol na tú vo snách sa mu zjavujúcu prísnu postavu. Klárka stála pred ním, stála, jako anjel žehnajúci mu . . . a on cítil, jako mu srdce skáče a jako mu kameň ťažký padá zo srdca . . . .

Dom horel ďalej a okolostojáci nič pomôcť nemohli. Tu pánovi prišlo na um, že tá strana, kde kuchyňa sa nachádzala, ešte nehorí, ale vókol plameň šlahajúci nedovolí ratovať sa, tam nachádzajúcej sa kuchárke a čeladi. V kuchyni tej nocovala i matka Brankova. V letohrádku mali druhého dňa včas ráno prať a tu ona vždy pomáhala a chodila k vóli tomu, aby ráno včas ráno vstať mohla, ku práci ta na noc. Tu bolo nové nebezpečie. Ďurko a Branko zúfali si, tento posledný chcel sa sám zase hodiť do plameňov, aby drahú matku ratoval, to mu ale nedovolili; lež iní dvaja smelí chlapi dali sa s ním do toho, aby tamdnu prestrašené ženštiny ratovali. S odvážením svojho vlast-

nieho života podarilo sa jim ženské ratovať. Matku Brankovu napokon vyniesli z plameňov. Žila, ale jak hrozné potkalo ju nešťastie! Plameň jej vypiekol obe oči — zostala slepou.

Smutné to bolo na druhý deň ráno poďívanie na ten shorený a sborený letohrádok pána Seltenreicha; ale storáz horšie bolo nešťastie, ktoré potkalo matku Brankovú! — A všetko toto hrozné nešťastie najväčmi cítil ubohý Branko. S Klárkou sa musel rozlúčiť, bo tá za včas rána odcestovala do Pešti i s otcom. Smutné bolo jich lúčenie. Klárka bola jediná duša tu na púšti, ktorá mu rozumela. Teraz kto vie, či sa kedy vidia ešte a bez nej s nešťastnou temnou matkou v povedomí svojej viny ani žiť mu viac možno nebude. Dosť ho Klárka tešila, že sa otec o vyliečenie úbohej matky postará, že ju hneď sebou vezme do Pešti a lekárom k ošetrovaní oddá a že na rok zase nový, ešte krajší letohrádok vystavia a zase ta bývať prijdú.

Jako vidíme, výdatná bola to potecha; ale u Branka málo mala výsledku. Žalost jeho bola nevýslovne veľiká a uznáme mu, keď prameň jej uvážime. On si to tak v obťažnom svedomí svojom predstavoval, že všetkého tohoto nešťastia len on je príčinou. Dopustil sa veľkého hriechu a to je trest Boží, pri ktorom i nevinní Seltenreichovci ztratom letohrádku a náradia, matka jeho ztratom zraku trpeli a zastihnúť boli; ale najväčmi je pokutovaný on, lebo je nešťastia matkinho, svojich dobrodincov príčinou a teraz mu nastáva život púšte smutný. Bôh odobral zrak matkin a bere mu zretelnicu oka jeho Kláru . . . . on je ztratený na celý život. Oheň nešťastný pripravil ho o všetko blaho života a storáz horší oheň viny páli ho na duši a na svedomí jeho.

Klárka s plačom sa s ním rozlúčila.

Kto by i nezaplakal nad nešťastným Brankom? . . . .

II.

Utešené je sriadené hasičstvo vo veľmeate pod vedením grófa Edmunda Széchényho.

Hasiči sú všetko do nohy vyberaní chlapi, jako to najvyberanejšie vojsko. Stroje

majú drahocenné a výborné, ktorým treba páru hľadať. Menšie i väčšie umele ustrojené i parné sikačky, divotvorné rebríky, ktoré sa z dreveného prístroja vytočia tak, že i na tretie, štvrté poschodie dosahujú, pytle na ratovanie ľudí z domov, plachty, do nichž hasičia sami z plameňov z väzovej výšky bez úrazu sa hádžu. A kto by vyrátal všetko? Oni majú letom strely behajúce kone, tých najspôsobnejších a najšikovnejších kočišov, jejichž obratnosť obdivovať načíť. Po celom priestranstve veľmesta rozložené sú jich stanice, ktoré s hlavňou stanicou vniutorného mesta pri Dunaji vo farskej ulici telegraficky spojené sú; ano telegrafické spojenie je s nimi celé veľmesto Budapešť, tak že kdekoľvek by vypukol oheň, telegrafické o ňom poučení, za niekoľko menšín sú na mieste nešťastia.

Nič nenie krajšieho, jako keď hasičia výjdu ku cvičbám svojim, čo sa obyčajne trikrát týždenne stáva. I tiahnu v svojej utešenej rovnošate tou, teraz už boulevardu podobnou, Kerepešskou cestou von do Rottenbillérovej ulice, kde nachádza sa jich ohradené cvičebné miesto, na ktorom na tri poschodie z dreva vystavený dom sa nachodí. Tu spôsobní hasičia probujú svoje umenie. Pri každom cvičení býva veľký zástup divákov prítomný. A nielen mužovia, tešiaci sa v mužskej obratnosti hasičov, i dámy obdivujúce krásu mužskú, rady sa ustanovujú na to miesto cvičby. Veď gymnastika je obľúbenou, nie len u mužov, ale i u dám a je učebným predmetom v školách dieťok obojeho pohlavia. A krajšej gymnastiky nenačíť nad tú, ktorú provádzajú hasičia.

Toho času, v ktorom povest naša jedná, všetko obdivovalo zvlášť zo strany dám jedného pekného štihlého junáka, hasiča. Kamkoľvek sa len obrátil, mal obdivovateľov. Ale bol to i krásny šuhaj! Mladý, sotva ešte osemnásťročný, štihlý a pritom prece mohutný mladík mal havranno-čierny kučeravý vlas, orličí nos, bystré jako trnky čierne milé oči; a tá rovnošata tak mu prisvedčila a tak stála na ňom, jako by ju boli naň uliali. Mladého šuhaja s úľubou všetky zraky sprevádzaly. Celé mesto hovorilo o ňom, že je nie len najkrajší, ale aj najobratnejší a najodvážlivejší hasič

medzi všetkými. Preto, kde sa len ukázal, potkával sa s nelícenou sympatiou obecnstva. Vieme, že hasičia mávajú i po divadlách stráž, kde deň i noc trávia. Keď prišiel rad na pekného šuhaja, aby strážil v divadle, bolo celé divadelné osobníctvo pobláznené. Od primadonny až po najposlednejšiu baletovú tanečnicu všetko sa k nemu tíslo, tak že keď jako hasič žiadnej roboty nemal okolo budovy divadla, bol by mal dosť ohňa hasiť, čo plápolal jemu k vôli v srdiečkach dám, keby k tomu vôľu bol mal. A on šuhaj mladý, nezkušený, nevinný, nič alebo veľmi málo tušil o tom.

V Rottenbillérovej ulici v dome cvičby hasičov býval na stráž starý vyslúžilý vojak Rudnický, ešte i teraz jarý hasič, s Rozienkou, dcérou svojou. Jeho povinnosťou bolo, miestnosť a dom v čistote držať a strážiť a na nástroje ku telocviku patriace pozor dávať. Pekná Rozienska v úradí priestoru cvičebného opatrovala peknú zahradku a pestovala v nej utešené kvietky, tak že hasičia v lete povždy podperení sa z cvičby domov vracali; ale najkrajšie vedela Rozienska sama podperiť toho utešeného hasiča, ktorý krásou nad všetkých vynikal. Rozienska bolo šumné a veľmi príjemné dievčatko. Sám Széchényi ju bol pochválil. Mnohý rezký hasič sa s úľubou na ňu zabladel, ale ona sa ku všetkým chladno držala, výjmc toho spomínaného pekného mladíka. Za tým neraz i mimovoľne zaletovaly si oči jej; tomu sama ponúkala kytky, kdežto iní si jich od nej veľmi pekne prosili museli. I bystré oči hasičov to už boly zpozorovaly, že je Rozienska k jich súdruhovi nie ľahostajnou; ale že jich súdruh je jakoby z dreva a ku každej kráske ľahostajne sa chová, to tiež tajil a ani svoje podivenie nad tým ukryť nemohli. . . . Mladý hasič bol raz taký šuhaj, tvrdý jako z ocele a neprístupný jako z mramoru. Naň nemalo nič dojmu, on si žil len svojmu povolaniu a nebdal o ten svet.

Nuže jakože — šumný ten podivný hasič bol náš Branko Podhradský — sa dostal náš Branko z Rákoša do Pešti za hasiča?

Po osudnom ohni, keď mu matku odviezli do nemocnice Peštianskej a Klárka

s otcom odišla do Budína, nebolo preň stanice na Rákoši. K tomu povstala v ňom neodolateľná túžba — byť hasičom. Nešťastie ohňa predchodilo mladému jeho srdcu jako to najväčšie nešťastie a preto, jako i z druhej strany, aby svoju vinu dľa možnosti dobrými skutkami napraviť mohol, stal sa hasičom; opustil drahého strýka Ďurka a to nie bez toho, aby ho z ďaleka nebol upozornil na nevernú čelaď jeho, i odišiel do Pešti. Tu bol blízko matky svojej temnej, ktorá v ústave slepých trávil smutné dni svojej staroby; tu bol blízko i Klárky, ktorú smel v Budíne tu i tu navštíviť. Sám starý Selteneich rád sa s ním shováral. Branko bol šuhaj čítaný a vzdelaný. Sám najhlavnejší veliteľ gróf Edmund Széchény ho obľuboval a keď sa prichodilo, že šiel niekde na vidiek hasičské

spolky organisovať, to nikdy nevydal sa na cestu bez nášho Branka.

Branko bol mladík vážny a v svojom povolani svedomitý, jemu docela zasvätený. Ale i pekne avanzíroval, tak že z toho trochu i omrzlosti mal; lebo mu starší od neho závideli. Marne sa ale závistlivci vztekali, lebo tej odvahy a šikovnosti, čo Branko, nevyvinul z nich žiadon. Koľko životov ľudských on už oratoval, koľko záhubných požiarov odvahou svojou udusil a koľké škody od spolublížnych svojich odvrátil! Slovom, Branko bol na svojom mieste. I u strýka Ďurka videli sme, že bol užitočným a prospešným; ale odtiaľ zlé tovaríšstvo ku zlému ho svodiace vyhnalo ho.

Ešte šíp nepokojného svedomia vždy bodal dušu jeho, ale teraz sa už ufal, že sa boj ukončí, že dojde milosti.

(Pokračovanie nasleduje.)

Búrka na Dunaji.

Tam na Dunaji na sivej skaline
Zosadol sokol z ďalekej výpravy,
Žiaľ sa zo srdca jeho ťažký vine
A z oka pohľad na Dunaj boľavý.
Žasne nad bitím potajomnej vlny,
Že tak zoráva Dunaja hladinu,
Lutajúc plné junačou tri člny,
Čo sta labute na Dunaji plynú.
A na vysostach neba v nočnom tichu,
Posvieti hviezda a zas otemneje,
I kosák — mesiac v perinôčku lichú
Zavitý silou kradmo svetlo leje.

Hoj, smutný sokol, či nešťastie tušíš?! —

Nad Dunaj z neba púšťa sa čierňava,
Jakoby hviezdy s mesiacom padaly
A víchor v desnom huku neustáva,
Len bije vlny o pobrežné skaly.
Jako obličaj srdcom peknej panny,
Tak sa stratila Dunaja hladina —
On hromu silou víchrom rozviklaný
Svoje hranice zaznávať počína . . . . .

V sokola smútku javené tušenia
Prešly do dejov desnej skutočnosti:
Člny Dunajom bez smeru sa menia,
A na nich junač zdesená žalostí.

Jedon sa trasie pred skalou pobrežia

A druhý cíti staroby štrbinu, —

No, oba člny v náruč smrti bežia,

Až v surme živlov bez stopy zahynú.

Na člne trefom pri hodnej junači

Vodca nadšený šetrne sa chová,

Bohu na nebi modlitbou sa vďačí

A ku junači tieto rečie slová:

„Bratia! na našom člne vina leží,

Že ho tak vlna rozjedená metá.

My v ňom, on s nami k svojmu koncu beží —

Bez žertvy darmo volá pomoc sveta,

Aj tak, junači! obnažte že hlavy

A nech pokľakne vaša zporná noha,

Nás Dunaj skoro vlnami zaplaví —

Volajme vrúcne v spovedi na Boha.

Sem sa do kruhu; soznajme prečiny,

Pre ktoré jiste všetci padnúť máme,

No, nie nevinných, lež toho, čo vinuý,

Na žertvu za mier surťou zajst necháme.“ —

Nastalo ticho, ticho jako v hrobe,

Keď sa naň kameň posledný zavalí,

Až jedon z junače v spovednej dobe

Vodcovi prečin a hriech svoj odhalí:

„Vzťahnite na mňa, bratia, ruky svoje,
Čiernym ručníčkom zastrite mi oči,
Dajte na hrdlo kameňné oboje —
A keď sa hlava závratom potočí,
Hoďte mňa, hoďte do búrlivej vody,
Abych v nej zašiel čo hriechov obeta,
A vám nevinným vykvitne z nehody
Zdar bojov svätých za svobodu sveta.“

Všetci druhovia mu protirečili:

„Ty si pre známosť kníh svätých vážený,
Šťastný, kto vzorom tvojho žitia žije, —
Nie ty, lež my sme hriechom obťaženi,
Ktorý svedomie naše trápi, bije.
A keď sa reči, tvoja ľudskosť pravá,
Nezhasný oheň za svobodu vlasti
V povestach ľudu s nadšením vypráva —
Nepadneš v obeť za spoločné strasti!“

Junák ten ešte ďalej sa spovedá:

„Ja znám, že v dejoch otcov a prírody
Nemáte zručnosť tú, čo mne je daná:
Znám, že dobyť vám zlatuškej svobody
Možnosť a vôľa na mňa odkazaná;
I to znám, že som vždy s nadšením učil:
Čemu vyhýbať a len dobre robiť —
Preca mňa dávny hriech s vami rozlúčil,
Pre ktorý nutno žertve sa podrobiť . . .

A jaký je hriech môj a tá vinna kliatby? —
Zaznal som svojich a hral sa s otčinou,
Odkopnul otca, matičky zehnanie,
Brata pri bosku pohanil som slinou
A zhabal kradmo sestrine imanie,
I letel vo svet sťa obluda divá.
Plač m ma nehla detva podlávéná,
Skropená potom zakúsila niva,
Čo zlostný človek v otčine znamená.
A tie kostoly a pomníky sväté,
Ktoré syn viery uctí v mene v Boha,
Smútily mojou zpupnosťou dojaté —
Lkala nadomnou nebeská obloha; —
Vidíte Dunaj v jeho desnom brodu
Jako ťažkými lomcuje vlnami,
Jako sa vždy viac pajeď od spodu,
Rúšajúc na dne pieskom a skalami?
To kliatba ťažká matkou vyvolaná,
Za prečin ťažký synom vykonaný! —
Ach, ja sa kájam, želiem, prosím Pána,
By zaň som slušne ja bol potrestaný.“
A čo kajúci po vrúcej spovedi
Za blaho ľudstva žit i mriet prisahá,
Utíchla búrka, čierňava sa riedi —
Čln bez úrazov do prístavu ťahá.

Jozef Jančo.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy.

Podáva *Juraj L. Kello.*

IV.

Kodaň.

Cieľom mojej cesty nebol vlastne Kodaň; lebo k tomu nemal som ani času ani dostačujúcich peňazí. A už kto chce veľmesto s opravdivým prospechom navštíviť, musí s jedným i s druhým môcť disponovať, ináč vidí pekné ulice i domy, i môže sa vrátiť späť s uspokojenou myslou, jako onen Maďar od Sv. Štefanskej väže so svojou ľahostajnou výpoveďou: „No már láttam.“ Navštíviť chcel som Helsingborg, bo tam býval môj priateľ, statný Švéd dr. Björk. Colnej formalite musel podľahnúť i môj príruchný kufríček, ponač náš „Delphin“ zostal na južnej strane Fre-

derikshavna, bezprosredne pri samej temer „bariérre,“ ktorá tento od vojanského prístavu Orlogshavna delí; šajky ale do Helsingöru potažne Helsingborgu, stávajú obyčajne v tak zvanom Novom prístave vis à vis námestiu Sv. Anny; dostup teda k nim po prístavnom nábreží je o mnoho skorší a príhodnejší.

Colná formalita bola v okamžení odba-vená, lebo veru niekoľko bielych šiat nezavdalo príčinu k myšlienke podľudnactva. Po prestalej „quarantaine“, vystúpim do portálu, cieľom pokývnutia na blízkeho nosiča, aby bral moje „batožiny“ a niesol na spomenuté miesto prístavu. I zaklope mi niekto na plece. Obzrem sa, kto to? A hľa môj milý dr. Björk stál za mnou s flegm tickým výrazom tvári.

Nosič stál ešte pred mne, keď dr. Björk poukázal mu prstom na blízky hôtél. Šli sme za ním, i vošli do elegantného hostinca Toldbodvínhusu (Zollbudeweinhaus). Rozumie sa samo sebou, že som bol od teraz parasítom doktorovej tobole. Nekelko makreliiek a dva poháre kávy s rumom bolo našim lacným a chutným snieďaním. Chóva v Kodani je pomerne k europejským veľ mestám veľmi lacná. Obed v hôtele d'Angleterre pozostávajúci, z polievky, mäsa, rýb, divným pre nás spôsobom pripravených zemiakov, pečienky, strovy a jednej sklenice piva, stojí štyri dánske marky (72 kr. r. č.) Výhľad z blízkeho pavillonu Toldbodvínhusu na prístav Kodaňský je malebný a zvlášte cez tu, cieľom pozorovania pri- a vychodiacich lodí stojáci i cestovateľom dostupný ďalekohľad — uchvacujúci. Nemohol som sa dlho s ním rozlúčiť. Nenie div, prvýraz hľadel som veľikánskym ďalekohľadom, a obrazom veľkého morského panoráma, s jeho ostrovami, škandinavským pobrežím, a spenenie vlny krájajúcimi blízkyimi i ďalekými, vätšími i menšími loďami, nasýtíť som sa nemohol. Konečne pretrhol moje pozorovanie dozorca, upozorniac ma, že otvára sa bariéra vojanského prístavu. Dnes počínali sa manévry štátnej tunajšej kráľovskej flotily. Rozumie sa, že nechcel som sa z tohto k pozorovaniu najpríhodnejšieho miesta rásť; ne mój priateľ upozornil ma, že dopoludnia, ba vôbec v prvé dni nenie v tom nič zanjímavého, ponač trávi sa čas samým len rozostavovaním a zaujímaúm stanovisk. Na tretí deň pri mojom návrate mal som priležitosť pozorovať za dlhší čas túto divú a preca vážnu i peknú hru námorného válečníctva. Nebolo mi to síce nové, lebo ešte predošlej jaseňi díval som sa z Doberanského prístavu na námorné manévry nemeckého lodstva; no bola to pre dialku a menší počet lodstva, holému oku len miniatúra predo mnou ležiaceho obrazu. Dojem, ktorý urobila na mňa jeho imposantnosť, opísať sa nedá. Tie vyrátané pohyby, to preháňanie, to napádanie hneď jednotlivých lodí, hneď celých collón, tá rýchlosť v dostihoch, tá obratnosť v skrúcaní, tie zručné prepadnutia a odzbrojovanie podlahnutej lodi, to

v istom poriadku sa hemženie vojska po palubách; ten dým z paraškov i strelby, to povievanie zástav, to premieňaním jich bariiev lodnie telegrafovanie a kommando, pričom pre dialku nepočuješ kriku a hrnotu; slovom, všetko robí na pozorovateľa dojem povetrmého zrkadlenia, alebo obrazu blízkej a preca ďalekej, mŕtvej, a preca rušiacej sa, pohybom imponujúcej faty morgany, alebo zápasnícich so sebou nemých duchov a tón zaklísteho kraja čarovných povestí. Pre nás laikov je to sen skutočností!

Však prv, lež by sa pustil do podrobného opisu jednoduchých skúseností, nech mi je dovolené podať malý historicko-sta-tistický prehľad samého mesta vôbec.

Kodaň, Kopenhága, Kjöbenhavn, dnes hlavnie a sídelné mesto dánskeho kráľovstva, bolo v sriedka XII. stoloetia ešte nepatrnou dedinkou rybárskou, pozostávajúcou z nízkych učadených chatrč a malého člnkového príboja, neďaleko ktorej hiakup Absolva, aby vo svojich missonianých prácach proti nápadom divých pohanských Severáncov mal pevnú zálohu a úkryt, dal vystaviť so značným nákladom pevný hrad Axelhus, ktorý petsem daroval biskupskej kapitale v Roskilde. Dedinka táto, ktorú Saxo Grammaticus volá „urbs Absolonica“ a ktorá neskoršie pod menom „Portus mercatorum,“ alebo i „Castrum de Hafnia,“ potom vôbec pod zkráteným „lhavn“ prichodí, stala sa v drahej polevici, jako už zo samého jej mena vidno, prístavom i vätších kupeckých lodí; a ponač tohoto z prvu chatrného príboja, polozenie nie len bezpečné, ale i prepotrebné bolo, stal sa z neho v krátkom čase, následkom veľikej kupeckej premávky, významný pre kupectvo prístav, ktorý kam dial viac rozširoval, opravoval a okrašoval sa. Už r. 1254 povýšená bola dedinka táto na mestečko a obdržala prvé výsady, a sto rokov neskoršie na kr. mesto, ktorého rozkvet zmáhal sa tak rapidne, že už roku 1448 vyvolil si ho kráľ Krištof za kr. sídelné mesto, ktorým až do dnes zostalo; a ač rozložené na peknej, úzkej rovine ostrovu Seelandu, bezprostredne na brehu 4 míle širokej užiny (Sand) a na úzkej, prístav s Kalleho brehom spojujúcej,

mesto od ostrova Amager deliacej zátoky, je preca pred rozvodnením pevnými násypami tak bránené, že i to najvyššie pamätané vystúpenie Baltu, nemalo pre mesto žiadnych škodných následkov. Rozpadá sa na tri časti, totiž: staré mesto s kráľovským hradom, Fridrichovo s prístavom a Christianovo na Amager. V komunálnom ohlade rozdelené je na 12 Quartierov, v cirkevnom na 9 diocesií. Má 256 väčších menších ulíc, z ktorých najživšia je ulica Öster, najkrajšie s palácami kniežat, konsulatov a vysokej šľachty sa honosiace, sú: ulica Amálie a široká. Poslednia vedie na najkrajšie námestie mesta Kongens Nytorv (Nové kráľ. námestie). Má 16 námestí. Z ohľadu strategického je mesto nie len prirodzenou polohou, ale i umele značne opevnené, násypami, múrami a priekopami otočené, ktorých veniec končí sa krásnou i pevnou citadellou Friderikhavn, a ktorých údolia poskyujú utešené a pôvabné prechádzky. Cez tieba vedú len štyri brány do mesta, východnia, severnia, západnia a amagerská. Vnútorne mesto počítuje 4800 domov, 162.635 obyvateľov, medzi nimi 2300 Židov, 600 katolíkov a 200 evanj. h. v. Okolie mesta z čiastky veľmi pekné, z čiastky ale marasnaté a pusto-piesočné, žiadnej pôvaby neposkytujúca. Vyššie brehy a výšiny sú posiate letohradmi, medzi ktorými zaujímajú prednie miesta: Frideriksberg, na pol hodinky od mesta ležiacom, celé okolie prevyšujúcom, chopci, od Fridricha IV. († 1730) vo vlaskom slohu vystavený. V hradnom parku je vodojem pre Kodaňské vodovody; pri vchode stojaca socha Fridricha VI. od Bissen. Fredensborg (Hrad pokoja) vystavený je na pamiatku medzi Dánskom a Švédskom roku 1720 uzavretého pokoja. Frederiksberg je malá a obyčajná rezidencia Friedricha VII., r. 1859 požiarom zachvátená, teraz v nove sa stavia; Jägerspriis s nádhernou strelnicou a polevničkou zahradou.

Každý národ s istou pýchou a z nej pochodiacou prehnatosťou zpomína svoje krajinské hl. mesto a myslí, že krajšieho viac na zemi niet, ani byť nemôže, jako to, ktorého on je mešťanom. Takým je i Dán. On síce nenie tak exkluzívny jako mnohý z „grande nations,“ alebo „dicaš nemzetu,“

lebo svojim až do nižších vrstiev presiaknutým porekadlom „len jedon je cisár, a to je Franc, len jedno je carské mesto a to je Viedeň,“ dopúšťa prednosť Rakúsku, ktorému vôbec dal epitheton „pekné,“ ale spolu hneď dokladá: „a len jedno je krásne mesto, a to je Kjöbenhavn.“ V mnohom ohlade má pravdu. Aspon počahom na Kodanský na Balte najväčší, najkrajší, najbezpečnejší prístav¹⁾, v ktorom obráti sa ročite priemerne 11.000 lodí. Samé Kodanské zádlubníctvo má vyše 300 s nákladom 16.000 kupeckých tiarch²⁾, z ktorých 120—140 je v ústavnom spojení so Záp. Indiou, Islandom, Faröermi a Grönlandom, a obnáša asi 4000 kupeckých tiarch. Roční výkaz príchodu cudzích lodí dosahuje čisto 5600, medzi nimi priemerne nemeckých 600, anglických 250, ruských 180, finských 115, švédskych 170, norvéžskych 120, hollandských 60, francúzskych 40, portugalských 28 a t. d.

V Ihanseatských vojnách utrpelo mesto od r. 1428 značné škody. V XVII. storočí bolo švédakym vojskom oblahnuté a bombardované. Pripojenie sa Dánska k aliancii Švédsko-ruskej zavdalo príčinu vojny medzi Angliou a Dánskom, v ktorej r. 1801 dňa 2. apríla slavný Nelson a Parger (tam ten obiduc ostrov Amar haal útokom na dánsku flottu od juhu, tento od severa) zlomili úplne moc válečného dánskeho loďstva, i dobyli

¹⁾ Prístav je meno všeobecné, a v každom tri miesta rozoznať nádobno. U samého brehu je príboj (Landungsplatz), ku ktorému lode vyše 9' hlbkochodu nepristúpia; zádluba (Rhede), miesto za príbojom, bližšie otvoreného mora, kde vyše 9' hlbkochodu, alebo so zápakivými látkami, prachom, dynamitom. petroleum naplnené lode čakajúce na vyplázdnenie alebo odchod, zakotvené stoja; odtiaľ zadlubník = der Rheder (majiteľ väčších lodí, zadlubníctvo = Rhederei (zamestnávanie sa s námorným kupectvom); a lodiareň bezprosredne u príboju, kde stavajú sa lode; podkladky ale, na ktorých sa stavajú a dostavené z nich na vodu púšťajú, volá sa: zvržeň (Verfte), odkiaľ i celá lodiareň na krátko len = Verft.

²⁾ Jedna kupecká tarcha (Commerzlast) = dve lodnie tonny = 4000 hamburgských funtov. Pôv.

nad ním úplného víťazstva. Roku 1807, od 2—5. sept. hnali opäť Angličania útokom na mesto. Trojdňová strelba zničila mesto temer úplne. Vyše 400 najprednejších stavísk (medzi nimi i pekný metropolitánsky chrám ríše) bolo na rúmy a popol odrátené; 2000 domov značne porúchané a vyše 2000 obyvateľov našlo z väčšej čiastky v jich ssutinách svoj hrob. Prístav bol znivočený, dánske loďstvo zlomené a 18 radových, 15 fregatt a na vyše 60 menších lodí stalo sa korisťou Anglie.

Bolo sedem hodín, keď sadli sme do čakajúceho na nás kabsu, ľahkého to vozíka pre dve osoby.

„Hôtel d'Angleterre,“ rečie môj priateľ vozkovi a o chvíľku boli sme v jeho hospode. Prehodiac šaty, odišli sme využítkovať, na koľko možno, krátky čas nášho zabavenia.

Čo centrum dánskej, ba vôbec severnej vedeckosti a umelectva, je Kodaň bohaté mesto na sbierky, no tieto zväčša otvorené sú len medzi 11.—3. hodinou. Do tých teda čias ponevierali sme sa sem a tam po ulicach mesta. Nebolo ani to bez úžitku. Predovšetkým šli sme do botanickej, výborne sriadenej, ale nie veľkej, zahrady, ktorá otvorená býva od 8.—2. a 4.—7. hodiny. Zastúpená je tu najbohatšia flora severných krajín. Krásne vodojemy s jich bralnatými ostrovkami vokol, na ktorých rozkladajú sa skupeniny vodných bylín, od morskej obyčajnej trávy a mochu počnúc až po dlhočizný *Fucus giganteus*, rozsiahlu plovku, *Sargassum bacciferum* a rozmanité ruže, po medzi ktoré trčia tu i tu konáre vsadených *Polypitov* a korallov; pomposne stavané budovy pre palmy a *Orchideeny* sú pre oko najvábivejšie a najzaujímavejšie. Exotické rastlinstvo je slabo zastúpené. Máličko severozápadne od zahrady, temer v sried mesta, leží nepravidelné síce, ale najkrajšie námestie *Kongens Nytorv* — kráľovské nové námestie, do ktorého ústia najkrajšie a najživšie ulice. Na sriedku vypína sa olovená socha *Christiana V.*

Z kráľ. nového námestia, smerom severozápadným ku citadelle, vedie „široká ulica,“ v ktorej prosriedku zahli sme na východ, i octli sme sa na veľikom, v podobe osmohranu stavanom, *Fridrichovom námestí*, v je-

hožto srede nachodí sa veľiká kovová socha *Fridricha V.*, ktorú ku počte roku 1766 zomrelému maecenovi vied a umenia asiatská kupecká spoločnosť r. 1771 postaviť dala s nápisom: „*Clementi pacifice artium tutori.*“ Na okolo sú byty kráľovskej matky vdovy a princov, hrad „*Amalia*“ rečený, záležajúci zo štyroch vo francuzskom slohu odčasia *Ludvika XV.* staváný, v ktorom sa majú nachodíť dve prvé práce *Thorvaldsenove* a numismatické i starožitné sbierky *Christiana VIII.* Z tejto „širokej ulice“ na západ vedie krížom cez „meštiansku, šľachtieku a princeznu ulicu, „priečna ulica kráľeny“ do krásneho a veľikého, obyvateľstvom, zvlášte ale pestunkami navštevovaného parku *Ružohradu* (*Rosenborg-have*) a k samému, v slohu tržničnom roku 1604 od *Innigo Jonnesa* vyvedenému, veľikými kasárňami a cvičebným vojenským námestím otočenému *Ružohradu*. Odtiaľto na juh, priek cez *Gothsku* ulicu zastali sme pred chrámom *Sv. Trojice*, ktorý krom niektorých epithaphij a nepatrných frescomalieb nemá nič zvláštneho. Tým ale viac pamätná je jeho 115 stôp vysoká, okrúhla hviezdáreň, na ktorú počas svobodného vchodu od 12—1. hodiny úhrnom hrnú sa navštevovatelia, pre najkrajšiu odtiaľ perspektívu na mesto i okolie. Na vrchu vystavená je veľiká zástava, ktorej spustenie v sriedu a v sobotu o 12. hod. na poludnie je znakom pre upravenie všetkých verejných hodín mesta.

Podme len rovno universitnou ulicou, i zastaneme pred utešeným staváním, *Christianom I.* r. 1478 založenej, r. 1788 ohromnými fundáciami obdarenej, r. 1807 bombardovaním mesta porúchanej, r. 1810 reštaurovanej, roku ale 1836 slávnym architektom *Mallingom* v dnešnej krásnej forme vyvedenej university, na ktorej účinkuje prítomne 56 učbárskych síl, medzi ktorými boli a sú mená, čo si v svojom obore europejský chýr vydobyly, jako ku pr. *theologovia Clausen* a *Martensen*, *historik Engelstoff*, *právnik Kolderup-Rosenvinge*, *mineralog Forchhammer*, *filolog* a *kritik Madvig*, *orientalist Vestergaard*, a nadovšetko i v slavistike sbehlý nestranný jazykozpytateľ *Petersen*, ktorého

a Thomssenovým zvláštnym i neuväyným pôsobením, povstala roku 1825 dnes tak veľkolepá činnosť rozvíjajúca spoločnosť „severnej archeologie,“ ktorá svojim nepredpojatým bádáním rozvietila nejednu iskru, a zažla svietka i v tmavej slovanskej starozitnosti. Jej členami sú mnohé capacity švédskych, ruských a nemeckých univerzít. Číslo poslucháčov dosahuje 1200. Façada budovy 220 stôp dlhá okrášlená je skulptúrami od Bissenä, Hausena a Hilkerä. Predsieň ozdobená je podarenými freskami od Hausena, pri schodoch stojí Apollo a Minerva z mramoru od Bissenä. Osvetlenie auditorov skrze plynové širokeramenaté lustre je pomapósne. Univerzitná knihovňa, z ktorej pokladov v úžasnom r. 1728 túto časťku mesta zachvátišom požiare málo čo ratované, zrútila do dnes na 168.000 sväzkov. Bohatá sbierka staroperských rukopisov je opravdivým pokladom knihovne. Arne magnianická sbierka obsahuje vyše 2000 staroseverných rukopisov, medzi nimi i niekoľko staroslavianskych a ruských, a niektoré fragmenta kodicillu Pavlových listov, odpisy padajúce do VI. a VII. stoeletia:

Voči university na pravej ruke je nemecký jednoduchý chrám sv. Petra, na ľavej ruke ale pamätný Vor Fruekirche (pannenský chrám) metropola to mesta i ríše. Terajšie stavänie v ušlachtilom slohu renaissance bez obrazov a bariev vyviedol na mieste starého r. 1807 rozstrielaného, umelec Hansen. Na pravo pri vchode stojí Mojžiš s doskami zákona, pekná to rezba od Bissenä. Cyklus gypsových alebo z pálenej hliny (terracotta) vonkajších reliefov z dejopisu evanjeliumov, začína sa Jánom Krstiteľom, kážuším slová: „Čiňte pokanie, lebo priblížilo sa kráľovstvo nebeské“ a končí sa na druhej strane Kristovým vzkriesením; nad hlavným portálom ale slávnostný akt Kristovho vehodu do Jeruzalema, všetko od Thorvaldsena. V samom chráme spomenutia zaslehujú rezby z mramoru v nadprirodzenej veľkosti, vyvedené dlátkom Thorvaldsenových učedníkov dľa nástinnu jich majstra. Krstedelnica je utešená: kľaciaci anjel uchvacujúcej krásy drží v ruke veľkú mušlu, slúžiacu za vodojem. Vokol otkáru uachádza sa vzkrie-

šený Kristus s 12 apoštolmi, z ktorých Pavol je opravdivou dokonalosťou umeleckej rezby; dieľo to ruky samého majstra, ostatnie len jeho dohľadu. Nad otkárom sú krásne reliefy: nesenie kríža, krst a večera Pána. — Celá vniutornosť znázorňuje človeku idgu nadzemskej svätej tišiny a robí uchvacujúci dojem, jak možno tak vysloviť, veľkolepej jednoduchosti i jednoduchej krásy a podporuje platnosť Heglovej aesthetickej zásady: „Einfachheit ist die erhabenste Schönheit.“

Môj priateľ upozornil ma, že je pol jedonástej; jak teda chcem kráľ. knihovňu a Thorvaldsenové museum aspoň s jakým takým prospechom vidieť, aby som náhnil. Nuž ale veď moje dlhšie v chráme sa pobavenie nemalo zdánlive ani základu, lebo jednoduchá krásä prezre sa odrazu a dojem jej celku i razom počíti. Medzitým to len zdanlivá pravda lebo jednoduchá veľkoleposť pôsobí na duševnie smysly a unášä viac, lež veľkolepá jarabatosť, ktorá púta viac len smysly tela. Tam najde sa duch u ciela veleby, kde rozplynie sa v jej večnovekej harmonii, tu ale razit si musí sám cestu, i stúpať, podliehať, i zas sa dvíhať po stupňových predsieňach ku nej, až zronený ustane, stratí sa v predsieňach, aniž dorazí k opravdovému pôžitku veleby. Nuž ale dobra, podme; veď to prirodzenosť života, aby otvoril ti na chvíľku pohľad na to, o čom len únosná dcéra obraznosti, poesia, zasnívať je v stave a potom zastrel obraz záclonou i zbil ťa meravou prosou skutočnosť.

Dobre, podme!

Máličko na ľavo popri Christianom IV. vyvedenom peknom vodoskoku príjde sa na Gammel-og Nytorv (starý a nový trh) a popri radnom dome, na jehožto prúček skvejú sa zlaté písmeny začiatočných slov Jütlandského zákonníka z r. 1240: „Med Lov skal man Land bygge“ (zákonom sa má zpravovať krajina) prädodejepisnom museume ku kráľ. Christianohradu otešenému vokol Friedrichovým prilevom. Stavänie toto, jedno z najkrajších v Europe, v jeho terajšej forme vyvedené priam po ukrutnom požiare 1794 skrze riaditeľa staviteľstva v italo-francúzskom slohu, má v contrerfaçade na hradnom námestí zdĺžinnu 360 stôp a krásny od Thor-

Bulharskí povstáci.

valdsena a Bissena s kovovými sochami, personifikáciami to: múdrosti, moci, spravodnosti, zdravia a zamúranými, týmže zosobnenostam zodpovedajúcimi mythologických osôb, reliefami: Minerva a Prometheus, Hercules a Hebe, Jupiter a Nemesis, Aeskulap a Hygiea, ozdobený portál. Penevác dovolenie do hradu a s ním spojenej maľbosbierky (Maleriesamling) spojené je s istými a krátko sa oddialiť nedajúcimi ťažkosťami, menovite ale s tou ustanovizňou, že povolenie treba si vykonať dňom vopred a síce u celkom na odpornej strane mesta bývajúceho dozorcú, ponechal som si obzrenie jeho na ceste zpiatočnej. Aby ale laskavého čitateľa nenudil som s opätným sa tu pobavením, nech mi dovolené v súvisie podať tu nachodiacie sa veci, jako možno mi bolo v opravdivom slova smysle len „prehnať“ cez dvorany poznačiť. Je to vôbec chyba všetkých sprievodníkov po Kodaňských sbierkach, že človeku nedajú oddychu, aby sa o veci z príručného opisu poučil a obznámil. Ale chyba tohoto preháňania leží i v tej nešťastnej ustanovizni, že žiadna temer sbierka Kodaňská nenie deňne vyše dvoch hodín otvorená.

Z hradných dvorán zasluhuje zpozmenutia zvláste tak zvaná rytierska, ktorú zdobí Freundov a Bissenov 160 stóp dlhý relief „Raagnarök,“ (Mrak bohov), mythologickej mythy severných národov o zahynutí sveta, v ktorej vyrazený je, boj bohov, jako svet spravujúcich mocí, s obrami, jako pramocami prírody, v ktorom ale tieto potvory roztrieškajú hamujúce jich väzby zmenia sa na vlkov, prenasledujú slnko i mesiac, prehltnú všetky svetlá nebeské, zapríčinia ale tým tak úžasné zemetrasenie, že puknú všetky reťazy a väzby všemia, i pohrobia seba i všetko v strašnom chaose¹⁾ a dvorana státnej rady s Thor-

¹⁾ Časom nastupujúce zatmenia slnka a mesiaca predstavuje si severnia mythologia, jakoby slnko a mesiac prenasledované boli vlkami. Ten, ktorý prenasleduje slnko, volá sa Sköll; a ten, čo mesiac, Hati, a je synom Hrodvitniri. Týchto vlkov porodila stará žena obrov, ktorá býva v železnom háji Jarnvidr, na východnej strane hradu Midgard.

Pöv.

valdsenovým svetoznámym basreliefom: vchod Alexandra do Babilona, podobne podobizne mnohých dánskych kráľov, takže basrelief v dreve lipovom.

Sbierka umeleckých prímerkov maľby uložaná je v 13 veľkých dvoranách, no stojí ďaleko za iných miest tohoto druhu sbierkami. Sú to zväčša kopie drážďanskej a mníchovskej pinakotheky; pôvodín je alebo veľmi málo, alebo len nepatrných. Najzastúpenejšia je škola nizozemská, a má osobitný oddiel pre prímerky dánskych umelcov.

Kráľovská hradná knižnica, založená od Christiana III., obsahuje 461.000 sväzkov a 18.000 zväčša pamätných rukopisov, medzi ktorými zvláste pozornost zasluhuje takzvaná Raskská sbierka sanskritských manuskriptov. Museum severných starožitností, toto svojho spôsobu unicum, nemôhol som žiaľbohu doštihnúť otvorené. Má to byť sbierka pre historiu Skandinávie, ba vôbec pre severnie kraje najdôležitejšia.

Jako je Thorvaldsen, ktorého najslávnejších diel je Kodaň valhallou, najkrajšou ekrasou umeleckého sveta, nie len Kodaňského ale vôbec dánskeho; tak jeho 1846 r. otvorené museum je nepochybne korunou všetkých sbierok mesta. Jeho stavba začala sa vedením architekta Bindesbølla r. 1837. Sloh z polovice egyptský, z polovice grécko-pompejanský dáva mu už z vonku výzor majestátnej vážnosti. Celá budova je na jedno poschodie staváňý, 220' dlhý, 120' široký a 45' vysoký, vókol štvorhranného obdĺžného dvora sa otáčajúci parallelogramm. V sried dvora, ktorého steny sú živými, rôznymi freskomaľbami pokryté, nachodí sa hrob, roku 1844 24. marca zosnulého majstra a zakladateľa, malovaný barvou blademodrou, na ktorej utešene vyberajú sa ozdoby bielych lalíf a ruží. Nad portálom s piatimi vchodami, ku ktorým vedie šest veľkých stupňov, je utešene sa vynímajúca, v štvorspražnom koči sediaca Viktoria z broncu. Symbolicky volené barvy staviska z vonku i odo dvora, žltá a čierna, sú herkulánskym slohom na veľké polia podelené, obe bočnie steny na vókol vedúcich korridorov, krásliha zánímavé obrazy etrurským spôsobom v čistých farbách na

čiernu podlohu vkladané. Všetko je sklepené, bezpečné, krov medený. — Krom tak zvanej velikej Kristovej dvorany, kde uložené sú modelly reliefov a sóch pannenského kostola, má celé stavbanie 42 dvorán, v prízemí 21, i v poschodí 21 a v týchto uložené sú 648 vlastnoručných diel Thorvaldsenových a jeho bohatých sbierok umeleckých a starožitných, ktoré štátu poručil. V predsieni nachodí sa medzi inším: Poniatowský na koni, Gutenberg, Vchod Alexandra do Babilonu.

Na korridore pri predsieni sú karyatidy (zomierajúci lev), na ľavom korridore Ján a Evanjelistovia, na pravom rozličné poprisky a reliefsy. Nasledujú izby v území, v ktorých každej uložené je jedno z väčších diel Thorvaldsenových, z čiastky v mramore, z čiastky v sádrovine. Rozumie sa samo sebou, že krom týchto jest v každej dvorane viac menej prímerkov od iných umelcov. Vo vyšnom poschodí sú zväčša obrazy a náčrtky, jako i zlomky a počiatky nedokonaných diel jeho a jiných, zväčša novších umelcov. Zo všetkých ale najzanímavejšia je dvorana 35 s egypt-

skými, 36 s gréckymi, etrurskými a rímskymi starožitnosťami, medzi ktorými pár mumii, zbroje a rozličné náčinie; 40 grécke a etrurské vásne, počnúc od vodového pohára až do najbrillantnejšej kvetovej zahrádnej vásne, z čiastky v pôvodine, z čiastky v kopiach bohate zastúpené. V 41. dvorane je knihoveň, ktorá ale nepodáva žiadnej zvláštnosti, lebo zastúpená je v nej zväčša len novšia literatúra. K dokonalému, pôžitkuplnému a osožnému preštudovaniu potrebné by bolo najmenej týždeň, aby človek každý deň niečo dôkladne ulovil a tak i opis jednotlivých vecí podať mohol, čo veru zvlášte pre našu ešte v puku trvajúcu vedu iste by nezaškodilo. Vôbec s opisami takýchto vecí by sa maľi tí, ktorí ku tomu v jednom, lebo druhom meste príležitosť majú, prísnejšie zaneprazdňovať. Nezostáva to, keď by sa i tak zdalo, v šírom obecenstve aspoň kde tu bez prajného výsledku. — No, kto ideš do podobných sbierok, nechod bez otvorenej v ruke kniže opisov; lebo ináče na chvíľku poteší sa síce oko, úžitku z toho však niet žiadneho.

Srboslav.

Kríž a polmesiac v borbe sú tuhej,
v divom o panstvo zápase; —
Allah a Ježiš! zatriasa nebom,
Zemou v tisícom ohlase.
Pravda s nepravdou, súmrak so svetlom!
Či zlo či dobro zvíťazí?
Pravda nezhyne, čo hneď okujú
Do otrockých ju reťazí! —
Kríž k nebu pne sa — chvosty sa túľa —
Znak zvieratstva dolu k zemi;
Mesiac dol letí — hoj ale zrada
Vztýči zase chvost zronený.
Lev je ranený — — a sila jeho
Sužená drakom stohlavým;
A kliatba zrady ťažká zavísła
Nad krížom Slávy blýskavým.
Srboslav — otrok; zberba ho divá
Vedie na dol ku Cárhradu;
Okovy rynnica, — no hrdo otrok
Vznáša do výše tvár bládú . . .

„Kedy-že hrdosť tá sa pokorí?“
Tak rečie Štambula krása.
„Kedy zabudne domov, ľubicu,
A vňadám mojim poddá sa?“
„Hoj, kňazno sveta! darmo pluh tahá,
Darmo ho mučia žaláre,
Hrdý Srboslav pyšný na putá —
Kríž sa mu skvie v plnej žiare!“
Hrdinu muky len zocelujú,
No krása často ukrotí.
„Dovedte sem mi raba srbského,
Nech pozná moc mojích očí! —
Pred trónom kňaznej Srbin zastane;
Blesk a krása ho zarazí;
No tým mocnejšie v duši ožijú
Domova, ľúbky obrazy.
Marné sú strely tých tmavých očí,
Daromný reči sriebrozvuk,
Daromný niader snáh bájay, zvodný,
Marná reťaz pôvabných rák!

Daromné vňady bujnej kňahyne —
 Zrak Srbína — studený mráz;
 Odsotí devu, čo sovriet chcela
 V bajné ho putá svojích krás.
 Odsotí devu drsným ramenom
 „Preč!“ — „Ha, džaur, pyšný, prekliaty!
 Pomsta vycadí planú krev tvoju;
 Nespoméže kríž ti svätý!“
 I rúti naň sa sberba najatá,
 Allah! rozlieha sa sieňou,
 Vychytí Srbín ostrý jatagán.
 Zvíťas sa — páč jich pod stenou!

Zarúbe, sekne — už je von dvermi,
 Letí do svobodnej hory;
 A britký handžár tlupy najaté
 Trízniateľov bije, morí.
 Oblapí stĺpy Samson slovanský -
 Vehlasnej Turka državy,
 Štyristo-ročnia rúca mečeta
 Muzulmanom sa na hlavy.
 Zaak pravdy bore k nebu sa vztýči:
 Pomôž „lev z rodu Járdova;“
 Pomôž, nad klamstvom nech že zablyasne
 Moc a pravda tvojho Slova! —

Janko A. F.

FEUILLETON.

Podivná udalosť.

Povešť od Ivana Turgenieva.

(Dokončenie.)

Budúceho dňa vydržoval sa ples v slach-
 tickej besede. Otec Žofin prišiel ku mne
 a pripomnel mi pozvanie, jaké som urobil
 jeho dcére. O desiatej večernej hodine stál
 som už v rade s ňou prosred teremu, osvie-
 teného množstvom medených svietnikov a ho-
 tovil sa prevádzať lakónké kroky francúzskej
 štvorilky dla hromehlasných zvukov vojan-
 ského orchestru. Ľudu stála sa ohromná sila,
 najmä bolo mnoho dám a to prekrásnych;
 no palma prvenstva medzi nimi bola by bez
 všetkeho svedčila mojej dáme, keby nebolo
 trochu toho podivného, trochu i divného jej
 pohľadu. Zpozoroval som, že veľmi zriedka
 mihala; zretelný výraz úprimnosti v jej očiach
 nezastieňoval to, čo v nich bolo neobyčajného.
 No pôvabne pristrojená pohybovala sa vďaka-
 plne, čo i bojzhlive. Keď tančila valčík, a
 trochu nazad prehnúť svoju postavu, zklá-
 ňala tenkú šiju k pravému plecu, jakoby sa
 chcela od svojho tanečníka oddialiť, veru nič
 vábne — mladšieho a čistejšieho nebolo možno
 si predstaviť. Bola celá biele oblečená, s tur-
 kusovým krížikom na čiernej stužke.

Poprosil som ju na mazurku a snažil sa
 ju rozhovoriť; ale ona odpovedala málo a

neochotne, no, počúvala pozorne, s tým istým
 výrazom zádumčivého prekvapenia, ktoré ma
 pri prvom stretnutí sa s ňou zarazilo. Ani
 stínu koketerie pri jej mladosti, na jej zo-
 vňáku, ani úsmevu, a tie oči ustavične a
 merave uprené do očí spolubesedníka — tie
 oči, ktoré v tom istom čase jakoby videly
 nečo iného, čímisi iným sa zabávaly.... Jaká
 to podivná bytnosť! Nevedel som konečne,
 čím bych ju z dumania prebudil, rozochvel,
 i napadlo mi, rozprávať jej svoju včerašiu
 príhodu.

Vypočula ma do konca s patrným úča-
 stenstvom, ale čoho som sa nikdy nenazdal,
 nedivila sa nad mojou rozprávkou a len sa
 pýtala, či sa nevolá Vasil? Pripomnel som
 si, že ho starena pri mojej prítomnosti me-
 novala Vasilkom.“

„Ano, menuje sa Vasil,“ odpovedal som;
 „snad ho znáte?“

„Žije tu jeden bohoľubý človek, korého
 volajú Vasil,“ riekla; „pomyslela som si, či
 to nenie on?“

„Tu bohoľubosť nepomôže,“ poznamenal
 som; „to je jednoduchý prostriedok magne-

tismu — skutok, veľmi zaujímavý pre lekára a prírodopýtača.“

I začal som vykladať svoje názory o tej obzvláštnej sile, ktorá menuje sa magnetizmom, o možnosti podrobenia sa vôle jedného človeka druhému atď.; no moje pravda trochu zmatené výklady, zdalo sa, že nespôsobili dojem na moju spoločnicu. Žofia počúvala a zpusťiac na kolená skrúžené ruky s vejáróm nehýbne v nich ležiacim; neihrala sa nim, ona vôbec nehýbala prstami, i cítil som, že všetky moje slová odkakovali od nej jako od kameňnej sochy. Ona jich rozumela, ale mala svoje nepochybné a nevyvratné presvedčenie.

„Či nepripúšťate zázraky?“ zkríkol som.

„Zajiste, pripúšťam,“ pokojne odpovedala. „A jako by jich i nepripustit? Či nenie rečeno v evanjeliume, že kto má vieru jako jedno zrnko horčičné, ten môže hory prenášať? Treba mať len vieru a zázraky budú.“

„Videť je, že je málo viery za našeho času,“ nadhodil som; „nenie počut mnoho o zázrakoch.“

„A preca bývajú; vy sami ste videli. Nie, nevyhynula viera v našom čase, ale základ viery....“

„Základ múdrosti je strach Boží,“ pretrhol som ju v reči.

„Základ viery,“ pokračovala Žofia, nedajúc sa myliť, „sebazaprenie.... pokora, zníženie sa!“

„I zníženie?“ pýtal som sa.

„Ano. Hrdosť ľudská, pýcha, vysokomyslnosť, to treba vykoreniť do základov. Vy ste sa práve zmienili o vôli.... tú práve je treba zlomiť.“

Premeral som zrakom celú postavu mladušej devy, ktorá také slová hovorila.... Aj, veď to detsko nežartuje! napadlo mi. Pozrel som na našich susedov v mazurke; i oni pozreli na mňa a zdalo sa jakoby moje zadivenie jich bavilo: jedon z nich sa i súcitne na mňa usmial, jakoby chcel povedať: „No? Čo? to je slečna — podivná? Tu všetci ju za takú považujú.“

„Či ste sa pokúsili zlomiť svoju vôľu?“ obrátil som sa opäť ku Žofii.

„Každý je povinnen robiť to, čo sa mu pravdou byť vidí,“ odpovedala jakýmsi dogmatickým tónom.

„Dovoľte, abych sa vás opýtal,“ začal som po dlhom mlčaní, „či veríte v možnosť vyvolávať mrtvých?“

„Niet mrtvých,“ zavrtela Žofia ticho hlavou.

„Jakože? Niet?“

„Niet duší mrtvých; ony sú bezsmrtné a môžu vždy sa zjaviť, kedy sa jim zachce.... Ony vždy nás obkľučujú.“

„Jako? Vy tvrdíte, že na príklad podľa tam, hľa, toho zástavníka posádky s červeným nosom môže v túto minútu prebývať bezsmrtná duša?“

„Prečo nie? Slnečné svetlo osvecuje ho i jeho nos — a či slnečné svetlo nenie od Boha? A čo je zovňajšok? Čistému nenie nič nečistého! Len naisť si učiteľa, naisť vychovavateľa!“

„Ale dovoľte, dovoľte,“ vpadol som do reči, priznám sa, trochu schytrale. „Vy si prajete, učiteľa.... a načo je váš duchovní?“

Žofia pozrela na mňa chladne.

„Zdá sa, že sa mi chcete vysmievať. Mój duchovní otec hovorí mi, čo mi robiť treba; mne potrebné avšak takého učiteľa, ktorý by mi sám skutkom dokázal, jako sa má človek obetovať!“

Pozdvihla hlavu ku povali. Svojimi detskými lícami a tým výrazom meravej zádumčivosti, tajného, ustavičného žasnutia pripomínala mi madonu predrafaelskej doby.... Ja prednosť dávam madonám pozdejších.

„Čítala som kdesi,“ pokračovala neobracajúc sa ku mne a sotva rtami hýbajúc, že jakýsi veľmož kázal sa pochovať pod predsieňu chrámovú preto, aby všetci tade idúci nohama ho šliapali, po ňom stúpali.... To, hľa, treba robiť už za živa....“

„Bum! bum! tra ra-rach!“ hrmely z chóru bubny a trúby.... Veru taký rozhovor na bále prichodil mi veľmi výsreďím; on mimovoľne budil vo mne myšlienky.... povahy náboženstva úplne odporujúcej: Užil som rád pozvanie mojej dámy na jednu figuru mazurky, abych už neobnovoval naše quasi — bohoslovecké hádky.

Po štvrt hodinke priviedol som slečnu Žofiu k otcovi a asi o dva dni opustil som mesto T., a obraz devy s detskými lícami a nepreniknuteľnou, ba kamennou dušou, chytrou zmizol z mojej pamäti.

Mínuly dva roky a obraz ten opäť vznikol predou mnou. Rozprával som sa so súdruhom, ktorý sa navrátil práve z cesty po južnom Rusku. Prežil nejaký čas v meste T. a rozprával mi všelijaké zprávy o tamjšej spoločnosti.

„A! Práve mi napadá,“ skríkol, „veď si ty tuším dobre známy s V. G. B.“

„Ano, známy.“

„A dcéru jeho, Žofiu znáš?“

„Videl som ju dvaráz.“

„Pomysli si: utiekla!“

„Jako?“

„Nuž tak. Už je tomu tri mesiace, čo bez šľaku zmizla. A podivno to, že nemôže nik povedať, s kým utiekla. Pomysli si, žiadneho dômyslu, žiadneho podozrenia! Všetkým pytačom vypovedala a držania bola najskrovejšieho. Oj sú mi to tie tiché, tie pobožné! Pravda, tiché vody brehy podmývajú. Je to hrozný škandál pre vidiek a mesto! B. si zúfa . . . A načo jej bolo treba utiecť?“

„Otec povoloval jej vo všetkom.“

„A poslal ju nenašli?“

„Hovorím ti, jakoby do vody spadla! O jednu bohatú nevestu na svete je menej, to je práve najošklivejšie.“

Zpráva ta veľmi ma prekvapila. Neshodovala sa nijako s tou rozpomienkou, ktorú som si o Žofii B. zachoval. No, čo všetko sa na svete teraz nestane!

V jaseňi tohože roku, zase v služobnej záležitosti, vrhol ma osud do kraja S. . . ského, ktorý, jako známo, hraničí s krajom T. . . ským. Počasie bolo daždivé a chladné; vymorené poštovné konky sotva že vliekli môj lahunký vozík po blatnavej ceste. Jedného dňa, pamätujem sa, zvlášte zle sa mi vodilo: asi triráz uviazli sme v blate až po osy; môj pohonič každú chvíľku opúšťal jednu kolaj a šomrajúc preháňal kone do druhej; ale ani v tejto nešlo to ľahšie. Slovom, do večera

tak som sa umoril, že prídúc na stanicu, rozhodol som sa, že prenocujem v hostiáci. Vykázali mi izbu s drevenou porúchanou pohovkou, nakrivenou podlahou a obarvenými papierikami po stenách; zapáchalo v nej kvasom¹⁾, rohožou, cesnakom, ba i terpentínom a muchy jako roje sedely všade; no možno bolo aspoň ukryť sa pred slotou; rozprálo sa asi na štrnásť dní. Rozkázal som postaviť samovar, a sadnúc na pohovku, oddal som sa tým cestovným neradostným dumám, ktoré cestovateľom po Rusku tak veľmi dobre známe sú.

Zadumenie moje prerušené bolo ťažkým hrmotom, ktorý sa rozliehal v spoločnej izbe, od ktorej moja izba delila sa drevenou. Hrnot tento sprevádzaný bo pretržitým hlučným rachotením, podobným vleku reťazí a zrazu zavznal hrubý mužský hlas:

„Požehnaj Bôh všetkých obyvateľov tohto domu. Požehnaj Bôh, požehnaj Bôh! Amen, amen, rozprchni sa!“ opakoval hlas dákosi mimoriadne a divoko pretahujúc posledniu slabiku každého slova . . .

Počul som šumné vzdychnutie a ťažké telo s tým istým rachotením zpusťilo sa na lavicu.

„Akulina! Dievčatko Božie, poč sem!“ prehovoril opäť hlas. „Pozri, jaký som nahý, jaký ubohý . . . Cha — cha — cha pfuj! Pane Bože môj, pane Bože môj!“ zaspieval hlas jako by pochádzal od speváka na chôre. „Pane Bože môj, vladár života môjho, pozri na moje zatracenie . . . O cho — cho! Cha — cha! pfuj! Ale domu tomuto požehnanie v siedmu hodinu!“

„Kto je to?“ pýtal som sa štedrej mešťanky, hostinskej, ktorá vstúpila ku mne so samovarom.

„To je, môj starký,“ odpovedala mi chytrým šepotom, „bláznivý, Boží človek! Nedávno ukázal sa na našich stranách, i nás tu ráčil navštíviť. V takej slotě! Len sa z neho, holúbka, leje. I železá by ste na ňom videli a jaké hrozné!“

„Požehnaj Bôh, požehnaj Bôh!“ ozval sa znovu hlas. „Akulina, ale Akulina! Aku-

¹⁾ Nápoj podobný nášmu pivu.

linka — premilá! Kde je náš raj? Raj nás krásny? V pustatine je náš raj... raj... A domu tomuto, na počiatku veku tohoto... radosti veľiké... o... o... o!“

Hlas zabručal čosi nezrozumiteľného a zrazu, hneď za zdĺhavým sŕvnutím, opäť rozliehal sa sipavý chechtot, ktorý dral sa vždy jako nevoľne a počuť bolo po ňom omrzlé odplutie.

„Och faj! Štefanoviča niet! To je naše nešťastie!“ jako pre seba prehovorila hostinská, zastanúc pri dverách so všetkými známami najhlbšej, najuctivejšej pozornosti. „Povie nejaké spasiteľné slovíčko, a ja hlúpa žena nedovtipím sa!“

I vyšla chytro von.

V priehrade bola škára; nahol som sa k nej okom. Blázon sedel na lavici chrptom ku mne: uzrel som len jeho ohromnú jako pivný kotól kosmatú hlavu a široký shrbený chrbat pod zaplácánymi mekrými handrami. Pod nim, na hlinenej podlahe, kľačala chorľavá ženská v starej, tiež mokrej mešťanskej jupke s tmavou šatkou, vystrčenou po samé oči. Namáhala sa ztiahnuť bôty z nôh bláznových, jej prsty zklzaly sa po zablatenej klzkej koži. Hostinská stála vedľa nej s rukama na prsach složenými a zbožne pozerala na „božieho človeka.“ On, jako drieb, šomral jakési nepochopiteľné slová.

Konečne podarilo sa ženskej v jupke ztiahnuť bôty, a div že nazad neupadla; no zpanatovala sa i začala onuce bláznove rozmotávať. Na nohe ukázala sa rana... Odvrátil som sa.

„Či by sa ti nelúbilo trochu čaju, synáčok?“ ozval sa úslužný hlások hostinskej.

„Čo myslíš!“ odpovedal blázon. „Hrieš nemu telu lahodiť... ocho — cho! Všetky kosti mu roztrieskať... ale ona mu — čaj! Och, och, starenka poctivá, diabol je v nás mocný! Naňho hlad, naňho hlad, naňho prepasti nebeské, dažde, lejáky, ale on nič, on žijúci! Pamätaj na deň Pannenky Marie Spomocnice, a budeš mať mnoho, mnoho!“

Hostinská vzdychla si až lahunko od zadivenia.

„Len ma počuj! Všetko daj, hlavu daj, košelu daj! Nebudem ťa o ňu prosiť, ale ty

daj, daj! Preto, že Bôh vidí! Či strechu dlho rozmetať? Dal on tebe milosrdný chleba — no, sádzaj do pece! Ale on všetko vidí! Vi... i... d... í! To oko v trojuhelníku či? povedz či?“

Hostinská prežehnala sa tajno pod šiatkou kosičkou.

„Starý nepriateľ! Di—a—mant! Di—a—mant!“ opakoval nekoľkoráz blázon, škrípajúc zubami. „Starý had! Ale povstane Bôh! Povstane Bôh a rozprchnú sa vrahovia jeho! Ja všetkých mŕtvých privolám! Na jeho vrahov pôjdem... Cha—cha—cha! Pfuj!“

„Či nemáte trochu olejčoka?“ ozval sa iný, sotva slyšiteľný hlas; „dajte priložiť na ranu... handričku mám čistú.“

Znovu pozrel som škárou: ženská v jupke vždy ešte sa zaoberala boľavou nohou blázna...

„Magdalena!“ pomyslel som si.

„Hneď, hneď, holubiatko,“ riekla hostinská, a vojdúc do mojej izbetky, načrela ližicou oleja z lampy pred obrazom.

„Kto ho to obsluhuje?“ opýtal som sa.

„I neviem, starký môj, kto je to; tiež sa kája, snaď za hriechy sa karhá. No, je on už ver svätým človekom!“

„Akulinuška, dieťatko moje milé, dcéruška moja premilá,“ opakoval ustavične medzitým blázon i zaplakal.

Ženská pred nim kľačiacia pozdvihla k nemu oči svoje... Bože môj, kde som tie oči videl?

Hostinská prišla k nej s ližičkou oleja. Ona dokončila svoju operáciu a vztýčiac sa z podlahy pýtala sa, či nemajú čistú komôrku a trochu sena...

„Vasilij Nikytič rád na sene odpočíva,“ hovorila.

„Jakoby sme nemali, len rozkážte,“ odpovedala hostinská; „poď len, poď, synáčok môj,“ obrátila sa k bláznovi, „obsuš sa, odýchni si.“

On zavzdychol, pomaličky zošuchol sa z lavice — železá jeho zarinčaly a obrátiac sa ku mne tvárou a vyhľadajúc sväté obrazy očima, začal sa prežehnávať veľkým krížom obrátenou rukou.

Poznal som ho hneď. Bol to ten istý Vasilij, ktorý mi kedysi bol ukázal môjho nebožského náčelnika.

Ťahy jeho obličaja málo sa premenily; len výraz jich ešte viacej zpodivnel, zprotivel... Dolnia časť opuchlého obličaja obrástla ježatou bradou. Otrhaný, špinavý, zdivočilý ešte viac ošklivosti mi budil lež zadivenia. Prestal sa prežehnávať, no ustavične blúdil podivným zrakom svojim po kútoch, po podlahe, jakoby kohosi čakal . . .

„Vasile Nikytiču, ráčte,“ prehovorila klania sa ženská v jupke.

On naraz pohodil hlavou a obrátil sa, no zaplietol sa nohama a potočil sa. Súdružka priskočila hneď k nemu a zadržala ho pod pazuchou. Po hlase, po postave — zdala sa ešte byť mladou ženskou . . . jej tvár temer nebolo možno vidieť.

„Drahá Akulinuška!“ riekol ešte raz blázon jakýmsi potriasavým hlasom, a roztvoriac na široko ústa a uderiac sa pästou do prs, zastenal hlbokým, zo dna duše vyťahlym slovom. Oba vyšli z izby za hostinskou.

Lahol som si na hrubú pohovku a dlho premýšľal som o tom, čo som videl. Mój magnetizér zbláznil sa úplne. Hľa, kam ho až ztiahla tá sila, ktorú nebolo možno v ňom neuznať.

Nasledujúceho rana chystal som sa na cestu. Dážď sa len lial jako včera; no nemohol som sa dlhšie tu baviť. Na tvári môjho sluha, ktorý mi podával vodu k umývaniu, pohrával si zvláštny, zdržanlivo-posmešný úšklabok. Dobre porozumel som tomu úšklabku: on zvestoval, že môj sluha dozvedel sa nečo neobyčajného lebo i neslušného na stav panský. Videl som, že horí netrpezlivosťou, aby mi to sdělil.

„No, čo je?“ pýtal som sa konečne.

„Včerajšieho blázna ráčili ste vidieť?“ začal chytro sluha.

„Videl som ho. A čo ďalej?“

„I jeho družku?“

„Videl som ju.“

„Ona je slečna zemanského pôvodu.“

„Jako?“

„Nuž, pravdu vám hovorím. Dnes išli tadeto kupci z T., poznať ju; menovali i rodinu; len že som si nepamätaval, pane.“

Jako bleskom rozjasnilo sa mi.

„Či je tu ešte blázon, či už odišiel?“ pýtam sa.

„Neodišiel ešte, myslím. — Nedávno sedel pod bránou a robil nečo podivného, že nebolo možno pochopiť. Pochodí z rozumu; bodaj ho, vidí v tom svoj užitok.“

Mój sluha patrila do toho istého radu vzdelaných sluhov, do ktorého Ardalion.

„A slečna je s nim?“

„S nim, pane; i ona zaháľa.“

Vyšiel som na príschodie a uzrel blázna. Sedel na lavici pred bránou, a podoprúc sa oboma dľaňami, klátil sa na pravo, na ľavo so zvesenou hlavou, opravdivý divoký zver v kľietke. Husté kosmy rozčechných vlasov zahalovaly mu oči a motaly sa zo strany na stranu . . . Čudesné, skoro neľudské mrmlanie vyrývalo sa z otvorených perní. Spolupútnička jeho umyla sa práve zo žbánku, ktorý visel na žrdke a neprehodiac si šatku na hlavu, poberala sa k bráne po úzunkej daske, ktorá bola položená ponad hnojnicu hnojom pokrytého dvoru. Pozrel som na tú hlavu, teraz zo všetkých strán odkrytá a mimovoľne zalomil som rukami od úžasu . . . Predo mnou stála Žofia B.

Obrátila sa chytro a uprela na mňa svoje modré, jako drieb nepohnuté, oči. Veľmi zchudla, pleť zhrubla a vzala na seba žltočervený odstieň osmahlosti, nos zaostril sa a perny ostrejšie sa vyznačily. No neošpatnela; len k driebnemu záduščivo-vyjavenému výrazu pripojilo sa iné, rozhodné, skoro surové, sosrednené vytrženie. V tvári nebolo badať už ani znaku detskosti.

Priblížil som sa k nej.

„Žofia Vladimírovna,“ zkrfkol som, „či ste to vy opravdive? V tom ráču . . . v tejto spoločnosti . . .“

Ona sa zachvela, ešte meravejšie na mňa pozrela, jako by chcela zvedieť, kto s ňou rozpráva, a neprehovoriac ani slova, vrhla sa k svojmu súdruhovi.

„Akulinuška,“ zajachtal on, ťažko si vzdychnúc, „hriechy naše, hriechy . . .“

„Vasilu Nikytiču, počme hneď. Počujete, hneď, haed,“ hovorila ona, „jednou rukou zahajúc šatku na čelo, a druhou pochytiac

blázna pod pazuchu, „poďme, Vasile Niky-
tiču. Tu je nebezpečno.“

„Idem matička, idem,“ pokorne odpove-
dal blázon a nahnúc sa celým telom napred,
vstal z lavice. „Tu len tú retiazku pod-
viazat . . . .“

Ešte raz priblížil som sa ku Žofii, po-
menoval som sa a začal ju prosiť, aby ma
vyslyšala, aby riekla len jedno slovíčko;
upamätoval som ju na dážď, ktorý sa lial
jako z vreca, poprosil som ju, aby šetrila
svoje zdravie, zdravie súdruha, smienil som
sa o jej otcovi . . . . No, jej zmocnilo sa ja-
kési zlé, jakési nemilosrdné oduševnenie.
Nevenovala mi žiadnej pozornosti, stiskla
zuby a pretržene dýchajúc, polohlasom, krát-
kymi, rozkazujúcimi slovami ponúkala strau-
lého blázna, podpásala ho, podviazala jeho
retaze, položila mu na hlavu súkennú detskú
čiapku s polámaným štítkom, strčila mu palicu
do ruky, prehodila si na plece batoh a vyšla
s nim za bránu, na ulicu . . . . Zastaviť ju
nemal som práva, a nič by to nebolo i oso-
žilo; ba na posledný môj zúfalý hlas ani sa
neobrátila. Držala „Božieho človeka“ pod
pazuchou i chytró kráčala po čiernom ulič-
nom blate a za niekoľko okamihov skrze
kalnú hmlu sivého rána, skrze hustú sieť
padajúceho dažďa, naostatok mihly sa predo
maou obe postavy blázna a Žofie . . . . Oni
zašli za roh von z radu vystupujúcej chatrče
a zmizli na vždy.

Vrátil som sa do izby. Trapná pochyb-
nosť, nejistota ma opanovala. Nechápал som,

jako mohla tak dobre vychovaná, mladá, bo-
hatá deva opovrhnuť všetkým, rodným domom,
rodinou, známymi, opovrhnuť všetkými zvy-
kami, všetkým pohodlím života, a pre čo?
Preto, aby mohla nasledovať pološialeného
pobehlika, aby stať sa mohla jeho služkou
a opatrovkyňou? Ani na jedno okamženie
nebolo možno ustáliť sa na myšlienke, že
pôvodom takého rozhodnutia bola srdečná,
čo i prevrátená náklonnosť, láska lebo ná-
ruživosť . . . . Len pozreť na ošklivú postavu
„Božieho človeka“ a hneď vyhodí si podobnú
myšlienku z hlavy! Nie, Žofia ostala čistou,
a jako mi raz sama riekla, pre ňu nebolo
nič nečistého.“ Nechápал som počínanie Žo-
fiino; no ja som ju neodsudzoval, jako ne-
odsudzoval som budúce žiadne devy, ktoré
tiež obetovaly všetko tomu, čo ony za pravdu
držaly, v čom ony videly svoje povolanie.
Pravda, nemohol som nelutovať, že Žofia šla
práve touto cestou, ale odopriet jej podi-
venie, rieknem skôr vážnosť, nemohol som.
Nie na darmo hovorila mi o sebezaprení,
o znížení seba . . . . jej slová neróznily sa
so skutkom. Ona hľadala učiteľa a vodca, a
našla ho . . . . v kom? Bože na nebi! Ano,
ona prinútila šliapať seba nohama . . . . Ne-
skôr dozvedel som sa, že sa konečne podarilo
rodine postihuť zablúdilu dcéru a vrátiť ju
domov. No nežila doma dlho i umrela, ne-
prehovoriac slovka s nikým.

Pokoj srdcu tvojemu, ubohá, záhadná
bytnosť!

Vasil Nikytič podnes asnaď ešte baluší;
železné zdravie takých ľudí prekvapuje. Snad
ho padúca nemoc zklátila.

Popelka.

Novella od *Viliama Györyho*.

Urodzený pán Michal Rozložný vykúril
už za tretiu fajočku, čo pred svojim domom
na malej lavičke nepohnute sedel. A nebolo
to nič neobyčajného, lebo by urodzený pán
Rozložný v stave bol býval i trinásť faják na
jednom posezení vypukať, ponač ona od
rána do večera obyčajne len vtedy vyšla z úst

jeho, keď jiedol, pil a zíval, z ktorého troj-
násobného zvláštneho zamestknania prvé nie-
kdy, to druhé už častejšie, to tretie ale naj-
častejšie sa zvyklo opätovať u pána urodze-
ného Rozložného. Už jako išpán nerád pra-
covával, odkedy ale nevedieť z jakkej príčiny,
z úradu vypadol, odtedy práve nepatril medzi

tých ľudí, čo si deň tak rozdeliť zvykli, že za osem hodín v ňom pracujú, za druhých osem hodín ale v srdce zošľachtujúcich zá-
bavách vyrazenie hľadajú; tretích osem hodín ale k zaslúženému odpočinku k nasbie-
rianiu sily k prácam zajtrajším upotrebujú.

Prečo vypadol zo služby a od malostat-
kára, pána svojho, bol náhlo odstránený: na
túto otázku svet to slovil, že pán išpán veru
čosi hodne preriedil; lebo sa zo skladu, opa-
tere jeho svereného, často mnoho pšenice
i jačmeňa tratil zvyklo. Sám tak svedčil
o sebe: človek má veľmi mnoho závistníkov,
a keď je panstvo naklonené k tomu, že na
zlé, utrhačné jazyky očúva, tam úradníka,
čoby priam takým poctivým bol jako tá lúč
slnka, čo vždy rovnou cestou kráča, a čoby
svedomite plnil svoje povinnosti, preča vy-
ženú. Takto docela protivne v oči svetu sa
osvedčoval náš pán urodzený. Iba sám Pán
Boh vie, kto mal tu z tých dvoch pravdu.
Nad všetku pochybnosť stálo to jedno, že
pán urodzený vypadol z úradu, jaký alebo
neprijal, alebo nedostal viac od toho času.
Tu žil si v svojom dost ošumelom domčoku
z arendy a z kupčenia i s početnou svojou
rodinou, s ktorou tiež onedlho budeme mať
šťastie bližšie sa soznámiť.

Po tretej fajke už i štvrtá ku konci sa
chýľila, keď pán urodzený stiahnuč husté
obočia na protejšej strane ležiacu hradskú
pozeral, na ktorej jednom miestočku v tom
okamžení voz pod rohožou sa objavil.

„No, konečne!“ riekol sám v sebe pán
urodzený Michal Rozložný dost zasmušile,
„ale dali dlho čakať na seba.“ K hodnému
približujúcich sa hostí prijatiu, vytriasol štvrtú
a napchal si piatu fajku. Iné prípravy ne-
porobil.

Voz, ktorý dva veľmi pochybnej barvy a
len so zvláštnej milosti Božej pohybovať sa
znajúce kone tahali, doredikal sa asi o desať
menšín pred ošumelý dom.

Voz, so zaprášenou, zodranou rohožou,
s obtrhanými bokami a kolomažou zamaste-
nými kolesami slúchal celkom k tomu ošume-
lému domu, k jeho roztrhanému slamennému
pokrovu a oprášaným stenám, k zamastenému
obleku pána Rozložného a k jeho od napchá-

vania ustavičného fajky začietnenému prstu;
takže by človek v prvom okamžení bol hotový
býval na to priať, že ten voz k tomuto
domu prislúcha.

A tomu nebolo tak!

Voz ani nevtiahol do dvora, len tam von
zastal pred domom a hneď sa z neho stará
pani vytiahla, ktorej najprv sivé šaty, potom
jakúsi čiernú mantillu a potom veľmi nepří-
jemnú tvár zbadat bolo, na ktorú tvár široký,
slamenný klobúk tiež hádzal a na ňomž na-
zad visiaci, časom vyžĺkly zelený závoj visel.

Pán Rozložný na toľko bol zdvorilým,
že jej pomohol dolu z voza.

„Prišli ste? No pekne vítam, pekne
vítam! Tu je i malička?“

Tú pravdu bolo treba vyhľadať, tak bola
v zadnom sedlísku voza pod rohožou zahra-
baná. Jahnáhle stará pani zosadla, prišiel
rad na ňu; taká bola ešte malička, že ju
museli zložiť. Mohla mať svojich päť rokov.
V jednoduchých šatočkách, v ošumelej veľkej
šatke bola zabalená. Na hlave mala tiež ši-
roký slamenný klobúčik, z pod nehož dvoje
belasých očí vykukávalo; tieto dve oči byly
jedným predmetom svojimi vlastnosťami,
barvou, leskom, hĺbokostou, jemnosťou —
na nebe poukazujúcimi. Pravou rúčkou pri-
držovala si šatku, v ľavej mala jakýsi kúsok
ocukrovaného koláča, čo jej bezpochyby pre-
dali, aby sa po ceste nim bavila, lebo z tvári
starej panej bolo možno čítať, žeby nebola
spôsobná bývala k tomu, aby úlohu bavi-
telky so zvláštnou radosťou bola vzala na
seba. —

Keď už i malé dievča z voza zišlo, stará
pani čiahla tučnou rukou pod sedlídko vozíka
a malú príručnú tašku z neho vytiahla.

„Batožina Betkina,“ riekla a rozkazu-
júcim pohľadom odovzdala ju Rozložnému,
aby ju do domu odniesol.

Sama potom malú Betku za ruku ucho-
pila a išli dau všetci traja.

Pod bránou povstal medzi tým veľký
dupot a kriklavé detské hlasy ozývaly sa.

„Došlo, prišlo malé nemecké dievča!“

Bolo to pokolenie Rozložného, podľa
počtu štvoro: traja synkovia a jedna dcérka,
čo prichodzim v úsrety letelo. Piaté, to naj-

menšie, týmto zamazaným; ba i nečistému zovňajšku tatkovmu docela podobné, upískané dievčatko taká táta pani viedla za nimi, pod ktorej kročajmi celá zem sa triasala, i na nej sa triasalo všetko, od šepca počnúc až po jej výšky driek. Táto pani bola mama, ktorá na počutie hrkotu voša a kriku detí so svojím miláčkom, s mazlíčkom to celej rodiny, s úplne rozmazanou Marienkou vyšla pod bránu.

V tom okamžení poberal sa do domu pán Rozložný s cudzou paňou a s priateľom dievčatom, jako i s jej batožinou. Sretili sa v bráne a pani Rozložná vlúdne síce, ale preca dosť hrdým výrazom pozdravila priateľch.

„Pekne vítam u nás!“ riekla.

Dospalejšie deti hovorom a poklonami sa pozdravovali, menšie dívaly sa len nemo na seba, malá Betka bojazlivo, domáca ale zvedavo a s podivením. Mlčanie toto medzi deťmi malá Mariška najskorej pretrhla, ktorá sotva že videla ocukrovaný koláč v ruke malého nemčata, stá mladá jastrabica na kuriatko, tak sa naň rútila.

„Dáš to sem!“ vykriko dieťa a vytrhlo Betke z ruky smačny koláč a začalo ho hltave jiasť.

Napadnuté malé dievča nápad tento tak ohromil, že sa ani brániť nevedelo, ani plakať nesmelo, ani k prítomným o pomoc sa utiekať neopovážilo: ale len stálo nepohnuté, malčky zmeravene, zrak na malého vřazcu upierajúc, ktorý velikou chuťou si koláčik ulovený ujiedal.

Mama nemohla pechať bez slova tento nový skutok miláčka svojeho.

„Ale, ale Marienka!“ riekla hlavou krútiac síce, no nie bez úľubného pohľadu na miláčka svojho, „ty malá prostopašnica! Už to je svätá pravda, že je toto dieťa samý oheň, samý život.“

Z tejto pochyaly záležalo teda prisluhovanie spraviedlnosti materej.

Po tomto malom intermezze boli prichodzí do veľkej chyže vovedení, kam sa pravda i všetky dievky vrútily. Stará pani, majúca istotne i niečo tajnejšieho k sdeleniu, zazerala na ne hnevlive z pod širokého klobúka, ba keď z pohodlného usadenia sa detí uzavierať mohla, že sa tie veru sotva dobrovolne

odstránia: pošepkala domácej panej, že by neškodilo dievky pod nejakou záminkou odpratať, lebo by ona rada na krátko medzi šiestimi očami o niektorých vecach zmienku urobiť chcela i nestačí dlho tu meškať, ponevác je i vozka tak najatý, že sa okamžite vráti. —

Pani Rozložná takto oslovila deti svoje:

„Pozrite diečky, táto malička bude od dnes vašou sestričkou. Tu zostane u nás, aby sa naučila maďarsky.“

„Áno, aby sa naučila po maďarsky,“ riekla prichodzia pani, ktorej sa táto myšlienka, jako sa zdalo, veľmi zaľúbila, lebo sa i usmievala k tomu, „aby sa naučila po maďarsky.“

„Vy sa s ňou hrajte, shovárajte a tak ju pekne učte. Betkou ju zovú; rozumiete maličké moje, Betkou! Teraz ju vyvedte pekne a ukážte zahradu a kvety malej Betke.“

Väčšie deti pozrely jedno na druhé a veľmi nechutne a nevoľne hotovaly sa k odchodu; malička Marienka vyslovila sa ale do prosta.

„Ja nepôjdem!“ postavila sa malička tak vzdorovite, že by človek už len za to bol mal vôľu ju z chyže von vystrčiť.

Matka to neurobila. Oh ona by to ani za celý zlatý svet nebola urobila! Ale na miesto toho popošla tam ku „šublodne,“ na jež povrchu náradie maličkej patriaco bolo vyložené, šáločky, z níchž jednej druhej uško veru už chýbalo, kávové a mliečne myšičky, ač i nie úplne sebe rovné, ale v tom všetky sa srovnávajúce, že zo všetkých pozlátka už poriadne bola odpršala. Medzi týmito na hlavňom mieste bol postavený — pohár pokoja: veľké jablko, alebo kto v ňom diňu videl, maličkú diňu predstavujúcu drevenú cukorničku, na čierno-zelenu zabarvenú, jež povrch nie len že nazad nachýlený bol, ale i tak zkazený, že už deťmi poráchaný sde, ani viac napraviť sa neďal. Z tohoto velikého jablka a či z malej diene vyňala matka kúsok cukru a týmto pohla svoju rozmazanú dcérušku, aby matku poslúchla a sklonná bola s druhými dieťkami do zahrady vyjsť a kvietky poobzerať.

Do zahrady a kvietky poobzerať! Táto zahrada nič nebola iného, jako zo dvora od-

trhnutý a doskami opravený kúsok dvora; v ňom niekoľko úzkych, chamradím zarastlých chodníčkov; popri chodníčkoch skalotvrdých niekoľko hriadok, na ktorých tu i tu na celkom uvädľých a soschnutých stebľách niekoľko uhoriek, bezpochyby na semä pozostalých na slnku sa opekalo; na inej hriadke na miesto hrachových podpierok bolo niekoľko trstených paličiek do zeme styčeno, ktoré v drieku zväčša boli zlomené, na tretej bolo niekoľko kapustných hláv, jejíchž v suchotách hynúce stopky pri všetkom svojom namáhaní nemohly do riedkych listov toľko naliať sily, aby sa tiež určeníu svojmu primerane v peknú, vypuklú hlávku složily, v ktorej by si potom hniezdo bol rozložil niektorý zúfalý pavúk, odtiaľ lašujúc, či sa nechytí do jeho prachom zapadnutého osídla nejaká malá muška.

Toto bola tá zahrada, do ktorej pani Rozložná deti poslala, aby sa bavily. Kvetnou zahradou bola ostatne tiež len natoľko, na koľko sa dľa opísaného zahradou zvykla menovať. Pri stene, asi na dva kroky v šírke a na tri kroky v dĺžke, bolo na kvety nechané miesto a podelené na srdco-hviezdnato-rožkovú podobu. Peknou mohla byť na jar, ale teraz veru všetku svoju ozdobu úplne už ztratila. Život hriadočky obrubujúcej klincovej pažiťi smutno klonil sa prachom zapadnutými lístkami svojimi ku tvrdej zemi, sem tam dve tri prázdne lalije radili sa o tom, že niekedy preca už raz kvietly; na tretej hriadke suché stebľa fialky zohýnal dovedna suchotiaci vetrík — a tak to šlo ďalej.

Toto boli tie kvetiny, ktoré domáce detičky prichodzíemu hostovi, došlej sestričke ukazovať mali. V týchto ony veru nijaké zvláštne potešenie najst nemohly, a keď sme jich sami na svoje oči videli, nemôžeme jim zazliť, že kvety tie obzerat s nijakou zvláštnou chutou sa nehaly.

Dietky bavily sa konečne i tu; maličky hosť nie veľmi, no domáce áno. Ešte sa ani do zahrady neboly dostaly, už jeden z chlapcov vynášiel, že mepo Betti môže sa prevrátiť na beci, boci, jako sa telce volat zvykly. Ani nepovolal malé dievčatko viac ináč, jako:

„Na, boci, na!“

Cudzie dievčatko rozumelo len veľmi málo po maďarsky, a ani si nebolo v stave predstaviť, na čom sa tie tak chutno smialy, ešte i to najmenšie. Tiebo ale sa smialy i na tom, i na inom všetkom, čo ona chybné vyslovovala. Hneď za ňou to hovorily práve tak chybné a potom sa zase všetky z nej vysmievaly.

Ale na tom sa sнад ešte najchutnejšie smialy, keď najstarší Miško najdúc jedon uschlý kvietok a odtrhnúc ho oproti malému cudzíemu dievčatku šiel a mrmľajúc strašil ho:

„Juj, boci, zjje ta, zjje ta!“

Zostrašené dievča bálo sa, odfabovalo sa od neho, ostatnie tým chutnejšie sa smialy!

Táto zábava, ktorá sfce len dráždiacim, nie ale i dráždenej samej bola po vôli, na šťastie netrvala dlho, lebo rozmluva tamdnu v chyži držaná dosť skero sa skončila, jako to prichodzia pani po predku bola oznámila. Predmetom tejto rozmluvy — povedzme ju i my niekoľko slovmi, v krátkosti — bolo ustanovenie tých podmienok, pod ktorými Rozložného rodina k zaopatreniu so všetkým malej Betty naklonená byť chcela. Ohľadom predmetu tohoto už vopred mohly byť stránky náležite usrozumené, lebo prichodzia pani behom prítomného rozhovoru často užívala tieto slová:

„Jako som to už v liste svojom spomenula bola.“

Bezpochyby sa už prvej prosiedkom dopisovania dorozumeli.

Pán Rozložný len jednu jedinú námietku urobil na konci rozmluvy:

„A keby maličká zomrela?“

Všetko zdalo sa tak, jakoby na tomto slove zvláštny dôraz bol býval, aspoň prichodzia pani ostrým zrakom premerala námietku robiaceho, potom ale sucho odvetila:

„Vtedy, prirodzene, opatera prestane.“

„A nebude žiadna vynáhrada?“ pýtal sa pán Rozložný opäť dôrazne.

„Žiadna!“ znela zase suchá odpoveď.

„Len preto pýtal som sa,“ zakončil lahostajne reč pán Rozložný; ale to nevyriekol, prečo.

Stará pani chystala sa na zpiatočnú cestu. Neprijala nič a domová pani by ju preca tak rada bola trochu kávičkou počastovala.

Pocestná poďakovala, ale neprijala. To odvetila: že má veľmi náhlo. A skutočne priam sa pobrala. — Prv ale, lež by opäť do koča sadla bola, zavolali dnu deti a s nimi i malú Betku. Nebozkala ju na rozlučné, len toľko jej riekla po nemecky: Betka, pozri, od teraz ti táto bude matkou na miesto mňa, tento apkom a tito bratmi a sestrami. Buď dobrá, poslušná, poriadna. Bôh s tebou!“

Toto už z voza volala, zelený fátel na tvár si zatahujúc. Odišla. Malé dievča nevelmi pozeralo, a plakať? neplakalo za ňou. Keby i len polovic tak starou bola bývala, i vtedy by sa bolo dalo zavierať: že jej nebola matkou.

Keď sa starý koč odredikal, dietky si vyšly do zahrady; pán Rozložný vysadol si pred dom na lavičku a napchal si tam i fajčil vari už siedmu až do deviatej fajočky. Pani Rozložná, jako dobrá hospodárka, išla zase do chyže, kde prvou jej prácou bolo, že maličkú batožinu príchodzieho dievčatka poprezerala, kus po kuse popretriasala a potom do jednej, nakoľko sa z povrchného nakuknutia poloootvorenými dverkami súdiť dalo, dosť neporiadneho vniutrajšku almarie poukladala.

Pomali sa zotmelo, stieny vždy viacej rástly, dietky zavolaly sa dnu na večeru; i malá Betka dostala na hlinený tanier trochu kyslého mlieka bez smotany, lebo tá sa medzi domáce deti rozdelila. Po večeri postlali jej na maličkovej perinke na prípecku, tak že o nedlho, keď si všetci ulahli, lúby sen jich všetkých ukolísal.

Malá Betka sotva znala to pôverčivé príslovie, že by človek v tom dome, v ktorom po prvýraz spí, ešte pred usnutím počítal hrady na povale, dal pozor po tom, čo sa mu prisnive; lebo sa mu to splní, čo sa mu v tom dome prisnilo. Útle jej údy cesta a trasenie na voze o veľa väčšími zmorilo, ležby sen dlho bol mohol vystáť a potom bola i o veľa menšia, ležby v takýchto poverkách bola sbehlou bývala. Zaspala skoro, jako to zdravé deti zvykly. Či sa jej snívalo niečo lebo nie, o to sa nik nestaral, ani ona sama to nespomenula. Isté je len to, že sa na také videnie prebudila, na ktoré istotne pri-

pravenou nebola. Nechali ju spať, dokiaľ chcela, a to snáď i naschvál. Aspoň, keď sa prebudila, už vtedy byly všetky dietky oblečené, ba už i raňajkovaly. Boly áno už poobliekané, a čo viac, — s ňou temer rovného veku maličká Marienka, mazlíček a zreteľnica oka celej rodiny, ktorá i zrastu rovného s ňou bola — táto malá Marienka bola neobvyčajne vystrojená — v Betkiných sviatočných šatách.

„To sú moje šaty! Daj sem moje šaty!“

Napadnuté dieťa zlaklo sa, zkríčalo a s plačom volalo v chyži neprítomnú matku svoju.

„Maminka, Betka ma bije!“

Matka počula výkrik svojho mazlíčka, vbehla do chyže — a hľa videla celý výjav! Videla, že jej miláčok, ktorého sa nikdy nikto ani len maličkým prstom dotknúť nesmel, že jej miláčok tam sa trasie na prosred chyže a cudzie dievča oboma rukama chce mu nasilu zdriapať všetky šaty z tela. Ani matke nebolo treba viac nad toto!

„Fagan!“ obriakla cudzie dieťa, „ty sa opovážiš ublížiť môjmu dieťaťu?“ I celou silou tak postrčila bezbranné dieťa na posteľ, že celou dlžkou svojou na nej sa prestrelo. „Nezdarené, zlostné, naničhodné dieťa, ty!“ pokračovala pani Rozložná v hrozbách, pravicou cudziemu dieťaťu vyhrážajúc, ľavicou svoje k sebe túliac; „hneď ňu naučím, na čiu dcéru opovažuješ sa ruku vstahovať! Žiadne šaty nebudú od dnes tvojimi! Všetky dobrá Marienka, moje drahé dieťa, bude nosiť. Ty budeš chodiť v deravých, starých, uvláčených, jako Popelka!“

Oj, jaký víťazoslavný zrak hodila na ohrozenú tá devočka, čo sa k matke túliac tejto objímajúce rameno cítila, jej káravé slová počula. A v jaký horký plač vypukla druhá, ktorej sa v tomto smutnom položení na tom celom šfom svete nik, zhola nik v jej nevinnosti nezaujal. Smutno ovesila hlávku a žialila žalostne, a len tu i tu, keď jej nariekanie dovolilo, tieto slová opätovoľala:

„Dajte mi zpät moje šaty, moje pekné sviatočné šaty!“

Ale veru nedali jej jich nikdy viac obliecť, a skutočne tak sa stalo, jako to pani Roz-

ložná vyvedtla: chodila v zaplátaných, v deravých, od hlavy do päty čo najbiednejších, roztrhaných šatách, chodila v tom, čo druhé deti odhodily, chodila tak zanedbano, jako opravdová — popelka. Teto meno ostalo jej na veky!

Z tých niekoľko výjavov, ktoré sme zo dňa príchodu Popelky do domu tohoto a od tých dní poznačili, takrečeno iste následkovať možno, že lós ubohého dievčata v tomto dome nemohol byť nejaký radostný. Keď

dietky domáčne nejaký kúsoček vyviedly (a to sa veru dost často stávalo), te voždy na Popelku zložily a za te ona bola pokutovaná. Lahko jim bolo to urobiť, ved ju nezastal, nebránil žiadon. Pozdejšie, keď okolo doma i nejakú prácu konať mohla, dali jej robiť časte i tak ťažké práce, že to bol v skutku div Boží, že to slabé dieťa pod nimi nekleslo. I toto mohli urobiť, be ved ani teraz neprišiel nik, ktoby jich za táto neludskosť na otázku bel potiahol.

(Pokračovanie nasleduje.)

Peko Pavlovič.

(Vyobrazenie na strane 237.)

V septembri minulého roku víťazne bojovali junácki Hercegovinci pod svojimi bohatierskymi vojvodcami, jakými sú Luka Petkovič, Bogdan Zimonič, Miča Ljubibratič. No s tým väčším zápalom ostrili svoje strašné handžare k novým víťazstvám, keď po zaujatí Turkami monastíru Dužského prišiel ku povstalcom Černohorec, „strašný delia“ — Peko Pavlovič. Čas pomsty nastal. Sverepi Turci sa triasli.

Peko Pavlovič je vysoký, silný muž; môže byť štyridsať rokov starý. Pestrý černo-horský kroj dosahuje uňho väčšej pôvabnosti lesklými, sriebornými „tokami,“ ktoré sa mu na prsach jako oružie svieťa. Tvár jeho je ozdobená mohutnými čiernymi bajúzami. Pod zpuřným, zamračeným čelom rozosielajú na všetky strany hromové blesky iskriace, prenikavé oči. Na celej postave nebadaf útlosti, mäkkosti, lež len odvahu mužskú, silu obrovu.

Peko Pavlovič je žulová skala, ktorú len najväčšia búrka zatrase. V slovách je stručný, no každé slovo má váhu posekana Kráľoviča Marka. On je opravdivým „deliom“ — postrachom fanatických Turkov. Pavlovič bojuje černo-horským spôsobom, viac handžarom lež puškou. Keď napadne Bisurmana, káže vystreliť raz z pušiek, i hromovitým hlasom zvolá: „Za handžare!“ A handžar neživí, neušetrí: hlavy turecké padajú pod nim, jako makovice. A s Turkami nemožno inak bojovať; oni sú ukrutni jak hyeny na púšťach Sahary, a požadujú ukrutnosť i od nepriateľa. Skutok pomsty začal Peko Pavlovič na Zubcoch, na Glavskej a pokračuje v ňom až po dnes.

Čo tieto riadky píšeme, je Peko Pavlovič hlavním vodcom povstalcov Hercegovinských a stojí so 4000 mužmi pri Bileku, i zamedzuje Muktar-bašovi zpiatočnú cestu z hraníc Čiernej Hory ku Trebinie.

Bulharskí povstalci.

(Vyobrazenie na strane 249.)

Na stráňach a nivách Balkánu tečú potoky slovanskej krve. Statní orli balkánski naplnajú všetky sily svoje, aby rozlámali krvavé putá štyristoročného vraha svojho. Najväčšou temer obeťou krvežižnivosti divokých hord bisurmanských bol a je tichý ná-

rod Bulharský. Slovanský tento národ počítuje okolo 6,000.000 duší, i zaujíma turecké vilajety: Dunajský, Drinopoľský, Soľunský a Bitolský, mimo toho časť Bessarabie; ba i v južnom Rusku, v Rumunsku, Srbsku a Rakúsku žijú Bulhari. Meno svoje prevzali

od svojich podmaniteľov, čudského kmene Bulharov, ktorí behom VII. storočia cez Dunaj do zeme pobalkánskej vtrhli a tam sa posťahovali. V VIII. a IX. boli ešte pohanmi, i napádali pod svojimi kňazmi (rozumej pohlavármi) Kormisošom, Toktom a Kramom ríšou Byzantinskú. R. 864 boli sv. Cyrillom a Methodom pod carom Borisom pokresťanení; pod jeho synom, carom Symeonom, dosiahli najvyššieho rozkvetu. Po smrti Jána Vladislava, posledného to cara z rodu Omortagov, podmanil ich r. 1018 grecký cisár Vasil, Bulharobijca menovaný. R. 1196 osvobodili sa pod vedením Petra a Jána Asiens, zakladateľov to novej dynastie Asienovcov, od nadvlády greckej, i dlho bojovali proti latinskému cisárstvu s takým prospechom, že za cara Asiens II. dosiahli veľkú moc, no zkesli hlboko pod jeho nástupcami. Pod silnou vládou cara Teteraja I., zakladateľa dynastie teterajskej, zotavili sa trochu, no ztratili pod jeho nasledovníkom Teterajom II. veľkú časť zeme v boji s Andronikom Mladším. Za cara vyvolený bol Michail, despota Bdynský z rodu Sišmanovcov. Bojovný Michail vyhnal Grekov zo zeme i chystal sa k dobývaniu Carihradu, zapletený avšak do vojny so srbským carom Štefanom Urošom III., zahynul v bitke pri Velbudži; bulharskí bojari poddali sa Srbom, ale Štefan posadil na carský prestol Sišmana II. Za jeho časov a srbského cara Dušana zdalo sa, že Slovania na Balkáne sami panovať budú. Ale Štefan Dušan nenaďale zomrel a Srbom a Bulharom zjavili sa noví, Grekami privolaní, nepriatelia — Turci. V Bulharsku nastaly po smrti Sišmana II. domáce rozopry medzi bratmi Jánom Sracmirom a Jánom Sišmanom III. Turci zaujali medzitým Drinopol a Plovdivo. Sišman do-

utýžený bol po nešťastnom boji k poplatku; to isté stalo sa i s pobežným carom srbským Lazarom. R. 1387 podarilo sa Bulharom a Srbom v bitke nad Toplicou Turkov na hlavu poraziť, no r. 1389 zapadly obom nádeje v nešťastnej bitke na Kosevom Poli. R. 1393 vydebyli Turci hlavne mesto bulharské, Trnovo, kde i car Sišman padol. Od toho času nebolo možné myslieť na odpor, čo deň vzrastala moc turecká na poloostrove Balkánskom, a keď r. 1453 i Carihrad padol, bola moc votrelých Asiatov v Európe utvrdená. Povstali z času na čas hrdinovia i u Bulharov, ktorí ujdúc do hôr čo hajduci s Turkami vojnu viedli. Tak stenal národ bulharský skoro štyristo rokov pod ťarchou jarma tureckého.

Predošlého roku vypuklo povstanie v Hercegovine, i zatraslo myslou a srdcom všetkých tureckých Slovanov. Keď tohto roku na jar i Bosna povstala a Srbsko s Čiernou Horou Turkom vojnu vypovedalo, počal i bulharský revolučný výbor pripravovať výbuch medzi Bulharmi. Ano prv, lež Srbsko vojnu vypovedalo, zbúrili sa Bulhari v okolí Tatar Pazardžiku, v Panadžurišti, Grabovom Trnove, Rakovci, Samokove, na Strumne a inde.

Obrázok náš predstavuje boj povstalcov bulharských s Turkami na skalnatých stráňach Balkánu.

Ubohí Bulhari marne vylievali krev svoju! Abdul Kerim, Šefket a Fazly baša so svojimi hordami Nizamov (radové vojsko), Bašibozukov (zemská obrana) a krvolačných Čerkesov povražďili okolo 20.000 Bulharov. Počet zničených miest a dedín nemožno poslať udať. Krev starcov, panen a detí, ktorí padli čo obeť tureckého sverepého fanatismu, volá o pomstu k nebies Pánovi: a národ Bulharský bude voľný!

Drobnosti.

Kolko slov vysloví zkusený rečník za hodinu? Angličan Gibbon dozvedel sa od pisárov v parlamente londýnskom, že chytrý horvaci rečník za hodinu 7000—7500 slov môže vyslovíť. Priemerne pripadá teda na jednu minútu 120 slov.

Najvyššia váha na svete. Na pamiatku storočného trvania veľkej severoamerikánskej republiky má byť postavená vo Filadelfii váha, ktorej výška všetky posiaľ známe stavby prevyšit má. Táto tak zvaná centennialná váha bude celkom zo železa vybudovaná a 1000

anglických stôp vysoká. Najvyššia bola posiaľ váža chrámu v Kolíne nad Rýnom, 501 stôp vysoká.

Veľký sápas hrádov na šach usporiadaný má byť po čas terajšej svetovej výstavy vo Filadelfii. Trvať má za celé tri mesiace a najväčšia výhra ustanovená je na 100.000 frankov.

Čínska encyklopédia. Veľké dielo, prevyšujúce ostatné diela moderných štátov, je čínsky „See-Thwen-Hoe,“ dielo literárne, ktoré bude po svojom zakončení obsahovať 160.000 sväzkov. Je to encyklopédia (naučný slovník), ktorej plán ustanovený bol v polovici XVIII. storočia od cisára Kien-Longs a jeho pre-

vedenie r. 1773 bolo svereno komissii učencov. V minulom storočí uverejnené bolo 78.716 sväzkov, z ktorých patrí 7353 theologii, 2121 jednajú o klassických dieloch Číny a o hudbe, 21.626 je obsahu historického a ostatných 604 pojednáva o filozofii a vede. Cisárovia, ktorí jeden za druhým v „nebeskej krajine“ panovali, mali vždy okolo seba množstvo učencov a literátov. Terajší cisár má knižnica 400.000 sväzkov silnú, a rozkázal, aby všetky za času niektorej dynastie písané knihy boli sobrané a v 200 sväzkach vydané. Knihy sú veľmi lacné, tak na pr. stojí historické dielo, obsahujúce 24 sväzkov, len 24 kr. našich peňazí.

Literatúra a umenie.

Slovenský obrázkový kalendár pre katolíkov, evanjelikov a starovercov na obyčajný rok 1877. Vydal knihtačiarско-účastníarsky spolk v T. Sv. Martine. 8°, str. 80, cena 20 kr.

Slovenský letopis pre historiu, topografiu, archeologiu a ethnografiu. Redaktor a vydavateľ: Franko V. Sasinek. Ročník I., sošit 3.: Rákóciho zbura na Slovensku 1703—1710; Ruský pomník v Holiči; Zvolenská župa (dokončenie); Pokonanie Strá-

ňovských r. 1669; Slovenské listiny, vzťahujúce sa na Oravu; Denník Jezuitov na Starých Horách 1677—1762; Dejepisné zápisky; Knižoznam.

„Nitra.“ Dar dcerám a synům Slovenska, Moravy, Čech a Slezska obětovaný. Vydávana od Miloslava Jos. Lud. Hurbana. Ročník VI. Cena 2 zl. V Skalici, 1876. Tiskem Josefa Škarničla. Venovaná je „Nitra“ „Památke nezapomenutelného otce národu československého, Františka Palackého.

Listárň redakcie a administrácie.

Týmto číslom zakončujeme tretie štvrtrocie VII. roč. „Orol.“ I prosíme o skoré odosielanie nám patričných pred- a doplatkov. Velactené obecensvo presvedčiť sa mohlo, že zdarne pracujeme k zdokonaleniu krásomnej spisby slovenskej, ktorá ešte nedávno už už zaspávať sa zdala a že nešetříme ani hmotných prosriedkov, by sa „Orol“ čo do úpravy inojazykovým tohto druhu časopisom úplne vyrovnal. Pri tom je ale predplatnia cena tak nízka a nevšímavosť mnohých odberateľov tak veľká, že sa obávame, či i pri dost obstojnóm počte odberateľov vo vydávaní hatení nebudeme. I myslíme, že sa každý priateľ života slovenského vynasnaží, by sa tomuto jedinému krásomnému slovenskému časopisu do každého pribytku šlachetných duší slovenských prístup poprial a náš „Orol“ dôstojne si lietal nad našimi Tatrami i budil k životu národnému i kultúrnemu duše ospalé, plesnivé. Na zdar! — P. A. S. v R. Časopis Vám posielame. — Pp. J. v S. a A. L. v Ž. Stane sa. — P. J. V. vo V. Na nás niet viny v tom ohlade. Keď

ste zmenili obydlie, mali ste nám to hneď udat. Listok Váš sme nedostali. — P. M. H. v T. Prácička sa upotrebí svojim časom. Pracujte samostatne. — y + z. Dopis Tvoj čakám z V. a kde nič tu nič. Výhovorku neprijímam! — P. F. Kut. v K. Dlho mám čakať na Váš prispevok? — P. Laskomerský. „Veľká moja túžba, marné volanie!“ zvolat musím s nesmrteľným pevcem „Mája“ pri Vašej mlčanlivosti. „Orol“ obzerá sa po Egypte a Trenčansku — a Váš nikde niet. „Sto bohov, prabohov, či to vždy tak bude?“ Na zdar ďalším prácam! — P. H. B. v Prahe. Dieky za milý dopis Váš. Všetko stane sa dľa Vašej vôle. Odporúčajte „O.“ studentstvu česko-moravskému. Listovne viac. — P. C. G. v Č. Poslané prvotiny ľúbily by sa nám, keby nemaly veľkú vadu. Forma dat esse rei! Nepridržavate sa prosodje ani staro-klassickej ani modernej, prízvucnej. Ci máte našu „Slovesnosť?“ Odporúčame Vám ju jako i prisnu autokritiku a usilovné čítanie vzorov slovanských: i bude z Váš pevec. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orol“, za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orol“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtač. účast. spolk v T. Sv. Martine.

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Oktobra 1876.

Číslo 10.

Hasič.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Milosl. Dumného.*

(Pokračovanie.)

III.

ol hasičský ples.

Prekrásne teremy veľmestskej rodiny jasaly sa neobyčajným leskom, jako to pri plesoch „elity“ obyčajne býva. A hasičia patria do triedy elity! Na čele jejich stojí gróf Edmund Széchényi a dobrovoľný sbor hasičov počítuje v radoch svojich tiež mnoho grófov, barónov, zemäňov a potomkov bohatých, vznešených rodín. Že riadni hasičia sú takže cenení, to sa dá už i z toho zavierať, že v rozpočte veľmesta stojí položka, na nich sa vzťahujúca, a síce 92.778 zl. r. č. obnášajúca. V očiach obecnstva nielen užitočnosť,

ale obzvlášte hodnosť robí hasičov vzácnymi. Sú oni chlap do chlapa spôsobilí, šikovní a pekni mladí chlapi, v utešenej rovnošate stáby to najvyberanejšie vojsko. Všade jich radi vidia, všade sú obľúbenými a preto i jich výročité plesy patria medzi najvzácnejšie.

Nachádzame sa i my na hasičskom plesí. Vidíme tu i našich známych: Branka Podhradského, Klárku Seltenreichovu, i s otcom, Rudnického, starého posluhujúceho, i s dcérou Rozinou. Obecnstvo vídať to najvyberanejšie, počnúc od rodín grófskych až po okuzlujúce divadelné herečky.

Teša Nikolič,
srbský minister vojanstva.

Amanda Borovský, hrdá to grófka, s Kamillou Nyáry, ešte hrdšou to komtessou, prezersajú si tancujúce rady a nemilosrdne kritizujú obleky krásiek. Na driečnych hasičoch tiež neraz spočinú oči jejich.

„Ten Branko, čo ta zachránil, moja Amanda,“ rečie Kamilla, „je najhodnejší šuhaj. Ach, prečo nenie grófskeho rodu?“

Amanda zapálila sa jako ruža i podívala sa jasavým zrakom na točiaceho sa v tanci Branka, ktorý sa práve k nej priblížil, a šeptala:

„Ach, on je krajší než hocktorý z našich grófskych a barónskych mladškov.“

A túžobným zrakom pozerala za ním.

„Mne sa zdá, poznamenala ústepečne Kamilla, „že ti je milším i nad tvojho grófa, hahaha! Ver mi, Amanda, ja bych toho tvojho Conrada nemohla vystáť. Jako si sa mohla zaň len vydat? Pravdu, pravdu máš: Branko je nad všetkých našich grófov.“

Amanda zahryzla si do perní, až jej krvou zčervenely; veď videla, že tajomstvo jej srdca u priateľky, ústepečnej to Kamilly, je prezradené!

Manželské sňatky veľikých rodín zakladajú sa väčším dielom na konvenienčných smluvách. Rod, bohatstvo a iné pobočné výhody spájajú tam srdcia do vedna. Rodičia určia, jako sa majú dietky pobrať; jako spolu potom privykajú, to je už jejich vecou. Smutný to často stav! Tak vydala matka zchudobnelá svoju Amandu za bohatého grófa Conrada Borovského. Amanda neprežila doby mladistvej lúbsti, jej srdce bolo hneď vo vzniku lúbstných citov zadusené . . . vydala sa bez toho, aby bozk vrelej nevinnej lúbsti bol sa dotkol jej perní, bez toho, aby snívany ráj srdca lúbstou očareného bola len tušiť mohla v skutočnosti. A tak stala sa Amanda apathickou k celému svetu; žila v úkryte jakoby kvet začarovaný. Ale divotvorný prútik šibnutí svojim v stave býva odkliat poklad zakliaty. Tak je to i so srdcom!

Na Vacovskej ceste vo veľmeste bol jednej noci veľký oheň. Hasičia boli hneď po ruke. Horelo vniútorne. Hasičov prvá práca bola, aby ľudí z nebezpečenstva vysvobodili. V takom nebezpečenstve nachodila sa i mladá pani Conrada Borovského, grófká Amanda. Grófa nebolo doma. Práve vedľa jej bytu vyšiel bol oheň. Chyžná neskoro zpozorovala nebezpečenstvo a Amanda bola z tichého spánku nemilosrdne vytrhnutá. Keď z posteľe nalakaná vyskočila, sotva bola ešte v stave i len to najpotrebnejšie rúcho obliecť, už ju otočil dým. Nevedela v mdlobách, čo sa s ňou porobilo, až precitla v mohutnom náručí jarého šuhaja. Zavrela oči zas a nevýslovne sladký pocit zmocnil sa bol jej srdca. Damaskové podušky neboly jej tak mäkké, jako náručie a ramená mladého šuhaja, ktorý so zaprením seba zachránil jej život. Jako mlunná

iskra preletel jej celým ústrojom dech jeho, i otvorila oči a nazrela sa do tých bystrých, krásnych očí jeho. I mimovoľne objala šuhaja krásneho . . . tak, tak sa jej on zjavoval vo snách . . . tak, tak si ona ideal svoj predstavovala . . . Darma sa šuhaj zdesený vymáhal . . . ramená Amandy pevne ho držaly. Amanda snila rajskej sen prvej lásky na prsách necitného, jako sa zdalo, hasiča. I prelakla sa, keď zbadala, že to nebol sen, ale — skutočnosť, hrozná pre ňu skutočnosť! Od toho času bola Amanda k novému životu precitla a v mladom hasičovi našla ideal svoj — avšak pozde! Hrozná hra osudu!

Vráťme sa do teremu.

Práve tančia utešenú hasičskú polku, ktorá sa ľahavým zvukom trúbky hasičskej tak pekne vyníma.

Branko tancuje s Klárou. Párik je to jakoby bol pre seba stvorený. Otáčajú sa tak hybko, tak utešene, že pozornosť všetkých na seba obracajú. Najpozornejšie sledujú ten pár tri osoby. Amanda, Roziena a Ivan Stiglitz. Amanda s Rozienu túžobne hľadia na sumného hasiča i závidia ho Klárke. Ivan je žiarlivým na neho. Ivan je zbožňovateľom krás Klárkiných a hovorí sa, že budú skoro manželmi.

Tak sa to všetko veselí na tom plese, že bys sa domnieval, že sú to všetko prešťastní ľudia a že niet ani jedného srdca, ktoré by tu pocit trapný mať mohlo. A preca, kto by sa tak domnieval, mylil by sa hrozne! Ja sám znám tu viac srdc úzkostlivých, až do puknutia stiesnených.

Roziena Rudnických sta jednoduchá dieva, ktorá len posluhovala na plese, mnohých pozornosť na seba obrátila. Bola ona deva spanilá. Darma sa jej kto prihovoral, darma ju kto do ružových líc uštipol . . . ona nevidela nikoho, nebola pre nikoho; ona obzerala sa len po Brankovi. On žil jej v srdci, obraz jeho stál jej pred okom duše, a Branko tak málo o ňu sa staral! Ona deň i noc naňho myslela a o ňom snívala. Nikdy nevychádzal jej z pamäti ten večer, keď Branko na stráži stál a ona mimo neho prešla. Bol to večer po sparnom dni, sám sparný, povetrie dušné — ani v peci. Branko sa potil a zle cítil. Z miesta

nemohol sa hnúť. Smäd náramný ho trápil. Práve chcel na kamarátov svojich volať, aby ho ratovali a piť mu dali, keď tu Roziena išla s posolstvom od otca ku veliteľovi vedľa neho. Ej, od hodného dievčaťa lepšie bude nápoj chutiť, pomyslel si Branko, i požiadal Rozienku, aby mu doniesla piva. Táto letela priam jako strela. Šuhaj občerstvil sa a v dobrej vôli za posluhu švarnej deve vrelým stisnutím rúčky sa odmenil. U neho to bola zdvorilosť; ale srdce Rezkino nemalo viac pokoja. A ten nepokoj tým vätšmi sa zmáhal, čím viacej zkusila, že Brankovi je svet otvorený, že za hodným šuhajom nie jedny oči pozerajú.

„Keby si ty vedel,
Jako ťa rada mám!“
„Nebanovaľa bych,
Ej kebych nemusela,
Keby ťa šuhajko
Rada nevidela!“

To byly bôlne spevy jej duše stiesnenej.

O polnoci zavedená bola na hasičskom plese tombola. Mnohé velikej ceny veci sa vyhrávaly. Obecenstvo bavilo sa medzi tým časom na rozličný spôsob. Jedni boli zvedaví a napnute očakávali výsledok losovania; iní porozchodili sa po utešených teremoch jedálne, občerstvujúc sa pokrmami a nápojom za drahé peniaze; zase iní, ktorým srdce bolo lačné a smädné po pokrme ľúbosti, prechodili sa s kráskami svojimi v bočných teremoch, alebo odtiahli sa do lôž a tam si ľúbezne štebetali.

Na koridore, kobercami vystlatom, vo výklenku musy Terpsychore sedela pekná, zdumčivá Roziena do seba ponorená, jako by ani o tom skvelom svete, v týchto bohato ozdobených teremoch sa pohybujúcom, nič nevedela, jakoby si niekde v skromnom byte strážnickom otca svojho v Rottenbillerovskej ulici dumala. Kto vie, čo sa v jej mysli dialo? Kto vie, jaké city v jej srdiečku nepokojnom búrily? Tak sa zdalo, jakoby slzy byly z jej očí sa prlily. Ach, veď sa tu pri tej nádhernej zábave všetko tešilo, všetko radovalo; len ona smútila; každé srdce našlo si druhu svojho, každý človek svoj párik: len ona chudobné dievčatko medzi bohatými sedela tu smutná, opustená. Nikoho nemala,

nik ju tu nepoznal; a ten, kto ju poznal, koho ona znala, ten mal zábavu inú, lež by ešte na ňu bol myseľ mohol . . . veď ona bola tu len posluhou . . . Kto že by sa o ňu otreť, obzrieť mohol?! . . .

A preca tomu nenie tak! Hľa, ktosi blížil sa ku nej. Neznámy pán zastal pri nej. Obdivuje jednoduchú devu, bez toho, aby to ona bola zpozorovala; obdivuje ju znaleckým zrakom. Úľubne spočinul na nej zrak jeho.

„Utešená to postava; v skutku kráska,“ myslí si.

A čo ďalej díva sa neznámy pán na ňu, to vätšmi rozpaluje sa nekludné oko jeho a žiari žiarou bujnosti nečistou.

„Dievka moja!“ osloví pán devu, sblížiac sa ku nej a štípnuc ju do ružovej tvári. Jako zplašená laň vyskočila deva.

„Smútiš za milencom, holubička moja?“ pokračoval, „nesmúť, holubiatko, v Pešti milencov dost, za jedného máš troch, za chudobného bohatých, za neverného ešte vernejších.“ I oblapil ju okolo bôčkov a chcel bozk vtisnúť na jej zčervenajúcu tvár.

Dievča sobralo celú silu ducha a odsotilo pánika ďaleko od seba. Tento sa posbieral a opätovoľ svoj nápad. „Tys neskrotená divočka!“

„Ježiš Maria!“ vykrikoľ dievča.

Ten hlas musel ktosi dobre poznať; lebo ihneď stál za pánikom na prahu chyže mohutný šuhaj, jehož mocné päste uchvátily ramená pánikove, takže pustil devu, ktorá potáčala sa ku zemi.

„Tak robia čestní šviháci?“ osopil sa hasič Branko na šviháka Ivana Stieglitzu.

Stieglitz popratal sa.

„Sprostá dievka tá je pravda len pre hasiča,“ šomral i zmizol v teremoch.

Branko chytil umorenú Rozienu za ruku. Ona sa triasla na celom tele. I privinul ju k sebe a dával jej naučenie, aby sa od ľudí nevzdalovala. Nevedel, kto toho príčinou, že sa Roziena v myšlienkach zabudla a na koridore osamelá sa zadumala; ale ani to necítil, jako sa trasie blaženostou teraz v jeho náručí nastrašená holubička táto. Ten priedchod zo strachu do blaha temer ju všetkých smyslôv zbavil. A Branko devu nazpät viedol,

otcovi oddal, nevediac, že ju storáz väčší raniť, lež ten dravec pred tým.

Keď sa vrátil Branko do teremu, našiel ohavného Stieglitz, jako Klárke dvoril. Jaké bolo jeho ustrnutie! A nie div, veď Klárka bola a zostala na veky ideálom jeho; Klárka nevychodila mu z umu. A keď počul, že sa boháč Stieglitz vtiera do domu jej otca, ku nej, ku tomu anjelovi strážcovi jeho mladosti, ku tej jedinej láske jeho od detinstva: srdce mu malo bôlom rozskočiť sa. Teraz keď už i vedel, jakého podlého rázu bol Stieglitz, zahorel svätým hnevom proti nemu. Tento hnusný človek blíž sa, týka sa Klárky jeho! Ale i hneď, len čo ho zočil, odstúpil od Klárky a ztratil sa v dave.

Klárka bavila sa s Brankom. Spolu prechodili sa, spolu výhry tomboly načúvali, a keď Klárka utešenú toboľku na smodky vyhrala, oblažila ňou čo milým darom uradovaného Branka. A Branko tvrdil Klárke, že mu ples tento večne bude pamätným a ten vzácny dar jej že mu ho večne pripomínať bude.

„Kto vie,“ vetila mu Klárka, „jak dlho tá večnosť u vás potrvá. Sotva za viac týždňov.“

„Klárka, pochybujete?“

„Nechodievate do divadla strážiť?“

„To moja povinnosť!“

„A vy ju iste rád konáte; hodné sú tam herečky!“

„Čo mne po herečkách, slečna moja! Kebych vedel, že ste ešte tá proti mne, jakou ste bola za dôb blaženého detinstva nášho na Rákoši . . . nedbal bych na celý svet.“

„A prečo bych sa bola zmenila?“

„A Stieglitz?“

„Jestli je otcovi môjmu po vôli, mne nikdy!“

„Klárka moja!“ zvolal blažený mladík a vo výklenku okna za záclonou bozkával jej ruky. „Smiem dúfať?“

Klárka sblížila sa ku nemu a perny jejich potkaly sa. Milenci zabudli na svet. . . . Zabudli na svet za záclonou . . . až jich v samej blízkosti výkrik priviedol k životu. Čo sa stalo?

Jedna pani zamdlela. Všetko tlačilo sa okolo nej. Lekár bol hneď po ruke . . . Pani dlho ležala v mdlobách. Branka požiadal lekár i s jej manželom, aby ju pomohol do bočnej chyže zaniest. Bola to Amanda!

Otvorila oči, prišla k sebe. Lekár tvrdil, že je už po nebezpečenstve, a spolu s manželom, ktorý sa ponáhal hru nemilo prerušenú na karty pokračovať, vzdialil sa. Branko tiež chcel odísť, a tu mäkká ruka grófkina zadržala ho. „Branko, vysvoboditeľ môj, prečo utekáte? Už po druhýraz stojíte čo vysvoboditeľ pri mne. Oj postojte, ne-spiešte preč, zostaňte pri mne!“

„Milostivá pani!“ vetil Branko, bozkávajúc grófku ruku. „Som pokorný sluha osvietenosti vašej.“

„Nie, vy ste mne nie sluha! vy ste. . . . ty si môj ideal. Oh, ja ľúbim, ľúbim, ľúbim!“ . . .

„Milostivá pani! Opovažujem sa poznamenat, že tu stál osvietenosti vašej pán manžel.“

„Nehovorte mi o ňom, — to človek zo skaly! Ty si mne všetkým, v tebe žijem deň a noc, ty mi daj nádej aspoň len drobty lásky tvojej: a ja som blažená!“

„Milostivá pani! Ráčte sa zpa-mätať. Načo by ste vy okom svojim mali zierať na ubohého, chudobného hasiča. Ja som šuhaj bez rodu, bez bohatstva. Vy ste grófka a — pani.“

„Ja som nič . . . nič . . . nič . . . len tvojou otrokyňou!“

Tá krásna postava Amandy vztýčila sa. . . . Šuhaj ratovať sa nevedel. Zavrela ho zase jako pri tom prvom vysvobodení do vrelej náruče . . . Ale junák bol mocnejší, i od-sotil ju temer, vytrhol sa jej. Vzdialil sa.

Amanda zase omdlela z tej príčiny, jako po prvýraz, keď bola začula rozhovor jeho s Klárkou.

Navrátiaci sa lekár s manželom našli ju v mdlobách.

IV.

Ó, ktoby nezaplakal nad nešťastnými? Dve opustené duše žijú pospolu, jedna nešťastnejšia od druhej; lós jednej ťažším je nad lós druhej.

Kto stojí v kvete útlej mladosti osirotený bez otca, bez matky sám a sám na tom chladnom svete, ó rieknite mi, či nenie nešťastným? Mladosť je radosť a potecha, a sirota nemá radosť, potechy. Smúti sta to ptáča samé na halúžke, jeho spev je ból duše jeho; a lovec ukrutný číha naň z úkrytu, lebo ho zastrelí, alebo uloví do osidla svojho a potom — beda mu! Tak číhá lós krutý na biednu sirotu, stojacu na svete bez rady, bez pomoci.

Velikým darom Božím sú nám zdravé údy, zdravé smysli. Velikým darom Božím je nám zdravý zrak. Jak v hroznom žalári nachádza sa človek temný, zraku pozbavený. Tá krásna Božia zem, premilá príroda mu je skrytá, zaclonená; milé ľudské tváre on tiež nevidí. Oj, smutný, presmutný život to človeka! Či nenie lepšia smrť, lež život taký, život človeka zraku zbaveného?!

Taký smutný život žila si chudera, matka Brankova. Ona pracovitá, neunavná žena teraz nečinne musela živoríť. Storáz žiadala si smrť, veď sa život jej večnej smrti podobal! Nemala dňa, noci; nepretržená noc rozprestierala sa pred ňou a otáčala ju. Ubohá to žena!

Clivý lós siroby potkal ubohú Rozienu Rudnických. Dobrý otec zalahol do hrobu. Ostala samotná, nahá jako ten prst na tom Božom svete. Nemala nikoho, nemala ničoho: len v srdci hlbokú, nezhojiteľnú ranu. Kam sa mala podieť? V prevrátenom svete mladistvému srdcu plno je osidiel; mladé osamelé dievča vo velikom meste je iste na najnebezpečnejšej postati!

Matka Brankova mala dobrých ľudí. Podhradský z Rákoša i veľkodušný Seltenreich ozaj veľkodušne o ňu sa starali. Kde len chcela, tam bydlieť mohla. Po nešťastnom ohni na Rákoši vzali ju do mesta a v dome pána Seltenreicha v Budíne bola ubytovaná, lekári ju opatrovali, liečili; no všetko bez výsledku. Zostala temná. A bárs jak sa jej dobre vodilo, nebola spokojná, nebola naskrze. Ktoby bol šťastným v tak veľkom nešťastí? . . .

Jedno ju tešilo . . . a to bola jej opatrovkyňa. U Seltenreichov mávala matka

Brankova voždy svoju osobitnú opatrovkyňu. S jednou sa jim zle bolo povodilo. Okradla ubohú temnú zo všetkeho, zavrela ju do chyže, tak že museli dvere násilne vylomiť; i zmizla bez stopy. Potom boli pri volení opatrovníc pre ňu prozreteľnejšími. A neolutovali. S terajšou opatrovnicou, mladým utešeným to dievčatom šumnej bladej tvári, boli všetci na najvyšš spokojní. Sama temná tak si ju zľúbila staby svoju dcéru. Domáca slečna Klárka ustavične sa s ňou zabávala, i tvrdila, že je to veru deva veľmi ducha-plná, rozumná.

A tá deva sama cítila sa v dome Seltenreichovom byť jako v ráji. Sirota ubohá, osamelá len o to Pána Boha prosila, aby sa nekam do dobrého a poriadneho domu dostať mohla. A hľa, jej vrelá túžba vyplnila sa čo najutešenejšie. I jakžeby uveličená, natešená nebola bývala? Pracovať bola navyklá na veky, a tu pri obsluhovaní temnej mala málo práce, dobrí ľudia ju otáčali, žila si spokojne až na tú ranu srdca, ktorá ju často páčila.

Devu táto šumná bola naša Rozienka.

Temná starenka a jej opatrovkyňa Rozienu jako matka s dcérou žili si. Oj, kto by sa netešil nad nimi v srdci svojom, keď jich spolu videl, jich shovory očul. Len nedávno ešte právom mohli sme zaplakať nad nimi, teraz musí nám srdce radosťou poskočiť. Život temnej starenky zpríjemnil sa a sirota ubohá nevedela sa dost deň i noc Bohu naďakovať za to, že ju tak láskave opatril, viezol, ratoval, k dobrým ľuďom upravil. Preca je On len otcom a ochrancom sirôt opustených!

„Nachovala si už ptáčkov?“ pýtala sa jedného rána temná Rozienu, „a kvietky si poliala?“

„Ano, všetko je v poriadku!“ odvetila ona.

„Hlas ptáčka počujem; vôňu kvetín cítim,“ pokračovala temná; „ale jich nevidím. Nevidím tú utešenú štebotavú hlávočku ptáčatka, nevidím tie spanilé kališky kvetinok. Jaké to nešťastie, Rozienka moja!“

„Ach, ja vidím všetko. Obdivujem krásu všetkeho; ale je to pre mňa jakobych ho nevidela, lebo nemám ničoho, nevládnem ničím: ach, nič nenie mojim!“

„Nerúhaj sa, milá moja! Kto má zdravé údy a zdravé smysle, ten má všetko od Boha, ten je obdarený pokladom neoceniteľným, ktorý len ten oceniť vie, kto ho nemá.“

„Ach, pravdu máte, mamka!“ vetila Roziena; „nebudem sa rúhať. Mňa Pán Bôh veľmi miluje. Dal mi zdravé údy; dal mi dobrých ľudí a bude sa starať otcovsky o mňa i budúce. On mi dá snáď i to, po čom srdce túži . . .“

„A čo je to?“ vpadla jej temná do reči. Roziena mlčala.

Veliké šťastie pre ňu, že sa temná ďalej vyzpytovala a ju do tých najväčších rozpakov priviesť nemohla; lebo bolo čuť kroky a dnu vstúpila — Klárka.

Klárka so svojim obyčajne dobrým rozmarom rozveseľovala i temnú i často zadumenú Rozienku. Najradšej bavila sa s nimi pri piáne. Často, niekedy každý deň, i pred obedom i po obedu niekoľko hodín trávila s nimi vo svojom salone pri tomto čarovnom hudobnom nástroji. Koho že by hudba nečarila? Komu by spev ľubý nelahodil? Očarila povždy majstrovná hudba Klárkiná temnú úbohú matičku

(Pokračovanie nasleduje.)

i šumnú Rozienku. Klárke ale zase najlepšie ľúbili sa tie spevy zádušné, utešené, ktoré Rozina tak dojmvave pri sprievode piána prednášala. Zbytočno poznamenáť, že Roziena bola Slovenka, deva vekovečných, nebotyčných Tatier. Tie prenikavé národné spevy, jako: „Po zahrade chodila,“ „Nestískaj mi šuhaj rúčku,“ „Kázala mi mati . . .“ spievala ona tak podarene, že Klárke slzy v očiach hraly; i z temných očí Brankovej matičky slzy premokaly.

„I ja chcem byť účastný koncertu!“ zavznel od dverí hlas a švihák Ignác Stieglitz vbehol dnu, calujúc rúčku Klárkinu, i podával neočate ruku Rozienke so slovami: „I my dvaja sa známe, a sice z hasičského plesu!“

Roziena zardela sa a cúfala nazpät. Klárka dost nevrle vstala príchodzieho. Na prahu zjavil sa nový hosť, a sotva zavznel hlas jeho, všetci prítomní sa zatrasili.

„Syn môj!“ zvolala temná.

„Branko!“ bežala mu Klárka v úsrety.

Ignác Stieglitz zaškriepel zubami a poberal sa von dvermi.

Duma.

(Ponáška na Zjavenie Sv. Jána VI., 9—11.)

Keď otvoril pečať piatu, zrel som pod oltárom tých
Duše pre slovo Božské a svedoctvo zabitých,
Svedoctvo, čo bolo v nich.
I kričali hlasom veľkým, tak hovoriac: dokedyž
Vládca svätý a pravdivý nesúdiš a nepomstíš
Vyliatej našej krve
Na bydliteľach zeme?!
A jednému každému z nich biele rúcha dány sú,
A rečeno jim, by ešte shoveli chvíľku malú,
Až dokiaľ sa nedoplnia súsluhovia, bratia jich,
Ktorí, jako oni bohi, tiež budú zbití po nich.

* * *

Až dokiaľ Spasiteľ vekov, od Slavian verne ctený,
Pračlovek, Prabdôh jediný, z čistej devy vtelený,
S Otcem, Duchom ten samý a preblahoslavený!
Až dokiaľ nepozreš nás — veľnárod potrestaný,

Už od vekov cudzorodmi vražobne napádaný,
Národom v rozchvat daný,
Na stá pokolení našich rad radom otročených,
Roje rodov, ródosvetov zabitých, pohrobených.
Na zástupy vojsk polahlých za Tebä a rodovlast;
Na tisíce mučenníkov, čo sa vrhli vo prepať,
By krvou Tvojou zhasili plameň pekiel vzteklených,
By veľnárod vyliečili i vrahov rozbesnených,
Na Igorov a Sobieskich, Zríňov a Jaroslavov,
Tých, či mreli či doleli, svätých Tebe víťazov;
Na junáctvo Čiernej Hory a všesrbských dalij¹⁾ sbory,

¹⁾ Dalija je hrdina od doliev.

Na Kozáctva dumosvet,
 Hrobov Polskej smútoviet ²⁾,
 Na Batak, na Sebastopol, Bratislavu, Kosovo;
 Na tisíc mohýl, čo kryjú padlých za Kríž a Slovo.
 Na Polábske hroboviská,
 Českej zeme bojoviská,
 Na Vseslavian hrobosvet,
 Hrobov Slávy krížokvet,
 Ina žertvy bratných bojov, ktoré nietil satanáš,
 Kríž na kríž a menom cirkve abo Písma, Pane
 nás!

Vševvedúci, všelaskavý, i tie rany celit znáš;
 Všemohúci, piatiranný, olej, víno v sebe máš!
 Spozri, Pane! pralútosťou na hory a roviny,

²⁾ Smútoviet je toľko, jako smutný pohľad a
 hovor — bo vietiť znamená pozerat' i vravet'.
 Pôv.

Slzorieky a náreky modliacej sa rodiny,
 Prevelikej otčiny,
 Na tisíc Betlemov našich mladiatok povražde-
 ných,
 Na cmitery diev a matiek besozvermi znecte-
 ných,
 Na smrti starcov, na svedkov po temniciach
 mučených.

Na miest, dedín spáleniská,
 Chrámov svätých zboreniska.

Žertvy pobitých kňazov,

Vievy Tvojej víťazov.

Na prosenia Slavian svätých,

Svätcov svätíc Tebou vzatých

Do pranebies v celochráme —

Skloň sa srdcom matky Slávy, srdcom Otca
 skloň sa k nám!

Samo Bohdan Hroboň.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy.

Podáva Juraj L. Kello.

V.

Helsingborg, Helsingör.

Po čas otvorenia musea Thorvaldsenovho v Kodane prichodia, stoja i odchádzajú drošky a „kabse“ ustavične; lebo účasť, jakú berie domáce i cudzie obecnstvo na ňom, je ohromná, i ukazujú veľký význam musea. Sotva oznámi sa cenganím čas jeho zavretia, ponáhla sa každý, aby bez príležitosti nezostal, a cudziemu, neznámemu divákovi padne veľmi ľahko, keď pri všetkom návale všelijakého druhu vozíkov on zostane stáť. No môj priateľ dr. Björk bol obozretným, s pomerami mesta dôkladne známym chlapčkom, a ja len potom poznal som, prečo ešte pred zvonením odtrhnul ma v izbe 42 od pozorovania na klasické dielo Kaulbachovej „Zkazy Jeruzalema,“ i vliekol rýchlym krokom pravým koridorom dolu na námestie.

Keď zavznal hlas zvonca na zatvorenie, my už sedeli v „kabse“ i uháňali, hnaní tantalskou túžbou „žalúdka i gágora,“ urobiť čím skorej príslušný honor žltovlasým Dan-

čiankam, obsluhujúcim pri „table d' hôte“ v hotele „d' Angleterre.“

Ešte pol hodiny treba bolo čakať. Te nerest! Prejdem ku blížkemu stolíku i prehľadám v novinách. Samý „Dagbladet,“ „Svenska folketblit“ a „Times.“ No, reku, s tým si čas skrátim! To pre mňa chynčina! — Idem k druhému, tu zas „Journal de St. Petersburg,“ ale i — „Golos.“ Chytil som sa teda ku šlabikovaniu posledného, ale môj priateľ vytýhol mi to z ruky, i odniesol na stolík prvý. Čo to reku? Či chceš ma uchrániť, aby nepadol som do podozrenia panslavismu? Práve mal som sa opýtať o vysvetlenie tohoto podivného držania, keď červenoooká a bielovlasá Dánska Vila položila na stolík odpoveď vo forme ruského — kaviara.

„Tve öl!“ rečie ďalej môj priateľ.

Vytreším okále. Načo reku k tomuto olej? V myšlienke, že som na severe, zatriaslo ma. Jak to, reku, spôsobom Lapponcov dostaneme „pro appetitorio“ dve sklenice „fištrónu.“ — I zmráštím tvár, až doktorovi nôž z ruky vypádal. Bezpochyby chceš sa

dopýtať po príčine tejto pittoresky physiognomického obrazu. No, jako musel sa zadiviť na okamžitej metamorfoze mojej tvári, keď pri položení na stôl dvoch skleníc piva (öl) vzala na seba výraz iskriaceho potešenia. Po obede, pri tejže dánskej „jačmenici“ zabavili sme sa šachom až do štvrtnej.

Bol to čas nášho odchodu.

O pol hodinky boli sme na Helsingörskom prístave.

Malý ale čerstvý parník „Libella“ cengal po prvý ráz, a sotvá päť vybilo, utekali od nás pekné staviska Kodaňských prístavov.

Bolo mračno, a len tichučký vetrík kolísal belavé vlny slaných vôd Baltu. — Cesta popri Seelandskom nábreží je utešená. Úžina je sotva štyri mŕle široká a tvorí temer najživšie transito na celom Balte. Za chrptom ostalo nám väzáté mesto s jeho v pravom slova smysle „stažňovým lesom“ prístavu, medzi ktorými majestátne vyberá sa zlatoskvúca postava Spasiteľa na vrcholci 280' vysokej väži „Chrám Vykupiteľa“ (Frelsers Kirke). ~~pred okom~~ na lavej strane rozkladajú sa husté, až do samých temer vln morských siahajúce dubové lesy, medzi ktorými sriedajú sa letohrady Kodaňčanov s dedinkami a kde tu i posiatymi, osamote stojácimi domkami rybárov, — na pravo rozprestiera sa rovina belavých vôd, pretrhantá tu i tu malými ostrovkami, ktorej obrub tvorí jako čierna zahyblistá šmucha zdajúci sa breh Švédska, v jehožto úzadí vyššie na obzore ďalekým chmáram podobné pohorie Kullenov robí na človeka velikolepý dojem.

Naša švišká „Libella“ zastala pri Bellevue; no my nezišli dolu, lebo začalo značne pršať.

Pri stanici Skovsberg zpusťil sa ukrutný leják a ohromný víchor zúril tak, že prinútení sme boli vyše obyčajného pomeškania značný čas dlhšie čakať. Skovsberg je letnie sídlo kráľa dánskeho a musí byť utešený pohľad z vody naň. Lutoval som, že som nemal z toho žiadneho požitku, ponevác i nazpäť idúc pre dážď musel som byť utiahnutý v nízkej malej kajutke „Ajaxa,“ ktorej obloky, postriekané vodou, neposkytovaly žiadneho výhľadu.

Vošli sme do blízkeho pri prboji hostinca, ktorého stavba a izebné náradie ma prekvapilo. Všetko robené je umeleckým spôsobom, vo forme parníka. Temer úplnú hodinu museli sme čakať. Rannie zparno zmenilo sa na citlivú zimu. Čas bol nudný, jako vôbec býva vše, keď sa niečo s netrpelivosťou očakáva. Konečne dážď i víchor kus sa ztlíšily, „libella“ zazvonila a my vtiahly sme do úzkej kajutty.

Od Vedbeku dialila sa loď vše dial a dial od pobrežia Seelandu i hnala ku švédskemu ostrovu Hveen, ktorý nechajúc na lavej ruke, plávala popri brehu švédskej provincie Skaane. A keď slniečko uložilo sa za husté lesy Själandu, vtiahla do malého, ale čistého a úbladného prboju Helsingborgského.

Nevelký byt môjho priateľa leží pri samom prboji s průčelím na úžinu. Prívetivé dve izbetky, ktoré v čistotnom poriadku držala jeho staršia sestra Alína, úprimné to a veselé srdce urobily na mňa príjemný dojem. Po osemdňových strastach na páti a po hostincovom ponevieraní sa, nemohlo mi nič vŕtanejším byť, jako tichý pokoj domátnosti, v ktorej bol som vďačne čakany i prijaty. Len jedno kalilo moju pokojnosť, totiž, že ani ja nikoho v dome, ani mňa nikto nerozumel, a keď môj priateľ, ktorý úbohý s najväčšou ochotou zastupoval úlohu tlumočníka, počas môjho tam pobytu, niekam odbehol, ponevác posúnkovej reči nemých nerozumiem, musel som chtiac mnoho a mnoho i hovoriť, i dať si rozprávať, ticho byť. To bolo kus nudné. Celý druhý deň zabavil som sa u neho, ale naše plány, totiž výlet do blízkych kúpeľov Ramlösa, ktorých kyslá liečivá voda vábi i samých vraj Berlínčanov a Kodaňčanov, a výlet do údolín Kullenských, menovite ale do údolia Högana, kde sú chýrne bane na kamenouhlie a petrolej, — zostaly pre ustavičný hustý dážď mojou marnou túžbou.

Čas, ktorý som s najväčším požitkom strávil si sľuboval, bol pre mňa strateným, čo niesol som tým bolastnejšie, čím istejšie bol som presvedčený, že noha moja pozatým nikdy na švédsku zem nekročí.

Čo sa Helsingborgu týče, je ono staré, dost pekne stavené prbojné mesto v provincii

Úbýťovanie Čerkesov medzi Bulharami.

Skaane v kraji Malmö-Län. Číslo obyvateľstva sotva dosahuje 4000. Na konci XIII. a počiatku XIV. stoletia bolo mestečko ešte mcnnou pevnosťou, ktorej nedobytnosť často zakúsili Hanseati a Dánčania. Stavené bolo na úpätí sem spadajúceho pohoria. Z celej pevnosti a vókol nej ležiaceho hradbami a násypami otočeného starého Helsingborgu nezostala do dnes len nevelká, zo zrúcanín čnejúca, ešte i podobu utrativšia bastilla. Obyvateľstvo zunované častým napádaním a ožobračené vojnami, utahovalo sa pomali ku samému brehu, aby tu živorilo z rybolovstva, z čoho potom časom povstalo terajšie u samej, tu sotva pol míle širokej úžiny, ležiace mestečko.

Jakokoľvek nepatrúe a žiadneho významu nemajúce mesto zdalo by sa, že je Helsingborg, no má ono preca v historii zvláštne pomníky svojej slávy: zlomená bola tu sila mohutných Hanseatov, ktorí utrpiac roku 1362 pred múrami starého Helsingborgu strašnú porážku, na dlho stratili chuť k podobným výpadom do Švédska.

Vókol ležiace polia pochovaly i slávu pysných Lübeckanov. Drzý plán mešťanosty Jürgen Vullenvebera, ktorý zaviesť chcel demokratické panstvo i nad krajami Škandinavie, bol Molochom, ktorému bohaté mešťanstvo lübeckské donášalo v obeť za úplné štyri roky svoje imanie i životy; no zavše s rozrazeným čelom vrátilo sa nazpät; až roku 1535 na poliach Helsingborgu úplne porazené, vzdalo sa svojho smelého úmyslu a plánu na vždy. V XVII. stolerí bolo mestečko toto Dánmi i Angličanmi často obliahané, no nikdy nedobyté. Roku 1710 pritiahli opäť bojochtiví Dánčania pod veliteľstvom Ranzaua a zúžili mesto tak, že toto temer nevidelo inej pomoci, jako podať sa na milosť a nemilosť. No, v najvyššej potrebe dorazil 11. marca Magnus Stenboeck s radami švédskych sedliakov, napadol Dánov od chrbta tak, že po 6-hodinovej strašnej sekanici museli sa Dáni s veľikou ztrátou utiahnuť. Roku 1805. 31. augusta obnovená bola v Helsingborgu stockholmská, roku 1804. dec. 3. medzi Veľkou Britaniou a Švédskom uzavrená konvencia, dla ktorej Britania prinútená bola vziať na seba garanciu pre subsidie zosilnenia Stralsundskej

posádky a prispieť pomocnou rukou Rusku k obsadeniu ruským vojskom celého Pomoránska.

Helsingborgský príboj je síce malý, no pekný a bezpečný. Jeho rozšírenie, ozdobenie a upevnenie stalo sa rozkazom kráľa Karla XIV. štátnymi výlohami r. 1832. Z vďaky nad týmto, jako i pre poctu historickrej pamiatky 20. okt. 1810, v ktorom jednohlasne za švédskeho panovníka vyvolený tenže Karol XIV. pri svojom príchode k zaujatiu trónu tu nu švédsku jemu vernú zem vystúpil, postavili nad príbojom Helsingborgčania mramorový pomník s nápisom: „Under Konung Carl XIV. Johans regering byggdes hamnen och fullbordades 1832“ a na druhej strane: „Kronprinsen Carl Johan enhälligt vald af Svenska folket landsteg här 20. Okt. 1810.“

Príboj strážený je stálou vojanskou strážou tu garnizonujúceho (vtedy 14. pluku) švédskych husárov.

Na tretí deň pršalo zase a hustá hmla zahľadla okolie. Následok toho bol, že temer do 11. popoludní nemohol som dostať v Helsingborgskom príboji žiadnej lodi do Kodaňu. Mój priateľ zdržiaval ma až do soboty; no mne bol pre neznámosť reči všade čas nudný, kde dlhšie pobavil som sa. I stoj čo stoj, chcel som preč. — Doktor vidiac moju nezlomnú vôľu, odprevadil ma popoludní na druhú stranu do Helsingöru, dánskeho to mesta s 8000 obyvateľmi, živým veľikým prístavom, námorným clom i Quarantaenou.

Všetky kupecké mocnosti vydržiajavú tu svoje konsuláty

Zpomenutý „Aj-x“ bol práve na odbíjaní. To mi bolo veľmi vítané.

Na staniciah Humlebek a Rungsted rozmnožila sa kus naša, i tak malí spoločnosť, ktorá ale vo Vedbeku zase sa značne umenšila. O šiestej predvečerom vykotúľil som sa zase na „perron“ kodaňského Frederikshavna. — Nová nudná nerest! Začal som banovať, že neprijal som nabídnutie môjho priateľa.

Parník „Trave“, ktorý jediný krom poštového „Lübecka“ udržuje spojitosť medzi Kodaňom a Lübeckom, bol už pred hodinou odišiel, a ja „nolens volens“ musel proti všetkej svojej vôľe čakať do druhého dňa. Rozumie sa, že nebolo to ani mne ani môjmu vrecku veľmi milé.

Hugo.

Poveš križiacka.

Od Slovackého.

I.

Ú t e k.

Mladá dievčina — a v smutnom klástore
Bohu na celé posvätená žitie!
Veniec postúpil tmavočiernej pokore
A slzy perlia v jej oči blankytné;
Keď pod čalúnom klakla na mramore,
Prestalo srdca zátraslavé bitie;
Slzy neplynú — no bladosť strašlivá
Sta bladosť smrti líca jej pokrýva.

Chladného mraku nastalé pohody
Oblohe barvu zčistily belavú.
Slnko, križiacke opustiac národy,
Dňa horučosťou utrúdenú hlavu
Krylo do mora Baltického vody:
Lež kým bozkalo vlnôčku modravú,
Zazrečo dnušká zaputnané krýdla
Cez skiel kostolných temné malovidlá.

Lud sa poberá, von z chrámu sa strojí,
Skončené Božských tajomné ofery.
Prečo ten rytier jako socha stojí
O mramorové opretý piliery?
Tvári nevídať, — no poznať po zbroji,
Že on kresťanskej obranom je viery.
Lež koho čaká? — Už dobre ztemnelo. —
Už všeci vyšli — jemu sa nechcelo.

Stojí i stojí, jako obeť mrazu,
Jako náhrobník cmitera tichého.
Tam dačo mihlo! — Nie — to rám obrazu
Pozlátkou bije od múry břeheho.
Tam dačo šuchlo! — To odhlas výrazu
Tichej modlitby z chórů vysokého.
Rytier sa zachvel — či varí sa bojí
V tak pozdnej chvíli kostolnom pokojí?

Mesiace po nebi dlhé hodil šmúhy,
Múry klástorea láce pobielily.
Rytier vychodí — lež s nim dakto druhý —
S pospechom oba na kome skočili;
Mal bezpochyby páža do obsluhy.
Ale prečo že tak rýchle spiešili?
Prečo tak náhle zbehli z bitej cesty
Divých voliac stráž i Iesov nérestí?

Mlčky leteli -- len dúpôt podkovy
Mrakom večerním zavzníeval z dáleka.
Až vášeň i hnev horúcimi slovy
Prse staršieho prelomí Kozáka:
„S radostným srdcom opúšťam hotový
Kraj ten prekliaty! Chcel bych letkom ptáka
Vyleteť z krajín, kde nad mojou hlavou.
Visia výroky tajných tribunálov.

Lúbim zákona zápsy, turmaj, —
Neznesiem tajné dohľadačov spravy —
Od nich utekám v Litvy divé kraje,
Sladšie mi lesy nad stále obavy.
Jagello s bratom rúbe sa krvavé,
I nás zavolať do svojej državy;
I zámku Tröcke on už rozkazuje,
I v ňom križiakov predných shromažďuje.

Litvinov viesť chcem ku zákonitosti,
Tak jednotlivých jako jich hromady —
A keď v zálohe mám silnej ťfnosti
Vrahov, bárs rôznych, nelakám sa zrady;
I súd čo držal úzdu ihi činnosti
Pustiť ju musí — nemá na mne vlády —
V Litve postupom tajným neotočí,
V Litve nedozre, bárs má bystré oči.

Križiacke z očí už zmizly klástorey,
A Niemen blyští široký pred nami!
I skočil z brehu jazdca koník škory,
Prsknul. i peny mieša s vód penami.
Na druhom brehu černely sa bory
Šedími noci ovenčané hmlami.
Mesiace povolný jásajúc na schode
Dlhým sa stlpom sriebil v Niemna vode.

Kým hrom nezpáli, kým Iudia nevytnú,
Pekné sú bory, krásny les sosnový!
Storaké kvety v húšťach jeho kvitnú,
S nimi rozpráva tichý šum vetrový.
Zvonky dvíhajú korunku blankytnú,
I králik biely, klinčok rubínový.
Cez tieto bory a lúky zelené
Znelo kopyta prudkého dunenie.

V rýchlom pospechu strán seba mňajú
 Rozlahlé kniežat Lidických dediny.
 S raňajším slnkom väže sa vítajú,
 Bárš tieh pod zámkom zaliehal doliny;
 Slnkom leštené šišiaky mihajú,
 Slnku sa klonia nábrežné trstiny.
 Nejedon púčok pred slnkom rozkvitá,
 Zem sa jarabie kvetami pokrytá.

Za letiacimi sotva stačia zraky,
 Krajobraz Lidy zmizol jako snenie,
 Mrak znovu bory zatiahol i kriaky,
 I jednostajné v nich kopyt dunenie.
 Slnko prebehaúc lazurové šlaky,
 Za Ponárov sa zklonilo sklepenie; — —
 Už deň raňajšie porozháňal kúry —
 Starší ukázal križiak zámku múry.

„Pozri, tá pyšná Kejstutov stolica!
 To jich državy, kade zazreš okom;
 Nad zámkom väža, to pohan-káplica;
 Tam medzi bustých kadidiel oblokom
 Boha Paroma štedrozlaté líca
 Na piedestale blýskajú vysokom.
 Vidíš tú krásu, na blankyt-obzore?
 To Trocký zámok a to Trocké more!

II.

Posol tajných súdov.

Storáz živšie sú Malborga dvorany
 Lež tie otupné Kejstutov komnaty;
 Jich nekryje krov zo sriebra kovaný,
 Ani čalúnov zlatojasné šaty.
 Sála zámková sťa hluché väzenie:
 V nej vetor šumí i previeva stány —
 Jej hĺbku večné zaliehajú tiene;
 Početné z zeme vybehly piliare —
 Tam sa zrastajú sťa stromov altány,
 Tuná zas tvoria početné konáre,
 Podoprúc rôzne lámané sklepenie.
 A okná, taté hviezd rozličných vzory
 V deň dajú svetlo slabé sťa na svite;
 Iné okrúhle, krásne jich kolory —
 Dnes okná — zajtrá strelnice z potreby.
 Jedno v sklepenia vyrúbané štíte,
 Jasia sťa mesiac na vysokom nebi.

Bárs noc hlboká, bárš v tak pozdnej chvli,
 Ešte sa lampa v temnom byte páli;
 A dva rytieri meškajú v tej sáli,

Dva, ktorí včera z Pruska dorazili.
 Starší mal šišiak, pancier ocelový,
 I plášť široký a na ňom znak kríža;
 A keď kroky jeho k svetlu sa sblíža —
 Na prsách blysne kríž mu diamantový,
 I meč pri boku obosečný dlhý.
 Znáť ho! To komtúr zákona križiakov,
 To mladý Hugo. — Lež kto je ten druhý?
 Jako z patrných možno poznať znakov,
 Nemal on ešte rytierskej ostrohy,
 Prse v panciere tiež neboly tuhom;
 Úbor mal panský, — ale pán mu dvorí,
 Pán s nim rozpráva nie jako so sluhom.
 Slová Hugove skryté tajomnice, —
 Často na páža zahladí sa líce.
 Lebo tie líca sú pekné i jemné,
 Vzozrenie páža tak čulé, dobytčné,
 I oči jasné sťa nebo blankytné,
 Obočie tieňa riasy husté, temné;
 Vlas jeho splýva v zlátisté prstene;
 Ale na tvári smútok — zamyslenie.

Čo to za rytier tak pozdno pribýva?
 Čiernu mal pevne zamknutú prilbicu,
 I čierny pancier i náramenicu —
 Obrovskú postać železo pokrýva.
 Zchýlil sa vchodiac pod veľké piliery;
 No slovom pokoj nerušil zámkový.
 „Prijš sem do hradu čo ťa prinútilo?
 Či rytierom ty krestanskej si viery?
 A čo prinášaš?“ ... „Nič, len smrť Hugovi!“
 Komtura čelo strachom sa pokrylo.
 „Strašný slov tvojich smysel znám krátušký;
 Netušená z nich smrť pre mňa vyzerá,
 Či znáš ovocie bodelsvingskej hrušky?
 A náhrobníky Sandkirchen cmitera?“¹⁾
 Rytier pri menách opustil ramená,
 I dvaráz kývne obrnenou hlavou —
 V oknách zámkových ružička červená
 Padla do oka Hugovi pod vravou;
 Odštikne kvietok — i rytiera badá;
 A rytier mlčí — a ružu prijíma,
 Ku prsám nesie i k ústam prikladá.²⁾
 Čelo Hugove mračí sa počína,

¹⁾ Pod hruškou Bodelsvingu a na cmiteri Sandkirchen odbývaly sa najväčšie zasadnutia tajných súdov, či tajny.

²⁾ Ruža bola znakom tajných súdov, v pochybnom ale páde jej rozličné umiestenie a upotrebenie.

Na tvári zhasly rumenca šarláty.
 Éšte dôvodov zhladáva od neho:
 — „Povedz rytieru, či si ty bohatý?
 Kto tvoji bratia? — a kde ti rodina?“
 — „Bohatstvom mojím kus zlata rídzeho,
 Bohatstvom mojím sú tri miery vína; ¹⁾
 A brat môj tuná na meči vyrytý,
 V jednej má ruke veniec z rúž uvitý
 A v druhej štýlet vrah-krvou zkrápáný.
 Či dostatočné moje ti dôvody?
 Takú rodinu zem červená rodí! ²⁾
 Takých mám bratov! Či som ti už známy?
 Poznáš ma! dom môj i s mojou rodinou,
 Čuj teda! — Krátke sú výroku slová.
 Zrada splnená i pomsta hotová.
 Ty znáš moc súdu — umreš pod hodinou.
 A ty čo páža odev si obliekla,
 Aby si svätej ľud viery kazila, —
 Navráť sa nazpät, odkiaľ si utiekla,
 Tam trest čaká ťa, jaký s' zaslúžila.“
 Vyšiel — a Hugo slova riecť netrúfal.
 „Či čuješ lubá odhlas jeho krokov?
 Čuješ! To posol ukrutných výrokov.
 Smrť mi doniesol, keď šťastie som úfal.
 Ó ľahšie, ľahšie bol bych skonol včera —
 Dnes šťastlivšiemu trudojšie umierať!
 Hlad, mesiac začal cez oblok nazeráť,
 Čuj, jako šumia von vlny jazera!
 Mesiac ma žehná, žehnajú ma valy, ³⁾
 A o hodinu jaký sen zasníjem?
 Lež darmo — darmo! — ja marne nezhytniem,
 Či si rytieri dakedy zúfali?
 Čakaj tu Blanka — privítam ho smele.
 Ten plášť by v boji ruky mi zamotal,
 Ten helm s perami z prikrehkej ocele —
 I meč ten na jich prilahký je hlavy.
 To tuná nechám, i kríž ten iskrový;
 Dlho na prsách mojich sa ligotal;
 On ti zpomene boj môj, boj pokonný — — —
 Nie! — ja žiť musím — žiť chcem, moja lubá!
 Veď ma križiacke vychovaly domy,
 A neraz slávu hľadal som za domom.

¹⁾ Každý, kto chce do spolku tajny (Vemgericht) vstúpiť, musel sa vkúpiť kusom zlata a tromi mierami vína.

²⁾ Tak menovala sa Vestfalia, hlavnie a pôvodnie shromaždište tajných súdov, od čerenej barvy svojich herbov.

³⁾ Vlny.

Mám ja ešte meč, čo poráža hromom,
 Zbroj, ktorej ocel tak tvrdá i hrubá,
 Že ju železo žiadne neprelomí.
 Keď sa tak Hugo do boja pristrojí,
 Nevydrú srdce zpod železnej zbroji!“
 „Jest ešte iný spôsob zachrániť sa,
 V svatine Boha pohanského skrýť sa.
 Kto sa tam vyzná v tých dierach podzemných?
 V krížnych priechodách i úkrytoch temných?
 Nejistá boja kocka rôzne padá.
 A zrade zradou vyhnúť nenie zrada.“
 Povedal — vyšiel — strašnú zbroj prikladá,
 Ktorou sa neraz víťazstva dosekál, —
 Skrútil sa — spešne chodbami utekál
 Do svatín boha, ktorý hromom vládá.
 Svätohňa tiché krážily sa kúry,
 Čierne pilierov lámaly sa tiene
 A rytier temné poprehliada múry —
 Možno v tých múroch, tajné utúlenie
 Vrahov do svitu od ciela zatríma.
 Hugo sa zachvel. Božíste kameňné ¹⁾
 Pri obetnici vókol postavené
 Živými naňho hľadelo očima.

III.

Uskutočnenie výroku.

Nadišla strašná výroku hodina,
 Do sály vkročil mstitel súdov mladý;
 Stane pod pilier i blyška očima.
 Pri svetle blado tlejúcej lampady
 Na dlani rytier opretý spočíva —
 To obeť smrti. Známy plášť rytiera
 So znakom kríža na prsách mu splýva;
 Na helme známe kolíšu sa perá,
 I kríž komtúra na prsách sa jasá,
 I dobre známy meč pri jeho boku.
 Lež či tak rýchle chabne mužská chasa?
 Hugo pred chvilkou smelý i bujarý
 Teraz sa smrti nalakal vídoku.

¹⁾ Božíste = lararium. Staroslovanské chrámy mali podobu viac menej okrúhlastú. Na prosriedku, mieste kus vyvýšenom, kde stúpil len kňazovi a útočište hľadajúcim bolo dovolené, stála hlavná socha, teda v tomto páde Paromova, pred ňou horel večný oheň z dubového dreva, na pravo i ľavo obetnica; vókol týchto väčšie menšie sochy rozličných božství.

Prečo diaľ jeho líca mu zakryla?
 Či slzy kryje, čo tečú po tvári?
 „Hugo — hotový si? — Hodina odbyla!“...
 A ostrie blyso očse jasavej. — —
 — — Križiak sa dlho nad trupom nebavil,
 Štylet mu v prsách rozdretých zostavil,
 Pozrel — i vyšiel — zo sály krvavej.
 Z novu sa dvere prudko rozletely,
 V nich stae rytier. — To on! Hugo mladý!
 Od hlavy k päte odený v oceli. —
 Z očí mu iskria smelosť lampady.
 Zatočil zrakom. — „Blanka, Blanka moja!
 Čo chce ten úbor, tie perá a tá zbroj?
 Prečo tak mlčíš? Čo smutná tvár tvoja?
 Odpovedz slovo, drahý anjelík môj!
 Odpovedz slovo, — pre Boha — tvár siúá,
 Ruka studená i sklistý blesk oka!
 I štylet v prsách! — Už bila hodina!!
 On bol tu! — —“ Ztíchol; a bolesť hlboká,
 I žiaľ citlivý srdce jeho stisnul;

Prsia pracujú sta zbúrené valy;
 Na chvílku v očiach plameň pomsty blysal,
 Ale zanikol vo slzách i žiari.
 „Sebou chcela ma Blanka nešťastlivá
 Pred strašných súdov zachrániť zákonom.
 Nie, keď zlomené šťastia sú ohnivá,
 Ja mám žiťešte?... S Bohom, Blanka s Bohom!“ —
 Lúče zornice zámok pozlitaly,
 Nech vravia ďalší osúd zámku pána.
 Rytieri tajných súdov sa ztratili.
 A strašným pána losom nalakaná
 Celá sa čelať rozbehla z večera.
 Lež kde tak dlho Hugo mešká, hovie?
 Kdeže sa podel? To nech noc ti povie!
 Nech vravia Nimfy Trockého jazera,
 Plakaly za nim. — A keď vystrčilo
 Nad ránom slnko rubínová hlava,
 Slzu na vodních lalijách boľavú
 Bleskom zrenice ono vysušilo.

Petruškin.

FEUILLETON.

V ý p r a v a d o h ô r.

Od L. N. Tolstova.

(Dokončenie.)

IX.

Náše vojsko vydobylo dedinu. Nebolo tam už ani jedného nepriateľa, keď generál s družinou, ku ktorej som sa i ja pridá, k nej sa priblížil.

Podlhovaté, úhladné dómky, s ploskými strechami a červenými kominami, roztrúsené boly po pahrbkovitých, skalnatých zápolach, medzi ktorými vlnula sa nevelká riava. Po jednej strane rozkladaly sa, ožiarené jasným svetlom slnečným, zelené sady s veľkými hruškami a slivami; po druhej strane trčaly nachýlené vysoké skaly náhrobné a dlhé drevené týky, ktoré mali na vrchole kule a pestro barevné zástavky. Boly to mohyly bohátierov.

Vojsko stálo v šíkoch za dedinou.

V okamžení rozprehli sa dragoni, kozáci a pešáci s radosťou po priečných sličkách

a pustý aul zrazu jakoby ožil. Tu rúca sa strecha, sekera zatína do tvrdého dreva a vylamuje dvere; tam začala boreť kopa sena, plot, chyžka a hustý stúp dýmu vystupuje do výšky v jasnom vzduchu. Tu vlečie kôžák vreco múky a koberec; vojak s vyjasnenou tvárou vynáša z dómku plachovú tácku a nejakú maličkosť; iný rozťahuje obe ruky a chce chytiť dve sliepky, ktoré kodkodákajúc behajú okolo plotu; zase iný našiel kdesi ohromný hrniec mlieka, napil sa z neho a potom s hlučným chechtaním praštil nim o zem.

Pluk, s ktorým som vyšiel z pevnosti N., bol tiež v dedine. Stotník sedel na plochej streche dómku a púšťal z krátkej dýmky obláčky dýmu tak pokojne a bezstarostne, že uzriac ho, zabudol som, že sa nachádzam v nepriateľskom aule; skôr zdalo sa mi, že som v ňom jako doma.

„Nuž i vy ste tu?“ riekol, keď ma zazrel.

Vysoká postava poručíka Rozenkranca behala sem tam po dedine: ustavične nečo radil a zdal sa byť veľmi zaneprazdnený.

Videl som ho, jako s vyjasnenou tvárou vyšiel z jednej chyžky; za nim viedli dvaja vojaci starého Tatára. Starec, ktorého celý odev tvorily zaplácané nohavice a pestrý, v handry sa rozpadávajúci polokaftan, bol tak starobou zklüčený, že jeho kostnaté ruky, ku shrbenému chrbtu pevne priviazané, sotva v zhybach držať sa zdaly, a krivé, bosé nohy sotva sa ohybovaly. Líca, ba i časť holej hlavy rozryté boly hlbokými vráskami, zakrivené, bezzubé ústa, šedivými fúzami obklopené, vždy sa pohybovaly; no v krásnom jeho oku žiaril posiaľ oheň a jasne zračil sa pokojný život starčoka.

Rozenkranc pýtal sa ho pomocou tlumočníka, prečo neušiel i on s druhými.

„Kam bych išiel?“ odpovedal a pokojne pozeral na stranu.

„Ta, kam išli druhí,“ prehodil ktosi.

„Mužovia odišli biť sa s Rusmi a ja som starec.“

„A nebojíš sa Rusov?“

„Čo mi môžu urobiť? Starec som,“ hovoril opäť a lahostajne pozeral na kľuh, ktorý sa okolo neho utvoril.

Na zpiatočnej ceste videl som, jako ten istý starec, bez čiapky, ruky majúce sviazané triasol sa za sedlom radového kozáka a s tým istým bezstarostným výrazom pozeral okolo seba. Potrebný bol kľuh výmene zajatých.

Vyjdúc na strechu, roložil som sa vedľa stotníka.

„Zdá sa mi, že nebolo mnoho nepriateľov,“ hovoril som k nemu, chcúc poznať jeho mienku o poslednej srážke.

„Nepriateľov?“ opätovoľ on so zadivným, „veď jich ani nebolo. Či to menujete nepriateľmi . . . Veľierkom uvidíte, keď budeme ustupovať: uvidíte, jako nás vypravdia; čo sa jich ztamtade vysype!“ doložil, ukazujúc dymkou na mladý les, ktorým sme ráno tiahli.

„A čo sa tam robí?“ pýtam se, prerušiac zrazu reč stotníkovu a ukazujúc na zástup donských kozákov, ktorí sa neďaleko

nás okolo nejakého pradmetu shromaždili. V jich prosriedku ozýval sa plač, podobný plaču detskému, a jedon z nich zvolal:

„Nie, nezabi — počkaj — máš nôž, Jevstagneviču? — podaj nôž —“

„Čo tam robia ti naničhodníci!“ hovoril pokojne stotník.

V tom okamžení vybehol z jednej uličky švarný zástavník s tvárou rozhorúčenou a celý zdesený, kývajúc rukama, bežal k zástupu kozákov.

„Nechajte ho, nezabíjajte!“ kričal detským hlasom.

Keď kozáci uzreli dôstojníka, rozstúpili sa a vypustili z rúk — bieleho kozlička.

Mladý zástavník varožil sa, zabručal čosi a celý pomátný stál pred nim. Keď mňa a stotníka na streche zazrel, začervenäl sa ešte viac a pribehol k nám.

„Myslel som, že chcjú dieťa zabiť,“ hovoril jakosi nesmele sa usmievajúc.

X.

Generäl poberäl sa s družinou napred. Broj, s ktorým som bol vyšiel z pevnosti N., zostal v zadňom voji. Stotniny stotníka Chlopova a poručíka Rozenkranca išly spolu.

Prorocstvo stotníkovo vyplnilo sa na vlas: sotva vkročili sme do mladej hôrky, o ktorej hovoril, zjavili sa na oboch stranách nepriatelia peši i na končoch a to tak blízko, že som zreteľne videl, jako niektorí položehľepí, s puškou v ruke, od stromu ku stromu behali.

Stotník zňal čiapku a poznamenal sa pobožne svätým krížom; nektorí starí vojaci nasledovali ho.

„Jai džaur! Urus iai!“ ozývaly sa v lese výkriky.

Slabé krátke výstrely nasledovaly chytro jedno za druhým a kulky hvízdaly z oboch strán. Naši odpovedali mlčky rychlou strelbou. V radoch ozývaly sa z času na čas rozličné poznámky.

„Zkade to striela nepriateľ?“

„Z lesa ide mu to dobre.“

„Bolo by treba diel.“

Delá zostavily sa do reťazi a po niekoľko kartáčových výstreloch zdalo sa, že ne-

priateľ slabne; lež za minútu, ba za každým krokom, ktorý urobilo vojsko napred, vzráhala sa strelba, krik a hluk.

Neustúpili sme od dediny ani na tristo siah, keď tu nad nami zahrnela nepriateľská hrubá strelba.

Videl som, jako delové kule v našich radoch ulice tvoria . . . no, načo vyprávam všetky podrobnosti strašného obrazu; veď bych sám mnoho za to dal, kebych mohol zabudnúť naň!

Poručík Rozenkranc strielal sám z pušky, kričal chraplávym svojim hlasom ustavične na vojakov a zadychčaný skákal od jedného k druhému. Bol trochu blády, čo veľmi dobre slušalo vojenskému výrazu jeho tvári.

Švarný zástavník bol vo vytržení: jeho krásne, čierne oči horely odvahou, perny zľahka usmievaly sa; i príbehol ku stotníkovi, žiadajúc ho o dovolenie, aby mohol hnať útokom.

„Rozprášime jich,“ hovoril v úplnom presvedčení, „dozajista jich rozprášime.“

„Netreba,“ odpovedal krátko stotník, „nadobno nstúpiť.“

Stotina stotníkova opanovala pokraj lesa a ležiac odpovedala strelbou nepriateľovi. Stotník vo svojom obnosenom kabáte a umazanej čiapke, úzdu popustiť koňovi a nohy skrčiac v krátkych strmeňoch, stál mlčky na jednom mieste. Vojaci znali a plnili tak dobre svoju povinnosť, že nebolo treba rozkazov. Len časom okrikoval tých, ktorí pozdvihovali hlavy.

V postave stotníkovej bolo veľmi málo vojanského; no za to zračilo sa v nej toľko istoty a jednoduchosti, že som bol až prekvapený.

„Ten je opravdive udatným,“ riekol som mimovoľne.

Bol práve takým, jakým som ho vždy vidaval: tie isté nenútené pohyby, ten istý pevný hlas, ten istý prostosrdečný výraz zračil sa na jeho nie sice krásnej, ale uprimnej tvári; len v jasnom jeho pohľade mohol si pozorovať väčšiu, lež obyčajne napnutosť jako pri človekovi s celou dušou zaujatou svojou povinnosťou. Jak rozmanité premeny zbadal som pri druhých: jeden chcel sa zdať po-

kojnejším, druhý zamyslenejším, tretí veselejším lež obyčajne; len na tvári stotníkovej bolo vidieť, že ani na to nemyslí, jakým by sa zdať chcel.

Francúz, ktorý pri Waterloo zvolal: „la Garde meurt, mais ne se rend pas,“ a iní, obzvlášte francúzski hrdinovia, ktorí vyriekli pamätné výroky, boli pravda udatní; no medzi jich udatnosťou a zmužilostou stotníkovou je ten rozdiel, že keby podobný znamenitý výrok bol sa kedy ozval v duši môjho bohatiera, dozajista by ho bol nevyslovil: a to preto, žeby sa bál, aby nim nezničil veľkú vec, a i preto, že jestli cíti človek v sebe silu vykonať veci veľké, slov mu netreba. To je dľa môjho náhľadu zvláštny a krásny ráz ruskej udatnosti; a jakože nemá cítiť srdce ruské bôl, keď počuje medzi mladými svojimi vojakmi francúzske nechutné fráze, ktoré napodobňujú zastaralé francúzske rytierstvo? — —

Zmizli v lese. — — —

Po krátkom hluku a praskotu vybehol z lesa podesený kôň a na pokraji objavili sa vojaci, ktorí niesli zabitých a ranených; medzi poslednými bol i mladý zástavník. Dvaja vojaci niesli ho pod pazuchami.

Bol blády jako stena, a pekná jeho tvár, na ktorej pozorovať bolo možno už len stien vojanského nadšenia, ktoré ho pred chvíľou ešte oživovalo, zkláňala sa ľahko na prsia. Na bielej košeli pod rozopiatym kabátom vidieť bolo veľké, krvavé škvrny.

„Škoda ho!“ prehodil som mimovoľne, odvracajúc sa od smutného divadla.

„Veru škoda,“ prisvedčil mi starý vojak, ktorý s tvárou zachmúrenou o pušku sa opierajúc vedľa mňa stál. „Ničoho sa nebáť: kam to vedie!“ dodal starostlivo prezerajúc raneného. „Blázon ešte — a zaplatil to draho.“

„A ty sa bojíš?“ pýtam sa ho.

„O nie!“

XI.

Štyria vojaci niesli na nosítkách zástavníka; za nimi viedol iný vojak biednu kobolu, ktorá dva zelené vozy s lekářskymi potrebami za sebou vliekla.

Očakávali lekára.

Dôstojníci prijazdili k ranenému a usilovali sa potešiť ho.

„No, bratku Alanín, teraz si potančíš trochu s ližičkami!“ prehodil s úsmevom poručík Rozenkranc.

Myslel si najskôr, že slová jeho dodajú odvahy švarnému zástavníkovi; lež jako som súdiť mohol z chladne zamračeného pohľadu raneného, nemaly tie slová žiadaného výsledku.

Pričvával stotník. Pozorne hľadel na raneného a v jeho vždy pokojnej tvári zračila sa nelsčená sústrásť.

„Drahý môj Anatole Ivaniču,“ hovoril hlasom plným nežného živého účastenstva, jaké som neočakával od neho, „zaľúbilo sa tak Bohu.“

Ranený obzrel sa; bladá jeho líca oživily smutným úsmevom.

„Tak je, a to preto, že som vás nepočúval.“

„Povedzte radšej, že sa tak Bohu líbilo,“ opakoval stotník.

Lekár prišiel a vezmúc od ranhojiča obväzky a iné potreby, vyhrnul si rukávy i pristúpil s potešiteľným úsmevom ku ranenému.

„Jako vidím, urobili vám i na zdravom mieste dierku,“ prehodil žartom celkom lahodajne, „prosím, ukážte ju.“

Zástavník počúval; no v pohľade, jakým premeral veselého doktora, zračilo sa zadivenie a vyčítka, ktorú nezbadal posledný.

I začal skúmať ranu a prezeral ju zo všetkých strán; ale ranenému prešla trpezlivosť, s hlbokým vzdychnutím odstrčil jeho ruku . . .

„Nechajte ma,“ hovoril pološeptom, „všetko marné: umrem.“

Po týchto slovách zksesol nazad.

„Jako sa vodí zástavníkovi?“ pýtal som sa vojaka asi po päť minútách, keď som sa bol prv vzdialil k vedľajšiemu skupeniu.

„Zomrel,“ odpovedal vojak.

XII.

Bolo už pozde, keď vojsko v širokej kolone, veselo spievajúc, vracalo sa do pevnosti. Slniečko schovalo sa za posňazeným hrebeňom vrchov a metalo poslednie ružové líce na dlhý tenký oblak, ktorý stál na jasnom, priezračnom obzore.

Sňahové vrchy začaly sa halit v ľalujovú hmlu; len najvyšší jich výbežok vyznačoval sa neobyčajnou jasnosťou v nachovej žiare západu. Priezračný mesiac, ktorý už dávno vyšiel, počínal belieť sa na tmavom blankyete. Zeleň trávy a stromov zčernela a pokrývala sa rosou.

Tmavé massy vojska pohybovaly sa ticho rozkošnými nivami; z rozličných strán ozývaly sa bubny a veselé piesne. Spevák zo šiestej stotniny spieval zo všetkých síl a cituplné, mocné zvuky jeho čistého tenoru rozliehaly sa ďaleko priezračným večerným vzduchom.

Popelka.

Novella od *Viliama Győryho*.

(Pokračovanie.)

Na malé dievčatko nik sa nedopytoval, nedozvedal. Odkiaľ prišla, zkaďe je, kto sú jej rodičia, čo hľadá v tejto malej ukrytej dedinke, prečo musí tu žiť, dokedy má tu zostať: tieto otázky ani nik temer nenadhodil, ale čoby jich i bol v skutku kládol, opravdovú, obširnejšiu odpoveď sotva by bol obdržal. Čo Rozložnovci na túto otázku odvetili, to všetko asi v tomto záležalo: Maličká Betka je preto tu, aby sa maďarsky

naučila. Po dvoch, troch rokoch dievčatko toto tak dobre naučilo sa maďarsky, ani sta by túto reč s materinským mliekom bolo vssalo. Tento cieľ teda bol dosiahnutý; ale ona len i na ďalej tam zostávala, aby sa trápila a trpela.

Musela sa Betka trápiť, ale patrno bolo, že zná i trpeť!

Surové zaobchodenie, jakého sa maličká Betka účastnou stávala v tomto dome, urobilo

ju vážnou, zasmušilou; k ponosu nikdy neotvorila úst, veď dobre vedela, žeby jej ponos i tak žiaden živý človek si nepovšimol. Ale že docela ešte otupenou nebola, svedčilo to, že za tichých nocí, kde už celý dom spal, bolo často ťažké vzdychy počuť z toho kúta chyže, v ktorom si malá Betka bola na zemi biednu, z otrhaného koberca záležajúcu postielku postkala, a na vzdychy často i pridusený žalostný plač nasledoval. Bez všetkej podpory súc, horekovalo malé dievčatko, veď znalo ešte cítiť, znalo plakať — lenže i ten plač dušeť muselo, aby nim domácich nezobudilo.

Tak minuly sa dva, tri roky. Významný obrat nastal v živote malej Popelky. I ju dali do školy. Zvláštnu váhu kladieme na to slovíčko „i“; to chceme tým označiť, že posielanie jej do školy bolo len pobočným cieľom, na koľko jej výchova veru neležala obzvlášť na srdci ani terajšiemu jej otcovi, ani maminke. Ale mali oni svoje roztomilé dievčatko, malú Marišku, zreteľnicu oka matkyňho. I tá prišla už do toho veku, aby sa učila, jestli je jej daka. Staršie dievky už dávno byly dedinskú školu vychodily, tak by Marienočka prinútená bola bývala sama chodievať do nej. A do školy jej bolo ďaleko, i cez jeden mostík ísť sa muselo. Čo bolo teda prirodzenejšieho nad to, že malé dievčatko sprievodčieho potrebovalo? Týmto sprievodčím stala sa malá Betka. Ona sama len málo bola väčšou od Marienky, ale biedou viacej nad ňu otužená. Pravda, že škola odťahuje dievky od pomoci v dome; no ale z čiastky pre poskytnutú Mariške službu bolo načím to prehladnúť, z čiastky bolo možno zameškanú doma prácu vo dne nahradiť večer; takéto väčšie dievča už mohlo byť večer dlhšie hore; no malo to väčšie dievča všetko spolu asi osem rokov.

Obe dievčatká chodily do školy, malá Marienka jako žiačka z povolania, malá Betka len jako jej sprevoditeľka. Táto nemala ani riadnej knižky, ani tabulky, ba ani len riadneho miesta v škole medzi inými dievčatkami. Ta musela sa utiahnuť, kde sa jej práve miestiečka dostalo. Ani nebola zapísaná, ani nezaplatili za ňu; pán učiteľ teda ani nebol

povinným starať sa o ňu a zapodievať s ňou. No tým viac zamestnávala sa s ňou, a či lepšie rečeno, zamestnávala ju pani učiteľka.

Oh, divne vyzeraly za toho času školy! Vtedy ešte nestály pod tak veľkým dozorom, jako stojá teraz; vtedy ešte nepožadovali od škôl seba dokonalejšie statistické dátky, vtedy ešte tieto umkám posvätené miesta sotva navštevovaly vrchnostenské orgány, vtedy to — zvlášť v takýchto malých dedinkách — tak divne išlo všetko, že kto opis toho dnes číta, s pokrúcaním hlavy si sloví: to je prehnané, nepravdivé, nemožné. A preca je to naslkrze nie prehnané, nepravdivé, nemožné!

Podjaseň naplnila sa od jari do jaseňi prázdno stojáca miestnosť školská. Krivo zostavené stolice zaujali rozkustraných vlasov chlapi, neumyté a neučesané dievčence, medzi nimiž sa i pán učiteľ kedy tedy objavil a tá s obyčajnou domácou čiapočkou na hlave a s nevyhnutnou fajočkou v ústach a vyeksamenoval malé dievky, ktoré eksamenovanie z čiastky čítanie, z čiastky ale i paličkou vyklopkanie znamenalo. Naplnenie miestnosti školskej nevzťahovalo sa len na týchto údov.

S priblížením sa zimy dala pani učiteľka i sporohňisko svoje vnieť do školy, a pod tým časom, kým pri fajočke pán učiteľ vynaučoval, pani učiteľka tam i obed navarila.

Dvojnásobné docieľilo sa týmto; nabolo sa treba v chladnej kuchyni zimiť; z druhej strany ale sporohňisko tak zakúrilo v zime, že ani lepšie treba nebolo; malé dievčatká sa mimo abecedy ešte i vareniu priučily, čomu pozdejšie snať ešte viacej osohu brať budú, lež abecede. V jednom kútku školy dalo sa pohodlné miestiečko pripraviť pre husičky. Krmnej huse i tak mnoho miesta nenačím, lebo jej nenarastú pečenky; najlepšie, keď voždy sedí, tak jej i pečenky narastá, i dobre sa vytuší; prirodzene je najlepším miestiečkom pre ňu jeden kútik školy, kde je voždy pred očima. Jestli už potom po čas modlitby a spevu trochu i zagága, i to nenie veľká chyba, lebo veď to celý svet dobre vie, že hus nemôže tak spievať sta stehlík, abo slávik, ale len gágat, jako to hus zvykla. I tohto zvieratka vlastnosť potrebné je znať dieťaťu, muž či to nie dobre,

keď ho môže mať vždy pred očima? K vôli väčšej živosti niekdy sa i prasiatka podávaly do školy, a penevič kus oarúb lebo pomýj sa jma vádycky učelo, konečne tak na to privykli, že sa jim dnu vójsť žiadalo, a tu t-ky kvikot porobili, keď si dvere otvorit neznali, alebo keď jim chytre neotvorili. Čudný to obrázok v našom čase, ale boly časy a miesta, kde bol opravdivým.

Keď pani učiteľka pri tomto zaneprázdnení svojom nejakú pomoc potrebovala, keď jej lebo vody do hrnka, lebo dreva, lebo kukuričné čutky bolo treba doniesť na obeň, samej ale sa jej nechcelo von ísť na studňu, lebo do komery, posielala obyčajne malú Betku. Veď je i tak nie žiačkou, i tak nezamešká ničoho, bár by i poľ dňa v takejto robotě strávil; za odmenu trpia ja v škole, kde sa aspoň zahriať môže.

V tomto ohľade vychovávalo sa dievčatko veľmi dobre po boku pani učiteľkynom; i veľmi bolo prívychlé k poslúchaniu. Postačilo jej len jedno slove k tomu, aby bolo priam na nohách. Ale to jedno slove obyčajne postačilo i k tomu, aby i z chlapcív jedon priam bol na nehách a šiel na pomoc malej Betuške. Ten chlapec mohol byť štyri, päť rokov starším od Betky. Volali ho Ivanom a bol sirotou, chudobný strýk ho vychovával. Keby bohatším bol býval, neomyln by Ivan bol býval prvým v celej škole; ale darmo, nebolo to možné! A vera bol veľmi pilným, veľmi dobrých mravov; lekcia vždy tak znal, jako voda, a nikdy nebol v žiadnej prostopašnosti postihnutý. Bôh vie — tá dobrota sa s nim zrodila. Tento dobrodejný chlapec Ivan bol jediným na svete, čo malú Betušku opravdu kitoval; snáď i za to, že bola tak nevoľnou sirotou jako on.

Keď pani učiteľka malé dievčatko na studňu po vodu posielala, malý Ivan obyčajne sa hned ta dostavil, vyňal z ruky dievčata dlhé so drevo, na ktorom vedro viselo, a takto jej riekol:

„Daj sem, Betka; ja vytiahnem vedro; ty si slabá k tomu, a keby ta dnu ztrhlo do studne?“

O život dievčatka nik tak nepečoval jako on.

Druhýraz, keď Popelku po drevo poslali, Ivan sa i ta za ňou vykradol a tak k nej hovoril:

„Pomôžem ti niešť, Betka, to drevo až ku dverom; ťažké je to tebe.“

Námahy a bremeno dievčatka nikdy nikto takto nesdielal s ňou.

Samo v sebe boly toto všetko také nepatrné maličkosti, ktoré by si snáď nik ani nebol povšimol; óh, ale tej malej deve tak nevyšlovs dobre padly. A jak by nie? Veď toto bola prvá srdečná sdielnosť, ktorú v živote získala, veď to boly prvé úprímné a vřídne slová, ktoré v živote slyšala!

A toto vřídne chovanie sa chlapcovo budilo sestriřnú dôveru v dievčatku. Celou otvorenosťou raz prejavila sa k nemu:

„Bože môj, Ivane, jako by som rada čítat sa naučila; ale mňa nikto neučí! Doma vždy ma chlapci sprostou prezývajú; veď je pravda, že sem sprostá, ale čože ja môžem za to, keď ma nik neučí!“

Ivan slutoval sa nad ňou, i počal ju učif. Zriedka stačili, najviac len pred školou, trochu to i pomali šlo, ale sa dievča preca len naučilo čítat z knižočky Ivanovej. I písať naučila sa Betka na jeho tabulke, i počtovanú sa trochu priučila pod vedením jeho; ale k počtovanú mala i najmenej spětobnosť i najmenej chuť. O vela ľahšie priučila sa spevu ťažkých nábožných pesniček, ktoré sú tak pekne, tak srdcom otriasajúce; jestli jich takéto nevinné detičky spievajú.

Bôh zná, prečo, prečo nie, ale malá Betka medzi nimi tie najradšej mala, čo boly najsmutnejšie. Tie s takým citom spievala, že ten, kto ju so súcitom načúval, až zdržať sa nemohol. Doma ju i vysmievaly deti za to, takže len potajne spievať mohla. Keď jej niekdy v zahrade dali prácu, kde len sama bola, pozdejšie potom v jaseně večierky, keď vo dvore na chladnej zemi husy křmila, pokiaľ údovia rodiny pri sviečke si v teplej chyži hoveli: ať i miesto nebolo tomu primerané, pri takejto práci odrazu začalo dievčatko vyspevovať, má veľmi hlasne síce, ale tým viacej s citom túto:

„Ó jak ste vy šťastliví,
Ktore ste zemřeli,

A Krista milostivý
 Obličaj uzreli:
 Už ste biedy zbavení,
 V ktorej my žialime;
 Vy ste už oslávení,
 Po čom my túžime.“

Niekdy zaspievala si:

„Kto len na Boha sa spolieha
 A v ňom si skladá nádej,
 Nech jako chce kríž naň dolieha,
 Premôže všetko snadnejšie.
 Bôh sa svojich vo dne v noci
 Ujíma, dáva pomoci.“

Niekdy i sama zakončievala so slzami pesničky tieto; ale preto tak cítila, že jej po nich vždy odľahlo na srdci, vždy s lepšou vôľou končila práce svoje, vždy väčšiu vďaku cítila oproti Ivanovi, ktorý bol tak trpezlivý, že ju týmto pekným pesničkám priučil.

Sami tohoto obsahu pesničky o tom svedčily, že tá deva veľkú náklonnosť mala k citlivosťkárstvu, a či k zádumčivosti. Ináče spôsob jej života bol dľa toho; o mnoho viacej bolo v ňom smútku, lež radosti; či sa možno diviť, keď v bolavom srdci trňa zostalo?

Život dobrosrdečného druha jej nebol preca tak smutným, jako jej; ten sa aspoň na rodičov svojich vedel rozpamätať, ten aspoň v dome rodiny mohol mať prítulok, keď celkom osiroteľ. Tito pokrevní boli veľmi chudobní, ale milovali úprimne šuhajka sirotu.

Cez dedinku pretekal potôčok, na ňom stál chudobný mlyn na jedno koleso a Ivanov strýk bol v ňom tesárskym pomocníkom; to jest, bol on len posluhou, lebo tesárstvu nebol správne sa vyučil, ale že sa jako želiar priučil trochu tesaniu, i so strojom mlynským bol oboznámeným, po smrti predošlého mlynára stal sa tu správcom, meričiek odberateľom, len že pravda nezabudol pánom majstrom dať sa nazývať. Po smrti Ivanových rodičov prijal on k sebe sirotu; pravda, že bol i sám tak chudobným stať sa ta kostolná myš, ale daj sa svete! už sa len nájde vo mlyne miestiečko, kam by sa malé chlapiatko utiahnuť mohlo, a i kúsok chlebička ešte len zvýši pre neho. Ani ten darmo jiesť nemusí, aspoň postojí tu i tu na stráži vo mlyne, alebo odbehne po štvrták pálenky k Šalamúnovi, alebo bude chytať ryby v potoku a tak

zaobatará celý dom večerou. Nebude jiesť darmo. Jeho zamestnanie vokol domu započínalo sa najviac s letným časom, keď školy nebolo; v zime ale, keď voda v potoku zamrzla, mlyn nemlel, vtedy doma menej bolo roboty a starý mlynár neodtiahol Ivana od školy. Nech sa len učí, inšie mu i tak nemôže dať, len to, že ho dá vyučiť.

Ivan mal chuť ku stolárstvu. V malej strýkovej dielni rád si on hobloval, stružličkoval a popri boku starého strýka svojho také pokroky urobil, že ho, majstra svojho, temer prevýšil. Čo okolo domu lebo mlyna bolo treba napraviť, tak dobre spravil i on, jako sám starký strýk, takže prácu takúto možno bolo mu sveriť. I usniesli sa na tom, aby sa stolárom stal; keď prijde tomu čas, pôjde vraj na učestvo a potom na vandrovku. Ale to všetko ešte bolo ďaleko; mohly ešte minúť i dva i tri roky, a to je ukrutne dlhý čas v živote dieťaťa.

Keď sa malá Betka s dobrosrdečným chlapčekom v škole oboznámila, ani nemyslela na to, žeby škola mala i prázdniny, a sice na dedine od skorej jari až do pozdnej jaseňi, a že za tento celý dlhý čas snád ani len raz nesíde sa s jedínským svojim poťesiteľom.

A škola mala prázdniny a každodeňné vídanie-sa razom sa pretrhlo. Prišla zkuška. Malá Mariška dva týždne vopred každý deň dvaráz predčítavala si svoj veršík, ktorý jej ani nebol pán učiteľ vybral, ale sama jej mamka, ktorá sa za veľmi vzdelanú osobu držala. Ale keď ten veršík deňne dvaráz opätavala, to zase najmenej dvádvasaťkrát sa opýtala, kedy budú už jej šaty hotové?

Mama ju tešila, uspokojovala, že budú, byť musia, a čoby jich priam zpod zeme vyhrabať mala. A v skutku byly pekné, utešené šatočky, do ktorých keď sa obliekla, ešte o mnoho pyšnejšou sa stala, lež prv bola.

Malej Betke nedali spraviť šatočky. Ale i na čo, veď ona ani na zkušku nepôjde, ona nenie žiačkou, len domácej dcerečky sprievodkyňou.

Na veľké prosenie preca ju len pustili na zkušku sta poslucháčku, lebo si vzala toľko smelosti, že o to požiadala, žaby rada

tam byť a počuť, jako bude malá Mariška svoj veršik odriekať. Na tomto základe dovolili jej, aby šla na zkušku.

Ale veru nač to tajiť, malé dievča nie len pre túto príčinu si žiadalo byť na zkuške. Tak jej čosi šeptalo, že toho hodného, dobrého šuhaja, ktorý ju učil a tešil, tam verejne pán farár pochváli, čomu sa už vopred tak veľmi tešila.

Dľa obyčaja vydržovali zkušku v kostole, a neškolská mládež shromaždila sa na chóre. Betuška tísila sa do predu a pomedzi drevené mrežky strčila hlavu, aby lepšie vidieť mohla. Preto pravda kľačať musela, čo bolo dosť nepríjemné; ale malá devica nepocítila teraz tú nepríjemnosť, len aby vidieť a počuť mohla všetko, čo sa tam dolu robíť bude.

Najprv to zbadala, že temer každý chlapec a každé dievča má nové šaty, len malý Ivan nie. Ten i teraz v tom starom bekečku bol, ktorý v zime nosil, iba na laktoch mal dve nové záplaty; mimo týchto nič nového nebolo na ňom. Vlasy mal i teraz tak pekne učesané, jako obyčajne, tvár i teraz tak čisto umytú, jako ustavične. Poriadku milovným šuhajčekom vždy bol a na čistotu nebolo treba nikdy ho upomínať.

A maličká Betka v skutku dobre to tušila. Ivan zo všetkeho odpovedal výtečne, a keď odpovedal, vtedy pán farár a pán dekan obyčajne klonili jedon k druhému hlavy, niečo si šeptali, alebo aspoň nimi úľabne pokývali. Malé dievča zpozorovalo to: a tešilo sa. A keď i jedon príklad „regule de tri“ na tabuli dobre vypracoval, v ktorom ešte i zlomky boly, a vypracoval tak, že na miesto špongie uživanou zajačou nôžkou ani len jedno jediné číslo nezotrel a vypracoval tak veľkými číslicami, že oproti sediaci páni i bez okuliarov všetko dobre vidieť mohli, osvedčil pán dekan slavnostne: „Dobre je, výborne, syn môj.“ Srdiečko maličkej Popelky tak zatrepotalo na chóre, že keby v kostole tichšie bolo bývalo, snaď by ten tíkot i tam dolu boli očuť mohli.

Táto blaženosť bola posledným darom školského roku. Po zkuške prestalo navštevovanie školy, nemohli sa mladí priatelia viacej vídať, shovárať.

Tak nazdala sa malá deva a mýlila sa. Pán Bôh neopúšťa tých, ktorých miluje, a obyčajne tam jim otvára prameň radosti, kde by toho najmieň boli očakávali.

Pani Rozložná myslela, že je malá Popelka dosť už silná k tomu, aby mericu žita na taličke do mlyna zaviezť mohla. Veď sa tam traťí niekto, kto jej vrecko žita z taličky zloží a zase múku na ňu naloží. A v skutku traťil sa, bol to malý Ivan. Teraz mali ešte viac času spolu hovoriť, lež v škole; lebo pani Rozložná prísne naložila, aby sa domov prísť neopovážila, kým celá merica nebude zomletá, a aby vždy pozor dala, jako sa mele, aby nedriemala, preč neodišla, lebo mlynári sú vraj všetci zloději, ktorí vždy okrádajú melúcich a také mýtovnice berú, žeby i štvrtina moc bola; nenie potom div, že sa také pekné prasiatka vyvaluju pred mlynom; lahko vraj tam prasce dochovať, kde to z cudzieho vreca sa sype.

Takýmito praktickými zásadami a hospodárskymi napomenutiami vypravila pani Rozložná Popelku na cestu, ktorá tento rozkaz práve tak plnila jako iné, ale o mnoho vďačnejšie, lež všetky iné, lebo veď pri tejto príležitosti išla na to jediné miesto na svete, kde sa s láskou a so súcitom potkala.

Kde Ivan bol, tam sa okradnutia veru nebolo čo báť; ale preto malá deva verne dočkala, počím jej žito sa zomlelo, nepohla sa ani na piaď zo mlyna. Čítali, alebo shovárali sa spolu sťa brat so sestričkou, vlúdne, úprimne, nevinne. O ľúbosti nevinne deti nemohly znať ničoho. Jich len súcit, priateľstvo a smutného lósu spoločný záujem spojeval. Jich shovor bol voždy tak nevinným, že by mu i sami anjelia s radostou načúvali boli.

Betuška najradšej počúvala, keď jej Ivanko o svojej matke rozprával. A on tak mnoho pekného vedel rozprávať o drahej nebohej matke svojej! Jak ľúbo tá k nemu hovorila, jaké pekné šatočky mu šila, jaké dobré kúsky mu jiesť dávala, a keď mu niečo chýbalo, jako srdečne vypočuła ponos jeho a náhlila mu pomáhať. Keď vstal, vtedy jeho mamička už vždy bola hore; ona ho umyla, učesala, obliekla, a on až po dnes ešte všetko tak robí, jako sa od svojej ľubej matičky naučil.

A jakó krásne spieval zbala, spieval svetské i nábožné piesne; a jaké preutešené povesti vedela rozprávať! V zime matka celý večer priadla a rozprávala a Ivan položil si hlavku matke na kolená a počúval. Niekdy to bola taká veselá povest, že sa oba smiali sta dvoje hrdličiek; niekdy opäť taká smutná, žeby mu srdce bolo puklo od žiaľu, keby sa nebol vyplakal. Takýto čas sa mamka obyčajne rozosmiala, skloniac hlavu k Ivankovi, ale tiež so slzami v očiach takto mu slovila:

„Ty malý blázonko, ty, muž čo plačeš, veď je to len poviestka!“ I bozkala ho, a tento bozk, tento materínský bozk lepším bol od cakrového mlieka! Keď bol potom ospanlivým, mať ho vždy uložila, spolu sa pomodlili, on v posteli kľaciac, matka pri posteli stojác, a jemú sa vtedy tak zdalo, jakoby i matka také zlaté krydla mala, jako ten zlatý anjel v kostole, čo tak pekne hľadá od organa dolu. I jeho matka tak pekne, tak vlúdne hľadela naňho. Už nehľadá viacej.... dostala v skutku krydla — malého synka nechala na zemi, ona sama ale hore vzlietla k opravdovým anjelom.

Óh, jaká sladká, jaká smutná bola táto rozprávka, jak tomu, čo ju rozprával, tak tej, čo ju počúvala.

Takáto rozprávka tým sa obyčajne končila, že sa oba rozplakali. Ivanko tú oplakával, ktorú zmal a utratil, Betka tú, ktorú nikdy nepoznala. Ach, jaký biedny lós bol oboch! Ale lós malého dievčatka bol zajiste najbiednejší.

O to, jakého malé dievčatko vo mlyne malo tesiteľa a ochranu: o to dlho nik sa nestaral, nik si to nepovšimol. Ktože by sa bol staral do tých ubohých dvoch sirôt?

Raz doznali sa to ale preca, jakým je malý Ivan Betuške neohrozeným ochrancom. Na drahé leto, keď deti už o celý rok zase staršími sa staly — malá Betka bola jedenást- a Ivan štrnásťročný — poslali Popelku opätne ešte raz do mlyna. Teraz o mnoho dlhšie tam sa bavila, lež inokedy, takže pani Rozložná ja upodostrievať počala, že sa domácej roboty vymknúť chce, alebo čas niekde daromne a niekým preštedboe. A nebola toho tá príčina; ale bohatší jedon hospodár naraz do-

niesol viacej pšenice mlieť, a tým tá cez ka-meň neprešla, dotedy sa prirodzené druhému mlieť nemohlo. Popelka daného rozkazu prísrne sa pridžala, i strážila pšenicu, kým na ňu rad prišiel; ináče nič jej nepadlo tak snadno, lež vyplnenie rozkazu tohoto. A veru už mrkalo, keď sa jej pšenica zomlela. Ponevác oproti Popelke v celom dome Rozložných zašť panovala a pani Rozložná vždy to najhoršie o naj predpokladala: i teraz z okamženia na okamženie netrpezlivejšou sa stauíc, konečne naložila mladému panáčkovi Miškovi, ľubému synáčkovi svojmu, aby sa šiel prešť pri mlyne, dať pozor na toho daromného fagana, a jestli ho pri nejakej hre zastihne, aby ho dobre, ale dobre nabíl.

Panáček Michal bol už vyšie päťdesť rokov starý, i došiel práve z blízkeho mesta, kde do gymnasialnej školy chodil, na prázdniny domov. Jako mestský panáčik gavaliera hral v dedine, s korbáčikom chodiac v ruke. I teraz schytil korbáčik a šiel rýchle smerom ku mlynu. Sotva bol v polovici cesty, našiel na brehu potoka tú, ktorú hľadal. Na miesto nej samej našiel dvoch, s Betkou i mlynárskeho chlapčeka Ivana. Chlápec pomáhal jej tiskať taličku a práve teraz po prvýraz od-dychovali. Betka sedela na vreci a Ivan stál pri nej.

Panáček Miško skryl korbáčik za chrbát a tak sa prikradol k nevinne sa sbováraujúcim. Sotva ta došiel, hodne šibol dievčatko po chrbte a ohriakol ho surove:

„Nuž ty tu mrháš čas, daromnica?! Len príď domov, dostaneš ho!“

Dievčatko hrozne vykriklo. Haňa ho ešte väčšmi bolela, lež bitie. Jedným skokom stála za Ivanovým chrbtom, jakoby pudom prirodzeným vedená utiekať sa chcela o pomoc silnejšieho. Nebolo jej treba ani nič hovoriť, nebolo jej treba o ňu prosiť, lebo chlapek už vtedy držal pániika svalovitou rukou za rameno a volal naň:

„Neopováž sa ešte raz udrieť to dievča, lebo si priam v tom potoku!“

„Ty bys mňa chcel hodiť do potoka, ty darebák, ty žobrák!“ odvetil mu pánik, a vytrhnúc si rameno z ruky, jeho zase biť chcel.

V tom okamžení chytil mu Ivan korbáč, jedným mohutným trhanutím dostal ho von z ruky Miškovej a zahodil do potoka; zahodil — korbáčik pánikov.

„Môj korbáč!“ vykrikoval pánik zúrivo a hnevom rozpálenou tvárou pochytil ostrú skalú z zeme a hodil ňou do hlavy Ivanovej, že sa bez vedomia zvalil Betka ochranca na zem.

Všetci traja boli ešte detmi, ľudskú krev vylievať navideli nikdy.

„Prekliaty!“ vykrikovalo dievčatko v zúfalstve, „zabil si ho!“

I sám ten nerozmyslený skutok učinivší pániček uveril to. Hrozným strachom vražedníka hnaný, na smrť bludý utekal Miško domov z miesta toho hrôzy.

Keď sa dievčatko z hrozného strachu svojho prebralo, prvá jeho práca bola tá, že si šatočku z hrdla odviazalo, ku potoku s ňou bežalo, do vody ju omočilo a zase sa rýchle naspät s ňou vrátilo. I poklaka Betka ku nemu a kým jej vlastnou tvárou slzičky sa lialy, mokrú šatočkou s najvätsou nežnosťou a opatrnosťou umývala zakrvavenú tvár svojho obranca. Keď čerstvá vodička tvár jeho ovládla, prišiel chlapec pomali ku sebe. Otvoril oči, a jako zazrel, kto je to, čo ho opatruje, vlúdny úsmev zahrál mu perami, i šeptal:

„Tys tu, milá Betuška? Ach dobre, žes tu!“

Dievčatko zase bežalo ku potoku, aby šatočku omočilo a to dotedy opätovalo, kým sa Ivan úplne neprebral. Potom chcel zase ťahať domov jej taličku; ale dievčatko nijako nechcelo k tomu privoliť.

„Nesmieš, Ivanko, veď ja ťa zaveziem sama domov; ale najprv teba domov odprevadím.“

Toto zase chlapec nedovoliť. „I tak si sa už dlho zdržala,“ riekol, „ubijú ťa doma. Ja zajdem už i sám domov; neboť ma už — veľmi.“

„Chudáčik Ivanko!“ slovila deva povdavným zrakom a slzavým okom pozerajúc naňho; „to nikdy nezabudnem Miškovi, že ťa tak udrel.“

„Chádatko Betuška!“ odvetil Ivan, „ani ja mu neodpustím nikdy, čo tebe urobil.“

I pozdravili sa a rozišli. A jako šli popri potoku jeden doľu, druhý hore vedou: časom zastavil sa hneď jeden, hneď druhý a načúvali. To načúvali, či sa niektorému niečo neprihodilo, či ozaj už došiel až domov šťastlive?

Nestalo sa nič žiadnemu, — došli domov šťastlive; pravda síce, že bol už čierny mrak, padol dolu na zem, ale na cestu tých dobrých dvoch dietok už počaly nebeské hviezdíčky svietiť.

(Dokončenie nasleduje.)

Medressé a softovia.

Príspevok ku poznaniu kultúrneho rozvoju v Turecku.

Podáva Ján Kullík st.

Nech že sa i ja — „starešina,“ ktorý ešte europejskú bonapartovskú vojnu z mladistvých dôb svojich pamätám, medzi vás, vy mladí sokoli tatranskí, zamiešam; veď nám i tak kdesi vytýkate, že sme ochabli a z bojovného šiku vystúpili! Oj, neochabli sme, len predvoj vám postúpili; i za vami pevným krokom kráčame v borbe za naše kultúrne-národné bytie či nebytie, a čo ešte zo starých bojov sily v nás, tou, kde sa dá, podporujeme vás, razíme vám cestu. A či to nenie podpora, keď náš malý Slov. Bánkedes

všetky slovenské a viacsaj českých časopisov a to vo viac výtiskoch odberá? Nech by to všetky slovenské obce, mestečká a mestá robily, kto by nám na tomto poli odolal? Bola by to mravná veľmoc a tej klonili by sa všetci naši odvodilci. Ale k veci!

Na dolhom Dunaji zúri boj: alebo kríž alebo polmesiac podfahnúť musí. Zraky všetkých národov obrátené sú na toto krvavé dejisko, kde vedchá budova ríše osmanskej na hrubú klesá. I nebude od veci, keď aspoň skrovný náčrtok základu toho, na ktorom

kultúrny rozvoj tureckého národu spočívať má, podám.

Turecko zaujíma teraz 20—25.000 zemepisných štvoročných mŕl v Asii, a síce bohaté zeme Armeniu, Kurdistan, Irak-Arabi, El Džesireh (Mesopotamiu), Malú Asiu, Syriu s Palestinou, polostrov Sinajský a celú Arabiu s veľmi značným obyvateľstvom 16—17 mil. duš, najviacej k islamu sa priznávajúcich. Európske Turecko má 9451 zem. štvor. mŕl so 16—17 milióny obyvatelov, z ktorých pripadá na Bulharov 6—7 miliónov, na Srbov 2,000.000, na Albancov 1½ mil., na Grékov 1,000 000, nerátajúc iné ešte národy. Sultán je teda najmocnejším panovníkom mahomedánskym na svete. Tak zvané sväté mestá, Mekka a Medina, ležia v jeho ríši; a preto nazýva sa „panovníkom veriacich,“ najvyšším knazom islamu a obhájom viery. Korán hovorí o sultánoch: „Oni sú páni národov a tŕňou Boha na zemi; oni sú vojvodovia a predstavení spravodlivosti, páni všetkých pozemkov, statkov a životov ľudských; všetka vydobytá zem patrí jim.“ A sultán musí byť preto bohatý, spravodlivý, milostivý, najmä naproti ulemom, lebo tito ulemovia tvoria zvláštnu mocnú kastu, ktorú panovník nikdy proti sebe popúdiť nesmie; týchto moc tak zrástla, že už často sultánovia vo svojich palácoch triasť sa museli. Peknú ilustráciu k tomu podali nedávno nádejní ulemovia, t. j. softovia, poslucháči to tureckého bohoslovca, na ktorých dorážanie veľký despota Abdul Aziz svojho veľvezíra a Seich-ül-Islama (hlavnieho knaza) zhodil a i sám účasťou týchto „študentských mudrcov“ s trónom i hlavu ztratil.

A kto sú títo softovia? Jako to vyzerať s jich vzdelávaním sa? Islam nemá tak organizované bohoslovecké ústavy, jako kresťanstvo; tak jako i koran ani zďaleka ku evanjelium prirovnať sa nemôže. Nuž práve tak sa liší i mahomedánsky učenc bohoslovca od kresťanského. Islam vôbec žiadnych druhých škôl nemá, len tie pre bohoslovcov určené, ktoré i budúci právnici, filologovia, filozofovia, mathematici, astronomi, historici atď navštevujú.

V Islame takto to vyzerať so školstvom: pri každej väčšej mešite jestvuje osobyté

stavisko *Medressé* (zkúmací, zpytujúci dom) rečené. Svoje vydržiavanie táhá Medressé obyčajne z vlastných dôchodkov a zo základín zbožných láskavcov. Moslem to za Bohu najľúbeznejší skutok pokladá, keď takéto pobožné miesto založí. Bývalý sultán dal v Bekšitaji mešitu postaviť, ktorá názov „Azizieca“ nosiť bude a hneď pri nej ulicu a v nej viac domových bytov, z jejichžto dôchodkov mešita a medressa udržiavať sa má. Tieto školy, v ktorých sa všetko možné, užitočné i neužitočné učí, menuje Moslem „Medresse-mi.“ Keď odhodlá sa mladý Moslem do takej školy vstúpiť, to sa môže každého času stať, bo v medressach niet žiadnych prázdnin, ani istý čas k zapisovaniu. Obyčajne stáva sa to na počiatku jari a podzimku. Ani zápisné neplatí sa tu, ani zkúšky nového hosta miesta nemajú; dostačí, keď taký dovandrovaný studiosus hodnú porciu zvedavosti a odporúčajúce písma z domoviny svojej prinesie. Obsah takého odporúčajúceho písma býva, že jeho otec, starý otec, praded boli stĺpy islamu a že dva triráz za života do Mekky a Mediny putovali a jich mladý potomok robí nádeju, že svojou horlivosťou a učenosťou bude islamu časom k chľúbe a cti. Na to najväčšie záväzanie kladú. Prijatie teda na akademii (!) rýchlo sa skončí a večer prijatý šuhaj zajtra je už akademikom a dostane titul „softa.“

O pravom význame slova softa podnes arabskí etimologovia nesrovnávajú sa; niektorí ho od grckého „sophos, sophisma“ (mudrc, umelec) odvodzujú, druhí za slovo perského pôvodu „suchlech“ (páliť, spáliť) z pokazeného participia toho slova držia — tedy podľa týchto druhých: „od zvedavosti horiaci mladík,“ to je softa.

Zaopatrenie svoje najde si softa, keď nemá z domu podporu, v samej medresse, alebo keď dajakú kondíciu, jako kníhriaditeľ, pisár, domový vychovávateľ prijme. Obyčajne sa tým ľuďom vyučovanie malých detí zverí, a každý bohatší Turek z medressy zaopatrí si softu, ktorému poskytne chovu, hospodu i maličký plat, za čo mu tento jeho synkov (bo dcérky bývajú v háreme od matky, alebo niektoje otrokyne vzdelávané) vychováva, tak

ale, aby jich na bohobojných Islamov odchoval. Nenávisným okom šilhajú chudobnejší Turci na boháčov, ktorí takúto perlu, drahokov — softu vo svojom dome majú a oni bez takéhoto zaobísť sa musejú. Nenie ani divu! Taký softa je obyčajne „faktotum“ v dome, alebo „spiritus familiaris,“ keď on deti vychováva, zápisnicu domového pána vedie, jeho často i svojou radou podpiera a pri tom dohliada na všetko pri dome, aby sa prisne v ňom podľa predpisov koranu konalo.

Teraz už vidíte, čo softovia môžu! Oni, keď na to príjde, i celú europejskú diplomáciu s jej reformami poturbujú.

Nuž ale, počme zas k medressam. Ponevác všetko na učbárovej vôli záleží, tak o školskom poriadku ani reči. Každý učbár určí si hodiny sám, jako ho vôla nadíde, svobodnovoľne, i učencovi je voľno, učbára i hodiny si volí, jako mu vôla príjde. Podelenie hodín v medressach neznajú a prednášky jedného učbára trvajú tam dakedy za dve i tri hodiny jedno po druhom, podľa toho, jako je učbár naladený, keď tento nie tak na plat hladí, jako na mzdu, ktorá za svedomité vyplnenie povinnosti, totiž na tú snahu, svojich poslucháčov za bohobojných a učných Mosleminov vychovať, v tureckom raji na ňho čaká. A to softovia oceniť si vedia, žeby sa ani jedon neopovážil pod prednáškami odísť, alebo dlhú chvíľu pri tom ukázať, bo by taká nevytrvalosť proti slušnosti čelila a proti nebu sa prehresila. Ináče softovia pod dozor nepadajú. Pri prednáškach sedí učbár v predku siene na nízkom divane a žiaci na koberecoch pouseďaní (i na kožach zvieracích) naslúchajú, jako keď naše deti na zemi v prachu hračky si robia. Disputacie v prosried prednášky sú dovolené a professor práve rád má, keď jeho žiaci o prednesenom odseku s nim,

abo medzi sebou ostré hádky a dišputy zavedú. — Keď už tak softa istý počet rokov v medressé strávil a poklad svojich známostí si rozmnožil, s hrdým seba povedomím povie knižkám „s Bohom“ a vystúpi do verejného života. Zkúške sa prave podrobiť nemusí, ani sa za školské svedoctvo starať; dost mu je, keď mu professor dá malé písmo, kde pilnosť a nábožnosť svojho učenca vytváruje a ho ďalej odporúča. Obvykle dostane taký abiturient po dokončení svojich studij úrad pri vláde, a sice bude z neho Imem (kazateľ) pri daktorej mošeji, alebo Mollah (celý kňaz), alebo Mufty (vykladač zákona, notár, advokát, to spolu chodí), alebo Kadhi (sudca). Keď sa uchádza o duchovnie postavenie, vtedy sa musí u Šeich-ül-Islama, ktorý tu svoju residenciu má, predstaviť, alebo i u daktora Kadhi-Mollaha (kňaza a sudca jednej provincie, ktorý ho zksuje, či pre tento duchovní úrad má dostatočnú známosť, jako známosť korana, staroarabskej a krajinskej reči a jej mluvnice, známosť biografie proroka z Hašam Ben Mohamed El-Rebbe, niečo z filosofie Alkimi, Alfarabi, Ibn Jachja a Komentara Avicenna k prácam Aristosa (Aristotelesa). Jestliby sa kandidát nedostatočným k niektorému zo žiadaných úradov byť dokázal, nuž sa mu jednoducho odročí a on sa za „Naiba,“ t. j. prisedníka súdu vymenuje a môže sa zatiaľ k druhej zkúške pripraviť, a keď prináležal k stavu Muftov, abo Kadhihov, bude z neho „Klema,“ t. j. štátny mudrc, a má pri vládnej správe slovo. Najvyšší medzi Muftami je Kebir (veľko-mufty), ktorý i titul Šeich-ül-Islama nosí. Tento veľikáš má to jedno dobré, že nemôže byť na smrť odsúdený, ale zhodený ovšem, jako sa to dorážaním softov nedávno stalo a celú diplomáciu europejskú pomýlilo!

Teša Nikolič.

(Vyobrazenie na strane 265.)

Srbský minister války, Teša Nikolič, je jednou z najprednejších osobností v Srbsku, čo tým viac na váhu padá, že je aj príbuzný kniežata. — Po odbavení gymnasia študoval

v Berlíne vojenské vedy r. 1855—1858; na to stal sa professorom na belehradskej vojenskej akademii a veliteľom baterie. — Nikolič zasúbil sa ešte za nebohého Michala

s Herminou Obrenovičovou. — R. 1873 stal sa plukovníkom a veliteľom belehradskej posádky. Vojak je vzdelaný a rozhodný, a terazšie sriadenie srbskej armády je po Zachovi a teraz už v čas války po Čerňajevovi najviac jeho zásluhou. Nikolič stal sa ministrom války lanského roku. — Avšak práve čo toto píšeme, doniesli temer veľačasopisy z Belehradu zpravu, dla ktorej Nikolič z hodnosti ministra války zaľakoval.

Ubytovanie Čerkesov medzi Bulharmi.

(Vyobrazenie na strane 273.)

„V okamžení tomto vraždený je celý jeden národ. Kde? V Europe! Má tento zločin svedkov? Má svedka jedného — a tým je celý svet.“ Tak prehovoril nedávno slavný francúzsky básnik Viktor Hugo. A slová jeho sú páľčivou výčitkou diplomacii, ktorej v Europe osudy národov do rúk sú zložené; ne sú i útechou tým, ktorí obeťou sa stali hrozného utrpenia, sú útechou i nám, ktorí plakať musíme nad krutým osudom bratov našich, na Balkánskom polostrove krvácajúcich. V Bulharsku trpeli a trpia bratia naši najväčšiu biedu. Čo toto píšeme, množí sa bieda viac a viac. Jadro celého obyvateľstva zahynulo na popraviskách a väzeniach. Vyše 50.000 nešťastníkov pozbaveno je prístrešia a všetkeho, čo by jim skromnú výživu poskytnúť mohlo. A čo nezničila turecká besnota, to stane sa obeťou hladomoru. Anglický jedon dopisovateľ píše, že nedávno našli sverepí bašibozuci osem žien, ktoré sa boly za niekoľko týždňov v jednej jaskyni skrývaly. Ubohé boly hladom zmorené a podobaly sa mrtvolám. „Pohľad na tieto ubohé esoby,“ hovorí dopisovateľ, „ktorým z tvári hľadela smrť, a ktorých vysušené telá prikruté boly špinavými handrami — tento pohľad nútil k plaču, a preca boly zhovädilými Turkami trýznené až na smrť. Všetkých osem zahynulo čo obeť zhovädilej chlipnosti.“ Tak rozširujú fanatickí synovia púšť asijských osvetu na východe Europe! A takými „nosičmi kultúry“ boli Bisurmani i drier. Bulhari otupeli trýznením storočným a klesli na mysl tak, že nemali pre svoje utrpenie jedine žiaľ a vzdychanie. Len jednotlivci stali sa pomstiteľmi; boli to hajduci jako Stojan, Bojto, Zlatjo barjaktar a inf. R. 1862 osadila

vláda turecká na najlepšie bulharské pozemky krimských Tatárov počtom asi 12.000. V tomto čase hajdučil slavný Panajot Hitov s Rakovským. Ešte sa ani Bulhari nezotavili po Tatároch a už nasledovalo nové sťahovanie sa divokých Čerkesov, ktorí v boji proti Rusku Turkami podporovaní hľadali po ťažkých porážkach r. 1860 a 1864 útulok u moci tejto. Časť osadená bola v Malej Asii, iná usadila sa na dolňom toku Dunaja, najväčšia časť, asi 280.000 hláv počítujúca, usadila sa pomocou zbrane v severozápadnej časti Balkánu medzi Bulharmi. Že práve do týchto krajov hnaný bol hlavný prúd vystaňovalcov Šapsuchských a Abašských, je prirodzený následok obáv vlády tureckej pred spojením užším medzi bojovnými Srbmi a početným národom Bulharským. Chcela ona medzi oboch postaviť bojovníkov z remesla čo strážcov, spolu i spojenie mohamedánskeho živlu s kmeny albánskymi čo i nie uskutočniť, nuž aspoň pripraviť. Že pri takom názore vlády nievela právneho pomeru majetnosti šetreno bolo, jasnejšie je nad slnce. Jako drier Tatárom, museli teraz Bulhari domy svoje i polnosti prepustiť divokým týmto hostom. O odškodnej náhrade od vlády nebolo ani reči. Neznesiteľné toto bezprávie malo v zápätí veľké pobúrenie myslí, ktoré hneď po zhodení knaza romanského Kúzy zjavne vypuklo. Čaty Panajotove a Totjove objavily sa na Balkáne. Turci jich hneď prenasledovali. Čata Totjova bola pri Vrbovke r. 1862 porazená a Totjo, ktorému sa s ťažkosťou podarilo spojiť s Panajotom, musel s týmto pri ustavičnom boji s Čerkesami a nizamy (radové vojsko turecké) uchýliť sa do Srbska. Účastníkov, ktorí čatám hajduckým jakokoľvek pomáhali, zastihol

strašný osud. Mnoho jich bolo obeseno, na koly stoknuto, mnoho zahnano do Asie. A neboli tým Bulhari zastrašení. R. 1868 prešla nová hajducká čata, asi 150 mládencov na Balkán pod vedením Hadži Dimitra, Asienuva a Štefana Karadži. No, ešte nedostali sa do vrchov, už zahynuli všetci i s vodcami v lesnatých údoliach Gabrovských. Týmito pokusami dosiahli Bulhari to, že sa Turci k odlúčeniu Bulharov od gréckej cirkve, ktorá v ceste jich lit. a národného rozvoju i pokroku stála, naklonili. Vo februari r. 1870 založený bol dávno žiadaný bulharský exarchat. Od toho času zdalo sa byť tichšie na Balkáne, ačkoľvek krvolační, zlodejskí Čerkesi neprestajne Bulharov sužovali, až

vlni vypuknúvšie povstanie v Hercegovine myslami Bulharov zatriaslo.

Obrázok nás predstavuje násilné ubytovanie divokých Čerkesov medzi tichým národom Bulharským. Ubohí tito bratia naši museli, zaptiami (tureckými bandúrmí) donútení, buďto pre pristahovalcov nové obydlia na svoje vlastné útraty stavať, alebo, jako na obrázku našom vidieť, svoje vlastné obydlie jim prepustiť. I polnosti, ktoré dľa tureckého pochopu všetky patria sultánovi, podriadené byly novému deleniu a drevnejší majiteľ bol rád, keď mu ponechaná bola aspoň polovica drevnejšieho majetku. A kde sa dejú takéto zločiny? Odpovedáme s Viktorom Hugom: V Europe a to v druhej polovici XIX. storočia!

Drobnosti.

Či mnoho Mahomedánov v anglických osadách žije, bude snáď teraz mnohého zajiť, kto stopuje držanie sa Anglie vo východnej otázke. V Bengalsku žije jich 19,553.831, v Penčabe 9,337.685, v severozápadných provinciách 4,189.348, v Bombayi 3,870.450, v Madrase 1,857.875, pri Audhu 1,197.704, v Assamu 1,104.604, v stredných provinciách skoro 1 million. A tak má Anglia viacej lež 40 millionov Mohamedánov, t. j. o 9 millionov Mahomedánov viacej, lež je v evropskej Anglii, Valse, Irsku a Škotsku — krestanov. Indickí Mahomedáni pozorujú síce europejské udalosti s interessom, no o nejakom vätsom pohnutí mysli nemôže byť reči.

Čo znamená slovo baša či paša? Slovo paša složené je z dvoch perských slov: Pai Šah, ktoré znamenajú v preklade noha šachova. Je to pozostatok prastarého perského, Xenophontom uvedeného, štátneho sriadenia, dľa ktorého Cyrus svojich úradníkov nazýval svojimi nohama, rukama, očima a ušima. Dzorcovia vniutornej štátnej správy menovali sa — očima štátu, tajní vyzvedači — ušima, sháňači daní — rukama, vojaci — nohama, sudcovia — jazykami spravodlivosti. Posledným pozostatkom nekďajšieho východného názvoslovia pre najvyššie úrady v štáte je

titul paša, ktorý buď čo miestodržiteľ, lebo čo veliteľ, alebo čo vezír je „nohou kráľa.“

Kníhtlačiarstvo. Známo je, že Holanďan V. Jansoen okolo r. 1430 na dreve vyrezával písmy i obrazy tlačil; avšak Ján Kutnohorský, rodom z Kutnej Hory v Čechách, počal už pohyblivými písmenami asi r. 1440 tlačiť, a síce v Štrasburku a potom v Mohuči umenie svoje r. 1450 zvelebil. Umenie toto rozšírilo sa veľmi. I podáme prehľad, ktorého roku kde knihy tlačiť počali: v Bamberku 1461, v Ulme 1462, v Kolíne nad Rýnom 1463, v Augšburgu 1468, v Plzni 1468, v Špýre 1471, v Budíne 1472, vo Vratislave 1475, v Prahe 1478, vo Viedni 1482, v Mníchove (v Bavorsku) 1482, v Brne 1486, v Kutnej Hore 1489, v Holomúci 1499, v Linci 1500, v Mikulove (na Morave) 1526, v Prostejove 1526, v Lulči 1530, v Solnohrade 1533, v Berlíne 1540, v Rusku 1563, v Štyrskom Hradci 1564, v Šintave na Slovensku 1574, v Lublani 1575, v B. Bystrici a Bardejove 1578, v Trnave 1579, v Hlohovci 1579, potom v Prešporku, Trenčíne, Košiciach, Prešove, Znojme 1636, v Opave 1716.

U Indianov v Amerike ohlasuje sa svadba takto: „Rudý orol ostrodrapý oznamuje všetkým sokolom dlhopustého lesa, aby nadržiac

svoje nože a tamahovaky (sekery) prišli zajtra na súmraku k pokraju lesa, lebo chce uniesť bystrookú laňku z vigvamu (šiatru) zúrivého tygra.“ Mladík, keď si vybral nevestu v susednej dedine, i niekoľko míl vzdialenej,

vpadá nočného času so súdruhmi do dediny a tam mocnou rukou devu rodičom unáša. Zakončieva sa to často krvave tak, že mladoženisk miesto svatby slavieva — vlastný pohrab. —

Literatúra a umenie.

Slovník jazyka anglického i českého. Složil V. E. Mourek, prof. při c. k. českém gymn. v Budějovicích. Díl anglicko-český. Sešit první. V Praze. Nákladem kněhkup.: I. L. Kober, 1877. 8°, str. 160, cena 80 kr.

Poetická čítanka. Sbirka básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petrů. V Praze. Nákladem kněhkup.: I. L. Kober, 1876. Sešit 15. Cena 30 kr.

Listáreň redakcie a administrácie.

P. D. Š. v Čikágu. „Cent. Listy,“ „Svornost“ a „Čik. Věstník“ dostali sme. Dieky. Zprávy z výstavy Filadelfickej nepodali sme z čiastky, že sme nemohli patričné ilustrácie dostať, z čiastky ale i preto, že zaslané nám príspevky p. Zdr. nedostávajú, aby sme nimi naše ct. obecenstvo uspokojit mohli. Medzitým nemá tá výstava pre nás i tak veľkej významnosti, keď málo poskytuje nad výstavu Viedeňskú a náš štát skrovno v nej zastúpený je. No, jestli obdržíme obrazy, prehovoríme o nej dľa zaslaných nám príspevkov. Veľmi zavďačili by ste sa rodákom svojim, keby ste nám podávali náčrtky z amerického života; za vzorec slúžiť Vám môžu cestopisné príspevky, v „O.“ uverejnené. Na zdar! — P. C. G. v Č. List prišiel i s obsahom. Neznáme sú Vám tie chyby? V básenke „Sirota“ takýto máte „rythmický rozmer“:

— — | — — | — — | — — | — —
— — | — — | — — | — — | — —
— — | — — | — — | — — | — —
— — | — — | — — | — — | — —

A každá sloka inakšieho je chodu. A v básenke tej mali by ste podržať všade buď túto trochejickú vzorku:

— — | — — | — — || — — | — — (—)
— — | — — || — — | — — atď.;

alebo jambickú:

— — | — — || — — | — — | — — | (—)
— — | — — || — — | — — | (—) atď.

„Slovesnost“ Vám posielame. — P. G. P. v B. Č. 1. roč. VII. prišlo nám nazpät; i neposielali sme Vám „O.“ viacej, mysliac, že ho nemienite držať. I tu máme dôkaz, že je „O.“ u nektorých pánov p..... veľmi „oblubeným.“ Posielame Vám všetky vyššie čísla. — P. K. B. v M. Prosíme za trepezlivosť; žiadané čísla nemali sme pri rukách. Vaše príspevky budú nám milé. — P. A. K. na K. Kým nebudeme mať takú organizáciu, jaká bola v Čechách v 40. rokoch, živorit budú vždy naše lit. podniky. Utvoríme na pr.

krásoumné družstvo. Členovia jeho nech sa zaviazú, že budú všetky krásoumné diela odoberať a počet odberateľov účinkovaním svojim rozmožovať. Pri takomto pokračovaní udrží sa bell. časopis skvele, každoročne vyjde almanah, a budú sa móct i sobrané spisy našich osvedčených bell. spisovateľov (jakými sú: Botto, Dohnáni, Graichmann, Hollý, Hurban, Král, L. Kubáni, Laskomerský, Sládkovič, Záborský, Zello atď.) v „Národ. knižnici“ vydávať. Do oboru tohoto patrilo by i vydávanie poučno-zábavných spisov pre ľud. Družstvu tomuto netreba stanov; stanovami nech je česť a obetovavosť národnia. Podobne účinkovať by sme mali na každom poli. Rozmýšľaj o tom a účinkuj. Ja nebudem zaháľať. Zdravstvuj! — P. R. U. v M. „Prednášky“ pošlem. Pracuj na menších povestach. Zaslané práce upotrebím časom. — P. J. D. v D. Nemožno ešte uverejniť. — P. J. B. v S. Račte nám svoje spisy poslať; oznámime jich. — Upozornenie. Opätne prosili sme pl. t. pp. odberateľov, ktorí nám za tento ročník dlhujú, aby nám svoje nedoplatky už raz doposlali. A hľa veľmi skrovný počet je tých, ktorí si hlasu nášho povšimnuli. A preto (mysliac, že mnohí sú v tej mýlnej domnenke, jakoby boli s nami na čistom) poznačili sme obálky tých, ktorí nám na celý rok dlhujú, červeným krížikom; tých, ktorí na pol roka, červenou čiarkou. I nádejeme sa, že nám behom tohto mesiaca všetci patriční veľactení odberatelia svoje nedoplatky láskave zašlú, aby sme tak v prácach a namáhaní svojom hatení neboli; v protivnom páde prinútení budeme doposielanie jim časopisu nášho zastaviť. Mnohí dlhujú nám i za predošlé ročníky; i týchto úprimne žiadame, aby nám podlžnosť svoju bezodkladne zaslali. Nektort zaplatiac na predošlý závislý ročník, myslia, že majú i na budúci zaplatené a poukazujú na svoj receptis. My vedieme si dve zápisnice a slúžiť môžeme každému s časom, keď svoj predplatok zaslal. Komu blaho národa na srdci leží, ten plní svoju povinnosť: my sme svoju dľa síl svojich vyplnili; a to isté očakávame od veľact. obecenstva svojho.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla, za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orlo“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIAISKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Novembra 1876.

Číslo 11.

H a s i č.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Milosl. Dumného.*

(Pokračovanie.)

V.

Zavreté bolo ustavične piano. Ešte len nedávno tak utešene kvetúci kvietok mladosti — šumná Klárka vädla, hynula. Otec, ktorý predtým len svojej milej dcére žil, tak sa zdalo, ustydol ku nej, do svojej chyže sa zamykal

Rad domom Seltenreichovým ťažké mraky zavisly. Štyri srdcia npadly do ťažkých bôlov, do veľkého trápenia. Klárka, tá veselá a bezstarostná

Klárka, obveselujúca každé srdce, čo sa jej sblížilo, bola zronená, zkor mútená a nehovorila ani slova. Smutno bolo poďívať sa na ňu. Nemo, jakobys len stien jej podoby videl, chodila sem a tam; každému sa vyhýbala, samotu hladala. A keď bola sama, trudno, hlboko sa zamyslela, ťažko si vzdychala a horko plakala. Prachom zapadlé ležaly knihy, nôtty. Chyžná ani do jej chyže nazrieť nesmela.

Ranko Alimpič.

a v spoločnosti Ignáca Stieglitza často sa bavieval, i z domu von s nim často chodieval.

Temná ubohá starena, ktorá mala i tak dost. na svojom kríži a nešťastí, musela v tomto dome. kde jej predtým tak dobre bolo, snášať bóle srdca. Veď jej šlo o syna! Vedela, že Ranko i Klárka sú nešťastnými, a to je nešťastím i jej samej. — Ťažko tu vysloviť, ktoré z týchto dobrých srdc viacej trpelo, viacej

bolastilo! Že nie najmenšia miera bólu dostala sa i Roziene za podiel, to môžeme smelo tvdiť. Dozvedela sa, že je temná matkou Brankovou, a v tom okamžení, keď by sa nad tou šťastnou náhodou života, čo ju k nej priviedla, bola mala potešiť, už zase meč bólu prenikol jej utrápené srdce. V tom okamžení, keď sa najbližšou domnievala byť k Brankovi, zbadala, že je na veky s ním rozlúčená; bo doznela sa nielen o tom, že v dome tomto má Branko svoju matku, ale i to, že Klárka je jeho — milenkou.

Rol utešený podvečer.

Slnko práve zapadalo.

Branko s Klárkou stáli u okna v sladkou rozhovore a pozerali v tú stranu, kde sa slniečko so svetom lúčilo.

„To je náš osud,“ poznamenala elivo Klárka, „i my sme tomu slnku podobní. Ono vychodí ráno, aby zase každý večer zapadlo: i my sa schodíme, aby sme sa zase rozlúčili.“

„Ale to slnko každým ránom, milá moja, v krajšej vychodí podobe, ozdobe; i naša láska je každým dňom mocnejšia, vrúcejšia, spanilejšia,“ tvrdil nadšený Branko.

„Pekné je to slnko, Branko môj ľubý, utešené; nieto mu rovného svetla na nebi; ale jak často ho zastierajú mraky, takže sa nám zdáva, staby ho nebolo.“

„Ono preca svieta, bárs ho i mrak prikrýva, a nie len človek sám, ale každá zelinka a bylinka cíti, že ním žije a jestvuje. Tak i my, drahá Klárka moja, bárs i vzdialení, bár i jedon druhého nevidíme, preca len v sebe žijeme, v pamäti a v srdci sa nosíme a iste cítime, že jedon bez druhého byť a žiť nemôžeme!“

Tak tvrdil rozhorlený vrelou ľúbosťou jary Branko a zavrel spanilý predmet ľúbosti svojej, devu utešenú, vo vernú náruč svoju.

„Len by i lásku našu, drahý môj, mraky neprikryly,“ šoptala Klárka s jakousi smutnou predtuchou.

Sotva to vyriekla, otvorily sa dvere a starý pán Seltenreich s Ignácom Stieglitzom vstúpili k milujúcim sa.

Pán Seltenreich pozdravil jich vážno-prísnu tvárou; Stieglitz opovržené pozrel na Branka, ktorý ho prísny pozorom pre-

meral, takže sa temer potočil, keď sa ku Klárke nachýlil, aby jej ruku poľúbil.

„Vážne slovo mám ku tebe, dcéra moja!“ započal otec.

„Vďačne sa vzdialim,“ riekol Branko, „abych nebol nepríležitostým.“

„Môžeš ostať, synku!“ uspokojil ho starý pán, „tys náš starý známy. Chodieváš do domu, môžeš vedieť i o rodinných našich záležitostiach; bez tak na dlho tajomstvom nebudú. Zostaň len, synku.“

Branko mimovoľne siahol rukou po operadle stoličky a držal sa ho, nič dobrého nečuši.

Klárka bledla a rozpačite pozerala hneď na Branka, hneď na otca; na Stieglitzu sa ani len neozrela. Jakoby ho ani tu nebolo bývalo; tento zase nijako sa nevedel vynajst vo svojej novej situácii. Všade mu ten prekliaty hasič stál v ceste.

„Klárka moja,“ začal starý pán, „tys už nie viac dieťaťom. Tie časy, keď si sa s Brankom na Rákoši hrávala, už dávno minuly. Prišla doba prísna života; treba sa i o budúcnosť postarať.“

„Čo ma po budúcnosti, pokiaľ mi ty žiješ, otče drahý!“ hodila sa Klárka do otcovho náručia. „Nechaj ma v mojej bezstarostnosti; veď sa dobrý Pán Boh o budúcnosť postará.“

„Nie tak, dcéra moja!“ opravoval ju otec; „viem, že sa Boh o nás stará, ale na to dal rodičom dieťky a ustanovil jich na miesto seba šafarmi svojej milosti nad nimi, aby sa o ne verne a svedomite starali. Viem, čo je mojou povinnosťou. A potom som i trochu sobec: vyznám ti úprimne, dcéra moja, som starec zodraný, zunovaný, potrebujem pohodlia, odдыхu. Keď ťa raz vydám, odpočinem si pri tebe a mojom dobrom začovi.“

Branko zavzdychal si, už tušil, čo bude nasledovať. Klárka zblednutá prosila otca, aby o tom ďalej nehovoril. Ale otec nedal sa mýliť a Stieglitz rástol od radosti.

„Vidíš, dcéra moja,“ pokračoval neuprositedlný otec. „čas uchodí a my sa miňame s ním. Čas je, abych sa o teba postaral, totiž o tvoj vydaj. Tu máš, hľa, i družbu i mladého zafa!“

„Kto bude tým družbom?“ pýtala sa otcu trasúcim sa hlasom Klárka.

„Ktože by mohol byť, iný, lež priateľ tvojej mladosti,“ odvetil otec dobrosrdečne, „naš dobrý Branko.“

Branko bol zničený.

Klárka potočila sa k pohovke. „Moje slnko zakrývajú mraky!“ vzdychla si z hlboka.

„A tu ti mám šťastia predstaviť mladého zaťa,“ riekol nemilosrdný otec, pojmúc Stieglitz za ruku.

„Nikdy!“ zvolala Klárka zmužile. Pospela k Brankovi a chopiac ho za ruku slovila: „Moje srdce volilo, tu je osvoboditeľ môjho života, tu je môj mladý zať, alebo — smrť!“

Seltenreich zkamenel.

Stieglitz škripal zubami.

Branko ubieral sa von dvermi.

„Neopušť ma, vidina srdca môjho!“ volala a zmizla za ním utrpená Klárka.

O samote zostalý otec s nádejnym zaťom radili sa spolu. Všetkeho príčinou je Branko, tak súdili. Nezkúsené dievča on obalamutil. Zostali spolu dlho a radili sa. Stieglitz číhal na bohatú partiu, jeho otec mal priateľské pomery vždy k Seltenreichovi; tento zas chcel dcéru opatrit dobrú partiu; a len teraz ňadal, jak bol neopatrným otcom, keď Brankovi dovolil prístup do domu.

V najbližších dňoch rozlúčila sa temná matka s domom Seltenreichovým a šla bývať na Rákoš. Brankovi bol prístup do domu zabránený. A tá ubohá Rozienna stála zase tak osamelá, opustená na tom šírom svete, jako prv. Stieglitz vedel i ju z domu vyhrýzť a ona s jedacročným výplatkom obdarovaná vzdialila sa z neho.

VI.

Skvelá palota stojí na Vacovskom boulevarde a v nej jednoduché, ale utešené dievča sa prechádza. Zdá sa, jakoby si obdivovalo ten skvos tých priestranných teremov a zas jakoby veľiké oblúbenie nachodilo v nich. Ale to sa len nám tak zdá. Nestojí ani jedno, ani druhé. Pravda, že sa tá deva prechodí sem tam sa ohliadajúc po skvosnej palote, ale jej myšlienky ďaleko z ňadeto, Boh dobro-

tivý sám vie, kam uletujú, zabiehajú. Nezanepřázdňuje skvos teremov paloty jej dušu, ona iným predmetom je zaujatá, iným predmetom sa zaoberá. Ona by iste nedbala preč byť z paloty tej, ďaleko na mieste inom, asnaď i s iným, a jestliby už i tu mala zotrvať, tak by si žiadala i tu dlieť snad s iným, To, to bol pravý stav srdca dievčiny záduŕčivej, utešenej.

Ale povedzme si, kde sme? Sme v palote grófa Stárayho, v palote grófký — Amandy.

A kto je tá deva záduŕčivá v tej palote skvosnej? Rozienna! — Chcete vedieť, kde sa tu vzala? Jakó prišla? Čo tu robí?

Slúži.

Po tom osudnom čase, keď sa naši známi rozprčli, hľadala si Rozienna službu ďalej. Našla ju u grófký Amandy. Prišla do služby dobrej, výnosnej, pokojnej, výbornej. Paniu mala dobrú i pána výborného, ktorého ale málo vídala; on väčšim dielom sedával v kasíne so seberovnými bohatými magnátmi pri kartách, domácnosť tešila ho málo. Na ostatniu čelad ponosovať sa tiež nemohla. Bolo to miesto, jakého si ani v Pešti nájsť netrúfala. A preca tak zdá sa, že nenie spokojnou. Aspoň jej vzozrenie o niečom takom svedčí: oči vyplakané, tvár bledá, na celej jej podstate jakýsi smútok rozliaty. Či to len okamžitá žalosť? Snad ju pani pre niečo máličko vyhřešila a ona si preto, jako to citlivé chyžné obyčajne robia, poplakala?

Nenie to vo veci. A čo? Hneď sa dozvieme.

Rozienna nevedela sa hneď prvé dni po príchode svojom do paloty grófskej dost predivať na tom, že mladá grófká, ktorej na tom svete mimo ptačieho mlieka, jako sa hovori, nič nechybálo, vždy bola tak smutná, nechutná, zasmušilá. Nemocnou sa natoľko nezdała byť, mimo jestliby to nemoc a rana srdiečka byť mala. A iste, iste Rozienna dobre hádala! Pani nikam rada nechodila; keď k nej nektorá priateľka prišla, i tu bolo patrné pri nej, jako sa núdi, jako jej to nenie k vóli. So svojimi knihami, novinami a pianom najradšej len sama sa bavievala. Nič ju neťšilo, nič nezajímalo. K obloku by ju nebol bárs jaký kriek a bluk privábil a čoby trú-

béne okolo Jericha bola slyšala, nebola by sa zo svojho lethargického sediska ani len pohnula. Ale jestli zavznel hlas hasičskej trúbky na ulici, to skočila jako laňka, otvorila okno, dývala sa za utekajúcimi hasičmi, až pokiaľ jej len z pred očí nezmizli. Čo v tom nachodila? Čo ju to mohlo tak veľmi zaujímať? . . . .

Jedného dňa ráno čítala grófka Amanda noviny. Bola práve pri toilette a Rozienska jej pomáhala. Boľastne vykřikla a noviny vypadly jej z rúk. Rozienska tak sa nalakala, že sotva bolo duše v nej, i myslela, že snáď citlivej, nervoznej grófske ublížila, pichnúc ju ihlicou do hlavy. Ale iná bola jej výkriku príčina! To, čo tam stálo v tých novinách, to pohlo grófkou k výkriku a temer k omdlietiu. Jako k sebe prišla, skočila a do svojej ložnice odkvapila. Rozienska zodvihla noviny. Sotva počala čosi čítať, to sa s ňou porobilo, čo s jej paňou . . . vykřikla . . . a temer tiež do mdloby upadla.

Grófka vrátila sa na výkrik Rozienskin. Pani i služka ztrápené obe, vyjavené dývaly sa jedna na druhú. Videly, badaly, že obe pokolomútily tie nešťastné noviny. Grófka vzala noviny opäť a zmizla.

V novinách stálo: „Veliteľ pešťbudínskych hasičov, gróf Edmund Széchényi, spolu i s oddielnym veliteľom, menom Brankom Podhradským, odobrali sa do Carihradu, pozvaní súc tureckou vládou, aby sriadili dla vzorky uhorského hasičského sboru i v Carihrade podobný sbor.“

Táto zpráva tak nastrašila veľmi i Amandu i Rozienku.

Rozienska zamyslela sa hlboko po odchode veliteľky svojej zo salonu. Čím viac myslela, tým viac prichádzala k tej závierke, že jich obe táto zpráva tak nalakala. Čím viac ďalej ešte húpala o veci, tým viac sa jasnily jej myšlienky, až konečne tak súdila: že grófkou polakal snáď odchod hlavného veliteľa Szechényiho, ju ale oddielneho veliteľa hasičského, Branka. Tak to muselo byť; lebo znakom toho i to, čo už prv zkusila, že Amandu trúbka hasičská tak veľmi zaujíma.

Teraz celý stav veliteľkyn jasným sa jej byť zdal, teraz chápaná už tú grófsku chladnú

domácnosť. Domová pani miluje iného . . . a gróf snáď tiež hľadá mimo domu náhradu, keď ho doma nikdy niet. Ale jedon deň ju zase vyrazil z tejto koľaje. Pri usporadovaní paninej chyže prišlo jej do rúk čosi, čoho sa viacej nalakala než bromu, viacej než chýru v tých novinách. Bol to svetlopisný obrázok, bola to podobizňa Brankova. Áno, Branko to bol! Či by mala snáď grófka z rodiny niekoho jemu podobného? Nemožno, však bol i v hasičskej rovnošate! Teda i pani i služka jedného ľúbily? Obe sa pre odchod Brankov ľakaly a smútily? A Klárka ubohá, čo ho tak ľúbila, čo Stieglitza pre neho opustil, opovrhnut chcela: jaký to chaos! Hlava sa ubohej Rozienske pri týchto myšlienkach točila a srdce puknutím hrozilo. Či na nej kliatba spočíva a na jej láske, a či je Branko šuhaj ľahkomyslný, iným veľkomestským švihákom podobný, ktorý všade, kam sa obráti, ženské srdcia si vydobýva? . . . . Ale veď Brankovi to ani z očí nevyzerá! Snáď je on sám toho najmieň vinným, snáď ani nevie o tom, že ho všade, v nízkych chyžkách i palotách milujú? Jakokoľvek je to, ale ona cíti, že je tá najnešťastnejšia stvora na svete, že jej srdce ubohé bóľom zomlieť musí!

Smutné zvuky vyluzovala jedného večera jemnými prstami grófka Amanda zo svojho piana, tak že za ňou stojaca Rozienska slzy vylievať musela. Tak dojemne hrala, tak smutne znel znion Amandin.

„Čo plačeš, Rozienska?“ pýtala sa razom od piana povstala grófka služby svojej.

„Tá smutná hra ma núti k tomu, osvietená pani!“ hovorila opýtaná pokorne.

„V skutku nič iného, Rozienska?“

Rozienska si vzdychla a Amanda tiež.

Grófka posadila sa na pohovku a blahosklonne pokynula služke, by si sadla blízko nej. Amanda žiadala od Roziensky, aby jej dôverne vyrozprávala svoj životopis.

Rozienska rozpovedala jej svoj pôvod, ale ačkoľvek až do toho času, kým ku grófske neprišla, vylíčila svoje osudy, o Brankovi mlčala. Grófka nebola spokojná, hanblivá deva so sklopeným zrakom i to zjaviť musela. Keď bola u konca a zpomenukla Klárku a jej lásku ku Brankovi, zavzdychla si Amanda.

Keď prepustila Rozienku, vrhla sa opäť na pohovku, zakryla si rukama tvár, triasla sa na celom tele, i zúfale zvolala:

„Nešťastná ja — on ľúbi Kláru!“

VII.

Temná matka Brankova odobrala sa od pyšného Seltenreicha zase na Rákoš. Jej bez toho panský dom nikdy nebol po vóli. Podhradský so svojou Magdalenou privítali ju vďačne, a keď sa o pýche boháča Seltenreicha dozvedeli, desaťkrát jej vďačnejší boli. Podhradský dostal chuť, že s temnou švagrinou do Viedne cestovať bude a tam ju liečiť dá; lebo on vždy bol tej mienky, že sa jej zrak prinavrátii môže, ale u Pešťanských okulistov nenie vraj tej vedy a tej šikovnosti, čo u Viedeňských. To on od mnohých počul a tomu i pevne veril. Darom spierala sa temná tomu, aby si pre ňu nerobil daromné ustávanie a nákladky; ona že vie, že jej pomoci nenie, a že je to už jej los, trpieť až do skonania. Podhradský nedal sa máliť vo svojom predsavzatí a pod krátkym časom bol s ňou na ceste do Viedne. Tak si to vyrátali, že práve vtedy po čas jích bávenia sa mal z Carihradu ta sa vrátiť jej drahý syn Branko.

Branko v Carihrade so svojim veliteľom mal plné ruky práce. K ohebnosti a k hasičskej spôsobilosti učiť pohodlných Turkov — nebolo ľahkou úlohou! Došli uznania za svoje ustávania a jeho veliteľ tak bol obľúbeným, že sa za dlhší čas mienil zabaviť v pohostinom Carihrade. Branko vyznačil sa po čas ohňa i tam. Muzulmani obdivovali zručnosť a obratnosť giaura a závideli mu ju. Nie jedon sa na bradu prorokovu prisahal, že obratnejšieho šuhaja nevidel ani medzi bašibozukmi, ani Hercegovincami a Černohorcami, a za tými ver on ďaleko stál na zad.

Brankovi sa v Carihrade naskrze nelúbilo a neraz si myslel, že čoby ho tým najvyšším pánom Turci zpravili, že by nebol v stave medzi nimi vydržať. Je to docela iný, kresťanovi odporný spôsob života! Nečistota kuká nahho z každého kúta. To bolo do nevydržania. Jiedlá a byty, bárs u popredných

Turkov boli ukospezení, preca byly nečisté, nekludné.

Branko sišiel sa i s kresťanmi a rád sa s nimi shovoril, zabavil; ale preca nebol to požitok ducha taký, jako keď sa v domovine so seberovnými sišiel, zabavil. Iný vetor veje; iný duch panuje, iný spôsob žitia vládne — na východe. Za šťastného by sa bol pokladal, keby čím skorej bol mohol Carihradu chrbát ukázať. Ale to nezáviselo od neho. Veliteľ nechcel ho do toho času prepustiť, pokiaľ úlohu svoju nepreviedli, sbor hasičský, na spôsob Pešťbudínskeho ustrojený, nesriadili.

A Branka nielen nevládne pomery východného života, ale ešte viacej stáť jeho srdca moril, nepokojil, tak že len jako na trňoch sa tu vynachádzal. Ved on nemal vôle, otčinu v tom čase opustiť, keď srdce jeho pukalo. No, musel to urobiť na silu. Bolo to dielo Stieglitzovo, aby Branka bol z blízkosti Klárkinej a Seltenreichovcov odpratávaný. Intrigantovi prišlo pozvanie od vlády tureckej na veliteľa hasičov Pešťbudínskych práve vhod, a on vedel vec ta doviest, že si veliteľ Branka vyvolil za sprievodčieho. Brankovi srdce pukalo, ale u hasičov je jako u vojakov: veliteľ rozkáže a podriadený muž slepo počúva.

Tak dostal sa Branko do Carihradu.

Seltenreich so Stieglitzom plesali.

Klárka dozvedela sa len pozdejšie o tom, a ani najmenej neváhala; dielo to pošetilému Stieglitzovi pripísať a privlastniť.

Ubohá Klárka bola na polutovanie!

S ľúbiacim srdcom stála stáby na púšti osamelá.

Predmet jej lásky bol ďaleko za horami, za dolami. Nemala ani jednej duše, ktorej by sa bola zdôverila, ktorá by jej bola rozumela, ktorá by ju bola v tých nevyslovných hrozných mukách a bolastach srdca potešila, uspokojila.

Jej milovaný otec, zaslepený leskom sveta, chce obetovať sám dieta svoje, jediné dieta svoje, ktoré predtým tak miloval! On síce tvrdí vždy, že láska otcovská k dcére tak mu jednať káže; blahobyť budúcnosti dcérinej že to so sebou nesie. Klárka je na vydaj, otec dla svojej rodičovskej povinnosti musí hladieť dcéru svoju opatriť v takej rodine,

v takom dome, do jakého ona patrí. Komukoľvek nesmie on sveriť poklad svoj jedinky.

Stieglitz je potomok vzácnjej, bohatej veľkomestskej rodiny, šuhaj vzdelaný, muž pre ňu. Tak hovoril rozum „zkúseného“ otca; no iná cítilo lúbošťou horiace srdce dcéry!

Práve preto bol i stav srdca oboch rozdielny.

Srdce otcovo bolo spokojné a blažené z tej príčiny, že si dcéru dobre vydá. Srdce dcérino záľalo si, že ho nemilému, nelúbeňnému obetovať otec chce.

Stieglitz mal úplné svolenie otcovo; ale srdce Klárkino vydobyť nevedel; ač sa dost namáhal, nedarilo sa mu to. Pekné reči nepomáhaly, ba tie Klárka ani najmieš nepodobala, a jestli ju Stieglitz pri vstupe do domu Seltenreicha smutnou našiel, to mohol vopred byť presvedčený, že smútok jej príchod jeho ešte zväťší. Na dary a iné tým podobné prosiedky, jakými si junáci srdcia mladých zbožňovaných devíc získať zvykli, nemel ani pomyslieť. To všetko by mu u Klárky nebolo pomohlo.

Jakkoľvek bol priam z počiatku Stieglitz u Klárky na odpor, a to síce na odpor tuhý pripravený, preca by nebol myslel, že takto obstejí.

Raz prekvapil Stieglitz Klárku vo veľmi ružovom rozmave.

I zartovala s ním i milo pohľadala na neho, i veselá b. la. Otec i Stieglitz domnievali sa natečeni, že je už všetko vyhraté.

„Hovoril som,“ složil starý Seltenreich ku svojmu nádejnému zatovi, „že sa to časom všetko poddá.“

„Ale Branka bolo treba odstrániť,“ tvrdil Stieglitz; „môj plán bol dobrý. Keď ho nevidela, toho ordinárneho Slováčiska, zabudla na neho; keby tu bol zostal, nebolo by sa nám to tak podarilo.“

Oni sa tešili, a príčinu radosti Klárkinej ani len z ďaleka netušili!

Klárka bola jakoby vyčarovaná odtedy, jako istú zprávu o Brankovi svojom obáržala.

Dozvedela sa a to síce cestou Podhradskovcov z Rákoša, že je Branko na zpiatočnej ceste z Carihradu, že má o nedlho (vedela i deň jeho príchodu) do Viedne k materi svojej, ktorá očnú operáciu prestať má, doraziť. Táto vešť zapríčinila tú nápadnú veselosť u Klárky a učinila ju úplne vyčarovanou.

Divné sú tie srdca zalúbených, neviných diev!

Temná matka Brankova podrobila sa skutočne vo Viedni očnej operácii. Lekári dávali jej na vyliečenie najlepšiu nádej. Očné čuvy neboly ešte docela usmrtené. Radosť už z tejto pochybnej nádeji veľkú mali i Podhradskovci i Branko. Poslední nevedel dost nadakovať sa týmto šľachetným dušiam za tú veľkú lásku a obetovosť, ktorú jak jemu tak i ubohej matke jeho v tak velikej miere boli preukázali. Podhradský bol ju do Viedne doprevadil, teraz pri operácii bola pani Magdalena pri nej. Matička operáciu šťastlivo prestála. Zrak jej otvoril sa a ona videla okolo seba stáť mimo lekárov tri milé postavy.

„Vidím!“ bolo jej prvé blažené slovo. Na to vykřikla:

„Branko môj! . . . . Magdalena!“ . . . Tretiu osobu nepoznala.

Videla ju bola jako dieťa, teraz vyrastenej priznať sa nemohla.

„Klárka Seltenreich!“ predstavila sa jej, „Drahí, milí moji!“ . . . volala blažená matička.

Lekári zapreli ju zase do tmavej chyže a ona sa musela mierniť i v radosti i v užívaní zraku.

Lahko jej to padlo, veď mala milých pri sebe! —

(Dokončenie nasleduje.)

„Onamo, onamo! — za brda ova!“

Od Mikuláša I. Petroviča Njeguša ¹⁾

Napred, bratia, napred — ta za hory tie,
Kde náš nekdy trônil jasný cár,
Kde sa prúdil bodrý život junákov —
Zhubný nepriateľ si zjavil tvár.

Napred, bratia, napred! Oj, bych uzrel zas
Prizren ²⁾ drahý, milý Prizren môj!
Minulosť nás volá. Duch náš odolá?
Do tej zeme zatnem paloš svoj!

Napred, bratia! Z rumov dvorov cisárskych
Hromom zahueím ja vrahom v sluch:
„Tá preč z týchto dvorov, moru náказа,
Chvej sa lžeproroka čieruy duch!“

Napred, bratia, napred — tam za horami,
Tam vraz chladný, rozkošný je háj,
Dedinôčky milé, krásne výšiny,
Sadly, polia — všetko to môj ráj!

Napred, bratia, napred — ta za hory tie,
Kde sa nebo k zemi túli v sklon —
Slávy synovia, hoj, napred, napred sa
Svorne v krvi polia, v boja shon!

Napred, bratia, napred — ta za hory tie,
Juh nás volá koňmi šliapaný:
„Zmužte sa raz, deti, doba pomsty tu,
Nech sa trasú diví pohani!“

Napred, bratia, napred — pomstím otcu si,
Turská hlava ztupí paloš môj,
Putá rozrazíme, rája ³⁾ zaplesá,
Volný Srblin bude mať krb svoj!

Napred, bratia, napred — tam za horami,
Kde spí večný spánok Miloš náš,
Krev tam turská ranám duše bolavej
Isté, skoré zahojenie dás!

Sytmiansky.

Cestopisné úryvky.

Od Petruškina.

IV.

Č e s k o.

Podivno! Človek je tvorom samých ná-
rokov a žiadostí, ktorým ani sama všemohúc-
nosť svetov Riaditeľa nevyhovie. V svojich

sobecských túžbach stáva sa človek dieťaťom
okamženia a mdlý žiada nemožnosti. „Im
bewusstsein Gefühlle seiner Onhmacht und
Unzulänglichkeite strebt er unbewusst nach
Allmacht und Allwissenheit,“ hovorí nemecký

¹⁾ Na Vidovdan dňa 2. júla, vo výroční to deň r. 1389 na Kosovom Poli nešťastne pre
Juhoslovanstvo svedenej bitky s votrelými sverepými hordami Bisurmanskými pod Muradom I.,
konaly sa tohto roku o šiestej hodine ráno na námestí v Cetyni, sídle kňaza a vlády v Čiernej
Hore, slavné bohoslužby. Pred zástupami ľudu bolo čítano provolanie, ktorým zvestovalo sa Čierno-
horcom, že bola Tureckom vojna vypovedaná. Pri nadšenom pokriku ľudu prijal bohatiersky kňaz
Mikuláš I. Petrovič Njeguš sviatosť oltárnu, rozlúčil sa s manželkou svojou, kňažnou Milenou,
i jazdil so zástavou v ruke popred radami svojich bojovníkov, ku ktorým prehovoril asi tieto
slová: „Buďte mi vítaní, bojovníci milí; tu je najvyšší čas, aby sme tiahli do poľa k osvobodeniu
brátov našich od jarma tureckého.“ I riekol ku bajraktarovi (zástavníkovi): „Tu vezmi zástavu,
nes ja pevne a vysoko, aby nám terajší Murad vrátil, čo nám nekdajší Murad odňal.“ Nehonečný
jaosť sprvédzal tieto slová. I objavil sa dôstojný metropolita Ilarion so svätým krížom v ruke
pred vojskom, udelil svoje požehnanie a pripojil sa ku družine kňaza. Na pokynutie Nikysovo
pohli sa orlovia Čiernych Hôr ku Grahovu, spievajúc národnú hymnu: „Onamo, onamo! — za
brda ova!“ (Ta ta — za tie hory), ktorú sám kňaz Mikuláš pre svojich bojovníkov složil a ktorú
tu v preklade slovenskom et. obecnstvu svojmu podávame. S piesňou touto rútia sa z vysočizných
brd rytieri Čiernej Hory na fanatických Turkov a — víťazia.

²⁾ Prizren bolo drevne sídelné mesto oárov srbských.

³⁾ Rája, tureckí poddaní, nevoľníci.

Red.

učenec. Mikrokosmos chce byť makrokosmom, a nerád nesie, keď jeho námahám spriechi sa neodvyslé od neho vyššie, celok do ohľadu berúce, nariadenie. Tu zdroj ľudskej nespokojnosti. A jestliže stojí, čo tajím, Schleiermacherova definícia náboženstva, že je ono „citom odvislosti od absolútnosti,“ teda sa nedivím tomu, keď deti dnešnej prevrátenej kultúry bočia od každého, osobnú absolútnosť uznávajúceho, náboženstva a výstredia umom i činom vo formálnom beznáboženstve, ale spolu i v bezmravnosti. Že skáčem, riekaš, ct. priateľu. No, no, len nie tak zhurta! Na tvoje upozornenie odpovedám s virklikaprálom Pinkom: „Nuž a čože by si voják nezaskočil?“ Chceš cestopis, a žiadať na jednom mieste stáť, to „contradictio in adjecto!“ Ó ty pokazené dieťa Aristotela! Mój odskok je len úvodom k dôkazu oprávnenosti i mojej nespokojnosti. Či vieš, čos nafilosofoval sa z každého stanoviska, aby dokázal si mi bol tvoju nespokojnosť nad tým, že uhorské železnice vlečú sa len jako furmanský voz. Potreboval si to k tvojmu cieľu. Nudné, nezaujímavé okolie, jednotvárnosť vidieku, citlivá zima ešte vtedy nekúrenej a samými cigáňmi obydlenej štvrtej triedy, kde len my dva boli sme Kreolcami čiernej Aethiopie, a kde zdala sa ti vhodná prfležitosť rozviňovať predomnou aerostatistické zásady v pokazerych klobásach našich spoluobčanov vyvíňujúceho sa allantotoxikonu, proti ktorému i tvoj výtečnej brüsselskej konstrukcie respirátor dokázal sa byť veľmi nedostatočným, to všetko stupňovalo tvoju túžbu po milom Tatransku a dodávalo spolu i živnosť tvojmu raisennovaniu o vlačlavosti uhorských železníc, od ktorých si závisel. Ja bol som tiež nespokojným, len že v opačnom smysle. Hneval som sa na rýchlosť železnice, od ktorej som závisel.

Čím ďalej od Olomúce, tým utešenejšie je nábrežie Moravy, po ktorom hneď bližšie, hneď ďalej od hadiacej sa rieky uteká železnica; tým väčšia moja nevrlosť, že nemôhol som mať dostatočného pôžitku z okamžitého videnia jednej druhej skupeniny utešeného krajobrazu. Bohaté lúky, urodnie pole, lesnaté páhrbky, stromovité úbočinky, jalšinou

a breziňou zarastené mokrade, všetko v asonantívnej sriedavosti prechádza popred v rýchlosti pozorujúce oko, jako hmlové obrazy čarovných krajov.

Práve vychodilo slniečko, keď dorazili sme ku prvej stanici, do — Štěpánova, a celý kraj zahalený priezračnou rannou hmlou, s ktorou borily sa zlaté lúče ružového slnka, vzal na seba rúcho pôvabnejšej malebnosti. Zástupy čistých Moravaniek tiahly popri trati so spevom do poľnej práce, a za nimi ubierajúce sa mužstvo, zväčša v belavine oblečené, v živom rozhovore púšťalo spokojne odmerané dýmy zo svojich veľkých drevených faják. Nápadná živosť, otvorená ochota u ženských a gravitetno phlegma u mužských je charakteristickým symptómom duševnej povahy Moravanov, zvlášte tohoto kraja. Čo sa však tvárnosť a zrastu týče, sú postavy viac väčšej, lež malej, viac rozľahlej, lež stihlej; u mužských prevažuje tvár podlhovastá, u ženských okrúhla s jasným uprímným, lže neznajúcim, prevážne belavým, viac voľnejšie, lež šialene sa rúšiacim, smelým okom. Tvárnosť Moravanov tohoto kraja je nápadne podobná s tvárnosťou saských Vendov okolia Kottbuského. Lítava, municipálne mesto kniežata Liechtensteina, s vypínajúcim sa za ním, olomúckemu arcibiskupovi patriacim pekným hradom Mirov, vyzera utešene. Za nasledovnou stanicou Lukavica padá Sázava do Moravy. Zábřeh (Hohenstadt) je mestečko krásne, ktorého polohenie nachádza sa medzi výhonkami Sudetov, po pod ktorých jednu časť vedie k nasledovnej stanici Rüdigsdorfu dlhý jask, i býva cestovateľmi často navštevované. Od Rüdigsdorfu počnúc vojde železnica do úzulinkej doliny Sázavy, ktorú až ku hraniciam českým osemnástráz väčšími menšími mostami prebehnúc, nikde neopustí.

Landškron je prvé české mesto, za ktorým vstúpi železnica do jasku, a rúša cviklou, burgundiou a repou vysadeným poľom ku Třebíči. Na stanici Česká Třebová (Böhmisch-Trübau) spája sa trať olomúcka s krydlom brnensko-viedeňským. Husté, čierne chomálie dymu ukazujú na ďaleko priemyselnosť bohatého na dielne mesta Ústí nad Orlicí (Wildenschwert). Okolie Brandýsu jako je úrodné,

tak je i malebné, poloha tu utešená, ktorej nad mestom čnejúce zámkové ssutiny dávajú tvárnosť hlbokoj vážnosti, i rozpomínajú na ťažké údery, ktoré pretrpela zeme česká v čas husítskych a tridsaťročných válkach, ktorých omy svedkami byly. Železnica vrazí do úzkej, braňatými stráňami a lučinami zavrenej, hustými krásnymi lesami obrúbenej doliny, kde sriedajú sa, temer Hornadskej doline podobné, zá- a priesecky, — prejde 600 stóp dlhý jask i vystúpi na utešenú rovinu staníc Choceň, Vysoké Mýto, Uhersko a Moravany. Vo vzdialenosti asi jednej míle od železničnej trate vídať malebné ssutiny na osamelom vrchu stojáceho bradu Kunětického, a pred nami rozkladá sa úhladné, kupecké a priemyselné mesto Pardubice s rozsiahlym obývaným zámkom. Tu končí sa trať drážďansko-jozefovskej čiary. Hneď temer za stanicou prejde železnica cez Labe a po jeho krásnom brehu hadí sa temer až do Kolína. Trať kam diaľ tým viac sa výši a nesčíselnými zásekami prebije sa do Týnice.

I objaví sa Kolín, mesto so 6000 obyvateľmi, na ľavom brehu Labe, pamätané zvlášte pre jeho dielne na brúsenie skla, kamenia a dorobok českých perál a granátov. Lež nie to je, prečo sa zastavím kus pri ňom. Historická pamiatka dňa 18. júna 1757 bola vlastne, ktorá primála ma k tomu, pobudnúť tu deň a obzrieť mesto, i blízku pamätnú dedinku Křečora a Břežany. Po prvýraz v živote bol tu v ten deň zbitý Friedrich II. tak, že nie len odtiaľto, ale i od Prahy a vôbec z Česka musel sa vykládiť a chrabrý Zietzen i Leuthen s opustenou tvárou jako nikdy kryli chrbát plačúcej retirady a Kolín stal sa hrobom Friedrichovho mena: „napremožiteľný.“ Po víťazstve u Prahy zavrel Friedrich Karla Lotringského do mesta a strieľal naň z 55 kanonov. Karol bránil sa údatne, a to tým viac, ponevác dostal zprávu, že sa rozprášená Daunova armáda zase na 60.000 mužov zmohla a je na pochode k pomoci. Karol nemýlil sa, ale ani Friedrich nedal sa oklamať. Z obliehajúcich vôjsk 12.000 mužov spojil s armádou vojvody z Beveru a 32.000 mužov silnej armády front obrátil proti postúpajúcejmu Daunovi. Srážka povstala u Ko-

lína. Pravé krýdlo rakúskeho vojska stálo u Křečora, ľavé u Břežan. Jazda Nádasdyho kryla chrbát konca pravého krýdla, bola ale od neho hlbokým údolím, pri ktorom tri pluky saskkej ľahkej jazdy a 1000 rak. kyrynskov táborom ležaly, delená. Friedrich uhnul na ľavo a nariadil Hülsenovi, aby pravé krýdlo Rakúšanov z Křečora vytisol. Friedrich použil starogrécku taktiku, i snažil sa svoje ľavé krýdlo, ktorým chcel rozhodný výpad urobiť, nie činnosťou, ale utiahnutosťou pravého podporovať, čo sa mu i podarilo. Po dlhom krvavom boji podarilo sa Hülsenovi vystúpiť na výšiny Křečorské, odkiaľ zdarným výpadom vytisol Rakúšanov z dediny a okolia a zmocnil sa niekoľkých tu vystavených vatrien. Súčasne napadol Zietzen jazdou Nádasdyho a zahnal ho tak ďaleko, že pod časom boja viac sa nevrátil. Daun v pochybnosti zdarného výsledku poslal skrze jedného pobočníka dolu frontou karotku, na ktorú ceruzou napísal pamätané slová: „Die Reiroute ist nach Suchdol.“ Ten však, čo drží v rukách výsledky vojen, chcel inakšie. Štastena sa zvrátila. Manstein, ktorému naložené bolo ani sa nehnúť, urobil na svoju päsť výpad na štekliscich ho Horvatov, ktorého v zápätí nasledoval Méric Dessauský. Šarvátka oboch veliteľov trvala dlho, keď medzitým na ľavom boku stojáce broje uchýľali sa dľa stabilného plánu priecnym smerom vše viac a viac na ľavo. Nastala breša, ktorá zručnému a skúsenému oku Benkendorfovmu, veliteľovi saského „Priaz Karl pluku“ neušla. Kadenáhle obdržal Daunovu osúdnou kartu, vystúpil na najbližšiu výšinu, aby sa ešte raz dokonále presvedčil. Neklamal sa. Oči iskrily mu radostou i pomstou. V divom skoku sbehnul k svojmu pluku a mocným, pevným hlasom zvolal: „Nepriateľ postupuje — cúfaj kto chce; kto je chrabrý — za mnou!“ Slová nechybily vyrátaného účinku. S divým rykom vrhol sa jeho pluk, ku ktorému pridaly sa i ostatnie saské, i rakúsky pluk „Sv. Jagora,“ i zbytky Nádasdyho jazdy na roztrhnutú nepriateľskú čiaru a s krikom: „to za Striegau!“ (pred 12 rokami tu zbití boli strašne Sasi Prúsiakmi) rúbali všetko, čo rúbať sa mohlo a zajímali, čo utekať nevládalo. I Rakúšania

sa zmužili. Prusi bojovaly s neslýchanou vytrvanlivosťou a údatnosťou; no strašnému neporiadku vo svojich radách viac predísť nemohli. Friedrichova poslednia nádej spočívala na jeho jazde. Ale táto šesťkrát späť vrhnutá, siedmiraz darmo animovaná bola. Prv, lež slnko zapadlo, boli Prusi úplne porazení a meno Kolína ozvalo sa v druhý deň celou Európou. Ztraty na oboch stranách boli veľké. Rakúšania ztratil 9000 mužov, Prusi ale 29 zástav, 43 kanónov a 13.773 mužov! Kolín a okolie bolo na púštinu obrátené.

„Zaplať, zalkej zlá hodina,
Brandenburk byl u Kolína!“

Tak peje národnia pieseň.

Na pamiatku Daunovho víťazstva postavený je r. 1842, a síce na mieste, kde Friedrich II. stál a boj riadil, kameňný pomník. —

Nasleduje stanica Poděbrady. Medzi Poděbrady, kolískou to slavnej v historii rodiny Poděbradov a nasledovným mestečkom Českým Brodom u Lipan bitá bola r. 1434 osúdna bitka, ktorá skončiac sa víťazstvom zbrane českých katolíckych stavov, a pokropiac bojište i krvou slavného Prokopa, zlomila navyždy silu statných Táborítov. Od stanice Ouvaly počína sa rozľahlá na všetky strany rovina úrodného kraja a ťahá sa cez stanicu Běchovice temer až ku múrom zlatohlavej Prahy. Trať do samého mesta vedie úpäťm pamätného Žižkova.

Krásna Vltava! Vyše 70 veží nádherného mesta Prahy zrkadlí sa v tvojej širšej hladine, a šesť pevných mostov opásalo tvoj mohutný driek! Po brehách tvojich ležia ukryté i zrejme hieroglyfy svetodejných pamiatok! Kedy spojá sa vody tvoje s mutnou Moravou, bystrým Váhom a Hronom, valnou Vyslou a vzornou Volhou, prielivom čistého povedomia slávic v systém nervov života slavianskeho? Výhľad máš, prosriedky donesie čas, a spôsob i pomoc udelf Bôh!! Teba zvlášte zalúbila si Clio, a každý jej veľký, epochálny čin zaligotal sa v tvojom zrkadle. Pozri Libuša, chatrný tvoj základ zkvitnul v tisíce palácov a v nich 180.000 obyvateľov! Celé more krásnych domov rozkladá sa po oboch brehách tvojich, otočené romantickými vrškami,

medzi ktorými majestátne vypínajú sa kráľovské Hradčany, kapitol tvojej stovžatej zlatej Prahy!!!

Samé mesto záleží z piatich štvrtí. Malá Strana s Hradčanmi leží na ľavom, Staré a Nové Mesto rozkladá sa na pravom brehu Vltavy, tak tiež Jozefov (Židovská, čili V. štvrť) s pamätným prastarým cintorinom, a predmestie Karlín. Praha počítuje krom Vyšehradu, ktorý síce leží dnu v baštách, no tvorí osobitnú obec, 3375 domov.

Prvé, čo jako protestant obzrieť som chcel, bol Husov byt. Ťažko síce, ale preca dopýtal som sa naň. Byt to je už obnovený, no dvere pracovnej jeho izby, slohu gothického, sú neporušené. Z vonku nad bránou, jako i nad týmito dverami čítať možno: „Zde bydlel mistr Jan Hus.“ Poznamenávam, že len táto jeho pracovňa je z celého bytu vyňatá, ktorú tuším mesto jako historickú pamiatku z celého domu na svoje útrovy vyňalo a do árendy sa nedáva. V nej nenachodí sa len stól, niekoľko stoličiek a prázdna posteľ.

Druhé, čo ma vo spojení rozpomienky na husitské deje zanimalo, bola staromestská radnica. Je to síce stavanie už nové, na meste starého r. 1848 v peknom gothickom slohu dostavované; zo starého nezostalo do dnes len južnia strana s portálom, radnica, a r. 1474 stavaná váža s pamätným strojom hodín, Orloj zvanými. Nekoľko menšinami pred odbitím dvanástej otvorila sa dvojce hodinových okien, pod ktorými socha smrti pomocou drótu odbíja hodiny časnosti, a dvanásť apoštolov pohýna sa z prava na ľavo; každý nazrúc oblokom, ukloní sa hŕfnemu obecnstvu. Na druhom poschodí čnejúce sochy predstavujú: Spitihněva II., Otakara II., Karla IV., Ferdinanda III., Fraňa I. a Ferdinanda I., a sú výtvor umeleckej ruky Jozefa Maxa. Zastal som v oči domu, i nemôhol som sa zprostit myšlienky, či nestojím na onom krve-zmočenom mieste, kde r. 1621 dňa 21. júna bolo 27 náčelníkov protestantskej a spolu českej strany odpraveno? Nemôžem sa nijako smieť s tou myšlienkou, že odpravu túto pripísali vo Ferdinandovi Canisiusom a Lamormainom pástovanej náboženskej in-

tollerantnosti; lebo, berúc vec celkom objektívne bez náboženskej predpojatosti, keď i nedá sa tajiť, že tento vysoký lorettánsky pútnik vychovaný bol dla vtedy panujúceho dvorského ducha vychovateľmi jezuitskej spoločnosti, no v tomto prípade nemožno ho pomenovať „panovníckym eksekútorom“ nad svedomím protestantov; ale eksekútorom nad politickou českou národnou stranou. On odsúdil jich jako náčelníkov politickej národnovlasteneckej českej strany. Pravda, náhoda tak chcela, že boli temer všetci protestanti, a síce vodcovia protestantov, ale táto protestantská stránka bola spolu stránkou politickou, národnou, ktorá v prvom rade chcela ratovať vlasť, národ, a tak skrze toto i sám protestantismus v nej. Jich vlastné pokonné pred odpravou slová potvrdzujú moju mienku, totiž: že padli za obeť vlastenecko-národnej v prvom, protestantskej ideji ale len v druhom rade. Ferdinand túžiac po českej korune, bál sa Čechov jako Čechov, nie ale jako protestantov a preto i nenávidel, tým viac, že jako Česi boli ešte i protestanti, celý tedy súd nesie na sebe náter súdu politického. Ale súď radšej sám. Uvediem ti pred oči celé drama. Zaslúži to, je zaujímavé.

Tridsaťročnia vojna, ktorej impuls dala Matejova intollerantnosť, bola v prúde, keď české protestantské stavy, nie bez základnej obavy o svoju vlasť, ponúkli korunu dychtivému po nej, ale zbabelému a zoženštilému Friedrichovi Falckému, ktorého historia nazvala „zimným kráľom.“ Spor medzi nim a Ferdinandom mal sa rozuzliť na Bielej Hore. Friedrich znal lepšie vývodit' pri stole s pohárom a bažantom, lež na bojišti s mečom, zručnejšie kommandovať legiam pekných žien, lež legiam ehrabrych českých, za blaho vlasti a svobodu svedomia na život i smrť válciacich vojnov. Osúdný, ač len dvojhodinový, no európejský význam majúci boj na Bielej Hore bol vybitý. Chabý útek Friedrichov upevnil kolembajúcu sa korunu na Ferdinandovej hlave. Český lev považovaný bol nie jako zdedená, ale jako vydobytá vlastnosť Ferdinandova, a osúd českých pohlavárov daný bol do rúk najúhlavnejším nepriateľom, ktorí neznajúce milosti a lútosti, prichytili sa ku strašnej práci:

českému presvedčeniu a s nim spolu i protestantismu podrezať tie najjemnejšie žilky života a mečom i ohňom uviesť v platnosť svoje nemecké ideji, bez ohľadu na to, či pri tom diele tisíce vykrvácajú a kvitnúce mestá v dyme a plameni zaniknú. Zásadou jich bolo teraz: „radšej pustý, lež český kraj!“ Nie div, že Ferdinand, otočený radcami takejto spoločnosti, považoval sa k tomu za vyvolený prosriedok v rukách Božích. Bol to blúd viacej jeho hlavy, lež jeho srdca. Za niekoľko mesiacov po osúdnjej belohorskej katastrofe žil celkom v nečinnosti, a tak sa zdalo, že zabudol na každé obrazenie, i zapomenul na pomstu. Veľkého objemu amnestia bola vyhlásená, podmaneným ublíženie odpustené, bezpečnosť osoby, majetku, hodnosti zaručená. Neskoršia mienka pokrstila túto amnestiu „kráľovskou pascou.“ Mnohí z vyššej českej šľachty pravda tušili v tomto nadobýčajnom obrate kráľovského smýšľania tichosť predchádzajúcu úžasnú búrku; preto zavčasu opustili vlasť a hľadali bezpečnosť za hranicami; no väčšina netušiac lsti, zostala doma. Dobro rozpoložený plán zdaril sa úplne. Pravdepodobnosť všeobecného pokoja bola tak umele navlečená, že sám skúsený Mansfeld s dvadnásť tisícami, s ktorými bol Čechom na pomoc prišiel, svoj ďalší pobyt v Čechách za zbytočný držal, i vrátil sa do svojej vlasti. Nič inšie sa nečakalo. Odtiahnutie jeho vojska poskytlo vyrátaný okamih k vyvedeniu umele nasnovaného plánu. R. 1621 a jeho 28. február bol určený deň, ktorý mal otvoriť ťažké dvere smradlavých žalárov pre pražských náčelnejších Čechov. Štyridsaťosem prednejších šľachticov a mešťanov bolo z čista jasna okované a do temníc vrhnuté. Z najzatatejších nepriateľov českého národa so-stavená súdna stolica mala vyniesť spravodlivý výrok nad rodo- a vlastimilovnými Čechmi. Ozaj spravodliví sudcovia! Cisár zmiernil niektoré výroky, ktoré nesrovnávaly sa ani len s citom humanizmu, tým menej s citom kresťanského monarchu; ostatnie mravne prinútený bol potvrdiť. Kto z podozrelých nebol prítomný, bol „in contumaciam“ odsúdený, jeho meno na šibenicu pribité a majetok zhabaný; za tých ale, ktorí pod ča-

som súdneho vyšetrovania alebo pred nim zosnuli, alebo na bojišti padli, boli nevinní dedičia pokutovaní, a osoby pre prečiny, ktorých sa ani len dopustiť nemohli, odsúdení. Škopek z Otradovic a Ján Charvat boli žalovaní, že vo Viedni do cisárskych oblokov strielali. Darmo sa autopsiou, svedkami i lekáorskými svedoctvami dokazovala bezzákladnosť obžaloby, že prvý je od desať rokov na obe oči slepý, druhý ale od 8 rokov na všetkých údoch tela pošinutý: oni boli odsúdení, lebo boli bohatí a národní, a vplyvní u dvora obžalovateľa pachtili po jích ohromnom majetku.

Druhého júna bola pravota zakončená. Šľachtici odvedení na hrad Pražský, mešťania ale na radný dom. Sotva v reťazách zjavili sa na ulici, najaté zástupy uplatenej sberby posmešne kričali: „Proč nyní nezpíváte: Hospodin zástupu kraluje?“ Sú to slová 99. žalmu, s ktorým česká strana začínala boj na Bielej Hore. Miestodržiteľ Čiech, knieža Karol Liechtenstein, bol v nasledujúcu noc obsypaný prosbami o omilostnenie; no na každú odvetil svojim stereotypným: „u Boha milosť!“ Bol ale tak veľkodušným, že milostive povolil počestný pohrãb pre nich.

Pred smrťou je všetko rovné. V posledný deň dovedení boli šľachtici z hradu a zavrení medzi mešťanov do staromestskej radnice.

V čas ráno 21. júna otvorená bola brána radnice a 27 mučovníkov svojho presvedčenia vyvedeno na deňnie svetlo. Mal to byť posledný deň z tejto strany hrobu. Deň bol jasný. Ani pred nim ani za nim nepršalo, a preca na sklepení belavého neba vidno bolo jasnú dúhu. Pred radnicou stále popravište, červeným čalúnom potiahnuté, aby jarky českej krve nezdaly sa nápadnými; červený bol i baldachin, pod ktorým s jedonásť sudcami sedel knieža Liechtenstein, opodiaľ leženia stály šibenice. Výrok padol a určil niektorých na šibeň, iných pod topor; nadto mal byť da jedným jazyk vytrhnutý, pravica odčatá, iní mali byť štvrtení; všetkým ale majetok zhabaný a dedičia odkázaní na žobrotu. Dňom pred exekúciou sdelený bol každému z osobna výrok. Každý vyslúchal s neohrozenou stálosťou a najmenší pohyb tvári neprezradil

na nikom strach alebo prosbu o milosť. Jednosvornú mienku vyrazil gróf Šlik, otec mladého hrđinu, ktorý na Bielej Hore padol do zajatia, v nasledovných slovách: „Roztrhajte naše telá na tisíc kúskov, prerývajte vo vnútornostach našich tiel, nenajdete nič krom toho, čo zretedne a jasne vyznali sme pred tvárou celého sveta v našej apologii. Nebola to ctižladosť, čo viedla nás ku tomuto kroku. My chytili zbraň, abysme hájili svoje potupené vyznanie, svoje urazené práva, svoju zhanobenú vlasť a pošliapanú konštitúciu. Friedrich podlahol — Ferdinand zvíťazil; ale to nič nemení na cisárskom bezprávi a na českej oprávnenosti. Bôh vydal nás do rúk vašich: vôľa a meno Jeho buď pochváleno!“

Keď pred šaffotom stojáci odsúdenci zbadali spomenutú dúhu, zvolal jeden z nich: „To znak, ktorým znaf dáva Bôh svoje bezprosredné s ľudským pokolením spojenie; je to sklepenie, na ktorom dla ujistenia Zjavenia Jána spočíva najspravodlivejšieho panovníka najslávoplenejší prestol. Ježiš otvorí nebo nám, on je cesta k najtrvacejšiemu kráľovstvu a k životu, on pravda i spravodlnosť večná.“

Povzneseniaplne okamženie toto pretrhly výstrely, ktoré zahrnely z kráľovského hradu jako znak začiat sa majúcej odpravy. Vo tri rady otočili popravište ostrostrielci, vojsko ale postavilo sa jako stráž na námestie a konce ulíc. V blízkych uliciach vystavené boly delá a pod časom celej odpravy behaly mestom mocné stráže kyrysníkov. Všetko obávalo sa povstania. Obloky a krovy budovísk veľkého námestia a naň ústiacich ulíc boly preplnené divákmi. Na jích tvárach vidao bolo prekvapenie a súcít. Tu i tu ozýval sa krik a lomoz. V ulici Celetnej počut bolo hlasný krik: „Naša Čechie padá! Česko, to tvoj posledný deň! Dola s Liechtensteinom!“ Ztrojnásobnená stráž s holou zbraňou v ruke namierila svoj plný krok do tejto ulice. Nastalo úžasné ticho. O piatej zahrnely zase delá. Krvavé dielo malo vziať svoj začiatok. Nastúpila najdojímavejšia scéna. Pri popravišti stojáci odsúdení začali sa vospolne objímať a lúčiť. Oči divákov zalialy sa slzami. Na námestí strhol sa nápadný pohyb. Dvóm

Babina Glava.

posledním radou popravíte otáčajúcich ostro-strelcov kommandované bolo, aby obrátili sa proti zástupu a priložili samopaly. Nebolo treba. Nastúpila predošlá tichosť a ostro-strelci zaujali prvé postavenie. Odsúdenci ešte vše ležali si v náručí. Najvyšší šľachtic objímal najposlednejšieho meštana a tento vrelý, rodinný, posledný bozk vtlačal na líce svojho vysokorodého brata Čecha.

Najprvší, čo vystúpil na popravište, bol Joachim Andrej Šlik, šľachtic z Holiče a gróf z Passana, jedon z najmohutnejších, najbohatších a najčinnjších šľachticov českej národnej strany. Po osúdnej belohorskej katastrofe bol hladal zástitu u saského volenca; no tento vydal ho cisárovi. Veď prečoby i nie? Bol to len Čech, ktorému dané slovo zástity zlomiť nedržal nikto za nečestné. Muž tento 53-ročný, driečnej postavy, iskravých očí, pôvabnej peknej tvári, majestátnym pevným krokom zastal si pri kláte, i hodil prísny zrak na ďaleké obecenstvo. Kňaz Sedecius mysliac, že žiada duchovného potešenia, pristúpil od chrpta ku nemu. Dôstojne zkrútila sa postava grófova a mocným pevným hlasom zavola: „Prosím, dajte mi teraz pokoj!“ Jeho výrok znel, aby bol živkom rozštvrtený a čiastky tela na krížnych cestách vyvesené; no cisár to zmiernil na ztatie. Pred klátom klaknul, zopial ruky a obrátiac tvár k nebu hovoril: „Svetlo Božskej spravodlnosti, základe večnej pravdy, pane a kráľu môj Jezu Kriste, prijmi nehodného sluhu Tvojho k sebe, kde po krátkej tme smrti sviati svetlo večného života!“ Na to pokojne položil hlavu na klát. Pred samým zatatím zbadal pohyb sudcov, i nezodvihnúc hlavu vyvolal: „Nazdávate sa, že cítim bolesť nad vykopaným mi vami.....?“ — „Hrobom,“ chcel dopovedať, ale padnutý meč rozťal slovo v gágore a šľachetná hlava odskočila na červený čalún. Na očiach okolostojácich zajasaly slzy, a hlboký bôl súcitiačeho obecenstva vyrazila slovom: „S Bohom, statný Čechu!“ na blízkom balkóne stojáca pani. Na najostrejšie bádanie stráže nemohlo sa však dozvedieť, kto vlastne vyrazil tieto urážlivé slová. Z rúšiacej sa ešte mŕtvoľe odtatá bola pravá ruka, a zakuklenci zastrúc ju červeným plátom, odniesli z popravišťa.

Za týmto prišiel rad na Venceslava Budovca z Budova, bývalého po dlhé časy v Caribrade poslaníka, muža vedecky vzdelaného. Jeho sbehosť temer vo všetkých orientálnych rečach, jeho odborná známosť gréckej a latinskej spisby postavila ho do radu najprednejších vedomcov toho času; ale to práve bolo trňom v nemeckých očiach. Pred samou odpravou ponuknutá mu bola milosť, avšak šľachetná jeho duša videla, jaká by bola cena z takých rúk v prítomnom čase darovanej milosti, preto s opovržením odmrštil takú veľkodušnosť, ktorá len k svojim cieľom chcela vykoristiť jeho duševné poklady. „Od rokov túžite po mojej krvi, preto majte si ju! Radšej padnúť, jako dívať sa na hrob mojej drahej, vami zhanobenej vlasti. U vás niet srdcovej, len rečovej milosti — preto tnite!“ To bola jeho pokonná výpoveď, po ktorej pokojne zložil svoju skúsenú a učenú hlavu na klát. Sotva odhrnul si lavou rukou sám z krku dlhé vlasy, odletela mu hlava.

Nasledoval veliteľ Kristof z Polčic. On bol vraj ten, ktorý keď Thurn Viedeň oblahol, do kráľovského hradu a Ferdinandových oblokov strielať kázal. Jeho v prírodných vedách rozsiahla známosť, jeho tým cieľom po Asii a Afrike podniknuté cesty urobily ho učenému svetu veľmi známym. Kat zdráhal zatiať. „Na mojich cestách videl som dvaráz Golgathu, kde vykrvácal Syn Boží“ . . . . . boly jeho poslednie slová, na ktoré kat viac pre prísnu domluvu pozor nedával. Topor padol a odskočila i jeho hlava.

Zo všetkých najväčšiu sústrasť vzbudil 90-ročný, slabého tela, ale mohutného ducha starček Gašpar Kaplšf. Sotva možno si predstaviť dojmavšieho výjavu, jako na ľudskou nevinnou krvou postriekanom popravišti klát s celou vážnosťou zošedivelú hlavu na jatkový klát. Jako sa zdá, pocítil to i sám ukrutný Liechtenstein; lebo vediac, že smrť tohoto starca cisárovi viac nič neosoží, celé ale pokračovanie vrhne do špatného svetla, bol by rád hrať pri ňom lacnú komediu veľkodušnosti, i dal Kaplšfovi skrze jeho pokrevnú Poruškoviu znať, že mu pokutu smrti vďačne na žalár zmierni, bude-li prosit o milosť. Ale starček, ktorému sily sotva ku hrobu sa do-

vliecť dostačovali, odpovedal: „Bože ma chráň, abych zradil svojich drahých súdruhov v najkrajšom okamžení! Čo že si váš pán Liechtenstein myslí? Jakú to nešeternú ne-slušnosť pripisuje môjmu veku? Či nedal by som tým znak nejakého mnou spáchaného zločinu, keby som o zmierenie pokuty zoberal vtedy, keď už moji drahí súdruhovia opustili hlavu za drahou svoju vlasť?“ Len jedna starosť ho trápila. Obával sa, že ho v poslednom okamžení opustia starobou zkrehnuté sily a nepriatelia že obvinia ho z bojácnosti; preto ešte na stupňoch popravišťa klaknúc, modlil sa hlasne: „Bože, upevni srdce moje, abych pred nepriateľom chatrnú smelosť svoju neztratil a nezomrel jako bojzlivec!“ Čoho sa obával, nastúpilo skutočne. Pri klakaní ku klátu vypovedalo mu slabé telo službu, tak že musel dostať podporu. Kňaz Rozacius, ktorý bol mu pri tom nápomocný, oslovil ho: „Čtený Pane, dušu svoju poručili ste Bohu, poručte mu teraz i sriebornú hlavu svoju a zdvihnite ju k nebu!“ V nasledujúcom okamžení kúlala sa i táto na červenom krvavom koberci, barviac srieborné vlasy v svojej a svojich súdruhov nevinnéj krve.

Za týmito nasledovali tí, ktorých výrok znel, aby jim pred ztŕňaním boli vytrhnuté jazyky. Z pomedzi týchto zpomieniem len nášho rodáka, široko povestného zakladateľa anatomickej vedy, telesného lekára panovníkov Rudolfa a Mateja, zvláštneho priateľa Keplera a Tycho de Brahe a horlivého Čecha Jána z Jesena, jehožto rodiny korene pojil bystrý Váh a tieto nechaly v žilách potomstva vernú slovanskú krev, a to bola dostatočná príčina smrti. Pred samým okamžením úžasnej odpravy vyvolal ešte mohutným slovom, ozaj jeho povolania značiacu výpoveď: „Darmo pojí Ferdinand svoju pomstu našou českou krvou, Friedrich V., náš kráľ, opätne nastúpi český prestol. Články tiel našich nebudú vždy visieť na bastillách a bránach, ani nebudú odtiaľ zosŕaté tým cieľom, aby mrštené byly do šintrovho hnoja, ale dostane sa jim časom čestného pohrobenia, a tým sa teším!“ Pokonné to byly jeho slová, a jazyk, z ktorého zplýzly, bol vytrhnutý i hlava odtatá.

Hlboký dojem na obecenstvo urobilo i odpravenie Henrika Otta z Losu.

Za nim padli ešte Šimon Sušický, Kuttner, Vilmo Konec Chlumský, Bohuslav Mihalovič, Friedrich Bžil a iní. Poslednia hlava Leandra Rippela padla o 10. hodine. Úžasná teda scéna krvavej odpravy trvala práve úplných 5 hodín.

Jich krvavé zohyzené pozostatky byly v železnej kletke na mostovej väži na 10 rokov k verejnému posmechu jednej, k hlbokému žiaľu a strachu druhej strany na odív vystavené, a len keď po Lipskej, vlastne Breitenfeldskej bitke spojenci so švédskym vojskom do Prahy vťahli, a Thurn zase k veslu prišiel, byly tieto smutné pozostatky stredovekého barbarismu z kletky vybraté a slávnostne vo Vítovom chráme pohrobené. No ani tu nemaly dostatočného pokoja. Lebo keď vojna sa z rozličnej stránky šťastím preťahovala, rozmôhla sa v Prahe medzi vlastneckými mešťanmi obava, že krajina príjde zase do rúk cisára a reliquie tieto nepriateľskou nenávisťou i v hrobe poškrvnené byť môžu, byly z chrámu o polnoci zakuklenými osobami vybraté a tajne pochované.

Prvá veľká obeť bola skončená. Druhého dňa na tomže mieste pred radnicou nasledovalo miernejšie pokutovanie. Traja radní páni boli verejne na holom tele korbáčovaní. Mestský zápisník Nikolaj Dionys, ponevác pri príchode Friedrichovom do Prahy šiel mu v ústrety v odeve z času Žižkovho, bol jazykom o šibeň pribitý a z tohoto mukaplného položenia len po troch hodinách osvobodenný.

Omilostnený bol vlastne len Theodor Sixt z Ottersdorfu na prosbu kanonika Platteisa, a Matej Borbon, lekár troch cisárov, ktorého osvobodil sám Liechtenstein. Zostal sice pri živote, no bez pokoja. Chrisostom Schregel, cisársky komissár, cítil veľkú chuť na jeho veľkolepý dom, a myslel si, že ho lacným grošom kúpi. Vidiac ale, že jeho nádej zmizla, dal ho verejne zneuctiť a prenasledoval ho do tých čias, kým nepodarilo sa mu utiecť do Polska, kde skrze Ladislava kráľa prišiel ku vysokým krajinským hodnostam. Ale ani deťom a vnukom odsúdcencov

nebolo odpusteno. Cisársky dekret pod pokutou smrti naložil, aby títo na znak, že len z cisárskej milesti žijú, nosievali na hrdle červenú šňôru¹⁾.

Ešte ráz po 12. rokoch padaly pod touto radnicou na krvavom šaffote hlavy 11 vojanských dôstojníkov, ktorých Waldštejn r. 1633 vo februári pre chabosť v bitve u Lützenu ukrutným spôsobom odpraviť dal. — —

Námestie pred radnicou, Veľkým staromestským zvaného, ulica Celetná, Malé staromestské námestie a Veľká Karlová ulica, vedúca na Karlov most, tvoria jadro živosti obyvateľstva Pražského. —

Že som obšírny, že veľmi detailirujem? Nemaj za zle, ct. čitateľu. Praha, čo slovanské veľmesto, týka sa slovenských záujmov najviacej, ona je chlúbou československého národa: škoda by teda bolo, neobznámiť sa zovrubnejšie s jej pokladami. Je ale spolu

i mestom historickým, ktoré iné mestá bohatstvom, veľkosťou prevýšiť môžu, nie ale historickou pamätnosťou. Iné mestá majú síce tiež väčšiu menšiu historickú slávu, no je to len zväčša specialno-krajinská; Praha ale zasahuje do dejín europejských, ona a jej okolie sú veľké prkná, na ktorých prevádzalo sa neraz historické dráma, v ktorom svoj zástoj zaujímaly národy veľkorej Europy a kde rozhodovaly sa osudy epochálnych cirkevných i štátnych záujmov; ona je dokumentárnym kodicillom, ktorý žiadneho štátu historiograf ignorovať nemôže, je kľúčom svetodejných udalostí. Keby dnes bolo všeobecné vzkriesenie, najrozmanitejšie národy každého veku stály by pred Prahou, a keby každý národ svojim, v službe Marsa padlým, na patričnom mieste pomník postavil: tak polia Prahy tvorily by v Europe najväčší cmiter národov.

(Dokončenie nasleduje.)

J á n H u ň a d.

Od P. Czuczora.

Kto to stojí na výklenku
Nad zďou hradu Huňada
A večerom ta na onú
Roveň oči rozkladá?
To Huňad je, šedivý rek!
Keď nemučť vlast' vraha vztek,
Nuž svoj pokoj v hrade má.

Prijde vestník, sděl' mu vest:
„Pane! hasne tvoja moc; —
Ty nemáš vraj otčinu viesť,
Ale Ulrik dá pomoc.“
„Keď tak kráľovi sa páci —
Moja vôľa nedostačí!“
A pokojný zostane.

Prijde vestník druho-skorý:

„Pane! padols v nebezpeč, —
Velikási dujú spory —
Idz pozorze z cesty preč.“
„Verím, že ma jich zást' marí —
No viac Turci a Tatári . . .“
Zas pokojný zostane.

„Pane! jakás' čierna duša
Pýta tvoju dobrú krev;
Tvoj život slavný pokúša
Zemou cudzou jej zlý rev.“
„Mňa hladalo už sto smrťí,
Jedna, keď Bôh chce, ma zdrťí!“
Rieknuc tichý zostane.

¹⁾ Ku všetkemu tomu vid': Palacký: „Dějiny nár. česk.“; Stollberg: „Gesch. d. Rel. Jezu Chr.“, svázok 36; Schrökh: „Kriegsgesch.“, sváz. 45; Jędrzey Vegiersky: „Slavonia reformata.“ Zvlášte k tomuto cieľa výbornú službu preukázali mi Markteinersheimským dekanom Seyboldom z cirkevného archívu požičané: „Markteinersheimer Kronig“ od Weissa a Hartunga, sváz. I., a od neznámeho mi pisateľa: „Die Schlacht am Weissen Berge“, Hamburg, 1683.

A čo takto mužne vetí
Duch, túžiaci za slávou,
Tu na vranku jazdec letí
S červenou zástavou
A tak sloví: „Koniec vlasti!
Zas jej Turci ničia slasti —
Hor sa ku Belehradu!“

„Čo? Pohani tu? Pri kom sila,
Ten neztrpí v tichosti,
By krajina naša milá
Niesla ľarchu tých hostí!“
Meč mu v ruke, on na koni
Vojí, brojí, vrahov honí —
Až príjde ku víťazstvu.

Josef Jančo.

FEUILLETON.

„Eh, dajte si pokoj s polovačkou!“

Humoreska od Ant. E. Tímka.

Jako rozčulení bývajú naši slovenskí poľovníci, keď jich pätnásť september pomovu k lovom pozýva! V ten čas sretávame sa zhusta s poľovníkmi, ktorí svoje šťastie ráno i večer zkusujú, v ten čas každý verný čiteľ Loveny vodieva sebou na svorke uviazaného psa kopova, s puškou pod pazuchou kráča do lesa, v tej sladkej nádeji, že toho roku menej dier urobí Pánu Bohu do okien, lež vlani.

Známi priateľ posretol ma na ulici.

„Susedko, či ste priateľom polovačky?“
pýtam sa ho natešený.

„To sa rozumie!“

„Ľúbite kuropty, prepelice?“

„To sa rozumie; ale upečené!“

„Zajtrá dakoľko vám pošlem!“

„Ďakujem pekne!“

„Dnes zastrelil som päť jarabíc na osem výstrelov!“

„To ste výborne strieľali!“

„Znamenite!“

„S Bohom, priateľko!“

„Dobrá noc!“

I bežal som naradovaný domov.

V našom mestečku usadil sa mladý okresný lekár. Usadil sa medzi nami následkom povolania od pána grófa N., ktorý ho spolu i svojim osobným lekárom vymenoval. Pán dr. Zelený bol originálny a duchaplný muž. Prislúchal do triedy tých ľudí, ktorých už z prvého pohľadu ku všetkemu schopných

držíme. Oddaný s láskou ku prírode a ku všetkemu, čo ona zo seba vydala, chytrý sjednal si obluby a oddanosti myslivecko-lesníckeho personálu pána grófa. Pán dr. Zelený bol v opravdivom smysle slova jedon z tých ľudí, ktorí sú vždy hotoví — vrecká svoje pre zabavenie sa s priateľmi vyprázdňovať. Len to bolo to, dľa jeho vlastnej výpovedi, u neho nemalou chybou, že žijúc takrečeno medzi celým plukom poľovníkov, ešte nikdy nesúčastnil sa na polovačke, ešte nikdy neokúsil slasti Loveny, a tiež nikdy svojej peknej panej dáku pečenku pre kuchyňu domov nepriniesol.

Nasledujúceho dňa ráno vstúpil som do obydlia pána dr. Zeleného.

„Či je pán doktor doma?“ pýtam sa sluhu.

„Doma,“ riekol tento.

I stúpil som hore schodami, a tam v prvom poschodí zastal som u dverí, ktoré mi sluha ukázal.

Zaklepem.

„Volno!“

„Daj Bôh šťastie, paue doktor!“ rieknem s poklonou pánu lekárovi, vytrhnúc ho príchodom svojim z čítania jakejsi knihy.“

„Prichádzam s uctivým pozvaním . . .“

„Pán lesný Hrabina? Snad dakto onemocnel v kaštieli . . .“

„Prichádzam od pána grófa.“

„Asnad dáka nehoda?“

„Prichádzam s pozvaním ku polovačke!“

„Ku poľovačke? Od pána grófa? Pane Hrabina, vy ste iste zablúdil! Ja že som pozvaný od grófa na lov? Ja? Veď neviem s puškou narábať, ani nemám dáku tú škrabicu! Eh, dajte si pokoj s poľovačkou!“

„Ale je to vrelé pranie pána grófa, ktorý ma tým účelom ku Vám poslal. Za tri dni držať budeme hlučnú poľovačku na jarabice, zajace a vôbec čo nám pod ranu príjde, ku ktorému povoláno je mnoho vzácných hostí z okolia.“

Pán doktor tentokrát preca len nemohol odmrštiť pozvanie pána grófa, svojho dobrodinca! —

Po mnohom premlúvaní konečne dal sa mi pán dr. Zelený nahovoriť, obzvlášť keď som mu riekol: jaké veľké potešenie a vyrazenie najde na poľovačke, ktorá sa na „Širokom poli“ otvorí. A aby som väčšiu túhu v ňom vzbudil, dodal som, že tam bude vidieť celé retaze prepelíc, celé hajná jarabíc a tlupy zajacov, na ktoré dľa ľúbosti do nich, lebo vedľa nich strieľať bude môcť.

Pán doktor slúbil súčasťniť sa na tej poľovačke, ačkoľvek viackrát opakoval:

„Eh, dajte si pokoj s poľovačkou!“
I rozlúčil som sa s nim.

Po mojom odchode nezaháľal pán doktor ani hodinu, lež vyhladel si času vystrojiť sa na lov po myslivecky, aby žiadnu haňbu nezískal.

V čas ráno posiel do blízkeho mesta a tam u majstra krajčira Ihličky kúpil si horársky kabát so zelenými výložkami a kostnými gombíkami, dľa najnovšieho strihu; u klobúčnika zelený klobúk s tetrovým perom; u puškára Búchala pušku zadovku s poľovníckou torbou a nábojmi Nro 16, konečne u ševca Smolku lovecké bôty.

Výdavok na tieto veci obnášal 150 zl.

Prišlo mu na pamäť, že mu ešte jedna vec chýba, aby sa z neho úplný lovec stal.

Chyboval mu pes, dobre vycvičený stavčí pes.

A pokiaľ bol v meste známy, nerobilo to pánu doktorovi žiadnych ťažkostí, vyhľadať muža, vlastne „umelca,“ cvičiteľa psov.

„Máte-li dobre vycvičených psov?“

„K tomu cieľu mám zvieratá podivuhodného pudu, jakosti na vyberanie!“

Majster uviedol doktora do drevenej komôrky, v ktorej viacero „žiakov“ tohoto umenia sa nachádzalo; tu ukázal mu mohútneho psa, „exemplár najčistejšej krvi,“ jako riekol.

Krásno to zviera!

„Jako mu je meno?“

„Sultan!“

Pri tých slovách pritúlil sa pes plazive ku pánu doktorovi, lízajúc hľadiacu ho ruku, a tým činom sa mu veľmi zalúbil.

„Za čo ceníte Sultana?“

„Nepretiahnem vás, vzácný pane! Otcu, materi hoden je šesťdesiat zlatých!“

Nepochybujúci doktor o náležitom vzdelaní v stavacom umení Sultana, hneď nato vyplatil kúpnu cenu a Sultan presídlil sa do lekárovho bytu.

Druhého dňa okolo štvrtej raňajšej hodine išiel som pána doktora zobudiť. Spal ešte jako kameňná socha. Zahaňbil som ho pre jeho lenivosť a pripomenul som, že kroz jeho dlhšie predlenie v posteli zbavíme sa mnohej poľovníckej radosti; lebo možno, že v čas nášho príchodu na terém poľovačky najdeme tam už všetko prázdne.

Šli sme.

Čím bližšie dochádzali sme na „Široké pole,“ tým hustejšie ozývaly sa výstrely z pušiek. Zrýchlili sme kroky a nezadlho dohonili sme pána grófa N. a jeho družinu v najtuhšom love na jarabice.

Kto na „Širokom poli“ v čas otvorenia poľovačky sa nesúčasťnil, ten nemôže si utvoriť názor o tom divadle, ktoré poľovačka pozorovateľom tu poskytuje. Ani ten najmenší preletáčok ptáčok nepreletí vopred iovcov, žeby sa naňho niekoľko výstrelov nevypáľilo. A jestliže padne jarabica, tu i tridsať poľovníckych kapiet otvára sa, tu i tridsať poľovníkov škriepi sa medzi sebou: „Ja . . . ja . . . ja som ju zastrelil!“ I psi hryzú sa medzi sebou pre úbohú korisť. Jestli korisť nepadne, dŕvajú sa všeci (poľovníci totiž a jich vižle) za ňou bez slova, a vtedy žia-

don strelec nechce povedať: „ja som ju ne-trafil!“

Tu i tam padne pár brokov, miesto do jarabici alebo zajačka, niektorému polovníkovi do chrbta; ale to nerobí bárs mnoho, veď staré príslovie znie, že častokrát je olovo najlepším priateľom človeka. Pod týmto názvom i ja mám tri brôčky v mojom chrbte, ktoré mi raz môj kollega do neho „zakvartiroval.“

Sotva že náš doktor puch strelného prachu zacítil a hrmenie výstrelov očul, slepo rútil sa medzi strelcov.

Tu sa sišiel s grófom N. s oči v oči.

„Waidmannsheil!“ pozdravil ho gróf a tešil sa nad nováčkom Loveny.

Najväčš pozor venoval gróf psovi, ktorý v päťách za lekárom vážne kráčaľ.

Vidiac tohoto krásneho psa, jako pána svojho všade nasleduje, všimnul si toho gróf a hneď poznamenal:

„Psova povinnosť je sledovať stopu zveriny po rovine; ale nie pánovi svojmu pozerať na podošvy, či mu z nich žiadon kliniec nechybujet!“

Chovanie sa psovo bolo nám všetkým nápadné.

I chtiac doktor družinu loveckú presvedčiť o umelosti svojho výtečného stáväcieho psa, pokynul mu rukou a zavolaľ naň: „Sultan hladaj!“

I postavil sa pes na zadnie nohy a počal tancovať.

„Pozrite, pánovia!“ hlásil doktor; „zdá sa mi, že môj Sultan okrem umenia polovníckeho ešte iné zábavné kúsky zná. Domnievam sa, že som znamenitú kúpu urobil.“

Ponevác ale Sultan nie k tancu, lež k loveniu kúpený bol, dal mu pán jeho podruháraz povel k lovu silnejším hlasom, zavolajúc naň:

„Pozor, hladaj, Sultanko!“

Sultan položil sa na zem, rozťahal svoje štyri nohy, a zahmúriac oči, urobil sa mŕtvým. Nepohnal ani údom, tak že všeci boli by skoro mysleli, že pes ten zdochol.

„Znamenite!“ prehodil pán jeho. „Ale Sultanko môj milý, nemáme tu času zabávať sa s tvojim súkromným umením. Prišli sme

polovať, poľuj teda! — Napred, Sultanko, allons!“

Pes sa nehýbal.

„Počkaj, zodvihnem ta!“ vetil opäť pán doktor, zodvihnúc prút zo zeme, aby nim svojho psa zo zatajenia prebudil.

A sotva že Sultan prút v ruke pána svojho zočil, vyskočil, postavil sa pekne na zadnie nohy, uprúc zrak na pána svojho.

Pán doktor zpozorujúc pozornosť psovu, neubil ho, lež položiac prút na zem, po tretť-raz prísne zavolaľ naň:

„Hladaj!“

Pes začal palfčku sem i tam preskakovať.

Znal Sultan tri podivuhodné kúsky umenia: tancovať na zadných nohách, urobiť sa mŕtvým a palicu preskakovať. Jarabice a zajace honiť a stopovať neznal.

Pán doktor tieto tri umelecké kúsky svojho psa rovnako vážiac, rozlámal palicu na jeho chrbte, načo milý pes zavýjajúc a vrčiac utiekol preč.

Vyletelo hajno jarabíc.

Gróf strelil po nich. Smrteľným brokom zasiahnutá jarabica zapadala k zemi.

Náhodou padla pred samý pysk Sultanov. V tom istom okamžení nachádzala sa mu medzi zubami.

Cvičený pes ďakoval za túto pečenku a nedbal vela, že bola surová.

Celá spoločnosť lovecká shrkla sa na nešťastného psa. Sám gróf sa mrzel a smial.

Lekár pochytil psa za hrtan a stisol ho jako vládal, otvoril mu tlamu a vopchal ruku do nej až po samý gágor, chtiac úbohú jarabicu z neho von dostať

Ale už bolo neskoro. Z tlamy psovej vytiahol len tri pierka z jarabičinho chvosta.

Doktor hľadal v kapse nôž, že rozpára psovi brucho a korist z neho vybere, ale noža pri sebe nemal. Šťastie pre Sultana!

Nemohúc ináč pažravého psa potrestať, kopnul doktor Sultana tak mocne, že tento ďaleko na bok odrknuľ.

„Môžete byť presvedčený,“ hovoril gróf N. ku doktorovi, „že s vami viac na polovačku nevýjdem. Váš darebák pes všetku radosť mi pokazil.“

„Eh, dajte si pokoj s poľovačkou,“ šomral doktor ticho.

Pes nenablížil sa viacej ku spoločnosti, ale behal sem i tam po rovine a brechal jako zdivočilý. Medzitým vzbudila jarabica chuť v Sultanovi po druhej koristi, a preto, vidiac tu i tam krdle jarabíc vyletovať a zapadať, s divým brechotom naháňal jich, tak že ani jedna viac lovcem na dostrel nepriletela.

Doktor zlobil sa hrozne na svojho psa, ktorý s oveseným chvostom a s pozdvihnutým pyskom sem i tam sliedil; ukázal, že má bystrejší zrak, než čuch.

Tak to trvalo niekoľko hodín.

Do večera sbehal doktor najmenej desať, a jeho pes dvadsať mŕľ; doktor zachrípol od mnoho kričania, pes jeho ale od brechania do povetria.

Razom zostal Sultan pri jednom kružiaku ticho stáť, a síce tak nepohnute, jako sa to na najvýbornejšieho psa svedčilo.

Napriek svojmu ustatiu poskočil doktor ku svojmu psovi.

„Pŕ . . .!“ zvolal lovec, ale pes nepohol údem.

Doktor pristúpiac ku samému Sultanovi, zkúmal smer jeho pozoru. I vidí, že pes do malého kružiaka ziera. V kružiaku brnelo sa čosi. Domnievajúc sa, že predmet ten je jedna z pomedzi krdla svojho zaostalá, ztra-

tená jarabica, svojmu klobúku viac než puške dôverujúc, položil pušku tiško na zem, vzal klobúk do ruky a blížil sa tiško (jako chlapec motýľa prichlopit hodlajúci) ku kružiaku — a prikryl šťastlivo ten neznámy predmet.

„Už ju mám, už mi neujde! — Živá je!“ volal radostne na prichádzajúcu loveckú družinu, medzi ktorou sa i pán gróf nachádzal.

Doktor na dosvedčenie svojej výpovedi strčil ruku pod klobúk a vytiahol z pod neho veľkú — žabu, ropuchu.

„Hihahahahaha!“ znelo zo všetkých strán.

Druhý bol by žabu na sto krokov od seba zahodil. Náš doktor myslel opačne. Keď ho prozreteľnosť na takýto čudný spôsob s tak interessaným živočíchom obdarila, mal pokynutie, aby dal napozatým myslivectvu „vale,“ ale radnej zapodieval sa s pytvou a prírodovedou!

Uloziac žabu do svojej kapsy, doniesol ju domov a tu umiestil ju do sklenice, z ktorej včera večer zavárané čerešne bol so svojou paňou strovil. Sklenicu naplnil vodou.

A prečo to urobil pán doktor Zelený? Ponevác vedel, koľko výdavku ho stálo toto nevinné — zvieratko!

A kedykoľvek sme ho napozatým volali na poľovačku, hodil rukou a riekol mrzute:

„Eh, dajte si pokoj s poľovačkou!“

Popelka.

Novella od *Viliama Győryho*.

(Dokončenie.)

Panáček Miško pribehol domov na smrť ustrašený a bládý. Vysilený padol bez seba i poľakal celý dom, že tentoraz ani Popelke nič sa nestalo. Ťažké bremä zpadlo zo srdca celej rodiny, keď jim Betka oznámila, že mlynársky chlapček prišiel k sebe a sám sa navrátil do mlyna.

Ten predošlý strach a z počutia tohoto vyplývajúce uspokojenie na tento čas odvrátilo, vypuknúť sa strojácu búrku od hlavy devinej.

Ale preto jej tento výjav pozdejšie niejedno príkre okamženie zapríčinil! Domáce

dietky sa i tak so zášťou chovaly naproti nej. Miško od tohoto okamženia ešte viacej. Tento i bez toho veľkú radosť nachodil v tom, keď od seba menších, slabších a menovite cudzie dieťa dráždiť, hnevať mohol, čomu potom obyčajne plač bol následkom, od toho výjavu pri potoku stalo sa toto dráždenie docela iného druhu dráždením.

Panáček Miško počal Popelku prekárať, že je mlynárov Ivan jej milencom. Milencom! Čo vedelo toto úbohé, nevinné dieťa o tom? Takáto myšlienka ešte nikdy, nikdy nevznikla v jej srdci. Milovala ovšem Ivana jako brata,

jako priateľa, jako jediného dobrodinca a tešiteľa, ktorý sa ku nej vždy tak vládne a úprimne choval; ale žeby mimo tejto lásky ešte iný cit mohol byť v srdci, o tom ani len žiadneho tušenia nemala. Nikdy čistejší, nikdy nevinnejší, nikdy svätejší pomer nevyvinul sa ešte medzi srdcami, lež u týchto dvoch dietok, a predca mohla zlosť ľudská ešte i na tomto niečo zlého nachodiť? Najstarší výstrelok Rozložňanskej rodiny urobil počiatok i tak veľmi zbehlý vo vecach takýchto. Ostatní ho len nasledovali. Panáčok Miško počal Popelku s tým prekárať, že jej Ivan bude ženíchom. Jaký pekný pár bude z nich, keď si zastanú raz pred oltárom! Ivan bude i vtedy bosý a v tom roztrhanom bekeši, ktorý už šesť rokov nosí. Ach, utešený to bude mladý zať ten bosý Ivan. Na hudbu nebudú mať peniaze, ale si budú tancovať pri hvízdaní a pri tlčení na rozpuknutý hrniec. Zpraví veľkú svadbu a uhošia sa do vôle podľa tej nôty:

„Hej keď sa ja raz ožením,
Veľkú svadbu urobím,
Tarkavého zabijem psa,
Z neho celý svet naje sa!“

Nuž ale prekladancov ¹⁾ a radostníkov bude dosť, vystane z nakradnutej múky!

A ktoby bol v stave vypočítat všetky tieto vyberané vtipy, ktorými bezobrannú devu mučili? Tá ale počala cítiť, že je o mnoho horšia tá boľasť, ktorú srdce, nad ťú, ktorú len telo cíti.

A z tej srdca dotýkajúcej sa boľasti ešte i najväčšia mala nasledovať? Ivan mal odísť. Jestli chcel, aby niečo z neho bolo, musel sa remeslu učiť, a tomu sa ani v malom mlyne, ba ani v celej dedine nemohol naučiť tak jako by treba bolo. Za stolára ho určili, i on sám mal veľkú vôľu k tomu remeslu, a aby sa tým stať mohol, musel do nejakého väčšieho mestečka ísť za učňa. Už mu bol veru i svrchovaný čas; veď iní šuhajci v tomto veku sú skoro už blízki prepustenia. On teda musí ísť, musí ešte tejto jaseni, jak náhle vo mlyne ubudne roboty.

¹⁾ Prekladanec, veľký koláč na svadbách obvyklý. M. D.

Starý strýko a manželka jeho Katrena všetko vynaložili, čo od nich vystalo, keď Ivana na cestu vypravili. Len že toto všetko len z tobo všetkeho záležalo, že mu starý strýko niekoľko dobrých otcovských naučení dal, a potom mu ukázal cestu do najbližšieho mestečka; manželka jeho ale poplätala mu šatočky a upiekla pagáčikov. A dobré dieťa i toto máličko s veľkou povďačnosťou prijalo. I poďakoval sa Ivan úctive jak za toto, tak i za všetko to dobré, ktoré mu v mlyne preukiazali, už odtedy jako sa sirotou stal. Z vŕby popri mlyne stojacej odrezal si paličku, ktorá by ho na cestách sprevádzala; na jej koniec zavesil si svoj malý batožok, v ktorom sa šatočky i pagáčiky nachodily; celý nebol ťažký, ne veľmi mu tlačil rameno. Takto vystrojený ešte sa raz lúčil s drahými rodičmi tak úprimne, srdečne jim ďakujúc ešte raz za všetko a prajúc požehnanie Božieho, že sa oba doplakali.

„No už len choď,“ riekol strýko, ľakom ukazujúc na cestu, ktorou Ivan ísť mal; „viem, chúdlatko, že je i tebe ťažko, ale i nám.“

Mienil lúčenie. Pravdu mal. Chlapiatku bolo skutočne nevyslovne ťažko s klepajúcim mlynom sa rozlúčiť.

A pokým von vyšiel z rodinnej dedinky; ešte sa raz lúčil mal. Cesta viedla ho popri dome Rozložňých. Bôh vie ale, čoby cesta ani snáď nebola tade šla, on by tade bol preca kráčať. Malá Betka znala, v ktorý čas Ivanko pôjde, a tam na hradskej ho čakala. Oči jeho byly ešte i vtedy plné slz, keď sa zišli.

„Nuž pojdeš, Ivanko?“ pýtalo sa dievča od žiaľu trasúcim sa hlasom. „Vskutku nás tu zanecháš?“

„Čo mám robiť?“ odpovedal šuhaj; „i ja musím niečím byť. Doma mi byť nemožno.“

„Bože môj, Bože môj!“ vzdychalo dievča. „Keď odídeš, čo tu bude zo mňa? Kto ma poteší, kto obráni? Kto sa mi vládne prihovorí? Žiadon, žiadon človek!“

Slzy zalialy i jeho.

„Neplač, malá Betka,“ tešil ju chlapec; „ani ja neodídem na veky, dobrý Pán Bôh zase ma nazpät privedie, potom . . .“

Ale neslovil ďalej a bolo vidno, že ešte chce nečo povedať.

„Oh, kebych i ja z tadete mohla odísť s tebou!“ nariekalo dievča. „Vďačne bych išla s tebou i na koniec sveta. Zjedнала by som sa za slúžku, robila bych všetko, čoby som len vládala, len aby som bola tebe na blízku, len aby som niekedy mohla očuť tvoje lúbe reči.“

„Chúda Betuška!“ odvetil šuhajk. „Čoby si tým získala, keby si so mnou išla? Za tebou by prišli, nazpät by ťa zahnali, zase by nás len roztrhali. Neplač, dobrá deva; veď Pán Bôh pomôže! Choď tu i tu ku tetke Katuške do mlyna. Vieš, že ťa i dosiaľ lúbila, i na ďalej ťa lúbiť bude. Dobrá je to žena, bodaj ju Bôh požehnal! Shovárajte sa vespolok a myslite, že som i ja u prosred vás. Raz sa potom i skutočne tam objavím, potom . . . .“

Tu zas zaseklo mu reč, len bladel pekne, laskave do očí devinych.

„A keď nebudeš môcť ísť,“ pokračoval posmelený, modli sa k Bohu, Betuška; toho voždy najdeš, ten ťa vždy uslyší, ten ťa sám poteší.“

„Tak urobím, Ivane,“ odvetila deva; „všetko tak urobím, jako mi hovoríš. A keby sme sa už nikdy viacej nevideli a počul by si, že som zomrela, vtedy vedz, že ťa ubohá malá Betuška i v hodine smrti žehnała — za tvoju dobrotu“

Viacej nehovorili spolu. Ivan slzavým okom šiel, malá deva plačúc pozerala za ním, pozerala plačúc ešte i potom dlho, keď ho už viac vidno nebolo.

Roky rýchlo mňaly sa, komu radostne, komu zas v žalosti. Malá Betka zachodila do mlynka, kedy so pšenickou, kedy bez nej, a to tak dobre padlo starej tetuške, že to malé dievča vídať mohla, veď hľa, kedykoľvek Ivan list domov písal, bez malej Betušky by ho ani neboli prečítať mohli. Jako to dobre bolo, že ju Ivan čítať naučil! Z takýchto listov, ktoré čo ďalej tým krajším písmom, hneď zas hladšou rečou písané boly, ani z jednoho nevynehal Ivan Betušku, voždy ju dal pozdravovať. Jemu sa dobre vodilo, majstrovia ho radi mali, pozdejšie už bol

prepustený, i do vätších miest šiel, i zárobok jeho sa rozmnožoval. Domov ešte nemôže ísť; lebo to mnoho peňazí, ale ešte viacej času stojí, ale veď už len dojde raz, jak dožijú. Písal, že sa už poriadne môže šatiť, a že i pár zlatíkov pre budúcnosť odložil. Odpovede na listy tieto obyčajne malá Betuška písala, no a to i starý strýko zpozoroval, ačpráve nikdy ani jednej listierky ne napísal, že je písmo Ivanovo o mnoho krajšie, lež Betuškinô. Čo ani nebol div. Ivan všetko písal, i do remeselnického spolku chodil, i kresliť sa učil a popri remese svojom ustavične i v čítaní a písaní sa cvičil; pokial ubohé, opuštene dievčatko, ktoré od prvo-počiatku v dome Rozložných len za slúžobnú považovali, úplne sebe ponechané, jakože by len bolo mohlo sa vzdelat a zdokonaľit?

V jednom liste i svoju svetlopisnú podobizeň poslal v dvoch obrázkoch; i odpísal, aby jedon bol Betuškin, jestli ho vďačne príjme. Betuškin! A keď ho vraj vďačne príjme! Jako že by ho vďačne neprijala! Jako by sa nebola naň dívala s radostou, vidiac, že tento Ivan za tých pár rokov zmohtnel, hodným sa stal. Oh, vďačne ho prijala, s takou radostou obdivovala, že keď samotná ostala s obrázkom, vtedy ho k per-nám pritisla a pobozkala srdečne, vrelo. Pred tým jeho nikdy, teraz obrázok prvýraz polúbila.

Ale keď Ivan vo svojich listoch ešte len voždy malú Betušku spomínal, to sa veru veľmi mýlil, jestli si ju ešte vždy tak malú predstavoval. V peknú, zdravú, vážnu pannu vyrástla, ktorú utrpenie a práca nezmorily, ale len otužily. Ublížiť jej už ani domáci sa neopovážili, lebo ač ju i neradi videli, ale istú úctu naproti nej chovať museli, tú jim ona svojim šlechetným sebä držaním vynu-covala. Sama pani Rozložná bola prinútená to vyznat o nej — a už vätšieho divu nad ten byť nemohlo, že je Betka, vzdor tomu, že je cudzia, pozornejšia, poslušnejšia, lež jej vlastné deti, ktoré veru mnohú žalosť zapríčinily svojim rodičom.

Toto osvedčenie predtým naproti vlastným dietkam tak zaslepenej matky vskutku s divom hraničilo. Oh, ale tento div ešte nič

nebol proti tým divom, ktoré sa v rodine Rozložných odrazu zjavyli.

Prišiel list.

Tá istá ruka, čo od rokov každý štvrtrok písať zvykla a peniaze posielala na opatrenie a šatenie malej Batušky, (ktoré ale na všetko iné len nie na tento cieľ boly vynakladané), zase písala. Bolo to nepekné, ženské písmo. Bezpochyby tá stará pani to písala, čo ju sem bola vtedy doviedla.

Tento list už i preto bol neobyčajným, lebo neprišiel v obyčajný čas; a i preto, že neboly peniaze v ňom. Ale bolo v ňom niečo, čo ešte i od peňazí bolo zvláštnejším! Lebo sotva, že ho pan Rozložný prečítal, priam volal svoju manželku. Zatvorili sa potom spolu do chyže, radili sa tajomne potichu, dlho, veľmi dlho.

A pán Rozložný priam ešte v ten istý večer písal list synovi, Miškovi, ktorého z vyššej školy šťastlivo boli vyhodili a teraz v nejakom dešperátnom postavení živoril, nič pekného lebo dobrého o sebe slyšať nedajúc.

„Príď domov hneď, ale hneď, v tom najväčšom spechu!“ písal pán Rozložný, i dvaráz a triráz podčiarnul v tom liste synom. Ba len prečo ho tak náhle volal domov?

Pani Rozložná z okamženia na okamženia vlúdnejšie počala sa chovať ku Betuške, i zdalo sa, jako by túto dobrú paniu boli vyčarovali. Betka nevedela sa dost prenačudovať na tej vlúdnosti, lásky a úprimnosti, jakaj sa jej zo strany pani Rozložnej za podiel dostávalo. Drahou milou dcérou si ju nazývala, ba i do anjelov jej nadala, ba i pozbozkala ju. Popelku!

Ba len prečo ona to robila?

Panáčik Miško, ktorý už tiež na krásneho šuhaja vyrástol, (tak že sa oko devino mohlo na ňom zastaviť, jestli na jeho raz nehľadelo), Miško na pochytre prišiel domov, Betuške mnoho darov doniesol; a takým vlúdnym, srdečným bol k nej, tolko pekných rečí jej znal navraveť, jako čo by to ani ten nebol, čo ju raz s otrhaným mlynárskym chlapcom prekával ubohaj devici tolko príkrých chvíľ zapríčinil. Slovom, dvoril jej a každým činom, slovom, to dokazoval, že je jeho úmysel vážny, opravdivý.

Betka nevychodila sni z divov. Bola celá očarovaná, hlava sa jej krútila, keď pomysľala na príčinu tohoto obratu a nemohla ju naskrze vypátrať?

A keby ešte to bola počula, keď pán Rozložný jedného dňa bavil sa v stoličnom meste, jako sa jedon úradník stoličný, (po tom známy, že viacej vydával, lež prijímal, veľkého gavaliera hral, v ustavičných peňazitých rozpakoch sa nachodiac, s nejakou dobrou partiou by si bol spomôcť chcel), jako sa tento veľký pán zovrubne po Betke vyptával; na ktoré vyptávky ale pán Rozložný mnoho mluvným ale preca tajomným úsmevom odpovedal:

„Naša malá Betuška? Chvala Bohu, zdravá je. I môj syn je doma!“

„No, no?“ pýtal sa pán zvedave, „snad len nebude svadba?“

„Bôh vie!“ odvetil pán Rozložný. „Od detinstva sa poznali, ľúbili. My sme všemožne vyzkúmali stav jejich srdca, a vidiac čo sme videli, uznali sme, že by to bol hriech prekážať chcieť jejich spojeniu. Jestli sa opravdove milujú, jako sa milujú, nech jim Bôh pomáha.“

Pán Rozložný nebol síce nejakým výtelným psychologom, ale to preca pobadal, že sa na tieto reči tvár toho gavaliera náramne zasmušila.

Čo mohlo byť tohoto všetkého príčinou?

Nemeškajme ďalej s odpoveďou. I sama Betka sa to o nedlho zo zprávy úradnej, od stolice na ňu došlej, dozvedela: ona sa stala po svojej, vo Viedni zomrelej, matke dedičkou päťdesiat tisícov zlatých.

Celé smutné tajomstvo jej života odrazu sa objasnilo.

Jej matka z interessov išla za muža, za boháča, ale keď sa toto stalo, vtedy Betuška už žila, len že o jej živote muž sa nesmel nikdy dozvedieť. Aby ju utajili, doviezli ju do Uhorska, tu ju držali, ukryvali.

Padlá ženská nebola dost mocnou, aby sa zriekla pohodlného, skvelého svojho postavenia spoločenského, tajomstvo ľahkomyšlnosti svojho mladého veku ukryvala po čas celého života svojho; ale v hodine smrti zvífázila matka nad dámou, — všetko vy-

znala a zomrela. Majetok z otcovskej strany na ňu pripadlý poručila dcére svojej, ktorú od útleho veku nemluviata nikdy nevidela, nikdy k srdcu nevinula. Bolo to dedičstvo veľmi pekné; ale jak chatrné to odškodnenie lásky materskej ces celý čas života.

To bolo tajemstvo života Popelkyňho.

Keď raz bol závoj z neho odhalený, hneď ho vedel každý; mnohý ešte viacej vedel sa domnieval, lež možno bolo a pridával k nemu každý dľa svojho spôsobu. Romantický pád tento rozchýril sa po celom vidieku a keď do druhej stolice doletel, už vtedy o stá tisícoch sa hovorilo.

Práve v týchto dňoch udalo sa i to, že pred mlynom jedného večera koč zastal, z ktorého slušne oblečený mladý šuhaj zišiel. Peknú tašku pocesnú, plášť svoj zhal si z neho, vyplatil vozku, prepustil ho, sám ale vošiel prasto do mlynských dverí. Potrafil, veď sa tu vychoval, veď to bol Ivan. Dľa svetlopisného obrázku jeho priam ho poznali. Tak sa mu zatešili, ani svojmu vlastnému synovi by sa lepšie tešiť neboli mohli. I sám Ivan takú radosť na javo dal, ani čoby jeho vlastná matka ho bola vo mlynkú prijala.

Ale hľa, jako táto dobrá vôľa mladého šuhaja odrazu nehala!

Tak sa pominula stá krása motýlka, keď prášok blyskavý hrubá ruka dietata sotre z krýdel jeho. A od čoho že tak zmizela? Od tej novinky, ktorou ho tetka Katuska priam za horúca prekvapila: že sa malá Betuška veru v utešenú bohatú slečnú zmenila, že zdedila toľko, žeby ju ešte i sám podžupan si vzal za ženu, keby bol vdovcom, alebo slobodným.

„Zdedila, bohatou sa stala, veľkopanskou slečnou?“ pýtal sa zhrozený, obladnutý Ivan. „Veľkopanskou slečinkou sa stala? A jako? A kedy? Veď som ja o tomto všetkom ešte ničoho nepočul!“

Rozpovedali mu všetko, čo vedeli.

Na počutie novinky tejto nebol už mladý priemyselník tým, čo prv. Sotvá bolo počut už potom od neho jedného slova. Tetka Katuska navarila mu to na večeru, čo predtým najradšej jedával; jeden kus je máličko, ale

ani ten nezjedol z toho. Na noc mu i postel postlala takú dobrú, jakú v detskom veku nikdy; teraz ešte i plášť starého strýka mu položila ku spodnej perine, taká dobrá postel to bola, že by sa i sám kráľ bol dobre mohol v nej vyspať: ale Ivan ani v tejto nemohol zaspať. V čas ráno, keď pastier už stádo vyhánal na pole, ešte oči jeho tak boly otvorené, jako večer keď si ľhali. O vela viac bolo to poznať na ňom, ležby to tetuške bolo ujst mohlo. Čo tušila, čo nie, kto by to bol v stave uhádnuť. Ale toľko bolo isté, že po ranných modlitbách z kostola nenavrátila sa nazpät do mlyna, ale slečinku Betušku vyhľadala, nedbajúc na to, či je svedčené, či nie?

Našla ju, povedala jej, že sa Ivan včera večer vrátil, veselý, že bol dobrej vôle, ale jako sa toho do počul, jaká boháčka sa z Betušky stala, odtedy že neprehovorí ani slova a tak sa smúti, ani smutná vrba.

Srdce Betuškinu (nač to tajit) prudko počalo biť pri tej zpráve. Pekná jej tvár ružovou farbou sa zapálila a jej modré oči neobyčajným ohňom zahorely.

„Choďte len domov, tetuška,“ riekla vrodzenou svojou vlúdnosťou, „a nezpomínajte nič o tom pred Ivanom, že ste tu bola. O nedlho i ja dojdem do mlyna.“

A zadržala slovo. Teraz už mohla slobodne chodiť von a dnu do domu, — nik jej to nezakazoval, nik ju viacej na otázku netahal, čo robí, kde chodí: celý dom by ju bol na rukách nosil.

V celkom jednoduchých, čistých domácich šatočkách pobrala sa do mlyna. Nebolo na nej žiadnej cifry, žiadneho skvosu.

Tak vlúdne a nenútene vošla a pozdravila, jako to robievala za detinského veku. A potom sa pýtala starého mlynára: že by mali dve merice pšenice mlieč, kedy by jich mohla sem priviezť na taličke?

Tu si v tom okamžení zastal Ivan s výrazom radosti, žiaľu, nádeje, nedôvery, šťastia i utrpenia na tvári, proti nej.

„Ivanko!“ vykrikla devica v skutku so srdečnou radosťou; „A ty si doma? Víťaj, pozdrav ta Bôh! Ach, či dobre, že si prišiel!“

Pristúpil k nej, podal jej ruku. V takých rozpakach bol, v jakých snáď ešte nikdy za života.

„Betka!“ vykrikoval s tým najúprimnejším hlasom lásky; ale priam doložil s úctou: „slečna!“

„Slečna!“ rozosmiala sa Betuška chute. „A čo sa to tebe stalo Ivanko, že ma slečnou menuješ?“

„Tvoje bohatstvo, dedictvo?“ . . . odvetil šuhaj a viac nebol v stave povedať.

„To namalované kráľovstvo!“ odvetila Betka celkom žartovne; „to dedictvo, ktoré by mojím byť mohlo, keby mi ho pokrevní neboli odpravotili . . .“

„Svätý Bože,“ pretrhol jej reč radostne prekvapený šuhaj. „Teda si preca chudobná?“

„Keď je bezmajetnosť chudoba,“ slovila deva, úľubne sa dívajúc junovi do očí, „tak som chudobná.“

„Oh, vďaka milému Pánu Bohu!“ šepkal junoch potešený. „Len keď si chudobnou! Len keď si chudobnou! Len keď si chudobnou, Betuška!“

A plakal radostou.

Vidno bolo, že sa v skutku teší.

* * *

A tu by sme smelo mohli rozprávku našu pretrhnúť, lebo čo ctený čitateľ i sám od seba uhádnuť môže, to nám je zbytočné povedať. Len niekoľko krátkych poznámok musíme ešte urobiť.

Keď už vera odstála, Betka vtedy vyjaviła kajúcne Ivanovi, že je ona veru nie chudobná, a že jej pokrevní ani len haliera z materinského majetku neodpravotili, že keď to tvrdila, vtedy nehovorila pravdu; ale verí, že jej túto lož isám dobrotivý Bôh odpustí.

Potom i svadbu odbavili. Nie veľmi skvosne a nádherne, ale preca nie tak zóbrácky, jako jim to v detinskom veku ešte bol Miško posmešne vyprorokoval. Miško ani nebol na jích svatbe, hrozne ho mrzelo, že ho boli vychýrili za mladoženšča, keď z toho všetkeho nič nebolo. Veľmi sa povadil s rodičmi, na čo ho volali domov a za blázna mali i na posmech sveta vystavili.

Vo veľikom hneve sa rozíšli a za dlhý čas ani nezrel sa o otcovský dom.

Mladý pár bol sobášený v tom malom kostole, v ktorom po čas zkušky Popelka z chóra dolu hľadela na beh celej zkušky a kde jej srdce takou radostou bilo, keď toho dobrého, milého chlapčoka vychválili.

Rozložňovci ani sami neverili, žeby po predošlom obostrannom sklamaní sa tak ťažko jim padlo konečne lúčenie, jako jim skutočne padlo, keď sa Betka od nich odobrala. Pri príležitosti rozlúčenia padla pani Rozložnej do náručia a tak plakala, nariekala, tak jej bozkávala tvár, ruky, že i vókol stojáci všetci sa doplakali, ešte i sám starý pán urodzený, ktorému teraz ešte i vo fajke vyhaslo. Tento dom, ač i miesto jej utrpenia, preca len bol domovom ubohému od celého sveta opuštěnému dievčaťu, a tá pani, pri všetkej svojej tvrdosti a ukrutnosti preca len bola matkou nevoľnej sirote! Šlachetne smýšľajúce dievčaťko na všetko zabudlo, len jedno mu zostalo v srdci — vrelá vďaka, ktorou jim bolo zaviazané. A táto vďaka nezostala u nej púhym slovom, ale veľmi často sa označovala i potom ešte v skutkách; lebo úplne zchudobnelá rodina Rozložných mnoho ráz dostávala potom od nej listy a v nich pekné sumičky, k oblahčeniu jej príkreho lózu.

Tak sa jim odslúžila Popelka!

Ale ešte i druhá rodina jest v dedine, ktorá mala príležitosť do smrti chváliť manželku Ivanovu. Strýčik a tetka, tito starí ľudia to boli, ktorí už neslúžili cudziemu, lebo mlynok bol majetkom jejích, Betka jim ho kúpila. Strýčik bol v ňom do smrti a mericky mýtne v ňom odberal pre seba.

Prvá cesta viedla novozasnúbený párik náš do Viedne. Dcéra predovšetkým navštívila hrob matkyn. V živote ju objať nemohla, tam si kľakla na jej hrobe a slzami ho porosila, bozkami obsypala.

Rodinu nenavštívila -- nechcela jej byť nepríležitosť.

* * *

Ivan jako bol vždy bezzisťným a svedomitým v celom živote svojom, tak túto šlachetnosť srdca svojho i tým dosvedčil, žeby si bol za briech držal, keby bol mal z majetku ženinho žiť. Mal svoje remeslo, bol vzdelaný; zamestknáním sa týmto chcel i

hmotne hodným sa stať bytosti tej, ktorá lós svoj do jeho rúk odovzdala.

V hlavňom meste krajiny usadili sa; tam robil remeslo svoje a priviedol k takej veľkej dokonálosti, že sa pôsobenie jeho stalo ozdobou krajinského priemyslu. Z neho samého vyvinul sa vzdelaný, poctivý, pilný priemyselník: tak že bol opravdovou ozdobou triedy priemyselnej.

Vo veľkej dielni, ktorú pilnosť a touto zaslúžené šťastie v celú rozsiahlu fabriku premenilo, pracuje sa i dnes pod vedením samého pána dielne nepretržene; a ti, čo tento kvetúci obchod v hlavňom meste videli, istotne všetci vyznajú, jakými sú šťastnými jeho vlastníci; a tí, ktorí nás pár osobne poznajú, ti i to vedia, že je opravdove blažený.

Poslovenčil *Miloslav Dumnyj*.

Ranko Alimpič.

(Vyobrazenie na strane 293.)

Pamätný bude pre mladé Srbsko 29. jún r. 1876. Z citadelly Belehradskej zahrnela s vychádzajúcim slniečkom prvá rana z dela a jej zvuk roznášal sa nad mestom a Dunajom. Táto rana oznamovala začiatok krvavej vojny na oslobodenie Juhoslovanstva zpod štyristoročného jarma tureckého. Pod ťažkými sekerami praskla veľiká žrd, na ktorej povievala turecká zástava s polmesiacom. Bol to skutok ku vyhláseniu neodvislosti srbského kniežatstva. V Belehrade zazvučaly zvony a pri strelbe diel opustil mladistvý kňaz Milan svoj nevelký, ale príjemný zámok, aby išiel na bojisko. Vedľa prístavu stál broj radového vojska v slavnostnom obleku a s hudbou. Vedúc kňaznu za rameno kráčal Milan pred rozostaveným vojskom, až zastavil sa pred zástavníkom, uchopil zástavu, polúbil ju i riekol: „Bojovníci! Jako prvý vojak zeme s avám sa na čelo svojho vojska, abych tiahol do boja, abych bránil našu vlasť pred spoločným nepriateľom. Vám, bojovníci a mešťania, sverujem svoju manželku, vašu kňaznu. Chráňte ju jako i hlavnie mesto. Žijte blažene!“ I polúbil zástavu a odovzdávajúc ju zástavníkovi dodal: „Bojovníku! Odovzdávam ti túto zástavu, bráň ju až do poslednej kvapky krvi!“ I vstúpil na parník „Deligrad“, aby tiahol na bojisko. Dňa 1. júla bol v tábore pri Deligrade s nadšením privítaný. K vojsku svojmu držal reč, v ktorej hovoril: „Pred vami je život a budúcnosť! Hynúci bratia očakávajú vás jako svojich osloboditeľov.“ Vojsko srbské chystalo sa vtrhnúť do Bulharska, Starosrbska a Bosny. Armáda drínska, pozostávajúca z 15 brojov

pechoty, 5 eskadron jazdy a 30 diel, spolu teda 15.000 mužov majúca poberala sa do Bosny pod veliteľstvom generála Alimpiča, ktorého podarenú podobizeň na záblaví čísla tohto podávame.

Ranko Alimpič považovaný je u krajanov svojich za výborného vojvoduca a požíval v Srbsku už dávno povest jak statočného, tak teoreticky a prakticky vzdelaného vojaka. Vo svojej mladosti bol roku 1848 jako poručík poslaný od srbskej vlády k ďalšiemu svojmu vzdelaniu do Nemecka i pobavil sa dva roky v Postupsne a v Berlíne. Za krátky čas naučil sa tam nemecky, i mohol sa teda venovať bez prekážky studiam. Krom vedomostí vojanských pestoval Alimpič toho času i peknú literatúru, i napísal v svojom materinskom jazyku mnoho básni, z ktorých nektoré byly do nemčiny preložené a v časopisoch berlínskyh uverejnené. Z Nemecka išiel Alimpič do Francie a Belgie, kde sa dokonale francúzsky naučil. Navrátiac sa do vlasti, slúžil vo vojsku a stal sa konečne riaditeľom srbskej vojanskej akademie. Oborom jeho je zvlášte technická vojanská veda. Roku 1858 mal horlivé účasťenstvo v revolucii oproti kňazovi Alexandrovi Karađordevičovi; preto býval vždy považovaný za vrelého stúpenca rodiny Obrenovičov.

Alimpič zahájil svoju vojanskú činnosť šťastne a mohol už dňa 4. júla zaslať ministrovi vojanstva do Belehradu túto zprávu: „Pred Belinou, dňa 4. júla. Včera prešla armáda cez Drinu blízko ostrovov Bojuklijských. Turci zpozorovali našu operáciu len vtedy, keď už polovica armády bola za Drinou.“

Turecká pohraničná stráž vystrelila, no chytré premohli sme jej odpor. O pol hodiny vpadlo nám turecké vojsko do boku, bolo ale odrazeno. Pred Belinou vrazili sme na značnú silu Turkov, ktorí na jednej výšine postavení boli v bojovnom šiku i s delostrelectvom. Započal som delostrelecký boj a zároveň jeden diel nášeho delostrelectva vpadol do boku Turkov, čím boli Turci prinútení k opusteniu svojho postavenia. Prenasledovali sme ich čule, boj trval skoro celý deň. Turci utiekli za hradby Beliny. Vydobyli sme tureckú zástavu, veľký počet pušiek a ukoristili mnoho tureckých volov a koní. Bosniaci pridávajú sa početne k našemu vojsku.“ Mimo svojho vojska mal Alimpič pri svojom sbore na pohotove 100 dôstojníkov, 250 poddôstojníkov a v zásobe 30.000 ručníc, aby povstanie v Bosne organizoval. Alimpič dúfal v šťastné rozriešenie svojho úkolu tým skôr, že mal vrhnúť sa na územie, kde prvé plamene povstania boli už vyšľahly a kde neboly sily tureckého vojska veľmi veľké. No pletichy, ktoré byly proti postupovaniu jeho vojska v Bosne agitátormi istej „neutrálnej“ mocnosti napradené, hatily po nektorých víťaz-

ných srážkach s Turkami postupovanie srbského vojska. V boji pred Belinou dokázal Alimpič svoju odvahu a osobniu statočnosť. V čele sboru svojho pritiahol až k samému mestu. Dňa 7. júla zaujalo vojsko Alimpičovo pevnôstku Raču pod veliteľstvom chýrneho Vljakoviča. Djoka (Juro) Vljakovič bol v tomto boji presred svojich dobrovoľníkov ranený do svojej zdravej nohy, keď byly pod nim už drier dva kone zastrelené. Keď padol, zvolal žartovne: „Hej, Turčine, či chceš i druhú nohu odo mňa?“ Rana, ktorú v tomto boji utrpel, bola už štrnásta; trinásťkrát ranený bol na Kryme. I v auguste bojoval Alimpič šťastne so svojou nevelkou armádou, ktorú po celej hranici srbsko-bosenskej rozťahnuť musel; i nedopustil, aby Turci, ačkoľvek v presile, prešli k ofensíve. Počiatkom sept. prišiel Despotovič do Bosny a sriadil sbory povstalcov bosenských, ktorých počet vystúpil na 15.000 mužov. Jeho armáde začalo sa lepšie dariť; no Alimpič odísť musel čo veliteľ k armáde ibarskej, aby na nejaký čas zastal chorľavého Čolak Antiča. Veliteľstvo armády drinskej sverené bolo plukovníkovi Uzun Mirkovičovi, ktorý v diele Alimpičovom až po prímerie zdarne pokračoval.

Babina Glava.

(Vyobrazenie na strane 305.)

Generál Čerňajev prestúpil v nedeľu dňa 2. júla 1876 za rána turecké hranice na troch miestach s južnou armádou, ktorá z 3., 5. a 6. divisie záležala a 43 broje pechoty, 20 eskadron jazdy, 120 diel a príslušný sbor mostárov a zákopníkov čítala; celý armádny sbor mal teda 37.000 mužov. Na pravom krýdle vtrhla do Turecka divisia plukovníka Miljutina Jovanoviča pri Supovci a obsadila do poludnia turecké mestá Dađulič a Sečenicu na ľavom brehu Moravy. Srednia divisia plukovníka Pavla Georgieviča postúpila súčasne po pravom brehu Moravy a obsadila pobrežie výšiny Topolnice proti Nišu. Ľavé krýdlo poberalo sa pod osobným velením Čerňajeva rovno na juh cez Timok a k ceste. vedúcej od Vidína ku Ak-Palanke. Cestu túto vystavil pred desať rokmi Midhad baša. Turci nevedeli, jaký majú Srbi zámer, prečo venujú celú svoju pozornosť moravskému údoliu. Toho dňa neprišlo k srážke. — Dňa 3. júla pokračovaly obe krýdla pod

Jovanovičom a Čerňajevom vo výbojnom pochode ďalej. Sred pod Georgievičom neprekročil Topolnicu, lebo bol ohrozovaný strelbou diel z pevností pred Nišom. Na ceste, ktorá vedie z Vidína do Ak-Palanke cez rozhranie Timoku a Nišavy, vypína sa vysočina — Babina Glava, ktorej vyobrazenie v čísle tomto podávame.

Na Babinej Glave, ktorá opatrená bola mocnou redutou, odbavil sbor Čerňajev krvavý krst svoj.

Prudko vrazily tam oba nepriateľské voje na seba. Po štyrhodinovom krvavom boji dobyli udatní Srbi útokom postavenie Turkov. Že mladé srbské vojsko pod Čerňajevom dobre sa bilo, že bolo nadšené pre svoju vec, to všetko nepostačuje v dobe, kde rychlá palba zadoviek a ohromný účinok Kruppových diel prekonáva každú osobniu udatnosť a odvahu. A Srbi preca zvíťazili. Bol to značný prospech ľavého krýdla juhozápadnej armády a Čerňajev vedel ho vykoristiť. Dňa

4. júla postupoval chytro ku Ak-Palanke, ktorá juhovýchodne za pevnosťou Nišom asi na tri hodiny cesty leží, a to v kraji, kde cesta od Vidína cez Starú Planinu k Nišu vedúca spája sa s inou cestou, pohodlnou, ďalekopisom opatrenou. Táto cesta vedie rovno cez Sredec do Carihradu. Medzi Ak-Palankou a Nišom leží kúpeľne me-to Banja, asi na štvrt hodinu južne od cesty; z tade možno vidieť väže a tábory pri Niši. Na severe vystupujú pahorky a tvoria rozhranie medzi Nišavou a Timokom; je to vápenné, asi 3000 stóp vysoké pohorie, celkom holé, tak že keď svieti naň slnko, nemožno rozoznať, či sú to bralá alebo snáh. Na severozápade rozkladajú sa zelené návršia okolo Nišu a široké údolie, ktorým preteká Morava, keď bola Nišavu prijala, berúc sa ku Alexinacu do Srbska. Prirodzené hranice medzi Tureckom a Srbskom tvoria tu výšiny medzi Nišavou a Timokom, ale tieto výšiny pre-rezané sú údolím Moravy, asi dve hodiny širokým; tak že medzi Nišom a Alexinacom niet vlastne žiadnych prirodzených hraníc.

Čerňajev dobyjúc toto výhodné postavenie musel na to myslieť, aby ho od chrbta Turci nenapadli, ktorí mohli mu škodiť, uderiac naň z Nišu a z Vidína. Postup jeho smelý smeroval k tomu, aby spôsobil povstanie v Bulharsku. Keby sa bolo očakávanie splnilo, bol by Čerňajev po obsadení Ak-Palanky tiež značné, 10.000 obyvateľov počítujúce mesto Pirot obsadil, kdežto druhá armáda na Timoku bola by znepokojovala turecké tábory pri Niši a Vidíne. Tak bol

by mal Čerňajev otvorenú cestu k Sredcu a k železnici, vedúcej do Carihradu. Pravé krídlo pod Jovanovičom, ktoré malo cez Dadulič a Sečenicu proti mestu Prokopliji postupovať, sviešlo pri Prokopliji nešťastnú bitku i prekazené bolo jeho postupovanie. Medzi Bulharmi vypuklo síce povstanie; no Turci potlačili ho hneď spôsobom tureckým: vohnali do bulharských dedín divokých Čerkesov a mŕtvol povražených Bulharov čítali sa na tisíce, z kvetúcich dedín staly sa dymiace sa rozvaliny a z požehnaných krajov púšť. O ukrutnosťach týchto prehovorme svojim časom.

Čerňajev nemohol odolať s malou armádou svojou presile tureckej. Bulharské povstanie zklamalo smelého vojvodu, ktorý chcel Turkom pri Niši všetko spojenie s operačnou čiarou od Nišu cez Pirot ku Sredcu (Sofii) prerušiť a zároveň proti tureckému sboru, ktorý proti Zajčaru na Timoku operoval, hrozivé postavenie zaujať. Čerňajev prinútený bol odstúpiť od plánu svojho, keď badal, že Lesjanin neprechádza cez Timok, aby tak kryl chrbát armády jeho od Vidína. Zanechajúc na Babinej Glave divisiu pod veliteľstvom Uzun Mirkoviča, tiahol ku Kňazevcu, aby prepadol Turkov pri Niši. Sotva vzdialil sa Čerňajev, zvolal veliteľ brigády vojenskú radu, ktorá uzavrela, opustiť Babinu Glavu. Veliteľ Mirkovič skoro zúfal, keď mu bolo vysvetleno, jaké škodlivé následky má jeho ústup z tohoto strategicky veľmi významného miesta. Babinu Glavu obsadili a ohradili hneď Turci.

Listáreň redakcie a administrácie.

Číslo 12. zakončí sa VII. ročník „Orola.“ I ďakujeme vrele najprv tým šlachetným dušiam slovenským, ktoré behom tohto roku už duševne už hmotne účinné boli, aby jediný náš krásomný časopis dôležitú úlohu svoju plniť mohol; spolu ale prosíme, aby jestvovaniu „Orola“ i v budúcom roku pevnými stĺpmi boli. O dôležitosti časopisu nášeho v terajších národnokultúrnomu nášemu životu i pokroku najnepriaznivejších časiach a o tom, jako „Orol“ úlohu svoju plní, nebudeme slová štríť. Presvedčením sme, že ct. obecenstvo s účasťou sprevádzalo vyjednanie každého jednotlivého čísla. No, Bohu žiaľ, jest na milom Slovensku nejedno mesto, kde sa k časopisu nášmu chovajú veľmi vlažne. I obraciame sa ku všetkým spanilomyslným národovcom s vrúcnu prosbou, by „Orolu“ nášmu pôdu dobývať napomáhali. Pozývajú teda ku predplácaniu sa na VIII. ročník „Orola“ sľubujeme, že

o vniútorné zvelebenie časopisu svedomite starať sa budeme. Aby sme náklad „Orola“ na r. 1877 ustanoviť mohli, žiadame veľct. pánov odberateľov, aby nám predplatky svoje najďalej do 10. januára 1877 láskave doposlali ráčili. Kto nám najmenej 10 predplatkov z mesta alebo okolia svojho zašle, tomu dáme jedonásty výtisk „O.“ zdarma. — P. L. R. v Brne. Štyri výtisky „Orola“ preznačili sme na Vaše meno. — Pp. H. B. a J. Č. Rohn. v Prahe, C. B. v Příboře, A. B. v Olom., K. v Pierově, Fr. Rez. v Chrádímí. Ráďte prijať naše najsrdečnejšie dieky za vaše bratské zaujímanie sa časopisu nášho. Sláva mládeži česko-moravskej! — Velkom. p. V. S. v Prahe. Srdečné dieky! — P. J. J. v Pož. Príspevky Tvoje budú mi milé. Böh Ťa poteš a posilni. Moju úctu Tvojej panej. Píš, koľko môžeš. — X. Uspokojený som. Dostala noviny? List bude nasledovať. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Studujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učiteľia obdržia „Orola“, za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orola“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

K tomuto číslu „Orola“, pokud zásobá stačila, priložený je prospekt „Budečskej Zuhřady“, ktorá vychodi u J. Otto v Prahe.

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Decembra 1876.

Číslo 12.

H a s i č.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Milosl. Dumného.*

(Dokončenie.)

VIII.

elé veľmesto Budapešť bolo pobúrené. Jedného dňa ráno priniesly štedrotné noviny veľmesta úžasnú novinu. Pravda, že v tomto našom čase vše-

obecného krahču a závratu na ničom sa už diviť nesieme. Mladík jedného z prvých kupcovských domov zmizol bez stopy, dopustiť sa tých najhanobnejších skutkov; falšovanie smenok, krivej prísahy a konečne i okradnutia svojho vlastného otca i budúceho svojho svokra. Na mená oboch, ale i na mnohé iné mená falšoval smenky, dlhy rozličné krivo odpriahal, za čo z krivej prísahy veriteľmi obžalovaný bol. Keď sa

špatný tento chýr rozletel novinami roznesený po meste, dve rodiny, ctené a vážené vo veľmeste, videly sa byť do prachu haňby a potupy hodené, dvaja šľachetného srdca otcovia

v šedinách svojich si zúfali. Mládež lutovala súdruha svojho, zvlášte ti, čo s nim mnohé pekné, hlučné večery zažili; iná hromžila na šuhaja bezo cti a rázu. Mnohé oko krások doplakalo sa pri počutí chýru toho. Snad

z úprimnej lúbsti výlučne? Možno, ale snad ešte viac z tej príčiny, že bohatý prameň výživy a udržania skvošu zmizol jim so šuhajom, bez stopy zmiznuvším. Lhké krásy takéto a lhký život vobec býva príčinou hmotného i mravného úpadku. A tak to bolo i pri mladom Stieglitzovi.... Lhký život jeho hodil ho do záhuby a priniesol potupu na šediny otca. A starý pán Seltenreich bol i zlostou, i lútosťou, i haňbou bez seba.

Generál Ignatiev.

Takémuto podlému mladíkovi mal on sveriť svoj jediný poklad, milú dcéru svoju; pre takéhoto závratníka zarmútil on srdce svojej lubej Klárky a vypúdil z domu svojho i Branka,

toho statočného Branka i matku jeho! Keby nebolo bývalo Klárky, tej teraz zase svi o-rivej a veselej Klárky, asnaď by to ani nebol preniesol, asnaď by si bol zúfal! Ale Klárke spadly zo srdca centovej tiaže kamene; jakoby sa znovu bola zrodila, jakoby jej srdce bolo krydla obdržalo, chcelo vyletieť von z tela, von, ta ďaleko až do tureckej zeme. Len keď sa toho nenávideného človeka zprostila, zbavila na veky! Už jej so Stieglitzom, mravne umretým Stieglitzom nik nebude viacej viazať svet!

Bol to smutno-veselý, trápno-blažený večer, v ktorom si od známej nám pre Stieglitzu neshody zase po prvýraz zasadli otec s dcérou, starý pán Seltenreich s Klárkou, k úprimnému rozhovoru. Smutná to bola a traplivá chvíľa pre otca, bo cítil, jak krivdil dcére svojej; veselá a blažená pre Klárku, bo jej srdce ožilo. Klárka nedovolila drahému otcovi, aby spomínal prestalé utrpenia; ani jedným slovom nepokarhala Stieglitzu, mlčala hlboko o ňom; no, blahoslavila všemohúceho Boha, že jej otcovský dom od tak závratného nešťastia osvobodil. Medzi otca a dcéru navrátil sa zase ten dobrý pomer, a oni sa spoločne vybrali na čas do Viedne, aby tam zabudli na podľú udalosť Stieglitzovu.

Tu dozvedela sa Klárka že sa mati Brankova operovať má. Videli sme, že pri nej bola prítomná.

A zase nový, smutnej, ale prirodzenejšej povahy chýr pobúril v krátkom čase veľmesto. Jedon úd vznešenej grófskej rodiny, známy nám gróf Borovský rozlúčil sa na náhlo so svetom. Stalo sa to v panskom kassíne pri kartách. Gróf bol náruživým hráčom v ten večer, v ktorý ho bola smrť tak neočakávanu prekvapila, hral neobyčajne náruživo. Jakýsi ruský veľmož, hovorilo sa, že ruský knieža, bol zavítal do veľmesta. Bol to pán nesmierne bohatý a preto hral vysoko na zlato a srebro. Gróf Borovský bol ho už hodne obohral, kopy toho ligotavého, vábivého kovu ležaly pred nim. Hralo sa divou náruživosťou ďalej. Zrazu, jako to obyčajne pri kartách sa stáva, počala sa kocka obracať a kopy zlata a srebria chytro myzly zpred grófa. Ruský veľmož vyhral všetko. Tu, keď gróf Borovský

poslední peniaz na kocku položil a prehral, stalo sa, že bez seba s vyvalenými očiami zostal sedieť na stoličke, ani viacej z nej nepovstal. Bol mrtvý. Bolo to strašné divadlo!..

Amanda čítala vo svojom paláci, ktorý nekdy grófovi Stárayovi patrilo, opäť noviny a blízko nej stála Roziena, teraz už viacej jej spoločnica, lež služobná. Noviny jej zas vypadly z ruky a ona klesla na pohovku. Roziena kriesila z mdlôb paniu svoju a keď k sebe prišla, čítala tú osudnú novinu, tú totiž: že Branko Podhradský hasič a Klárka Seltenreich uvádzajú sa v novinách známym svojim jako zasnúbenci. Sotva sa na tejto hroznej novine dve tieto Branka lúbiace srdcia nahrozily, tu bol prinesený gróf Borovský, manžel Amandin, mrtvý z kassína...

Palác Amandin pretvoril sa v smútočnú kapľu. Pohrabní spolok „Concordia“ obliekol zvlášť celý priestranný terem paloty do čierneho, sriadil skvosne-smútočný katafalk, na ktorom bola vyložená ovenčená mrtvola grófova. Sto velikých sviec osvecovalo trudné čierne rúcho teremu vókol rakvi i na iných miestach jeho rozostavených. I vchod u brány paloty, kde sa čierno-odiaty vrátnik, takže člen mužstva pohrabného spolku „Concordia“ prechádzal, bol čiernymi drapperiami ovinutý, na ktorých sa tak, jako dnu v tereme hərb rodiny Borovskej nachádzal. U rakvi manželovej sedela čierno-odiata pani jeho, Amanda. Sedela tam nepohnute, blízko nej spoločnica jej, Roziena. Obe podobaly sa neživým, bezcitným sochám z mramoru. Srdce každého, kto dnu vstúpil a tie dve osoby spatril, bolo hlboko dojaté nad nevyslovne velikým bôlom a žiaľom tých dvoch osôb, i panej i služby. Ale každý sa klamal, kto sa domnieval, že by tie dve smútiace osoby nad tým pred nimi ležiacim mrtvým boly smútily! Obe maly jeden žiaľ, jednu a tú istú ranu v srdci; oplakávaly však nie mrtvého — ale plakaly, za živým. Predmet jejich bólu bol s Klárkou zasnúbený Branko. Roziena v dávnom bólu srdca svojho Branka lúbiaceho ponorila sa do lethargického, nevyslovného žiaľu. Stav Amandin ktoby bol v stave opísať, vysloviť? Jej muž mrtvý leží pred ňou — a táto smutná okolnosť mala

by dať nádej jej budúcu životu, bo bude svobodnou. Ale ten, po kom túžila, zaviazal sa s inou . . . . . Smrteľne lúbiace jej srdce nelúbil v tom chladnom svete nikto!

Utešená bola jar a tie najkrajšie jej dni trávili naši starí známi v rozkoši a nevyslovnej radosti srdca na Rákoši. Starý šedivý Ďurko Podhradský bol síce už veľmi zoslabený, klesal očividome, ale preca tešil sa s radujúcimi, a starý p. Seltenreich predtým za mnohé časy vždy taký zachmúrený, tiež vyjasnil čelo a jako by bol omladol medzi mladými zasnúbenkami.

Na šťastných zasnúbenecov usmievalo sa dvojnásobné šťastie v budúcnosti. Pán Seltenreich bol boháčom a Klárka veronica Brankova jedinou jeho dcérou, jedinou dedičkou. Ďurko Podhradský zas vo svojom záвете urobil Branka jediným dedičom. Ale či preto boli tak naradované tie dve od mladosti tak verne, tak vrele sa lúbiace duše? Ani najmieň! Hmotné výhody, ktorých zájmy obyčajne rozhodujú pri novomódnych sňatkoch manželských, tie oni nepoznali, do ohľadu nebrali. Jich láska blažila a to povedomie, že konečne po tolkej neistote, po toľkých prestalých nesnádnosťach a bojoch budú patriť sebe, budú na život i na smrť svojimi. A korunou jich radosti, jich blaha bol lós matky milej Brankovej, ktorá po prinavrátení jej umelou rukou lekárskou zbaveného predtým zraku, jako znovu ožila, znovu zrodená tešila sa s dieťkami milými novému životu. Spolu s ňou blúdili zasnúbenec, milé to jej dieťky po lúčinách Rákoša i po parku jeho, a keď si ona každý lúčny kvietok, každý štiepok parku so zvláštnou obľubou prezerala, jakoby ho nikdy prv nebola videla, tu sa i oni neznašli nasýtiť obdivovaním jeho a tak si bláhali vzájomne sta v ráji.

Všetky milé miesta ponavštevovali naši zasnúbenec, ktoré jich vo veku detinstva blažily. I ten starý verný pes, čo v detinstve sa jich pridržal, chodil zase s nimi. I na ňom bolo vídať zub všetko ničiaceho času, ale trebars hlas jeho štekotu bol chríplavý, oči jeho ešte vždy bystro iskrily a nohy jeho rezko po nivách rozsiahlych Rákoša behaly.

Tak cítili sa i naši mladí zasnúbenec, jakoby boli do doby predošlej preložení bývali, všetky upomienky detinstva jich blažily.

Ale medzi tými upomienkami detinstva bola jedna i trapná a desná. Netýkala sa všetkých, len Branka znepokojovala, desila.

Lúbezný mesiačik rozlieval magické svetlo svoje rozsiahlym poľom Rákoša, sriebriľ halúzky stromov a usmieval sa srdciam spokojným, blaženým; ale spolu dlhočizné tieny a tóne stromov, domov i všeliakých predmetov po zemi metajúc strašil a desným citom naplňoval srdcia nespokojné, vinou obťažené. Pri mesiačka lesku vzdychal, slzil a modlil sa Branko náš pod jednou lipou parku Rákošského. Hlboká a špejná rana páčila ho na srdci, rana to viny mladosti ešte nezahojená, nezacelená. Pod touto lipou bol on zakopal Ďurkovi strýkovi odcudzené peniaze, zpod tej lipy ony skapaly a ten hriech mladosti svojej nedal mu prez celý život pokoja. Teraz, keď strýko celý svoj majetok jemu závetne porúča, ešte viacej ho rana tá páčila: či je on hoden toho, ktorý v detinstve tak neslušne, tak podle sa bol choval oproti tomuto dobrotivému svojmu strýkovi? Bôh dvojnásobnú mieru šťastia a blaha dal mu kroz Klárku i matku . . . a preca tak sa zdalo, jakoby všetko toto šťastie nebolo v stave odvážiť bývalo tú veľikú tarchu viny jeho predošlej.

Jak mnohý oheň škodlivý svojou spôsobnosťou bol on už uhasil, jak mnohý život ľudský z plameňov ratoval, — a páliacu ranu srdca svojho naskrze uhasiť a svoju vlastnú dušu z ťažkých myšlienok obviňujúcu osvobodit v stave nebol. Boly tieto myšlienky ťažkou chmárou jasné slnko životného blaha jeho zastieňujúce a otáčajúce. Srdce jeho len tou jedinou mišlienkou sa uspokojit vedelo, že v budúcnosti dobre činiť bude chudobe, ústavom, a týmto činom zahojí, zacelie ranu svoju. I Klárka mu v tom, veril, prekážať nebude.

Celá rodinka bola blažene na Rákoši spolu shromaždená. I Podhradskovci boli už na odpočinku, hostinec postúpili inému a remeslo zoslabený Ďurko tiež zanechal, žil si na pokoji v jednom oddieli villy Seltenreichovej, štftiac sa pokojné dni staroby tráviť

v hluku veľmestskom, ostal bytom tu v Božej prírode, v ktorej mu väčší diel života jeho liet tak spokojne, blažene pri požehnannej práci bol uplynul. Seltenreich tiež zamýšľal väčším dielom tu pri poctivých týchto priateľoch svojich sa zdržiavať, postúpiť mieňac skvostný dom svoj v Budíne milému mladému páriku svojmu. Pokojná a blažená zábava jejich bola vyrušená príchodom cudzých ľudí z mesta. Oni sa tak dobre cítili o samote od hluku jeho vzdialení, ale svet jako sa zdalo, keď oni zabudli naň, nechcel na nich zapomenúť a nedal jim pokoja. Príchodzími boli dve osoby: elegantný pán, lekár, a jedna šumná ale veľmi bladá a smutná deva. Dobre poznala spoločnosť naše obe osoby, obzvláštne ale devu všetci radostne vítali. Bola to i nám z tejto povesti dobre známa Rozienu. Lekár bez obalu pristúpil k veci. Započal rozprávkou i tak z novín známou, o smrti privčasnej grófa Borovského a končil, že pani jeho, pozostala vdova Amanda, od smrti manžela svojho nezapomenutelného ustavične klesala a vädla, tak že dnes blízka je ku hrobu. Práve včera urobila závet, kde i on bol prítomným a všetko svoje ímania, ponevác sa s rodinou svojou nesnášala, poručila svojmu vysvoboditeľovi z plameňov, ratovnskovi svojho života — Brankovi. Že si ho žiada ešte raz v živote vidieť, a ponevác je žiadosť umierajúcich svätá, on lekár že snažne prosí menom umierajúcej, aby bez odkladu s nimi do mesta šiel a žiadosť túto vyplnil.

Spoločnosť i s Brankom za dlho sa nevedeli spamätat divom nad tým, čo boli počuli. Branka nik nezdržiaval, a on prv lež sa domáci spamätali s príchodzími odišiel.

Na damaskových poduškách leží pekná hlava Amandy, na hodbavnej posteli, — ach úmrtnej posteli — leží ten kvet zlomený, tá ruža uvädla.

Branko sta socha kamenná stojí zdesený pri nej. Ona vztahuje vyzíablu ruku po ňom a šepotá priduseným hlasom.

„Osvooboditeľ môj! Život si mi zachoval, a preca ho pre teba položiť musím!“ . . .

Branko zkamenel. Vedel zdesený, koľko tu bilo. Nie smrť manželova, ale jeho zasnú-

benie na smrť zarmútilo Amandu. Zúfal si. Tu hľa mrak zase na slnku jasnom jeho blaha a šťastia! Tešil jako vedel Amandu. Tá nedúfala, ale odporúčala mu a na srdce kládla Rozienu. Prosila ho, aby sa sklonil k nej. Šeptala mu:

„Bud šťastný!“

Jej siné pery dotkly sa perní jeho života pľných a v tom okamžení jej duša z tela uletela . . . . .

IX.

Ivan Stieglitz neušiel rukám spravodlnosti. Mienil sa so summou, ktorú bol otcovi a z čiastky i nádejnému svokrovi odcudzil, do Amerika vystahovať; ale policia, trebars ju jako hania za našich časov, v Newyorku ho zhabala a on bol zpät do Pešti privedený a do vyšetrovacej väzby daný. V kriminálnom žalári mal teraz dost času k premyšľovaniu o svojej ľahkomyslnosti a podlosti a k vytriezveniu z opojnosti svojej rozkošnej a rozpustilej.

Tak sedel Ivan v žalári a jeho hlbokozkormútený otec so zbytkom majetku svojho vystahoval sa do cudzozemska, odkiaľ bol sa sem pred rokami pristahoval a ukryl sa so žiaľom svojim na veky pred škodora-dostným, zlým svetom.

Branko Podhradský, ač tak bohatý dedič, tak bohatej budúcej nevesty zasnúbenec, preca nerád odpočíval od remesla svojho hasičského. Jestli kedy zavznela trúbka hasičská, oznamujúca nebezpečenstvo rozvztekleného živla ohňa, tu on bol priam pri tom. Darmo ho lúba Klárka prosila, zdržiavala, darmo plakávala, že si ublíži, že ju osirotí pred časom, on šiel a nezameškal nikdy dostaviť sa tam, kam ho prísna povinnosť povolania volala.

Jednej noci zavznela nešťastie veštiaca trúbka hasičská zase, a Branko bol prirodzene priam na nohách. Horelo v Šorokšárskej ulici hlavného mesta, tam kde bol i úrad kriminálny i trestných väzňov žaláre sa nachádzaly. Ponevác nebezpečenstvo bolo veľiké a väzňovia tiež v ňom, bolo i vojsko žiadano, aby tíže nepoutekali a stráže zostrené. Živel záhubný zmáhal sa náramne.

I zo žalárov zavznievaly hlasy úpenlivé o pomoc; tie nešťastné duše, ktoré boli už alebo mali byť do tmy doživotnej žalárov odsúdené, preca ešte držaly sa kŕčovite života v nádeji, že uzrú niekdy ešte svetlo jeho.

Hrozný výjav udal sa pri tejto nebezpečia plnej prípadnosti. Jedon väzeň chcel bezpochyby príležitosť použiť a utiecť. Dostal sa na strechu domu, ale tá sa už plameňom chytať počala. Pomoci nebolo. Alebo musel dolu z výšky trojposchodovej na zem skočiť istej smrti do náručia, alebo zahynutie v plameňoch čakať. Rušiť sa nemohol, utajeno bál sa zotrvať ďalej preto, že zahynie. Nevoly sa vyhradil a počal volať o pomoc. Jedon svedomite okolo ohňa pracujúci hasič poznal ho po hlase a za malú chvíľu spiešil mu ku pomoci. Po poyrazovom rebŕku dostal ho šťastne dolu na zem. Ratovaný sklopil zrak pred hasičom. Stieglitz, väzeň, sklopil zrak pred hasičom Brankom. Dlho sa však jedon s druhým zapodievať nemohli, hasiča volala povinnosť ratovať, čo sa dalo ďalej a vážna — odviedla stráž na skutku do bezpečnejšieho žaláru. Záhubného živlu obratné hasičstvo s vojskom skoro sa zmocnilo a požiar bol v krátkom čase lokalizovaný. Branko obdržal od mešťanostu hneď druhého dňa úradné vyslovenie vďaky za mohutné a obratné vedenie sboru hasičského a výdatnú pomoc jeho. Ten príbeh vážna s hasičom rozniesly noviny tiež za horúca po svete. Vo velmeste znalo každé dieťa osoby vážna i hasiča.

Po smrti grófký Amandy Borovskej šiel Branko jako dedič jej paloty a majetku do tejšej k usporiadaniu dedičnej svojej patričnosti a záležitosti. Služobníctvo s dobrou výplatou prepustil do nohy, len dozorcú domu zadržal a Rozienu. Posledniu bola Amanda i v závete i jako sme zkúsili ústne na srdce položila Brankovi. Ona mienila, aby z jej majetku istú čiastku obdržala a žeby ju Branko vôbec zaopatril.

A Branko si to za popredniu povinnosť pokladal, postarať sa o známú, hodnú Rozienu. V nádhernej palote, v tom bohatom tereme sedel si Branko s Rozienu, spomí-

najúc nedávne časy, kde ešte jej otec žil a kde sa schodili v Rottebillerovskej ulici.

„Či sa pamätáte, Rozienka, jaké pekné kytky som od vás dostával, kdežto iní hasičia marne po nich túžili? Za tú dobrotu, ktorou ste ma voždy tak laskave vyznačovali, sa vám musím odmeniť.“

„Veď to bola maličkosť, to nezasluhuje žiadnej odmeny, slovila Rozienu a srdce jej divo búchalo.

„Každý dobrý skutok zasluhuje odmeny. Mne vaša úprimná náklonnosť tak dobre padla! Teraz vás, Rozienka moja, ošťastníť, pekných pár tisíc dostanete z majetku grófkynho, veď to bola i jej vôľa — a dobre vás potom vydáme.“

„Nikdy!“

„Hahaha!“ zasmial sa Branko, „takú devu som ešte nepoznal, čo by sa vydat' nelúbila.“

„Ja sa nikdy nevydám.“

Rozienuka príhla sa i bľadla, Branko sa divil.

„Nuž a jakože vás môžem lepšie opatrit dla žiadosti grófkynej? Čože bude z vás jak sa nevydáte?“

„Ubohá sirota jako dosial,“ slovila Rozienu traslavým hlasom a slzavými očima pohliadnuc na Branka, doložila: „ubohá sirota, od celého sveta opustená sirota s mrtvým srdcom . . .“

„S mrtvým srdcom? Jako to mám rozumiť?“

„Neráčte žiadať odo mňa vysvetlenie toho.“

Nastala trapná prestávka. Branko po chvíli zase len žiadal od Rozienu vysvetlenie toho smutného tajomstva.

Rozienu dlho mlčala, konečne sa jej utešená postava vztýčila a ústa šeptali:

„Jako zomrela moja veliteľka, tak pôjdem i ja. Čo mi je zo všetkeho? Tak jako ju nič netešilo, moje biedne srdce líbi toho . . . koho ona . . . liubila.“

Rozina klesla na kreslo, Branko, jako by ho bol štvál, vybehol von z paloty.

X.

V čas ráno o siedmej hodine jedného dňa bol sobáš Brankou s Klárkou.

Mladý párik vybral sa priam na cesty.

Mnoho hluku narobili vo veľmeste posledných dní udalosti. Pekný novomanželský párik obdivoval každý; taký málo kedy vídať! Mladého zata nazvala celá Pešť podivným.

Branko od grófký Amandy poručený majetok nezadržal pre seba, ale vyjmúc tú časť, ktorú dostala Rozienska, všetok venoval dobročinným cieľom. Samú palotu daroval na sirotinec pod tou výminkou, aby Roziena svoje doživotné obydlie svobodné v ňom mať mohla. Takéto v našich sebeckých časiech neobyčajné pokračovanie svet chápať nevedel, nemohol. Do verejnosti len tolko prišlo, že Branko nemajúc žiadneho práva k tomu majetku, hovoril, že ho ani nechce podržať, preto že ho dal na dobročinné ciele. No, my vieme viacej. Branko uspokojil svoje sve-

domie a napraviť chtiac hriech nám známy svojej mladosti, dal bohatú náhradu za tie odcuzené toliare a srieborniaky, podoprúc chudobu.

Tak zmazal Branko vinu svoju.

* * *

Roziena bývala pri pokoji v sirotinci, baviac sa s obyvateľmi jeho: najväčšia najbiednejšia sirota medzi sirotami. Bývala z počiatku záдумčivá a smutná, ale po časoch prišla k sebe a rozveselila sa. Jej najmilšou zábavou bolo utešené, jakoby otcovi z oka vypadlé, dievčatko Brankovo Klárkino, ktoré pri svätom krste jej meno, meno Rozieny bolo obdržalo. V tomto sa tešila a tomuto žila. Rodičia dieťaťa boli šťastní a ona nie menej s jích malým anjelským dieťaťom!

Poshovej, matička!

Voláš ma do mäkkého lona
Zemička, drahá, sladká mať:
„Blízka ti už doba pokonná,
Poď synku milý, poď už spať!
Srdce ti dňom i nocou vzdychá,
Nehodu stíha nehoda,
A oko tvoje neusícha
Nad ťažkou krivdou národa!
Vieš, že verní synovia Slávy
Mávajú tu len krátky vek —
Žiaľ jich umorí a udlávi,
Hrob jim vykope vrahov vztek!
Nuž, poď synku, z macochy lona,
V náruč matky odpočívať,
Tu ťa čaká slávy koruna,
Tu si budeš sladko snívať.
Do venca otcov oslávených
Vovije ťa ruka Pána, —
Tu dožiješ časov blažených.
I sviť slávy, Slávy rána!“

* * *

Čujem hlas tvôj, matička drahá,
Cítim sily mi ubývať —

A viem, že náruč tvoja blahá!
Že sladko je v nej spočívať.
No poshovej! — vidím! — čo vidím?
Čo nevideli otcovia!
Čo len v najvyššej ríši vidím
Tušili jich veľduchovia.
Poshovej! — nech moje videnie
Blahé, už skutkom stane sa,
Potom ľahké bude lúčenie:
Opustiť — i ísť v nebesá!
Potom oviň mi plášť svoj čierny,
Potom priprav posteľ tmavú,
Vďačne položí syn tvôj verný
Do nej — k otcom — svoju hlavu.
Bo, to ma hrôzy hrobu zbaví,
To mi osvieti smrti stín,
Že sa mi nad prachom postaví
Šťastný a voľný Slávy syn.
Vekov veky lahnú na máry
Nad mnou zkvitne — i zvädne kvet,
Ale vo večnej slavožiari
Skvieť sa bude slovanský svet!

D. Maróthy.

Cestopisné úryvky.

Od *Petruškina*.

(Dokončenie z čísla 11.)

Podme k veci. Vezmime za východište kráľovské Hradčany. Hneď pri chráme sv. Víta stojí studničná koňmá socha Sv. Juraja z liatiny z r. 1373. Počas husitských válok bol koň značne porúchaný, tak že dľa jeho vzorky musel byť r. 1562 nový liaty. Na zadňom ľavom lýtku koňa je r. 1757 počas obľahnutia Prahy vstrelená diera. Pod hradom sú pomníky r. 1618 23. mája z rozkazu grófa Thurna zo starej snemovne oblokom vyhodných radcov Martinica a Slavaty. Dolu z Hradčan príde sa Ostruhovou ulicou na Malostranské námestie s chrámom sv. Mikuláša, za ktorým čneje utešený, 32¹/₂ stopy vysoký pomník Radeckého. Myšlienka, založiť tomuto venčanému hrdinovi dôstojný pomník, vznikla ešte r. 1854 v českom umeleckom družstve, v skutok ale uvedená bola len r. 1858, keď cisár k tomuto cieľu daroval 100 Piemontčanom ukoristených diel, z ktorých sochy v životnej temer velikosti lial Burgschmied v Norimberku, modell k soche Radeckého rezal Em. Max, k ostatným ale Jozef Max. Celý pomník záleží vlastne z troch čiastok. Na žulovom podklade stojí osem vojakov, representantov to oddielov rakúskej armády: totiž pešiak, ostrostrelec, ulán, husár, serežan, námorník, štyrský dobrovoľník a delostrelec. Na jich plecach spočíva ohromný štít a na tomto v majestátnom postavení stojí s maršalskou hólou v jednej a so zástavou v druhej ruke Radecký.

Karlov most spojuje Malú Stranu so Starým a Novým Mestom. Mohutné toto stavenie začaté bolo r. 1358, dokončené r. 1503, i vyvedené je nákladom Karla IV. zo štvorcového kameňa s dvojnásobným sklepením v 16. oblukoch, má 262° zdĺžiny a 5¹/₃° šíriny. Oba konce opatrené sú mocnými väzami, z ktorých pre jej už i krásu i historickú pamätnosť zasluhuje zpomenuťia zvlášte staromestská, s jej historickými emblemami, krajinskými hárkami a sochami Karla a Václava IV. Nad mostom vídať veľký herb mesta Prahy.

Na galerii väže v železných klietkach vystavené boly na odív za 10 rokov r. 1621 pred radnicou odpravených českých náčelníkov hlavy. Mostom týmto v divom úteku uháňali pred bavorským Maximilianom a jeho vallonami na Bielej Hore porazené zbytky radov Friedricha Falckého. Pamätný udalosti tejto relief nachodí sa v chráme sv. Víta na Hradčanoch. Roku 1648 ochránila väža táto Staré a Nové Mesto pred Švédami, ktorí zradou Odovalského zaujmúc Malú Stranu, vodou i mostom do Starého Mesta násilne sa tiskli. Keď r. 1848 počas tu držaného všeobecného slovanského kongressu vypuklo v meste 11. júna slaviansko-demokratické povstanie a knieža Windischgrätz za dva dni ostrou palbou na Staré a Nové Mesto strieľal dal, použili väžu túto odvážne bojujúci pražskí študenti za svoju hlavniu barrikádu.

Steny mostu ozdobené sú 28. rozličnej velikosti kameňnými sochami, zväčša svätých predstavujúcimi, ktoré ale pre nedostatok nápisov zostaly mi neznámymi. Hneď zo začiatku na pravo je predstavenie v očistci trpiacich duší s chronostyčným podpisom: „Liberata a Contagione patria et ConCLVaa CUM gaLLIs paCe.“ Za nim je skupenina z novšieho času s podpisom: „S. Francisco Seraphico ob Franciscum Josephum Imperatorem Augustum 1853 divinitus servatum d. d. Franciscus Antonius comes Kolovrat Liebssteinský 1855.“ Medzi 6. a 7. oblukom na ľavej strane je na malom výklenku mramorová tabulka s krížom, znak to, odkiaľ Sv. Ján Nepomucký z rozkazu kráľa Václava IV. do Vltavy hodený bol, pri ňom ale broncová socha sv. mučenníka, r. 1683 v Norimberku liata, s podpisom: „Divo Joanni Nepomuceno a. 1383 ex hoc ponte dejecto erexit Mathias L. B. de Wunchwitz a. 1683.“ Na strane staromestskej stoja sochy novšieho veku od Jozefa Maxa: Sv. Jozef, Sv. Žigmond, Sv. Václav; zo staršieho veku: na pravo Sv. tišek, apoštol Indianov, a Sv. Ignác. Konečne

kríž s nasledovným podpisom: „Dreimaliges heylig, heylig, heylig zu Ehren Christo des gekreuzigten aus Straffgeld eines wider das heylige Creutz schmähenden Juden von einem hochlöbl. königl. Tribunal Apellatorium aufgerichtet 1606.“

V oči staromestskej väzi stojí 30' vysoký, na pamiatku založenej, r. 1848 svoje 500-ročné jubileum slaviacej university, Hähnelom v Dražďanoch modellovaný, u Burgschmieda v Norimbergu liaty broncový pomník Karla IV. s nápisom: „Carolo quarto auctori suo literarum universitas.“

Po nábrežnej ulici hore príjde sa na utešený, 205° dlhý a 12° široký, železným zábradlím opatrený, k počte Franca I r. 1840 nákladom českých stavov vyvedený, Francov Quai. V prosriedku stojí Francov pomník. Na 75' vysokej, z pieskovca umele kresanej studničnej násade stojí pod baldachinom broncová, v Mníchove liata koňmá socha rečného cisára od Joz. Maxa. Celá násada má 8 vodojemov, na ktorých do kola stojí 17 pôch, predstavujúcich 16 českých okresov a Prahu, — na vrchu ale vókol samej sochy sú sochy zosobňujúce: umenie, vedu, kúpectvo a priemysel. Utešený pomník tento v jeho celku, v krásnom gothickom slohu, je myšlienkou Kranera.

Na horňom konci Francovho nábrežia spája Ferdinandovu ulicu s Újezdom krížom cez utešený, s kvetojemami a stromami bohaté vysadený, s krásnymi rozličného druhu staviskami posiaty Strelecký ostrov, na ktorý z mosta vedú železným zábradlím opatrené, 29 stupňov vysoké schody, — ohromný, r. 1841 verejnemu obchodu oddaný, 1455' dlhý a 29' široký reťazový, alebo Francov most. Stavba jeho stála 3,400.000 zl. Poniže mosta prestiera sa veľkolepe sriadený, kúpeľnicami opatrený ostrov Žofinský, toto letnie shromaždište najelegantnejšieho, zábavu hľadajúceho obecenstva pražského.

Prejdime teraz koželúbskou ulicou na žitnú a na ohromné, 280° dlhé a 80° široké Karlovo námestie s jeho pamätnou radnicou, odkiaľ Žižka mestských radcov oblokom vyhádzal a uväznených Husítov vysvobodil, a odtiaľ jačmenou ulicou ku bývalým hradbám, —

a zastavme sa na utešenom pravidelnom, 360° dlhom a 32° širokom, zvlášte po čas večernieho mohutnými kandelabrami osvetlenia uchvacujúcu perspectivu podávajúcom Václavskom námestí. Tu stojí veľiká socha sv. Jána Nep. a koňmá sv. Václava. Na hradbách, teraz už zrúcaných, medzi oboma — koňskou a novou — tiež už nejestvujúcimi branami stál do nedávna pomník, útrovami grófký Šlik vyvedený, veľký to český lev, s nápisom: „Erinnerung an die im J. 1848 u. 1849 gefallenen k. k. Krieger aus Böhmen.“ Pomník ten bude do mestského parku prenesený.

Vyplatí sa urobiť maličký výlet na pamätnú Bielu Horu, ktorý asi na polhodiny cesty od Prahy leží. Na pamiatku víťazstva Ligy vystavená bola tu neveľká kápelnica, ku ktorej ešte i dnes tisíce pútnikov sa zháňajú. Výhľad na všetky strany, zvlášte ale na stoväzaté mesto je pôžitku plný. Na západnej strane trčí z pomedzi stromoviny veľiká pracháreň. Na konci tohoto stavania stojí kameňný pamätník na dobytie Prahy skrze Prušiakov r. 1744.

Spomenutia zasluhuje vysoký stĺp Panny Marie na staromestskom námestí, ktorý Ferdinand III. na pamiatku osvobodenia mesta od Švédov postaviť dal, a obrovský viadukt pražsko-dražďanskej železnice. Je to opravdivý div staviteľstva. Priemostina táto, ktorej vyvedenie stálo do 4 millionov, spočíva na 87 pilieroch s 18—80-stopovej dialky oblukov, je 4235' dlhá a premostuje údolie karlínskeho predmestia, i rieku Vltavu. K pohodlnejšiemu obzretiu celého staviva náleží sa opatriť povolením (10 kr.) od železničného strážnika. — —

Pred nastúpením na prestol Jozefa II. mala Praha 177 kostolov, dnes len 67, medzi nimi 55 kath., 9 židovských, 2 protestantské a jeden ruský. Či mám Ti o všetkých rozprávať? Nie! Z čiastky preto, že videl som z nich malú čiastku, a z čiastky, že som veľkým ctiteľom Boileau-ovej výpovede: „Le grand art d'ennuyer c'est de toujours tout dire,“ čo asi toľko znamená: buď miernym v rozprave, ináč staneš sa majstrom nudnosti! Bohatý a veľkolepý kláštor Premonstratov, Strahov s pekným gothického slohu

chrámom, obrazárňou a prírodopisnou zbierkou, je už i pre utešený výhľad na mesto k navštíveniu zvláštneho odporúčania hodn. V kostole nachádza sa hrob sv. Norberta, a Pappenheina, cisarského to pri Lützenú padnutého vodcu. V obrazárni zpomenuť zasluhuje Dürerov 1506 v Benátkach shotovený obraz Marie s dieťaťom a korunujúcimi ju anjelmi. Tu nachodí sa i knihovň Tycho de Brahe-ova s rukopismi a veľikou podobizňou Žižkovou.

Priam odtiaľto prejdúc cez Pohořelcové námestie príjde sa na Lorettanské námestie. Na ľavej ruke stojí ohromná vojenská kasáreň, stvorená z bývalého ohromného palácu grófa Černína, naproti ale kláštor Kapucínov, s pamätnou, na podobu svetochýrnej Lorettanskej Santa Casa, stavanej káplice, ktorú zpomínam pre jej bohatú pokladnicu, a hrajúci stroj väzových hodín. Utešene vyníma sa v tejto zvonovej hre, ktorá toho času na žiadosť jedného vysokopostaveného cirkevného hodnostára pustená bola, zvlášte Cherubínho ária: „Ecce panis Angelorum.“ Bohatstvo pokladov tejto káplice je ohromné. V jej zbierke nachodia sa ornáty tých najkrajších, najdrahocenejších rukových prác, zväčša obeť vysokopostavených osôb. Rozličnej podoby monstrancie nosia na sebe znak umeleckého výtvoru ľudského rozumu i ruky temer každého polstolietia; zvlášte jedna lúčová, zo XVI. stolietia, na ktorej, dla udania predstaveného kláštora, nachodí sa 6666 kusov drahokamov rozličným spôsobom a podobou v zlate obalených, je to opravdivé víťazstvo patričného umelectva. Sú tu kalichy, pateny, ciborie a jiné oltárne veci od XII—XVII. stolietia z rozličného kovu v najrozmanitejších podobách. Len škoda, že sa na to človek z blízka dôkladnejšie prizrieť nemôže; čo je príčinou, že chybujú o nich i zovrubnejšie opisy.

Kráľovská dvornia káplica je jednoduché, vkusné, vo vnútri drahými čalúnmi pokryté stavanie s vchodom z kráľovského bytu.

Pred veľkým, pekným, čistobielym kráľovským hradom, stojí chýrny, r. 1344 založený, teraz v obnovení stojáci, v sredolodi 116' vysoký, metropolitánsky chrám Sv. Víta,

z jehožto, (pred úžasným, roku 1541 túto stranu i s domom zachvátivším požiarom 506', teraz len) 314' vysokej väže je pohľad na mesto i okolie imposantný. Priam pri vchode v sredolodi nachodí sa nákladom Rudolfa II. r. 1589 od A. Colina z mramoru a alabastru kresané kráľovské mauzoleum, s ležiacimi na vrchu v životnej veľkosti reliefami Ferdinanda I., jeho manželky Anny a Maximiliana II., pod ktorým spočívajú kosti Karla IV., Václava IV., Ladislava Pohrobka, Jura Poděbrada, Ferdinanda I., Maximiliana II., Rudolfa II., jejich manželiek a veľvojvodkyne Marie Amalie, ovdovelé vojvodkyne z Parmy, ktorých podobizne nachádzajú sa po stranách náhrobníka s podpisom roku zomretia v podobe medailonov. Hneď oproti tomuto na pravo je kaplica Sv. Václava, vykladaná českými drahokami rozmanitej barvy a veľkosti, s jeho sargophagom a pri ňom položenou jeho košelou a helmou. Na vrchu sargophagu stojí veľiký, sochu podoby Václava predstavujúci, P. Wischerom v Norimbergu r. 1532 liaty svietnik. Na chrbáte oltáru zapravený, Cranachom r. 1543 zhotovený obraz, predstavuje Václavovo vlastným bratom v Starej Boleslavi zavraždenie. Krčovite drží nešťastný mosadzovú obrúčku dvier, ktorá až po dnes jako zvláštna reliquia vo dverách káplice je vpravená, keď jeho brat Boleslav r. 936, dvíha naňho svoju kainskú ruku. Železné za oltárom dvere vedú do nedostupnej pokladnice, kde majú byť uložené i krajinské insignie. Proti oltáru, na pravej ruke na stene je pamätná freskomalba tvárnosti Spasiteľovej tak vystrojená, že odkiaľkoľvek sa na ňu hľadí, má upretú zrenicu na hladiaceho. Steny pokryté sú živými freskami pražskej školy, menovite Tomáša z Mutiny a Theodora z Prahy. Na pravom pilieri stojí pomník Lobkovic, na prvom ale v sredolodi grófa Šlika. V nasledovnej káplici nachodí sa hrob Martinica, Oktavia Spinula Genuena a obraz Madonny z Cimabue. Kráľovské oratorium z kameňa rezané je ozaj dielo majstrovské, dokonále. Na pilieri od hlavného oltára v pravo vznáša sa od 4 anjelov v životnej veľkosti nešená rakev Sv. Jána Nepomuckého. Všetko je

z rýdzeho sriebra, ktorého váha udáva sa na 33 centy.

Za oltárom stoja staré hroby Premyslovcov Otokára I., II. a iných. V nasledovnej utešenej, ale kus prítmavej káplíci za oltárom je hrob Sv. Víta so sochou novšieho veku a skupenina zahrdúsenie sv. Ludmily predstavujúca, rezaná Em. Maxom; pri tejto i v nej vidieť pekné veľké drevorezby; pozdvíženie Kríža, útek Fridricha Falckého a jeho vojska z Prahy, na ktorom zvlášte dobre a umelecky vyrazený je strašný zmatok utekajúcich cez Karlov most po osúdnej behohorskej bitke. Krom bežne zpomenuť vecí, nachodia sa tu ešte mnohé iné pamätné: krásne staré stenomalby a novovkladané obloky so živou novovekou sklomalbou rozličných Svätých, zväčša dary z Rímu.

Na veľkom námestí Starého Mesta vypína sa husitský chrám Týnský z roku 1407. Juraj Poděbrad, ktorý v tomto chráme za českého kráľa venčaný bol, dal roku 1458—1460 medzi väzami na štít postaviť veľikánsky zlatý kalich a podeň svoju sochu s pozdvihnutým v ruke mečom. Po behohorskej bitke boly tieto znaky husitizmu zrútené a zlámané, na jích ale mieste postavená je socha Panny Marie. I tu nachodia sa mnohé pomnísky českej historickej slávy, medzi inými i pomník z červeného mramoru Tycho de Brahe-ov, ktorého hrob nachodí sa na novom židovskom cintoríne. Pri ňom stojí krásna káplica s veľkými mramorovými sochami sv. Cyrilla a Methoda; i veľký kovový relief, predstavujúci Krst a Večeru Pána prvých slavianskych kresťanov. Oboje je skvostný dar cisára Ferdinanda Dobrotivého, práca ale Em. Maxa z r. 1846.

Všetky chrámy, alebo aspon prevažná väčšina, sú stavané v slohu gothickom, výjme chrám Sv. Jura, v krásnom style byzantskom a niektoré menšie v rímskom, s rokokovým vystrojením.

Pri Karlovom moste, medzi ulicami Velkou Karlovou a Platnéřskou, stojí ohromné a veľkolepé stavisko, lepšie veľký ostrov súvisiacich, veľkých stavísk s dvoma kostolami, dvoma káplícami, štyrmi väzami, hvездárňou a tromi bránami. Je to „Collegium Clemen-

tinum,“ v ktorom nachodí sa gymnasium, arcibiskupský seminár, auditoria theol. a phil. fakulty (juridické a medicínske sú v univerzitnom stavání v tak zvanom „Carolinum“ v železnej ulici oproti divadlu), umelecká akadémia a vyše 135.000 svázkov čítajúca univerzitná knižnica, ktorej bohatosť staroklasickej spisby a starých pamiatok, zvlášte slavianskych národov, je neoceniteľná. Každý oddiel vied nachodí sa v osobitnej veľkej dvorane; v sriedku ale vo veľkej, mramorom vykladanej, freskami z dejín českých ozdobenej svetlici nachodia sa zemepisné nástroje, ohromné zemegule s prírodnými reliefobrazami každého podnebia i kraja.

V Novom Meste, v ulici kolovratskej, v paláci niekdajších Nosticovcov, nachádza sa chlúba i klenot národa českého, totiž grófom Kolovratom r. 1818 založené „České národné museum.“ Prístup je voľný od 9—12. hodiny. V prvej izbe je uložená, vyše 4500 kusov čítajúca sbierka drahocenných rukopisov, medzi nimi rukopisy Husa, Žižky, Prokopov, i pamätný Hankov „Králdovorský.“ Za touto v lavo nasleduje bohatosť sbierky nerastov, z kamenelín z rozličných sveta krajov, najviac ale z hôr českých, medzi ktorými nachodí sa viac považných meteorolithov. V pravo umiestené sú ethnografické, peňažné, geologické, geognostické a botanické sbierky od grófa Gašpara Sternberga. Vo vyššom poschodí zastúpená je zoologia, rezbárstvo v dreve a kosti, s ethnografickými prímerkami. Na pravo sú bohaté sbierky starožitností, medzi ktorými zvláštnej pozornosti zasluhujú: vojanská zbraň i broň, cepy z válek husitských, Gustav Adolfov meč, a omeň osudný paloš, ktorým pred staromestskou radnicou odpravení boli zpomínaní českí pohlavári, mumie a prázdna rakev z katakombí egypských, a pri nej ešte neporušená hlava, štít, drôtové koše, pitné náradie, starobylé okrasy, prastaré obrazy, malby a iné.

Viac menej z verejných budovísk oddá sa navštíviť: v hrade stary korunovačný terem, snemovňa s jednoduchým dubovým náradím, pamätná, že vyhádzaním odtiaľto králdovských radcov, tu zažnutá bola iskra Europu spustošivšieho plameňa tridsaťročnej války; na

boku chatrný kabinet značníka a štátneho pokladníka so starým dubovým stolíkom a dubovou truhlicou.

Kráľovský hrad stojí neďaleko, založený od Karla IV. na spôsob parížskeho Louvre a dokonaný Mariou Tereziou, kde pre prítomnosť blah. pam. Ferdinanda cisára, krom obednice a niektorých málo významných dvorán byty neboly dostupné.

je utešený výhľad na krásny „jelení přkop“ a belveder, z oblokov ale na král. hradniú zabradu.

Palác Valdštýnov stojí tu neďaleko s freskami trojanských vojen a greckolatinskej mythologie, s jeho a jeho manželky veľikou podobizňou z r. 1629, a s vypechatým koňom, z ktorého u Lützenú trafení padol. Zahradnie múry a veľiký v zahrade ptáčnik je nápodobnenie stalagmatov.

Srbianka.

V Šternbergskom veľikom paláci umiestená je česká obrazáreň v 7 dvoranách, najviac sú to práce významných českých umelcov starej pražskej školy, a niektoré utešené prímerky od Rubensa, Tiziana, Van Dycka, Caracciho, Holbeina a Rembrandta.

Belvederská villa, kde Rudolf často s Tycho de Brahe-om konával astronomické i astrologické štúdia, má po stenách 13 veľkých freskových obrazov, vyvedených pod správou Rubena z dejín českých. Z balkónu

Veľkolepé nové české divadlo, ešte len v stavaní, bude chlúbou národa českého a jednou z najkrajších okras mesta. Terajšie je malé, ale dosť prakticky stavané, pohľad na javisko zo všetkých strán voľný. Maľba dekorácie krásna, živá. Predstavovali spevohru: „Prodaná nevěsta.“ Môžem Ťa ubezpečiť, že dobrú hudbu môže človek počuť iba v Prahe.

Lokal slavianskej jako i meštianskej besedy je nádherný, no, jak vše toľko navšte-

vovateľov má jako za čas môjho krátkeho tam po dvaráz pobytia tak je pri malý. V prvom pobaví sa, je opravdivým požitkom pre srdce citu slavianského. Potešil by si sa bol na tom svobodnom vymieňaní velikých slavianských ideí. Je to shromaždište najprednejších českých kapacít. Podoba tu videneho slavného Palackého nevypadne mi nikdy z pamäti.

Milý a príjemný rečer ztrávil som v českom akademickom čítacom spolku, kde poznal som, že české študentstvo je hodné otcov svojich. Idea, ktorá viaže ho nerozbornou retazou v jednu bratskú svornosť, je národné

vyššie poňaté povedomie. Tu nadobudol som presvedčenia, že národ, čo také pokolenie chová, musí mať svoju historickú slávu.

Po trojdňovom zabavení sa odniesol som opravdive sladkú rozpomienku na utešené, v svojom spôsobe inými nedostihnuté hlavnie mesto kráľovstva českého a jeho pôvabné okolie.

Český národ je vedou a umením veliký; minulosť jeho slavná, prítomnosť veľkolepá; každý jeho syn s pýchou povedať môže: Ja som Čech! Bodaj by to čo skôr i u nás tak bolo!!

V silvestrovej noci.

Od *Garczyńského*.

Pominul rok s tisíc bied úderami
Od priateľov vzdialený som — biedna sirota!
Túžby, vzdychy rozkošou sú môjho života,
A keď plačem — slzy sú len svedkami.

Počtoval som tlkot hodín zronený z väzí,
Zdalo sa mi, že budúce lósy mi zvoní;
Chcem sa žehnať — jich vítať — lutny vy-
viest tóny —

Miesto spevu modlitba cez peray mi beží.
Modlil som sa sta dieťa, — lež či Bôh na-
slúcha?

Len sa všetci modlime — modlitbou sa blíža
Ludia k sebe i k Bohu, — treba bolo kríža!
Ale po mukách — svetlo rozvinie sa ducha!

Petruškin.

FEUILLETON.

Černohorskí pobratimovia.

Povešť z černohorského života.

I.

Pred kostolom shromaždil sa ľud. Zatišlo šepotanie, nepočul cvendžauie náprsných ozdôb, ktoré nosia statní hórni obyvatelia, zatičly žartovné piesne, ktoré tak veľmi tešia mladistvú myseľ, už je všade ticho.

Staručký kňaz končí posvätné obrady.

S pokorne zklonenými hlavami stoja pred oltárom dvaja mládenci, švarní jako jaro, vyrastení jako jedle.

Keď len na nich pozreš, po jich postave, po junáckom líci, po plameňných bleskoch, ktoré z bystrých očí šlahajú, poznáš hneď,

že sú to statní orlovia toho rodu, ktorý stráži nad dedictvom, ktoré Dušan¹⁾ zanechal Srbsku, nad svobodienkou, — ktorá jich chráni od poškrvnených rúk, kým nepovstane nový Dušan, nová sláva srbská, — poznáš, tuším, že sú to Černohorci.

¹⁾ Cár Dušan, ktorý od r. 1335—1356 vladáril, patrí medzi najznamenitejších srbských panovníkov. Za jeho panovania nachádzal sa na vrcholci svojej moci a slávy. Dušan podmanil si temer celý polostrov balkánsky i bol cárom srbským, bulharským a gréckym.

Staručký kňaz oznamuje shromaždenému národu, že Ognen a Vasoje, ti dvaja mládenci, od útlej mladosti čo rodní bratia sa milujú, že všetko šťastie i nešťastie spolu prezili, že nikdy nezpreneveril sa druh druhovi, a že teraz, po toľkých dôkazoch pravého priateľstva, utúžiť chcjú ten svázok, že tuto pred tvárou Božou chcjú sa pobratit.

Radostné výkriky ozvaly sa sred národa, lebo títo mládenci boli jeho miláčkovia.

Priatelia pokľakli pred šedivého starca, vytasili svoju lesklú zbraň, ktorú jim kňaz požehnal, aby posvätenou zbraňou budúce chránili svobodu vlasti. Vynesené bolo sväté evanjelium, na ktoré prisahali priatelia, že pobratim pobratima brániť bude až do poslednej kvapky krvi svojej, že nič od seba jich neodlúči, žiadne násilie jich nerozdvojí.

I zastkvel sa v kňazovej ruke kalich s Božím telom.

„Tvoja duša i mojou je dušou, tvoje telo i mojím je telom,“ riekol Ognen, keď požil pokrm nebeský.

„Tvoja duša i mojou je dušou, tvoje telo i mojím je telom,“ riekol Vasoje.

A pobratimovia objali sa a pobožkali. Skončený bol posvätný obrad.

Pobratimovia prevádzali pred chrámom tanec, srbské kolo, šediví bohatieri posadali si do chládku, posilňovali sa červeným vínom a pozerali na bujarú mládež, jako sa zabáva, počúvali bohatierske piesne, ktoré sa ozývali pri smutných zvukoch javorových husiel, ktoré kolo sprevádzaly

II.

Noc je.

Husté mrákavy rozváľaly sa po nebi a jasné blesky osvetľujú chvíľami turecký tábor bašu skaderského Almaza.

Almaz vybral sa so svojim vojskom, aby zničil Karadag¹⁾, aby vyhubil poslednieho Černohorca, by nekazil slávu prorokovej zbrane. No, zklamal sa pyšný Turek. Udatní obyvatelia Čiernej Hory postavili sa mu zmužile na odpor, i ustúpil nazpät. No, vrátiť

sa preca nechcel, kým sa nevypomstil aspoň na jednom nepriateľovi, ktorý mu najhlbšiu ranu zasadil, kým sa nevypomstil na Ognenovi, ktorý mu sám so svojimi Čekličanmi²⁾ polovicu jeho strašného vojska zničil.

Keď vojsko spalo, trápily Almaza pekelné muky. Jako keď hromy rachotia, keď na poli búrka zúri a zdá sa, že vniutornosti zeme sa trasú, tak búria myšlienky v útrobach Almazových.

Oj, či asnaď Almaz baša, perla celého divanu³⁾ cisárskeho, pred ktorého menom trasú sa toľké národy — sláva a ozdoba sultánovho vojska, či asnaď on bude zahánbený hrstskou Černohorcov? Či mu asnaď jedno džaurské³⁾ decko zničí polovicu vybraného vojska?

„Pomsta!“ vyšľahla jako blesk urazená hrdošť Almazova. A britký meč zableskol sa v ruke jeho.

„Zavolajte mi Arslana!“ zkvikol na prestrašených sluhov.

Arslan chvel sa, keď uzrel svojho pána, lebo nikdy nevidel ho tak strašného, nikdy nepočul také hrozné zvuky, nikdy nevidel také oči, ktoré žiarili jako pekelný plameň.

„Arslane, počuj môj rozkaz. Pred svitaním pôjdeme nazpät na Karadag. Nebude pokoja, kým nepotečie čierna krev syna diablovho Ognena, kým ňou nezahasím svoju pomstu!“

Sluha poklonil sa pokorne až k zemi a mlčky položil ruku na srdce a na čelo, čím dosvedčoval, že ochotne vyplní vôľu pánovu. I prosil, aby mu dovolil prehovoriť niekoľko slov.

„Načo vydávať do nebezpečenstva zostalé vojsko? Možno ho i úskokom dostať.“

Almaz pozrel naňho tázave.

„Spolahni sa na mňa, pane, a ty poberaj sa do Skadru. Jestli nebude Ognen

1) Čekličania sú jedon z najudatnejších kmenov černohorských.

2) Divanom menuje sa ministerská rada sultánova. Prvé miesto v nej zaujíma veľký vezír.

3) Džaur, džaur = pes; tak menujú Turei kresťanov.

1) Karadag menujú Turci Čiernu Hora.

behom dvoch dní v tvojich rukách, nie som viac Arslanom, ale džaurom.“

Po odchode Arslanovom utšil sa baša, i ľahol si na mäkkú pohovhu, aby si odpočinul a potešil sa vo sne, pozerajúc na muku, ktorými zničí džaurské šteňa.

III.

Ognen a Vasoje žili v jednom dome.

Raz okolo polnoci zdalo sa pobratimom, že sa jim jakási ľarcha, jako ohromná skala, valí na prsia. Hruď dmula sa jim vyššie a vyššie, dýchali ťažšie a ťažšie. Prebudili sa a vyskočili. A hľa! zo všetkých strán obklopení sú dýmom. Kde tu uzreli i plameň. Pobratimovia strpli. V prízemnej izbe počut bolo jakýsi hluk.

„Do zbroja, brat mój, zradení sme!“ vykrikol Vasoje.

V okamžení zahučal výstrel, i uzreli pobratimovia zástup Turkov. Priatelia pochytili zbraň a rútili sa na nepriateľov. Ale keď sa poberali tým kúrom, zdalo sa jim, že jich dým zadusí, a Vasoje, ktorý nemohol už dýchať, skočil chytro napred, aby sa dostal na čerstvé povetrie; len ešte skok a bol by na svobode, no potočil sa a padol.

Opäť zahučal výstrel a Arslanov hlas ozval sa.

„Allah il Allah, džaur je zajatý!“

Silné ruky pochytily Vasoje, a keď sa namáhal, aby vstal, zaviazali mu oči i ústa a odvliekli ho.

Celý dom bol v ohni. Na hluk a strelbu pribehli Čekličania a v zmatku nik nevedel, čo sa robí. Turci zmizli, jakoby sa boli prepadli. Černohorci nazdali sa, že väčšina Turkov je pobitá i neprenasledovali jich, ale hasili oheň.

Na východe zažiarila sa obloha červenými zorami, predchodcami to zlatého slnka; oheň bol zahasený i nastalo ticho.

No s prvými zlatými lúčami slnečnými prsletela ľadová strela srdcom Ognenovým. Kde je pobratim? Asnaď zahynul? Snad tak chytro ztratil priateľa, ktorého tak veľmi miloval?!

„Oj Vasoju, mój drahý brat po Bohu, čiś ešte živý?“

Nemé je spálenisko. Traďac sa prevracal chvejúcou sa rukou mŕtvých Turkov, prezeral jich — no ani tu niet pobratima . . . .

„On zajatý, oj beda mi, zajatý, a ja ešte žijem!“

I zdalo sa, že pukne jeho junácke srdce od veľkého bólu. Nikdy nezavlhlo slzou jeho cko, a teraz — zaplakal.

„Božia pravda, plačem jako decko. namiesto abych išiel a vyrval ho z nepriateľských rúk; alebo jestli už zahynul, abych zaplatil na jeho mohyle junácke kadidlo: prach a olovo!“

V okamžení bol zase bojovným. Prehodiac na ramená lesklé pušku, zvolal čo hrdlo stažilo:

„Hoj, kde ste Černohorci, pomstíme junácko plemä, pomstíme bohatierskeho sokola a mójho milého pobratima!“

A čata junáckych Černohorcov prenasledovala Turkov. Ognen išiel vyvobodiť druhá svojho.

IV.

Tichú hladinu jazera Skaderského¹⁾ prerýva člnok ku hradu, ktorý sa v dialke behie jako náhrobok nejakého obra. Okrem špliechanja vesiel a šumenia vln, ktoré veselo ihrajú sa okolo člnku, jakoby sa pýtaly stáreho priateľa, koho jim teraz priväza, — nebolo nič počuť. V člnku stojí vysoký muž i meravo upiera zraky svoje na ihrajúce sa vlny. V svetle jasného mesiaca odráza sa biely vyšfvaný turban a zvlášte zlatá hviezda v polmesiaci, ktorý sa na turbane stkveje. Na bohate okrášlenom plášti černeje sa krev. Ľavú ruku obviazanú má bielym ručníkom a pravú oprenú o zbraň; stojí zamyslený. Chvilkami obracia sa a zasiela blesky zo svojich očí na mládenca, ktorý za nim poviazaný sedí a oči svoje k nemu obrátiť nechce.

Muž ten so skvostným turbanom je Arslan.

¹⁾ Skaderské jazero rozlieva sa pri meste Skadru v tureckej Albánii pri južných černohorských hranicach.

Trápne myšlienky rojily sa mu v hlave.

Slub svoj nezplnil a vracia sa živý do pazúrov toho krvoločného dravca, Almaza, u ktorého niet milosti, ktorý neprijíma výhovorku. Oj, čierny osude! že v tom zmatku nepoznal Ognena, ale zajaľ jeho pobratima! No tešil a spoliehal sa na svoju zručnosť, ktorá ho tak často zo škripca osvobodila.

Celkom iné myšlienky zabávajú Vasoja, ktorý za Arslanom poviazaný sedí. Nehľadá na Arslana, nepozera na zlopovestný hrad, do ktorého vezú ho; on oprel zrak svoj na nebo. Tam hľadel na trblietajúce sa hviezdíčky, hovoril so zlatými oblakami, ktoré sa lesknú na ďalekom obzore, hovoril jim, že sú poslednou jeho nádejou, a z nich utvorila sa mu podoba pobratimova. Nežiaľil, že taký mladý zomrie, že sa nevyplní túžba jeho, zahynúť totižto v junáckom boji za vlast s ostatnými bratmi svojimi, ale žiaľ mu bolo, že ho nepriatelja ako slabú ženu umoria....

Hoj, či nemá sily, aby jim tá radosť pokazil?!

Priveslovali k hradu. Hrdý stál junák černo-horský pred lutým Almazom, ktorý zahorel besom jako živý oheň. Vasoje pozeral naňho jako na nadutého červa, počúval besné jeho slová. Zrazu premenil sa baša. Na miesto sárivosti nastúpila úskočnosť. Počal sľubovať Vasojovi, že mu dá statkov, čo srdce ráci, že ho urobí prvým svojim dôstojníkom, že každú jeho žiadosť vyplní, jestli zradí Ognena a vydá ho jeho moci. Vasoje nepočúval ho, ale myslel na svojho pobratima a na družinu; srdce jeho plesalo radosťou, keď si spomnel, jako ho statný brat pomstí.

Pokojná myseľ Černohercova znova rozvteklila Almaza. Ohnivý blesky sršaly strašne z jeho tygrových očí a už už chcel rozsekať džaurské šteta, keď mu Arslan volačo pohopkal.

Pekelný úsmev objavil sa na jeho tvári, i rozkázal strážnikom, aby Černoherca do väzania odviekli.

V.

Ukrutné boly zanky, ktoré pretrpel Vasoje a ktorými ohavný Turek donútil ho chcel, aby zradil svojho pobratima a vydal

ho úskokom do rúk katov; no sputnaný lev srbský zaškrápal len niekoľkokrát zubami a jako strašná bura na nebi, tak zúrili hnev v junáckych jeho prsach — hnev a obkřivost pred zradou.

Noc je. Do väzenia padajú malým okienkom lúče plného mesiaca a osvetľujú hrdé líca Vasojeve, ktorý ťažkými okovami sputnaný leží na studenej zemi a myšlienkami svojimi zaletuje do krásnej minulosti, aby umenšil mieru trpkého nešťastia.

Jak stkvejú sa mu pred očami tie Božské upomienky! Pod vôňou lipou sedí matka a pozorá, jako sa ihrá malý jedináčok; laká sa, keď jeho slabá nôžka zklzne a radosťne pritúli ho na materinskú hrud, keď unudlený k nej prichádza, aby si na jej lone odpočinul. Pohráva si s perlami, ktoré ozdobiajú hrdlo matkino, i počúva tie bájočné vlastenecké poviedky, ktoré až do chladného hrobu v srdci každého Srba sa prechovávaajú. Počúva, čo robil Dušan a iní slavní pradedovia, ale najviac zabúcha mladé srdce, keď počuje meno hrdinského Obiliča, i prosí matku, aby mu opäť rozprávala. No, keď mu matka vykladať začala o junáckych skutkoch jeho otca, ktorý padol v bitke za vlast, tu zahorelo detské líce a Vasoje objal matku i vybozkával ju, i sľuboval, že i on bude junákom, že krvave pomstí otca, že i on slavne zahyne.

Ach, jaký krásny, jaký podivný bol to čas!

Odrástlo to slabé dieťa, no odrástlo samo, nemajúc žiadneho pokrevného. Všade milovali Vasoja a ctili jeho junáctvo a šlachetnosť. Bôh dal mu pobratima, statočného černo-horského sokola, ktorý bol hoden jeho priateľstva, ktorého on miloval jako samého seba, jako svoju vieru.

Ťažké biedy navalily sa na týchto smrteľníkov na začiatku jich mladého života, no netrvaly dlho; tarcha jich rozplynula sa v sladkom mori priateľstva. Či ste pocítili tie radosť, tie slasti, ktoré opísať nemožno, jaké ale počítaje junácke srdce na bojišti? Či ste počuli nekdy tie hromové zvuky, ktorá znejú jakoby bojovaly hromy s tým večným ohňom, ktorý zatríasa oborom sveta?

Mocné vojako turecké uderilo na srbskú krajinku. Pozri, jako hrdá sa ti jej junácki

synkovia, aby bránili, čo po otcoch zdedili. Držte sa! volal národ. Pobratíme! Hľa, už kynie nám víťazstvo! . . .

Voľne oddychujú si prsia Vasojeve, oklamané bájočným leskom minulosti, chcely letieť napred, napred do boja; ale okovy, ktoré svieraly silné údy, upomnely vážna na terajší stav. — Tu, počuj! zaškriepely železné dvere, ktoré viedly do väzenia. Vasoje nazdával sa, že jeho mučiteľia opäť trýzniť ho prichádzajú, i nechcel ani hlavu pozdvihnúť.

V tmavom väzení rozvidnelo sa, jakoby do neho bolo zostúpilo jasné slnko, a oči vážňove, ktoré navykly na ustavičnú tmu, boly oslnené. Dlho neopovážil sa Vasoje pozdvihnúť hlavu; konečne pozrel na podivnú jasnosť a — zachvel sa jako list na vetre.

Pred nim stála Turkyňa jako kvapka rosy, krásna jako zora. Na nej trblietalo sa zlato, hodbáv a baršň svetlom pochodne, ktorú v ruke držala, no žiara jej líc prevyšovala žiaru každého lesku. Vasojevo srdce zatriaslo sa už často, no nikdy nezatriaslo sa tak jako teraz. Zahorely líca jeho, no nikdy tak, jako keď vladka za junáctvo bol ho pochválil, menujúc ho najlepším bojovníkom; — inakšie, inakšie zahorely teraz.

Chcel hovoriť, nemohol. Mlčky pozeral len na tie čierne oči, ktoré nemohly horúci ten pohľad sniesť, i zklpily sa k zemi.

Krásna Turkyňa je jedinou dcérou Almazovou, ktorý nešetří ani posvätnosť svojho haremu, aby došiel cieľa, jako si umienil. Myslel, že padne železná stálosť Vasojeva pred najkrajšou Turkyňou skadarského pašalíku; no oklamal sa.

Keď Vasoje z týchto krásnych úst počul, že mu baša i svoju jedinou dcéru čo náhradu dať chce, jestli zradí mu svojho pobratima, zachvel sa.

„Veľké dary sľubuje mi Almaz baša, ale marne. Či bys ty, najlepšia deva, srdečne objasť mohla človeka, ktorý zradil priateľa, ktorého miloval jako sám seba, jako tvoje čierne oči?“

Dve lesklé sive, dve najkrajšie perly zableskly sa v očiach švarnej Ďulie.

Jej krásna dňa obdivovala šlachetné srdce junáckeho Vasoja.

„S Bohom, šlachetný junáku! Zomreš mučenníckou smrťou, ale i ja zomrem, lebo ťa nechcem prežiť; umreť chcem jako ty. Útechou bude mi povedomie, že vyvolila som si maža lásky, v ktorom bije najšlachetnejšie srdce.“

Vasoje nemal slov. Prsia dmuly sa mu mocne, jakoby rozpuknúť sa chcely, čelo jeho horelo, jakoby zhoreť chcelo.

I pritiskla deva na horúce jeho čelo prvé a posledne svoje polúbenie a Vasoje zabudol na strašnú smrť, ktorá ho očakávala, bol šťastlivý jako v ráji.

Podivná Ďulija odišla. Zavrely sa dvere väzenia, ale polúbenie — to ohnivú polúbenie, ktoré mu horelo na čele, bolo Vasojevi hviezdou v čiernej tme.

VI.

Pri vysokých skadarských domoch, na krvavých mestských hradbách, ktoré sa potápajú vo vlnách zelenavého jazera, jakoby zmyť chcely mnohú krev, ktorou sú postriekané, zarazené vidieť železné koly, na ktoré sverepý Almaz vešľava svojich zajatých, ale tak, že nezomrú, kým ryby nesožerú jim polovicu tela, vo vode potopenú.

Svitá.

Strašný hluk a nepokoj nastal v skadarskom meste. Všade počuť bolo, že obesený bude hlavatý Černohorec Vasoje, ktorého ani prosby, ani hrozby pohnúť nemohly, aby zradil Ognena. Skoro všetci mešťania vystúpili na pevné ložky, aby videli, jako sa trápi junácky mládenec; no medzi všetkými vynikala ložka, ktorá doviezla Almaza; celá okrášlená bola zelenými zástavkami.

Privesloval člnok, ktorý viezol vážna a pri divokom krika dorazil ku hrozným kolom.

Vasoje nepočul strašné hulákание, nevidel to množstvo zvieracích obličajov, ktoré ho nasledovaly svojim vlčím pohľadom, nevšľmal si ničoho. Myslel len na svoju vlasť. V myšlienkach bol na svojich strmých brdách, videl postavu milého pobratima. Kto sa nazdával, že sa tak chytro na večnosť rozlúčia?

„S Bohom, šlachetná dňa, s Bohom!“
Nastal čas.

Už pochytili ho kati a pozdvihli.

Bitka pri Znojme.

Nekoľko pušiek zahrnelo a zrazu padli kati i baša. Zableskly sa lesklé handžary, zahrneli plameňné pušky, turecké loďky rozletely sa a z poloprázdneho mesta počuť bolo vravu a krik:

„Džauri sú tu, džauri!“

Vasoje zbadal, že sa putá jeho uvoľnily, ktoré ho väznily, a osvobodенý lev pochytil od pobitých katev zbraň a vrhol sa na svojich vrahov. Hustá hmľa dýmu zahalila brad a jazero, že nič nebolo vidno: tak strašný bol bôj!

VII.

Keď prišli do hôr, objali sa pobratimovia. Jich radosť bola veľká, srdce preplnené rozkošou. Vasoje rozprával o svojej biede a utrpeniach, ktoré pretrpel od toho času, čo sa s pobratimom rozlúčil; ale o Ďuliji nechcel mu rozprávať. Načo by marne obnovoval hlbokú svoju rannu? Po čas boja skadarského hľadal ju všade, no nikde ju najst nemohol. Dostála svojmu slovu.

I Ognen opisoval mu svoje nešťastie, ktoré ho prenasledovalo a ktoré bolo príčinou, že ho drier nevysvobodil; keď ale začal rozprávať, jak vo Skadre zajal devu bašovu, ktorú s bojovníkmi napred vypravil do Čeklice, dlho a obsérne opisoval, jaká je krásna, jaká milá, a najmä jaká je útla.

Celou cestou nehovoril Ognen s pobratimom o ničom inom, jedine o tej švarnej deve. Ognen nemohol vynachváliť tie jej krásne oči, ktorými ešte krásnejšia duša žiarila, tie nežné líčka, tie zlátisté čarokrásne vlasy.

Vasojou hlavou prelietla zrazu desná myšlienka Či nenie Ďulija tá deva? Ale nie, to nemôže byť. I odháňal od seba Vasoje tú myšlienku a počúval Ognena, ale čím ďalej tento opisoval, tým prudkejšie tíklo srdce Vasojovi, tým viac stahovala sa jeho hrud.

Prišli do Čeklice. Odprevdzání radostnými výkrikami i požeňňavím Čekličanov, prišli pobratimovia pred svoj dómok. Doveďení zajatí Turci vrhli sa do prachu na zem pred svojimi pánmi, a medzi týmito zajatými uzrel Vasoje i svoju drahú Ďuliju. Sreťnutia

sa to bolo horším lež všetky muky, ktoré pretrpel, horším lež smrť, ktorá ho čakala.

Ognen odkladal radostne zbraň, i obrátil sa, aby sa opýtal svojho pobratima, jako sa mu deva líbi, ktorú chce dať pokrstiť a za manželku pojať; no jako primrazený zamkol. Jako dákeho strašidla, tak nalakal sa Vasojových bládych líc. Jako keď nemocný na smrtelnej posteli vyznáva kňazovi svoje hriechy, tak rozprával Vasoje pobratimovi, kto je Ďulija a čím je srdcu jeho.

VIII.

Srieborný mesiac dávno svietil na junácke plemä Čeklické. Švarná Ružena, pokrstená Ďulija, sedí medzi dvoma pobratimy, veselá je i hrá na tamburu¹⁾, perlami vykladanú, i spieva čarovným hlasom.

Bladý Vasoje povstal a keď bol za chvľu hľadel na bielostné niadra dievčiny, ktoré sa silne dmuly, ospevujúc lásku, odtrhol sa zrazu od svojej slasti, od tých plameňných očí, objal pobratima, objal ho vrelo, jakoby bol prišiel čas večného rozlúčenia, a obsypávajúc jeho čelo bratskými polúbky, šopkal:

„S Bohom, brat mój, s Bohom, jediné dobré moje, prišiel čas, aby sme sa rozlúčili. Ťažká poviunosť vytrhuje ma z tvojho náručia. Ostaň zdravý a žij šťastne s krásnou Ruženou!“

Ešte raz obrátil sa, aby pozrel na Ruženu a odišiel.

„Vasoj!“ vyskočil Ognen a chytil pobratima za ruku. „Čo je to, pobratime? Či je nečo na svete, čo by nás rozlúčiť, čo by nás rozvieť mohlo? Padnite vy osudné putá pestrého, divného kvieťa! Bože, smiluj sa!...“

Skazonosná kula z Ognenovho smrtonosného dževedanu²⁾ prerazila niadra Ruženine a červená krev zbrodila hodbavnú košelu. Najkrajšia ruža, ktorá na svete tomto vykvitla, uvädla, opadla . . .

Pokorne žňali pobratimovia svoje kalpaky pred umierajúcou.

¹⁾ Tambura je hudobný nástroj na spôsob bubníka, u Juhoslovanov veľmi obľúbený.

²⁾ Dževedan = puška.

„Odpusť, krásna deva, odpusť! Tvoja slachetná duša vie, jak veľiká bola práčma, ktorá vysalila jasný plameň tvojich očí, ktorých poliala krvou najútlejšie niadra. Vieš, jaká láska medzi mnou a Vassjom, vieš, že sme tu oba milovali jako sami seba . . .“

„Odpúšťam vám, odpúšťam, priatelia! Diaky ti, junácky Ognen, žeš sakopčil život, ktorý smičie obdel najväčejší svazok. Ach, treba bolo, abych sama tak bola utobila, ale

ženaká rúk — ruka slabá. S Bohom, krásny vzore priateľstva!“

Dvoje ohnivé polábenia na malinové bladrúce perny devine.

* * *
Ešte doznievajú poslednie zvuky smutného vypravovania po strmých skalách. A či jest takej síly, ktorá by donútila ľudskú ruku, aby posdvihla smertelnú sbraň na biele líčka, na čierne oči, na rajsú hruď, na zlaté vlasy?!

Generál Ignatiev.

(Vyobrazenie na str. 321.)

Skoro za päťsto rokov znášať bratia naši na balkánskom polostrove krvavé jarmo tureckých barbarov. I zdalo sa, že bohatiersky kráľevič Marko zátne paloš svoj do tvrdej žuly, na večnosť zaspál i so svojim verným tátošom Šaracom nekde v tmavej úzlabině nebotyčného Balkánu a že genius národa slovanského oplakal jich, — až tu zrazu zahrmel podivný hlas Markov oxvenou diel, že celý Balkán sa zatriasol: „až poslal a nie ďalej!“ Nastal boj, boj posvätný, za kríž svätý, za slovanský život, za zlatú svobodu, za ľudské práva, za dôstojnosť človečenstva. Celý vzdelaný svet pozerat začal na bojujúce Juhoslovanstvo s nadšenou sympatiou. Slovanstvo jasalo: na Juhu začalo sa brieždiť. A zo všetkých strán Slovanstva plynula pomoc južným nešťastným bratom, bojujúcim s asijskými hordami. Najvýdatnejšie podporu poskytlo mohutné Rusko. Ačkoľvek v slovanstvom Rusku západoeuropejská strana, ktorej program je čiro sebecký, špecificky ruský a krátkozraký, nad slovanskou poslal víťazila, nastal pri vzniku povstania hercegovinskobosenského čulý ruch jak vo všetkých vrstvách ruskej spoločnosti, tak i v diplomatických kruhoch, a prvý štátnik ruský, kancelár Gorčakov, ktorý poslal obratne kolísal sa medzi oboma stranami, nútený je pridať sa rozhodne k strane slovanskej. Vodcom strany slovanstvoj je veľyslanec ruský v Carihade, generál Ignatiev.

Ignatiev narodil sa r. 1822 z rodiny malošlechtickej, ktorej v Rusku je, dla prá-

slovia, jako piesku v mori. Jeho eteo bol za cisára Mikuláša generálnym guvernérom. Keď vypukla krymská vojna, bol mladý Ignatiev stotníkom pri štábe, pridelený k vojsku, ktoré hájilo pobrežie čadského zálivu. Po zakončení krymskej vojny poverený bol poslanstvom do srednej Asie. Rusko vystúpilo vtedy jako smierci sudca medzi Kyrgysami a Turkomanni. Ignatiev vyhotovil po ceste úplný plán územia, ktorým cestoval. Nákras tento bol veľmi prospesným pre Rusko, keď r. 1878 tiahlo sa proti Chýve. Tu vyjednával Ignatiev pri zvláštnych okolnostach o uzavrenie obchodnej smluvy. Chyvský emir povolal ho k sebe o 11. hodine v noci. Ignatiev, odprevádzaný tromi dôstojníkmi, vedený bol k nemu podzemnými chodbami, v ktorých stáli vojaci s nožami a pochodňami v rukách. Strašná scéna bola ešte strašlivejšou následkom srdce prerývajúceho křiku, ktorý sa ozýval z palaca. Konečne prišlo ruské poslanstvo do siene vladára. Opoma sa vyzdvihla, Ignatiev usrel na vysokom tróne emira, obkľúčeného štyrmi nešťastníkmi, ktorí za živa na koly napichnutí boli. Emir hovoril ktlumočnikovi: „Riečni poslancovi ruskému, prv lež začneme vyjednávat, že takýto bude trest, ktorý zastihne zradcu a vierolomca.“ Ignatiev odpovedal chladnokrevne, že žiadon trest nenie pre zradcu dost veľkým. Smluva sa uzavrela. Z Chývy išiel Ignatiev do Bucharska, a všade podával dôkazy svojho skvelého diplomatického a vojenského medania. Vymenovaný za generála pridelený bol Ignatiev družinq

guvernéra východnej Sibirie. Keď Rusi zkú mali amurské územie, vypukla vojna medzi spojencami anglicko-francúzskymi a Čínou. Spojenci obsadili už hlavne mesto čínské, Peking. Rusko chcelo príhodnú dobu túto využiť a ponuklo sa za prosredníka. Ignatiev vyvolený bol za mimoriadneho vyslanca do Číny, a jeho zručnosti podarilo sa, že jednoduchým temer ľahom pera pripadlo Rusku 22 prístavov v Asii a celé amurské územie. Genialný tento diplomatický skutok vzbudil veľký obdiv a úžas po celom Rusku. Ignatiev stál zrazu v popredí ruských diplomatov a jeho hviezda po dnešný deň neobladla.

Keď sa vrátil Ignatiev z Číny, menovaný bol riaditeľom sredoasijských gubernií a roku 1865 vyvolený je pre najobťažnejšie miesto diplomatické — za vyslanca v Carihrade.

I počal teraz na Bospore so všetkou usilovnosťou a s vynaložením všetkých skvelých darov svojho veľkého ducha pracovať v prospech Slovanov, stenajúcich pod jarmom tureckým. Po jeho príchode do Carihradu obmedzovala sa tam ruská politika viac menej len na pozorovanie. Vplyv Anglie bol veľký. Hneď po príchode Ignatieva premenilo sa to skoro okamžite. Kresťania poznali z niektorých skutkov uprimnú snahu nového veľvyslanca, i počali dúfať, že sa los jich zlepš. Zakrotenie Ignatieva v rozopre grécko-bulharskej prijaté bolo z oboch strán s uprimnou radosťou. V živej pamäti je tiež, jak rázne zaujímal sa Kandiotov pri povstaní na ostrove Krete. Jako opravdivý diplomat snažil sa získať osobnú obľúbenosť na sultánovom dvore, čo sa mu i v najväčšej miere podarilo. Sultán Abdul Azis vyjadril sa niekoľkokrát, že najmilejším spoločníkom jeho je Ignatiev, ktorý znajúc dokonale tureckú reč, často celé

hodiny sultána anekdotami zabával. Za vlády Mahmuda bašu hovorilo sa verejne, že Ignatiev vládne Carihradom. A Ignatiev pri tom všetkom zachoval pokojnú rozvahu, o ktorú ho nič pripraviť nemohlo, a nezpášťal nikdy zo zreteľa cieľ, ku ktorému pracoval. Žiadne spiknutie sa neprajníkov jeho, žiadna udalosť nenašla ho nepripraveného; no, obyčajne pomáhal sám pripravovať udalosti. Pochopiteľne je, že nie voždy mohol vykonať, čo za dobré uznal, lebo závisí v rozhodných veciach na politike petrohradskej. No v Rusku je jediný o Ignatievu úsudok, žeby východnia otázka už o mnoho bližšie k svojmu rozriešeniu bola, keby sa bolo pokračovalo dľa jeho náhľadov. Posledným rozhodným činom Ignatieva bolo podanie ruského ultimatumu tureckej vláde dňa 31. októbra 1876.

Teraz účinkuje Ignatiev v Carihrade na pôde veľmi nebezpečnej, sopečnej. Jeho bezbranné postavenie prosred fanatisovanej tureckej luzy nenie veľmi príjemné; no, ona sa toho neláká. Jako sa zkončí jeho terajšie diplomatické pôsobenie, nedá sa predvídať. Budúcnosť odhalí jeho taktickú činnosť v záujme Juhosľovanstva. To je jasné, že Ignatieva čaká ešte skvelejšia budúcnosť diplomatická: na neho čaká následníctvo staričkého Gorčakova. A niet ani medzi všetkými tými skvele nadanými diplomatami a štátnikami ruskými, jakých by si každý štát z celej duše prial, ani jediného, ktorý by bol zkusenejším, osvedčenejším a povolanejším pre úrad kanclerský, lež Ignatiev. Jaknáhle stane sa Ignatiev nástupcom Gorčakovým, zvíťazí úplne slovanská myšlienka v Rusku a Ignatiev stane sa Cavourom celému Slovanstvu, otázka slovanská bude rozriešená, a 86-millionový kmen slovanský začne vospolne pracovať na poli duševného pokroku!

Srbianka.

(Vyobrazenie na strane 331).

K obrázku nášmu nemusíme mnoho dodávať. Naša srbská pasáčka je figura vzatá z ľudu srbského, a tak všeobecná, že ju vídať možno v kniežatstve srbskom, na Čiernej

Hore, v Bosne, Hercegovine a v Starom Srbsku. Mladá, útla deva srbská vyšla na polianku so stádom oviec, ktoré verný a strážny Belko doprevádza. Je jarný deň. Strom odieva svoje

nové rúcho, stráne sa zelenajú, potôčok žblnkotá, v krovine peje slávičok. Jak krásna to chvílka! Máj, vôňa, spev, krása! A toto vlieva slovanskej pasáčke vždy poesiu do útleho srdiečka. Jej pieseňka ozýva sa zelenými nivami i skalnatými stráňami vysočizných vrchov. A tie jej piesne vyslovujú jej radosti, žiaľ, túžby a nádeje, ospevujú nejedon bohatiersky skutok junáka srbského, ktorý snáď náhodou jej milencom. Jak blažená to chvílka! Zatišhol posledný dozvuk jej piesne. V pracovitej rúčke obracia sa zručne vreteno a tenké vlákno len tak tečie z deviných útlych prstov, kým zadumená hľadá k zemi a myslí na svojich drahých. A jak sluší jej ten pestrý národný kroj! A kroj srbský u ženských je veru veľmi úhladný, pri všetkej príjemnej pestrosti anticky jednoduchý, anticky plastický. Pri Belehrade nosia devy vlasy od lavej k pravej strane rozdelené; vrkoče kvetinami a peniazmi prepletané visia od ucha nazad; vlasy nad celom sa pristrihujú a v krúžky zatáčajú,

ktoré čelo okolo jedon druhého objímajú. Nekde nosia devy malú červenú čiapočku, okolo ktorej sa vrkoče od zadu ovinujú. Odev ženský je ostatne veľmi jednoduchý. Najdôležitejšou jeho časťou je košela z domáceho plátna, až na členky siahajúca, na rozporku prsnom, na náramkoch a na rukávoch bohate strakatou vlnou vyšivaná. Doma a v poli nosia sa na nej obyčajne na predku, často i na zadku, strakaté zásterky, pás a niekedy krátky, na predku otvorený driečik. Vrchní odev, ktorý sa doma zriedka kde nosí, záleží v bielom súkenom kabáte bez rukávov, ktorý je na predku otvorený a strakatými prúžkami, ružami a inak ozdobený. Na nobách nosia pestrobarevné punčochy a krpčoky, či opanky. Deva srbská miluje rozličné lesklé skvosy, jako perle, dukáty, ktoré si v širokých radoch okolo krku a na prsia zavesuje, náramky z kovu alebo z perál, zaušnice a prstienky.

Výjavy z bojov pri Zajčare.

(Vyobrazenie na strane 837.)

Spojená armáda východnia a juhovýchodnia, pod vodcami Miložkom Lešjaninom a Čerňajevom, počítavala 84.600 mužov pechoty, 3500 jazdcov, nepočítajúc k tomu bulharských dobrovoľníkov, ktorých bolo tiež niekoľko tisíc, konečne 240 kusov diel s prislúchajúcim mužstvom. Na počiatku bojov stála naproti tejto spojenej armáde srbskej veľká presila turecká, a to viac než 55.000 mužov počítajúca väčšina. Vodcovia srbskí išli do boja s najlepšou vôľou a s dostatočnou statočnosťou a vedením válečným. Od Kňazevca a hraníc bulharských postupuje cesta z údolia moravského k širokej, ale úzlabinami prervanej roviny, ktorá má na oboch stranách refaz vysočín, na ktorých šesť silných štvorhranných redút s ťažkými delami vyatavené bolo; medzi redutami byly priekopy na ochranu pechoty. Reduty zriadené byly solídne a každá usporiadaná bola na desať diel. Hradby tieto maly síce uzavierať

údolie moravské, no silnejšiu oporu poskytoval opevnený tábor na výšinách pri Alexinaci. Bolo tam dvanásť redút, ktoré opatrené byly delami štyriadvadsať- a dvanásťfuntovými. Aby tieto hradby nepriateľ na kňazevckej ceste obísť nemohol, o to mala sa postarať hrdinská a zručná obrana hradieb a zrubov na Timoku, pri Kňazevci a Zajčare.

Lešjanin mal ťažké polozenie na Timoku, lebo mohol byť voždy od silnej pevnosti Vidína napadnutý. Najdôležitejšie postavenie zaujíma tu mesto Zajčar, či Zaječar, ktoré malo pred vojnou asi 4000 obyvateľov. Leží ono v údolí medzi Veľkým Timokom a Čiernym Timokom, či Črnou Rjekou, ktorá prichádza zo západu i vlieva sa pri samom meste do Veľk. Timoku. Nad mestom stojí vrch Kraljevica so srbskými hradbami, ktoré už počas srbského povstania za Čierneho Jura a za hajduka Veljka dobré služby konaly. Tri cesty vedú zo Zajčaru, jedna na

juh priesmykom Vratarnicou do Kňazevca, druhá na sever do Negotina a tretia na západ cez hory do Čuprije. Od cesty kňazevacskej neďaleko za mestom odštiepuje sa cesta na východ k tureckej pevnosti Vidinu. Z tohoto vidno, jak veľmi dôležitý úkol má Zajčar vo vojne.

Srbské veliteľstvo malo veľkú príčinu, by energicky hájilo timockú čiaru. Lešjanin znepokojoval zdarne Turkov, keď Čerňajev vtrhol do Bulharska, chcejúc zaujať Sredec; keby to nebol urobil, boli by Turci od Vidinu a Nišu tiahli za Čerňajevom i zamedzili mu zpiatočnú cestu do Srbska. Keby Čerňajev viac v Bulharsku vykonal bol mohol, nebol by sa tábor turecký pri Vidine tak osilnil, že nebezpečne ohrozoval armádu na Timoku.

Keď započala vojna, mal Lešjanin 13 brojov pechoty, päť eskadron jazdy a 24 delá, v celku teda 14.000 mužov; k tomu pridružilo sa 10.000 mužov zemskej obrany. Hlavní stán Lešjaninov nachádzal sa pri Bielej Rjeki. Naproti nemu stál Osman baša, ktorý chytrý k sebe sťahal posádky ostatných pevností podunajských, tak že mal 25.000 mužov vojska. Keby bola srbská správa úlohu Lešjaninovu úplne pochopila, bola by sbor jeho hneď aspoň na 30.000 mužov osilnila. Operacia Čerňajevova mohla byť tým krytá, keby sa bolo podarilo zamedziť ofensívu Osmanovi bašovi. Dňa 2. júla 1876 podujala armáda timocká veľké rekognoskovanie, ktoré ale malo ten žiadúcný výsledok, že obrátilo na seba pozornosť Osmana, lebo už druhého dňa objavil sa Osman s 20.000 pri Izvore, kde

strhla sa veľká bitka. Dňa 4. júla sestlúli Lešjanin svoje postavenie pri Zajčare; lebo zvedel, že Turci hlavne k tomuto mestu smerujú. A skutočne dňa 5. júla urobil Osman útok na sbor Lešjaninov. Turecké strely zapálili Veľký Izvor; no Turci, ačkoľvek mali presilu, nemohli nič proti Lešjaninovi vykonal. Lešjanin zbadal, že Turci snažia sa ofensívne preniknúť cez Timok k Čupriji a Daligradu, i pričínil sa, aby tento postup zamedzil, čo sa mu i podarilo.

Náš obrázok predstavuje divý útek Turkov na opevnený tábor Lešjaninov, dňa 4. júla pedniknutý. Bojovano bolo kruto. Štyrčás hňalo turecké vojsko útokom na Zajčar, a toľkoráz bolo s veľkými ztrátami zahnané. Po krátkom delostreleckom boji prešli Turci po lodňom moste cez Timok a prenikli až do predmestia, kde boli privítaní výdatnou strelbou z ručnic, ktorá jich prinútila k neporiadnemu úteku. Srbi prenasledovali jich až k rieke. Na druhý deň prešli Srbi riekou, ktorej turecký breh bol bránený niekoľkými vatrenami a štyrmi brojmi pechoty. Delostrelectvo turecké ustúpilo. Srbské víťazné vojsko vystrelilo náboj i vrhlo sa na Turkov s holým bodákom, a dosiahnuť jich, bilo sa muž s mužom. Strašná chvíľa! Večer najdení sú mnohí Turci i Srbi posákrtení. I nôž pracoval. Turecké vojsko ztratilo svoje postavenie a muselo ustúpiť k Adlii, kde sa opevnilo. Tretí i štvrtý deň vypadol zase v prospech Srbov. Boly to čestné dni jak pre sbor Lešjaninov, tak i pre celé srbské vojsko, ktoré dokázalo svoju udatnosť nad presilou sverepých Asiatov!

Drobnosti.

Čínske príslovia. Najhlúpejší človek vie, čo je bohatstvo; ale najväčší mudrc nevie, čo je chudoba. — Kto je najväčším lhárom? — kto najviac sám hovorí o sebe. — Koňský ohlavec nehodí sa oslovi. — Baránok treba zahalený kožou týgrovou, preca vlka sa bojí. — Kto na týgrovi sedí, sotva z neho zlezie. — Po tisícoch a millionoch protiventví a ťažkostí, i najmenšia pravda, jak bola, zostáva

neporušená. — Lepšie je na pravej ceste pokulhávať, lež po nepravnej ceste jazdiť treba i na najkrajšom koni.

Číňania slúžievajú nám obyčajne za posmech; a preca môžeme sa od nich veľa naučiť. Kníhlačiarstvo znali už medzi rokmi 890—925 po Kristu s písmenami nepohotelnými; ale už okolo r. 1041—1048, teda 400 rokov pred Kutnohorským, robil istý Rováč

rozvržitelné písmeny z pálenej hlíny. — Číňania platievajú lekárovi, kým sú zdraví, istý mierny poplatok; keď ale Číňan onezdravie, prestane lekárovi platiť, a ten sa všemožne usiluje, aby jeho pacient opäť čo najskôr vyzdravel, aby zase mal dôchodok.

Časopisectvo v Japonsku. Belgický legačný tajomník Albert d'Anethan podáva v „Imprimerie Belge“ zprávu o japonském časopisectvu. Dľa zprávy jeho vychodí tam asi 50 časopisov najrozličnejšieho obsahu a odboru (v samotnom meste Tokio vychodí jich 20). Listy tie nemajú dlhšieho veku ako päť rokov. Pred časom tým vychodily tu malé, nepatrné lístky, avšak v lehotách veľmi nepravidelných. Najdôležitejšie dennie časopisy sú: „Nichinichi Shimbun,“ „Hochi Shimbun,“ „Choya Shimbun,“ „Akebono Shimbun,“ a „Nisshin nisshin ehi Shimbun.“ Roční jich predplatok obnáša 6—8 rios (12—16 zl.), náklad prvého časopisu 9500, druhého 3000, tretieho 3500, štvrtého 2000 a piateho 4500. List nazvaný „Jomeouri Shimbun,“ najviacej medzi ženskými rozšírený, má 12.000 náklad a roční jeho predplatok obnáša 4 zl. — Papier jako i stroje k tlači sú pôvodu evropského. Iba tu i tu používa sa známeho papiera japonského. Formáty časopisov sú rozličné, obsah jich však nepatrný pre ohromnosť písma japonského. Prvá strana venovaná je z väčšej čiastky vládnym vyhláseniam, ostatnia pak cenám tovaru, oznamom atď. Vláda neberie z časopisov žiadnej dane, iba dva povinnovate výstisky musia byť dodány, a síce prvý ministrom vnútra, druhý guvernérovi mesta Tokio. Rozširovanie časopisov deje sa s úžasnou rýchlosťou: tak bolo expe-

dované v r. 1874 o 440 pct. viacej listov ako v r. 1873. Ku koncu svojej zprávy pripomína d'Anethan, že tento veľký rozvoj časopisov nezostane bez pôsobenia na ústrojí a rozvoj japonskej ríše.

Knih tlačiareň v Cetyni. Vlada Petor II. r. 1834 zriadil na Cetyni knihtlačiareň, kde sa vytlačilo niekoľko knh, z ktorých treba spomenúť almanah „Grlica,“ vydaný r. 1835 od D. Milakoviče. V „Grlici“ napísal Milakovič prvú riadnu históriu Čiernej Hory, ktorú osobytne vydal S. Milutinovič s mnohými pripejenými národnými piesňami, a ktorú spisovateľ opäť prepracoval, dokladami opatril a r. 1856 v Zadru vydal. Milakovičova História Čiernej Hory je dosiaľ v tomto oboru najlepším spisom. Okrem toho vyšly Vuka Karadžiča „Srpske narodne poslovice“ a S. Milutinovičovo dráma „Dika Crnogorska.“ Cetyňská knihtlačiareň zaukla r. 1852, keď vraj knieža Danilo z veľkého nedostatku náboja písmeny v gule preliať dal. Od tej doby nebolo na Čiernej Hore knihtlačiarne až do r. 1860, keď v tomže roku bola tam nová knihtlačiareň zriadená.

Smútočné barvy. My Europania šatíme sa čierne v smútku. Obyvatelia Syrie nosia v čas smútku fialkový odev, Egyptania žltý, Etiopia popolavý, Japonci a Turci biely.

Fajkár Selko z B. Štiavnice odišiel asi pred dvadsať rokami do Západnej Indie, aby tam hľadal svoje šťastie s obchodom v hlinených fajkách. S malým ímaním vydal sa na cestu. Teraz má ale už v Západnej Indii veľkolepý závod s viacej jak 2000 robotníkmi, i nedostačuje preca všetkým objednávkam vyhoveť.

Literatúra a umenie.

Zámok Lykava a jeho páni, potahom na drzavie, Lyptov a okolie. Spisal Štefan Nikolaj Hyroš, farár Sv. Michala v Lyptove. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtlač. účastin. spolku. Nákladom spisovateľovým. 1876. Veľká 8°, str. 552. Cena 3 zl. 20 kr. Vehlásny p. spisovateľ hovorí medzi iným v predmluve: „Keď je od vekov uznatá pravda, že dejepis je svedok časov, svetlo pravdy, život pamäti a posol starobylosti;

keď všetci ľudia dychtia za dejepisom rodu a národu svojho; a keď ja celý slovenský národ, i vďačný, rodofubný kraj Lyptova lepšie zvelebit neznám, jako keď aspoň jedného jeho značného miesta dejepis veľact. obecnstvu podám: odhodlal som sa do trudných prác skúmania dejov zámku Lykavy, ktorý býval kedysi prvým domom, ba i kľúčom Lyptova. Áno, jako na pánov zámku Lykavy mali hojný vplyv udalosti uhorskej

krajiny: tak i jeho páni mali značný vplyv na udalosti tejže krajiny.“ A spisovateľ zavrhol sa skutočne týmito trudovými svojmu národu slovenskému tak, že dobre premyslené dielo jeho samo sebou sa odporúča. I prajeme mu hojného odbytu nákladného diela, privolávajúc historikom našim: vivat sequens!

Poesie Dušana Savy Pepkina. Sväzok II. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlač. účastin. spolku. Nákladom spisovateľovým. 1876. Malá 8°, str. 272. Cena 1 zl.

„**Svornost.**“ Politický denník pro Česloslovanu americké. V Čikágu (America; 463 S. Canal St. Chicago JU.). Redaktor F. B.

Zdrúbek. Predplatnia cena na celý rok 7 dollárov 50 c.

Novoyorské Centennialní Listy, Ročník I., č. 8. Redaktor a vydavateľ J. V. Čapek v N. Yorku v Amerike (235. E. 4 Th. Str.). Predplatná cena 2 zl. 50 kr.

Sbírka spisů dramatických. Sv. VIII.: Gracchus, tribun lidu. Tragedie v 5 jednáních. Z A. Wilbrandta přeložil Ervin Špindler. V Praze. Nákladem kněhkup.: I. L. Kober, 1876. Cena 40 kr.

Библиотека за народ. Книга первая. Горски биденац од Петра Петровића Петруша. У Бечу, 1876. Штампарија Јерменског манастира. 8°, str. 116; cena 50 kr.

Listareň redakcie a administrácie.

Týmto číslom zakončili sme VII. ročník „Orla“. S Božou a slachetných duší pomocou pristupujem s novou pilnou snahou k ročníku VIII., i dôverujem v Boha a v obetovavosť nášho drahého národa, že nebude marná snaha a obetovavá práca naša ani behom záhodného roku 1877. O vysokej a súrnej dôležitosti časopisu tohto prehovorili sme už mnohokrát; o tom, jako „Orlo“ úlohu svoju plní, vyslovily sa časopisy i naše i zahraničné vždy jednomyslné s pochvalou a „Orlo“ vydobyl si tak rozsiahle pôsobíšte, jakým sa u nás žiadon belletristický časopis posiaľ honosit nemohol. Opätujeme, že i my Slováci musíme byt mohutnými kultúrou, jestli chceme národne žit a dôstojné si zastat do radu vzdelaných národov; lebo prevaha duševnia skôr osvoibodzujú, lež surová sila dovodie podmaňovať a len výška duševnieho rozvoju podáva meritko národnej moci, záruku nepremoženosti; základ národnej velikosti. A tento duševný pokrok bude „Orlo“ i budúceho roku v sred národa nášho prebúdzat prosriedkom prirodzeným: od srdca k mysli! — „Orlo“ vychádzať bude pri dosavádnej miernej cene 4 zl., (pre študujúcich, chudobných učiteľov a remeselníkov 2 zl.) v Turč. Sv. Martine. Popri bohatom a vybranom obsahu donášat bude zo slovensko-tureckého bojišta podarené obrazy, jako i zo slovenského života vôbec. — I upozorňujeme veľact. pp. odberateľov, že tí, ktorí predplatky svoje celoročne do 20. jan. 1877 pošlú, dostanú veľiký krásne prevedený obraz „Bitka Černo-horcov s Turkami pri Vučidole“ za nepatrný doplatek 60 kr., ktorý ku predplatku nech sa pripojí; krásna cena obrazu toho je 8 zl. tak. čísla! Priatelia „Orla“, ktorí v meste alebo okolí svojom desat odberateľov preň zaopatria, dostanú jedon výstisk „Orla“ nádvakom a obrazy pošlú sa pre patricných na nich, čím sa útraty poštové veľmi umensia. Noví predplatitelia môžu všetky ročníky, vyjmúc I., za 2 zl. dostat. — A tak hor sa Vy, spanilomyslné duše slovenské, čo neunavene pracujete na zapustej národa roli dedičnej, podporujte obetovavú snahu a trudné práce naše, dobývajte pôdu „Orlovu“ i tam, kam zalietat posial voľno mu nebolo, aby národnou povestou a piesňou budil každú dušu slovenskú k životu národne povedomému. — I články i predplatky

a príhlasy nech sa posielajú do Detvy. (Detva, Zólyom megye), na redakciu a administráciu „Orla.“ — P. Š. G. v O. Dieky; 11 odberateľov sme preznačili: Bodaj by Vás slov. stud. mládež nasledovala! — P. J. Č. R. v Prahe. „Orlo“ roč. VIII. posielat Vám budeme v 18 výstiskoch. Dieky za bratskú podporu! — P. J. B. v D. Str. Predplatené dva výstisky roč. VIII. posielat budeme na udané mená. Prajeme mnohých takých podporovateľov stud. mládeže národu nášmu, jakým je Vašnost. — P. D. M. B. v Bp. Román „Švihák“ a besiedka „Za svoje prijaté deti“ ľúbia sa mi. Uverejnia sa čo najskôr. Ráče len pôsobil sred mládeže akademickéj. Sľúbené článkám. Na zdar! P. Laskom. Cestopis prišiel. Čast uverejnia sa v č. 1. — P. J. J. v Pož. Jestli možno, pošli tie rozpomenky. — P. St. H. v R. „Orlo“ neznatka sa nikomu. V každom 1. čísle oznamujeme, že č. 1. posielame všetkým minuloročným pt. pp. odberateľom, a že kto „O.“ držat nemieni, aby nám to číslo zpät poslal a na korresp. karetku nás o tom upovedomil. Človek nemôže byt vševedúcim. Vy ste nám žiadno číslo nazpät neposlali, preto považovali sme Vás za — neplatiaceho odberateľa. — x + y. Co nepíšeš? Bojíš sa asnať — tlačovej pravoty? Ci inšie je toho príčina? Možno, žebych uhádol! — P. Vajanský. Príspevky Tvoje článkám. — Pp. J. Botto, Jak. Graichmann, Žiránsky, Mláden. Zabudli ste na „Orla“? — P. D. Bot. vo V. Casopis dáme gratis „skad. spolku.“ Ci slov. mládež vo V. nesná „O.“? Ci dáte sa zahaňbit mládežou česko-moravskou, ktorá húfne sa má okolo neho? — P. A. Br. vo V. V. Doplatek za VII. ročník prijali sme. Dieky. — P. G. J. v K. Minulé ročníky prepustíme Vašnosti po 2 zl. — P. A. K. v K. Pýtaš sa, či sa mnohí prihlásili čo odberateľa obrazu „Bitka Černo-horcov s Turkami na Vučidole?“ Ci neznáš naše pomery? Veru minút by sa mohlo obrazu toho 800—1000 výstiskov, ale, ale . . . Kto sa do 20. jan. neprihlási, obanuje, bo je to obraz krásny, za ktorý sa hanbit nebude muset ani veľmožská izba. — **Upozornenie.** Posledniraz žiadame veľmi početných pp. odberateľov, ktorých obálky sme červenou tuškou poznačili, aby nám svoje nedoplatky bezodkladne zaslat ráčili!

Predpláca sa u redakcie a administracie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“, za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostat po 2 zl. r. č. — „Orlo“ vychádza vo 12 sošitoch, 3 1/2—4 hárkov silných, dňa poslednieho každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Kníhtlač.-účast. spolok v T. Sv. Martine.

